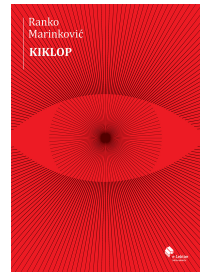
Ranko
Marinković
KIKLOP

Ranko Marinković

Kiklop

roman

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda. Više informacija o EU fondovima možete naći na web stranicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije: www.strukturnifondovi.hr

Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost Hrvatske akademske i istraživačke mreže – CARNET.

Sadržaj

O autoru: Ranko Marinković

Prije čitanja...

Kiklop

Bilješke

Metodički instrumentarij

Poticaji za daljnji rad

Rječnik

Kviz

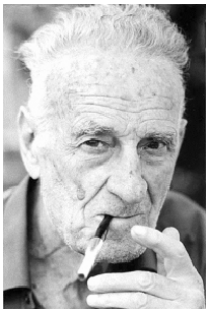

Ranko Marinković

Vis, 22. veljače 1913.
– Zagreb, 28. siječnja 2001.

Ranko Marinković, premda autor nevelikog broja djela među kojima su najpoznatija drame *Albatros* i *Glorija*, zbirka pripovijetki *Ruke* i roman *Kiklop*, klasik je hrvatske književnosti 20. stoljeća, autor jednog od uzornih modernističkih opusa u hrvatskoj i južnoslavenskim književnostima. Završio romanistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon Drugoga svjetskog rata ravnatelj je Drame HNK u Zagrebu, a od 1951. do umirovljenja profesor na zagrebačkoj Kazališnoj akademiji.

Prve književne radove objavljuje u časopisu *Pečat* Miroslava Krleže, a ranu dramu *Albatros* postavljaju mu u HNK 1939. U tim ranim radovima pokazuje motiviku kojom će biti trajno zaokupljen: predratno društvo dalmatinske otočke provincije i izokrenute vrijednosti glavnih protagonista prelomljene kroz tragiku i grotesku. To je svijet otočkih svećenika, građana, puka i klasno marginaliziranih pojedinaca koji čeznu da se intelektualno izdvoje iz ograničene sredine, ali ne uspijevaju. U sličnom registru objavljuje niz proznih knjiga: *Proze* (1948.), *Ni braća ni rođaci* (1949.), *Oko Božje* (1949.), *Pod balkonima* (1953.), *Ruke* (1953, izmijenjeno izdanje 1962.) i *Poniženje Sokrata*

(1959.). *Ruke* predstavljaju gotovo besprijekorno koncipiranu zbirku, jednu od najboljih knjiga novela u hrvatskoj književnosti.

Slijede knjiga tekstova posvećenih kazalištu *Geste i grimase* (1951.) i dramski tekst *Glorija* (praizveden 1955, objavljen 1956.), jedan od ključnih tekstova modernog hrvatskog kazališta, u kojemu se sudbina junakinje prelama u opreci između cirkusa i Crkve, viših težnji i struktura moći.

Središnje mjesto u Marinkovićevu opusu zauzima roman *Kiklop* (1965.), smješten u predratni Zagreb, izveden nizom modernističkih postupaka, slojevit i hibridan, kao i većina njegove proze. Slijede roman *Zajednička kupka* (1980.), drama *Pustinja* (1982.), zbirka eseja, osvrta i intervjua *Nevesele oči klauna* (1986.) i njegovo posljednje djelo, roman *Never more* (1993.). Iako je bilo i ranijih izdanja, Marinkovićeva *Sabrana djela* u osam knjiga izlaze u Zagrebu 2008-09.

Poetički kompleksno i iznimno zahtjevno, u dijalogu s književnom tradicijom, filmskim i kazališnim iskustvom, pripovjedački majstorski izvedeno i hibridno strukturirano u igri različitih žanrova i njihovih varijanti, Marinkovićevo prozno fikcionalno djelo predstavlja jedan od temeljaca hrvatske moderne književnosti i primjernu izvedbu načela modernističke koncepcije umjetničke autonomije.

Albatros je na sceni zagrebačkog HNK prvi put izveden 1939. godine (redatelj Ferdo Delak, scenograf Ljubo Babić). Predstava se dopala Miroslavu Krleži, pa je tada vrlo mladom Marinkoviću poručio da bi ga želio upoznati. *Glorija* je praizvedena 1955. godine, najprije u Slovenskom narodnom kazalištu u Celju u režiji Andreja Hienga, a potom i u zagrebačkom HNK u režiji Bojana Stupice. Dramu je 1970. godine Marinković dopunio za dalje kazališne izvedbe, a nova se verzija prvi put igrala u zagrebačkom Dramskom kazalištu »Gavella« u režiji Božidara Violića iste te godine. U HNK Zagreb godine 1976. *Kiklopa* je za scenu adaptirao i vrlo hvaljenu predstavu režirao Kosta Spaić.

Godine 1982. izvedena mu je i drama *Pustinja*. Godine 1998., povodom autorovog 85. rođendana svečano se prvi put izvode predstava *Never more*, u režiji Georgija Para i izvedbi ansambla »Mali hrvatski teatar Kiklop« kojega vodi glumac Špiro Guberina. U povodu autorove 100. obljetnice rođenja 2013. godine u HNK u Zagrebu izveden je niz predstava prema motivima iz novela, a u HNK u Varaždinu komad *Ruke po Ranku* Vesne Kosec-Torjanac (režija Marko Torjanac).

Antun Vrdoljak je 1982. prema Marinkovićevu romanu snimio istoimeni film, s Franom Lasićem u ulozi Melkiora. Prema filmu je napravljena i televizijska serija u pet jednosatnih epizoda. Isti je režiser prema motivima Marinkovićeve zbirke novela *Ruke* snimio 1988. godine televizijsku seriju *Zagrljaj* u pet epizoda, a zatim je iz istog materijala napravio film *Karneval, anđeo i prah* (1990.).

* * *

Uzoran primjer modernog romana u hrvatskoj književnosti, *Kiklop* je prvi put objavljen 1965. godine u Beogradu. Naslov aludira na vezu s *Uliksom* Jamesa Joycea, s kojim ga povezuje i gradski kronotop – specifičan način organizacije vremena u gradskom prostoru, budući da je lutanje odnosno kretanje gradom u temelju događajne strukture. Pripovjedač jest autorski i ne sudjeluje u događajima, ali sve što pripovijeda pripada djelokrugu glavnog lika, kazališnog kritičara Melkiora Tresića, obrazovanjem filozofa i psihologa. Radnja obuhvaća razdoblje od jeseni 1940. do proljeća 1941., dakle mjesece neposredno pred izbijanje Drugog svjetskog rata. Odvijanje događaja je oslabljeno na tipično modernistički način nizom umetnutih maštarija, strujom svijesti glavnog junaka, snovima i epizodama na rubu svijesti.

Grad je prikazan modernistički, kolanjem ljudi, vrevom, svjetlećim reklamama, noćnim životom i karnevalskim prikazom intelektualnog života u gostionicama. Melkior osjeća podvojenost između izvanjskog

života intelektualnog društva kojemu pripada i unutarnjeg straha od regrutacije i nadolazećeg rata. Opsjednut je idejom da smršavi do razine koja ga čini neupotrebljivim za vojsku, što razrađuje u vizijama samoproždiranja, odnosno ljudožderstva koje karakterizira kiklopa Polifema. Takav zapravo ulazi u različite odnose s likovima, dijelom ljubavne odnosno erotske, realizirane ili izmaštane (Enka, Vivijana), dijelom prijateljske i intelektualne (Ugo, Maestro, don Fernando itd.), a dijelom i susjedsko-kiromantske, prepune aluzija i prokazivanja (ATMA).

Melkiorova dezorijentiranost u svim aspektima života (ljubavnim, idejnim, društvenim) pojačava se novačenjem i boravkom u kasarni, pa u bolnici i zatim na psihijatriji, odakle ga otpuštaju, lišavaju vojne obaveze i vraćaju u civilni život. Epizoda u kasarni izravno je suočenje s grubošću vojne hijerarhije i načinima preživljavanja u okolnostima nedostojnim čovjeka. Kreletovo lajanje na žarulju jasan je primjer gubitka ljudskosti u vojničkim uvjetima. Tako i Melkior odlučuje odglumiti ludilo, što mu polazi za rukom i završava otpuštanjem iz vojske, ali predstavlja problem u civilnom životu jer se crta između normalnosti i ludila na stanovit način gubi. To dijelom svjedoči epizoda Maestrova samoubojstva u kojoj je Melkior izabrani svjedok. Nakon analize suvremene civilizacije i propasti u koju srlja, Maestro trijumfalno izvršava samoubojstvo pomokrivši se na električni vod. U završnim prizorima romana Melkior se neuspješno pokušava vratiti u vojsku i u raspletu završava na travi, četveronoške poput životinje osluškuje zvukove oružja i brujanje grada-Zoopolisa, dok mu jedno oko zatvara kukac, pa doista izgleda kao da se pretvorio u kiklopsku neman.

Kritika je uglavnom roman tumačila kao fikcionalnu izvedbu dvojbi klasičnog modernističkog intelektualca pred kataklizmom Drugog svjetskog rata, upućujući na višestrukost intertekstualnih veza u rasponu od Dostojevskog do Joycea, dakle baštinu koja je uvelike izgradila intelektualno polje i modernističku viziju svijeta. Jezična i

stilska virtuoznost, niz aluzija na zbiljske osobe međuratnog intelektualnog života, žanrovi intelektualnog govora i tematike, uz snažnu mitološku simboliku zapadne književnosti, nosivi su elementi urbanog svijeta u Marinkovićevoj izvedbi.

dr. sc. Dean Duda

Prije čitanja...

- Na portalu e-Lektire za ovo djelo pripremili smo **audiomamac**. Poslušajte ga, ili pogledajte njegov prijevod na hrvatski znakovni jezik.

- Tko je Kiklop i kakva mu je uloga u Homerovoj *Odiseji*? Kako se njegova simbolika može prenijeti u strahote 20. stoljeća? Kako se senzibilni intelektualac, omiljeni junak modernog romana, snalazi u takvim strahotnim okolnostima?

Kiklop

MAAR... MAAR... zaviče glas s krova. Melkior se nađe kod ograde stepenica što vode u podzemlje; nad njima svijetli pločica GOSPODA. Sa suprotne strane ukrštaju se druge stepenice pod natpisom DAME. X od stepenica, pomisli, recipročne vrijednosti, brojnici GOSPODA i brojnici DAME (ukršteno množenje), a nazivnici svršavaju dolje u majolici i porculanu, gdje nazivnici šute s poštovanjem: čuje se samo mutan šapat vode, pištanje ventila i šum ventilacije. Kao u utrobi transatlantika. Mirna plovidba. Silaze putnici s veseljem i bukom, kao da idu u brodski bar na čašicu viskija. Vraćaju se zatim na palubu, bodri zadovoljni, s uživanjem srču svježi večernji napitak iz MAARova zraka.

Sve je osvojio MAAR. Visoko gore na krovu palače razvio platno kad je pao mrak i stao se derati – MAAR-CENTROREKLAM! Kad je ispisao po platnu tajanstvenim svjetlom svoje moćno ime, MAARova slova izvedu luckasti divertisman pjevajući unisono neku pjesmu u slavu svoga gospodara. Odskakuću zatim u zamračeno nebo, a on još jednom vikne zadivljenom svijetu MAAR-TONFILMSKA REKLAMA.

Pojavi se zatim kuća jadna i prljava, naherena krova, izvaljenih vrata, a iz njenih prozora u paničnom strahu iskaču zgužvane i musave košulje, sablasna torza bez glave i nogu. Uz muziku dance macabra[1] vuku se bolesne žrtve nečistoće prema kotlu na vatri u kome nestrpljivo kipi gusta bijela pjena. S usidjeličkim nepovjerenjem, oklijevajući još na samom rubu kotla (boje se da ih ne nasamare) skaču košulje u pjenu... i gle, nepovjerenje je bilo posljedica glupe predrasude, jer evo kako jedna za drugom blistavo bijele izlaze iz kotla i maršírajući u redu pjevaju oduševljeno »*Radion* pere sam«. – Onda se na platnu pojavila sfinga i pita gledaoce dalekim pustinjskim glasom: »Je li to moguće?« i odmah lijepa daktilografkinja pokazuje kako nije moguće istovremeno pisati na dvije pisaće mašine. »A je li ovo moguće?« pita

sfinga. – Ne, ni to nije moguće... da voda teče uzbrdo. Pa ni to nije moguće, da se kuća gradi od krova, ni to da se Sunce okreće oko Zemlje... »ali je zato moguće da *Tungsram-Crypton* sijalice sa dvaput spiraliziranom niti daju dvostruko jače svjetlo uz isti potrošak struje«... i zasja na platnu sijalica kao sunce nebesko te je valjalo i zažmiriti od strašnoga sjaja. – Tada na platno dopleše nestašna djevojčica u piknjastoj dinderlici i izdeklamira djevičanskim glasom internatkinje kod časnih sestara: »Sjajno pere sapun Zora, to se zbilja mora priznat... priznat mora«, popravlja pogrešku, uzaludno, gledaoci se smiju. Djevojčica se povlači postiđeno. – Nakon djevojčice slijedi putnik, vuče dva teška kovčega, a iza njega vijuga cesta u beskrajnoj perspektivi. Odozgo putnika sunce bije vatrenim bičevima, no on korača lako i veselo, i namigujući lukavo došaptava publici u povjerenju: »Sa *Palma* potpeticama prelazite dug put bez ikakva umora« i pokazuje ogromne tabane: – doista, *Palma* potpetice! – Onda navali silna horda žohara, buha, stjenica i ostale strašne gamadi, a gore iznad horde guste formacije moljaca i muha uz pratnju brzih eskadrila komaraca... Kad odjednom začuje se teški topot kopita, a malo zatim dojuri na konju *Flitov* grenadir naoružan čuvenom *Flitovom* štrcaljkom – i začas bojno je polje prekriveno izginulom vojskom (gamadi). – Iz valjka pisaćega stroja *Remington* raste legendarni lik velikog Napoleona s vlasima na čelu kao u pijanice. Raste Napoleon, raste i *Remington,* a kada su njih dvojica prekrili cijeli globus, *Remington* otkuca preko ekvatora historijske riječi: »Osvojili smo cijeli svijet« – i dospjeli na Svetu Helenu, mrmlja Melkior, ne hvalite se mnogo. – Zatim *Singer* od Euroazije i Amerike šije šaren kaput trbonji mister Globusu; od Afrike mu šije crne hlače, a od Grönlanda bijelu kapu – i mister Globus grohoće od zadovoljstva. – *Bata* pita prolaznika što šepesa ulicom a munje mu sijevaju iz kurjih očiju: »Je li to potrebno?« – Nije, odgovara Melkior, ako kupujete cipele kod *Bate.* Cipele su antejska veza sa materom zemljom, tajna snaga čovjeka-pješaka... I eto *Brilla* kako svojom pastom ljubi ljudsku obuću: dvije dugokose četke umiljavaju se

i meko se maze kao dvije lukave mačke oko pješakovih nogu; on svečano korača, a cipele se sjaje! – *Kastner i Öhler,* najveća robna kuća na Balkanu, prosula iz roga svog obilja nevjerojatne i čarobne stvari, od igle do kamiona«, a mašta gledalaca kljuca, kljuca po tim raskošima. – Julio Meinl sve hoće da napoji kitajskim, cejlonskim, čak i ruskim čajem, a od kava – samo kava *Haag,* jer ona štedi vaše srce. – Kihni ako možeš nakon *Bayerova* aspirina! Dok ti spavaš, *Darmol* radi, a *Planinka* čaj ima patriotsku dužnost da čisti arijevsku krv. *Elida* krema strepi za tvoj teint. *Interkozma* se kune da će za najkraće vrijeme pošumiti tvoju ogoljelu glavu. *Kalodont* je ljuti neprijatelj zubnoga kamenca, a *Vi-Ha-Ge* vas vragoljanski pita jeste li muškarac? I na koncu – *Prvi hrvatski zavod za sjajne pogrebe,* uz najveće poštovanje slobodan je da vas podsjeti na vaše dostojanstvo pa... izvolite pogledati: crno lakirana kola s baroknim zlatnim anđelima, konji sjajne crne dlake, udoban kovčeg, pratnja uzorno trijeznog osoblja s admiralskim kapama te je tako vaša smrt još jedan uspjeh i ljepota, gotovo poetična...

MAAR-CENTROREKLAM objavljuje urbi et orbi s visokoga krova svoj visoki standard. Od njegove silne akustike jedva se i čuje iz mračne veže nemoćno zapomaganje slijepca-prodavača: »Končane svezice, crne, žute – dva dinara; deset kuverata i deset papira – šest dinara...« Monotona slijepčeva litanija zvuči umorno i bez uvjerenja; jadna usmena reklama želi samo da prikrije prosjačenje, to i ništa više.

Melkior se sklonio u vežu k slijepcu-prosjaku i uzeo motriti: što može ovaj MAAR? Gledalac zaneseno uzdignuo glavu i pije kao koka naslikanu udobnost blagostanja. Gleda iz svoga prizemnoga stanja MAARovu visoku fatamorganu, sluša njegov glas sa »onoga svijeta« i već je omamljen raskošnom iluzijom svoje vječno priželjkivane razmaženosti, kad se javi glas prokletih malih stvari – končanih svezica, crnih, žutih, dva dinara... i osjeti svoja dva dinara u džepu i svoju potrebicu za svezicama crnim ili žutim. Potamnio je *Tungsram-Crypton* sjaj... i što će meni *Flitov* grenadir... i vidim da je trik to s Napoleonom...

Propala je večer. A umrijeti je bio voljan zbog *Prvog hrvatskog!* Što te slijepce negdje ne skupe da pletu korpe, nego tako... prosjače! Tu je misao osjetio već i Melkior, od nestrpljenja uz prosjačku molitvu. Što im ne otvore azil s ogrjevom, jadnim slijepim ljudima, uštedjeli bi na svjetlu... htjede popraviti svoju okrutnost, kupi čak i par svezica žutih (a trebaju mu crne) i sve bi nešto htio da učini za slijepog čovjeka... Baci na zemlju komad srebrnog novca, pokupi ga i upita slijepca: »Vama je ispao ovaj novac, ne?« »Bit će, šupalj mi je džep«, odgovori slijepac poluozbiljno-polušaljivo, za svaki slučaj, no uzme novac, gramzljivo.

Čudan gest milosrđa pomakne jedno lice u blizini. Sa svećeničkim ovratnikom oko vrata, čovjek je tek usput, probijajući se kroz vrevu, s tužnim nehajem bacio pogled gore na MAARove čarolije. Onda se obradovao od »istinskoga sjaja« kad je Melkior pronašao (o, kako kršćanski!) način da slijepcu udijeli milostinju. »Kad daješ milostinju ne trubi pred sobom«... Potapšao ga je po ramenu i osmjehnuvši mu se s odobravanjem ponovo utonuo u vrevu. Melkior mu je još uspio vidjeti glavu, smežuranu, tužnu, iscijeđenu među šakama nekog strašnog zla, i par golemih ušiju na njoj što strogo strše na dvije strane svijeta. Zaprepastila ga ta čudna veličina, toliko slična jednoj već davno poznatoj i dobro upamćenoj veličini... No tada je ta glava bila crvena i puna, mlada i strahovita, s tim istim ušima nalik na krila u šišmiša u valovima bujne kose koja ih je štitila od smiješnosti.

Taj tanki blijedi vratić! tiho usklikne Melkior, je li to moguće?

No, za njim! Mora još jednom vidjeti te uši!

... A tko bi znao imaju li one tamo neko mjesto gdje kriju svoje uspomene? Imaju li neki tajni pretinac na pero iz kojeg uvečer, kad se zavuku u samoću, vade neke male stvari koje miluju i jecaju nad njima?

Melkior otpočne svoju romantičnu priču o zagonetnoj duši svećenika što luta u gradskoj vrevi tražeći mira i spasenja... Ali to je drugo, ta priča o romantičnoj duši... Te uši vuku jednu drugu tajnu

kojom je zatamnjeno cijelo njegovo djetinjstvo. One katehetske pljuske nosi još uvijek na svojim obrazima kao zagonetku. I sve kasnije što se dogodilo s don Kuzmom zaplela je njegova dječačka mašta u priču o neobičnom čovjeku. Čak je bio spreman da ga proglasi mučenikom, mada mu je mučenik raspalio par prevrelih ćušaka po ljupkim obrazima. (One zrelije žene govorile su tada da »to dijete« ima ljupke obraze – i ljubile su ga, čak i grizle za obraze, usidjelice.)

Svi razredi Melkiorove škole, pa i oni mališani iz prvoga što nisu još znali napisati ni i, znali su nacrtati uho. Svi i svuda i u svakoj zgodi crtali su uho. Uho na tabli, na klupi, na podu, na putu, na plotu, na zidu, na svim zidovima gdje god se našao komad ugljena pri ruci. Sve su knjige, bilježnice išarane ušesima. Uho na listu agave, u pijesku na plaži. Pojavila se tajna sekta otoista, aurista, ušnih manijaka, in hoc signo vinces[2]. Svuda uho, kao riba prakršćanska. Uho golemo, ogromno, natprirodno na kakvoj god krumpirastoj glavi. Nije važna glava, važno je uho... što bolje nacrtati. Svladati tehniku i šablonu. Odrasliji mladići plesali su charleston u širokim nogavicama (po modi), a mali su fanatično crtali uho. Nisu znali zašto crtaju baš uho. Pitaju ih roditelji, učitelji: zašto crtaš uho? – Svi crtaju, odgovara mali i čudi se što se ni to ne smije. – Zaraza, slegnuli ramenima, ospice. A iz centra stigao telegram žandarmeriji: ispitati da li je ta pojava u kakvoj vezi s komunistima?

Glupe – dječje manije. Sakupljati marke – to rade i odrasli, filatelisti, mislioci poštanskog smjera. Ali sakupljati rogačeve sjemenke! – to rade seminaristi (neovisni). Melkior ih je imao na kilograme. Bacio je sve kad je došlo pletenje čarapa. Čarape, dakako, nikada nisu stizale do pete; nisu znale za korisnost rada, ni za štetnost.

Crtanje uha buknulo odjednom i proširilo se kao kuga. Poduzimane su kasnije i neke mjere (školskih vlasti), ali one su pojačale pošast: otkrio se smisao tog *uha....* koji dotad možda nitko nije ni znao.

Melkioru se činilo duboko uvredljivim i nedostojnim kad je saznao

za razlog i nikad više nije nacrtao uha. Ali i njega je dohvatila don Kuzmina ruka. Kad je prošla fizička bol osjećao je stid pred katehetom, tražio je svoj dio krivnje. Od stida više nije išao u školu da se ne bi morao susresti s don Kuzmom. I nije ga ni sreo više... do večeras. (Ali u kakvom jadnom stanju!)

Don Kuzma je unosio u borbu odviše strasti da bi mogao pobijediti. Bilo je besmisleno što je radio, čak i ludo, te se činilo, hoće golim rukama (to jest, ćuškama) izbrisati sve te »uši« oko sebe što ga izazivaju. Upuštao se u bezumna kolektivna ćuškanja po razredima, naprosto iz preventivnih razloga. Razmahujući svojim teškim rukama, njegova je osvetnička revnost svuda stizala kao kazna božja.

Svakome je đaku osvetnički prišio po neki naziv iz zoologije. Nekima i po dva, kombinirana. Uzimao je imena čudnovatih životinja da bi se i on nekome narugao, da bi se tome netko smijao... Ali smijeha nije bilo, već podmukla dječja lukavost: kako da prođu ispod udaraca.

Otkriva don Kuzma tamo u klupi nekog klipana što briše ptičji nos u rukav a kosa mu ko slamnati krov prerasla vrat i uši (poprilične):

– A što je ufanje?... reci ti tamo, Kondoru Andski?

Osjeća ornitološki egzemplar dva svijetla mača don Kuzmina pogleda na svom ptičjem licu i odmah sebe identificira kao grabljivu ptičurinu sa Anda.

– Uf... ufanje je... ufanje je, kad...

– Dođi, da ti ja kažem... na uho.

Ide Kondor katedri s rukom na uhu (kao da nije dobro čuo) no don Kuzma ga klepne po drugome uhu svojom teškom i mesnatom rukom. Jedan učenik sa smiješnim nosom, te se činilo da mu se lice neprestano smije, nesvjesno trgne glavu od udarca po Kondorovom uhu. Don Kuzma ga zato i odabra:

– A što je to ljubav, ti... Kljunašu Čudnovati?

– Lju... ljubav... je, kad se...

– ... Kad se dobije po tom kljunu slinavom – dovrši don Kuzma odgovor a nos Kljunašev proizvede šupalj i vlažan zvuk od udarca, pa i krvlju posvjedoči svoju nevinost.

– Hajde, reci mu ti, Foka Pingvinski, šta je to ljubav? – To je bio malen pažljiv učenik koji od straha nije mogao zinuti. Krupnim očima sumnjičavo prati kretanje don Kuzminih ruku: prikuplja sve svoje oskudno lukavstvo kako bi izmaknuo udarcu... Ali odjednom desilo se da je dječak odlučno podigao glavu i zagledao se drsko u don Kuzmino uho. Vidjelo se jasno kako se to uho pod njegovim pogledom stidi. Mijenja boje: blijedi, crveni se sve jače, sve ljuće, u grimiz, u purpur, u boje olujnoga neba. Očekuju se munje i udarci groma. Cijeli razred poniknuo, polegao po klupi, zna što sada slijedi. Svi u mašti sad crtaju strašno, osvetničko, ubilačko uho: sad svi znaju zašto se to crta... Ali uho počinje da tamni u olovnu modrinu, u sumorni indigo: bijes je u njem zamro, ostala je samo mrtva, prebijena krv. – Don Kuzma spusti ruke, okrene se i izađe iz sobe.

Melkior umalo nije zapljeskao. Divan prizor ljudske veličine! Osjetio je čuvstvo čudnog rasterećenja od mučne misli o don Kuzmi: otkrila mu se odjednom, nejasno i mutno, sva težina njegove sudbine. Prvi put se tada i javila u njemu ta riječ; izgovorio je u sebi *sudbina* i gotovo zaplakao, potresen.

»I reče Bog«... govorio je don Kuzma uzvišeno... i ondje pred njima stvarao je svijet. – »I svjetlo bi!« I opet reče Bog... ali Adam i Eva pojedoše jabuku a Bog ih istjera iz Raja zemaljskoga. Don Kuzma ih je osobno tjerao iz razreda pokazujući prstom prema vratima. U znoju lica svoga zarađivat ćeš kruh svoj! I otpočnu tada ljudske nevolje. Kain ubi brata svoga Abela; Absalom se diže protiv oca svoga Davida; Jakov bježi pred bratom svojim Ezavom, a sina njegova Josipa rođena braća prodaše Misircima; Putifarka zavodi Josipa; Josip iskušava braću; Benjamin. Tri mladića u užarenoj peći; Daniel u jami lavovskoj; Jona u

utrobi kita; David ubija Golijata; strašna priča o Samsonu koji magarećom čeljusti pobi tisuće Filistejaca, a svlada ga propala ženska i preda na milost i nemilost neprijateljima njegovim. Na mjestu kad je prokleta Dalila šišala Samsonovu kosu Don Kuzmino se lice preobrazilo, gorčina mu je vezivala riječi, oči mu se zavile u tugu. Melkior je vidio don Kuzmu ošišana, oslijepljena usred filistejskog hrama, a uši mu osamljeno strše među stupovima... Ali tada Samson, očajan, zavapi prema nebu i reče: Gospode, Gospode! opomeni me se, molim te, samo sada, o Bože! da se osvetim jedanput Filistejima za oba oka svoja. I zagrli Samson dva stupa srednja, na kojima stajaše kuća, i nasloni se na njih, na jedan desnom a na drugi lijevom rukom svojom; pa onda reče Samson: neka umrem s Filistejima. I naleže jako, i pade kuća na knezove i na sav narod koji bješe u njoj; i bi mrtvijeh koje pobi umirući više nego onijeh koje pobi za života svojega.

Vidje Melkior suze osvetničke u očima vjeroučiteljevim i sav potresen i satrven pričom, ponesen strasnom željom da osveta bude potpuna i strašna dokraja, on upita uzbuđeno u nevinom zanosu, naprosto zbog osjećaja pravde:

– A je li i Dalila bila tu u hramu?

Tad padoše pljuske po njegovim ljupkim obrazima.

Melkior prekine svoje osnovno školovanje. Nije želio više izaći don Kuzmi na oči. Zbog stida i zbog poniženja. Zbog kobnog nesporazuma. On nije želio ismijati suze u don Kuzminim očima, kojih možda nije ni bilo, nego se njemu samo to pričinilo... Ali kako da se sada to objasni? Kako da mu kaže, ispljuskan: ja sam i sam žalio Samsona, gospodine? Želio sam samo da i ona gadura Dalila bude kažnjena. Zato sam i pitao... Zašto ste me istukli?

No malo zatim nešto se čudno dogodilo s don Kuzmom i on je na tajanstven način nestao. Naklapalo se da je poslan u Rim na neku strogu ispovijed, jer mu samo kardinal (po nekima i sam sveti otac)

može dati otpust od nekih teških grijeha. Kasnije se čulo da se nalazi kod benediktinaca na Monte Cassinu gdje izdržava pokoru, zatim da je »viđen« u trapističkom samostanu u Banjaluci gdje, opasan bijelim pasom s uzlovima strogog odricanja, trapeći se glađu, žeđu i bdijenjima, u apsolutnoj šutnji pravi čuveni sir, poznat pod imenom »Trapist«.

Melkior je nešto i sam čuo o tom siru... i o nekim drugim stvarima zbog kojih je i uzvisio don Kuzmu do biblijskog mučeništva. Tko je bila ta Dalila – nikada se pravo nije saznalo. Po nekima, lijepa trafikantica što se tajanstveno smiješila muškarcima; po drugima neudata učiteljica koja se zaljubila u don Kuzminu mušku snagu, što, uostalom, ona nije ni najmanje krila. A možda nije ni jedna ni druga izvršila tu sramnu izdaju. Nego neka treća podla ženska osoba, može biti čak i anđeoskog lika, na spavanju ošišala sedam pramova don Kuzmine kose i poslala ih uz vlastoručno pismo samom biskupu kao dokaz njegova grešnog života. I u pismu da je stajalo: »pogledajte kako sada strše gole uši njegove«. Strašna poruga.

Ali otkud baš sedam pramova? Zašto ih je upravo do sedam brojila? Nije li don Kuzma i njoj pričao, u dokolici i sitosti ljubavnoj, a sve šaleći se u svojoj muškoj nadmoći, kako je perfidna Dalila oduzela snagu Samsonu? Poigrao se mužjak svemoćni u zagrljaju krhke ženkice, raspustio svoju snagu umornu i raspričao se cinično o silnom Samsonu i maloj podloj kujici... pa zaspao. A ona trafikantica ili učiteljica... ili ona treća ženska osoba... nagnula se nad spavačev san i misli: gle, kako je moj Samson sada nemoćan! Pa hajde da mu... i ona nalazi u priči divnu pouku za svoju već davno zamišljenu osvetu. A uz to je valjda težila i onoj glupoj nadmoći kojoj jadne žene prečesto nasjedaju...

Lišila ga je tako nepoznata žena sve njegove snage, izvrgla ga strahovitoj sramoti. I evo ga gdje sada klipše nesretnik u jesenjem sumraku, ispijen i blijed, kao da je za svih ovih godina koje su odonda protekle u nekom mračnom podrumu dijelio komad crnog kruha s miševima i gujama natapajući ga svojim gorkim suzama. Njegov

nekadašnji krepki vrat, na kome su žile bijesno igrale kad bi se razljutio, bio je sada tanka krhka grančica što nosi svoj smežurani osušeni plod s dva strašna uha kao pokoru.

Melkior se s mukom gibao kroz gustu vrevu što je prosulo po gradu lijepo toplo predvečerje. U gradu je mirisala jesen iz otvorenih voćarskih izloga svježinom zrela voća: mirisi struje ulicama kao blaga opomena prije nekog teškog rastanka. Otkida se u drvoredu poneki žuti list i šušti žalosno kao staro pismo nekadašnje sretne ljubavi...

Jesen, jesen... Uz muziku sezonskog šlagera otplesalo je ljeto – *Addio, Mare.* Jesen se ušuljala u grad nečujno preko travnjaka i zelenih ploha, prošetala se parkovima ocvala kurtizana u šuštavoj svili, a od njena daha zastidjele se breze kao nevine djevojčice.

Zaronio bezobzirno Melkior u toplu bujicu tjelesa, riječi, mirisa, tražeći nestrpljivo don Kuzmin ispijeni vrat. Laktovima i ramenima probija silom sebi put kroz zgusnuto i žilavo tijesto večernjih šetača i prima uvrede i prijetnje i »podvodne« udarce u rebra. No slabo se na to osvrće. Ona duša žalosna što luta po ovome gradu toliko mu je pažnju zaokupila te umalo nije vrisnuo kad je tu pred sobom odjednom otkrio njenu jadnu tjelesnost kako se na rubu pločnika sprema da prijeđe ulicu. Don Kuzma se najprije ogledao oprezno na obadvije strane, zatim, oklijevajući časak kao da ulazi u rijeku s krokodilima, žurno pregazi nesigurno korito zamahujući čudno rukama kao da doista korača po vodi.

Kako se čuva, duša nemirna! samilosno misli Melkior prelazeći ulicu, opreznije i od samoga don Kuzme.

– Ne gine se danas od tramvaja, moj gospodine! – dobaci mu nepoznati prolaznik. Nije bio pijan niti je bio neki svadljivi podrugljivac, nego držeći otvorene večernje novine bio je uplašen i očajan, pa je svoje stanje želio nekome priopćiti. Melkior je odlučio da se ne osvrće na njega. U posljednje vrijeme, otkad su učestali pozivi

starijim godištima rezerve, pojavili se u gradu iznuđivači novca koji su radili »psihološki«. Takav majstor dobaci prolazniku, tako usput, udicu prosuđujući još iz daljine kakva je klijentova darežljivost. Lakovjeran i obziran prolaznik lako zagrize u dobačenu meku, a majstor ga uzme »obrađivati«: poziv u vojsku, sam po sebi, ništa... da nisu tu žena, djeca, stari roditelji, bolesna (dobra!) punica, pa stanarina, nigdje dinara, a zima dolazi... Eto, na što sam spao! i zalomi očajnički rukama, a riječ mu teče lako i uvjerljivo te začas smota svoju žrtvu i slomi svaki pokušaj otpora.

Neki dan tako hita čovjek ulicom, grabi pločnikom žurnim poslovnim korakom. Poklopljen masnim šeširom sa spuštenim obodom, cipele čaplinske – svaka udara na svoju stranu, lice zaraslo i tužno, pogled zabrinut, pozdravlja Melkiora tako, usput, rastreseno i gotovo nehajno, kao da ga u tom danu po peti put susreće:

– Zdravo, Filipoviću! – i grabi dalje ne osvrćući se.

Melkior, iznenađen, stane i okrene se za čovjekom. Onaj tamo ne okreće se odmah: on tek konstatira da je ovaj stao. Tek trenutak kasnije, svejednako hitajući, on se malko osvrne, tek od puke radoznalosti, i ovlaš rukom domahne »ej, zdravo!« i nasmiješi se prijazno. No žuri se njemu, nema vremena za prijateljska ispitivanja o zdravlju i životu. Melkior jednako stoji zbunjeno: ne sjeća se ranijeg susreta s tim licem. A opet, sjeti se da mu nije odzdravio i poboja se da se čovjek ne uvrijedi. Htjede čak za njim potrčati i razjasniti stvar, moliti za oproštenje. Ali onaj tamo zna što se ovdje dešava, zna da ovaj stoji i da gleda za njim, pa stane i on i gleda Melkiora sa smiješkom čovjeka kome nije do smijanja. Lako mašući glavom u znak predbacivanja stane se približavati Melkioru sporim i reklo bi se strpljivim korakom. Cijelo njegovo držanje (kada se približio) izražavalo je stid zbog »takvog izgleda« pred prijateljem koji ga u *takvom* liku nije ni prepoznao.

– Cviker – izgovori s osjećajem krajnjeg stida oplakujući u svom

prezimenu ujedno i svoju opaku sudbinu. – Eh, izmijenio se ja... – doda elegično zagledajući turobno u prošlost. Čak mu se i oči ovlažile... ili se Melkioru samo činilo.

– Ja doista... ne mogu... – promuca Melkior i sam zbog nečega postiđen.

– Kako? Ne sjećaš se? Treća realna, dvije klupe iza tebe... Cviker. Iz latinskoga vječni drugi red. Ante, aput, dvaput, triput – i odoh ja u aut! Ti si išao dalje, ja zaostao. Kao sad te gledam, tvoju pametnu glavu. Do tebe je sjedio onaj mali... kako se zvao?... Čekaj, prezime mu je bilo nešto što se jede...

– Opolski?

– ... ili pije, vidiš! Znao sam, tako nešto...

Melkior se snebivao. Nikada čovjeka s prezimenom Cviker nije poznavao u svome životu, a ovaj se već sasvim udomaćio u razgovoru, čak ga uhvatio za lakat i drmao ga intimno: budi u njemu mladenačke uspomene.

Melkior uzeo prekapati po svom sjećanju ne bi li ipak iščeprkao odnekle ovog Cvikera. Možda je on doista postojao u nekoj tamo klupi iza njega kao skromni, neprimjetni đačić koji se ničim nije isticao?...

Cviker je gledao dotle u njega s nadom.

– No? A sjećaš li se kad smo zimi divlje kestenje bacali u peć, pa nastala pucnjava, a?

– Da, i to smo radili... samo, ja nisam Filipović! – i tu svoju sumnju Melkior priopći Cvikeru.

– Filipović? – iznenadi se on i lupi se po čelu. – Eh, pa da, imaš pravo! Sve sam pobrkao, godine su prošle, znaš. Pa da, Filipović je sjedio do mene, pravio rebuse, križaljke, čitao riječi naopako, *Edison – nos ide...* Pa da, gdje bi ti bio Filipović, kad si ti... ovaj...

– Tresić – bubne Melkior nepromišljeno...

– No da, Tresić Pavičić! Bogamu, sve sam...

– Ne, samo Tresić. Ja sam samo Tresić.

– Ma da! Pa i zvali smo te »Samotres«, sjećaš li se? – oduševljava se Cviker svojim pamćenjem te i Melkior nesvjesno potvrdi glavom, mada se nikako nije sjećao da bi ga tko nazivao »Samotres«. – Govorili su ti valjda i drugi Tresić Pavičić, a ti: »samo Tresić«, pa odatle i »Samotres«. A to nekako samo izleti skupa Tresić Pavičić kao Ćiril i Metod. A glupost, kao da Ćiril ne može biti i bez Metoda, je li tako?

– Da, glupo – potvrdi Melkior i premjesti težinu tijela s noge na nogu, što Cviker protumači kao nestrpljenje i to ga uplaši.

– Žuri ti se? A ja sam ti, brate, eto, iz bolnice. Stara kubura s bubrezima. Doktor veli »bubreg mora van« – Cviker napravi oštar pokret kao da palcem sebi para slabinu – a ja velim »pričekaj ti. Jok, ne dam bubreg u špirit!« I tako ja, moj Samotresiću, izgubio lijepo namještenje kod *Prve hrvatske.* Bio sam jutros kod direktora. Veli: sutra je sjednica uprave, predajte molbu. – Taksiranu? – Taksiranu. – Obično? Sedamdeset pet? – Sedamdeset pet. Kratko – jasno. Zbogom – zbogom. Dok sam ležao u bolnici, žena sve založila što smo imali. Da imam što založiti... ali nema ništa više. Bez namještenja – nemaš kredita. A što da ti pričam, znaš kakvi su naši filistri. Sjede na parama, a čovjek neka crkne zbog pišivih sedam banki, uh!

Cviker ušuti, pokunjivši glavu u očekivanju. Tek krajičkom oka on zvjerski prati Melkiorov zbunjeni pokret u unutrašnji džep gdje se obično krije lisnica. I doista, Melkior izvadi lisnicu...

– Ah, nemoj, nisam mislio... – učini Cviker zakašnjeli pokušaj da mu zaustavi ruku. – Ja sam to tebi kao starom... Nemam kome da se izjadam.

– Ja na žalost... – muca Melkior stidljivo. – To je sve što imam – pruži

mu srebrni komad od pedeset dinara i rastvori praznu lisnicu – evo.

– Bože sačuvaj! – uzvikne Cviker ustuknuvši kao da se uplašio. – Posljednji novac, jok, brate, nisam ja takav!

– Ali nije posljednji – gotovo ga moli Melkior – ja ću ga sutra dobiti.

– Sigurno?

– Sasvim sigurno.

– No, onda... Samo, znaš, nemoj mi lagati! Ako lažeš, ovo je milostinja, a to neću! – izjasni se Cviker ponosno, zatim doda u povjerenju: – I znaš, to te molim, neka ovo ostane među nama, zar ne? Nego, gdje ću te naći, da ti vratim?

– Lako, već ćemo se vidjeti...

– Eh, moj Samotres, hvala ti kao bratu. Ovo ti nikada neću zaboraviti, da znaš! – Strese nekako u žurbi Melkiorovu ruku pogledavši ga u lice s iskrenom zahvalnošću. – E pa, do viđenja. Odoh ja po marke – i pođe onim istim užurbanim poslovnim korakom kojim se i pojavio malo prije.

Melkior je znao da ga je Cviker namagarčio, no nije se znao oduprijeti toj osobitoj formi bezobraštine. Odlučio je tada mudro: neće se više osvrtati na dobačene udice. Tako sada na ovoga s novinama »ne gine se danas od tramvaja« odlučio je da se ne osvrće, već da požuri za don Kuzmom; ponovo ga je izgubio među prolaznicima. No ipak je pogledao čovjeka s novinama zbog nekakve radoznalosti. Ovaj opazio pogled kao odškrinuta vrata i odmah u njih šmugnuo.

– Ne ubija se danas ljude tramvajem, moj dragi, nego evo čime – i pokaže glavom krupne naslove u novinama.

Melkior pročita NAJSTRAŠNIJE BOMBARDIRANJE LONDONA OD POČETKA RATA, a ispod toga *Šest sati pakla i užasa – Čitavi kvartovi u plamenu...* No iza tih uzbudljivih riječi on nije mogao zamisliti ništa konkretno, nikakvo ubijeno dijete, zdrobljenu lubanju, očajna čovjeka

nad srušenim domom, ubijenom porodicom... ništa od onih strašnih slika što doista postoje iza naslova. Melkior je ostao ravnodušan i to je kanda čovjeka uvrijedilo:

– Što velite? To nije prometna nesreća, a? – govorio je s gorkim osmijehom, ponosan što shvaća doseg strahota u tim naslovima.

– Što da kažem? Pa to ste mogli pročitati i jučer i prekjučer...

– Jučer i prekjučer... Ako je jučer i prekjučer, zar je manje strašno ovo *danas?* – upita čovjek strogo. – Da se to shvati ne treba biti doktor. Ali, naravno, doktori shvate što je bolest kad se sami razbole. A što će biti kad oni tamo prijeko – mahne glavom neodređeno – budu ovako u novinama čitali o nama? Kad neki doktor tamo u Kaliforniji bude mrmljao kako su naslovi u novinama dosadni, uvijek isti – od jučer i prekjučer? A prekjučer i jučer vi i vaši ostali ste živi, pa hoćete li i onda govoriti da je sve isto i danas i sutra?

Melkioru je bio čudan taj razgovor... I otkuda se ovaj baš njega dohvatio?

– Pa jest, takvi su ljudi... – reče tek da završi neočekivani susret.

– Kakvi?

– Pa takvi... da sada mene ili vas pregazi tramvaj, više bi ih uzbudilo nego te tisuće ubijenih u ruševinama Londona. Ne zato što bi nas više voljeli, već naprosto što neće na te stvari da troše fantaziju.

Čovjek nije shvaćao što mu Melkior govori, a riječ *fantazija* naprosto ga je uvrijedila.

– Fantaziju? – upita strogo. Skupi obrve i pogleda Melkioru u oči s neprikrivenom antipatijom. – Savjest, savjest, a ne fantazija! Što se tu ima fantazirati? Hoću li kriti da se bojim rata? Ne, ne za sebe! Ni za ženu! Ja sam i njima rekao jutros gore na vojnom... Dali su mi objavu za Apatin... Rekao sam: za ženu ne govorim... Ako rata mora biti, ne može ga, velim, ne biti zbog moje žene. Je li tako? Ali mogu li ja pogledati u

oči mom dječaku od četrnaest godina i praviti se veselim kao da idem na kuglanu, kad dečko čita novine i zna kako je i Švabo probio Mažinotovu liniju[3] i osvojio Francusku za mjesec dana? Nema danas djece. Dečko zna kamo ja idem i samo šuti... A slušam one male: tata će, kažu, šofirati u tenku. Eto na čemu smo! – i čovjek raširi ruke, pokazuje kako u rukama nema ništa, prazne ruke, bespomoćne.

– A što, pozvani ste...

No čovjek ne da dovršiti pitanje:

– Mobiliziran! – vikne surovo kao da je opsovao boga. – A gledajte, tu mladi šetaju, ženske hvataju, a nas mobiliziraju, devetstotu! Kažu, pošto sam ja šofer kod *Impeksa,* da sam određen za tenkista. A tenk sam ja vidio samo u kinu! Otkud ja znam voziti tenk? A ruski... jer kažu da će Rusi dati tenkove, ruski tenk nije za naše zemlje, nikako i nipošto! Na to bi trebali misliti oni tamo u Beogradu, a ne ja, jedan šofer, je li tako?

Melkior je očima tražio don Kuzmu te je o tenkovima jedva i slušao, pa iz pristojnosti ovlaš upita čovjeka:

– A velite, nisu za našu zemlju?

– Ma gdje! To su čelične tvrđave od devedeset i više tona, pa kud ćete vi s tim po našim brdima? Mi smo gorovita zemlja.

– Da, čudno... – reče Melkior sasvim rastresen. Obuzela ga čudnovata tjeskoba od riječi *mobilizacija.* – Znači, mobiliziraju?

– Sve u šesnaest! Moj kum je već od prošlog utorka unutra. Isto devetstota. Lako njemu, on je krojač, ostao je tu, šije šinjele, spava kod kuće. Nisu ga ni ošišali. A ja u Apatin!

Čovjek se smekšao od sažaljevanja sebe samoga, čak mu se i oči ovlažile. Melkior osjeti nekorisnu potrebu tješenja kojom se posluže ljudi kad u sebi ne nalaze nikakvog iskrenijeg i boljeg osjećaja.

– Tko zna? Možda samo pozivaju na vježbu? Konačno, rat je u

Europi, nitko ne želi biti iznenađen...

– E, to je ono! – uzvikne šofer očajno kao da je Melkior pogodio misao koje se on najviše i bojao. – S tim Hitler i računa, s iznenađenjem! – Zatim, približivši se sasvim, zašapće u povjerenju: – Tu sve vrvi od švapskih špijuna i pete kolone. Od devetsto trideset i sedme oni se tu vozikaju u gumenim čamcima i fotografiraju naše prirodne ljepote. Turisti – nasmije se gorkom ironijom kao da se utješio čašicom ljutog alkohola. – No, a vama se žuri – reče zatim zbunjeno, opazivši Melkiorovo nestrpljenje. – No da, svatko ima svojih briga. Zbogom – i ode ponovo rastvorivši novine, važno, kao zabrinut čovjek u toj gomili bezbrižnih budala.

Melkior ostane na mjestu. Kamo mu se žuri? Učini mu se smiješnim sažaljenje nad don Kuzminom sudbinom. Riječ *mobilizacija* prožela ga čuvstvom nepodnosive tjeskobe, u njega je ušao nemir nekog strašnog iščekivanja. I to sada valja nositi u sebi... Pojavile se (naivno, dakako) slike pustih ulica, čvrsto zatvorene veže i dućani... Mrtav grad zatvorio se u svoje zidove, šuti i ne pali svjetla. Iza zamračenih prozora oprezno se pale šibice, spaljuju se papiri u peći, trpaju se stvari u kovčege: ljudi pakuju, žure, putuju... Ulice su opustjele i tihe. Tek poneki državni automobil projuri mahnitom brzinom, nosi važna hitna naređenja: sve spalite... podnesite izvještaj... Odjeci konjskih potkova u noći, šaputanje među stražama tajanstvenih riječi, stroge vojne tajne.

Nestvarno i djetinjasto, kao u djetinjstvu don Kuzmina priča o Samsonu... A Melkior nalazi u tim slikama ozbiljni patos – vojnički. Zamišlja sebe snažnog plećatog vojnika u punoj ratnoj spremi (tako se to kaže) stoji mirno u postrojenoj koloni sve samih strašnih Samsona što će magarećom čeljusti pobiti Filisteje... Čeka se samo zapovijed oficira na bijelome konju...

U staklu među izloženim cipelama pojavi se tanka, neugledna silueta gradskog stanovnika sasvim slabe tjelesne konstrukcije. Naherena pojava u odrazu izloga izazove u Melkioru lukavi podsmijeh i

riječ *mobilizacija* nađe se odjednom u jesenjem blatu po kome gaca maslinastosiva monotonija tužnih nepoznatih ljudi na nekom hodanju bez kraja. Vika ljutih narednika, umoran glas promočenih cokula i tajanstvena riječ »ordonanc«... Tako se začeo taj strah od novih zbivanja oko njega: šofer ide u Apatin da šofira u tenku... po našoj gorovitoj zemlji... U nekoj gori pritajiti se kao savijena buba duboko u kori neuništivoga stabla: eto, mene nema... i živjeti, živjeti... Kako zatajiti svoje postojanje, ukrasti od ljudi svoje izdajničko tijelo, odnijeti ga u neku beskrajnu samoću, sakriti ga u čahuru straha, uvući se u privremenu smrt?...

Don Kuzma i ne sluti da bi mogao biti objektom jedne zavisti... Stigavši do osobne vage invalida u veži, skine šešir, obriše malu olinjalu glavu s ušima... kao da je dva anđela nose, zatim obriše i oznojeni vratić i šešir s unutrašnje strane, šešir metne na glavu, rubac u džep i stupi na osobnu vagu.

Invalid je još samo njega čekao (bilo se već prilično smrklo): uzvrpolji se uslužno i tucne užurbano svojom drvenom nogom, namjesti naočale izvezane koncem i odvagne don Kuzmu reklo bi se s pobožnošću koja mu i dolikuje. Sudeći po svemu don Kuzma je tu dobra stalna mušterija koja je već stekla puno povjerenje. Pitanje povjerenja ovdje je sasvim umjesno. Bolesnik kome život zavisi od svjedočanstva jedne vage obično ne vjeruje toj trgovačkoj spravi (koja je i stvorena zbog prijevare), a još manje vjeruje njenom gospodaru. Sumnjičav je on i misli svi gledaju kako da ga prevare, da mu otmu nekoliko dragocjenih dekagrama na koje se još oslanja njegov život, život, prijatelju!

Don Kuzma sa strepnjom sačeka sudbonosnu cifru težine koja znači *bit il ne bit.* Čak se i sam nešto gorljivo zaokupi oko jezičaka na vagi, i porječka se malo s invalidom i odgurne mu ruku s nestrpljenjem, napokon se smiri i pomiri s jezičcima, primi ceduljicu i ode zabrinut.

Melkioru se činilo da prisustvuje lukavom obredu u kome se provjerava milost božja, a možda i božje postojanje. S intelektualnim

stidom, kao da pruža dlan susjedu-kiromantu, stupi on na vagu uznemirena srca. Apatin je na Dunavu, pomisli, ime lijeka protiv apatije...

– Koliko? – upita invalida tobože nehajno.

– Šezdeset i jedan kilogram, sedamsto i osamdeset grama.

– Ne može biti! – poviče uplašeno.

– Može, može – odgovara invalid sa sigurnošću. Naviknuo se na zanovijetanje mršavih mušterija.

– Kako? Pa ja sam...

– Vi ste dovoljno mršavi za tu težinu – reče invalid s doktorskim cinizmom. – Moja vaga ne krade – doda u korist renomea. – Mi pošteno zarađujemo komad kruha, ne bojte se.

– Ne bojim se ja... da krade – nastoji smiješkom objasniti svoju misao – nego, recite, ne poklanja li ona?

– Nit krade, nit poklanja. Što ima to i klima.

– A kako je stajao onaj... svećenik? – upita s povjerljivim osmijehom.

– Kao i jutros.

– Znači, i jutros je?...

– I jutros, i jutros. Dvaput dnevno. – Invalid je pokazivao želju da završi beskoristan razgovor: ova mu je radoznalost već bila i sumnjiva, »ispituje ovaj nešto...«

– A da se on ne trapi, čujte? – navaljuje Melkior. – Možda postaje svecem, što vi znate?

– Ne znam kakvim se vi svecima bavite, a on se kod mene abonirao, ako baš morate znati. Plaća unaprijed mjesečno... već treću godinu.

– Treću godinu? A prije, to jest prije tri godine, bio je teži, zar ne?

– Samo, ako vi što *onako...* ne mislite? – invalid pogleda

nepovjerljivo na novine u Melkiorovoj ruci. – Da kažemo, počeo je sa više od osamdeset. Oči su mu sijevale od snage, a sada, eto, jedva pedeset i šest. I to mu nekako *učinim.*

– Učinite? – Melkior se uplaši stručnosti termina. Znači, nije to vratić od podruma i pokore na Monte Cassinu? A reče invalidu licemjerno: – No, kažem ja vama, posvetio se.

– Ah – odmahuje invalid samilosno – posvećuje se on majci zemlji iz dana u dan. Suši se od bolesti, jadan čovjek, a za svaki gram ja sam kriv... i ova moja – i udari familijarno vagu po željeznom vratu. – Dvadeset i šest kilograma što je do sada izgubio, to ništa. Slistio sam mu ih, nije ni primijetio, sve malo po malo. Zna da sam mu uzeo, kako ne bi znao, ali o tome ni riječi. No za desetak grama... ubijate vi mene, ubijate, mrmlja jadnik.

Melkior se sjeća: možda je ipak sve to otišlo na onih sedam pramova, na spavanju?

– A sada ga moram obarati više od osam stotina grama mjesečno. Čovjek, takoreći, umire tu na vagi preda mnom, a ja moram voditi zapisnik iz dana u dan. Mučno mi je, što mogu? – Invalid nije lagao, doista je žalio don Kuzmu. – Uvečer mu, na primjer, poklonim i svih šezdeset grama, da ga umirim za spavanje, a ujutro ga rušim za sto dvadeset. Pokunji se, suze mu u očima, ne vjeruje, lažete, veli, kako to može biti preko noći toliko? Ne valja vaša vaga, veli, popravite vagu! Ja sam čovjek, imajte na umu! i plače od straha. Odlazi slijepome kolegi onamo na uglu. On ga tamo, da kažemo, po sporazumu, utješi sa nekoliko grama. Ali ne vjeruje sad ni njemu i eto opet k meni napasti. Dobra je, veli, vaša vaga, uglavnom. To se može, veli, desiti po noći, zar ne, uslijed probave i slično... No ipak, pripazite, veli, pripazite! A onome na uglu vaga ništa ne valja. Ja bih njemu, kaže, oduzeo vagu. Na ugao se postavio delija! Mislite li da je on uistinu slijep? Prikrivaju se oni tako, prikrivaju, zna se... A ja, što ću, povlađujem mu. No, da vidimo, veli, u ime božje, još jedanput. Ponovo ga važem i pritiskam malo da ga

umirim. Ovaj sam čavao zabio u protezu zbog njega pa pritiskam donju polugu, oprezno, kao da sipam kapljice u oko. Ali on se dosjeća, čini mu se sad odjednom odveć povoljno, ne vjeruje. Pritiskajte vagu, veli, pritiskajte! Naći će se tko će i vama pritisnuti kad vam se duša bude vagala pred licem božjim! i odlazi srdit i nesretan. I sada je otišao nesretan što je stanje isto od jutros. A, veli, najeo se kao nikad u životu... i trbuh mi je pokazao. Eno ga sada kod kolege, pa će možda opet ovamo. A meni ga je, da rečemo, žao. Suši se čovjek kao list, što mogu ja? A dužan mi je još preko dva kilograma.

– Znači, ima kod vas i veresije? – našali se Melkior da bi prikrio kako je potresen. Invalidu se šala nije dopala i prijeđe preko nje s uzdahom:

– Ah, jadan je on čovjek, vjerujte.

– Jadan, jadan – odjekne Melkior iskreno, ali odmah se požuri da to pokvari: – A ipak, on još može dobiti natrag svoje kilograme, a vama tko može nogu vratiti? Vi ste izgubili više od njega.

– Pa on će umrijeti! – usklikne invalid poučno.

– A vi, zar nećete? I zar niste već jednom umirali u Galiciji kad vas je bratska granata ruskog cara poljubila u nogu? A poslije su vas u špitalu, u nekom Kapošvaru, stjenice izjedale za kaznu, kao da ste vi izmislili rat? Gle, »suši se«! Eh, čovječe!

I ne primivši ceduljicu o svojoj težini, odjuri prema uglu gdje je na vagi slijepčevoj stajao don Kuzma i vlastoručno izravnavao jezičke i tražio im ravnotežu. Prsti su mu drhtali kod te molitve gdje je u Boga vapio da mu jezikom na vagi izreče svoju milost. I doista, dobričina Bog se smilovao! Don Kuzma oduševljeno siđe i stane žurno prazniti džepove kao da sama sebe želi opljačkati. Ključeve, lisnicu, sat, novčanik s metalnim novcem, brevijar i rubac i ostale sitnice sve izbaci na klupicu do vage. Čak i šešir skine – i ponovo zagazi na vagu. Nadahnuta sprava samilosno prijeđe preko činjenice da se klijent olakšao za tisuću grama i s osmijehom iskaže malopređašnju težinu.

Zaludu su je svećenik i slijepac drmali i tresli (don Kuzma ju je čak i udarao) – ona dosljedno ostane kod svoje izjave, stradajući zbog istine.

To je tješenje uvrijedilo don Kuzmu. Čemu tako glupo uljepšati stvarnost? »Prokleta bila!« reče joj i odluči vagnuti se još jedanput sa svim stvarima.

Vaga sada skoči radosno za cijelih tisuću i dvjesta grama i postojano osta kod svog iskaza. Izdržala je sva zlostavljanja kojima se oborio na nju uplašeni jahač i tvrdila je uporno ono što je i ranije rekla. Mučenica. Njezini su se kljunići tražili s čežnjom zaljubljenih ptica da se spoje u vječni poljubac ravnoteže, harmonije i mira.

– Ah, dakle, ipak! – uzdahne don Kuzma s olakšanjem i blagoslovi nevini poljubac. – Vidite! – reče slijepcu. – Znači, prvi put nije bilo dobro. Ne govorim vam ja uzalud da vagu valja popraviti. No kaže se: »do tri puta Bog pomaže...« – Plati slijepcu dvostruku pristojbu, ali priprijeti mu prije odlaska: – A vi vagu ipak dajte pregledati. Izgubit ćete mušterije, prijatelju! – i ode s pomućenom vjerom u ispravnost svih vaga na svijetu.

»Interesantno«, pomisli Melkior osjetivši i sam oslabljenu vjeru u invalidovu vagu. Na njega je djelovalo don Kuzmino nepovjerenje; tko zna kakvih sve tu ima profesionalnih trikova?... Ipak stupi na slijepčevu vagu.

– Eustahije Izgubljeni! Nenadoknadivi Eustahije! – klikne glas iza njegovih leđa. Melkior se naježi: učini mu se da je odjednom gol golcat na vagi pred očima prolaznika. On se učini kao da se to vikanje njega ne tiče: nastavi svoje sporazumijevanje sa slijepcem.

– Da mu se ne vjeruje, da mu se ne vjeruje, gospodo! – Smijao se ružnim smijehom pokazujući prednje zube s velikim tamnim plombama. – Intelektualac, Švejk, spekulira na vagi. Gledajte ga! Gledajte ga, milogledi! Vojni spekulant! Pha, ha, ha... Kod slijepca on ide! Milogledi!

Prolaznici se zaustavljaju i motre sa zanimanjem. Netko je upitao svoga susjeda:

– A što je ukrao? Vi ste bili od početka?

Nitko ništa ne zna i ništa ne razumije od tog čudnog incidenta. Ne zna se hoće li tu doći do neke tučnjave, što li?

Pijanac je sasvim prilazio Melkioru, dodirivao mu uši, bradu i pokazivao ga publici kao da na sajmu pokazuje monstruma-patuljka, ženu-ribu, prase s dvije glave, morskog psa što je pojeo švedskoga turista...

Slijepac ispruži obje ruke preda se da bi se obranio od pijanca, a on mu u svaku utisne po dva dinara metalna: »Malo, ali gest taj vrijedi« i pogladi mu ruke.

Publika je očekivala veseo razvoj događaja: nalio se čovjek... Dobivši prvi smijeh, pijanac nastavi svoj improvizirani program.

– Molim vas, dragi barde – obrati se slijepcu – koliko je težak strah od rata u ovog Eustahija Mirotočivog?

– Što brbljate? Vi ste ludi – zašapće mu Melkior u uho.

– A vi, monsieur Brabonjak – obrati se sitnom debeljku što se slatko cerio gladeći sa zadovoljstvom svoje uho – što vi mislite o mojoj ludosti?

– Čujte, vi!... – uvrijedi se sitni debeljko. – Pazite samo da vas ja ne raspalim po ušesima, vi!...

– Pazim, vi... A svoje uho milujete, a? Da vas ono možda ne hrani kao najstariji sin uposlen kod firme »Vašu legitimaciju, molim«? E, u tom slučaju odnosite se prema njemu očinski; takvo uho vrijedi više od sedam debelih krava. I čuvajte ga svakako od iznenadnih dodira s kojekakvim ručetinama koje nose teško prstenje.

Iz tog smotka riječi debeljko nije izvukao pravu nit: zbunile ga samo

riječi »legitimacija« i »ručetine«. On razumno uroni među kaputе i kišobrane mrmljajući neke teško ostvarive prijetnje.

Pijanac, međutim, skoči na vagu, zamahne šeširom i vikne: »Hej, izvoščik, vozi!« Drži Melkiora oko vrata, drugom rukom maše i jezikom pucka: konje tjera, pa zaklopivši oči stane u zanosu recitirati Jesenjina:

... a poljem juri tuđa trojka,
na tuđoj trojci tuđa mladost...
gdje mi je sreća, gdje mi je radost?...

i suze mu potekoše. Ponavlja »gdje mi je sreća, gdje mi je radost?« a suze mu cure niz obraze.

Gledaju ga ljudi kako ludo tjera trojku na vagi a suze mu teku, pa netko šapne s poštovanjem »plače«. A on, valjda je čuo šapat što suosjeća s njegovim bolom, odjednom skoči s vage i isceri svoje tamne plombe.

– Eustahije Podjednakoviću, nemam ni kopjejke, vi platite izvoščika – reče Melkioru. – A vama, građanine Ferdyščenko,[4] »Zatvoreno« – i neprimjetno objesi o dugme kaputa radoznalom prolazniku, što se upravo zaustavio da vidi što se tu dešava, limenu pločicu s natpisom ZATVORENO koju je do sada držao sakrivenu pod kaputom, a skinuo ju je valjda usput s vrata neke radnje. Radoznali građanin i ne zna što mu visi na trbuhu, pa se smije skupa s ostalima. A Melkior još jednako stoji na vagi i znoji se od muke. Izvući će se on kad Ferdyščenko opazi pločicu, pa će Ferdyščenko po meni...

– Čujte, Ugo – obrati mu se Melkior ljubazno – gdje ću vas naći kasnije?

– Hm, Ugo? Zaboravili ste moje dostojanstvo, dajdamsko?

– Parampione, gdje ćete biti kasnije? – popravi Melkior strpljivo.

– Tako se govori! U Hotel-Pimodanu, dragi Eustahije, zna se, u

Hotel-Pimodanu... ili kako mi kažemo, *Dajdamu.* Bit će svi tamo. Traže vas... Maestro-Ludi Kukac mjesecima pita gdje ste? Neprestano viče: a gdje je naš umni Eustahije? Bit će i don Fernando, iznimno. Dođite.

– Dolazim odmah za vama. Samo da tu još nešto...

Ali Ugo ga više ne sluša. On se već okrenuo publici i klanja se nekome po španjolskom ceremonijalu:

– Poštovanje smjerno plemenitom hidalgu! – Bio je to srditi trafikant koji je upravo zaključavao svoj mali kiosk na uglu i osvrnuo se da pogleda kakve su to gluposti. – Vaša darežljivost, señor, zacijelo će ubrati jednu cigaretu na duhanskom otoku kome ste vi vladarom?

Trafikant to shvati kao uvredu. Spusti odlučno ključeve u džep i promrmlja ogorčeno »prokleti žicari«. I pljune na odlasku.

– A što, gospodine, ako se ta tuberkuloza, koju ste sad ispljunuli, vrati vašoj kćerki uoči udaje, kao očinski miraz? Na sve treba misliti. Zato, gospodo, ne pljujte na pod! Je li tako, kamarad? – obrati se nekom raznosaču plakata s biciklom.

– Tako je – reče biciklist ponosan što se njemu obratio.

– A što su to, plakati s kukastim križevima? Da ne radite vi u njemačkom konzulatu, von Velocitas? Kuke bacate među nas, ha?

– Ne – nasmije se biciklist prostodušno – ja radim kod *Francka*.

– Hm, čak! Kažem ja, tjerate neki fašizam. Kod Caudilla[5] on radi! Pa kako general Queipo de Llano? Ostario, što? Hemeroidi, ispovijeda se, svetost ga spopala?

– Čujte vi! – uozbilji se raznosač plakata. – Što je šala, šala, ali ja s fašistima!... Što mislite da sam ja blesav?... – Posljednja mu je rečenica imala direktnu vezu s desnom rukom, koja je već lijevoj bila prepustila bicikl...

No, Parampion... zar njegova iscerena njuška da bude kažnjena zbog

nestašne igre malog harlekina što je u njegovoj glavi izvodio svoj luckasti program?

– Bicikletissime![6] – usklikne on oduševljeno i nastavi, reklo bi se, ozbiljnim i nekako svijetlim i svečanim tonom – dopustite da vam pred čestitim pukom ovog prastaroga kraljevskoga, slobodnoga, glavnog grada snažno stegnem ruku zbog vašeg ponosnog i muškog gnušanja od bilo kakve veze s najvećim neprijateljem čovječanstva, s nepismenim fašizmom! – i on zgrabi spomenutu desnicu biciklista, već spremnu za neki drugi posao, i strese je temeljito u znak »vječnog prijateljstva«. Pao je čak i poljubac u čelo raznosačevo, pečat na povelji.

Razdragani namještenik *Francka*, koji je lijepio po gradu reklamne plakate tvornice cikorije, uzbudio se sretno zbog javne proklamacije njegova političkog poštenja.

– A sada, gospodo – obrati se Ugo publici – ja idem... možda i u Pampelunu. Završili smo naš današnji osobni ulični program. Svojim dragim slušateljima želimo laku i ugodnu noć. Himna – i gotovo. No, à propos, bicikletissime, ima li možda vaša poštovana velocipederastija[7] jednu cigaretu?

– I dvije, i dvije! – vadi biciklist omašnu dozu od svinjske kože nabijenu cigaretama. – Evo, poslužite se.

– O, tenkju veri mač iz toka, braćo![8] Ne, ne, samo jednu, radi, kako su govorili dubrovački gospari, *skladne uspomene*. Ili, možda ipak... još jednu za moga Eustahija. To nije papagaj, to je onaj prijatelj na vagi. Neki specijalisti preporučuju mu pušenje. He, he, ljuti se... Tako, hvala velikarna. Takva se velocipederska gesta ne zaboravlja! Viteže!... – klikne Ugo. Odstupivši tri koraka, zabaci nogu i široko zamahne šeširom klanjajući se pred biciklistom vrlo ceremonijalno. Zatim baci hitar pogled na Melkiora i prasne u smijeh.

– Pha, milogledi, obratite pažnju, on se ljuti. Ne, za mene su obje cigarete, a treću... dopustite, bicikletissime – izvuče raznosaču još jednu

cigaretu – dat ću mu večeras u *Dajdamu.* Sada se on stidi zbog mene, inače me voli i poštuje. A vi, poštovani Ferdyščenko... »Sezame, otvori se!« – i neopaženo skine s trbuha Radoznaloga pločicu ZATVORENO.

Radoznaloga je uvrijedilo gdje se pijanac već drugi put bavi njegovom osobom nazivajući ga tko zna kakvim uvredljivim imenom, no želio je biti razborit pa promrmlja oprezno:

– Tko samo hrani te fakine?

– A sada, gospodo, pha... vi mislite da ja sada idem u neku Pampelunu? Ne, varali su se! Ja sada idem u Pantogegonu.[9] A Pantogegona je... ništa. Nulla, nihil, ničevo![10] Adieu, možda i pour toujours,[11] nikad se ne zna... – Ugo se probije između gledalaca prema prolazniku na drugoj strani ulice kod kojega pripali cigaretu i prođe pjevajući bezbrižno »Auprès de ma blonde...«[12]

Melkior ostane sam pred hrpom razočaranih gledalaca, kao krivac koji sada valja da odgovara za to razočaranje. I doista, gledali su u njega kao da ih je pozvao na neku predstavu gdje se nisu dovoljno zabavili i sad ga pitaju za objašnjenje. On se stao i ponašati kao da je zaista nešto skrivio toj nezadovoljnoj rulji...

– Ja samo pitam, tko hrani tu fakinažu? – ponovi svoje pitanje radoznali građanin s pločicom ZATVORENO. Sada je to pitanje iznio naglas pred sve prisutne, oni su mu bezuvjetno dužni dati neki odgovor.

– Ha, tko? – slegne intrigantski jedan kome je sve jasno. – Jasno, zna se tko! Zar niste opazili kako oni to rade? Kao da mu je meksikanski general intimus, pa »bicikletimus«, »bicikletimus«, hokus-pokus, tu pravi cirkus, majmun jedan, a ovaj mu tu na vagi sekundira, ovog slijepog čovjeka vuče za nos... A sve je to dogovoreno, gospodo, i sad pogledajte što vam fali po džepovima. Bogme, meni ništa; bio sam ja u Meksiku, poznajem ja njihove metode.

Kao marionete povezane jednom niti koju je povukao iskusni Meksikanac, svi prisutni napraviše iste brze i uplašene kretnje. Nastane

nervozno opipavanje po prsima, po bokovima, po bedrima, po svim mjestima gdje se nalaze džepovi. Jedan je čak pogledao da li mu je još i vjenčani prsten na ruci...

Tada se odjednom začu uzvik »jao!«, a to je znak krajnjeg očajanja. Sve ruke odjednom stanu i sve se oči upiljiše u očajnika. On je kao smušen stajao prekriženih ruku na prsima pritiskajući prazne džepove; kolutao je očima po prisutnima tražeći od njih pomoć.

Melkior pogleda okradenog nesretnika: svi su, dakako, mogli opaziti njegovo zaprepaštenje kad je u okradenom prepoznao Cvikera! Njegova nedužna misao da se odavle neopažen izvuče (nije želio prisustvovati hvatanju džepara) pokazala se sada vrlo naivnom. Ubrzo mu se objasnilo da je, na Meksikančevu sugestiju, ovdje prešutno proglašen lopovom baš on! Lopovom ili lopovskim ortakom. Pod optužbom tih strašnih pogleda što su od njega tražili priznanje, Melkior se sasvim nerazumno zagleda u Cvikera u napregnutom očekivanju... čega? Dokaza svoje nevinosti?

Što je očekivao od Cvikera ni sam nije znao. Valjda se ipak nadao da ga se Cviker još nije sjetio... ono od neki dan... Samotres... A Cviker mu upravlja suzan i tragičan pogled, pun molbe i mučeničkog praštanja (što nije ostalo nezapaženo). Zatim, odvrativši pogled neodređeno i smeteno nekud ustranu, izgovori suznim glasom te se jedva čulo (ali čulo se)... jer on nikoga tu ne optužuje, nego mu se srce očinsko cijepa nadvoje:

– Htio sam cipelice kupiti djetetu... Tata, kupi, veli, jedan broj veće, ja rastem. Siromašno dijete, i na to misli. A sad, eto, jesen dolazi, kiša... Dijete će mi brzo ići u školu.

Čitao je nitkov Dostojevskoga, pomisli na brzinu Melkior.

– A jesu li vam mnogo? – upita netko ganuto.

– Lisnicu s tisuću i dvjesto dinara. I sve dokumente. – Onda doda nakon dobro odmjerene pauze, iz dna duše vapije, obraća se cijelom

čovječanstvu: – Legitimaciju makar da mi vrati! Sada su ozbiljna vremena.

Bilo je ganutljivo. Jednoj ženi suze udarile na oči. Gle, jadnik, dijete mu boso, a on legitimaciju samo traži! Sjeti se netko da bi trebalo pozvati stražara... No Cvikeru se nije osobito svidio taj prijedlog: on se živo usprotivi, čak do vrlo sumnjive granice:

– Ne, ne, molim vas! Ljudi smo, treba razumjeti...

– Čujte vi! – javi se odjednom biciklist uhvativši srdito Cvikera za lakat. – Komu vi to lažete? Niste vi imali nikakve lisnice, otud stvar počinje. Sad je došao, kad je ovaj iz Meksika upitao što nam fali po džepovima.

– Bože, ja? – prevrnu Cviker očima, slika sveca-mučenika što poziva Boga za svjedoka. – A otpočetka sam ovdje! Evo, neka kaže ovaj tu gospodin, jesam li stajao iza njega? Jeste li mi vi ugazili na nogu i rekli kao čovjek »pardon«? Još se i trag od cipele poznaje, evo, gledajte.

Meksikanac je bio gospodin što mu je stao na nogu. On to i potvrdi glavom.

– Vidi ga, »trag se poznaje«! Dat ću ja tebi trag po gubici, lopove! Sad je došao, i još me odmah pita: a je li bio stražar, molim vas? Kao da ja tebe ne znam, pijanduro! Zapio bi ti cipelice i božjega djeteta! Kako se samo sjetio, bitanga!

– Čujete li, ljudi? – zaječi ojađeni Cviker. – Okradu te tako bezdušno, onda te još i pijanicom proglase!

– Jasno, to su njihove metode – reče Meksikanac mrko, nečim strašno razočaran na ovome svijetu. – Reci istinu, reći će ti da si pijan; laži, pitat će te što želiš popiti. Pi! – otpljune žestoko i stane se probijati iz kruga oko vage: – Pustite me da izađem, jer ću ja još ovdje komu zube sasuti... – a uz te riječi Melkiora omjeri još jednom.

Njemu noge klecnuše. Meksikančeva je prijetnja naišla na

odobravanje, a Cvikerova nečuvena lopovština našla je okrilje u čuvara svetosti privatnoga vlasništva. Melkior zaključi da bi bilo vrijeme da umakne iz kruga ovih poštenjačina, makar uz cijenu da poviču za njim: dršte lopova. On siđe s vage i pokuša da se probije kroz (nazovimo ga tako) »Meksikančev prolaz«, no odmah nasta opće gunđanje... i zatvaranje prolaza. Oni su htjeli da se lopov uglavi (ako usto bude i tučnjave, još bolje).

To ohrabri Cvikera. Biciklist mu nije uspio narušiti ugled... On drsko istupi pred Melkiora:

– Hej, kamo, mladiću? A novac? Netko mora biti odgovoran!

– Idite vi samo – pokroviteljski mahne Melkioru glavom biciklist. Onda lijevoj ruci prepusti bicikl, a desnom se podboči pred Cvikerom: – Evo, odgovoran sam ja!

– Pa kako... »odgovoran sam ja« – muca Cviker, napušta ga hrabrost. – Ja samo molim, zar ne, da se potraži moj novac, bez uvrede... Ljudi smo, je li tako? Ne treba se odmah... Ali poštenja mora biti!

Tada Melkior učini gestu sasvim glupe velikodušnosti: izvadi lisnicu u kojoj je bilo naslagano nekoliko stotinjarki i jednu od njih pruži Cvikeru.

– Evo. Neka vam i drugi nešto dadu, a mene pustite na miru.

Cviker požudno pruži ruku za novcem, no biciklist mu je odbije ne birajući kod toga baš najblaži način.

– Zašto? Kad gospodin hoće dati? – čudi se Cviker. – Vidite, kakvi ste vi... – reče s blagim prijekorom i ponovo pokuša dohvatiti novčanicu.

Taj je način rasrdio biciklista i on ga klepne po ispruženoj ruci, a odmah i potkrijepi taj postupak stisnutom šakom koju mu namjesti ispod nosa.

– No, pomiriši – reče mu darežljivo kao da mu nudi naranču, a onaj odvrati glavu s grimasom dosade i gađenja.

– Gadi ti se, a? A tuđi novci, što? fino mirišu?

– Što tuđi?... Meni su ukrali... – Ali to je već zvučilo na uzmak. I doista, Cviker se počeo povlačiti leđimice braneći se nekim nejasnim mumljanjem nalik na psovke. Našavši se izvan kruga, uzdahne iz dna duše »ah, teško poštenom čovjeku!« i ode onim već poznatim poslovnim korakom.

I publika se stala razilaziti, razočarana.

– Sve su to fakini, kažem ja vama: jedan kao i drugi. Sad neka čovjek zna jesu li mu ukrali ili nisu?

To je govorio građanin što je gladio uho, nezadovoljan što stvar nije razjašnjena.

– Zar bi čovjek govorio da nisu?

– Ah, nemojte, danas jedino lopovi i viču: drške tata.

Na mjestu ostadoše Melkior i biciklist. I slijepac je još bio tu, no on se bavio oko svoje vage, navlačio joj kapu od voštanog platna (za noć), a radio je tako pomno te i nije bio prisutan.

Melkior osjeti nelagodnu slučajnost svoje situacije i reče »eto« i malo zatim »hvala« i u svojoj zbunjenosti pogrešno zakopča kišnu kabanicu.

– Da – reče biciklist, i sam u neprilici, ali se sjeti Cvikera: – Ubio ga bog lopovski! Cipelice je Sova htio kupiti djetetu... a nema ni mačke, bitanga pijana!

– Sova? – začudi se Melkior. – A ne zove li se on?...

– Ma kakvi! Svi ga zovu Sova. Ali tko bi znao kako se zove zapravo? Noću živi po lokalima, potkrada pijanice, a danju se zavlači po tavanima i spava. Neki dan umalo nije zapalio kuću našeg knjigovođe. Palio šibice na tavanu, zapalio se stari papir... jedva su ga vatrogasci izvukli iz dima.

Biciklist čas pošuti pa upita stidljivo:

– A onaj... to je vaš prijatelj?

– Da. Nemojte se ljutiti, bio je malo...

– Zašto? – reče biciklist srdačno. – Volim ja takve mangupe. Sve nas je tu zavitlavao i otišao pjevajući. Taj ne misli zla. – Zatim upita povjerljivo: – A imate li vi možda veze s novinama?

– Imam. Ja pišem za novine.

– Pa... što se govori, hoće li biti rata tu kod nas?

– Ja baš ne pišem političke stvari... ali govori se da bi mogao biti... – Zadršće Melkior kao da su zazivali đavla.

– Samo da ne bi Hitler polomio zube ovdje na Balkanu! Pazite što vam kažem! – reče biciklist sa strasnim uvjerenjem. – Možda ćemo se još negdje i sresti? Vi ste pošten čovjek – doda smijući se veselo, zatim zajaši bicikl i dobacivši »doviđenja« odjuri niz ulicu.

Što je ovo? Te su riječi mišljene bezglasno a imale su sljepačko značenje: gdje se nalazim? Sve mu je odjednom bilo nepoznato: ulice, tramvaji, kuće, ljudi... i sami ljudski likovi. U snu su ga prenijeli, probudio se na uglu kod osobne vage... Postidio se, ovako gol, pobojao se ne gledaju li u njega ovi prolaznici i one žene gore na prozorima što se tako smiju...

– Vaganje niste platili! – surov slijepčev glas vrati ga u poznate odnose. Plati mu pristojbu. Taj ga mali posao sjeti i ostalih dužnosti. U džepu je još bila ulaznica za film sa von Stroheimom i Viviane Romance, [13] a on pošao za don Kuzmom po tragu dječjih uspomena... I dospio na vagu... kontrola tjelesne težine... *Traaaa-ta-ta, ta-ta-ta-ta-ta...* javlja trubač iz vojarne tužno *povečerje* vojničkog života. Pođe niz mračnu aleju Trideset i petog puka, a tužna pjesma sna oduzme mu volju da se popne u svoju sobu, tu, preko puta, na trećem katu.

Gazio je po jesenjem lišću. Šušti lišće svojim glasom uvelim... *tad se sjetih slatkih snova: sretni dani gdje ste sad?...* – nadovezala se pjesma u

njemu na šuštanje lišća pod nogama. O filmu je trebao noćas napisati recenziju za sutrašnji broj. Lijepa Viviane Romance igra razvratne zavodnice. S tugom je gledao njene filmove. A u njemu srce treperi zbog Vivijane, one kojoj je dao to ime zbog pročišćenja svoje ljubavi, tužne i beznadne...

Melankolija jesenja. Besciljne ulice, mreža zamršenih snova. Mlaka jugovina miluje mu obraze dahom bludnice; dlanom prelazi preko lica, zbog gađenja.

Na uglu svijetle slova *Dajdama,* pale se i gase, namiguju prolazniku »uđi, popij, razveseli se«. Shvaća njihov mig i Melkior. Već dvaput tuda prolazi, a odozgor plavi *Dajdam* mu namiguje »uđi, ne mrgodi se, unutra je Vivijana«...

Unutra Vivijana? – zato i ne ulazi. Koliko je puta u posljednje vrijeme primao taj mig s prkosom pakosnoj sudbini koja ga je zvala »uđi, uđi, tu je«. Odupirao se, puštao da vrijeme učini... ili kako se već to kaže. Ali večeras ispružila je svoj čarobni prst, ispisala po prašini ime Vivijane...

Iza zahukanih stakala čulo se orgijanje smijeha i, dakako, Ugov glas.

»Vesele se«, reče kao škrtac koji gleda kako drugi rasipaju blago i odluči da krene, no odjednom se vrati i uđe. Zvonce na vratima (postavljeno da zvoni za odbjeglim pijancem) uslužno najavi Melkiorov ulazak.

Opet jedna pijana noć, dim i brbljanje, pomisli s nekom pakošću. Što će ovo biti s nama? Ali već je zahripao Maestro iz oblaka dima: – No, evo i Eustahija umnoga! – a Ugo mu je letio u susret i obasipao poljupcima oba obraza, jedan je čak pao i na obrvu »za čisti um«. Cijeli buffet je morao saznati da se vratio Eustahije iz svog isposništva. Širokim govorničkim gestama i riječima najbiranijim – blagajnici se posebno poklonio »madame« – sve po ceremonijalu dajdamskom. Ugo održi »éloge« u čast prijatelja.

Melkior se stidljivo provuče kroz gestikulaciju i retoriku i uputi se već poznatom stolu podno šanka gdje je »društvo« sjedilo na okupu.

– Priđite, Eustahije Lampion, Parampionskoj braći – dere se Maestro i vuče Melkiora da sjedne do njega. – Nisam više Ludi, već nadahnuti Kukac, nova titula, stečena za vašeg odsustva – reče mu u povjerenju. Nos mu je večeras kao zrela šljiva i ruke mu jako dršću.

Ne mnogo star, ali već istrošen čovjek, pijanica-rakijaš, urednik gradske rubrike. Prsti i zubi pocrnjeli od nikotina, iz usta bazdi zvjerska nastamba, a uhvatio Melkiora za vrat i puhnuo mu u lice strašan dah.

Melkior se zakašlje istjerujući iz sebe Maestrovo »nadahnuće« i gotovo se pobljuje od gađenja. Sjeti se s čežnjom mirne sobe s knjigama; bijeli listovi na stolu požudno se nude »piši po nama«, on gleda igru plamena u peći i govori »čekajte, dok smislim dobre riječi za vas, male moje čiste djevice«...

Ženski smijeh na »djevice« zapljusne i ugasi igru plamena. Ona je tu! A znao je i da je s Fredijem: čuo se i njegov dragocjeno razmazani glas. Upravo dobrostivo poklanja njoj i onoj drugoj za stolom vanjske listove svoga kupusastog duha. Melkior je s obadva uha hvatao glasove

sa *onoga* stola i pretvarao ih u zle i gorke cvjetove svoje zavisti.

Ugo je govorio potresno, sa suzama u očima, o »povratku« Melkiorovu i na kraju tražio od vlasnika *Dajdama* da i on kaže neku riječ dobrodošlice.

– A sad je na vama, papà Thénardier,[14] da pozdravite povratak najmilijega gosta.

– Ma nisam ja nikakav govornik, pustite vi mene – izvlači se gazda i odmahuje s dosadom. – Svi ste vi meni jednako mili i dobrodošli... – a to je značilo: nemojte, sav se topim od miline...

Ipak je podnosio »Parampionsku braću«, čak i podržavao kao neku vrst reklame. Znao je da u nazivu »Thénardier« ima nekog ruganja, ali posao je posao, đavo da ih nosi. Ta luda bratija, »umjetnici i bohemi« privlačila je goste od kazališta i štampe; velike »burgije« i terevenke smijeha, tko na to ne bi nešto popio! Usta se kočila od kreveljenja, grlo se sušilo od grohotanja, daj da se pije, gospoda ti boga, bolje ti je ovo nego u kakvom cirkusu!

Ugovi su nadahnuti prizori bili korisniji od plavih epruveta svijetlećeg *Dajdama* nad ulazom, to je znao Thénardier, pa se uzeo i uznositi »umjetničkim nadimkom«. Svi su oni nosili neke smiješne nazive, pa valjda je to tako, s tim luckastim svijetom, nešto sasvim prirodno, i dopustio je sebi, zbog posla, da i sam glumi nekog »papà Parampiona, po imenu časnog Thénardiera«, kako ga je Ugo jednom proklamirao. Pazio je ipak tenardjeovskim okom da se što manje stakla razbija i da se piće plaća ili makar bilježe krediti, pa i koja nula dodaje kad braća odveć ogreznu u svoja ludovanja.

– Ne, ne, papà Thénardier, reci izričito, tko je najmiliji? – inzistira Ugo i naginje mu silom dugu konjsku glavu prema Melkioru. – Kako je Krist govorio o izgubljenoj ovci: milija je nego sve one koje su na broju. Reci, papà, kao Krist iz Biblije: najmiliji je Melkior Tresić, izgubljeni.

– Eustahije Lampion Neizrecivi! – zahriplje Maestro profesorski,

kao da je Ugo zamijenio historijsko ime.

– Pardon, Maestro! Za sada još Melkior Tresić Apostata. Mora se izvršiti rehabilitacija, sa svim pravima... Pola godine je (govornički patos) čistio duh od dajdamskog dima, udisao inspiracije iz mirisnog ozona duševnih oluja, tovio je glavu mudrim tomovima... Zatvorio se u sebe i u svoju sobu, na kucanje ne otvara, krije se kao krivac i veliki dužnik, pokrio se kao opatica ili mila djevica s divnim očima pred pohotljivim pogledima ovog niskog i vulgarnog svijeta... Odrekao se pušenja, kod slijepca invalida važe svoje isposničko tijelo za prvi avion koji leti Bogu... Kratko: uzvisio se i odao jadnomu životu osamljenog umnika što šuti i suznim očima gleda u svoj smrtni pupak... Nije isključeno da se i zaljubio... (njezin smijeh i Melkiorovo sveto blijedilo) no to zadovoljstvo prepuštamo njegovoj sudbini... Evo ga, međutim, braćo, opet k nama u pokajničkoj kostrijeti (sjeti se Melkior don Kuzme), spremnog da se napoji dajdamskog dima i parampionskog duha! On je opet naš Eustahije Lampion...

– Kreten i idiot!

To je dobacio Fredi i kesio se izazovno. Zatim se nagnuo na uho Vivijani. Melkior ju je tada gledao: imala je najprije začuđeno lice dok je slušala Fredijevo šaptanje, onda je na kraju prasnula u smijeh. Zrelija glumica ispijenih očiju, što je bila s njima, uživala je u uvredi.

A to sve zbog onih »pet, šest obožavateljica«, misli Melkior.

Prošle sezone napisao mu je u kritici da glumi kao frizer za dame zbog pet, šest obožavateljica i da šušlja nerazumljivo. Da sam mu ih pripisao dvanaest stotina možda bi bilo sve u redu? No pet, šest za tu glavu Hermesa doista je premalo.

Ali Melkior je napisao *pet-šest* namjerno, kako bi ga, ovlaš, tim neznatnim brojem likvidirao. A to je bilo smiješno. Zbog Fredija su se žene trovale, rezale žile, skakale s prozora, boju kose mijenjale, muževe ostavljale – sve za ljubav Fredija. Za ljubav? – oh, to je odviše sreće – za

obećanje na telefonu: večeras ću, madame, samo za vas igrati. I doista je *samo za nju* igrao, vjerovala je ona da *samo za nju* igra i govorila je »slatki« u sebi.

Fredi – idealan mladi ljubavnik. I stas i glava i ramena, ruke, noge, sve, sve je bilo divno na njemu! I kako je hodao, sjedao, prebacivao nogu preko noge, lupkao cigaretom po srebrnoj dozi, pa kako ju je pripaljivao... ne, pun je, pun je šarma, govorile su već raskvašene u zamišljenom zagrljaju s njim.

Fredijeve glumačke manire doista su dostojne boljega frizera... I šušketa mazno... čak ni ovo »kreten idiot« nije znao reći kako valja... Ali Melkior lovi njezin pogled, traži mudro, *objektivno* stanje, htio bi se uzvisiti iznad svoje patnje, biti čist, biti čist...

Smijala se Ugovim dosjetkama i odmah vlažnim očima lijepila po Melkioru njegove podrugljive riječi. Prokleti Parampion, što se dohvatio!...

Prekinut u retoričnom zanosu Fredijevim ispadom, Ugo presiječe kao sabljom svoju svečanu besjedu. Okrene se glumčevu stolu, lupi petama vojnički, a lice mu je svečano i strogo:

– Nije potrebno da vas sada pljuskam ili da vam bacam rukavicu u lice. Primite formalan poziv: sutra u sedam sati izjutra čekam vas sa svjedocima kod gornjeg maksimirskog jezera. Ponesite sa sobom mač iz *Henrika IV*,[15] epizodistička nulo. Ja ću ponijeti viljušku, na koju ću vas nabosti u sedam sati i pet minuta, točno.

Buffetom se prolomio smijeh.

Namještenik za šankom grunuo u kikot te je ispustio flašu nekog dragocjenog pića; dva mjeseca će kod Thénardiera raditi bez plaće.

Melkior je potražio nju:... smijala se, ramena joj se tresu. Fredi ju je, čini se, opomenuo pod stolom, uozbiljila se naglo: pa on se »nama«... uh, a ipak je smiješno. Zbunila se zatečeno.

Ugo se nakon poziva na dvoboj okrenuo na peti i odmarširao k svome stolu. Nališe mu za nagradu čašu, koju iskapi nadušak, pa i sam prasne u smijeh. Netko je uzviknuo s udivljenjem: to je glumac!

Možda je taj uzvik otkrio Frediju veličinu uvrede. On ustane, blijed, i popravi kravatu. Htjede odmah navaliti na Uga.

Ona ga je zaustavila. Odjednom se nečega uplašila i povukla ga za rukav: »Nemoj, Fred, vidiš da je pijan.« On je i računao da će ga netko povući za rukav (odijelo novo, bijela košulja, kravata), sagne se i poljubi joj ruku. Bez potrebe namjesti stolicu i sjedne. Čak se i osmjehne kao finiji gospodin što se ne miješa s bagažom.

– No eto, sad je opet sve u redu – reče ona mazno gladeći mu ruku.

– Ipak si ti njega trebao maznuti po njušci, Fred – reče glumica ispijenih očiju svojim tamnim glasom. – Valja lupati tu bandu! – Bila je veoma nezadovoljna svršetkom incidenta.

– Ma baš! – usprotivi se Vivijana. – Da se tuče s fakinima! – a »fakine« je uputila ravno Melkioru.

On osjeti da su mu uši vruće, znao je da su i crvene. Smatrao se nedužnim pred njenom uvredom. Smeo se te nije odgovarao na mnoštvo pitanja što mu je, po ceremonijalu, postavljao Ugo. Opravdava se u mislima, objašnjava *njoj...* ma što? – objektivno! – Fredi je plitak, netalentiran kicoš, govoriti ne zna, šušlja... razmazuje riječi, u jednu riječ – budala.

Ona kao da mu čita misli: svom se svojom ljepotom oborila na njega. Osjeća silan strah u tijelu... i kako su svi mirni u njezinoj blizini, svi zaštićeni ravnodušnim smijehom... I ruka mu, eto, položena na stol, ne leži mirno, uplašeno dršće.

– Zar se vi bojite njega? – pita ga šapćući Maestro, a žmiri pritom na jedno oko zbog dima sa raskvašenog čika što mu dogorijeva u jednom kutu usta, pa se čini da se ruga.

– Koga da se bojim?

– Onoga, Fredija?

– Zašto mislite da se bojim?

– Pogledavate stalno na njegovu stranu? Maknite tu ruku sa stola, vrlo marljivo vam dršće, to bi njega moglo ohrabriti – govori očinski Maestro. – I budite oprezni. Devet stotina i dvadesete jedan je glumac išibao našeg kazališnog kritičara. Izdevetao ga usred bijela dana pred kavanom *Kazališnom* korbačem za pse. Gledao sam ovim svojim očima.

– Zašto ga je istukao? Zbog kritike? – Melkior je osjećao da mu glas podrhtava.

– Govorilo se... Pa bit će nešto i zbog kritike, napisao mu je da vrišti, ili nešto slično, ne znam, odavno ne idem u kazalište. Možda je i vrištao. Ali nije bila u pitanju vriska, već blondinka.

– Blondinka? – osmjehne se Melkior, a nekakav mu nemir zatitra u očima.

– Da, punačka, oblih svojstava u svakom pogledu. Poznavao sam je osobno. Romani u nastavcima predstavljali su sav njezin interes za pisanu riječ. Sjedila je po kavanama kao i ova tu... Na komplimente odgovarala je »ma nemojte«, a u svemu što je govorila nalazio se bezuvjetno atribut »strašno«. Toliko o šarmu i koketnosti.

Maestro ispljune čik, gucne rakiju i pripali novu cigaretu, koju odmah jezikom prenese u kraj usta da mu ne smeta pri govoru.

– No čini se da su oba umjetnika bili amateuri njezine punoće, pa je umjetnik pozornice zato i izlupao umjetnika pera. Čuvajte se.

– Zašto? Pa ja... – Melkior osjeti potrebu da se sakrije.

– Pa ja i ne kažem da vi... – Maestro učini pokret obrvama prema njoj. – Ne, to bi bila glupost nedostojna vas, velebni Eustahije. Vi ste ipak nešto drugo... No, ne crvenite, ja bih vam mogao biti otac.

– Ah – uzdahne Maestro duboko i tužno – ja sam gledao Fijana![16] Eto, zašto ne idem u kazalište. Kad je pokojni Fijan prolazio ulicom, kao da sâm kralj Lear prolazi. A danas, vidite i sami – Fredi! A o šibanju sam vam ispričao iz komparativnih razloga, da se vidi što je Bog, a što šeširdžija. Fijan bješe Bog! Ili makar i polubog... ali nešto veličanstveno. Ljudi su mu se uklanjali s poštovanjem, pravili mu mjesta na ulici da bi mogla proći nesmetano njegova veličina. A kad bi s mrtvom Cordelijom na rukama vikao »urlajte, urlajte, o urlajte!« duša nam se tresla. Na Fredijevo njakanje jedino bi se neki magarac mogao odazvati, bratski. Ja ne znam na što on peca ove jegulje? Jer u njega je meka uistinu mekana. Impotencija. To je provjereno.

U Melkioru se razvedrio jedan osjećaj, pun stida i nadanja. Ali to su Maestrove izmišljotine... i opet se sve smrači.

– A ja sam i sam nekoć imao umjetničkih ambicija – odjednom izjavi Maestro.

– Glumačkih?

– Književničkih, pjesničkih. No onda se i vino pilo poganski i pjevalo se »sunčane ditirambe«. Svi smo bili falički instrumentalisti, pomahnitala braća Erosa. A Zeus je bio divan bog. U stihu je stalno nešto »brektalo«, bolje gospođice bile su nimfe, a naše noćne koke hetere. Vinogradi, jesen, mijeh i Pan. Pili smo sunce plamno. Svi bradati satiri, pohotni kentauri, pijana Bakhova majmunčad. Anakreont, Arinoe mala, argonauti... sve iz prvog sveska enciklopedije, pod A... – podsmijevao se Maestro gorko i lijevao u sebe rakiju. – A sada, eto, rakija – reče stresavši se s nekim gađenjem. – Alambik. Kemija. Ločemo formule. Ce-ha-o-ha,[17] Paracelzusove svinjarije. Rakija je kurvinsko piće, drolja-zavodnica, vamp s modrim podočnjacima i s promuklim altom, raskošna kao naša Zarah,[18] je li tako Cikorije Hazdrubaloviću?

– Molim, Maestro? – trgne se iz grčevitog smijeha blijedi mladić nervozna lica, plave zalizane kose i očiju crvenih s otečenim kapcima.

– Zarah, naša ljubav, velim, zar nije raskošna? – Maestro zaklopi oči zadivljeno.

– Ah, Maestro, vi ste okrutni! – komično zavapi Cikorije i prasne u smijeh nervozno trzajući licem.

– A ipak – prihvati Maestro – jedna takva kinematografska ljubav unosi novi sakramenat u našu biografiju. Cikorije ju je upoznao osobno, lani, kad je bila ovdje. Pa eto, nikakva monstranca, razočarao se. Debela i glupa, vodi sa sobom nekakvog makroa, tako nešto, he, he... Propali smo, dakle, Cikorije Hazdrubaloviću!

– Propali sasvim, moj veliki Meštre. Ali Eustahije nam preporuča Vivijanu, divnu smokvicu.

Melkior osjeti onanistički stid od toga imena.

– Ne buljim u razapete plahte – reče Maestro uvrijeđeno – ne poznajem nijednu od tih Platonovih sjena. Objasnite, Cikorije, na kojem se jeziku smokva odaziva?

– Romanska smokva, Figue Romance.[19] Iz njuškice joj curi nektar za sladostrasne ljubitelje.

– Ah, ah – uzdiše Maestro već sasvim ravnodušno i odvraća se s dosadom. – Sve je to, naravno, »mi smo djeca malena, rado bi se igrala«... A evo što bi meni trebalo: mira i sabranosti – odjednom se obrati Melkioru, trijezno, kao da je rekao sebi »no, dosta je lakrdije«. – Kućica u cvijeću (neka je »idilično«, neka, ja to i hoću!), stol pod zelenom sjenicom, na stolu čaša zdrava vina. U kućici vjerna domaćica s bijelim rukama (ono s laktovima kao u Oblomova,[20] sjećate li se?), dopiru mirisi iz kuhinje, razdražuju apetit i maštu, a ja sav čist i svečan. Eto, to je moj san, bio i ostao. I ostao, što je najgore. I pronaći će ga sigurno u mojoj glavi kad je rastvore oni tamo gore profesori na anatomiji. Neostvareni san. A gdje tu kod nas možete ostvariti neki san, a da čovjek ostane čist i svečan? Gdje se ja tu mogu izgubiti, nestati, kad me svi poznaju? I taman tako hodajući nešto maštam, smišljam, trebalo

bi samo baciti na papir, kad me odjednom zaskoče »o, kako ste?« i ode sve do đavola. A da je njemu bar imalo stalo kako sam ja! Vraga mu je stalo! Tek tako dosađuje... A možda i zato da bi pokazao kako i on poznaje mene, Yoricka-ludu,[21] pjanduru višeg stupnja. No dobro, znam – nastavi Maestro nakon gutljaja – ja ne mogu napisati *Zločin i kaznu*. Gdje mi je tu Raskoljnikov?[22] Jeste li vi Raskoljnikov ili koji od ovih tu? Hajde, još vi, ali ovaj – pokaže očima na mršavog studenta za stolom – je li to Rodion Romanič Raskoljnikov, otkupitelj čovječanstva? Mali gad, kažu, okrao je oca i živi s jednom droljicom (profesionalnom) koju je nazvao *Sonjom*, razumijete li pretenzije ovog zelembaća? Ja bih ga vrhom cipele izbacio odavle da nemam respekta prema Cikoriju koji ga je doveo. Njemu je potreban takav ministrant za stolom, ad Deum qui laetificat juventutem meam,[23] ulijeva mu vino (gledajte) i sprema ga u krevet. Mali krpelj. Što se može naći u glavi takve male uši, što kažem – gnjide!... no gnjida i nema glave. Ideje. Kakve ideje! Gnjida udobno živi na glavi, grije se gad, a nema pojma što se unutra dešava. I na koncu, čemu ja sve to kuham i mijesim u sebi, to jest, za koga? To je ono što mi ruku ustavlja iznad papira i sve ostaje bez rezultata. Ništa. Nikad ništa.

Da, to je ono – ništa. Melkior ga je u početku slušao s naivnim zanimanjem kao promašenoga genija. Ali sada, nakon »gnjida«, gledao je strašnog rakijaša s vječito smrznutim šmrcavim nosom i pomodrjelim otečenim rukama s nekim nepovjerljivim oprezom. To bi mogla biti životinjica sa strašnim instinktima, a krije se u idili cvijeća kao pauk. Razvratni bludnik, strast za debele oznojene žene, sve mu je meso već zatrovano luesom, kažu... Melkior se odmakne od njega i pripali cigaretu, raskužuje zrak oko sebe.

Maestro je osjetljiv na takvo ponašanje: za kaznu, primakne stolicu i zašapće Melkioru u usta, trujući ga dahom:

– Mogao bih vas upoznati s onom – pokaže glavom na *nju* s uvredljivom intimnošću. – Ja je poznajem. To s Fredijem nije ništa, obostrani dekor. Jedno drugo upotrebljava zbog pitanja ukusa: oboje su

sada u modi pa se nose kao najnoviji kroj. Dakle, ako hoćete?...

– Ne bih želio da se historija moga kolege ponovi na mojim leđima – našali se Melkior i obraduje se što mu je to uspjelo. – A velite, baš ga je mlatio s mržnjom?

– Kao mahnit. Šiša on po njemu, a naš *kazališni* barem da bježi, ne, nego stoji i trpi kao kakav mučenik. Prekrio oči rukama, valjda zbog stida, i ne miče se. Vičem mu ja iz redakcije (baš sam se desio na prozoru) bježi, čovječe! a od njega – ništa... samo prašina leti. I da znate kako se odlično praše odijela onim korbačem za pse!

– Eno, opet on tamo o nekim psima! – javi se Ugo s drugog kraja stola. – A molim, je li Žućka ili Perezvon?[24]

– Nije o psima, nego je riječ o korbaču za pse – odgovori Maestro sa strpljivim smiješkom. – A vi biste, Pa-ara-rampione – zamucne od srdžbe – mogli već upamtiti da su Žućka i Perezvon jedna te ista osoba, hoću reći, jedan pas, samo je Kolja Krasotkin[25] zbog iznenađenja Žućku nazvao Perezvonom zbog samilosnog iznenađenja.

– On je, da znate, gospodo – obrati se Ugo cijelom buffetu – on je specijalist za životinje u Dostojevskoga. Molim, Maestro, a kako se zove pas u *Poniženima i uvrijeđenima*?[26]

– Azorka, Azorka se zvao – odgovori Maestro nehajno.

– A zašto »zvao«? – upita netko kod stola.

– Zato »zvao« – prihvati Maestro pedantno – što je Azorka uginuo odmah na početku romana, već u prvoj glavi.

– Vidite, zna sve! – uzvikuje Ugo u lakrdijaškom oduševljenju kao da nudi papigu na prodaju. – A molim, Maestro, kako se zvala ona pjesma kapetana Lebjatkina?[27] Vidjet ćete, i to on zna.

– Ne znam – nasmiješi se Maestro lukavo. Neočekivani odgovor učinio je utisak u društvu. Ugo se zbunio.

– Ne znam – nastavi Maestro nakon efektne stanke – jer Lebjatkin ima više pjesama. A vi, dakako, mislite na »Žohara«.

– Ma naravno, na »Žohara«! – kliče Ugo ushićeno. – Žohara, žohara, ha, ha, vidite da zna! Kako ne bi znao, kukca žohara, ludi kukac...

– Nadahnuti! – popravlja Maestro.

– Ah, da, nadahnuti, nadahnuti kukac! Kako ne bi znao, i žohar je životinja! A on, da znate, gospodo, i sam ima pjesama. Nisu životinjske, već nekakve nadahnute, melankolično-anatomske, »time-tame«. Dajte, Maestro, »Tame«. Možda svi i ne vjeruju, pa neka čuju! Evo, ovdje se don Fernando smješka skeptično, tobože, kakav ste vi pjesnik? A to je baš nešto za vas, don Fernando, nešto humano... Dakle, Maestro, molim »Tame«.

– Ja se ne smješkam – mrmlja don Fernando strašno crveneći jer su ga svi gledali kao krivca.

I doista, on se nije smješkao. Gotovo nije ni slušao Ugovo naklapanje (barem se tako držao kao da ne sluša), ali njegovo je lice cijelo vrijeme ipak bilo nasmiješeno, te se činilo kao da se lice samo od sebe smiješi, a on, zabavljen svojim mislima, i ne zna što ono radi.

Sjedio je cijelu večer s tim podrugljivim osmijehom i nikako se nije udostojao izustiti ni jednu jedinu riječ; sve motri s neke rastresene, štoviše, umne visine.

Taj važni osmijeh, uostalom, nikada nije ni nestajao s don Fernandova lica. On je u neku ruku sačinjavao smisao njegove fizionomije. Ugo je govorio da on namješta osmijeh ujutro pred ogledalom i zatim izlazi s njim na cijeli dan, a tek ga u krevetu prije spavanja skida i sprema pod jastuk. Tko zna što se krije iza maske? Možda osveta čovječanstvu... ili neki mali predujam na veliki triumf u budućnosti?

Don Fernando je tako i pisao, s tim nedokučivim osmijehom. Jedan

je kritičar o njemu napisao da svoja lica prži koprivama i škaklje do bjesnila. Bilo je doista nekog sadizma u njegovu pisanju: izmišlja ljude da bi ih mogao mučiti. No to mučenje nije nipošto surovo i bolno. Naprotiv: ljudi se smiju i vesele, no smiju se kao luđaci i usto se preznojavaju od muke ledenim znojem, kao da ih pisac bičem tjera da budu veseli.

– Ali ja se doista ne smješkam – govori don Fernando gotovo srdito osjećajući na sebi prijekorne poglede cijelog društva. – Što ste zašutjeli? Molim. Maestro, izvolite.

– A, ne, ne – zabrunda Maestro uvrijeđeno – ne mogu ja pred Europom. Prezrivo lice najistančanijeg ukusa stoji nad mojim prasećim talentom i smješka se... Ako je talent praseći, ponos nije praseći, monsieur Le Goût![28] – Pogleda oštro don Fernanda, gotovo prijeteći.

– Ali ne, Maestro – umiješa se Melkior miroljubivo – ne, on se doista ne smješka. To se samo čini, takvo mu je lice.

Don Fernando ošine Melkiora letimičnim prezirnim pogledom, ali, kao da se pobojao da ne bude otkriven, odmah razblaži taj pogled svetačkom milošću, koju je večeras lio iz svojih svijetlih očiju po cijelom *Dajdamu*.

Nije *Dajdam* imao tako često čast da ga don Fernando pomiluje očima. Ovdje se živjelo pijano i ludo, razbarušeno i bezumno ljenčarilo, a on je bio ozbiljan i radin i nekud odgovoran čovjek. Radio je, pisao, mislio. Ne, nikako on nije spadao ovamo, te se nije znalo zašto je uopće i dolazio. Tu su Parampioni izvodili svoje šašave »programe«, a on, tako razuman i trijezan, kao neko milostivo Sunce osvijetlio bi načas jednom zrakom pažnje ovo glupavo komešanje i ponovo bi zatim pogasio svjetla i u punom zamračenju otplovio u svoju nedostižnost.

Don Fernando je bio naprosto neosvojiv. Koliko se Ugo trudio da ga razoruža i podvrgne moći svoje »elokvencije«, da ga zbaci s prijestolja indiferentne i šutljive podrugljivosti, da ga izravna i usadi u »društvo«!

Don Fernando se doduše odmah predavao, bacao oružje, dizao ruke, čak i uvjeravao: on nije ništa posebno, ništa osobito, običan, običan čovjek, čak eto... možda i nikakav čovjek – ostajao je svejedno dalek i tuđ, što je uostalom i htio da bude i, čini se, uživao u tome.

Šutnja je postala mučnom kao da se nešto čeka. I Ugo je ostao bez riječi. Ili je možda namjerno puštao da ozbiljnost ubije raspoloženje, da pohara veselje, da bi onda sam nastupio u »velikom stilu« kao izbavitelj. On je bio veliki majstor takvih situacija.

Najteže je bilo Melkioru. Otkud taj osjećaj krivnje? Čini mu se da su sve oči uperene u njega s nekim očekivanjem, kao... on može donijeti nekakvo rješenje. Što je dirao u don Fernandovo neobjašnjivo božanstvo? Ono se vinulo strahovito visoko iznad njegovih pozemljarskih snaga te je već odavno počeo razvijati strpljivu politiku vjernika što zavidi svome bogu na tolikoj moći. Ali u zavist se miješala neka podmukla antipatija koju je nesvjesno rastjerivao čudnom spremnošću da se žrtvuje. I svaki put kad bi ulovio sebe u spremnosti na žrtvu, još dok se rađao u njemu taj inferiorni osjećaj laskave poniznosti javljala se i srdžba i odvratnost prema svemu tome, pa i prema sebi samome u svemu tome. Odakle taj ljigavi osjećaj puzave lažljivosti što se vjerno lijepi uz nadmoćnu i mrsku osobu? Neka se jave imuni za tu vrst podlosti! O, čovječe! uzdahne Melkior »iz dubine« lukavo izigravajući svoju savjest, kao da je tim »čovjekom« vješto začepio neku bocu iz koje suklja smrad.

– Predlažem – javi se usred šutnje Cikorije Hazdrubalović tronutim glasom – da cijelo parampionsko bratstvo ponizno zamoli velikog don Fernanda da uzme tužnu masku za pompe funèbre,[29] a zatim da se obratimo s jednakom molbom i besmrtnom Maestru neka iznese iz kuće žalosti dragu pokojnicu da je tu dostojno i skupno oplačemo...

Prekinuli su ga smijehom (u kome se čulo i Maestrovo srdito roktanje). Ugo obilno nagradi Cikorija poljupcima uime cijelog bratstva... i stvar je već lijepo krenula s mrtve točke... Ali odjednom

ponovo se spusti šutnja kao mrak i zaguši tek oživljeno veselje. Nešto se događalo na don Fernandovom licu i to se odmah odrazi na svima, kao da su se pojavile pjege na Suncu pa se odjednom promijenila klima. Doista, pojavile se tamne pjege na oba don Fernandova rumena obraza i mrki oblak srdžbe preletio mu u očima. Doduše, oblak je on odmah uklonio tako te nije ni došlo do bljeska munje u očima, ali pjege su se širile na licu i prekrile ga sve do ušiju.

Nastalo tako pomračenje Sunca. Zavladao religiozni muk u društvu za stolom i neka mistična strepnja spopala sav *Dajdam.* Smak svijeta se očekuje. Ali Maestro u tom očekivanju s uvriježenim prezirom ispija svoj čokanj, a Ugo se podrugljivo iscerio potamnjelom Suncu – licu don Fernandovu pokazujući svoje tamne plombe neustrašivo.

Da li je zbog samih plomba ili zbog heretičke nepokornosti dva glavna Parampiona iskočila iz uzvišene ravnoteže don Fernandova božanstvena mirnoća? On je pohlepno pograbio čašu kao da će je ispiti nadušak, jedan čas ju je stiskao u šaci (ipak je htio odoljeti napasti), a onda lakim zamahom, ali izvanredno efektno, pljusnuo vino preko stola ravno Ugu u zube. Zatim je ustao i ne pogledavši nikoga, bez žurbe, izišao iz *Dajdama.*

Fredi je, dakako, triumfirao. Tako neočekivano osvećen tuđom rukom! Hura! Bravo! Pljeskao je, vikao, smijao se od zadovoljstva, bučno, prebučno. Čak ga je i ona, Vivijana, pokušala krotiti, gladila ga po ruci, molila da bude umjereniji. Ona u tom ispadu nije vidjela ništa smiješno, njene su simpatije bile, očito, na Ugovoj strani. (O, kako joj je Melkior bio zahvalan!) Pusti napokon Fredijevu ruku, ustane i priđe Ugu s nježnom zabrinutošću.

– Je li vas u oči pogodio? – upita skidajući Ugu ruke s očiju.

Melkior osjeti u grlu dragu, nemušku bol od ganuća. Dobra. Mila.

Ugo trlja oči kako bi se snašao (ipak ga je don Fernando iznenadio), a ona misli...

– Recite, je li vam ušlo u oči?

– Nije, srce – reče on sablažnjivo nježno, zagrli je iznenada i poljubi u usta.

Kakav podlac! ljubomorno misli Melkior, a drugi kraj misli mu se raduje... Oskvrnuće samilosti, silovanje anđela! dodaje podsmješljivo i gleda nju kako joj se oči pune suzama – od iznenađenja. Prekrila je lice rukama i slijepo doteturala do Fredija. On je zaštitnički prihvati i posadi na stolicu, onda polako pođe prema Ugu ljuljajući se u bokovima kako je gledao u filmovima: ide strašan osvetnik... Ali usput popravi kravatu i stane na razumnoj udaljenost.

– Čuj, ti, majmune! Izađi sa mnom napolje ako si doista muškarac kakvim se prikazuješ.

– Neću da izađem, viteže! – Ugo mu se pokloni kao Sganarelle.[30] – Vi biste se tukli kao vitez lutalica zbog časti svoje dame, ali ja ne bih da se sada tučem s vama. Nekako nisam raspoložen, prošle noći imao sam ružan san... Rekao sam sutra u sedam kod gornjeg maksimirskog jezera. To još vrijedi. Sutra ću vas nabosti, kako je rečeno, na viljušku od srebra, sa svim počastima koje pripadaju vašoj iznimnoj osobi. A sada pustite na miru čovjeka kojeg je Sudbina odabrala da ga polije dionizijskim pićem iz nadarene ruke svog velikog sina. Ja sam maločas ušao u biografiju jednog velikana! Budući doktori citirat će me u svojim disertacijama, studenti će padati zbog mene na ispitima, učenjaci će me spominjati u fusnotama... Zahvaljujući genijalnoj gesti don Fernanda, vi sada stojite pred historijskim licem, bijedniče!

– Pljujem ja u tvoje historijsko lice, majmune! – i doista Fredi pljune Ugu u oči.

– To ide na isti račun – reče Ugo brišući se bez žurbe i uzrujavanja. – Vaš conto raste vrlo brzo, dvadeset i sedmi građanine u *Koriolanu*.[31] Žao mi je samo što se nećete moći sjećati naplate svih mojih potraživanja, jer vas neće više biti. Suze mi dolaze kad na to pomislim.

O, Sudbino, ne budi okrutna prema ovom naprŝnjaku nezasoljenog mozga, za mnogo toga on nije kriv. A sada – obrati se svome stolu odvrativši se od Fredija s nehajem – ostavimo nezgodne digresije i pređimo na dnevni red. Dakle, Maestro, šta govore dva čokanjčića ljute?

Fredi je ostao nasred *Dajdama* okružen smijehom, sam i napušten. Veliki triumf Ugov, na koji se on i ne osvrće! Zrelija glumica ispijenih očiju steže Fredijevu ruku, čestita mu zbog pljuvanja. Poljubila ga ispod nosa (otkad je ona za tim čeznula) i ostavila mu pobjednički pečat svojih usana.

Vivijana ga nije pogledala. Sjeo on k stolu, pružio joj ruku da je miluje (po običaju), no ona uzela kopati po torbici a ruke ne primjećuje. Nema više te ruke u njezinoj milosti, propada Fredijevo carstvo vivijansko...

O, kako je to povoljno za Parampiona, prokletog brbljavca! Ništa Melkioru nije umaklo. Pratim tvoje pokrete, prevrtljiva mačko! Gotovo je bio spreman da navija za Fredija. A u sebi je jadikovao... »Kako sam ja propao, ah, kako sam ja propao!« i srce mu se stezalo beznadno i oči lutale za nekim skrovištem. Sakriti svoj jad što je plakao u pogledu, jecao u golim očima. Kako su svi slobodni, svi sigurni u kretanju, u hodu! A ja se ne usuđujem krenuti ni do onih vrata na kojima je nacrtana muška cipela... premda već čitav sat on... da. Cipela! Kao da je unutra postolar! Lažan znak! Udruženje postolara moralo bi protestirati. Dopustite nam tu asocijaciju, mole higijeničari. Koja rafiniranost u Thénardiera, kondora opakog! Cipelom podiže svoj lokal do znatnog ugleda, do internacionalnog urološkog jezika. Kodeks uriniranja. *To* je Europejac!

Melkior se neprestano tu snebivao zbog *njihove* smionosti. Vinom zapljusnuti Uga! I s kakvom gestom kraljevskom! Poljubiti onako *nju!* Detaljno se uzme baviti svojim gorkim žudnjama, a maštanja mu se učiniše strašno smionim i on pocrvenje.

– Dakle, Maestro – nepobjedivo se javlja Ugo s predsjedničkom poslovnošću – mislim da je nastupio pravi trenutak za »Tame«. Europa je izašla na vrata koja se baš ne bi mogla nazvati triumfalnima, a pljuvati u lice, pošto civilizacija zabranjuje pljuvati po podu – to je logično. I muški snažno. Osobito muški. Nije lako doći do uloge u kojoj ima pljuvanja, to se čuva za protagoniste. I Roscius je u Rimu pljuvao u velikim scenama. Ali ostavimo ta sputaliciozna pitanja pljuvačima, iz njihovih usta umjesto riječi leti slina. Zbogom, slinavci, čuvajte svoju dragocjenu municiju kao opsjednuti u tvrđavi, osušit će vam se usta od uzrujavanja. Oprostite, Maestro, što ste me čekali zbog prve ratne poruke njima tamo, na drugoj obali gdje prestaje kultura. Govorio sam kao Cezar Vercingetorixu. Dakle, molim, što govore dva čokanjčića ljute? Ili... možda šapću, možda šapću?

– Ne šapću – zahriplje Maestro srdito – riču! Ali ja ću umjereno odsvirati svoj *marche-funèbre, moderato*,[32] kako piše u notama. Parampione, pitanje! – reče strogo kao neki šampion koji traži da se udari u gong.

– Što govore dva čokanjčića ljute? – upita Ugo ceremonijalno.

– Dva čokanjčića ljute govore: »Tame« – izgovori Maestro svečano. Zatim ispljune čik, iskašlje se pošteno i propere grlo gutljajem rakije (što jednako spada u ceremonijal, simbolično), onda zaklopivši oči počne recitirati čudnovato izvijajući vratom: *Anatomija ili rasprodaja svoga organizma:*

Kapariraj ti me,
kapariraj tame.

– To je uvod, gospodo – ubaci Ugo – i nešto kao refren...

No svi zapsikaše, i Maestro nastavi:

Dajem ispod cijene,
evo, cijelog mene:
jednu dobro uščuvanu kožu
nudim slavnom anatomskom nožu.
Item,[33] jedan nos, krupniji, modar kao šljiva
(naužívao se vina, rakije i piva)
fenomen od njuha za podvale i spletke...

Kapariraj ti me,
kapariraj *tame*.

Item, jednu spretnu malu spravu,
što mi Priroda usadi u glavu,
mali užas, britvu, đavla, zmiju –
moj pogani jezik, prljaviji od sviju
sličnih organčića na svijetu...

Kapariraj ti me,
kapariraj *tame*.

(Čokanj do čoknja – dva
daj amo, krčmaru,
da se čuje pjesma sva,
majku li mu staru!)

– Daj čokanj do čoknja – dva – šapne Ugo Thénardieru.

– Tako – reče Maestro kad je stiglo piće – dva čokanjčića nastavljaju govoreći:

Item, jedan mozak s raznobojnim snima:
Ona, Madona u plavom (među đavolima!)
psić i mjesec (da na njega laje)
i zaljubljeno tele, vele, hoće da se ženi,
a meni, zato, košara se daje...
Otuda, tako, na mozgu te kraste od jave,
ti buboci, prištevi, gadosti, guba,
te silne bube (kaže se, u glavi),
stjenice i crvi po prljavoj slici one iste dame...

O, kapariraj ti me,
kapariraj *tame!*

Što još da vam nudim, naučni mesari?

– Ništa – upada Ugo. – Sada ćemo malo preskočiti razne delikatese. Jer on – obraća se publici – sada secira redom svaki organ, a možete misliti čega tu sve ima.

– Tu su razne izbočine – govori Maestro u prozi – ili hemisfere, pa usjeci i klanci, prijevoji, otvori... i rupe sve ostale za funkcije velike i male...

– To ćemo preskočiti, te rupe, i ostale detalje, i odmah idemo na bitno – govori mu Ugo.

– Anatomija ima devet sistema. Molim, onda još samo kosti i neke ekstremitete.

Item, eto, moje kosti lomne
i uopće skelet i još neke stvari skromne
što pripadaju gordom tijelu mome.
Da spomenem još noge (kurje oči k tome),
zakrpljeno srce i uzdrhtale ruke...
sve, sve dajem za procvat nauke!
A svoj ću mali spleen[34] utopiti u formalin.
Moj poslednji put, haj,
jeste anatomski institut, good-bye!

Kapariraj ti me,
Kapariraj tame.
Ti me
Tame.

– Jesam li vam rekao! – viče Ugo oduševljeno. – Time-tame! – i skrušeno prevrće očima u svetom poštovanju Maestrove poezije.

Cijeli se *Dajdam* ori od ogromnog aplauza i smijeha. Maestro se ne predaje pijanstvu uspjeha: skromno vadi iz džepa komadić razbijenog ogledala i namiguje jednim okom tom istom oku u ogledalu (osim oka drugo i ne vidi u komadiću stakla): mi znamo... što znamo.

Melkior očima traži po lokalu savezništvo osamljene duše koja isto tako pati kao i njegova. Njemu se gadila Maestrova anatomija. Ali sve se duše bučno raduju Maestrovoj gadosti koju je namjerno večeras istresao zbog nekog svog ciničnog razloga. No *njena* duša se ne raduje! Fredi i glumica ispijenih očiju sudjeluju svesrdno, ali *ona,* Vivijana,

oborila pogled stidljivo i gle pod stolom gazi neki staniol iritirano. Melkior vreba makar jedan pogled njen da joj ponudi svoje gađenje u zajedničku riznicu duševne ljepote... naškubio usta u gadljivu grimasu kako bi je dočekao odmah s otvorenom srodnošću za nijemi, časni sporazum... A ona osjetila njegovu čudnu ponudu, digla oči od staniola i kao da je svojim pogledom pljunula na njegovu glupu ponudu. On odmah otpusti gadljivu grimasu i uzme osmijeh iz atmosfere dajdamske, uživalački, mangupski, jer već se, evo, Ugo na njega ustremio:

– Gledajte, milogledi, bijela duša pati! – viče on i pokazuje na Melkiora koji umalo što se nije pod stol skljokao. Sav se zgurio kao da se zaklanja od neke pucnjave i samo bijedno muca: »Ne, ne, nije ne... Ja se zabavljam, smijem se«... i pokuša se smijati, ali osjeti da ga lice ne sluša, a uši gore, gore... Svi gledaju, svi se smiju... I ona. Ah, i ona! – Nije više ništa vidio.

A Ugo je bezobzirno slavio.

– Ne vjerujte, on pati! – viče i prstom upire, tjera ga u pakao izopćenja. – Pati golubica bijela pored Lešinara Velikog što poeziji kljuca bubrege! Sada će se golubica onesvijestiti, nosila molim!

Zahvatio je njega delirij razularenosti, ono njegovo ludo nadahnuće neodgovornosti koje nema obzira i nema granica. Duga crna kosa razdijelila mu se po sredini i pala na obje strane lica a ruke uzdigao u raspućinskom orgijastičkom zanosu: doziva silazak nekih šašavih sila u ovaj zadimljeni lumperaj.

– Maestro, Lešinaru olimpijski, dosta ste derali jetra Eustahiju okovanom na hridi dajdamskoj. Sada molim onu bolnolirsku kao melem. »Dajte mi srce za paradu«...

– Neću! – odgovara Maestro važno, čak i s nekom srdžbom. – Sada dolaze na red »Plemeniti«.

Svi Parampioni uzviknuše oduševljeno: – Plemeniti, Plemeniti! –

samo Ugo nije zadovoljan izborom:

– Uf, sad ćete opet gnjaviti s tim vašim precima! To je neka njegova zoološka genealogija – tumači Ugo *Dajdamu.* – Ali ostavimo privatno rodoslovlje...

– Nije privatno! – hriplje Maestro uvrijeđeno. – Tu se iznosi porijeklo plemićkih vrsta na temelju Darwinove nauke, sve po granama stabla života. Kad je Yorick dao svoju lubanju u ruke grobaru, a ovaj opet dalje u ruke Hamletu, šta je ovaj rekao o Aleksandru Velikom, ha? Ne znate? Sjednite, magarčino, ponavljat ćete razred! Vi ste blesavi kao pruska ilovača što je ispunila genijalnu lubanju Immanuela Kanta? Marš na mjesto!

– Ali, Maestro... – moli Ugo.

– Neću da čujem!

– Molim, naučit ću za sljedeći put – obori Ugo oči stidljivo.

– Kad naučite, onda mi se javite.

Mršavi student, Cikorijev ministrant, stvar je uzeo ozbiljno pa grabi priliku da se istakne:

– Ja znam – reče a oči mu triumfalno sjaje.

– Što znaš, krastavčiću moj zeleni?

– Što je Hamlet rekao o Aleksandru Velikom.

– A odakle znaš? Pročitao si u *Ali-Babi i četrdeset hajdučića?* Viknuo si *Sezame* i pred tobom se rastvoriše dveri svega znanja ljudskoga? A možda ti znaš i više od znanja ljudskoga? Možda ti imaš i neka znanja stonoga? Što misliš da te vrijeđam? Misliš da je glupa stonoga? A ja ti kažem, zaista, zaista ti kažem, da nitko ne zna kako stonoga hoda sa stotinu nogu odjednom. To nije znao ni Lunačarski. A, vidiš, stonoga to zna. Da ne zna, ne bi mogla hodati. Ili ti misliš da si pametniji od Lunačarskog?

Cikorije Hazdrubalović molio je milost za svoga ministranta. No, Maestro je već sasvim nakresan i ne uvažava molbu za pomilovanje.

– Ti misliš razni meh-ha-nizmi, to je rješenje? Elek-tri-ci-teti, visoki naponi... A je li Montezuma imao mehanizme? Ništa nije imao, a pravio je čokoladu! Ha, oblizuješ se? Drag ti je sada Montezuma kao sveti Nikola? Zbog čokolade? Ali što ja tebi govorim o starim civilizacijama, ti tupi... ne znam što. Možeš reći ocu da si mu sasvim neuspio proizvod...

– Ne dopuštam da me vrijeđate! – odjednom plane student i ustane... ali nije znao zašto je ustao, pa sjedne ponovo.

– Eto, Cikorije, on ne dopušta. Znači, nećemo ga više vrijeđati. Nikada, nikada ga nećemo više vrijeđati!

– I nećete! – govori student raspadnutim glasom, od ljutine. – Ja s vama nikada više neću sjediti!

– I meni ti to kažeš koji sam te kao sina volio! – uzvikuje Maestro gotovo sa suzama. – Ti nezahvalni derane!

Melkioru se svidio taj plemeniti Maestrov proplamsaj, on gurka studenta da popusti, da priđe... Maestro nije *tako* mislio, u biti on je dobar čovjek... Student se napokon nasmiješi pomirljivo; misli dobio je ipak zadovoljštinu. No svejedno neće da pogleda Maestra, sve pogledom traži savjet, ili možda utočište, u svog mentora Hazdrubalovića.

– No, pa posredujte, Cikorije neumoljivi! – viče Ugo s drugog kraja stola. – Vidite da se od vas očekuje pomoć!

Cikoriju se nervozno trzaju obrazi i neodlučno žmirka očima, a svi se ostali nešto lukavo smješkaju u dlanove.

– Pa Maestro nije neko tursko veličanstvo – veli Cikorije – može se s njime izravno pregovarati.

– Što se mene tiče... – reče student kao mladi ljubavnik u renesansnoj komediji, u scenama mirenja.

– Eto, mir, sinko. – Maestro mu pruži kažiprst, a ovaj spremno prihvati cijelu ruku. – Evo, pružiš mu prst, a on cijelu... – šali se Maestro. – Ne tako, kažiprst na kažiprst i – mir, mir do neba...

I učiniše tako: kažiprst na kažiprst, pa uzlijeću tako njihove ruke kao dvije ptice povezane poljupcem. I poljubi ga Maestro u obraz, očinski. I student uzvrati poljubac.

– A sada lijepo reci što si htio – nježno govori Maestro – što je Hamlet rekao o Aleksandru Velikom?

Svima se za stolom obrazi nadimaju. Ugo samo što nije prasnuo, ali ne vidi toga student, on hoće da se iskaže:

– Hamlet je rekao da bismo mogli u mislima slijediti Aleksandrov prah i naći ga napokon kako je začepio bure piva.

Za stolom odjednom grune smijeh koji se već dugo pripremao. Student je uletio...

– Što se smijete, budale – srdi se tobože Maestro – pa on je točno rekao! Da začepi bure piva, je li tako? Aleksandar postaje čep, to je smisao, je li tako, sinko?

No student je već skočio od stola i pobjegao. Povikali su za njim »šala je to, vrati se«, Hazdrubalović je i potrčao, no uzalud, uvreda je bila prevelika.

Zaorio pljesak i padoše povici »bravo« sa svih strana, a za šankom dva Thénardierova pomoćnika prave Maestru ovacije, lupaju po staklu, luduju od veselja, Ugo se ispružio preko stola i obasuo Maestra čestitanjima, pa i poljupcima u masnu i plješivu glavu.

– Kako je to izveo! – divi se Ugo. – *Doctor subtilis!*[35] Ne bi ni sveti Toma Akvinski tako rafinirano...

– Toma Akvinski bio je *doctor angelicus*[36] – poučava Maestro – sed tu es doctor asinus![37] Magarčino, ništa ne znaš! Otjerali ste ono bistro dijete, a mogli smo još koješta čuti! A sada mi, evo, tjerate i dragog

Eustahija. Imate pravo, Eustahije blaženi, ovdje je neizdrživo, ponašaju se kao gimnazijalci na maturalnoj zabavi. Idite, ja se ne ljutim.

Doista se Melkior počeo nemirno micati na stolici: spremao se na odlazak. I njega su ovdje nasamarili. Povjerovao je u Maestrov »proplamsaj«, pomogao »uvaliti« studenta... Sada on luta ulicama i grize se što je bio naivan. Zašto mu odmah nisam dao po gubici! Nego »mir – mir do neba«, ha, ha... Smije se sebi ogorčeno i mrzi cijeli svijet. Otrov djeluje...

Melkior se nije ni odlijepio od stolice, a Ugo ga već zgrabio za šiju:

– O, skarababine! – viče kao da je ulovio uhodu za vratima.

– Pustite me, do đavola! Kakav je to način!

– Način... nikakav – ceri se Ugo i ne pušta ga – to je materijalnom silom izražena volja. Nasilje! Tu nas cijelu večer proučavate kao doktor-psihijatar neke male kretenčiće! A, nećemo tako! Odmah da ste sjeli i molili za oproštenje maestralnu ličnost ovog simpozija konkretne poezije! Zar se tako ignorira stvaralaštvo?

– Ja sam slušao pažljivo – muca Melkior. – Ali sada moram, mene čeka rad.

– Rad! – Ugo napravi pobožnu grimasu. – Čujete li, vjerni, tu presvetu riječ? Priđite i poklonite se! Sam gospodin Bog nju izmisli i reče Adamu (nakon podvale s jabukom): u znoju lica svoga zarađivat ćeš kruh svoj. Prilijepio mu smokvin list i najurio ga iz Raja. Svršilo mirno plandovanje uz Zemljina njedra. Valja raditi. Tada naš praotac, zbog utjehe u jadu, izmisli znamenitu pohvalu radu: tko kupus sadi, ne boji se gladi. Zato, braćo moja, kupus sadite i ne bojte se.

– I vaš je dični otac odnjegovao baš uzornu glavu! – dobaci Maestro.

– Zahvaljujem na komplimentu – nakloni se Ugo. No zbunila ga Maestrova upadica; on se zato ponovo baci na Melkiora:

– Sramota, druželjubivi Eustahije – okrene ga k sebi i govori mu u

lice – sramota za jednog parampionskog veterana da se zatvara u svoj mali tajni laboratorij gdje danonoćno destilira ekstrakt najkorozivnijeg antimilitarističkog raspoloženja, koje bi se, u daljnjim kemijskim postupcima, moglo nazvati i protudržavnim.

– Ugo! – šapćući zavapi Melkior.

– Usred bijela dana – nastavlja Ugo okrutno – viđa se po uglovima na invalidskim vagama u tajnoj misiji kontroliranja težine svoga nenadoknadivoga tijela s osobitim obzirom na neke tamo vrlo dobro poznate vojne propise. Već sedam godina on uzgaja u svojoj glavi, đubri, zalijeva, okopava svoj mili kupusić: kako uskratiti svoje tijelo kraljevini, na koje ona, zbog svoje slave, ima sveto pravo, kao što je poznato iz cjelokupne historije. Ima on i jednu takvu pjesmu u kojoj je sve to i pjesnički rečeno. Ne znam joj, doduše, naslova, ali nije ni potreban, a možda ga i nema, je li Eustahije?

– Ugo, molim te – šapće Melkior dršćući – ne luduj, molim te!

– A što? – začudi se Ugo. – Pa pjesma je dobra. Možda malo staromodna. Slušajte:

Pustite me sada, pustite me sama
da priđem travi...

– Dosta! – vrisne Melkior očajno i silovito se istrgne iz Ugovih ruku. – Ti si pseto, a ne čovjek! – još dobaci i braneći se u povlačenju od Ugovih ruku koje su ga htjele zadržati. Kad je za sobom zatvorio vrata, zajeca za njim Thénardierovo zvonce.

– Šteta – reče Maestro zamišljeno. – A tako smo lijepo započeli večer! Vi ste, Ugo, ipak samo ugo-dan, da ne kažem bogo-dan, glupan.

Sve bijelo... i mala neka bolest. Tiha i prostrana terasa nekog alpinskog sanatorija za grudobolne. Nije htio reći »tuberkulozne«, ipak se bojao te riječi. Pogled na planinska jezera i glečere. Čaša mlijeka na bijelom stolčiću. Leži u chaise-longu, a u rukama debela historija nekog dugog, trideset, tristo, tri tisućegodišnjeg rata. A podalje na terasi odmara se zlatokosa i blijeda, grudobolna koja čita... Sad bi netko napisao: ona čita *Werthera* ili *Adolpha*[38] ili *Proljetne vod*e,[39] a baš za inat neka čita Kumičića, *Jelkin bosiljak* ili čak *Slučaj*[40] od istoga pisca. Lijepa banalnost jedne tlapnje... Lijepa zlatokosa na nekim mjestima u knjizi briše suzice i skromno kašljuca. Sirotica. Sve blijedo, bolesno, tužno... Banalno! Navlaš banalno!

Originalnost je gotovo plašila Melkiora svojom literarnom koketerijom. Svojim zavodničkim šarmom koji odvodi od stvarnosti briga, koji se smiješi u daljini i mami iznenađenjima. Originalnost bi ga mogla oduševiti i iščupati iz stvarnosti što ga je sapinjala. Ali to ne bi bilo trajno oslobođenje, to je samo slatki tren zaborava: malo svirke Te Deum laudamus[41] i mirisa tamjana, a iza prvog ugla vreba briga da ga zadavi. Za trajno oslobođenje potrebna mu je bila upravo banalnost, bljutava, tupa banalnost, sve bijelo i mala neka bolest, terasa, glečeri, mlijeko i zlatokosa. I, Kumičić! Bez zanosa, bez književnih ambicija, bez ukusa, bez afektacija, stvarao je sebi sliku oslobođenja od more na najprimitivniji način, gotovo kao neki kult gluposti, kome bi se Ugo slatko rugao kad bi Melkior bio naivan da mu povjeri svoj sanatorij, svoj Jelkin bosiljak, svoju grudobolnu tlapnju s pogledom na planinska jezera.

A ipak ta otrcana razglednica davala mu je snage da izdrži put koji je poduzeo, taj izlaz iz jednog besmisla koji mu je prijetio da ga proguta.

Bolnička kola što vrišteći jure ulicama s bolesnicima, unesrećenima, pregaženima, samoubojicama pratio je zainteresiranim, gotovo zavidnim očima, a za mrtvačkim kolima umalo što nije i psovao. Promatrao je tijela što prolaze mimo njegova tijela i uspoređivao ta mala, neugledna, patuljasta bića sa svojim zdravljem, snagom, žilavošću, sa svojom sposobnošću za sve što se može zvati dužnost koja apelira na njegovo tijelo. Daj mi tijelo, govori dužnost, i otkrit ću ti njegovu snagu.

Život se njegov plašio te sile života u njemu. Evo, gle, u svim tim organizmima što se kreću, što žvaču, što viču, što se smiju ima možda neki kvar, neka pukotina, neka rupica, na koju će iscuriti sav taj smijeh i vika; ima tu nekih kamenaca, začepljenja, čireva, kaverna, nekih reuma, išijasa, gluhoća, iščašenja, sakatosti, nedostatak desnog kažiprsta, ravnih tabana... Idiot! Idiot neka živi! To je najsolidnija mimikrija koju je život mogao pružiti svojoj kreaturi. Idiot gleda iz svoje promatračnice kako se odvija historija, bez opasnosti da bi mogao biti uvučen u igru, kao što mi gledamo kako se odvija film u kinematografu. Mi plačemo zbog fiktivnih nesreća, idiot se smije zbiljskim smrtima. Ruga se životu iz svoje sigurnosti; osvećuje mu se što ga je odbacio i uživa što ga je poštedio. Život je odabrao Inteligenciju za svoje igre, on ne pravi historiju s idiotima. On je genije odredio za velike riječi na križu, pod giljotinom, pod vješalima, pred puščanim cijevima, pred narodima koji kliču i Brutu i Cezaru. Idiot je Sokratu prepustio vrč otrova. Idiot je Dantonu prepustio slavu da mu historija odrubi glavu. A idiot nosi svoju anonimnu glavu s čudnom grimasom gađenja, kao da je već davno sve shvatio, nasmiješio se podrugljivo i zaustavio vrijeme u ukočenim naborima svoga bezumnoga lica. Idiot neka živi!

Melkior je zlostavljao sebe gorkim, sarkastičnim mislima. Kao da ga sluša neka ogromna moć, neki bog ili neka sila kao što bi bila zajednička misao svih ljudi, on je govorio demagoški kao advokat, propovijedao proročkim patosom, glasom vapijućeg, tražio je efektne

govorničke figure, paradokse, drastične primjere, on je branio »svoju stvar«.

I trapio je tijelo kao svetac. Morio ga glađu, ispijao bdjenjima, ne dao mu mira nigdje, ni jednog časa. Tovario ga izmišljenim, suvišnim brigama, pronalazio zadatke noću u krevetu: na prvom polju jedno zrno, na drugom dva, na trećem četiri, na četvrtom osam, na petom šesnaest, na šestom trideset i dva, na sedmom šezdeset i četiri, na osmom sto dvadeset i osam, na devetom dvijesto pedeset i šest, na desetom petsto i dvanaest, na jedanaestom tisuću dvadeset i četiri, na dvanaestom dvije tisuće četrdeset i osam, trinaestom četiri tisuće devedeset i šest, četrnaestom osam tisuća sto devedeset i dva, petnaestom šesnaest tisuća tri stotine osamdeset i četiri, šesnaestom trideset i dvije tisuće sedamsto šezdeset i osam, sedamnaestom šezdeset i pet tisuća petsto trideset i šest, osamnaestom sto trideset i jedna tisuća sedamdeset i dva, devetnaestom dvije stotine šezdeset i dvije tisuće sto četrdeset i četiri, dvadesetom... To doista strahovito raste! Htio se poigrati malo računom, a to je bio užas! I kamo to vodi, i čemu to? Jednim sasvim malim, nedužnim podvostručenjem, upravo neznatnim posredovanjem tako omiljelog, tako popularnog, svagdašnjeg, prijateljskog, rodbinskog, ljubavničkog broja dva raste taj beskrajni monstrum, to nesagledivo tijelo beskonačnosti, strašno kao strah, veliko kao vječnost.

I to je bio način mučenja: beskonačnost i vječnost. Jer mi smo navikli gledati stvari ukroćene oblicima, upregnute u naše ograničene potrebe, izrezane u zalogaje prema našem apetitu. Kostimirane stvari, izbrijane, uređene za paradu, za predstavu; poniženje materije, svođenje na rekvizit, na aparat za fotografiranje, na britvu, na četku.

A stvari su čudnovato nadmoćne i bezobzirne. Nedimenzionirane. Beskrajne. I svi simboli što su narasli iznad stvari, oblaci što su se isparili iznad beskrajnih voda, putuju po našim glavama kao misli, brige, želje, maštanja. Mučenja.

Melkior je ulazio u svoje mučilište s nasladom. Ali u njegovoj nasladi nije bilo uživanja, već računa. Naslađivao se računajući kako će se u tim komplikacijama u koje je svesrdno utrčao, kako će u tom labirintu po kome je luckasto trčkarao i vikao iz svega glasa »ja sam nestao, mene nema«, doista nestati za jedan besmisao koji je na njega vrebao. Biti nevidljiv, neulovljiv onim ogromnim, dlakavim, masnim prstima što mu se približe svaki put kad mu zastane misao, kad se zaboravi i prepusti zadovoljstvima.

Ondje je njegov stan iza ugla: soba sa stubišnim ulazom, gleda preko ulice u dvorište vojarne 35. puka. A ovdje prije ugla je *Ugodan kutić,* mala gostionica ili buffet, koji Ugo zove »bistro«. Tu Melkior navraća uvečer, usput, na povratku kući, da »nešto popije«. *Ugodan kutić* drži njemačka obitelj: mali rumeni otac s nabreklim trbuhom i s licem uvjerenim u važnost svoga postojanja, duga i mršava mati koja dobroćudno smiješno govori hrvatsko-njemački, punačka bijela kćerka Else, kao da je donedavno bila opatica, krije svoje ženstvo pred muškom pohotom i stidljivo obara pogled kad poslužuje kod stolova (kao da poslužuje kod oltara) i sin Kurt s velikom plavom glavom, uskih ramena i širokih bokova. Tu zalaze vodnici iz vojarne Trideset i petog, a zašto baš vodnici, Melkior se i sam pita, no možda taj lokal upravo odgovara njihovom činu, što li?

Melkior uđe i bi pozdravljen od tri člana njemačke familije (otac se rijetko tu viđao, on obilazi po nekakvim poslovima), no mamin se pozdrav ističe »topra feča«.

Vodnici su zauzeli četiri strane jednog stola, a na jednom od uglova sjedi stidljiva Else, prepliće svoje bijele prste u krilu, dakako, oborena pogleda. Kurt poslužuje drugi stol: jednog orijaša i uz njega sitnog starčića na kome se još od ljeta zadržalo bijelo platneno odijelo. Po dva deci.

Dva su stola slobodna. Melkior sjedne za onaj udaljeniji od »stola vodnika«, razborito, izvan dohvata mirisa vojnog naftalina.

Kurt je spretan »kelna«; on kaže da je »kelna«, inače je student tehnike. Poslužio je Melkiora onom »njihovom« specijalnom kobasicom i pivom i zamolio da li smije sjesti.

– Ah, znate, gospodin profesor (Melkiora je zvao profesorom zbog tona konverzacije, ili više zbog vlastitog ugleda) da mi je već svega, znate... Radiš, radiš, a zašto radiš? Za život radiš. A zašto živiš? Da radiš. Circulus vitiosus,[42] gospodin profesor, apsurd. Jeste li kada mislili kako se vrtimo u krugu apsurda, gospodin profesor, kako nema cilja, nema – i položi Kurt u nekom teoretskom očajanju svoje ručetine na stol pored Melkiorova tanjura. Deset prstiju mesnatih, kobasičastih. Melkior upravo zarezao svoju kobasicu, ali je pomiluje, odustane od klanja zbog tih Kurtovih prstiju na stolu. I ponovo se javi ideja o ljudožderima, o tijelu upropastitelju koje može izazvati apetit u drugom tijelu i poslužiti mu kao jelo. A misli toga »jela«, ideje, osjećaj za ton žutoga pored modrog, za tragediju kralja Leara, rađanje suze, tjeskoba u dijafragmi, strah na vrhu tjemena, maštanja o jednom hodu, o gibanju bokova, »na dragoj usni osmijeh mali, u čaši vode kita cvijeća«... sve – jelo, tijelo – upropastitelj.

– Circulus, gospodin profesor. Eto, ja, vi, ova dva gospodina, oni vojnici, svi govorimo. A što možemo mi riješiti? Možemo li mi rukama nešto učiniti da se sve promijeni? Govorimo, hm, baš smo mi...

»Žnaš, kume«, govori starčić orijašu, »to šu krivolovči, raubšičeri. A to nije uživanje. Ješam ti pričao, kume, kako šam špavao? Špavam ti ja, špavam...«

»Eh, bogati! Evo, neka Elza kaže. Jesam li ja, Elza, u subotu potamanio petnaest ljutih? Pa ništa. Ustao, opasao se i na levo krug pravac kasarna. A noga ko grom, iskra vrca iz pločnika, ko u paradnom prvog decembra.«[43]

»Ja ti, brate, nisam za piće zbog pića. Nikako. Nego trgneš jednu-dvije zbog raspoloženja. Pa si nekako ko slobodniji. Eto, uđem ovamo,

sjednem ko klada, riječ ne znam da izustim. Ko nemaš šta da kažeš. Trgnem li čokanjče, eh breee, i Elzu bih mogao da poljubim. Šta znači, hoću da kažem, kad ti uši zagrije.«

– Eto, na primjer, gospodin profesor, gradimo nasip, dođe poplava i sve sruši. Pa ima li smisla, gospodin profesor?

»Špavam ja, kad najedanput kuč, kuč u prožor. Uštanem ti ja, kume, to ješt dignem še iž kreveta, mješeč šja, a pred prožorom golubiča, žnaš.«

»Gr«, učini orijaš te se ne zna odobrava li ili podriguje.

»Što kažeš, kume? A ja ti še ništa ne ražumijem u tumačenje šnova. I kuč, kuč, golubiča po prožoru. A da šam otvorio ko žna? – možda je bila duša, a kume?«

»Gr, nije«, odgovori orijaš kratko i sigurno.

»Nije, a? A eto, ja še ne ražumijem. Ma kako je ona kuč, kuč... A gledao šam neki dan jedan film o čaru Makšimilijanu kako šu ga komuništi ubili u Mekšiku. A žena mu čariča u Miramaru kod Tršta. Kad je čar iždahnuo...«

– A rađati djecu? Vi niste oženjeni, gospodin profesor, tako je. Pametno. Čovjek nema prijatelja. Kad kažu »prijatelj«, mislimo, što on to treba?

O, pomisli Melkior, proširuje se Kurtova filozofija! O nasipima je već slušao, no, eto sada i djeca, prijatelji...

»Kad je čar iždahnuo, eto čariči na prožor njegove duše u liku golubiče! I pješmu pjeva: Otvori prožor duša je moja... (zapjevao starčić). A ti kažeš, kume, da nije?«

»Nije«, hripne orijaš. »To je kino.«

»Taamooo daleeko, daleeeko kraj moraa«... zabugari nostalgično vodnik druge klase zabacivši glavu i zaklopivši oči.

»Ne, ne«, zamoli Else da se sačuva mir. »Platit ćemo globu. Nemamo dozvolu za muziku.«

»Vidi, muziku! Ovo je naša, nacionalna. Drugo je muzika za ples.«

»Ne, pjevanje je zabranjeno, uopće«, govori Else umiljato, gotovo sa stidom, kao da je netko hoće poljubiti.

– Vojske su za rat, zar ne, gospodin profesor? – Zatim Kurt nastavi šapčući, čak nekako povjerljivo, te je Tresiću sinula neobična misao koje se gotovo i uplašio. – Gledajte, gospodin profesor, taj mentalitet (pokaže glavom na vodnike), je li to za rat? To je za tučnjave u krčmi. Petnaest ljutih, to je njegov heroizam. Rat je danas nauka. A njemu je vojnik – da iskra vrca pod nogom. Mentalitet. A moja sestra, što će, mora slušati te budale zbog posla. Od toga živimo. Opet se krug zatvara.

»Šta? Nema čovjeka do našeg majora. Ono kad ga vidiš pred strojem reko bi dušu će ti na sablji izvaditi, a majka je, časna riječ. Jednom ja tako pred njega, gosn majore, znate kako je, vojska smo, ženska čeka u varoši... Zgodna? namigne on onim đavolskim okom. – Paaa... a ne znam smijem li da kažem da je ko carica nebeska. – Hajd, i ne brukaj mi bataljon, pa pljucne i frkne ko da me šalje u patrolu. Majka, časna riječ.«

»A ješi li ti, kume, kada vidio kako še kanarinči ljube? Ja šam vidio. To je šjajno kako še ljube i jako žanimljivo. Ko bi rekao, tako šitni štvorovi...«

– Pa i ta vaša stvar, gospodin profesor... Vi ste inteligentan čovjek, to je glupo!

– Što je glupo? – Melkior učas shvati i ozbiljno se uplaši.

– Da jednom superiornom čovjeku ovakvi prostaci devet mjeseci piju krv! Zar se nikako ne možete izvući? – I ponovo Kurt vrlo povjerljivo: – Moj otac, znate, gospodin profesor, poznaje jedan postupak, ali ništa opasno i nikakvih posljedica po zdravlje. Zna on to, iz rata, a vrlo jednostavno i nikakav profesor medicine ne može ništa

posumnjati. Dvije cigarete treba natopiti u... ne znam u što, u nešto ih treba natopiti i popušiti prije pregleda. Otpremit će vas kući sa suzama u očima. Moj fater ih je na stotine izvukao. Ali u što ono valja umočiti?... On bi ovaj čas trebao da dođe. Ako pričekate, pitat ćemo ga, ne?

Melkior se uznemiri zbog te neke ortačke intimnosti kojom je Kurt navaljivao na njegovu nevinu zaplašenost pred historijom. Pa to je nešto drugo, Kurt, to što vama pada naum, to što vi, Kurt... Melkior je počeo u sebi mucati neku ispriku svojoj savjesti.

– Vi već idete, gospodin profesor? A ja sam mislio pitati fatera? No, u što se ono umoči, Christgott?[44] Pitat ću ja to za vas, gospodin profesor. Moj rešpekt, laku noć.

– Laku noooć – otpjeva Else kao automat svoju malu ariju za Melkiorom, ljubazno i s lakim rumenilom.

Teško se uspeo do svoga trećeg kata kao da su mu džepovi puni kamenja. To je iscrpljenost, pomisli, od trapljenja. Ona Kurtova kobasica bilo je prvo jelo od jučer u podne. »Svetac«, rekao bi Ugo. Zbog Kurtovih prstiju nije ni pojeo kobasicu do kraja. »Kanibalstvo« – to je bila misao na koju je naišao u drugoj polovici kobasice. I ostavio je tu polovicu iznenađenom, čak uvrijeđenom Kurtu. »Konji su skuplji od goveda i svinja«, rekao je Kurt, »tu nema konjetine«.

Ima čovjetine, Kurt, u našoj mašti.

Zavuče ruku pod košulju i zagrabi punu šaku svojih dlakavih prsiju. Čovjetina. Upotrebljiv termin... a i meso ponegdje. Kanibali. Zavaljen na krevetu, u mraku, ponovo zaplovi s *Menelajem,* teretnjakom pacifičke kompanije. *Kanibali.* Tako se imala zvati drama koju si zamišljao. Zapravo groteska s ljudožderskim urlikanjem, plesovima i urođeničkim igrama uz zaglušno bubnjanje oko kotla na velikoj vatri. Kotao je, naravno, iza kulisa, jer se takvi najefektniji prizori u kazalištu uvijek dešavaju iza kulisa. U kotlu se kuha bijelac, debeli kuhar, najdeblji od sedam brodolomaca s potopljenog broda *Menelaj.* Trebala je to biti

neka simbolična satira, ili tako nešto... Uostalom, svejedno što je trebalo biti kad od toga i tako ništa nije bilo osim trenutačnog bljeska jedne ideje koja ti je večeras ponovo sijevnula u *Ugodnom kutiću* kad je Kurt donio na stol kobasicu.

Prvi put ti se javila ta misao jedne noći u vlaku na tvrdoj klupi trećeg razreda. Uživao si čitav mali kupe kao privilegij koji si kupio od konduktera za nešto malo novaca. Dok si se vrtio u nesanici na tvrdom rebrastom ležaju nicala je polako ta zamisao kao sjećanje na priče koje si slušao u djetinjstvu od lažljivih starih pomoraca, koji ne samo da su bili zarobljeni od ljudoždera, nego su i svi vidjeli jednookog diva kome su svi i oko izbili. Ali odakle odjednom te staračke hvalisave odisejade u vlaku, na tvrdoj klupi, uz strahovitu lupu kotača ispod uha? U jednom momentu zatekao si jednu svoju ruku na koljenu, drugu na ramenu, osjetio si pod prstima svoje tvrde i šiljaste kosti, prevučene suhom tankom kožom; zavlačio si prste u spojeve zglobova, u rupe u kostima, u usjeke između tetiva, odjeljivao kost od kosti, konstatirao svaku zasebno, nesvjesno, opipom, samo opipom, kao strane, tuđe stvari, i ne misleći na njih, i sada kad naknadno na to misliš, sve ti se objasnilo. Bio si tada strašno izmršavio od straha pred događajima koji su tražili svoje tijelo (i to je putovanje bilo zbog pitanja vojnih), i pipajući tako svoje šiljaste gole kosti osjetio si odjednom neko instinktivno ogromno zadovoljstvo, upravo neku obijest i podsmješljivu radost nad tim svojim kostima, nad tim svojim kosturom koji putuje, koji nosi tvoje ime, koji je od konduktera lukavo kupio ovaj zasebni mali kupe gdje može položiti svoje kosti i pipati ih i konstatirati: gle, kosti koljena, lopatica, ključna kost, rebra... jednom riječi: ustanoviti zastrašujuću razgovijetnost jednog skeleta koji lukavo misli o sebi: A to sam ipak ja, ja koji znam kako se zovem, koji pušim tu u mraku nad kloparanjem kotača i – entre nous soit dit[45] – koji se kani provući, provući... Pst, pst, jezik za zube!

To mršavo tijelo! Pritajilo se u svom skeletu, sakrilo se, uvuklo u

kosti i tu osjetilo sigurnost puža, miša u rupi, ježa pod bodljama. Jednostavno proglasilo tijelo: mene nema! I zatim, u tom skloništu, u tom predahu između dva straha, počela je nicati zamisao o antropofagima i brodolomcima, zabavno i vedro i gotovo obijesno kao od prezasićenosti kad se darežljivo razmećemo hranom.

I večeras u *Ugodnom kutiću,* uz Kurtove žalobne napjeve, pored kobasice i Kurtovih prstiju, ponovo darežljiva obijest skeleta koji kanibale poslužuje živom svježom čovjetinom, a sam se hrani umjereno i oprezno, da se ne bi na njemu pojavilo meso, da ne bi iz njega provirilo tijelo. Ponovo ideja o kanibalima. Već se i brod zvao *Menelaj.* Plovio je, nastavljajući opasno ratno putovanje, koje traje već desetak noći, kroz arhipelag Tonga (Europljani ga zovu »Prijateljskim otocima«), između otoka Vavau i Tongatabu prema Tutuili, otoku u arhipelagu Samoa, zapravo prema luci Pago-Pago gdje treba da ukrca tovar kopre za fabrikaciju ulja. Sinoć je kapetan proučio na karti arhipelage (riječ je lijepa – arhipelag!), a večeras dosta, rat je, *Menelaj* treba da potone. Pogodio ga torpedo i *Menelaj* – muž lijepe Helene (od trojanskog rata trata-tata-rata) – je potonuo. No on nije važan, brod, nego ljudi... svi su se utopili, osim sedmorice, to jest šestorice, jer sedmi, stari mornar s lulom, pao je u ruke polinezijskim ljudožderima tek nekoliko sati poslije njih i jedva dospio da prisustvuje kuhanju šefa kuhinje s *Menelaja.* No – što bi rekao Hamlet – ne gdje bi on kuhao, nego gdje su njega kuhali uz kanibalsko veselje i mnoge folklorne plesove, koji su preko Amerike osvojili Europu i kao neka vrst helenizacije kanibalske kulture postali univerzalnijima i uzbudljivijima od Eshila i Sofokla. Tada je brodski cinik, liječnik po struci, izjavio da je ubogi kuhar otpraćen u mračni svijet ljudožderske gurmandizije uz nešto pretjerane počasti za njegov ovčji mozak, koji je, uostalom, sjajno pripremao na *Menelaju*.

No, prije tog kuhanja brodolomci su svučeni do gola i predvedeni pred neku komisiju kao regruti. (Još dvadesetak dana i stići će poziv, još

jednom, sedmi: mladić Melkior Tresić da stupi pred regrutnu komisiju radi ocjene sposobnosti za odsluženje... Predsjeda onaj bivši austrijski Peharek pukovnik s ravnim tabanima. Najprije govor »vojnići-junaći i vi daći-vojnići... U ovo ožbilno vri-jeme Kral i Otaž-dbina očekuju hrabru duž-nost«... Goli se tresu od hladnoće, treme, stida; neki pokrivaju rukama svoje viseće vrtove, a hrabriji *junači* ih i podižu i škakljaju njima stidljivce ispred sebe po zaplašenoj, naježenoj stražnjici. Sedmi put će mladiću Melkioru Tresiću uvredljivo spustiti na glavu polugu za mjerenje visine, udah-izdah, opet će im utajiti neko-liko litara zraka, s dva gadljiva prsta uhvatit će ga za mišicu kapetan s Eskulapovom zmijom na epoletama – teška astenija, privremeno... No, nema više privremeno, sad je ili-ili! Poluglasna prepirka kod komisijskog stola. Peharek ne da zalogaja! Mršav, asteničan, kost i koža, kaže Eskulap, ali dobra je i kost, pa i koža Kralu i Otaž-dbini, jer *to* misli nešto, kost i koža, pa neka se obuče u sivomaslinasto, kost i koža, a odozgo poklopi šajkačom do ušiju, pa neka tiho cvrlji tu ispod po pravilima službe – sva četiri dijela u božju mater!) Ljudožderski Peharek, kuhar ili mesar, možda i sam car s karikom u nosu, stručno ocjenjuje plećke, butove, bijele bubrege na golima i jednom kretnjom određuje šefa kuhinje za večeru. Drugi po debljini, agent kompanije, pada u nesvijest. Ostali gledaju s užasom u svoju sudbinu. Jedino brodski liječnik (pjegavi, riđi skot!) odvaja svoju inteligentnu radoznalost, motri, ocjenjuje kao da je i on tamo u komisiji, odjevenoj u golu mrku kožu koja daje pravo na regrutaciju mesa. On pažljivo i gotovo nježno klizi anatomskim pogledom po široko nabijenim plećima upravitelja stroja, plazi po gojaznom strojarovom tijelu, krugom mušjeg leta oblijeće njegov arogantno izbočen trbuh, obavija mu bedra gotovo ljubavnom nježnošću i kaže u sebi »treći« s podlom sigurnošću.

Jadni upravitelj stroja! Osjeća hladnu njušku štakora na sebi, a svjestan je svoga mjesta u ovoj groznoj kronologiji, pa ne može da sakrije zavist na odvratnost liječnikova tijela.

Toliko je Eskulapovoj zmiji i trebalo da bi provjerila vrijednost svoga zaključka. Liječnik je među ovim tjelesnim aristokratima bio jadno, smrdljivo stvorenje, koje je odjednom osjetilo nadmoćnost. Tamo, u »onom svijetu«, on je zbog svoga tijela živio u paklu samoće. U svijetu mirisavu, gdje su standardni smradovi zatvoreni u posebne ustanove, gdje ih ispire voda i udaraju kemijski i parfimerijski izumi, on je morao nositi sa sobom tu ustanovu sa svojim sasvim nekonvencionalnim, nepatentiranim, čak i nekako originalnim smradom sa strašnom sviješću o definitivnosti svoga stanja. On je bio željan društva, prijatelja, žena. Čak ni kupljene žene nisu podnosile njegove blizine dulje od nužnog radnog vremena. U Šangaju mu je rekla jedna debela Rumunjka, koja je i sama smrdjela po znoju, da se od njega širi neki *takav* miris... »Smrdim, smrdim, majko moja!« Bio je uvjeren da sav smrdi, da smrdi njegov hod, njegov pokret, njegov pogled, njegov glas, da njegova riječ širi nepodnosivo smrdljivu atmosferu u kojoj se ljudi guše. Smrdio je i samom sebi. Sapunao se, strugao, prao, izlijevao po sebi mirisne vode i ulja, kupao se u moru, izlagao tijelo vjetru i kiši, pekao ga na suncu, a ono se, podlo, osulo mekinjastim točkicama i nekim odvratnim crvenim pjegama, živim ranama. Riđa izmorena kosa, čupave i rijetke, jedva vidljive obrve, sve je izgoreno, uništeno od vruće vode, sapuna i najstrašnijih kozmetičkih podvala kojima je nesretnik usrdno nasjedao. Bio je kao gubavac svjestan svoga vječnog izopćenja iz svega što je društveno i ljudsko, što je radosno i lijepo, što je svima dopušteno.

Jadni brodski liječnik!

I gle odjednom, njemu, u rukama polinezijskih ljudoždera, pred kotlom smrti, mladić Melkior Tresić zavidi! Osjeća strašno zadovoljstvo u njegovom odvratnom tijelu, u njegovu smradu, u njegovu jadnom odbačenom fizičkom biću! Nanjušit će ga, proći će on – nije to dobra čovjetina za ove gurmane.

Gleda liječnik punačke, zaobljene forme kapetanove, mesnata i jaka

pleća strojarova te ono delikatno, sanjarsko bijelo meso prvog časnika palube, pa osjeća i sam neko kanibalsko zadovoljstvo nad tim slasnim zalogajima, nad tim superiornim mesom kome ništa nije bilo uskraćeno u *onom svijetu,* koje se nasitilo i naživalo i hrane i ugleda i poštovanja i ljubavi. On je sada bio siguran za svoje posljednje mjesto, koje bi u najgorem slučaju mogao dijeliti jedino sa starim mornarom. A dotle, he, dotle... samo da mu ovi vrate odjeću! Ima on tamo po džepovima stvarčica koje prave čudesa.

I doista, vratiše mu odijelo. Njemu i starom mornaru. Ali oficirske uniforme, ukrašene zlatnim sidrima, vrpcama i dugmetima, obukli su car i dva najviša funkcionara i natakli njihove mornarske kape na glavu. Pošto su povečerali šefa kuhinje, otplesali domaćini nekoliko najmodernijih ča-ča-ča ritmova i povukli se siti i zadovoljni na počinak.

Šest brodolomaca provodi prvu polinezijsku noć u maloj okrugloj urođeničkoj kolibi, spletenoj od bambusa i šiblja. Nakon neizbježivih malih svađa i tričavog natezanja oko izbora ležaja (što dalje od liječnika i mornara), u tom tijesnom krugu pod tuljkom od pletera smiriše se napokon dva prezrena odjevena i četiri otmjena golaća, kao ulovljene ptice pod slamnatim klobukom.

Ali san ne dolazi. Osluškujući svaki sa svojom zebnjom razgovore majmuna iz obližnje džungle sjećaju se brodolomci s ogorčenjem svoga slavnog Zapadnjaka koji ih je prije stotinjak godina proglasio praunucima te groteskne parodije ljudskog bića što skače po granama i urliče u toplim tropskim noćima. Gadi im se sada Tarzanov djevičanski heroizam i ogorčeno zazivaju gospodu literate Defoea, Burroughsa i Kiplinga neka izvole doći ovamo u te robinzonske i tarzanske i riki-tiki-tavi ljepote i djevičanski čiste idile ljudožderskog polinezijskog otoka!

Ubogi kuhar! Slušajući u beskrajnoj noći tužne krikove kakadua čini im se da to panično doziva svoje tijelo bijela duša kuharova, pa ne nalazeći tijela svoga, luta u noći izgubljena i jadna kao preplašena ptica i moli za pomoć i spas. Duša zamire u golaćima od tih onomatopeja što

ih zovu k sebi u papagajsku vječnost.

A gore visoko u nebeskim daljinama nehajno vise sjajne tropske zvijezde i njišu se na nitima svjetlosne pređe od dosade svoga beskrajnoga trajanja. Igraju se zvijezde u modrim prostorima nad ljudožderskim otokom razbacujući praćkama meteore što padaju u plamenim lukovima u mračna tropska mora.

Otplovio je mladić Melkior na svom krevetu menelajskom. Indonezija, Polinezija, Poezija. Arhipelag snova! (ima neki takav roman). Arhipelagi. Atoli i lagune. Havaji – odakle čar te riječi? »O rajski cvijete, moj havajski...«

Psovao je od očaja te noći osamljeničke. Taj Bog što bi sve trebao da vidi i da zna! A agent kompanije trese se u groznici. Svjestan je svoga mjesta u redoslijedu: to može biti sutra, prekosutra... Brodski liječnik nudi mu pomoć, masažu glave, mišića na vratu, nekog tamo živca koji se može umrtviti... Nazvao ga zločincem i cinikom.

– Ah, nema nam više našeg dobrog kuhara – odgovara liječnik na tu neljubaznost. Agent je zaplakao.

Nitko se ne osvrće na njegovo jecanje. Svatko opipava sebe u mraku, ispituje stanje svoga tijela i srdi se na njega. Konstatacije su krupne, teške, fatalne kao optužbe neke glupe lakomislenosti koja eto donosi sada propast. Konac u kotlu kanibalskom. Užas.

Netko bijesno udara šakama po sebi i psuje svoje meso. To je »treći«, upravitelj stroja, liječnik to zna. S očajnom mržnjom tuče upravitelj stroja svoj neposlušni trbuh, ali ipak i s nekom nadom da će ga možda lupanjem nekako prignječiti, smanjiti, stjerati u sebe i prikriti pred ljudožderskim sladokuscima. Došao je čak na ideju »operacije« i priopćio to liječniku.

Riđi cinik se nasmijao.

– A ja? A tko će s mene skinuti čvarke i odreske?

– Pa vama to, kako da kažem... – i ne treba.

– Ne, meni treba helikopter. Dajte vi meni helikopter, ili makar i obični balon, da me podigne iz ovog raja zemaljskog, a ja ću od vas izmodelirati takvu odvratno mršavu mizeriju da će se i ljudožderima zgaditi. Čekam odgovor. Smiješno.

Upravitelj je stroja uzdahnuo i napustio svaku nadu.

Kapetan tiho proklinje svoj »prokleti apetit«. Predbacuje sebi svoja raskošna hranjenja u proteklom životu. Burne simfonije gurmanskih uživanja, za koja je mnogo kriv i onaj debeli idiot što su ga danas »ovi« skuhali. Defiliraju pred njim svečane povorke slavnih breakfasta, luncha i dinnera s tustim slaninama od neprispodobivih jorkširskih svinja, žutih hamandeggsa, suptilnih narezaka bacona, šunke i mortadele talijanske, uzbudljivih pašteta od gusaka, zečeva, jarebica; maršira perfidni rakovi, krivonoge žabice – balerine u paniranom trikou fazone »grand mother« i nestašno šljapkaju po delikatnoj kaši od whyskya, rice-pudinga i najrazmaženijih krema što se slatko razlijegaju kao pjesma slasti po toj dolini ugodničkoj. A na svetom jezeru gurmandizije plivaju masni svetokruzi kao metalni zvuci večernjih highlandskih angelusa. Ali, sve su to sada mrtvi zvuci jorkširskog roktanja i škotskog kokodakanja, pištanja i friganja i pečenja u prokletoj kuhinji *Menelaja,* sve su to sada pokojne uspomene lupanja žumanjaka, zveketa tanjura, klinkanja čaša i pucanja čepova! I što je kapetanu *Menelaja* stvarno ostalo od cijele te svečanosti – ah, kad bi se bar moglo dekadentno uzdahnuti – »ništa«! – ostala je ova glupo nabijena lična konzerva, perfidno začinjena svim monstruoznim začinima izjeličke ludosti kao zavodnički upakirana slast na koju sline cure iz zuba ovih proždrljivih divljaka.

Uzdahnuo je iz dna duše jadni kapetan *Menelaja* i izgovorio, ne znajući ni sam zašto, očitu besmislicu:

– Eh, do đavola, da smo barem ponijeli kompas!

– Da, do đavola! – javi se iz mraka ironičan glas. – No valjda ćemo se s našim nautičkim znanjem i bez kompasa nekako snaći u kotlu vode.

To je bio prvi časnik palube, blijed mlad čovjek, bijela kokošjeg mesa, ženskasto ljepuškast, nježan i senzibilan kao razmažena jedinica. Za dugih i dosadnih putovanja na sporim trgovačkim brodovima njegova melankolična priroda zašla je u mračni spleen i neko stanje gorke potištenosti i sarkazma. Osjećao se osamljenim u svijetu, pa je u jednoj pušionici u Hong Kongu ubrzo otkrio Nirvanu.

Ostao je bez droge i bio je, razumije se, razdražen. Cijeli današnji dan nije okusio svojega blaženstva, zna da ga nikada više neće okusiti i to ga znanje dovodi do očaja. Udara se šakom po glavi i mumlja nešto idiotski.

Zna riđi Eskulap što je to, pa mu nastoji ublažiti prolaznu bol perspektivom skorog vječnog smirenja u pravom, takoreći »prirodnom« ništavilu. No ništa, pa ni to kanibalsko ništavilo, ne može utješiti blijedog prvog časnika. Jedino izjavljuje da mu se takva vrst smrti naprosto – gadi, i ništa više. On je znao Hamletovoj misli o kralju koji prolazi kroz prosjačka crijeva dati maha u svojoj fantaziji i zamišljao je sasvim ravnodušno sebe sažvakanog na tom posljednjem putovanju. Gadilo mu se to i ništa više. Ali ovo »živjeti u paklu stvarnosti« i nikad više ne okusiti... pa makar to »nikad više« trajalo i tri dana – to mu je nepodnosivo.

– A lišće betela! – sjeti se doktor. – To se žvaće i sasvim je dobro... u nuždi.

– Betel je u Indiji – uzdahne časnik s čežnjom i zajauče kao bolesnik prvu noć nakon operacije.

– Mora ga biti i ovdje – tješi doktor i ne odustaje. – Betel je tropski biber, a mi smo u tropima, hvala budi Budhi i Višni.

– E, pa dajte mi ga! – vrisne časnik kao da će nekoga zadaviti ako mu odmah ne dadu lišća betela.

– Sutra ćete ga dobiti – reče doktor sa sigurnošću Kristovom kad je desnom razbojniku za sutradan obećao raj.

Sutra – raj. I kao neka radost rodi se u Melkioru-putniku, okus nekog osjećaja osjeti u sebi. Ali osjećaja samog još nije bilo. Bilo je potrebno pitanje otkud to odjednom, ta razmaženost srca, ta fantastična rasvjeta po živcima, morbidno milovanje Budućnosti? Kao da je usuo u sebe čokanj ljute po Maestrovom... u *Dajdamu...* Ljepotica se ipak ljupko nasmiješila u magli njegova straha – Ugu... Ugu se nasmiješila!

Proguta Uga u suhim ustima, na silu, bez vjere. Bez simpatija, sa zavišću. Titanija se zaljubila u magarca. Ona će se zaljubiti u Uga. Titanija će napustiti Fredija i prijeći će magarcu. Bit će s nama, majstorima. Uortačio se s »društvom«. Društvo će imati kraljicu. On će igrati Pirama, Ugo Lava. Maestro će biti Zid, a Cikorije Hazdrubalović Mjesec. San ljetne noći...

Na granici sna zaustavi ga surovi glas – »stoj«! Mijenja se straža dolje pred vojarnom Trideset i petog puka. Pod svjetlom plinske lampe stari i novi stražar dodiruju se glavama i šapuću tajanstvene riječi kao mravi. Novi je preuzeo stražu. – Šljak! – lupa cokulama. Počela je dosada...

Netko se uspinje na treći kat. Ali to su četiri noge na stubištu. Melkior osluhne pažljivije. Četiri. Dvije su tihe, htjele bi se pritajiti, a dvije naglašeno bučne, domaće, nastoje prikriti one druge dvije što se šuljaju. Noge stanu pred Melkiorovim vratima. Pokucaju. Vrata nisu bila zaključana. Ne sačekavši odgovora pojavi se crna bradica sa smiješkom, ispričavajući se zbog smetanja. U sobu stupi gospodin Adam – ATMA, vrlo cijenjeni kiromant. Na sebi je imao crni kućni kaput s bijelim šalom oko vrata, sa zlatnim paukom ispod brade. Unajmio je sobu na drugom katu, ispod Melkiorove. Artističko ime ATMA pronašao mu je Melkior još prije dvije-tri godine kad se gospodin Adam uselio u sobu ispod njegove kao sasvim nepoznat početnik koji se tada bavio i

pravljenjem slika umrlih osoba. Sada on ima klijentice iz cijeloga grada, dame iz najvišeg društva. U kući ga cijene više nego apelacionog suca sa trećeg kata, čak ga se i pribojavaju. Pred njegovim se vratima šapće i hoda na prstima.

– Dobra večer, gospodine Melkiore. Oprostite, ovako sam banuo... Čujem hodate mi nad glavom pa rekoh sebi, hajde da mu pravimo društvo. To ja sebi tako govorim u množini. Kad čovjek sa sobom govori, zapravo i jesu dvojica, zar ne?

– Pa i čule su se četiri noge na stubištu – reče Melkior dosta neprijazno. Smetala mu je sada ova prisutnost.

– Niste me valjda htjeli uvrijediti? – nasmiješi se kiromant umiljato. – Htjeli ste me smatrati nekom životinjom, četveronožnom?

– Ne. Učinilo mi se da se dvojica uspinju...

– Ta udvostručenja nisu izuzetna, u noći. Djelovanje noćne fantazije. Noć umnožava, osobito akustičke fenomene. I samoća. Vi ste mnogo usamljeni. Razmišljate. Smišljate.

– Ja mislim da ste vi mnogo usamljeniji.

– A ne! – živahno se usprotivi gospodin Adam i sjedne udomaćeno, spremajući se za dulju konverzaciju. – Ja nikada nisam sam. Zašto sebi govorim u množini? Mi smo dvojica: ja i »ja«. Kao u drami. Vi tako ne razmišljate, dramatično. Vi ste samostalan u razmišljanju, prodoran. Naprosto, ne date se smetati. A mene smetaju. Neprestano kvake, kvačice te razna zapitkivanja: »a što ako«... i »kad bi«... i tako dalje. To jest, kad bi čovjek nosio sa sobom kućicu na leđima, kao puž, kako bi mogao skočiti kroz prozor, ha? Zamislite, kakve ludosti! Pa i viceva ima, poglavito o psima. Zbog lajanja je to, nemira. Tako je to kod mene. Zadirkivanje.

I smješkao se gospodin Adam dobroćudno, gladeći vršcima dugih bijelih prstiju svoju šiljastu bradicu.

– Razgovaramo mi i o čudnim osjećajima, nas dvojica. Protegnemo se tako u samoći i nešto kvrcne u vratu, tu odmah ispod lubanje. Otvaraju se vrata čudnim mislima. Ulaze u glavu, kroz kičmu, iz cijeloga tijela. Sve što smo skupili kroz dan dirajući, slušajući, gledajući. Tu ima i smeća, doslovnoga smeća i kojekakvih prljavština. Dodirujemo koješta svojom pozornošću kao pasjom njuškom. Sve se lijepi za nas, svakakva opažanja. Njušimo, njuškamo prstom, uhom, okom. Gledamo jedan drugoga i čini nam se ništa neobično. A uvečer, kad kvrcne u glavi, gle – sve je čudno. Tada i počinju zadirkivanja.

– Vi ste o nečemu htjeli sa mnom razgovarati? – upita ga Melkior nestrpljivo. – O nečem određenom?

– O-dre-đenom? Zapravo i ne. Ne o odre-đe-nom. *Endefinisabl*[46] – kaže li se to tako? – to mene uzbuđuje mnogo strastvenije. Zar sam malo blata procijedio zbog zrna, jednog jedinog zrna istine? Pa to mi je i zanimanje. Cijediti, procjeđivati. Dođe lijepa dama da joj otkrijem budućnost. A na temelju čega? Na temelju mulja kojim me zalijeva? Svega me oblije lažima, prljavštine joj cure iz lijepih usta, šarmantne gadosti. Pa sad lovite u toj muteži njezinu »budućnost«! A ne, gospođo! Ja cijedim, cijedim, ako me slučaj zanima i cijelo popodne ja tako tjeram blato, filtriram. Neka druge čekaju, a ovu ja pretačem, pretačem... dok se dama ne uplaši. Sve se one boje. Tako ih ja i lovim. Ne boje se one budućnosti. O ne! Budućnosti se bojimo mi, vi i ja, pametni ljudi. Vi se, naravno, bojite mnogo više, prema pameti. Vi se čak i previše bojite. Ali one dame, boje se onog zrna u mulju, onog bisera u njihovim školjčicama, he, he, što se istaložio u prakticiranju *stanovitog* života. Pa kad segnem ja prstima da uhvatim zrno, uzdršću one. Dogodi se da se i onesvijeste, ako je zrno pokrupnije, he, he... A mislite da ih to odbija? Ne, gospodine, privlači ih to. Opijaju se strahom, razdražuju se, čak i doslovno, hoću reći seksualno... Mi bježimo, mi koji znamo zašto pijetao pjeva. Mi ne želimo znati. Naša je prošlost čista. Naša je sadašnjost... E, tu je pitanje – sadašnjosti. Skoro sam se zaletio, a sadašnjost nam, na

žalost, nije bistra. Strah od budućnosti – to je muti. Zato i ne želimo zaviriti. Pametni smo, pa bolje – ne, zar ne? bolje tako – u neizvjesnosti...

– Hm, a vi znate izvjesno?... – osmjehne se Melkior s dosadom. – Vi znate?...

– Izvjesno ne zna ni Bog, jer može promijeniti odluku. U jednom trenutku svidi mu se »nešto drugo«. Hir božanski.

– I vi ste, čini se, hirovit. Zbog hira ste i došli k meni.

– Zašto zbog hira? Možda sam došao i zbog zahvalnosti? No ako dosađujem?...

Uvrijedio se gospodin Adam i htio ustati. No ipak je ostao sjediti, čak se i namjestio udobnije.

– Ja brbljam ovdje, a moram dovršiti dva horoskopa za sutra. Jedan je za istaknutu ličnost. Političku.

– Pa što ćete proreći istaknutoj ličnosti?

– Zabrinut sam. Ne rugajte se. Ja ne znam više ni što znači ATMA. Sve sam zaboravio što ste mi tumačili. A ni onda nisam shvatio. Atma, Karma, Veda, ništa ja ne znam. Vi ste to meni podrugljivo prišili, iščeprkali tamo iz Indije. A možda niste ni iščeprkali, nego tek tako, što vam je prvo palo na pamet. Možda to ATMA i ništa ne znači? Kao da ja sada kažem MADA. A Mada nešto i znači, to je moje ime naopako, preokrenuto. A možda je i ATMA nešto preokrenuto, tako, iz vica? Mnogo sam sumnjao u početku. No sada – svejedno. Vaše mi ruganje...

– Ja vam se ne rugam – reče Melkior neuvjerljivo.

– O, da, smijete se vi. U sebi. »Ovaj bi budućnost proricao«, velite vi, »a zašto je sebi ne proriče?« Pa i proričem, ako baš hoćete, samo nikome ne govorim. I čemu da govorim? Zato i kažem da sam zabrinut, jer znam. »I vidjeh, i gle, konj bijel, i onome što sjeđaše na njemu, bješe ime smrt, i pakao iđaše za njim; i njemu se dade oblast na četvrtom

dijelu zemlje da ubije mačem i glađu i smrću i zvjerinjem zemaljskijem«. Pročitao i upamtio. Apokalipsa. A ja se ipak ne rugam vašem strahu – doda odjednom ATMA s čudnim osmijehom, od kojeg Melkioru posta nekako tjeskobno.

»Što se ovaj mene prihvatio?« pomisli. »Što on hoće?«

– O kakvom strahu vi govorite? – gotovo se izdere na ATMU. – Ja nemam nikakva straha!

– No zašto se branite? – nasmije se gospodin Adam srdačno. – Kad čovjek misli, boji se prema snazi misli. Zar ću vas zato potcjenjivati? Približava se, vi znate, konj bijel s jahačem... U jednoj od onih vaših knjiga što su dolje kod mene vidio sam jednu sliku od nekog umjetnika. Slika se zove *Miš.* Žene poskakale na stolice, stisnule noge, skupljaju suknje u najvećem strahu – miš! Ali bomba se one ne boje. No a vi, zar se vi bojite miša?

ATMA ga je sada gledao s izazivačkim podsmijehom. Ali sve je to još nejasno, zašto se popeo večeras ovamo i što znači taj razgovor?

Melkior naprosto ne može doći do riječi, a ni misao mu nikakva ne pada na pamet. I glupo je što se pokušao braniti. Braniti se – od čega? Od straha. Strah od straha! Nova potencija. Sada mora i ovoga kiromanta imati noću ispod uha i na njega misliti. Bio je bijesan na sebe što je ovom zagonetnom probisvijetu dopustio da mu se približi.

– Čujte, gospodine Adame... – otpočne svečano tjeranje iz sobe. Ali ATMA je imao sluha za taj ton i odmah prekine svečanost gestom kojom sve briše, sve dosadašnje i da se počne ispočetka.

– Eto, metnimo sve na vagu. Odvagnimo stvari ozbiljno, gospodine Melkiore. Vaga je precizan instrument, nema tu smicalica ni zadirkivanja. Što ima, to klima, veli invalid s drvenom nogom. Ja se slažem s vama što poštujete tu spravu. Ipak se provjeravamo na njoj, i u doslovnom smislu, zar ne? Koliko smo teški? Jer to je koji put odlučno, zna se. Postoje propisi zdravlja u državnom smislu.

– Molim vas, gospodine Adame... – ponovo pokuša Melkior s istjerivanjem.

– Molim, gospodine Melkiore. Ja vas slušam pobožno. Uvijek spreman nešto naučiti. Uvijek!

Melkior je gubio strpljenje. Sve se bojao, skočit će i povući će ga za bradu. I nogom će ga udariti!

– Još moram članak napisati za sutra. Oprostite, moram noćas raditi!

– I ja, kako rekoh, moram raditi noćas. I kakvu budućnost da im nacrtam? – ATMA spusti čelo na ispružen dlan, zabrinuto. – Da sam čarobnjak, pretvorio bih političara u pticu, pa nek leti kud ga krila nose. Takva mu je i budućnost: letjeti... – Zatim unoseći se Melkioru u lice, tako da je osjetio kužan dah iz kiromantovih usta, nešto kao na prljave čarape: – Odletjeti, a, gospodine Melkiore? Daleko od ovih tu – mahne glavom na vojarnu preko puta. – U sigurnost. Ali ne puštaju oni! Zagrizu u meso i ne puštaju. A mi im, he, he... ukidamo meso. Nema mesa, jok! Kost i koža, eto, pa grizite. A što ako zagrizu u kosti i kožu, gospodine Melkiore, ako ipak zagrizu? Psi su oni pakosni...

– Neka grizu što hoće! – zaviče Melkior očajno. – I čemu sve te budalaštine? Ostavite me, gospodine! Hoću da radim, da radim!

– Ah, raditi, doista... I zaboravio ja da moramo raditi... obojica. Ustane kiromant zatežući pojas na kućnom kaputu, kao da će sada zbilja otići. Melkior se ponada, čak mu i jedan nabor popravi, uslužno, lakajski.

Ali ATMA opazi svježe izglačano rublje Melkiorovo naslagano na krevetu.

– A. Imate lijepo rublje. Bijele košulje. I ja preferiram bijele košulje. A vi ovo sami kupujete?

– Dakako. Sam. A tko bi mi kupovao?

– Ah, ne mislim *novčano* tko kupuje. To bi, naravno, bilo... Već, mislim, savjetnik neki, sa-vjet-ni-ca, he, he... u pogledu ukusa? Jer to je zbilja vrlo ukusno. Najfiniji popelin. Pa manšete na dva dugmića. Ne na jedan, već na dva. Najmodernije.

Melkior je i sam želio da ATMIN odlazak ne ispadne kao istjerivanje, pa skupi sve svoje dokraja izmučeno strpljenje da mu sagradi zlatni most za časno povlačenje. Ali da! ATMA ne misli na povlačenje. Skrstio ruke na prsima pa uzeo šetati po sobi odajući se meditacijama.

– Mi njih osuđujemo zbog površnosti, a ipak kako se te njihove ručice osjećaju na našim stvarima. Eto, na košuljama, na primjer. *To* je njihov svijet, ta dva dugmića, čak i pogled, i pogled na svijet. – On jako naglasi riječ »pogled«, kao da od toga sve ovisi. – A mi se smijemo umno, muški, nas razdiru važne brige. One se smiju važnim brigama i bave se oko našeg rublja, tjeraju nas da se svaki čas presvlačimo, kupamo, režemo nokte. Dosađuju. Uzdišemo mučenički, jer to je u neku ruku teror. Težimo za ma kakvim *oslobođenjem.* Vi to ne znate, gospodine Melkiore, niste bili oženjeni, ja jesam. No, pa i dođe jednog dana to *oslobođenje.* Sasvim neočekivano, kao da vam je srećka upalila na lutriji. I spremate se tako jedne večeri na neku avanturu. Okupan, izbrijan (po slobodnoj volji, bez terora) navlačite svježu košulju pjevušeći, mazeći svoj stil slobodnog ljubavnika, a sve pred zrcalom da bi se i veselje nekako udvostručilo, jednom riječi, silan ste vi, divljenju nema kraja... kad – dugme fali na košulji! Ostali na njegovu mjestu oni brčići od konca, tu se nitko nije brinuo... Eto vam osjećaja samoće! A mislite da bi ona ostavila drukčiji trag? Da je ona iznad dugmića? – upita odjednom ATMA Melkiora približivši mu sasvim svoj podrugljivi osmijeh.

– Koja »ona«? – Melkiora je nešto steglo poput straha. – Vi doista naklapate...

– Ona večeras... iz *Dajdama?* Ha, ha! Vivijana! Ali ona se ne zove Vivijana. To je već prva pogreška.

Melkior je ostao bez riječi od čuđenja! Otkuda on?... Pa to je telepatija! Nikome nije govorio... A Vivijana, to bi joj ime i sam dao...

Ne, on je naprosto blenuo u ATMU i ježio se od strave. Pa ovaj sve zna!

– Sve, gospodine Melkiore, ja znam – priopći kiromant istražiteljski. – I koliko patite zbog »posljednjeg mjesta«. I to je pogreška. Vi mislite da je čak i Ugo ispred vas. A glumac je naprosto ukosnica, podvezica, eto, grudnjak. Možda vas vrijeđa ova slika, ali gledajte u prenesenom značenju – kao pribor – toaletni... Možda ste baš vi onaj... odabrani?

– Vi nju poznajete? – izleti Melkioru to vrlo nesretno pitanje, ali nestrpljivo, nestrpljivo!

– Da li je poznajem? Ona k meni dolazi po mužića! Kao da joj ga ja držim u džepu budućnosti i treba samo da u džep posegnem. A vlastita inicijativa? to sam joj ja rekao. Treba i potražiti, i pokucati, i dat će se, otvorit će se. Zašto su ta oka dva neodoljiva, te nožice dvije iznad koljena, pa zamisao jedrih grudi da se srce steže? Govorio sam joj tako, zamalo u stihovima. Vi se smijete stihovima? Ali ipak rekao sam najpjesničkije što sam znao, u zanosu.

– I odbila vas je! – poveseli se Melkior. Postajao je nadmoćniji, gotovo je zbunio ATMU.

– Odbila... i nije baš sasvim. – Već se snalazio kiromant. Vidi se, tištalo ga je to. Možda se zato i uspeo da bi razgovarao o njoj. – To jest, odbila me upola. Zapravo, u dvije trećine me odbila, ali jednu trećinu sam ipak sačuvao – kontakt. Mi kon-tak-ti-ramo. Mrštite li se vi to na »kontaktiramo«? No dobro: podržavamo diplomatske odnose. Obostrani interesi. Ona je – to valjda već znate – parazit.

– Vi je izdržavate? – Melkiora neka bol munu u dijafragmu.

– Ni govora. Zašto? Ima druga biljka na kojoj ona živi. Ne bojte se, ženska biljka. Flora. Tetka. Modni salon za dame. Salon *Flora,* čuli ste?

Ja tamo šaljem svoje pacijentice. I recipročno.

– Tako?

– Tako.

Melkioru se osmjehne sunce. Osjeti miris ruža s oltara iz dalekih dječačkih svibanjskih pobožnosti. U kratkim hlačicama odlazi u crkvu da čuje Anu djevojčicu kako pjeva s crkvenoga kora. Želio je svirati u orgulje – tako je on ljubio Anu. Tada je oblak načas prekrio sunce i smračilo se u crkvi, i Anin glas je sibilski pjevao o smrti. Ali sunce se oslobodilo oblaka, i Ana je opet zasjala...

– Ne zove li se ona Ana?

– Ni to još ne znate – kako se zove? Ne, ne zove se Ana. I otkud baš Ana? Pa ostanite kod Vivijana, i tako ime ništa ne znači.

– A otkud vi znate to večeras iz *Dajdama?* – sjeti se odjednom Melkior da upita.

– Ha, otkuda? Čudno. Bio sam tamo.

– Ja vas nisam vidio.

– A ja vas jesam. Ima tamo iza Thénardier sobicu, kancelariju. On i spava tamo kad se zalumpuje. Ima otoman. Ja ondje boravim... kad je potrebno.

– Vi nju slijedite?

– Katkada. Ja čekam.

– Tamo čekate? Kod Thénardiera, na otomanu?

– Ah, ne tako doslovno. Fredi će uskoro nju zamijeniti novom namjesnicom. To ja čekam.

– Kako, on zamijeniti, a malo prije ste rekli da ona njega...

– Drži kao pribor za uljepšavanje? Da. Tu nema proturječnosti. Tako uljepšanu njime, on ju je namjestio pored sebe za sjedenje u kavanama.

Kad pođe šapat po *Kazališnoj kavani* – »Fredi se zaljubio«, namjesnica se odmah mijenja.

– Znači, njemu nije ni stalo do nje? – Melkior se zainteresira živo.

– Stalo... jest, ali ne »onako«. On je priličan šonjo.

– »Šonjo«, što je to?

– To je »danas nisam raspoložen«. To je »ne garantiram, večeras imam predstavu«. I tako. Muškarac s odgodom.

– Interesantno! – Melkior se smijao sa zadovoljstvom. – A velite, uskoro će...

– Uskoro. Pukao je glas u *Kazališnoj.* Neće ni sve lišće požutjeti na stablima. Ona je rođena 24. prosinca, na Badnji dan. Rođendan neće s njime slaviti. Možda sa mnom, možda i s vama, ali s Fredijem neće.

– Zašto sa mnom? – Melkior se pokuša nasmijati, ali bez uvjerljivog uspjeha. Zavolio je ATMU.

– Vi ste ozbiljan kandidat. – I doda kao zabrinuto: – Pitala me za vas.

– To ste sada izmislili! – a srce mu je zaigralo, ludo. To je početak ljubavi, pomisli.

– Ni govora. Pitala je. Fredi ju je upozorio, zbog kritika. On vas mrzi, strahovito.

– Znam. Večeras me provocirao u *Dajdamu.*

– Znam. Htio vas je i tući. Ona ga je nagovarala. Ugo je sve pokvario. Htjela je gledati tučnjavu između vas dvojice.

Ponovo je oblak prekrio sunce. Ili se ovo ATMA poigrava sa mnom? Navalio bi on sada s pitanjima, ali se svlada, ozlojeđeno.

Kiromant ga gleda ozbiljno, čak i s nekim suosjećanjem kao dionik iste sudbine. Zatim pucne svojim dugim finim prstima i rasklopi ruke kao misnik, rezignirano, »oremus«.

– Hja, tko bi ih shvatio! Valjda vole takve prizore? One vole gledati i pregažene pod kotačima tramvaja. Krv. Raskomadane udove. A u kinu cmizdre kad izgubljeni psić traži gospodara.

– Kako znate da ga je nagovarala? – Ipak Melkior nije odolio.

– Sama je priznala. Sjedio sam s njima, poslije, kad ste vi otišli. »Baš sam se uželjela jedne dobre makljaže«. *Makljaža,* takvi su njeni izrazi. Morate znati, njezina je naobrazba minimalna. Kad se upoznate, ona će vas možda pitati što to znači »egzemplar«. Ona ništa ne zna.

Melkiora su uznemiravali podaci. Osjeti glupu potrebu da pita.

– Pa čime se bavi?

– Čita ljubavne romane. Traži muža. Možda ste vi... Ne, niste. Odviše obično. Njezina je predodžba o mužu senzacionalna. Njena ponovna udaja morala bi da bude neki skandal. Ja imam više šansa. Kiromant ATMA. Skandal!

– A ona je već bila udana?

– Jednom. I to obično. Dobar, mlad, marljiv čovjek. Obično. Tetka Flora kaže nije joj »imponirao«. Tetka je usidjelica s angorskim mačkom. One ne žive zajedno.

Sve ljepše. Ali zašto, zašto ATMA sve to govori? Je li on zaljubljen u nju? I čemu ovaj noćni posjet? Kakva je to igra?

– Što vas je pitala za mene? – upita Melkior s izvjesnom strogošću.

– Valjda ne za djevojačko prezime vaše mame...

– Nego što?

– Pa... ima pitanja, zar ne, raznih...

– Kojih?

– Zar mladić kao vi ne može biti veoma široko zanimljiv za takvu ženu?

– Što to znači »široko zanimljiv«?

– Možda znači »čekaj, isposniče noćni, sušta si protivnost... a ipak te hoću«... ili tako nešto. Uostalom, zna li itko što žene zanima na čovjeku? Glavno da ih zanima. Upoznat ću vas s njom.

– Zašto? Ako sami reflektirate... čak i na ženidbu?

– Ženidbu nisam spomenuo izričito. Ali nije isključeno, kako se kaže u *Malom oglasniku.* Samo, ja sam strpljiv. A to je snaga – strpljivost. Ja je puštam da se prije iživi. Da dođe do stadija »uvijek ću naći starca kome ću krpiti čarape«. A ja nisam još tako skoro starac, prema tome pružam veću milost. Stječem nadmoć. A ona je, moram priznati, ljepotica.

– Jest, lijepa je – prizna Melkior takvim tonom kao da je u sebi dodao neku kletvu.

– Vrlo lijepa. Upoznat ću vas, da je vidite izbliza. A da vidite suze u njenim očima, vi biste stihove pisali! Ja i sam ponekad... Ali, što, ne znam ja, talenta nemam, riječi mi nedostaju. Operiram uglavnom sa »srcem« i »tugama«, a kakva je to poezija – srce i tuga? Ugo će joj pisati sonete. Ugovorio je sastanak.

Ta ga je vijest sasjekla kao sablja. Zar nije slutio: prijeći će magarcu?

– Sastanak... s njom?

– Il na njoj, kako se kaže u nekoj drami. A mislite li da je meni lakše? Samo, ja sam oklopnik. Strpljenje je moj oklop, kako rekoh.

– Vi nju doista volite.

– »Doista« – što je to? Ja nju volim *silno,* ne *doista.* Za cijeli život!

– A šale zbijate?

– Možda mi takve riječi dolaze? Ali u meni je smišljeni realizam: čekanje. Poslije svih vas, ja ću nju imati *konačno.* Razumijete li: *konačno!* Poslije mene potop! Zar je to šala? Pa ja se dajem raspinjati!

– A ljubomornost? Zar niste ljubomorni?

– Jesam. A što da radim? Da sve poubijam, podavim, potrujem koji se njoj *privremeno* sviđaju? Kažem – privremeno. Ja nju hoću, ne vašu smrt. Sada je Ugo na redu, možda i vi, meni je svejedno. Zato vas i hoću upoznati s njom, da bih ubrzao hod historije. Da dovršite svoju vladavinu što prije. Ne kažem da mi se žuri. Uostalom, rat se približava. Sve će vas povući u vojske, u borbe za neke tamo komplicirane Budućnosti. Ja ostajem. Jednostavno: »trajno nesposoban«. Imam uvjerenje potpisano od generala, ha-ha. Možda ćete svi izginuti. Ona ne treba mrtvaca.

Račun je priveden kraju. Melkior osjeti u sebi kostur kako se miče komično pred ATMINIM osmijehom koji ga gleda s one strane, iz života. Kao u nekom groteskном mimohodu nađe se tako Melkior u povorci historijskih mrtvaca što marširaju pored života u svoj nepovrat, a gore na tribini sjedi izvanvremenski, vječni ATMA-kiromant, milo nasmiješeni i ljubazni poznavatelj budućnosti.

Ljubazno se smiješi ATMA pred Melkiorom i pruža mu finu bijelu ruku za »laku noć«. Ne opaža on ATMINE ruke, već osjeća tijelo svoje kao rasprostrti, nepobitni, neuništivi strah od svega što se miče, što govori, što živi.

– No, laku noć, gospodine Melkiore – prihvaća gospodin Adam Melkiorovu ruku i stišće je čvrsto, sa srdačnim prijateljstvom. – Dugo smo se zadržali, gospodine Melkiore, oprostite. Imao sam strašnu potrebu da nekome otvorim dušu svoju. Teško mi je. Laku noć.

I izađe ATMA potišteno kao jadnik koji je eto ispovjedio sve svoje slabosti. Tiho za sobom zatvori vrata kao da je sama njegova duša na njih izašla.

Samoća se javi u Melkioru kao bolno stanje tijela, kao neka beskrajno tužna izgubljenost.

Pustite me sada, pustite me sama,
da priđem travi, divljoj ljubavnici,

da kažem trnju, draču, ljutim koprivama
kako ljubim zemlju u zelenoj slici.

U slici mrtvaci, bez glave, bez oka.
Glava u šljemu putuje niz vodu,
a mrtvo oko promatra sa grane
gdje novi mrtvaci jedni druge bodu.

I moje je tijelo strepnja ispod noža,
jadno tijelo plača, jada, tužnog stada.
Domovini slava, bubnju moja koža.
A moje kosti...

Dalje nije znao. »Te će mene bosti«, doda makinalno. O, Gospode, oprosti, Gospode, oprosti. Ona ne treba mrtvaca.

Puhne skupljenim usnicama, a puhanje se pretvori u zvižduk. Učini mu se to kao vjetar na pozornici u Shakespearovoj tragediji. Kuš, pojavit će se vještice!

Kad je ušutkao sebe, javi se don Kuzma: »oprosti, sinko, zbog onih pljusaka, htio sam te odgojiti u strahu božjem«. Spopala ga neka dobrota. Ganuo ga danas don Kuzma s onim vratićem kako se na vagi svađa sa smrću. Htio ga je opravdati. Možda sam ja i Bogu bio antipatičan, a kateheta je samo izvršilac antipatije? Sva je krivnja bila onamo gore. Tada. Danas su don Kuzmine ruke odbačeno, prokleto oruđe. Tiranin je odbacio vjernog slugu svoga. Poslao ga od vage do vage da važe jadno tijelo svoje i da na grame potkrada smrt svoju.

Smrt svoju. Jedna je smrt. Za kitove i leptire, jedna je smrt. To ATMA zna, Veliki Duh. ATMA zaljubljeni, koji čita, čak i požuruje Budućnost.

Kako postoji Budućnost? Postoji li ono što će se dogoditi? Ako ne postoji, kako se može desiti nešto čega nema? Postoji li već metak koji će prosvirati moju glavu? Onaj određeni metak puščani broj taj i taj,

izrađen danas popodne u jednoj Kruppovoj fabrici u Essenu, koji će mi razrovati mozak u jednoj sekundi što je iz cjelokupnog vremena upravo za to odabrana? U mislima pratim metak od njegova postanka na putu do moje glave: fabriciranje, sortiranje, pakiranje, isporučivanje. Veliki transporti municije. A on, gad, u jednom sanduku putuje zbog mene. I točno su ga odredili gdje treba da stigne, kome da se dodijeli, kada da se umetne u pušku i tada... tada u onoj *mojoj* sekundi – *kh* – i ja mu više ne pišem biografiju. Sam je pljunuo u moju tintarnicu. Gotovo, ne pratim ga više. Živio je u mojoj misli. Ubio je moju misao i sebe. Mrtav je i on. Jedna je smrt. Ona postoji i ona će se desiti, o, Besmrtni ATMA. »Đavolska to je teologija.«[47] Dobra misao prije spavanja, dobra, Jago...

Baci se na krevet i zaklopi oči. Kako bi sredio misli.

Sada seminarist sanja u sjemeništu svoju milu svetu Margaretu. Golu. Ali svetu. I sve je kako bog zapovijeda. Sve je kao pričest, žrtva tijela i krvi. Kako se zove lijepa Vivijana iz *Dajdama?* Nije se sjetio da upita Maestra, a ATMA neće da mu kaže. Od večeras zove se Vivijana, do daljnjega... »Jer propast bit će to – za nas oboje«, zapjevuši Melkior u sebi da ne bi zaspao. Spavanje krijepi tijelo, pothranjuje, zaobljuje, oblaže mašću »carsko meso«, odreske, butine. Dobar kare čovjetine. Poješt će naš Peharek, znaš, kume. Pa će nam duša, papagajška ptiča-golubiča, lebdjeti nad tropškim morima i ćurlikati kao modro-koš Leopardijev.[48] – Gr, kaže orijaš s karikom u nosu, gr...

I orijaško hrkanje se tada javi u noćnoj tišini. Tamo negdje odozgo, sa stubišta, između dviju stražarskih cokula na šljunku – šljak! – čuje se hrkanje diva-orijaša, legendarno, zmajsko, obdan ovcu, a obnoć djevojku. Gargantua se zavalio između dva kata i drma zgradom. Puše iz goleme mješine pod pazuhom, pa gudi i svira u svoje divovske gajde har-har, uh-hah, puh-fu, uh-puh, puih-pljuf... Hrkanje široko, bogato, raskošno. Bezbrižno, ljudoždersko. Optimističko.

Gospođa Ema ne hrče tako. Gospođa Ema, udovica, Melkiorova gazdarica, hrče kompliciranо, klimakterički, mučena snovima o

debelim zmijama i razbojnicima što joj zarivaju noževe u pupak. Ona to sutradan priča Melkioru uz kavu. Ona rže, cvili, mijauče, njače od sanjanih boli. Ona je mučenica. A ovo je uživalac muški, brate moj, ovo hrče za svih pet kontinenata svijeta, golemo, egzemplarno, izazovno.

Tu smo spremili nešto vlažnog jesenjeg zraka u naša gnijezda za nas, da nam bude za noć, a ovaj će nam sve usisati, sve požderati, sve polokati. Proždrljivi spavač. Ugušit će naš, kume moj, žnaš.

Satovi prolaze a harr-harr se kotrlja nezadrživo niz stepenice, vraća se iz podruma s hukom i bijesom i penje do tavana i ponovo strovaljuje i pljuska, pljaska, fulji, pljače, hrače, riče, zviždi, pada – pljuf i diže se, leti, proleti projektil fijuuu i zariva se, ruje, svrdla, buši – rrr, ruši, reže, pili željezne šipke, stubište uzduž stubište poprijeko, srušit će kuću jednooki strašni kiklop Polifem.

Kakva odiseja! Melkior se obraduje događaju kao dijete nekoj katastrofi. Sve je neobično. Nema spavanja. Svi ustaju. Kuća gori.

U susjednom stanu apelacionog suca miču se. Papuče na podu, tapkanje u mraku. Glasovi. Uzbuđenje. »Tata, tata«, čuju se kćeri, prigušeno. Apelacioni sudac brunda srdito. Čuje i sam: nadnaravno hrkanje. Šalje djevojku da izvidi hrkanje i neka zatim podnese izvještaj.

Polako se otvaraju vrata sučeva stana, oprezno, da se hrkanje ne bi ušuljalo. Ruke dršću djevojci, vrata škripuću neodlučno. Petrolejku je ispružila kroz vrata na stubište, neka petrolejka najprije pogleda... Ali odjednom vrata se zalupe i pljas! – dakako lampa tresnula na pod, a djevojka viče da gori. Zbrka, lupnjava vratima, veliko uzbuđenje. Čini se da djevojka doista gori. Gospođa viče »vode«, sudac viče »ne vode! Kaput. Stari«. Ugasili su. Djevojka nije ni gorjela, upalio se neki prostirač u predsoblju. Gospođa kuka: »Ah, tepih, tepih! Sad ga mogu baciti.«

»Vrag s tepihom!« srdi se sudac. Obraća se djevojci: »A ti, kako se to dogodilo?«

»Puhnuo je«, muca djevojka. »Nešto je puhnulo i ugasilo...«

»Ugasilo? Lampu hoćeš reći?« ispituje sudac stručno. »Ali kako se upalilo, ako je lampa već bila ugašena?«

»Pala mi je... Puhnuo je kad sam otvorila, najedamput, i zapalila se...«

»Zapalila? Lampa?« Sudac gubi strpljenje. »Ali kako se mogla zapaliti kad je bila ugašena?«

»Gorjela je...« Djevojka već plače.

»Je li ti pala svjetiljka upaljena ili ugašena, to mi reci?« Sudac inzistira, hoće čiste činjenice, golu istinu i samo istinu!

»Ja ne znam«, plače djevojka. »Puhnuo je...«

»Puhnuo? U glavu ti je puhnuo! Ajde, ajde spavati. Ne, čekaj. Drži tu vrata i pazi da se ne zatvore... kad puhne...«

Propuh, misli sudac muški. Izlazi na stubište da sam izvidi. No gospođa se protivi, kćeri preklinju »tata, tata«. Ne puštaju ga u tamu.

»Kakvu vražju tamu? Upalit ću svjetlo na stubištu!«

Hrkanje nahrupi na otvorena vrata, snažno, brkato. Prijeteći.

»Čuješ li, bezumni, bezumni čovječe?« Gospođa ne pušta muža u avanturu.

»Tata, tata!« plaču kćeri. Gube oca.

»Gospon doktor!« Slaže se i djevojka.

»Koji vam je vrag? Što kukate? Ma pustite me, sakripest! Poderale ste mi pidžamu, koze!«

Istrgnuo se ženama i izlazi, hrabro.

»A ti drži vrata. Pazi.«

Upalio je svjetlo na stubištu i sluša. Sada ni sam ne zna što da učini.

»Gospodin Tresić! Gospodin Tresić!« lupa gospođa u Melkiorova vrata. Zove pomoć.

Nije volio izvikivanje svoga imena. Prezimena. »Znaju i kako se zovem. Znači, vode računa tamo, pričaju...« To je pomislio prije nego se odazvao.

– Molim.

– Gospodin Tresić, molim vas. – Gospođa je drhtala pred njegovim vratima. – Jeste li čuli? (Skupila je kućnu haljinu na grudima pred Melkiorovim slučajnim pogledom.) – Čujete li što se ovdje događa?

– Ne, gospođo. Što se događa?

– Zar ne čujete, zaboga?

Hrkanje se još uvijek »događalo«. Sada mirno, gotovo umno. Uzvišeno.

– Ah, to? Netko spava – Melkior je uživao.

Na stubištu je zatekao prizor: u sredini sudac, sijed, visok, mršav, okrenut prema tavanu, s dlanovima iza ušiju, kao svećenik neke sekte u molitvi. S jedne i s druge strane kćeri u dugim spavaćicama (kao anđeli), ministriraju. Djevojka obim rukama drži vrata, čvrsto, prema instrukcijama, a gospođa zvoni po svim vratima, poziva vjernike...

Kad se Melkior pojavio, kćeri su s vriskom napustile obred. »Pobjegle. Lude djevice.« Vidio je prvo cvjetanje grudi – »pupoljci« – i dvije duge obline, mazne, prpošne, u bijegu. A noge u silueti, duge, brze – »zvjerke« – spojene stidljivim oštrim kutom. Melkioru se osmjehnu heretičke misli, svetogrdne. Zaboravi na svetost straha i pogleda za anđelima – požudno.

– Trebalo bi ga probuditi – reče mu sudac.

– Zašto? Neka spava.

– Spava? To je ljudožder!

– Polifem Kiklop, gad, požderat će sve nas, jednook...

– Što kažete?

– Kažem, kakvo veličanstveno hrkanje! Homersko!

Sudac se odvrati od njega s grimasom »nemam volje za šalu«.

Gospođa je probudila dva kata, drugi i treći. Svi su izašli na stubište, kao u francuskom filmu. Svi govore odjednom beskorisno, bez inicijative. Sudac ih najprije umiri, zatim objasni o čemu je riječ. Spavač je ljudeskara, mogao bi ih sve pomlatiti, treba postupati oprezno i složno. Predlagali su da se pođe po metle i kišobrane. Da se pozovu vatrogasci (to svakako!), da se alarmira vojska tu preko u vojarni. Gospođa Ema, još pod dojmom nekog sna, misli da se postupi »jednostavno«: treba mu odrezati kosu na spavanju i gotovo je s njegovom snagom. Kao što je Dalila Samsonu odrezala kosu...

Pojavi se napokon i ATMA na stubištu. Crni kućni ogrtač, bijeli šal i zlatni pauk, crna bradica i osmijeh stručnjaka učine kraj svim naklapanjima. Na stubištu zavlada poštovanje. I sam sudac izjednači se s ostalima. ATMA se uzdiže kao Spasitelj. Svečano spusti lakat desne u dlan lijeve i gladeći bradicu strpljivo sačeka da zavlada potpun mir. Onda reče:

– Ja ću njega hipnotizirati!

Bila je to katarza. Začuli se i aplauzi. Uz jedno »pst« s prstom na ustima ATMA prekine ovacije i nakloni se publici na sve tri strane gotovo s bolnim osmijehom. »Ah, čemu to«. Tada otpočne uzašašće, jer on se uspinjao na tavan kao Bog na nebo. I nestane u mraku. Ostavio je za sobom uzdignute glave kao na renesansnoj slici.

I Melkior je podigao glavu prema tavanu. Kao kokoš zbog kapi vode. Proguta slinu s nestrpljenjem. Sluša. Nešto je ipak upalo među zupce hrkanja: djeluje nepravilno, kao motor kad se zaustavlja. I stalo je sa snažnim ispuhom. I kao neka kletva da se umiješala. Čuje Tresić srdito

šaptanje, neoprezno, bunovno povisivanje jednoga glasa, a drugi glas ga guši, prijeteći. Svi misle da je to šum Hipnoze, glas tajanstvene sile što upravo opija hrkača. I sada čekaju silazak.

Kako je samo rekao »ja ću njega hipnotizirati«! A zbilja, što se sada ondje gore događa? Četiri noge na stubištu, sjeti se odjednom Melkior, četiri noge kad se ATMA k meni uspinjao! Kiromantov reklamni trik, zaključi Tresić. Zadržavala ga je još samo radoznalost.

Automatsko svjetlo na stubištu odjednom se ugasi. Zavlada strah od tame. Stiskanje tijela uz tijelo, zaštićivanje. Nešto oblo, žensko, polugolo stisne se uz Melkiora. On uzvrati zaštitničkim zagrljajem. Ono oblo predaje se nemoćno, mazno. Njegove ruke požudno istražuju plastiku hemisfere, spuštaju se u klance, niz klance; usta ulaze u džunglu kose, otkrivaju školjčicu uha »draga, draga, povucimo se« govore usta sama od sebe, nečujno.

Deseci prstiju panično traže dugme na zidu. Prepliću se kao jezici koji se ne razumiju. »Tu mora biti. Svi se maknite«, zapovijeda sudac, a glas mu je na krivom valu, podrhtava. »Šibice!« Nitko ih nema. Ni dugmeta nema. »Gdje ga je sada vrag?...«

»Draga«, šapću Melkiorove usne u džungli, a *oblo toplo* govori njegovim dlanovima »tvoja, tvoja«. Sve je tu u rukama poklonjeno kao u snu. »Draga«, šapću usne malom uhu, »tu je moja soba.« Odjednom glatka vitka riba oživje, trgne se preplašeno, isklizne iz ruku i zaroni u tamu. Ah, a mogao sam... To je prokleto ono muško »odmah«. Pohota pasja »na licu mjesta«. Mogao sam se dogovoriti. Ovako, ne znam ni koja je. One vole dogovaranje, tajnovitost. Ugo je ugovorio sastanak s njom. Možda ATMA laže? Što je to sada gore? Ništa se ne čuje.

Napokon je netko napipao dugme. Svjetlo kresne. Koja je od njih? Ne potraži po metodi isključivanja, već obrnuto: po izboru, stazom želje. »Dugmići«, kaže gospodin Adam. Koji dugmić? Sučeva su dva: »lude djevice«. I mlada gospođa s drugog kata. Odabere mladu gospođu

s drugog. Bila je podalje, uz muža. Skijaš, sportsman, široka ramena. Osjeti se manje vrijednim. Pogleda je. Ništa. Još jedan pogled, dug, suučesnički, s nevidljivim migom. Ništa. Sušta nevinost. Nije to. Onda »lude djevice«? Ali one se ne osvrću. Gledaju gore, prema tavanu. Svi gledaju prema tavanu. »Silaze«, šapne netko pobožno.

»Silaze.« Riječ odjekne u Melkioru čudnom akustikom, razlomljena kroz zvučnu prizmu, s mnogostrukim jekama. ATMA je išao odzada kao moć koja upravlja. Iz očiju mu se nešto isijava. Svi su to vidjeli. Ispred njega hipnotizirani medij s poslušno ispruženim rukama kao slijepac. Oči su mu otvorene, ali ništa ne vidi. Njime upravlja moć iz ATME.

Pa to je Cviker, pijanica! Kiromant je sve udesio. Četiri noge na stubištu: to su se oni uspinjali. Dogovorena stvar.

Opće razočaranje na stubištu. Očekivao se div-ljudožder ukroćen hipnozom. A eto, mali odrpanac, neobrijan, prljav. Ipak je zanimljivo. Hipnotiziran. Ispružene ruke, crvene, promrzle, podrhtavaju mu nesigurno, umorno, tek probuđene, trgnute iz sna.

Dobro igra, majmun, pomisli Melkior. To im sigurno nije prvi put.

Na posljednjoj stepenici ATMA stane. Ali ne ispušta uspavanog medija iz svemoćnog pogleda. Staklenim očima Cviker traži nekoga među prisutnima. Melkior protrne: pronašao ga je! Približavaju mu se dvije ispružene prljave ruke. Doista, životinja dobro glumi. Prije nego se snašao, medij mu padne oko vrata jecajući »mon ami, mon ami«. Napokon, napokon je pronašao davno izgubljenog!

– A zato »neka spava«? – reče sudac. Sve mu je sada jasno. – Znali ste.

– Ne, nisam! – jedva Melkior vrisne iz prljavog zagrljaja. Smrdljivo rame nabio mu Cviker na usta i jeca mu na uho »mon ami, mon ami«.

– A-ha, »mon ami«! I kaže da nije znao! – smije se sudac zagrižljivo. – Dogovorena stvar, gospodo. Hajdmo spavati. Laku noć. Samo,

gospodine Tresiću, ove cirkuse priredujte u krčmi. A nas pustite da spavamo. Mi rano ustajemo.

I ode sudac. Povuče za sobom ženu i svoje djevice, koje su oklijevale: zadržavala ih je radoznalost. Ipak, kako će se to završiti?

– Reci mi nešto, Horacije, tko je taj ubojica snova? – upita Cviker Melkiora trijezno, čak i zabrinuto, ispustivši ga iz zagrljaja. Iz usta mu je sukljala rakija.

Melkior se odmakne od njega s gađenjem. Drhtao je od bijesa.

– Gospodine Adame, ako smjesta ne odvedete svoga majmuna, ja ću ga izlupati!

– Gospođe i gospodo – prozbori ATMA dostojanstveno – zar vi ovdje vidite nekog majmuna? Priberite se zaboga, gospodine Melkiore. Svi smo mi trgnuti iz sna. Svima je nama neobično.

Publika je bila uz ATMU. Ali Melkior nije opažao kako propada.

– Ovo je danas drugi put kako me ova pjandura inzultira. Ja ga uopće ne poznajem.

– Možda ipak, gospodine Melkiore, iz nekog ranijeg života? – govori ATMA ljubazno kao psihijatar ludom pacijentu. – No, sjetit ćete se već jednom... – Zatim, obraćajući se publici: – U stanju hipnoze, gospođe i gospodo, duša stječe takozvano metempsihičko sjećanje. Ovdje imate tipičan slučaj. Vidjeli ste kako ga je tražio i pronašao. Možda su njih dvojica u nekom ranijem životu, kako rekoh, pasli na istoj livadi ili možda i trčali, da oproste dame, za istom kujom? I sada, u reinkarnaciji...

– Prestanite brbljati, glupane! To ste pročitali u brošurici koju ste neki dan tu od mene uzeli!

Sada je već i Melkior osjećao da gubi. Da je barem sudac ostao, on bi možda nešto razumio. Ali ovi, svi, gledaju ushićeno u ATMU, poznavatelja tajni.

– Vidite, gospodo, »u brošurici«. Mi u brošurici. A oni – u debelim knjigama. Nisu okultne tajne, gospodine Melkiore, u brošuricama, već ovdje – kiromant takne prstom svoje čelo. – I vas ću, ako hoćete, voditi kao medij gore-dolje po ovim stubama sa svim vašim bibliotekama. Gle, »u brošurici«!

ATMA se uvrijedio. Ali odmah je bio nagrađen simpatijama svih prisutnih, što je, uostalom, i očekivao. Efekt je bio potpun: svi su prezirali Melkiora, i nisu to krili.

A nitko nije ni primijetio kako je medij nestao. Valjda na neki tajni kiromantov znak Cviker se izgubio, naprosto ishlapio kao priviđenje. I kasnije, kad je primijećen njegov nestanak, nitko više nije ni vjerovao da je on stvarno tu postojao. Čak su vjerovali da je i ono hrkanje proizveo ATMA i da je cijeli ovaj incident na stubištu samo jedna noćna čarolija kojom ih je kiromant htio iznenaditi, i bili su mu zahvalni zbog toga. Razilazili su se sa smiješkom na licu i divili se majstoriji.

I ATMA je htio da siđe u svoju sobu, ali ga Melkior zadrži.

– Čekajte malo, gospodine Adame.

Okrećući se prema Melkioru, kiromant se smješkao nedužno.

– Što je sve ovo značilo večeras... s tim Cvikerom?

– Cvikerom? Kakvim cvikerom?

– Cvikerom, pijanicom. Doveli ste ga ovamo i dogovorili s njim ovu budalaštinu. Sami smo, možete govoriti.

– Hipnoza-budalaština? Tako govori jedan psiholog? Vidjeli ste kako ništa ne razumiju. Samo se dive. Ali vi, gospodine Melkiore!...

– Ostavite se laskanja – reče Melkior gotovo prijeteći. – Zašto ste doveli Cvikera?

– Eto, znate i kako se zove! A tu ste izigravali da ga ne poznajete?

– Čujte, zašto ste ga doveli?

– Pa on je vaš prijatelj, »votre ami«,[49] šta mene pitate.

– Čuo sam četiri noge na stubištu kad ste se uspinjali...

– Eto, kako vi slikovito vrijeđate! Kako samo pronađete način da biste me nazvali magarcem! Četiri noge, a? No, ne bojte se. Ne morate se služiti literarnim izrazima za uvrede, vrijeđajte izravno, neću vas tužiti.

– Ja ću... ja ću vas...

– Ubiti? – zašapće kiromant sladostrasno, zaškiljivši na jedno oko. Nudio mu je lice na udarac, svesrdno, gotovo uljudno. Kao da nije ni želio drugo nego da ga tu odmah Melkior zadavi.

Stajao mu je strašno blizu. Melkior osjeti kako se u njemu miče neka pobješnjela mačka zbog toga nosa, tih ušiju, tih obraza... Ali oči, oči kiromantove, smještene tako blizu, pod ravnom crtom obrva, gledale su ga ispod maske, kao kroz proreze, nekakvim drukčijim pogledom koji se nije slagao s njegovim riječima. Pogledom dalekim, prijetećim, koji »zna sve« i koji se nimalo ne šali.

Zvijer se njegova uplaši tog pogleda, povi kičmu, savi se mazno, zamijauče umiljato.

– Zašto me slijedite? – upita kiromanta gotovo molećivo šapćući, u očajanju.

Oči su se kiromantove ponovo smekšale, približile, prijateljski, intimno dodirujući Melkiorove oči nekom dobrotom.

– Gospodine Melkiore, gospodine Melkiore – mahao je ATMA glavom snebivajući se – što vam pada na pamet! Slijedim? Ja vas? Da niste možda više vi sljedbenik nekih za-ni-mljivih osoba?

– Sljedbenik? Kojih osoba?

– To »sljedbenik« je namjerno odabran izraz kako bi se istaknula jedna idejica. Zanimljivih, zanimljivih osoba, gospodine Melkiore.

Rekoh – zanimljivih.

– Podsjećate me na jednog preprodavača riba u mome mjestu. On je na ribarnici po cijeli dan izmišljao i zbunjivao ljude. »Sve« je znao.

– Možda je preprodavač izmišljao, ja ne izmišljam. Sjetite se, gospodine Melkiore... danas, popodne... – Kiromant ponovo zaškilji na jedno oko, podrugljivo.

Tada se i Melkior sjeti. Možda upravo zbog toga škiljenja. Doista, išao je za don Kuzmom. Znači...

– Znači i danas ste me slijedili, popodne?

– Eh, vi mislite, nemam drugog posla nego da hodam za vama? Mnogo ste smršavili u posljednje vrijeme. A važete li se svakog dana ili onako, povremeno?

– A što se sve to vas tiče, prokleti čovječe? – vikne Melkior već sasvim razbješnjen.

– I sam se pitam: što me se tiče? A tiče me se, ne toliko vaša osoba, koliko pogreška koju radite. Upravo, pogrešan račun. Cirkulus viciozus, kaže li se to tako? Jer što će vam život koji morate izgubiti na drugi način, to jest zbog bolesti? Vidjeli ste katehetu. Ali on se trapio iz drugih razloga, pokajničkih. Pa se i on pokajao. Htio bi sada živjeti. Prekasno. On se odricao života, ispaštajući, a vi, naprotiv, hoćete živjeti. I zato se ubijate. Ja opažam taj besmisao, eto, to sam htio odavno da vam kažem.

– Ja se nikako ne ubijam. To su opet vaše glupe kombinacije.

Ali Melkior odjednom opazi da se brani, da uzmiče. I zašto uopće dopušta ovom nitkovu da se miješa u njegove stvari?

– I ja vam zabranjujem da se bavite sa mnom! – reče energično i nekako definitivno.

– Ali, gospodine Melkiore, pa ja se i ne bavim s vama. Već problem

sâm, problem je veoma zanimljiv: spašavati život iz jedne opasnosti, istina – velike i strašne, ali po cijenu druge opasnosti koja nikako nije ni manja ni manje strašna. Drugu opasnost sada vi ne opažate, sav ste opsjednut strahom od one prve. Ja razumijem robijaša koji trapi i stanjuje svoje tijelo da bi se mogao provući kroz neku rupu. Njegov cilj je odmah tu – provući se, a odmah poslije rupe oporavak i debljanje. A što je vaša rupa? Gdje je ta vaša rupa kroz koju se želite provući?

– Ostavite me! – zaviče Melkior očajno. – Uostalom, laku noć. – Okrene se i htjede da ode, ali ga ATMA ubode svojim šiljastim prstom u leđa.

– Jeste li baš sigurni u svoju »laku noć«, gospodine Melkiore? – i iskesi mu se bezobrazno.

Melkior ga pogleda s nemoćnim prezirom. Htjede mu nešto reći, ali se u taj čas svjetlo na stubištu ugasi. Što da mu kaže sada u mraku? Jeza ga podiđe od kiromantove blizine. On instinktivno ispruži ruke preda se i napipa ATMU koji mu se približavao sitnim koracima sikćući ubrzano »ubiti... ubiti... ubiti«... Odgurne ga silovito, prestravljeno, i stane panično tražiti zid da bi zaštitio leđa. I dugme potraži sa svih deset prstiju kako bi upalio svjetlo. Ali dugmeta nije bilo. Ni zida više nije bilo. Nigdje nikakva predmeta oko njega koji bi ga zaštitio, ništa čvrsto, sigurno, samo mrak i praznina. Ali ni ATME više nije bilo. Samo njegov smijeh iz neke čudne, jecave daljine ha-ha-ha. I neki udarci, neki prasak, neka vika. Kao da ga netko zove na francuskom. I svjetlo se odjednom upalilo.

On otvori oči. Svjetlo je gorjelo u sobi. Koliko je spavao? Hrkanje? Kakvo hrkanje? Slušao je svoje hrkanje.

Opet nešto lupne u prozor. Kamenčić. I netko je vikao na ulici »mon ami, mon ami!«

Priđe prozoru. Ugo je gestikulirao nasred ulice. Pijan, dakako. Melkior otvori prozor.

– Elle m'aime, elle m'aime! – vikao je Ugo odozdo, dobacujući mu poljupce obim rukama. – Elle m'aime, mon cher, elle m'aime, Melchior! [50]

Melkioru se srce steglo. Elle l'aime![51] Ali neka čuje to i ATMA.

– Ali koja? Qui est celle qui vous aime?[52] – Neka bude sasvim jasno »njemu ispod«.

– Ona, la Grande![53] – viče Ugo suludo. – Sutra ću vam pričati. Ah, l'amour! A demain, mon cher.[54] Laku noć, plemeniti i mudri. Ah, l'amour!

I ode Ugo recitirajući Baudelairea u nekoj svojoj verziji, patetično, sigurno sa suzama u očima: à la très belle, à la très bonne, a la très chère... qui remplit tout mon coeur, tout mon coeur... salut à l'immortalité...[55]

Melkior zatvori prozor. Zamišljen. Dakle, odmah, istu večer. Tek se upoznala i odmah... Drolja. To je njihov ukus – brbljavci i pijanice. Jesam li ti rekao da će ona... reče sebi. Ovako ATMA razgovara sa sobom. Ja i »ja«. Do đavola, jesam li zaljubljen? Ili je to zavist? Treba piti, biti (vidi, rima!) pijanica, pjandura. Gadura! Čak je požalio i Fredija. S jednom mišlju. Licemjerno. Kako to one lako rade! A onaj više l'amour. Baudelaire. Bordel.

Baci se na krevet. Zagrize kraj jastuka i stane ga bijesno trgati. Osjeti kokošje pero u ustima. Eto ti. L'amour. Kokoš. Samo polegne pred prvim kokotom. Cocotte. U svakom dvorištu. Legne i papagaju, šarenom, brbljavom. – Pardon, mislila sam da ste novi pijetao. – Ništa, madame. Ja sam general. Uniforma zgodna, što? – Diiivna! – Ja imam sto i dvadeset godina. Mlad papagaj. – A već general, a? – Već. Zato, madame, ipak predlažem un amour prije rata. – A bit će rata? – Bit će. – I vi ćete me ubiti? – I pojesti. Već vas vidim, madame, u juhi. Dva batka... – Ne budite lascivni, monsieur le Perroquet![56] – O ne, ja sam gurman. Vojska u pokretu. Nemamo vremena za delikatnosti. Budite moja. –

Tako naprosto? – Da. Ali s ljubavlju! – Ah, tko bi vam vjerovao. Svi ste vi muškarci jednaki. Sve biste htjeli odjednom. – A ne odjednom. Pola kuhano danas, sutra pola pečeno, madame la Poule.[57] Ordonanc, pobrinite se da gospođa Cocotte ne pati. Oštar nož. Uopće, postupajte s njom kao s Marijom Antoinettom. Trticu skuhajte. – Kako ste nježni! – Po prirodi. Drugo je profesija. Mrzim surovosti. Volite li moj kljun? – Diiivan je. – U ljubavi je strašan. Il est formidable.[58] Vidjet ćete. Mogao bih vam pričati svoje uspomene. Mi dugo živimo. Mi, krokodili, slonovi i kornjače. Šteta što niste kornjača. Brzo ćete ostarjeti. – A što mogu? – Da. Što možete? Nosite li jaja svaki dan? – Kako ste indiskretni! Samo kad sam trudna. – S kokotima? – S pijetlom. S mojim Cocoom.[59] – Dere se, glupan. Ku-ku-rii-kuuu... Što to znači? Ništa. Glupost. – Ljubomorni ste na njega. To znači »zora puca«... – »bit će dana«. I to je bio »kukuriku«. Bio mi je kolega, ali istina se mora reći. Uostalom, deru se i usred noći, budale. A vi im se divite. Žene vole dernjavu. Žene uopće vole glupane. – Ne sve. – Znam. Vi ne volite. One koje nas vole uvijek su izuzetak. – Ja nisam rekla da vas volim. – Ništa. Zavoljet ćete me. Zbog mog šarma. Mi papagenerali smo šarmantni. Da popijemo nešto? – Joj, opit ću se. – Pijana kokoš. To sam već vidio. Zanimljivo. – Htjeli biste me zavesti. – Priznajem, uz čašicu konjaka žene lakše shvaćaju ljubav. – To vi nazivate ljubavlju? – A što je po vašem ljubav? Kokodakanje? Ja sam realist. – Vi ste zavodnik jadnih žena. Vi ste vulgarni. – A vi ste divni kad se vrijeđate, madame la Poule! Ja ću vas poljubiti. – Ne! Ah, ne. Zaboga, ne. Ah, što to radite? Što radite od mene? – Ljubim vas, dušo moja. Jedina, jedina moja. – Ali, ja, ja ljubim mog Cocoa, mog Cocoa. Samo njega, samo... Ah, strašni ste, strašni! – Jesam, draga, jesam. Lud sam, mala moja, slatka Poulette! – Mali moj Pappagallo! – Pojest ću te, slatka mala moja Poupoulette! Pojest ću te! – Jedi me, mali moj. Jedi, jedi, jedi... ah...

*

Sutra ću nazvati Enku.

Bio je umoran i razdražen. Sjeti se Enkinih bijesnih milovanja i poželi je strašno. Možda Coco spava na klinici? Da siđe do javne govornice i da je nazove odmah? Kako bi se obradovala, sada, u noći. Rekla bi »quelle surprise«![60] Ona voli svoju nevjernost odijevati u francuske fraze. Zbog dekora. Kostimirane gadosti. A la Pompadour. Bila je s njim, to jest pod njim (rekao bi Jago), na onom širokom krevetu s baldahinom. Zazvonio je telefon na stoliću pored kreveta. Htio ju je spriječiti da digne slušalicu. Ne, ona je htjela govoriti. Baš u situaciji! Namignula mu je. Coco. Javlja se s fakulteta, između dva predavanja. »Kako si, ma poulotte?« Umire od dosade. Odgovorila mu je francuski. Mon bichon, mon cheri.[61] Čita knjigu koju joj je preporučio. Ne sviđa joj se. Dosadno. Kad ćeš doći? Još dva sata predavanja. Dođi što prije, on fera des[62] čiki-čiki. Coco se smijao u telefon. Sretan. Spustila je slušalicu. Smijala se:

»Gdje smo ono stali?«

»Koja si ti drolja!« rekao joj je s divljenjem. I on se smijao. Svi su se smijali.

»A ti si mali glupi provalnik. A što da mu kažem? Da si ti ovdje?«

»Da se ne javljaš.«

»Ah, glup si ti. Šuti. Dojurio bi taksijem ovamo, da mi se nije što dogodilo.«

»Jadan Coco.«

»On je sretan, jer ništa ne zna. On je divan. Pametan.«

»Voliš ga?«

»Mnogo. Na drugi način.«

»I s njim ti je lijepo?«

»Divno. Na drugi način. Ti to ne razumiješ.«

»Ne, ne razumijem. Podla stvorenja. A čovjek vas voli, vjeruje...«

»A što ti imaš meni ne vjerovati? Dođi, mršavi moj...«

Ne noćas. Možda bi je ispljuskao. Nazvat će je sutra. Malu, podlu, nasmijanu Enku.

»Mučitelj« je zvonio revno. Ali njegovo je zvrndanje provalilo u spavačev san kao razbijač i bezobzirna prokleta pijanica. Kakav rusvaj! San je skočio da zatvara prozore i vrata, da gasi svjetla, da plavi noć i uspostavlja mir. Da priča priču o plovidbi morem na velikom bijelom brodu. »Mučitelj« zvrnda daleko dolje u utrobi strojarima da mijenjaju brzinu: polakše, tiše...

Tiha vožnja. Zvijezde. Svjetionici migaju u daljini: zdravo, kume, kapetane. On, gore na mostu, u mraku, smješka se: zdravo, momci, noćobdije. Cigaretu stjerao ukraj usta, zažmirio na jedno oko, zbog dima. Morski vuk. Kormilaru: petnaest desno. Petnaest desno, odjekuje kormilar kao u litanijama: moli za me. Sve sluša. Vodi brod kao vojsku vojskovođa. Ona, Vivijana, umotana u škotski plaid, zuri u kompas i dršće kao noć. Pruža joj ruku, ona je ne prihvaća. Zgrabi joj ruku, ona je istrgne plaho i sakrije pod plaid. On jezikom prebaci cigaretu u drugi kraj usta, zažmiri na drugo oko i reče kormilaru: Drži kurs. Njoj: Hajdemo. Ona (pokorno): Kamo? On (odlučno): Umrijeti. Ona (zabrinuto): A brod? – Plovi. – A putnici? – Spavaju. – A svjetionici? – Zdravo! – Ona: Ne mogu. – Zašto? – Nešto ću ti pokazati. Odgrne plaid: Gledaj. I pokaže mu mali penis i testis mali, golubinji. On je pljusne, lako, tek vršcima prstiju, bezbolno, simbolično. Ona: Znači da me voliš? – Da. Pokazujući cigaretom njezine minijature: Je li to zbog vjernosti? – Da. – Penelopa! – Zašto me vrijeđaš? – Ti ne znaš što je to. – Ne znam. Svakako neka uvreda. – Nije uvreda. On nije Odisej. On je pijanica. – Ipak je uvreda. – Kormilaru, vosak u uši. Veži me. Sto osamdeset lijevo. – Sto osamdeset lijevo. – Natrag Polifemu. – Natrag Polifemu. – Neka kiklop, gad, požderе sve nas jednook. – Neka kiklop, gad, požderе sve nas jednook. – Nema Itake. – Nema Itake. – Penelopa penis ima. – Penelopa penis ima. – Da se baci morskim psima? – Morskim psima...

– Barba, sirena, sirena! – viče odjednom kormilar. – Vosak! Uši! Vežite se!

Sirena je vrištala nad gradom. Melkior skoči iz kreveta. Je li to već počelo! Ili je vježba? Ljudi mirno hodaju ulicama. Stražar se požudno ogledava za ženama. Još nije. Vježba. Javimo se Enki.

Zahvatila ga neka žurba, kao da nešto treba na vrijeme osigurati. Jurio je niz stepenice ne pozdravljajući nikoga, da ga ne bi zadržali zbog najglupljih pitanja o zdravlju, o ratu, o vremenu. Mnogo snova, gospodo, mnogo snova u posljednje vrijeme. Erotičkih. Nemamo vremena.

Broj »Hitne pomoći« pa na kraju 4 umjesto 3. Tako ga je Enka uputila da je naziva. Zauzeto. Metalni je novac ispao iz automata. Ponovo. Okreće brojeve strasno. Tako je birao brojeve po Enkinim grudima, za šalu, nakon milovanja, odmarajući se na krevetu, jedno pored drugoga. Goli.

»Halooo?«... Njezin mazni glas uvijek ga je uzbuđivao na telefonu.

»Halo, Hitna pomoć?« a glas mu je podrhtavao kao da je doista stvar hitna. Težak slučaj.

»Ne, ovdje privatni stan«, rekla je hladno, uvjerljivo, čak s dosadom. Pa ne spuštajući slušalicu, reče tamo. Njemu: »Ovo je četvrti majmun jutros.« I smijeh se čuo, nekako uvredljiv, tamo, među »njima«.

Premda se to već događalo, osjeti se stranim, isključenim. Majmun! Strpala ga je s onom trojicom koji su jutros pogrešno nazivali, s onima što dosađuju. Namjerno, neka čuje. Poznaje ona njegov glas, o, i te kako! Zašto je htjela baš danas da on čuje da je jutros četvrti dosadni majmun koji ne zna birati brojeve na telefonu? Pojavi se nešto kao trag ljubomornosti... Ne, ne ljubomornosti! Branio se od toga osjećaja. Zalupila je vrata pred njegovom ispruženom rukom, prosjačkom. Prosjačkom? Prostačkom, provalničkom! Davao je sebi ciničke važnosti. Očito, nisam dorastao lukavstvu te drolje. U dvije godine nije još naučio

da prilagodi svoju osjetljivost njezinim kompliciranim bračnim situacijama koje je ona rješavala virtuozno svojom prirođenom pokvarenošću. Nikakva ga iskustva nisu uspijevala imunizirati od uvredljivosti. Ona će se kasnije smijati njegovoj naivnosti, navesti pametne razloge, uvjerit će ga. Ali ona neće nimalo riskirati. Štoviše, ona stječe sigurnost, ona učvršćuje svoju vjernost Cocou na račun njegova ponosa, njegove časti, njegove ljubavničke uviđavnosti. Stoji sa svojim cinizmom iznad njegove osjetljivosti i smije se, superiorno, raskalašeno, strašno daleka, nerazumljiva, neulovljiva, odvratna. Koliko je već puta odlazio k njoj s namjerom da je ispljuska? Da je pljuska baš po onim lažnim ustima, da joj iščupa jezik, da ode, zauvijek. I onda je ponovo ljubio ta usta, držao onaj mali đavolji jezik među svojim zubima i osjećao njegovu morbidnu mekoću kao najistinskiju istinu na svijetu.

Netko ga zgradi za vrat i okrene mu glavu. Ugleda neobrijano Maestrovo lice. Stajali su pred zgradom redakcije.

– Ako ste se uputili gore, ne idite. – Maestrove su riječi bile posvećene jutarnjim dahom rakije.

– Moram članak...

– Kasnije, kad prođe. Gore je sada rusvaj. Upravo »glavni« sapuna i riba »muzičkoga«.

– Zašto?

– Ja mislim da nije zbog Beethovena. Mnogo spominju tehniku, politiku... »Što muzika«? Slabo sam razumio. Pa znate kamo plovimo.

– Ništa ne razumijem. Ali zašto više na...

– Ne više iz uvjerenja. Više da ga čuje šef iza tapeciranih vrata. Teško se čuje kroz ta vrata. Mora vikati. Konačno, takvo mjesto, takva plaća. Isplati se vikati i protiv uvjerenja.

– Ali povod? Zašto? Vi znate? – Maestrovo ga je uvijanje počelo uzrujavati.

– Povod je Beethoven, zamislite!

– Pa?

– Pa... sinoć je bila svečana predstava *Fidelia*,[63] »muzički« je napisao kritiku.

– I što? On voli Beethovena!

– On uopće voli njemačku muziku. – Maestro je smiješkom popratio svoju aluziju.

– I? Nije dosta hvalio?

– Hvalio je, hvalio. Ali »glavni« viče: »a kroničarska dužnost«? »Mi smo politički list«, to jest »politički orijentiran list«, tako je on rekao. A svečana predstava, razumijete? Ličnosti. Trebalo je spomenuti ličnosti.

– A »muzički«, naravno, nije spomenuo ličnosti?

– Nije. Neka ih đavo nosi! Hajdmo na čašicu »nesretnice«.

– Što se kritičara tiču ličnosti! To je stvar vaše, »gradske«.

– Da, smetlarske. Mi skupljamo smeće, vi skorup. Ali čini se da se nešto izmijenilo – svi smeće. Izjednačenje. Ne žderite se zbog toga. Prije ili kasnije, svi ćemo se naći u smeću. Takav je hod historije. Hajdmo na čašicu. Ja častim... »na pragu historijskih dana«, kako kaže šef u naslovu današnjeg uvodnika. Evo, »Na pragu historijskih dana«...

Maestro mu razvije novine, ali Melkior ih ukloni odlučno. Osjeti bijesnu potrebu da se umiješa tamo gore. Mogli bi jednog dana i meni... da spominjem ličnosti...

– Ne, ja moram ići gore! – i uputi se donkihotskim koracima »sad ću ja...«, ali ga Maestro zadrži obim rukama mrmljajući nešto nerazumljivo.

– Molim?

– A znate li da je sinoć Fredi ipak izlupao Uga? Kad ste vi otišli. I

dobro je što ste otišli, to je bilo namijenjeno vama.

– Što je bilo namijenjeno meni? – Melkior je pitao rastreseno, gledajući gore, u prozore redakcije.

– Što? Siđite na zemlju da vam kažem: uštipci... Fredijevi. Smjestio mu ih je nekoliko po fizionomiji. Tu i tamo. Raskrvario mu labrdu. Ona mu je krv brisala vlastitom rukom i rupčićem vlastitim. Nježno. Zato je Ugo još dobio i nogom, mislim baš u Krakatau.

– Krakatau? – Melkior se smijao.

– Da, usred kratera, jer je, uslijed pritiska zraka, zamumljao »um«, dosta umno.

– A Vivijana mu je brisala krv? – Melkior je uživao pakosno, osvećen Fredijevom nogom.

– Koja Vivijana?

– Pa... ljepotica.

– Ona se ne zove Vivijana. Ona je...

– Ja je tako zovem – požuri se da prekine Maestra. Nije htio prvi put čuti njeno ime iz ovog izvora gadosti.

– Vivijana – dobro – čučnula samaritanski kod njegove glave, a on, ranjenik teški, stenje i gleda joj pod suknju, ha, ha... A te forme, moj Eustahije! Zavidao sam mu na ranama.

– A Fredi – ništa? – Nastoji Melkior radoznalošću prikriti jad zapostavljenoga. Pogodio je ATMA, Ugo je na redu.

– Kako ništa! Zove je, vuče, »ostavi majmuna, idemo«. »Sam si majmun. Idi!« I, bogami, otišao Fredi s onom Lady Macbeth. A ona ostala s nama, to jest, preciznije da se kaže, s Ugom, i mi udarili Veliki program. Naprosto – Pad Bastilje! Thénardieru samo što nismo iščupali uho u žaru revolucije. Ugo je bio velik. Što kažem? – veličanstven! Ona ga je samo ljubila u onu natečenu usnu od Fredijeve šake, a on odmah

rukom u dekolte. Jednom je i iznio stvar na vidjelo. Uh, kakva pompejanska sličica![64]

– Bila je pijana? – Melkior je tražio za nju opravdanje. Sjetio se Enke. Nazvat ću je.

– Pijana, zaljubljena, sve. Zvala ga je da je prati kući. Tamo je i ostao spavati.

– Nije! – izleti Melkioru radosna istina, kliktavo kao ptica.

– Vi znate?

– Znam. I uopće mislim da je vrlo malo od toga istina. Ugo je prošle noći spavao kod kuće. Vidio sam ga.

– Pa sad... vidio, ne vidio, ne budite ljubomorni, dragi Eustahije. I vi ćete doći na red. Ja ne. Mene je sudbina obdarila Velikom Samoćom. Prostranim ogrtačem u kome ni buhe nema da mi pravi društvo. Pustinjak. Leone Eremita. Čistunac. Glas vapijućeg. Leopold, a zovu me i Poldi. Čak i Polda, intimniji pijanci. Tako smo, eto, stigli i do štale sisavca Thénardiera. Sjednimo, moj Eustahije. Sisavče Thénardier, čokanj do čoknja – dva čoknja. A ostalo prepuštamo tehnici. Raznim žicama PTT[65] i visokim naponima. To se zove važno VOD. Osobito električni vod! – nasmije se Maestro podrugljivo. – Što mislite, Eustahije, postoji li žica PTT između Vatikana i Kremlja? Tajna žica? Podzemna. Dogovaranja, a? Kad bi mi uspjelo da je negdje iskopam, kako bih ja njima poručio nešto, u oba smjera! Sa Karpata.

– Zašto baš sa Karpata? – A mislio je Melkior na Enku, prkosno, nazvat ću je, za inat onoj...

– Riječ je historijska. I na pola puta su Karpati. Gledao sam na karti. Ali najprije mi se riječ svidjela. »Leone Eremita poručuje sa Karpata Vatikanu i Kremlju«... ha? Onda bih prekinuo žicu i vezao im za svaki kraj po jednu mačku, neka im se dere! Životinjo Thénardier, čokanj do čoknja – dva. – Zatim stane Melkioru šaptati povjerljivo kao da mu

otkriva neku tajnu: – Ovaj Thénardier je nova vrsta sisavca, o njemu još ne uče u školi, ali će učiti. A gledajte koliko smo mu sinoć istegnuli lijevo uho. Sasvim se lijepo razabire razlika. Jesi li ga mjerio, Thénardier? Crveno ti je kao lijevo bočno svjetlo na brodu. Zbog noćne navigacije.

– Pa i ti si dobio po gubici – otrese se Thénardier uz neku nervoznu grimasu.

– Batrahomiomahija.[66] Uh, što smo kreketali!

Ugasila mu se raskvašena, slinava cigareta u ustima. Uzalud ju je isisavao. Ništa.

– Thénardier, šibicu!

– Na zapovijed, strašni Faraone! – i pripali mu poniznom gestom dvorskog meštra. Ceremonijalno.

– Nakon »Faraona« moraš reći »život – ždravlje – snaga«, životinjo! Tako se govorilo faraonima, kao podanička želja: »onkhu-uza-sonbu«. To je na staroegipatskom – objasni Melkioru. – A sada odstupi! – otpusti Maestro Thénardiera gestom faraonskom.

– Staroegipatski! Ne čudite se, Eustahije? Držite da sam izmislio?

– Doista, otkuda?...

– Bavio sam se – ističe Maestro hvalisavo i ulijeva u sebe rakiju. Rastvara škrbava usta, rashlađuje užareno ždrijelo. – Imali su oni i socijalnu poeziju. Stari Egipćani prije harkovske linije![67] »Vidio sam kovača na djelu, na ždrijelu svoje peći; prsti su mu ko u krokodila, a prljav je kao riba gnjila.« Ima i o postolaru: »Postolar je vrlo jadan, vječito se žali; zdravlje mu je kao u krepane ribe, da ne glođe kožu, ostao bi gladan.« To je ovako, po memoriji, u slobodnom prijevodu. A ovi danas, mašinisti, misle da su sve oni pronašli Kult mašine! Prepotencija! Inspiracija – benzinska. Pegaz – Ford, muza – Sonja Henie,[68] zdravlje na ledu i najgluplji nos na svijetu! Kakva je to poezija

nastala u autu, u avionu, neka mi se kaže! Maženje zadnjice! Gdje su bili bager i buldožer kad je Keops podizao piramidu, kad je Periklo gradio Akropolu? Kad se Sokrat zavitlavao po Ateni? Recite, jesam li pretjerao?

– Ni govora. Samo...

– Da, kažite: Progres! Neka izvoli samo Progres, neka prođe. Ja ostajem! Neka juri, neka leti! Ja, biped obični, hodam na svoje dvije noge, zadovoljan što osjećam zemlju pod nogama, sretan što je gazim, gazim, gazim! – i uzeo da lupa nogama po podu, bijesno, čak i s mržnjom – tu staru prokletu drolju što me rodila zato da bi me opet progutala! I od moga materijala napravila možda neku svinju, ježa ili naprosto salatu koju će pojesti neka debela ženska u kuri mršavljenja. Da poludiš! A oni lete, lepršaju, žuri im se. Kamo? Kamo, strojari, bravari, mehaničari, šoferi?

Maestro široko raskrilio ruke i pitao uokolo po praznom buffetu u nekom očajanju.

Thénardier sa svoja dva ministranta razmješta flaše po svom oltaru i smije se sitno, hi hi hi, primajući sa zadovoljstvom jutarnju zabavu.

– Daj tog otrova, prokleti sofisto! I ne kesi se! Margaritas ante porcos[69] – priopći Melkioru rezignirano tresući glavom. – Ovakvi su Sokratu dali kukute. A što će meni dati? Struje. Električne energije. Ha, ha, ha – udari Maestro u neki ludi, frenetični smijeh. – Dalekovod... ha, ha, ha... s visokim naponom... ha, ha, ha. O, osobito s visokim. Čuvajte se! Opasno po život! A na stupovima, vidjeli ste? naslikali mrtvačku glavu i dvije kosti, kao na flašici s otrovom. Kao u apoteci: molim jedan stup dalekovoda s visokim naponom. Imam da ubijem jednog mislioca, ha, ha, ha...

– Ipak je elektrika u mnogome usrećila čovječanstvo – reče Melkior tek tako, da dokaže svoju prisutnost. Znači ipak je s Ugom... On je i poslije *toga* mogao da ode kući na spavanje. Kasno se vraćao, bio je kod nje.

– Čovječanstvo? Koje čovječanstvo? – Maestro se ozbiljno uzrujao. – Ima raznih čovječanstava. Zar stari Grci nisu bili čovječanstvo? U čemu je to Aristotel bio nesretan bez visokog napona? Pa on je znao za trljanje jantara, ali ga je prezreo. Trljanje. Imao je važnijih misli od trljanja. Zar bi Dante pisao bolje stihove pod mliječnom žaruljom. Da je Leonardu bila potrebna nekakva elektrika, već bi on bio zavrtio tamo neke kotače da iskre vrcaju. Strojeve je konstruirao, ostali su nacrti, pa kako ne bi... A ipak je naslikao onu perfidnu feminu što se smješka, he, he... Smješka se ona životinjica ženska... Imam je kod kuće, izvrsna reprodukcija, vidjet ćete kad dođete. Pa vi još niste bili kod mene? Ne, morate svakako jednom doći... Što kažem »jednom«? Morate naprosto doći da razgovaramo u miru. To je potrebno. Samo, kod mene nema elektrike, da znate. Visoki napon prolazi pored kuće, čak da-le-ko-vod, odmah ispod prozora, a u mene cmulji petrolejka! Ha, ha, kako vam se to sviđa? Ignoriram strašnu silu što prolazi pored mene. Idi, idi, silna besmislico, a mene pusti na miru, ne trebam te ja.

– A da li vi, Maestro, mrzite svaku energiju, ili samo električnu?

Čini se da je osjetio ironiju u Melkiorovom pitanju: pogleda ga sumnjičavo jednim okom, jer mu je dim od cigarete drugo ispunio suzom, i dobaci prezirno:

– Ja ne mrzim ništa. Odbacujem suvišno.

– Ipak se vozite električnim tramvajem!

– Nikada! – plane Maestro uvrijeđeno. – Ja cijeli sat pješačim do redakcije. Hodam i mislim. Ljudska misao se i rodila u hodu. Grci su mislili na ulici. Peripatetici su šetali. Ljudi i govore tako kako hodaju, to je moja teorija, ako vam se ne gadi. Neka se lingvisti i... kako se već zovu ti *stručnjaci,* objese, kad nisu opazili tu najočigledniju činjenicu! A što je govor nego mišljenje? Drukčije govori onaj kome opanci upadaju u blato, nego onaj koji hoda po asfaltu. Tvrda riječ gorštaka kao kamen po kome gazi. Oni što brzaju u hodu – brzo i govore; oni što vuku noge,

vuku i riječi. Kvantiteti nekih ravnica i akcenti tvrdih, neravnih terena. U govoru je sva plastika tla, tempo kretanja u prostoru. Ritam i melodija hodanja. Ljudi hodaju u duru i molu. Tako i govore: veselo i sumorno.

– A vi, hodate li u duru ili u molu?

– U molu. Ima sumornih govora čak i kad pričaju o veselim stvarima. Ja znam kako govorim. Da se to napiše, reklo bi se – živahno čavrljanje. Ali treba mene čuti! Zato i volim više pričati nego pisati. Usmena literatura.

– Vi ste govornik. I to je umjetnost.

– Zato što sam pješak. »Pješak«, ne, dakako, u vojničkom smislu. Profesionalni vojnici i kad govore marširaju. A vojničke zapovijedi, zar je to još ljudski govor? Vi niste još služili? Ne? Zapovijed se sastoji, moj gospodine, od dva dijela: pripravnog i izvršnog. Prije je bila zapovijed »stupatistuuu-paj!« »Paj« je izvršni dio. A što je »paj«? A? »Stupatistuuu« treba da stvori u trtici potrebno raspoloženje, onda opali »paj« svakog soldata osobno nogom u zadnjicu kao početni impuls za kretanje. Iskusit će to već vaša presvijetla guza pa ćete me se sjetiti, makar i tim povodom.

– Oktopodu, polipe, hobotnico, usisaču prašine – obrati se zatim ljubazno Thénardieru koji je nešto računao za tezgom češući zabrinuto olovkom svoj pelikanski podbradak.

– Izvoli, filozofe, Šugava Njuško? – javi se Thénardier ne dižući glave od svojih računa.

– Slušaj, bakalaru bezglavi, podigni to što nemaš kad sa mnom razgovaraš. Posluži gosta. Čokanj do čoknja...

– Ne, Maestro. Ja neću više – brani se Melkior. Odavno je već odlučio da ustane, samo čeka zgodnu pauzu da pobjegne iz Maestrova sužanjstva. Mora ići sada na telefon, mora nazvati Enku. Zna ona da ću

je nazvati. Čeka ona.

– Eustahije ljubazni, ostavite vi njih – reče odjednom Maestro nekako zavjerenički. – Vi ste osobit čovjek.

– Koga da ostavim? – trgne se Melkior iz intimnog zagrljaja s Enkom.

– Njih. Uga i ostale. Plitki ljudi, komedijaši. – I nastavi šapćući: – A što se nje tiče, doplazit će vam sama pred noge. Molit će ona da je gazite, kao koka će leći, ponizno. Znam ja nju, kažem vam. Budite pijetao. Visoko glavu. Ponosno.

– Ne interesira ona mene, Maestro. Zašto mislite...

– Pustite, Eustahije, taština vas izjeda. Uspoređujete: što je Ugo bolji... A ona je lijepa.

– Da, lijepa je. Ali meni je svejedno čija je.

– Lažete, Eustahije, ali nije važno. Đavo neka je nosi. A mi bismo mogli naći i drugo mjesto za razgovor, vi i ja, tiho mjesto. Mi smo ljudi koji imamo još mnogo toga da kažemo. A što nam preostaje nego da govorimo jedan drugome. Da prelijevamo misli iz glave u glavu, da tako kažem, da nam se duhovi oplođuju međusobno...

Glas je zadrhtao Maestru kod posljednjih riječi od neke čudne nježnosti. Melkior se nije usudio da mu pogleda u lice: ono sada sigurno ima onaj izraz ponizno molećivi, bolni izraz nekontrolirane, jadne iskrenosti kad se riječi već u grlu tope od slasti ponizivanja.

– Ne mrštite se. Oprostite, Eustahije – gotovo zajeca Maestro. – Možda sam dirnuo u neku vašu tanku žicu?... Ništa. Ja mogu riskirati. Nemam više što izgubiti, jer ništa više nemam. Čak ni ovo tijelo nije više moje. Svoj kadaver prodao sam medicinskom fakultetu. I zapio ga odavno. Ja sam čovjek koji je progutao svoj leš – fućkam na sve finese.

Onda odjednom kao da ga je ozarila neka misao, oči mu se čudno zasjaju i osmijeh mu se razlije po licu nadmoćan, triumfalan. Javilo se

prkosno uživanje.

– A takvu smrt kao što će biti moja još nikada nitko nije doživio! Opažate li ovaj izraz, Eustahije – »doživio smrt«? Ha, ha, nitko ne može kazati: »doživio sam smrt«. To je već i Danton opazio uoči smaknuća: ne može se reći »bio sam giljotiniran«. Ali što, giljotina – to je banalno.

Maestro naglo ušuti i kao da je uzeo o nečemu razmišljati.

– Ja sam odabrao svoju smrt već odavno, još prije nego sam se prodao anatomskom institutu. (Ovo »prodao se« zvuči nekako prostitutski, što ne?) A baš sam se i prodao zato što sam odabrao. A kakva smrt, moj Eustahije! – On se oduševljavao. – Nitko još nije tako umro! Tako adekvatno! Tako triumfalno-ironično. Simbolično! Tako kompletno.

– Ne govorite ludosti, Maestro – uplaši se Melkior. – Da se vi, možda, ne kanite ubiti?

– Hm, ubiti... Ne vucite me po blatu, Eustahije – uvrijedi se Maestro vrlo ozbiljno. – Ubijaju se napuštene dame u drugom stanju i zaljubljeni dječaci s prištićima po licu. Osim toga, potrebno je i neko sredstvo da se čovjek ubije. Ja to prezirem. Nedostojno je i gadno unakazivati svoje tijelo! A svi koji se ubijaju upravo to rade: pucaju u svoju glavu, režu vene, grkljane, trbuhe, zabijaju noževe u srce (čak i čavle u mozak!), uništavaju unutrašnje organe kojekakvim otrovnim svinjarijama, dave se, bacaju svoje tijelo iz velikih visina, komadaju ga i masakriraju pod kotačima lokomotive... Jezivo i odvratno. Zločinci okrutni! Perverzni nitkovi! Kad sami to ne bi učinili, trebalo bi ih smaknuti. Očistiti život od prokletih koljača i manijaka. Ne, Eustahije – nastavi Maestro sentimentalno – moja će smrt biti nova novcata, medicinski čista, da se tako izrazim. Bez krvi i govana. Vidjet ćete. Samo moram više urinirati. Točnije – jače urinirati. Moram prijeći na pivo. Od njega se više mokri. Moram već započeti s vježbama, hahahaaa... Ne pitajte ništa, Eustahije preljubazni. Jednog dana bit će vam sve jasno.

Odvratna je ipak ta tvoja medicinska čistoća, pomisli Melkior ustajući. Gadio mu se jadni Maestro. Ukoliko on samo ne dramatizira neke svoje svinjarije, u kojima hoće da odigra važnu ulogu? Mistifikator. Umalo mu nije nasjeo. A možda je sve to namjerno prljanje neke vrlo intimne čistoće? Zna li se ikada što se može naći u kanti za smeće?

– Zar me ostavljate, ljubazni Eustahije? – pruži Maestro ruke za njim, očajnički.

– Moram – odgovori Melkior kratko da bi se što prije otkinuo.

– Valjda ne idete gore? – opomene ga Maestro. – Mislim da još nije vrijeme.

– Ne idem. Uostalom, hoćete li predati ovaj članak kulturnom? Na drugoj strani imam posla...

– Seksualnog? – nasmije se Maestro bludnički zavidno. – Spomenite se u svojim molitvama i mojih grijeha.

– Dokle pamćenje u smućenoj mi glavi stoluje, moj bijedni duše, sjećat ću se tebe!

Melkior je gotovo potrčao prema telefonskoj govornici. Blizu deset sati! Ah, ako je izašla!... Nije mogao dopustiti da ostane danas tako – odbijen. Brojevi su se presporo okretali na aparatu. Njegovom se nestrpljenju žurilo da joj čuje glas, da izbriše ono »četvrti majmun od jutros« i onaj njezin smijeh...

– Hitna pomoć? – glas mu je drhtao mužjački uzbuđeno.

– Da. Izvolite. – Javio se muški glas.

Pa da, pogriješio je, nazvao je »Hitnu pomoć«, 3 umjesto 4. Na kraju 4, 4, 4!

– Halo, Hitna pomoć??

– Da, daaa... – Enka se smijala poznatim smijehom, pozivnim. – Je li

jako teško?

– Vrlo. Enki, vrlo teško. – Odlanulo mu je! Nasrnuo je na njezin glas, osjećao ju je golu ispod kućne haljine. – Došao bih, Enki – jedva promuca.

– Kada, Kior, kada ćeš doći? – Podavala mu se. – Možeš li odmah?

– Odmah, Enki, odmah!

– Dođi, Kior. Još sam u krevetu. Čekam te, znaš...

Znam, o znam! Gola, topla... I tramvaj je naišao kako treba. Kondukter mu je sa smiješkom odrezao voznu kartu. »Ideš ti, a?...« – govorili su njegovi brčići.

Objesio se o dvije ručke, nehajno, mornarski. Prepustio se vožnji. Uspinjača naopako – A ČAJ NI PSU. TKANINA – ANIN AKT. A ENKIN AKT? TKA-NI-KEN... Nije. Zapleo se u posljednjim slovima. NEKIN, da, pogrešno. Ona nije NEKA. ENKA, ENKIN – NIKNE... TKANIKNE – besmislica!

»A što ti na to?«

»Da je idiot. I to onaj od Tolstoja!«[70]

Obje su prasnule u smijeh, uživajući. Idiot. Zaljubljene su u njega, obadvije. Lijepe, namirisane, uređene za kavanu.

»Ići ću ga pogledati u kazalištu drugi tjedan. S njim. Rekla sam mu.«

»Koga ćeš ići gledati?«

»Idiota. Igraju ga.«

»Meni se ne sviđaju ruski komadi. Sve neki odrpanci, pa filozofiraju.«

»Znaš da u jednom komadu na pozornici kažu flundra?«

»Nije, nego baš kurva«, reče šapćući.

»Ma nemoj...« Smijale su se što se na pozornici kaže »kurva«.

Melkior iskoči prije nego je tramvaj stao. Njima se valjda dopada ta riječ. Češće je upotrebljavaju nego mi, muškarci. Osjećaju je intimnije. U drugom činu kaže Leone »jedna obična, anonimna kurva«. La grande puttana.[71] Azurno-ružičaste Boucherove gologuze. A Dante »donne, ch'avete intelletto d'amore!«[72] – ili tako nekako – aristotelska kvintesencija bordela. Zrno soli u mozgu životinje određene za uživanje. Skromna doza, tek toliko da ne bude bljutavo. One od toga prave – pohoeziju! Oho-eziju-oho-oho-ez... oho-oho-ez...

Grabio je po dvije, po tri stepenice, žurno, lopovski. Ovako se uspinjao Raskoljnikov Aljoni sa sjekirom ispod kaputa. Nije ovako. Raskoljnikov se polako uspinjao, oprezno, osluškujući. A stepenica ovdje ima sedamdeset i dvije. Danas je prvi put propustio da ih broji. Znači li to nešto? ATMA bi iz toga ispreo malu sudbinu...

Sedamdeset i druga. Cocoova mjedena pločica na vratima sjajila se dobrodošlicom starom znancu i... kućnom prijatelju, doda oklijevajući. Doktor, profesor, kirurg... Osjeti respekt pred ozbiljnošću zanimanja. Cocoom ga je ona prozvala, opravda se na brzinu pred vratima. Pritisne na zvonce dugo-kratko-dugo, ugovoreno Morseovo »K«. Kior, ona ga tako zove. No vrata su ga nestrpljivo očekivala – odškrinuta.

– Kior – javi se Enka mazno, protežući se. – Zaključaj iznutra.

Već je to učinio, automatski, po navici.

Ležala je u prostranom bračnom krevetu s rukama ispod glave, grudi otkrivenih do bludne granice, rafinirano. Smiješila mu se smiješkom »dođi«.

On se baci na nju, onako, odjeven...

– Uh, pio si – učini gadljivu grimasu – rakiju!

– Ostavi sad, ostavi! Enka, Enka... – Nije bilo vremena za objašnjenja.

– Ali... skini se... i dođi. Vidi kakva sam ja.

Pokaže mu se pod pokrivačem, gola. Malo, punačko, savršeno tijelo.

On navali nezadrživo. Uvuče se k njoj u krevet. Htio ju je imati baš tako, odjeven, iz nekog prkosa, zbog onog smijeha jutros na telefonu, zbog »četvrtog majmuna«. Htio joj je podmetnuti svoju uvredu kao »ludu želju«, kao bezumni hir požude. To joj je polaskalo.

– Onda... makar cipele, cipele... ludi, ludi moj... – hihotala je uživajući.

Ni cipele! Ništa! Zagospodario je i uživao u nadmoći. Čak više u nadmoći nego u njoj. Bilo je nešto osvetničko u tom uzimanju, kao da je ubija. A ona mu je bila zahvalna svakim prstom, svakim zglobom; živcem, grudima, očima, ustima, zubima! Ujela ga za bradu.

– Au, ne! – promumlja on iz mekoće jastuka kamo je sklonio lice.

– Prijape!... Prijape!... – vikala je bezumno. – To je čudo, čudo! Prijape!...

Odjednom, čudno! Melkior se sjeti Maestra... »Svih njegovih grijeha«... »Moj bijedni duše«... i pojavi se nešto gadno, ljigavo. Što on to o uriniranju?...

I oluja se stiša. Sve se svede na blagi ritam jedrenja na lakim valovima. Oblo ljuljanje u dugim amplitudama. Bračni izlet.

– Kiooo?!... – javi se ona negdje iznutra, iz utrobe broda, u panici, kao da tone.

On je nije čuo. Kakvu to smrt sprema, novu novcatu? Medicinski čistu? Zar se od piva umire?

– Kior, što se dogodilo? – Ona je izašla na palubu, čupava, oznojena.

– Reci, zar se od piva može umrijeti?

– Bože, kakvo pitanje! – Digla je zaprepašteno ruke prema glavi i male su joj grudi splasnule. – Što će ti to sada?

– A zašto ne sada? – upita on na vrhuncu moći. – Znaš li nešto o tome? Ti si doktorska žena?

Bože, kakav život! – jadao se uživajući. – Pa ona gnjavi! Imam ja svoju Vivijanu (»svoju«!), a ti se... I grudi su joj dvije pogače sa sitnim malinama u sredini...

– Gdje smo ono stali, Kio? – upita ona pripijajući se umiljato.

– O opasnosti piva po život.

Nije više mislio na Maestra. Radilo se o njoj: htio joj je pokazati da mu ona ne može prekinuti nit misli, da je njegova glava na mjestu.

– Ti si lud... i dosadan! – Okrene se od njega i bijesno pripali cigaretu.

On ustane. Ona zine užasnuto, a dim joj kulja iz usta kao iz nekog malog pakla. Ali kad je vidjela da se on svlači, pomirljivo ugasi cigaretu i zakokodače oduševljenim smijehom... ko-ko-ko-ko-ko...

– Ti si lud – ponovi sa značenjem velikog priznanja. Znači »originalan«. Momenat iznenađenja. Strateg. To mu je laskalo. Izvlačio je noge iz hlača s osmijehom generala koji ide u laku pobjedu. Papageneral. Mirno, bez žurbe. Po urođenoj pedanteriji umalo nije i hlače složio. Ipak ih baci na stolicu. Može i odustati, neprijatelj će moliti za poraz. Doplazit će ona pred noge i molit će da je gazim, kao koka, ponizno. Vivijana? Golubica na krovu.

– Dođi, vrabac... – reče joj bacivši se u krevet nehajno.

– Mala, je li? Vrapčić? – No ponašala se više kao sitna kujica. – Draga sam ti ovako mala? Reci, Kio? Reci? Draga sam ti? Mala, tvoja, sva... tvoja... Kio!

Desdemona i Cassio[73]... Je li ovoga bilo među njima? Maestro vjeruje da je bilo. Venecijanci. Desdemonice, oprezni budimo, krijmo našu ljubav! Da joj zatražim neki Cocoov rubac? On sada na klinici drži srce nekog čovjeka u ruci. Masira, spašava život. »Srce moje«, a misli na nju, ovu ovdje, malu Enku, srce moje.

Tako je Melkior bivao s njom, s glavom iznad potopa. Mogao je

misliti, slušati (nedavno) na radiju o umorstvu Trockoga (čekićem po glavi),[74] gledati kako stvari miruju po sobi. Svjedoci. Hlače preko stolice raskrečene, u trku, kaput segnuo rukavom za srebrnom pedesetdinarkom na podu što je ispala iz džepa. Ipak žurba. Nasmije se brižljivoškrtoj gesti rukava: usisat će novac. Nešto za Cvikera.

– Ne smij se, zlotvore! – uspije Enka da izroni načas i ponovo potone u mulj, rekao bi ATMA.

Dokaži, huljo, sigurno dokaži da je moja ljubav bludnica![75] A tko to može dokazati? Izvuci zrnce istine iz mulja, crnče okrutni. Zar ne bi i ova bila kadra večeras pjevati pjesmicu o vrbi? Umrijeti nevina za cijeli svijet. A svijet je njezin svijet. Sretan brak, za cijeli svijet, iz ljubavi. Ja ljubim te, ti ljubiš me... Parazitska opera: bršljan po Shakespeareu.

Ukopčao je »erotički reostat«. Tako je nazivao pružanje otpora svome uživanju, iznalaženje misli koje smetaju, zavitlavanje s hormonima.

Čekajte, dječice, svijet je premalen za sve vas. Još djevojčice... ali dječaci! Kud ste navalili? U vojarne? U ratove? Gle, taj mali gorljivi general! Carlu Buonaparte se u dvadeset i trećoj omaknuo Napoleon. Tko zna kakav bi hidrokefalni esejist sada nastao, da ja ne upravljam ovom plovidbom? Nasmije se suho: ha-ha.

– Ti si danas sasvim lud! – reče Enka budno, trijezno, na ovome svijetu.

Ovo treće »ti si lud« bilo je zaključno. Ona sjedne i uzme uvriježeno popravljati kosu. On se okrene na leđa, šuteći. Smiješio se hladno, udaljeno. Stane joj prstima brojiti kralješke po leđima, rastreseno, ne misleći na nju. Ona to osjeti na vršcima njegovih prstiju, indiferentnih od sitosti. Otrese se neprijateljski, pusti me. Tada je on odjednom obuhvati snažno i povali na leđa. I uzme je bijesno i iskreno, ne misleći više ni na što.

Ležali su na leđima i pušili istu cigaretu. Glavu je položila na

njegovu mišicu, on se igrao njezinom dojkom: mala malina nabrekla joj srdito od draškanja. Tričav razgovor.

– A zašto si se onako glupavo smijala?

– Odjednom te to vrijeđa? Pa uvijek sam tako... kad je on tu.

– I »četvrti majmun od jutros«... Ja sam taj četvrti majmun! Navlaš nisi spustila slušalicu, da baš čujem da sam četvrti majmun.

– Da on vidi...

– Što da vidi? Da sam majmun? To vidim i sam.

– Da vidi da govorim kod otvorene slušalice, da mi nije stalo da on čuje što sam rekla...

– Da ti nije stalo da on, to jest da ja čujem da sam majmun?

– Ne ti, nego on.

– Taj »on« sam ja.

– Ma ne. On. Coco, da čuje...

– ... da sam ja majmun? Pa mogla si i zatvoriti telefon, on bi te svejedno čuo. Da, ali ne bih čuo ja!

– Uh, strašan si! Spleo si me... Uostalom, baš si majmun! – Razljutila se. – On je moj muž! On je čovjek koji se bavi ozbiljnim poslom i ja ga neću mučiti sumnjama. O njemu ovise ljudski životi, on mora biti miran. Ja njega poštujem i volim. Ne smij se, demone, ja ga doista volim. On je dobar, vrijedan i pametan čovjek...

– I ti ga poštuješ i voliš. Ah, sretna li čovjeka, boga mu!

– Pa i jest sretan! A ti se objesi sa svojim cinizmom. Mi živimo u sretnom braku.

– Iz ljubavi.

– To ne ide u tvoju zaguljenu glavu? Ja tu sreću ne dam ni za što na svijetu! Njegovu sreću! I njegovo zadovoljstvo, njegov mir. Pa možda i

zbog toga – sad ćeš se opet majmunski kesiti – što ja volim ljude, a ti ljude mrziš. Jedan drhtaj njegove ruke može značiti prestanak jednoga života. A od tvoga piskaranja što se može desiti? – da te netko prebije, kao što te i htio prebiti... onaj glumac. Njega svi poštuju. Meni je čast što sam njegova žena.

Pa ona je iskrena, do đavola! Ona u sve to i vjeruje, ova jagovska Desdemona! E, sad, što je to? Hajte, psiholozi, psihoanalitičari, psihijatri, endokrinolozi, kriminalisti, sofisti, sadisti, kazuisti, jezuiti, diplomati, gnostici, mistici, dijalektici, okulisti, moralisti, veterinari, smetlari, vatrogasci... što je to? O, veliki ATMA, ti znaš! Ti... i Shakespeare! Taj zapletaj crijeva u glavi, tu Luciferovu teologiju, droljinu moralistiku, to smeće na salatu, poslasticu od sadržaja vlastitoga crijeva. »Njena čast je nešto što se ne vidi, nju imaju često i oni koji je nemaju.«

On ponovi naglas taj citat.

– Što je to? – upita ona sumnjičavo.

– Shakespeare. To Jago govori Othellu o Desdemoni.

– Razumijem – reče ona svadljivo. – To znači da ja nemam časti. Mogao bi biti malo pristojniji.

On se nasmije iz dubine pluća isforsiranim, nervoznim smijehom. Sada bi je trebalo ispljuskati i učiniti kraj. Ali znao je da bi to požalio već sutra. Ne zbog nje, zbog sebe. Bila mu je potrebna upravo ovakva, paradoksalna i lažljiva, nadarena za svaku vrst pokvarenosti. U njoj je nalazio pokriće za svoje stanje izgubljenosti, neku prljavu kupku za svoje leprozno osjećanje. Gubavac. Što više gadosti oko sebe! Izgubiti se u prljavštini kao odvratni insekt što živi u izmetu. Maestro – ludi kukac.

A ipak mu se gadi kukac Maestro.

Znao je da laže. Sve je to mimikrija užasnute svijesti nad živim blatom u koje čeka da ga gurnu. A ne može bježati, jer sve još misli da je

to san, ružan, strašan dječji san s monstrumima sa dva prsta-kliješta, umjesto ruku, kojima grle, »mali moj, ja sam ti tata«. I kad se probudi u novi dan naprosto je nevjerojatno da ljudi ne bi tako privatno hodali ulicama, da invalid s vagom ne bi u veži srkao juhu iz lončića u podne, da kolporteri ne bi vikali »najstrašnije bombardiranje Londona od početka rata«. Da bi netko ozbiljno rekao dolje na ulici »nije vježba, počelo je. Radio je javio, čuo sam na svoje uši«. A ona planinska bjelina sanatorija za nedužne bolesti, sanjarenja pod zaštitom melankolične bijele zastave s magičnim križem crvenim, nad kojim se visoko gore u oblacima piloti smješkaju kao anđeli? Mliječna braća i sestre na terasi pod glečerima s toplomjerima pod jezikom u popodnevnim kontemplacijama listaju brevijare ljubavne. Ona je sada Vivijana. Nije Francesca, nije Beatrice ni Laura ni Izolda ni Heloisa ni Virginija, nego Vivijana, ime...

– Što si ušutio? – javi se Enka pomirljivo. – O čemu misliš?

– O Abélardu. Srednjovjekovnom kastratu.

– Je li to učinio zbog pobožnosti?

– Učinili su mu. Crkva. Zbog ljubavi prema maloj Heloisi.

– Bi li i ti podnio to zbog mene? Bi vraga! – Čak se ozbiljno uvrijedila zbog svoga zaključka.

– Ja tebe ne ljubim – reče on otpuhnuvši njenu vlas što ga je škakljala po nosu.

– Ne?

– Ne.

Ona otjera njegovu ruku sa svojih grudi i ustane neodlučno. Obuče kućnu haljinu i ode bez riječi u kupaonicu.

Tako su obično završavali ti susreti na njegovo zadovoljstvo. On je i udešavao takve završetke i zatvarao za sobom vrata bez želje da se ikad vrati. I silazio niz stepenice sretan što odlazi. Kao da se iskupljuje zbog

neke podlosti.

Poželi da pobjegne. Da iskoristi njezinu odsutnost i da nestane.

Obuče se žurno. Šuljajući se na prstima, nastojao je da gazi nečujno, provalnički. No parket je zapucketao pod njegovim nogama. Ona odjednom otvori vrata i zagleda se u njega uplašeno kao da će zavikati u pomoć. On stane, zatečen. Sagne se kao da je nešto izgubio.

– Što si izgubio? Obraz? – snađe se ona. Bijes joj je sukljao iz očiju.

– Da. No tu bi negdje morao biti u tvom bračnom krevetu – isceri se ciničkі. – Ništa. Uzet ću tvoj. Danas i tako imam posla s nekim huljama.

– Kior! – vrisne ona i poleti k njemu, no njene ruke umjesto da ga napadnu, bace mu se oko vrata. – Kio, zašto me vrijeđaš? – Ponovo je bila mazna Enka.

– Nisam kriv što su sve činjenice oko tebe uvredljive.

– No dobro. Reci, što hoćeš da uradim? Hoćeš li da ga sada nazovem: »čuj, dragi, Melkior Tresić je moj ljubavnik«? Želiš li to?

On se osmjehne prezirno.

– Pa možda sam ja, hajde... drolja, kako ti kažeš, ali nikada ne bih željela da nanesem bol tom čovjeku. To je moj moral. A sad se smij koliko hoćeš.

Nije se smijao. Odjednom reče nekako pokunjeno, te se sam čudio odakle mu ta nijansa u glasu:

– Boli me što si takva.

Lagao je. Volio je što je takva, što je ona, Enka, takva. Ali je mislio na onu, na Vivijanu... I ta ga je misao zaboljela. Ugo joj je gledao pod suknju kad se sagnula nad njim, samaritanski... Znala je da joj gleda... Oh, Gospode, zar sve moraju biti ovakve?

A Gospod u njemu odgovori surovo – sve!

Lice mu se zgrči od istine gospodnje.

Enka učini samilosnu gestu prema njemu, ali odustane. Sjetila se same sebe:

– A što ćeš, Kio, ja sam takva. Tu se ništa ne može – i slegne ramenima.

Zar sve tako slegnu? – Sve, ponovi Gospod u njemu. On se okrene da izađe. Enka mu zakrči put smiješeći se zbunjeno.

– Hoćeš li da poslušamo *Bolero?* Odavno ga nismo slušali.

Bila je mala, ponizna. Nekada je s Ravelovim *Bolerom* uspijevala.

– Ne – reče on odlučno. – Prošlo je dvanaest. Moram još i do redakcije...

– Kad ćeš opet doći?

– Vjerojatno – nikada.

Vidio je kako joj je u očima preletio strah. Eto, to je htio: provjeriti. Nju ničemu iskustvo ne uči. Koliko sam joj puta rekao »nikada« i ponovo dolazio, i uvijek taj treptaj u očima! No da, ali sam stvarno mislio da neću više dolaziti. Možda je ona na nekom svom valu hvatala upravo tu misao? Ja i sada mislim da je ovo »nikada« posljednje. A možda je i stvarno posljednje? Želio je sada od svega srca da bude.

– Kio, molim te, ostani još samo časak. – Molila je.

– Zašto da ostanem? – Ona je šutjela. – No, govori, zašto?

– Eto, izdireš se na mene. – Jecaj joj je stezao grlo. – Što sam ti učinila?

– Ništa mi nisi učinila.

– Zašto se onda ljutiš?

– Ne ljutim se.

– Čuj, Kio. Molim te čekaj, samo časak još, molim te, a onda možeš

ići... ako hoćeš. Ja ne znam što sam ti učinila. Ali... slušaj, molim te, ako sam te nečim uvrijedila, molim te da mi oprostiš. Obećavam ti da neću više nikada. Kio.

– Što nećeš više nikada? – upita on s nadmoćnim prezirom.

– Da ti dam povoda da se srdiš na mene.

– Pa sva si ti povod, sva... hahaha... – On se smijao ljuto i očajno.

I Enka se smijala. Mislila je, bolje je kad se smije.

– Uzmi me, Kio, ovakvu kakva sam. Zar nam ipak ne bi moglo biti lijepo?

– Lijepo, lijepo... Divno! – iskesi se on odjednom. – I tvom mužu je lijepo!

– Pa i jest mu lijepo! – istupi ona prkosno.

– Ne zna čovjek koliko je sretan.

– Zna on vrlo dobro. I zna to cijeniti. A ti...

Ona zajeca i suze joj potekoše niz obraze. Osjećala se nedužnom i prevarenom. Razapetom tu između dva voljena čovjeka... žrtvom svoje dobrote.

– Kajat ćeš se za sve ovo, Kior, žalit ćeš jednoga dana, upamti...

Plakala je gorko i iskreno. I ponovo Melkior uzme sazivati duhove okultnoga svijeta, medije trikova i podvala, velemajstore mračnih enigma, da mu objasne ovo ovdje čudnovato biće. I onda, gle, ja sam zao? Ja sam sotona, mučitelj, krv pijem ovoj jadnoj ženi!

Stajala je nasred sobe, rukama prekrila lice i plakala. Simbol nesreće.

Zazvoni telefon.

Ona sasvim pribrano obriše suze, čak i kosu popravi (instinkt kokete! reče Melkior u sebi) i ne propusti njemu dati znak da se ne

miče.

Podigne slušalicu.

– Da, dušo – govorila je u telefon slatko, nasmijano. Drugo lice, novo biće. Metamorfoza hladetinaste meduze u ljetnom plićaku. Raspložuje se partenogenetski, postaje bezbrojna, beskrajna. Posvudašnja. Vječna. Neuništiva i svemoćna. Gle, ona sve može! O, Bože, ti koji je stvori – rastvori, raspori, otvori, da vidim tu tvoju švicarsku preciznost u ovom dragocjenom mehanizmu što nikada ne griješi! Ili pretvori to opet u rebro Adamovo! O, Zeuse, vrati kosti Velikoj Majci Zemlji što ih je Pyrrha[76] bacala preko svoje glupe glave! Daj nam muklog kamenja po našim životnim stazama neka nam noge ranjavaju, ali spasi dostojanstvo naše kad si, nakon općeg uništenja, dopustio Deukalionu da postane čovjekom!

– Ti si, srce, umoran, jedva govoriš – topila se u iskrenoj zabrinutosti. Nije više ni znala da je Melkior pored nje. – Ah, loše, loše, nikako se ne mogu snaći. Pa kako umro? Na stolu? Srce? Ma nemoj! Ali zašto? Pa ti si učinio sve, ja sam uvjerena. Ja vjerujem u tebe, dragi moj. Dođi ti k meni, dušo, dođi. Požuri. – I dva poljupca mu je otkucala prije nego je spustila slušalicu.

– Čovjek mu je umro pod nožem, strašno je utučen.

Govorila je tužno, prilazeći Melkioru, i opet su joj se suze pojavile. Digla je ruke da ga zagrli: »jadan čovjek«...

On joj odbaci ruke grubo, okrene se i zalupi vrata za sobom. Čuo je vrisak »Kior!« i očajničko kukanje. Ništa ga više nije moglo vratiti.

Odakle odjednom nada da bi mogao sresti Vivijanu? Prošlo je dvanaest, to je vrijeme kad ona izlazi u kavanu. Danas valjda neće, ako se sinoć posvadila s Fredijem? Što bi da je sretne! Da li bi je pozdravio? Čudnovato kako je, evo, odmah zaboravio sve ono gore kod Enke. Nikakva traga. Što, da se valjda i zbog toga žderem? Jadan kirurg, umro

mu pacijent. Jadan pacijent. A Coco?... on je jadan na drugi način. Gospode, i on nju voli! Da, odgovori Gospod mračno, s osjećajem krivnje.

A dan je jesenji, divan, bez oblačka. I sunce je još visoko u podne. Toplo je, ugodno. Osjećao se lagan. Trčao bi. Lokali su do malo prije bili otvoreni, još se ulicama provlače mirisi iz parfimerija... Ne, to je ova zamirisala u mišjesivom kostimu usko pripijenom uz tijelo. Kakav miš, mon Dieu! Te nožice, te nožice, imaju što i nositi. Lijeva-desna, jedan-dva... Pukovnik Peharek je već šigurno potpišao poživ, žnaš, kume. Đači-vojniči, jedan-dva...

Melkioru se dan smrači. Osjeti svoje tijelo gotovo s mržnjom. Ti ćeš me otpremiti tamo, reče mu neprijateljski. Ti i tebi slični kreteni. Vješalica za pušku o desno rame, ruka na obaraču, glava za šajkaču. Noge: lijeva-desna, jedini smisao nogu, cilj – ono stablo, marš, marš! Trčati.

Malo prije želio je trčati u ovom svijetlom danu naprosto tako, bez stabla pred sobom, lagan, prozračan. A sada osjeti mlitavu tromost u sebi kao strašnu prisutnost tijela. Evo, tu je. Bacit ćeš me ljudožderima-ratnicima u kotao gdje se kuha Historija. Svi će dobiti svoj dio na tanjuru, zbog nacionalnog ponosa. A neutralni... oni će dobiti dima u oči, za kaznu. Oni nemaju ponosa, zato će ostati bez svoga dijela historije. Što je Historija? To: Aristotel, odgojitelj Aleksandra Velikoga... Seneca, odgojitelj cara Nerona... Shakespeare, pisac elizabetinske epohe... Nije Aristotel Veliki, nego Aleksandar: nije stoik Seneca uzaludno trošio vrijeme s jednim zločincem; nije Elizabeta bila kraljica engleska u vrijeme Shakespeareovo... to nije Historija. Reci, đače-vojniče, pita Peharek, s kim je ono Napoleon razgovarao u Njemačkoj? S jednim poznatim čovjekom? – Ne znam. Znam da je Goethe razgovarao s Napoleonom, ali, bojim se, vi niste to mislili. Da je Beethoven brisao posvetu *Eroice*[77]... Ali to nije Historija. Historija su: Veliki, Mali, Dugi, Kratki, Krotki, Debeli, Lijepi, Dobri, Mudri, Ljubljeni, Pravedni, Smioni,

Pobožni, Posthumni, Svadljivi, Ćelavi, Mucavi, Hromi, Grbavi, Strogi, Strašni, Grozni, Crvenobradi, Bez zemlje, Lavljega Srca, Otac Naroda, Rođen u purpuru (Porfirogenet), Veličanstveni... Pijanice, ubojice, trovači, koljači, palikuće, bludnici, luđaci... Historija-učiteljica. Usidjelica s naočalama na šiljastom nosu, histerija, neiživljena, sa šibom: nikada ne pogađamo što hoće, uvijek smo za nešto krivi, klečimo za kaznu u kutu, okrenuti zidu, strepimo, drškćemo, molimo onoga Boga nad katedrom (iznad kralja Mladog): pusti da odahnemo, da živimo, da nas oslobodi straha i smrti kojima nas prečesto bije naša draga učiteljica. Mi ne želimo Historije, mi želimo Života, Gospode! Ali što mi tebe molimo! Pa i tebe je ona udesila! Probila ti čavlima noge i ruke, pribila te na dva prekrižena balvana, uzdigla te do historijskog skandala i zavela u svoje poslovne knjige pod pridjevom Raspeti. O, Gospode, ima li ikakve obrane od te luđakinje? I Gospod odgovori Melkioru tiho i stidljivo: nikakve.

Pod pritiskom svojih nabujalih voda Melkior se odjednom nađe pred ulazom u podzemlje na Banovu trgu. Desno silaze dame, lijevo gospoda. Koje li kavalirštine! Ja sam, dakle, gospodin. Tu piše iznad glave na zelenim pločicama: GOSPODA. I gospodin uzme silaziti lijevo...

– Gospodine... No dobro, razgovarat ćemo kad se vratite.

Melkior podigne glavu za glasom. Nad željeznom ogradom opazi Ugovo nacereno lice s tamnim plombama na prednjim zubima.

– Ništa, izmolite, izmolite, tu ću vas čekati.

Melkior siđe. Sva su četiri ugla bila zauzeta. Svi traže uglove zbog radoznalosti ministranata s obje strane što drsko zavirkuju u tajne. Potraži slobodan boks i priđe zidu uzdisaja. Il muro dei sospiri.[78] Uzdahne olakšano.

– Sospiri? – upita ministrant slijeva. Prekine ga taj glas, automatski. Gospodin Kalisto, papinsko ime, poštanski kontrolor u miru, Ugov otac.

– Uzdišete, uzdišete, ti i onaj moj sin – predbacivao je gospodin

Kalisto preko mramorne ploče koja je pokušavala razgraničavati privatne živote dvaju susjeda u tim intimnim časovima kad se čezne za apsolutnom samoćom.

– Ma svaku nooć, svaku nooć, moj Melkooo!

– Što svaku noć? – mada je znao što »svaku noć«, takav je bio svaki susret s gospodinom Kalistom.

– Svaku noć s tim ženskamaaa... – kukao je zavidno (zna se) gospodin Kalisto. – Ma odakle vam novaca za to, gospodine Bože moj! Za to treba novaca, novacaaa, oslobodibože, koliko novaca one pojedu! Ah, ženske, ženske!

– Ma koje ženske?

– One što govore »mali moj« iz čiste ljubavi – iskesi se gospodin Kalisto preko mramorne pregrade i Melkior ugleda jedne lijepe ružičaste desni bez zuba. On je šušketao preko tih golih desni i mljaskao riječi uživajući. – One što vam pokazuju nogeee do grla, he-heee. Ajde, pasao sam i ja po toj divljačini. Ali uvijek umjerenooo, uvijek kad je vrijeme za tooo, a spavanje jeee, spavanjeee za organizam potrebno mladom i starom jednakooo. Gubite noćiii. Tu se i pijeee i banči, znamo mi sve to. Prošli smo tu školu, bože moj, ne govori ti meni.

Klijenti u boksovima su se okretali prema njima. Melkioru je prisjeo posjet ovoj bijeloj ustanovi.

– Ja vam ne govorim... – pokuša sniziti ton gospodina Kalista.

– I ne govori! Što ćeš mi reći: umjetniciii? Ugo nije umjetnik. Ugo treba odslužiti vojsku, da dobije mjesto profesora i da se oženi. Ja ga više ne mogu hraniti. A ti kako hoćeš. – I na kraju strogo, s uzdignutim kažiprstom iznad mramorne ploče: – Ostavi se ti moga sina! Idi svojim putem. Ti si umjetnik – idi s umjetnicima. Vi nemate ni kuće ni obitelji, ne poznajete ni Boga ni zakona. Vama smo mi uredni građani smiješni. E, pa smijte se. Zbogom.

I nakon što se istresao, gospodin se Kalisto zakopča i uspravi s osobitim ponosom. Melkior pogleda za njim kako izlazi nečujno na svojim gumenim potpeticama. Otac onog sina, gore, što čeka... Ima kurje oči po tabanima, kaže Ugo. Hoda na petama. Tako hodaju vojnici u velikim cokulama, žulja ih sudbina.

Melkior pusti mlaz s uživanjem. Zagleda se u svoju parabolu kao topnik i uzme savjesno pucati po jednom čiku dok ga nije sasvim uništio. Opazi da iza njega stoji pretendent na njegov pregradak. On mu ga prepusti s bratskim osmijehom.

– Kod vas taj obred nešto podulje traje? Prostata? – dočeka ga Ugo nestrpljivo na izlazu iz podzemlja. – Il je možda moj tata opet pokucao na vrata vaše trule savjesti?

– Da, nastoji da vas spasi od moga utjecaja.

– Dok nije kasno. Dragi roditelj! Za njim! – i zamahne rukom u kojoj je nosio nešto umotano u novinski papir. – Znam ja kamo smjera moj Polonije. Zato je i bogat savjetima – mrmlja Ugo, a koljena naporno izbacuje kao da gazi po dubokoj vodi. Požuruje Melkiora da ne bi oca izgubili iz vida. – Sada ćete prisustvovati taktici zavaravanja eventualnih progonitelja. Ide na glavnu poštu, vidjet ćete. Tamo sada ima najviše svijeta. Oprezan je taj moj pros-tata. Pros-ta-ta, pros-ta-ta, tročetvrtinski taktičar. A ja moram, evo, stari šešir, i to moj! nositi staretinaru da bih imao što pušiti!

Melkior ništa nije shvaćao.

– Pa kamo on sada ide? – upita gotovo trčeći za Ugom.

– Velim vam, na poštu.

– Pa što ima u tome? Pustite ga.

– Pustite? A znate li tko vam govori da ste umjetnik i bludnik? Tko meni ispija žlicu krvi dnevno da trošim novac na ženske? Ne srdite me. Eto, sad sam ga izgubio!

Doista, gospodin Kalisto je nestao u masi svijeta koja se odjednom prosula iz neke sporedne ulice. Ugo se istegnuo na prste, izdužio vrat ne bi li otkrio onu dostojanstvenu glavu svoga roditelja, ali ogorčeno javi odozgo:

– Gotovo. Sve je propalo.

– Ja stvarno ne znam zašto ga slijedite?

– Idem za zvijezdom vodiljom! Za svojim uzorom! Tragom svoga pretka! – ispali Ugo očajničkom jetkošću. – Što ću sada? Propala mi je danas jedinstvena prilika! Tko zna kada ću ga opet ukebati?

Išli su besposleno, šuteći. Ugo je kriomice pogledavao žene u prolazu: bio je srdit i žalostan, pa je mislio da je u žalosti nepristojno gledati žene.

– A svečano je, u četiri oka, potpisao ugovor! Ne smijte se. Vi poznajete moju majku? No, a on je tu svoju gluhu uvjerio da mu je žena na umoru, da neće još ni šest dana živjeti. I došla gluha da se uvjeri. Majka je primila veselo, naivno, znate vi nju. Zamumljala gluha kao medvjed kad je vidjela majku na nogama, zdravu. Trebali ste čuti taj razgovor u predsoblju: gluha guče razočarano, očajno, vidi propale nade pred sobom, a majka ništa ne shvaća, nudi joj kave, čaja, obloge na glavu, aspirin... Ja u sobi urlam od smijeha. Majka u strahu što je sa mnom, uleti u sobu, gluha za njom, mumljajući hoće sve da vidi svojim očima. Majka me predstavlja, pristojno, misli, to će, valjda, pomoći. Kaže: »moj sin«. Ništa ne shvaća.

»To tin«? – mumlja gluha još očajnije. »A on leko nema dete«! i pada u nesvijest na moj krevet. S uživanjem sam je privodio svijesti pljuskama. Majka mi drži ruke, ne da da je pljuskam, odlazi po vodu, po ocat, no kad se vratila gluha je već na nogama, spremna da se tuče sa mnom. Jedva sam je izgurao iz kuće. Majka njemu ništa nije pričala zbog skandala koji sam ja izazvao, a sa mnom nije mjesec dana razgovarala zbog moje surovosti prema onoj jadnici. Ona do danas

misli da je to bila neka luda koja je slučajno k nama zalutala.

Tada je grešni roditelj s oduševljenjem pristao na moje uvjete za čuvanje tajne. Ali se od nekog vremena počeo tiho buniti, čak i sa suzama u očima: i najveći zločinci, veli, znaju na koliko su osuđeni, a on ne zna ni da li je samo doživotno. I životni troškovi su veći, a i on puši, i on popije kavu, eto, čak ekspresnu, stojeći... Molio je milost i pomilovao sam ga. Onda je postao agresivan, dragi moralist, savjetnik Polonije. A sada, eto, opet ide gluhoj.

– Kako znate da njoj ide?

– Ah, prljavko je veliki gospodin Kalisto. Stid me je i reći po čemu znam. Zamislite, kad je *mene* stid!

Melkior se smijao. Zabavljalo ga je vragolanstvo gospodina Kalista. Moralista.

– A znate li što on radi tamo dolje? – Uga je očito mučilo očevo seksualno odmetništvo. – Osluškuje šumove iz ženskog odjela! Zid je tanak, uhvati se poneki akustički znak ženskog organizma. Bijedno. Ali po to on i ide tamo dolje: afrodizijak za seansu s gluhom. Eto, kako znam da je otišao k njoj. Pi! – i pljune Ugo žestoko i s iskrenim gađenjem.

Melkior se sjeti Maestra: sve je to neko staračko uriniranje. Glogotanje mlakih voda, lažni signali.

– A niste li ipak to ponešto iskonstruirali?

– Iskonstruirao? Sam mi je, u stanju surovog blaženstva, šušljao onim svojim slinavim desnima, kako se čujeee kroz onaj ziiid... – Ugo ga je imitirao s gadljivom mržnjom. – A sad ovaj šešir... Što će za njega dati Kikinis?[79] – ni deset dinara. A nema ni jedne rupice, regardez.[80]

Odmota šešir iz novina i okrene ga prema suncu. Obojica zađu pogledom pod kupolu i ukaže im se mračno noćno nebo gusto osuto zvijezdama prvog, drugog i trećeg reda.

– Lijepo se može razabrati Veliki Medvjed, Andromeda i Alfa Betegeuze. Nazdravlje! – Ugo je promatrao zviježđa s astronomskim zanimanjem, ozbiljno. – Galaksije moljaca, konstelacije cjedila za juhu. Mala astronomija iznad naše glave. Ništa. Barem smo otkrili zvjezdano nebo nad nama i moralni zakon u nama, kao stari Immanuel iz Königsberga.[81] Slijedimo, dakle, našu Polarnu zvijezdu kao Argonauti, slušajmo glas kategoričkog imperativa u nama!

Tako uđe, sve u nekom zanosu, u prostranu aulu glavne pošte, a Melkior dotrča za njim.

– Što ćemo tu? – pokuša ga odvući. Bilo je tu mnoštvo ljudi poslovnih, strpljivih, i srditih dostavljača. Bojao se Ugovih ekscesa.

– Tražim globus, da mu poklonim nebo – reče Ugo izgarajući od želje za dobročinstvom. – Ne bojte se, sve po Kantu: čini uvijek tako da možeš htjeti... kako ide dalje, vi ste neki kantovac? Kategorički, imperativno! Pazite, sad će se Zemlja potresti, mislite na uzmak.

Odabra egzemplarno golu žućkastu glavu nekog užurbanog dostavljača i vrlo hitrom, nevidljivom kretnjom spusti na nju svoj stari, izbušeni šešir. Zatim se nehajno obrati Melkioru kao da traži neku informaciju.

– Alea jacta est![82] – zašapće užurbano. – Zemlja se već trese od povrede ponosa. Bit će rata. Bježite u Švicarsku!

Melkior nije oklijevao, gotovo potrči prema izlazu. To je već sasvim ludo, ubit će ga oni unutra...

– Tko mi je ovo metnuo? – ču još za sobom i – bež-bež-bježi! Strah u leđima.

Nožem u leđa, nizašto, zbog takve šale. Mrtav na glavnoj pošti. Nedužan. Žrtva nesporazuma. Još prije rata – svršeno. Zbogom oružje.

Doista bi netko mogao pomisliti... kad tako... bježim... Umiri se na ulici, na suprotnom trotoaru.

Ugov »acte gratuit«.[83] Nedavno je čitao Gidea, imitira Lafcadia. Uvijek imitira. Lica iz romana. Majmun.

Večeras će pričati (Njoj). Boli ta pomisao. Ipak, treba smionosti za to. Bezobrazluka za takve gluparije. Usuditi se. Na primjer:

Starac, dostojanstven, tvrd, hrid, crte odaju najveću veličinu, naprosto jedan Goethe, zakašlje se (desi se) i pljune – prema svojoj važnosti – snažno u rupčić i zagleda se, reklo bi se – naučno u svoj nadasve važni ispljuvak.

– No? Dobro izgleda, ne? – odapne Melkior svoj »acte gratuit« i ogluši kao da mu je puška slučajno opalila u ruci.

– Bez-obraznik! – zagrgolji hrid kroz katare, a prolaznici se složiše s time, u duši.

– *Gratuit* – dobaci Melkior mehanički, kao objašnjenje onima koji su se za njim osvrtali. I pocrveni jadno.

Ne, ne znam ja. Doista, ne znam ja to...

– ... da tvoj čin postane općim moralnim zakonom. Sjetio sam se gledajući onog nezahvalnog nebonosca. Mislim na mala sunca što će mu sjati na ćeli kad iziđe na ulicu. Gad. Platio bi on Kikinisu za taj klobuk, brat-bratu trideset dinara. A tući se htio.

Pokaja se Ugo zbog poklona.

– Gledali smo ga prema suncu, a trebalo je gledati u mraku. I onda ići astrologu Kikinisu. Dao bi deset dinara. Poigrali smo se anonimnog dobročinitelja, ekscentrika, kantovskog filistra, žrtve kategoričkog imperativa – fuj! A mogli smo sa deset din-din-din dajdemisati do objeda. Fatalna greška!

Išli su šuteći. Melkior je svjesno upravljao šetnju prema *Kazališnoj kavani.* Prema Vivijani. I kako to, ako je sinoć bio s njom, kako to da se nisu dogovorili? Dogovorili su se. Za večeras. Pod okriljem noći. Krije se on od zaručnice. Krijmo našu ljubav. Oženit će se kad odsluži vojsku. I

jedan rat. Imat će djece. Ratna siročad: ogromne glave, velike oči, mali kosturi, rebarca, koljenca...

– Imate li kakvu želju, Eustache? Ide Scarpia.[84]

Melkior ništa ne reče, ukočila mu se čeljust. Strašno se bojao policije. Platonska Politeia.

Šepesao je prema njima na kraćoj i duljoj nozi, ali s licem »uklanjaj se«. U uniformi, u zlatu...

– »E lucevan' le stelle«[85]... – zapjeva Ugo još izdaleka prateći ga pogledom. No upravo kad je prolazio mimo, on izgovori preda se strašno izazovnom dikcijom u maniri stare, patetične glume:

– Ima nešto trulo u državi Danskoj.

Scarpia zastane u arzi (na duljoj nozi) s mišlju »da li da shvatim?« i dok se odlučivao, Ugo je već povukao Melkiora iza ugla. »U luku spasa«.

– Inače bi to bila nejednaka borba. Ne stidite se, dakle, zbog uzmaka. Dan odmazde već će doć. Datum je poznat don Fernandu, rekli su mu u kavani *Corso*.

»Don Fernando« zvrcne u Melkioru kao alarm, kao strah da ne bude zatečen s Ugom u uličnim ispadima. Don Fernando je neko ozbiljno tajanstvo, mit, ono »nešto drugo«. Prilaženje problemima. Odgovorna zabrinutost zbog čovječanstva. Ništa manje.

– Tko mu je to rekao? – U Melkioru se ugasi volja za šalu.

– Oni bradati. Oni strogi. To jest, ne bradati, obrijali su se, ali natmureni, s borama na čelu. A sve zbog čovječanstva.

– A vi – fućkate na čovječanstvo? – upita Melkior sumnjičavo, čak s nekim moralnim prezirom.

– Vidite... da! – šapne Ugo pokajnički, a nadima se od smijeha. – Nekako mi nije stalo do njega. A ono, znam, strahovito pati zbog mene. Pha-ha-ha... Nezahvalnik sam ja, mon ami, gadan.

– To da, ovo svakako – reče Melkior iz svoje iznenadne osamljenosti. Što bi sada trebalo reći? Čovječanstvo? – To su svi ljudi. I Enka. I Fredi. I Maestro. Ima raznih čovječanstava. Čovječanstvo-Enka, Čovječanstvo-Fredi, Čovječanstvo-gospodin Kalisto... Don Fernandovo ČOVJEČANSTVO? Riječ i patos. Može se reći i ANAKONDA – svečano. Zmijurina.

– A je li vas jako udario, prijatelju moj? – odjednom upita Uga sa žarkim sarkazmom. – Pokažite, da vidim?

– Tko? Mislite sinoć, u borbama s Fredegariusom? Tko vam je pričao? Cikorije? Da, okršaj je bio žestok, prijatelju moj. Krv je tekla potocima. I ja sam se zadobio rana, od buzdovana. Ima tešku ruku taj Roscius-Rostratus. Bio sam vaše predziđe, antemurale Melchioritatis! [86] Svojom fizičkom osobom zaustavio sam stvaralačku snagu toga kabotena, kao što se može vidjeti iz priložene gornje usne. Gledajte, tu lijevo, tu se spustio prednji ekstremitet umjetnika scene.

Da, tu je usna još bila otečena.. Melkior pogleda ozljedu sućutno.

– Ali rat smo dobili, pardieu![87] Fredegunda je osvojena i stoji čvrsto uz nas, bez brige.

– Uz vas – iščupa se Melkioru uzdah s korijenom.

– Ma čemu uzdasi? Uz nas, uz vas, uz... Insomma,[88] s nama je! A za prinesene žrtve i ratne zasluge uzeh i dio plijena, shvatite.

– Vi ste bili s njom, poslije? – a privija na svoju ranu osmijeh.

– Naturellement, mon petit![89]

– Kod nje?

– Garsonijera, kauč (dva kauča!), kupaonica, topla voda. Et, ce qui est le plus important, elle m'aime.[90]

– A vi nju?

– Fou d'amour.[91]

Gledanje pod suknju dok mu je brisala krvavu gubicu, to je »amour«? Ne, nije mogao više. Napetost je narasla do maksimuma, i odjednom – pregorio mu nervni osigurač: bljesak!

– Vi ste takav nitkov! – a zatim mrak... i mir.

– O? – iznenadi se Ugo. – A vi ste neki histerik, prečisti Eustahije? To vam je od apstinencije. Ja općim spolno. Ugledajte se.

Melkior se nasmije u sebi. Enka. Što radi? Pograbi ga želja da je nazove. Ne, Coco se vratio s klinike. Sada oplakuju njegov neuspjeh s onim srcem. A tko je ikada uspio sa srcem, mon Coco?

– Sastanak večeras? – upita Uga udvorno, prosjačeći.

– Ne. – Ugo je sada znao cijeniti svoju važnost.

– Oho, već otkaz?

– Ne, voljno. Danas. – I pucne jezikom Ugo, slasno.

Odjednom uhvati Melkiora za ramena i okrene ga prema sebi. Zagleda mu se u oči obješenjački, podrugljivo.

– Boli vas to, Eustahije, recite? – I prsne u smijeh. – No, onda ništa nije istina. Ništa. – Zagrli Melkiora zaštitnički. – Ništa, razumijete li? Ona je čista kao Ofelija. Može ići u samostan, ako hoće. Ali... ali možda ona neće u samostan, ha? Lijepa Fredegunda. Možda više voli ovaj grešni život, dajdamski? Ha-haaa, moj kneže!

»A ja još ne znam ni kako se zove... Vivijana. Eto, sada i Fredegunda! O, Gospode, što je ovo sa mnom?«

Zlo je s tobom, zlo, odgovori Gospod.

– Čujte, Parampione, recite – upita oklijevajući – tko je ta žena?

– Nepoznanica! – reče Ugo ozbiljno. – Kao i svaka druga. A možda i... – Nije htio da dovrši. – Evo mi tramvaja. Kalisto zvoni na ručak. Umoran. Dođite večeras u *Dajdam* – dobaci mu već s tramvaja.

»A možda i...« Što? Nepoznanica. On se ipak bolje razumije, čini se, u te nepoznanice. Tu se krije svašta. Razne mogućnosti. Sve mogućnosti. Sve moguće. Svemoguće. Svemoćne. Kao miris proljetnog daha prođu pored nas... to je početak. Kao munja udare po živcima, izgruhaju nas, smotaju, sasijeku, skuhaju, smekšaju. Razmazujemo se poslušno, kašasto, pekmezasto po njihovim hirovima. Dok ima hirova. Onda nas odlijepe, sastrugaju, iščiste sve, sve, da ne bi ostalo ni mrve od »prošlosti« i bace sve u potpuni i vječni zaborav.

Teku po našim venama kao otrov, melankolično, turobno. Željni smo nekog svršetka, bilo kakvog, neke konačnosti, bilo kakve, negdje stati, leći mirno, na leđa, gledati njihanje granja na vjetru, pomagati mravima u njihovom malom životu... Vučemo se kao bolesni psi uz plotove tuđih sreća, tuđeg smijeha... Zalajemo sami u noći. Gledamo sumnjičavo, razroko, na obje strane života, oprezno. Otrovani. Osakaćeni za toplinu nekog dodira, za mirise cvijeća, za proljeća, za jutra, za buđenja, za smisao hodanja, gibanja... Kamo? Otrovani. Otrovani. Otrovani.

I onda... uzimamo ih kao čašicu konjaka za šankom, na brzinu, prozebli, tuđi, daleki, slučajni prolaznici kroz sve te živote tuđe, daleke, slučajne. Ravnodušni. Zatvoreni. Cinični. To je kraj.

O, Maestro, Rapsodijo gadosti!

A ipak ide prema kavani s nesvjesnom nadom... Ah, ne! Sa svjesnom nadom, čak sa željom da je sretne. Da sazna, da pročita nekako s nje »prošlu noć«... i sve hijeroglife ljubavne što su ih razni faraoni ispisali po njoj u svim noćima njene prljave historije. Sfinga prokleta!

»A možda i...« A možda i – drolja, htio je reći. Ugo zna nešto o njoj, nešto gadno, nešto što se ne kaže o ženi s kojom se... S kojom se, s kojom se... ponavlja u sebi, a misli mu glavinjaju na drugoj strani, bijesne, lude. Je li ona – to? Ili je možda nešto drugo htio reći? Ništa ne radi ona, od čega živi? Od kavalira. No, ako nije – to, ako nije?... O, Manon![92] Eto još jednog imena.

Približavao se kavani. Na terasi ima gostiju, bučnih, živahnih. Uzimaju konjake prije ručka. Novinari. Čekaju prijelome listova. U jednoj grupi Maestro, bezumno pijan, recitira. »Na oblaku sam ponad mora bio«...

Nema nje. Ni unutra je nema. E, sad... E, sada trebalo bi napustiti sebe. Ostaviti sebe tu u kavani neka čeka nju. I poći... poći... Kamo poći jadan, sam, bez sebe? Ali naći ću ja nju! Još danas moram da je vidim, da je vidim ja...

Opazi da pjeva u sebi besmislice. Kakva tuga! Opjevaj tugu svoju. Ili ručati? Osjeti glad u cijelom tijelu. To potječe od Enke. Od Enke glad je to. O-ho. Obrati se tijelu: A-a, ne dam ti. Nećeš jesti, upamti to, dok razlog traje. Strpi se i... raspadni se, rasplini se u rosu. Sinoć sam ti dao kobasicu kod Kurta, zar ne? Razgovaram s njim kao sa psom. Oprosti, jadno tijelo moje. Nisi krivo ti. Nismo krivi mi. Znaš, kume, Peharek će naš poješti ako še ugojimo. Marš, marš, reći će, u vojarnu! Pak u kažan hištorijški, gdje še kuha šudbina naše ota-ždbine.

Od tih riječi probude se refleksi u želucu. On zakrulji ljutito. Želuče, ne budi lud, opasnost vreba, vreba! Još da nas tko čuje! Rekli bi jadan otac, tako neodgojeno dijete! Zašto je živio jedan Pestalozzi? Umjerenost, umjerenost, kako su Grci učili. A Epikur, kažeš? – pa on nije mislio samo na jelo! A ono »drugo«, to dobivaš, po zasluzi. Budi stoik. Odricanje, moj sinko, znači pravu veličinu. Don Kuzma biješe orijaš, a sad, a sad?... plače tako tijelo-Melkior. A sad na vagu s tobom, vraže proždrljivi! Ubit ćeš ti mene, vidim ja! – odgovori um-Melkior i odvede odlučno svoju životinju invalidu na vagu.

Upravo je čovjek držao lonac među koljenima i žlicom potapljao komade kruha što ih je nadrobio u juhu. Do njega je na klupici sjedila baba s košaricom: u drugom je lončiću bilo mesa i krumpira prženog s lukom. Hrana je zamirisala. Melkiorov se želudac trgne srdito, ali odmah zacvili beznadno kao kažnjeno štene.

Kad je Melkior stupio na vagu, baba je ustala da ga posluži. Invalid ga nije ni pogledao. Tant mieux.[93] Srkao je slasno juhu i... manite vi mene.

– Šezdeset i dva – izjavi baba poslovno, čak ponešto neprijazno, pročitavši Melkiorovu težinu na poluzi osobne vage.

– Je li to onako – okruglo? Nešto ste prebrzo vi to...

– Ništa prebrzo, ništa okruglo – reče baba oštro, tako da i invalid podigne glavu spreman da brani solidnost svog poslovanja. – Toliko je – i bog!

Invalid zadovoljno klimne glavom i nastavi jesti. Odobrava ženinu odlučnost.

– Ali, zar sam od sinoć mogao toliko dobiti? – Postajem don Kuzma, opazi Melkior i osjeti nešto kao stid.

– Može se, može i do osamsto grama baciti gore – reče invalid s profesionalnom strpljivošću kroz omašan zalogaj koji je s uživanjem pripremao u svojim sasvim ispunjenim ustima. – Jede se, gospodine, na to vi zaboravljate. Večera, ručak – to je težina, a vaga što ima to i klima.

Opet »klima«! Geslo ovog poduzeća.

Plati i krene niz ulicu, zabrinut. Ipak, morao bih biti lakši po logici najjednostavnijeg knjigovodstva. Bilo je izdataka, do đavola! ljutnu se nesretni posjednik novih dvjesto i četrdeset grama. A primitaka nikakvih, ni večere ni ručka, ni jela ni pila!

Ručak, večera – banalna objašnjenja. Ima, ima tu nekih misterija u tim težinama, nekih hirova fizike. Egzaktnost? Kakva egzaktnost! U zakonima fizike ima odstupanja, iznimaka, paradoksa. Zamrzavanje vode i povećanje obujma, na primjer, reče Melkior, triumfirajući nad fizikom. Htio se sjetiti još jednoga primjera. Uzalud. Možda i nema drugoga. Konačno – težina, to je gravitacija. Newtonov zakon: privlačenje masa. Danas me, znači, Zemlja jače privlači? Masu Melkiora

Tresića danas jače privlači Zemljina masa, da znate. Za dvjesto i četrdeset grama jače. Egzaktno. A zar se nije mogla ugojiti Zemlja od nekih svojih svemirskih hrana, pa mene privući jače! Tko zna po kakvim se ona zvjezdanim prostorima skita, na kakvim se galaktičkim gozbama tovi? Pa tako se, pijana, sita, spusti ovamo da mene privlači gladna? O, vidi je! Metamorfoze!

Novi zakon na invalidovoj vagi: Izgladnjelo truplo Melkiora Tresića Zemlja privlači snagom koja je upravno razmjerna s njegovom vojničkom težinom, a obrnuto s njegovim otporom. A rat je R, konstanta. Konstantina. Konstanca! možda je to pravo ime Vivijane? Naknadno mu se i značenje te riječi mnogo svidjelo. Više nego sama riječ. Ružno ime, zapravo, ali lijepu dušu ima...

Išao je s čudnim osjećajem nekog nereda u sebi. Nešto mu je smetalo u njegovoj uvijek pomno uređenoj svijesti. Kao da je netko unio neki strani komad namještaja u njegov udomaćeni, intimni kućni mir. Ne može se nikako smjestiti, prihvatiti promjenu bez mrštenja i otpora. Kad je ostajao sam sa sobom mogao je nastaviti svoju misao, kao prekinutu partiju šaha s točno određenom situacijom, a sada: netko je micao figure, mijenjao, izmiješao... Nije trpio nereda. U njemu i oko njega sve je moralo biti na svome mjestu. Definirano, raspoređeno po određenoj logici, po sistemu neke njegove klasifikacije vrijednosti, važnosti, neke subjektivne, luckaste hijerarhije koja nije imala nikakvog bitnog, objektivnog smisla. Ali za njega toliko je to bilo važno, da se bio kadar ponovo popeti na svoj treći kat kako bi izvukao neku knjigu i postavio je posebno, »na njeno mjesto«, jer... Nije bilo jer, već naprosto – mora tako biti zbog nekog njemu samom nepoznatog tvrdoglavog razloga.

To je mrlja nekog otrova što se razlila u meni. To je ta mrlja, razlivena... Nisam bio dovoljno oprezan da se čuvam, da se čuvam. To je Enkin blud prešao preko, preko... čega? Uspinjao se u svoju sobu uz pratnju lažnog razmišljanja. Sve je nečisto, sve neiskreno! I ova jesen s

lažnim nebom, s lažnom vrućinom, sa zelenilom umornim, uvelim kao našminkano lice starosti. Trebale bi kiše padati, tužne, jesenje, i žuto lišće u alejama i šum vjetra u krošnjama, dani sivi, sumorni, noći duge, mokre, monotone. Verlaine. *Les sanglots longs des violons de l'automne*... [94] Prepuštanje nekim tugama, opuštanje, odmaranje. A ovo je sve neko napregnuto iščekivanje pred vratima operacione dvorane. Unutra se vrši misterij alternative: bit ili ne bit? Nije to više pitanje, moj kraljeviću, to je čekanje. Pitanje je samo – kada? Kada će krvavi kirurg zarezati u moj pupak i povezati me ponovo s mamom Zemljom koja me tako gravitaciono vuče k sebi od ljubavi. Ali ja joj oduzimam silu. Ja razvijam svoju antigravitaciju asketski, svetački, anđeoski. Krila će mi narasti iz moje Anti-zemlje i poletjet ću u neko nezainteresirano, neutralno, natpatriotsko, nadljudsko nebo. Objesit ću se o neki oblak i njihat ću se iznad tebe. Mère-Folle,[95] ja tvoj ludi sin, Melkior Tresić, pauk.

– Ah, kao naručen! – presretne ga ATMA na stubištu – Upravo vas čekam.

– Izvolite, gospodine Adame? – Melkior je govorio kao što se govori vjerovniku koji čeka u zasjedi.

– Ona je tu – šapne mu gospodin Adam ravno u uho, te su ga vokali iz *ona* zaškakljali duboko u pužnici.

– Tu je kod mene – šapće ATMA povjerljivo kao da priprema umorstvo.

– I?... Zašto mene...? – Ali to nisu bile riječi što su se rađale u mislima, to je jezik pleo malu masku pred kiromantom.

– Zar vam nisam obećao da ću vas zvati kada dođe? I eto, došla je. Neočekivano. Već sam vas tražio gore kod vas.

Kiromant je govorio zaneseno kao što se govori o izvanredno sretnom događaju. I sav je bio nekako uznesen i ustreptao. Preplećući nervozno svoje duge bijele prste, on se lako klanjao pred Melkiorom

kao trgovac koji nagovara mušteriju što se zaustavila pred izlogom da izvoli ući u radnju, da pogleda robu izbliza...

– Izvolite, uđite, gospodine Melkiore. Čekali smo vas.

– Ali, zašto? Pa *vi* imate gosta... – Zapravo se bojao. Uzdrhtao od same pomisli da i sâm želi ući i da će doista ući evo ovaj čas.

– Nezgodno je što se zadržavamo. – ATMA ga već gurka prema vratima. – I što će ona pomisliti, što tu radimo?

Soba je prostrana. ATMA ju je podijelio dvostrukom plišanom zavjesom na mračno predsoblje-čekaonicu i radnu sobu, gdje je ujedno i spavao. Melkior uđe u mrak pa ispruži ruke preda se, sljepački. ATMA ga još uvijek vodi ispod ruke ili bolje, drži ga da mu ne pobjegne.

– A zamisli, on se tebe boji – vikne kroz zavjesu njoj tamo, u svijetlom dijelu. Ona cikne nekim smijehom koji nije ništa značio ili tek toliko – hm, smiješno.

Kiromant razmakne zavjesu i uvede Melkiora u sobu. Ona se očito namjestila za taj susret: sjedila je poprijeko na kauču ispruženih nogu s debelom knjigom na koljenima. Melkior prepozna svoju knjigu – prijevod *Individualne psihologije* Alfreda Adlera; njenom je debljinom ATMA blefirao svoje mušterije.

– Evo ti ga – postavi ga kiromant pred nju kao drvenog manekena. – Upoznajte se.

Na *Tresić* ona promrmlja neko ime i odmah reče s iskrenom skromnošću:

– Ja bih se vas trebala bojati. Vi ste kritičar.

– Vi se ničega ne trebate bojati – odgovori Melkior s uvjerenjem.

– Zar ne da je tako? Ničega! – skoči ATMA oduševljeno. – I da znaš da ti on ne laska.

Njoj se krajevi usta uzviju od zadovoljstva. Lijepa, lijepa, lijepa...

kaplje u Melkioru slatko kao da se med cijedi zlatno-prozirno, sporo, dugo, lijeno. Raširila je paunski oko sebe svoju suknju po kauču, pa joj se struk u zatvorenom, tijesnom puloveru izvio tanak, uzak, a grudi krupne, oble iskočile gordo, samosvjesno. Kosa svijetlokestenjasta, glatka, skupljena u punđu, i dvije sitne borice kad se smije – eto, zašto izgleda starija. Ali oči, usta, brada... ne, ja to nikada neću ljubiti, zaključi Melkior i od toga osjeti neki mir u sebi, rezignirano zadovoljstvo.

– A ovo je vaša knjiga? Da? – Uzdigne svoje lijepe svijetle oči prema njemu. – I vi ste sve ovo pročitali?

– Jesam – reče Melkior s nekim stidom.

– A ti, Mac Adame, i ti si ovo pročitao? – upita ATMU podsmješljivo.

– Dakako da jesam. To jest, nisam još dovršio. Ali čitam, čitam...

– A što će to tebi? Za tvoje babe? Gospodin Treščec je profesor... Vi ste profesor, ne?

– Diplomirao sam filozofiju – odgovori Melkior, a zna da su mu se uši zacrvenjele, pa doda o istom trošku: – A zovem se Tresić.

– No da, profesor Tresić, tako sam i čula. Oprostite. – I sama lako porumeni, a to Melkior primi kao sitni kusur za svoje užarene uši i bi mu ugodno. – Ovo ja ništa ne razumijem. Pokušala sam čitati. A što je to *kom-pen-zacija?*

– Eto, *egzemplar,* zar vam nisam rekao? – poskoči ATMA sretno i zapucketa prstima od zadovoljstva.

– Šuti, nisam tebe pitala! – obrecne se ona na njega. Kiromant se pokunji, mazno, poput djeteta koje se umiješalo u razgovor odraslih. Ali jednim krajem oka on se smiješio, lukavo.

Kakav je to odnos među njima? Melkiora je rastužila njezina autoritativna intimnost prema kiromantu. Odakle njoj pravo na takav ton? Ali odmah opazi s udvostručenom tugom kako ATMA ističe s ponosom to njezino ponašanje. Kao svoje pravo da se ne vrijeđa, da to

prima kao nešto uobičajeno, domaće. Čak se i naceri prema Melkioru – »vidiš kako mi živimo?«

Osjećao se strašno osamljenim pored njih. Pomisli da bi bilo najbolje da ode dok još postoji minimalna mogućnost da se prevario. Ali teško se odricao njezine blizine. Radije riskirati i neko strašno otkriće, nego prekinuti ovaj sretni čas... Koješta! oni izigravaju neku komediju. Klopka! sine mu odjednom. ATMA je namjestio zasjedu: čekali su s tom knjigom na koljenima. S *kom-pen-zacijom.*

– Ali sjednite, molim vas, gospodine Melkiore – uzmuva se odjednom kiromant i iskesi se servilno. – Uplašila si ga, mačko. Sjednite tu na kauč, zar ne? Dopuštaš, tu, pored tebe, zar ne? Ali zašto se ustručavate, gospodine Melkiore? Ne bojte se, ona je samo prema meni arogantna. Je li, mačko, da se ne treba tebe bojati? Evo, i voda već kipi za čaj.

– Govoriš gluposti, Mac, kao da sam ja neka zvijer – reče ona mačkasto. – Izvolite, gospodine Tresiću, htjela bih nešto naučiti od vas. Ovi samo brbljaju gluposti.

– *Ovi,* to sam uglavnom ja – objasni kiromant s nekim ponosom. – No, mačko, vrlo si ljubazna. Ali ja ipak znam što je *kompenzacija*,[96] a Fredi na primjer ne zna, na to sam spreman otrov uzeti.

– Fredi je glupan – reče ona razdraženo. – A i ti si glupan. Između vas je razlika kao između dinje i bundeve.

– Ali ja sam ipak dinja! Priznaj, ja sam dinja?

– Nisi! – ona pokaže svoje lijepe zube, pakosno. – Dinja je slatka.

– Eto, nisam ni dinja. Jeste li čuli, gospodine Melkiore? – nisam ni dinja.

ATMA prinese mali niski stolić do kauča, smijući se slatko. Melkior opazi da su na stol već ranije bile postavljene tri šalice za čaj. Znači, sve je unaprijed aranžirano, smišljeno. To ga čak uplaši: što oni kane sa

mnom?

– A Fredi je, znači, sladak? – naklapao je kiromant veselo, nasmijano, donoseći na stol maslac, paštetu, narezane kobasice, sir, kruh a sve je to radio s nekom domaćinskom, naviknutom spretnošću, pažljivim, ženskim kretnjama. – A ja bundeva, ha, ha... Tikva. – Ulijevao je u šalice fini mirisavi čaj boje tamnog jantara osmjehujući se nekoj svojoj neizgovorenoj misli. – Mačko, da ti namažem paštete? Prava guščja, nije masna. Izvolite, gospodine Melkiore, služite se. Preporučam kobasice, vrlo su dobre. Malo paprene, za nas momke.

Melkiorova se životinja prene i zadršće od gladi. Očima stane bijesno proždirati hranu. Ali Um lupi životinju po izbezumljenoj gubici i objavi nehajno:

– Ah, hvala, gospodine Adame, ja sam upravo s ručka... Molim samo šalicu čaja. Hvala.

– S ručka? Znači, odustali ste? Pa da, imate pravo. A i čemu, recite? Stalno mislim, ima li to smisla? Ta, kako da kažem, kura? One to rade zbog linije, a i to je... – on učini beznadnu kretnju i nasmiješi se dobroćudno.

– Da, i ja sam čula da držite kuru? Pa vi ste jako mršavi, ne biste smjeli. – Zubi joj utonu u debeli sloj paštete. Ona odgrize zalogaj i uzme otmjeno žvakati.

– Tko vam je to rekao? – upita Melkior uplašeno. – Ugo? Izmislio nešto o meni, pa priča po krčmama. On je lud.

– Ugo? Koji Ugo?

Onaj s kojim si prošle noći spavala, droljo! Ona je pročitala u Melkiorovu pogledu neku sličnu misao i oči joj načas sijevnu pakosno, ali odmah sve to rastjera vrlo začuđenim osmijehom.

– Mac, poznajem li ja tog Uga?

– Poznaješ, po mom načinu računanja, od sinoć – promumlja ATMA

kroz zalogaj, osvetnički. – Ranjenik, sinoć u *Dajdamu,* što si ga njegovala.

– Ah, onaj što ga je Fredi maznuo? – sjeti se ona vrlo uvjerljivo. – Jadnik. Sva su mu usta bila krvava. Ona životinja ima tešku ruku. – Ona se nasmije bučno, zabacivši glavu na naslon kauča. – Ali bio je sjajan, jadan Ugo. Nisam ni znala da se tako zove.

Tim gore. Nepoznanica s nepoznanicom. A možda i... Sada je jasno što je Ugo htio reći. I tako uđe u naš život neko lice-nepoznanica. Ukrca se u našu mirnu (hm, mirnu?) plovidbu, zagonetni putnik koji nam odjednom oduzme svaki smisao za zbilju. Isiše naprosto svu volju i počinju naša slatka lutanja. Po iluzijama.

Melkior se već osjećao nemoćnim u magnetskom polju ove žene. Ni imena joj još ne zna. Prokletstvo – ugodnost prepuštanja, nerazumno tovljenje taštine. Riječi što se po najbanalnijim zvučnim šablonama otiskuju u prostor iz ovih lijepih usta dobivaju osobito značenje u našoj zamršeno poremećenoj svijesti. Spremno im podmećemo glupava očekivanja, naše nade, neka svaka kapne na mjesto koje želimo. Da pokrije, očisti, utješi, oduševi, pogladi, pomiluje, da ujede, zasiječe, da krvari i boli, jer i to je katkada potrebno taštini.

Volim li ja nju? i pogleda je uz to pitanje... kao da bi htio provjeriti. Ne govorite mi o ljubavi! Eto, da ona sada padne nauznak u samrtnim grčevima, s pjenama i mučenjima, da joj smrt ugledam u očima – da li bih se izbezumio od straha, od očajanja pred gubitkom?... I pojavi se kao odgovor sasvim hladna cinički nasmiješena želja da se to doista i dogodi, da umre sada tu u mukama. Eto ljubavi!

On ju je mrzio. Mrzio ju je zainteresiranom, okrutnom mržnjom koja se unaprijed osvećivala za budućnost. Njegovu budućnost. Jer tu je već proklijala u njemu jedna bol, to on zna, i već je gledao svoju nježnu stabljiku kako njiše gorke plodove.

– A on je i pjesnik, zar ne? – upita ona, ali ne očekujući odgovora. –

Govorio mi je neke pjesme. Ništa nisam upamtila, ali vrlo lijepo. Hoću reći, vrlo osjećajno – popravi se jer je opazila ironični trzaj oko Melkiorovih usta. – Ja držim da je Ugo izvrstan glumac. Svakako bolji od Fredija.

ATMA pogleda Melkiora: zar nisam rekao? Na licu mu se odrazi profesionalni triumf.

– Čak i bolji glumac, čujete li, gospodine Melkiore? – Lice se ATMINO izgubi u neku neodređenost: tu su se miješala dva suprotna izraza kao suprotni vjetrovi na površini vode; njegovo je lice lako podrhtavalo od ljubaznog osmijeha i mržnje. – A Fredi je sasvim bez talenta, što?

– A znate li što mu je on učinio? – obrati se ona Melkioru za pomoć. – Fred je imao premijeru, ne sjećam se više što je to bilo, imao je sjajnu, svoju scenu, a ovaj Otelo...

– Nije istina – prekine je kiromant usplahireno. – To nisam ja, nisam ja.

– Ti si, ti! – nadvikne ga ona. – Ti jedeš golubove!

– Kakve to veze ima, jedem golubove? Recite, gospodine Melkiore? Ona je luda, ne?

– Ha, ha, luda? Znate li što je učinio? Počela je Fredova velika scena s pauzom, vi znate kako je to. U gledalištu tišina, čulo bi se da se pero spustilo na zemlju, i u tom trenutku ovaj...

– Kažem ti, nisam ja. To su mu kolege od zavisti...

– A ovaj, što mislite – pustio goluba iz svoje lože u gledalište! Sigurno ste i vi bili na predstavi, sjećate li se?

Da, sjećao se Melkior goluba. Scena je Frediju doista propala. Žene su štitile kosu, mislile da je ogroman šišmiš. Golub se zalijetao u mrak loža, u galerije, prestrašen, u panici za svoj golubinji život. Nastao je u gledalištu lov na goluba, nikoga više nije zanimala predstava. Dugo je

trajao lovački intermezzo, dok se golub nije sjetio da uleti u pozornicu i tamo se smirio negdje gore u kupoli.

– Eto, sad recite, gospodine Melkiore, je li đavo u njoj? Ni đavolu ne bi...

– ... pala na pamet takva psina – dovrši ona njegovu rečenicu uživajući pakosno.

– Ali kažem ti, nisam. Sada bih priznao. Možda bih i učinio da sam se mogao takva što sjetiti, ali, na žalost, nisam tako domišljat kao ti. Nisam. Golub je sigurno sam uletio kroz neku rupu na krovu, oni imaju gore svoja gnijezda...

– Oh, golube moj... – zapjeva ona podrugljivo. – Sjetio si se, sjetio kad si hvatao golubove tu gore u potkrovlju. On, znate, jede golubove. A kako ih ubija? Guši ih u vodi. Zamislite one male glavice što tako koketno gledaju, on zagnjuri u vodu dok se ne uguše. Oh, Mac, ti si krvnik.

– Oh, mačko, pa golubovi se jedu, zar ne, gospodine Melkiore? A gušiti ih valja da bi krv ostala u mesu.

– Čujete li ljudoždera kako govori o krvi i mesu? Šuti, strašan si! – i okrene se od njega kapriciozno. – No dobro, ja znam gospodine, da vi ne volite Freda, nikada mu niste napisali dobru kritiku, ali takvu svinjariju ipak ne biste učinili, uvjerena sam. A on... Još mu se pravio ne znam kakvim prijateljem. Fred bio si sjajan, da nije bilo gluposti s golubom, sigurno bi dobio aplauz na otvorenoj sceni, a ovamo sâm je pustio goluba! Ne, ti si strašan jezuit! Ništa mu ne vjerujte, gospodine... gospodine Tresiću.

– Zovite me po imenu – reče Melkior uvrijeđeno – moje prezime teško pamtite. Ime mi je Melkior.

– To je još teže. A zar sam opet pogriješila? – reče ona koketno. – A zašto vi ne volite Freda?

– A zar se mora svakoga voljeti?

– Ali Fred nije svatko. On je jedan istaknuti umjetnik. Protagonist. A što se ti kesiš, zlorvore, zar se ne kaže *protagonist?*

– Kaže se, kaže, mačko. *Egzemplar!* – i ATMA namigne Melkioru.

– Sam si egzemplar! – plane ona. – Egzemplar glupana. Ali ne, zbilja, gospodine Melkiore, zašto ne volite Freda?

– A zašto ga vi više ne volite? – usudi se Melkior upitati s vrlo vidljivim crvenilom na licu.

– To je drugo. Ja ga poznajem, dobro poznajem. Ali vi ga takoreći i ne poznajete, osim na pozornici... I uopće, kako možete govoriti o glumcima kad ih ne poznajete izbliza, privatno?...

– Ni astronomi ne poznaju zvijezde izbliza, pa govore o njima – reče Melkior. – A Fredi baš nije takva zvijezda da ja ne bih smio o njemu govoriti.

Jako joj se svidio odgovor. Ona se nasmije zadovoljno.

– Zgodno. Fredi nije takva zvijezda... vrlo zgodno. Uopće ste vi duhoviti, vi, Ugovo društvo. A svi imate neka imena. Kako vas zovu?

– Eustahije.

– A zašto?

– Tko zna. Bio je neki rimski vojnik Eustahije u cara Trajana...

– *Kozje uši*? A kako Uga zovu?

– Parampion.

– A zašto?

– Sam se tako nazvao.

– A zašto? – pitala je dječjom upornošću, ali je već mislila na nešto drugo.

To drugo vrijeđalo je Melkiora. Ali više je nije mrzio. Mislio je: da, površna, prevrtljiva i – kad bi do toga došlo – nevjerna svakako. Ali je volio tu naivnost koja mu se činila nesposobnom da bude lažna. Ona je pjevala u mirisu ruža u koru s anđelima. Gotovo je, ja sam zaljubljen. I bio je veseo. Pronašao gnijezdo u granju. Cvrkuće. »Mala«, reče joj u sebi.

– A ti bi, Mac, mogao već prestati s tim žvakanjem. – Nasmijala se s malim gađenjem.

Doista, možda je ATMINO mljackanje i njoj narušavalo neku svečanost?

– Oprosti, Mic, odmah sam gotov. – On stane raspremati stol. – Ovo je meni ručak. Danas sam obavio golem posao. Dva historijska horoskopa. Pratim ih skoro pune dvije godine. Gotovo. Obojica idu na dno. Jutros sam dovršio.

– Oni brodovi, Mac?

– Čelične grdosije sljedeće godine tonu. Gledajte, gospodine Melkiore – on prostre po stolu neke papire s ucrtanim sazviježđima, brojkama, imenima. – 13. veljače prošle godine u 13 sati i 15 minuta u Hamburgu je pušten u more ratni brod *Bismarck,* a 21. veljače iste godine u 15 sati i 42 minute porinut je u Newcastleu bojni brod *Georg V.* Obojica bit će razbijeni kao limene kante. Veličine. – On se nasmije zajedljivo, očito s nekom drugom mišlju.

– A zašto to radiš? Tko ti je naručio? Eto, u što on troši vrijeme.

– To je za štampu. Za nedjeljni broj vašeg lista, gospodine Melkiore. Pojavit će se pod naslovom »Veritas« oba horoskopa. Senzacija. Već sam govorio s Maestrom. Bio je oduševljen.

– To vam vjerujem. On bi potopio sve brodove – reče Melkior.

– I sve ljude – promrsi ona i zacrveni se od neke velike mržnje.

– Vi ga poznajete?

– Toga gada poznaje cijeli grad. Sinoć vam je o meni govorio svinjarije, vidjela sam. Čuvajte se, on je zaražen sifilisom. – Govorila je brzo i zadihano kao da je trčala.

– Ali, mačko, kako to smiješ tvrditi? – blago se usprotivi kiromant. – On je naprosto nesretan čovjek. Ti to barem znaš.

– Molim te, Mac, ne miješaj me s tom životinjom! – poviče ona i ustane. Grudi su joj se ubrzano gibale pri vrlo uzburkanom disanju. To je prvo uzbudljivo zapažanje Melkiorovo, a drugo je zapažanje, također uzbudljivo, bila ta njena mržnja prema Maestru. Što joj je Tersit učinio? Mržnja je imala vrlo surovu prošlost. Bila je još nenačeta, netrošena, puna, do vrha. Što je učinio prljavko – Tersit?

Ona sjedne ponovo i okrene leđa obojici. Posvadila se. Svi ste vi jednaki, svi ste protiv mene. Ramena joj se zatresu. Pokrije lice rukama. Sada će se vidjeti te glasovite suze u očima. ATMA ga pogledom upozori na fenomen. Trebalo je čekati dok se okrene, još uplakana. Možda ju je navlaš uvrijedio, zbog lijepih očiju? Gad je gospodin Adam. Smiješi se strpljivo. Čeka.

– A tako mi je tu bilo lijepo – govorila je jecajući. – Uvijek sve moraš pokvariti.

– Sada ćemo skuhati kavu i okrenuti šalicu. Hoćeš li? – govorio je kao u dječjem vrtiću.

– Neću. Ništa više neću od tebe. I nikad ti više neću doći – govorila je kroz dlanove. – A htjela sam ostati cijelo popodne. Tako mi je bilo lijepo. – I ponovo zajeca.

– A možda je sada on u kolima bojnim, ratnik mlad – tepao je gospodin Adam uspavanku. – Možda nije više na konju vitez strašan...

– Lažeš sada, lažeš! Udat ću se za čistača cipela na trgu... – Ona zarida zagledavši se u crnu pastu za cipele. Očajno.

On joj priđe i pogladi je lako po kosi drhtavom, požudnom rukom.

Ona se strese gadljivo. On se iskesi prema Melkioru izgubljeno i slegne ramenima. Još čekati, značilo je to.

Voda zabrunda na rešou. Gospodin Adam otvori limenku, miris kave ispuni sobu. To je djelovalo na nju kao šaptanje: dođi da vidiš, draga, divan krajolik. Otvorena je kutija s novom, neviđenom igračkom. Sad ćemo zaviriti u kaleidoskop budućnosti: raznobojna stakalca našarat će snove. Obojena geometrija, luđakov pejsaž: nevina djevojka, u bjelini, korača iznad plamenih jezika gnusnih gmazova, simboličnih (ljudska zloba), u daljini veliko svjetlo. I on. Konjanik. Čeka. Ah, idem, dragi, i ostavljam sve za sobom. Proklet bio ovaj svijet. Ja sam za te rođena. U daljini.

Čežnje. Sve su u daljini. Linearne. Jednodimenzionalne metafore. *Tamo daleko...* More, planine, nebo, zvijezde i ljubljeni – On. Daleke zemlje, egzotične, zov divljine. Istok – osamnaesto stoljeće; dvadeseto – daleki gradovi, prašume svjetla, mokri asfalt, crnac sa saksofonom, konjak, Zapad. Što hoćete od života? Malo čežnje mi daj, dragi, dragi moj. Da čeznem za tobom. Pismo. Glava (državnika). Poslao mi je dva kompleta (kombine i gaćice), šest (slovom šest) rupčića, šal svileni i spavaćicu. To nešto znači, spavaćicu. Zove me. Ne mogu se odlučiti, ovdje – ostaviti – sve. Teta mi je rekla: ja ne znam, odluči sama. *Ah, čežnje, čežnje mi daj...*

Prestala plakati. Obrisala oči. I nos. Upropastila je sve. Šmrc, šmrc. Nos je obilno sudjelovao u tuzi, pun rupčić tuge. A oči, oči lijepe – crvene, upaljene, istrljane – gledaju prezirno hladno, još glođu kost tuge, isisavaju moždinu. Nezasitan apetit gospođice, gospođe Vivijane. Duševni napoj. Ona oblizne suhe usne, mačkasto.

ATMA je klečeći posluži kavom. Lice mu je ozbiljno, gotovo razočarano: nije zasjala u suzama. Ipak uspije istegnuti lice u osmijeh no-no.

– Mogla bih te ubiti. – Oči joj se smiješe suzdržljivo. Lijepo. – Ti

pretpotopna životinjo!

Pretpotopna? Melkior časkom ispita egzemplar: ništa od toga. Prije, plinska maska. A i to uz svesrdnu pomoć fantazije.

Ona je ispijala kavu velikim gutljajima. Žurila se prema talogu: tamo joj se milo smiješila Sudbina. Okrenula je šalicu i čekala nestrpljivo. Sada se Sreća rađa. Pruža krakove, miče se u mraku, otvara putove, otklanja smetnje, ruši zapreke. Silna je, strašna je Sreća, ništa je ne može zaustaviti.

– Vidim put u daljinu – vidi ATMA u talogu. – Na kraju neki čovjek sam. Čeka. Iza njega dvorac sjajan, park zeleni, jezero, labudovi bijeli. Iznad krova divlje guske lete u daljinu. Evo, gospodine Melkiore, vidite li guske? – ATMA pokaže malim prstom sređeno jato točkica. – To su guske. Znači, jesen je. Ujesen ćeš stići ovim putem do dvorca blistavog nakon jedne, dvije, tri, četiri, nakon četiri godine. Ali na putu vidim strašne zapreke: rušenja, požari, eksplozije. Vidite li eksploziju, gospodine Melkiore? – Sada je pokazivao raspršeni mlaz taloga, mjesto gdje je bomba pala. – I mnogo ljudi oko tebe, tobožnji spasioci, pružaju ruke, dohvaćaju te redom, svaki za sebe, na neko vrijeme. I opet si na putu prema dvorcu čovjeka što čeka...

– I onda? – Slušala ga je s bolesničkom napregnutošću. U očima strah od neizvjesnosti, s poniznom laskavom molbom za jedan sretan svršetak. Ako je ikako moguće.

– Onda će nastupiti pakost i zavist ljudska. Vidim zmaja gadnoga s tri glave, a u svakoj glavi po jezik plameni. Zavist, pakost i kleveta – troglava aždaja na putu tvoje sreće. Prvu ćeš glavu proći svojom ljepotom, drugu ćeš glavu proći svojom dobrotom, ali treću, treću glavu nećeš proći.

– Joj – jaukne ona – zar nikako? – i drhtavim rukama prekrije lice, užasnuta.

Dobro je. Tu su im, dakle, pupci srasli, oko žmarka njene Sreće.

Kako je drži prikovanu za jezu Sudbine! Ali mi koji znamo zašto pijetao pjeva... Melkior se nasmije u sebi, ali mu ATMINA fraza još uvijek laskavo leži u uhu. Mi koji znamo...

– Treću nećeš proći – ponavlja kiromant sibilski. – Vidim snježnu bjelinu svuda uokolo. To je strast čiste ljubavi... protiv klevete, a tu nigdje tebe nema. Ne vidim te više.

– Ali rekao si, Mac, rekao si da ću stići do dvorca ujesen, nakon četiri godine! Pogledaj otpočetka, zaboravio si, Mac.

– Ništa nisam ja zaboravio – odgovori ATMA strogo. Odloži šalicu, zaklopi oči, digne lice prema stropu. – Ne vidim te više... ne prekidaj, nisam dovršio!... ne vidim te okom ljudskim. Čekaj, sada drukčije gledam, unutra. Mlijeko, mlijeko, uzavrelo, vidim. Crno mlijeko od ptice paklene, iz zmije jaje izvaljeno, koljeno prokleto. Sve se diže, diže... Oho, oho. O-ho, eto vojske crne, ratnika zubatih od uha do uha, zub do zuba. Krv i nož, krv i nož...

– A on, a on? – vapije ona izbezumljeno.

– Krv i nož – govori ATMA u transu i lice mu se grči od proročanske boli.

– Stoji li još pred dvorcem? Stoji li sam? – trese se ona jadno, zaljubljeno.

– Stoji, stoji... Pada! Zub za vratom, nož pod grlom. – Ona vrisne. – Saće vidim, saće, saće beskrajno. Iz saća glave vire, oči tužne, uši suhe. Glave, glave, grožđe gusto. Berba krvava. Tup i tup, i tup, i tup... malj za maljem. Kosci idu, krvnici. Oh, Mel-kiooor, Mel-kiooorrr...

– Što? – lane Melkior.

– Ne pitajte – šapne ona – probudit ćete ga. Još nije dovršio.

– Molim – reče Melkior uvrijeđeno. – Ja mogu i otići.

– Ne. – Ona mu žestoko stisne ruku. On osjeti taj stisak cijelim

tijelom, kao dodir s gromom. – I vas vidi. Slušajte. – Ruku je ostavila na njegovoj. On je osjećao samo tu ruku.

– I onda, Mac, i onda? – Željela je da se nastavi san. Možda ima i neki lijepi završetak. Možda ipak sretan, sretan!

– On ga diže, Melkior – šapće ATMA u plafon, a lice mu se smiruje, razblaženo. Čak i s nekim osmijehom. – Diže ga, diže. Težak je, opušten, polumrtav. Ne gubimo nade, veli Melkior. Za nju ću to učiniti. To i sve drugo, sve ću za nju učiniti, veli Melkior. Ja ljubim nju, Vivijanu, veli Melkior.

– Vi ljubite? – upita ona gotovo zaprepašteno. – Mac, koga to? Koju ljubi?

– Vi-vi-ja-nu – govori ATMA, a jabučica mu u grlu poigrava od suzdržanog smijeha. Adamova jabučica. Vidi to Melkior i crveni se. Pljusnut ću ga, misli, baš po jabučici Adamovoj što grohoće u grlu Adamovu. Pljusnut ću ga...

– A koja je to Vivijana, Mac? – Ništa ona ne opaža. – Zašto ga za nju diže? Tko je ona?

– Kćerka tvoje majke, a nije ti sestra – odgovara on pitijski i jabučica Adamova opet zaigra.

– Kći moje majke, a nije mi... Pa to nije nitko, Mac! Zar ne, da to nije nitko? – obrati se ona Melkioru. – To znači da vi i ne ljubite... nikoga?

– To znači – prihvati Melkior spremno pruženu šansu.

– Onda što motaš tu, Mac Adame! – poviče ona razočarano. – Sasvim si se smotao. Brbljaš. Ništa više ne vidiš, reci, ništa ne vidiš?

– Vidim. Uprtio ga na rame Melkior i nosi u dvorac stakleni. Za njenu sreću nosim, veli Melkior i daje mu krvi ispod vrata. Svoje krvi daje Melkior za njenu sreću. Dolazi k sebi on, otvara oči velike. (Lijepe, popravlja ona). Ako sam mrtav, veli, sve je svršeno (kako se već kaže), ako li sam živ, pustite da čekam, da dočekam nju. Malo su vas priklali,

veli Melkior, otvorili vam žile i otišli. Iscurila vam krv. No ja sam dao svoje, ima toga u mene, veli Melkior, pa neka vam je nazdravlje. Vratit ću vam, veli on, kad naraste moja krv, čak i dvostruko ću vratiti. Hvala, hvala, veli Melkior i odbija s gađenjem. Ja sam to poklonio zbog... i neće da kaže zbog čega, a zbog njene sreće je poklonio. Nego, poslat ću vam učitelja, veli Melkior, jer vi ste prostodušni kao roda, na jednoj nozi čekate. Vas treba podučiti još koječemu. O ne, ja hoću čekati sam, veli on, sam dočekati nju. A na dvije noge znadem i sam stajati. Ah ne, veli Melkior, vi učitelja trebate prije nego odem po nju. Vi stojite na jednoj nozi, nozi i pol najviše, vi ste roda, roda i pol najviše, a njoj treba orao, čak i po dva orla, za danonoćnu smjenu, i još po koja papiga zbog ćaskanja ugodnog. Sve ću joj ja dati, sve iz sebe, odavde, i orle i papige, samo idite, dovedite mi nju.

– Je li mene, je li mene, Mac? – zamekeće ona mazno, puna nade.

– Vivijanu, rekoh ti.

– Tko je to? To nije nitko!

– Kći tvoje majke...

– Već smo rekli: to nije nitko. To ne može biti! Tko je to? – šapćući upita Melkiora. On slegne ramenima: nemam pojma. – Eto, izmislio si.

– Nisam ja – reče ATMA zemaljskim glasom i priškilji na Melkiora. – To je on.

– Tko?

– Melkior... izmislio, Melkior...

– Gospodine Adame... – ali dalje ništa nije znao, kao da je zatečen u laži. Osjeti potrebu da opere ruke, oznojene. – Gospodine Adame – ponovi besmisleno i stane, nenavinut. Pukla opruga, osjetio je to odjednom kad ga je ona pogledala velikim očima, upitno: vi?

On prebaci nogu preko noge kako bi usput šiljkom cipele smjestio gospodinu Adamu bolan udarac ispod koljena. Slučajno, uz

ispričavanja, ne znam kakva.

– Ah! – jekne gospodin Adam i upali svoje male zbližene očice u Melkiora s velikom prijetnjom sveobuhvatnog polipa, strašnoga gospodara dubina. Ali izvije svoje krakove u visinu, u protezanje, u razumno buđenje. – Kako? Zar sam spavao?

– Ne, spavao je sin tvoga oca! – reče ona srdito. Sve joj je propalo.

– A nije mi brat? – prihvati on oduševljeno. – Pa to sam ipak ja, znači, spavao.

Njoj sine:

– Ah, to sam ja! To sam ja! – plješće ona rukama i grli ATMU Velikoga.

– Što ti? – čudi se ATMA vrlo uvjerljivo. Melkior izmijeni noge i ponovo ga upozori cipelom u cjevanicu. Ovaj put blago, s osmijehom »mangupe«.

– Vivijana! Ja sam Vivijana! – izvikivala je ona svoje sudbinsko otkriće.

– Tko ti je rekao? Zar ste joj rekli?

Melkior otpuhne nosom i okrene glavu.

– Ti si rekao, ti, ludi Mac! Zar se ne sjećaš? Vivijana? Baš mi se sviđa. To si ti izmislio, Mac?

– Ne, gospodin Melkior.

Ona ga pogleda kao kokoš nagnuvši glavu prema jednom pa drugom ramenu, jednim pa drugim okom – s dvije miline. On problijedi. Neko klupko mu se naglo smotalo pod dijafragmom, osjeti čaj u jednjaku, sladak.

– Lijepo ime. Baš vam hvala – govorila je Melkioru taknuvši licem njegovo rame umiljatom zahvalnošću. ATMA ga pogleda zaslužno. – A ti si, Mac, ipak svinja! Zbog onih orlova! Ipak nisam toliko glupa. Što će

ovdje misliti? da sam neka... I papige! Ne, ti si doista svinja, Mac Adame!

Rasrdila se opravdano-mazno zbog čudne insinuacije gospodina Adama. Ona je jedna žena nesretna koja traži ljubav (iskrenu i čistu) za svoju mladost i eto, kažu, ljepotu... a ovamo za danonoćnu smjenu... zna se što on misli pod orlovima. Doista, što će misliti o njoj tu gospodin Melkior? A gospodin Melkior je već mislio: gle, pa to je sada jasno – ona je... nimfomanka! Do dva orla kljunata dan i noć, dan i noć... I još papige k tome, glupe, brbljave.

A sada je to bila strast za otkrivanjem, za povećavanjem svoje žalosti. I zato je ostao, čekajući, Melkior.

Ali ona je ustala skupljajući svoje stvarčice u torbicu. Seansa je završena ipak s nekim izgledima: ima tamo taj dvorac, pa On u daljini. A teškoća mora biti, bože moj. Na to je navikla.

– Hoćete li me malo pratiti, gospodine Melkiore? – To da bi ubila gospodina Adama. Danas joj nije više potreban, a bio je pakostan. Ona ga je odgajala.

– No dobro, Mic – skoči on i zapucketa prstima – hoćeš li da ti kažem svu istinu do kraja? – Načas nešto zatreperi u njegovim zbliženim očicama kao želja za silnom osvetom. Ali se odmah rodi osmijeh i otkrije velike rijetke zube, kineske, pomisli Melkior.

To je obori natrag, na kauč. Nije otkidala pogleda od oblaka nad sobom. Očekivala je munju. Ali se oblak obrubio sunčanim zlatom i nebo se osmjehnulo.

– Prekinuli ste me – reče slatko, punim ustima pjenušave dobrote. – Netko me nogom ispod stola... gurnuo, probudio sam se prerano. Nisam još dovršio, Mic.

Začas je sputao njeno slavlje svadbeno u dvorcu dalekom, staklenom. Ona je užasnuto gledala u Demiurgove razigrane zube kojima ide da pregrize grkljan obećanoj sreći. Ona je preklinjala ne

cijelim tijelom, *ne, smiluj se,* Mac. Vidjela je prekid, propast, kraj. Ah, kako je teško postići tu prokletu Sreću!

– Jer ja bih još imao reći o viđenom...

– Ne, Mac, molim te! Ne zagorčavaj mi... ne zagorčavaj... – Ona zajeca pod ATMOM Groznim, gledajući ga usrdno, suzno, onim očima koje je htio pokazati Melkioru. On mu i dade znak da pogleda.

Jadna. Melkior je htjede pomilovati pokroviteljski, ali ga njene oči vrate u stanje poraženoga. Oči! Pravo ima ATMA-Neron, pjesnik tih suza. Divio se njegovoj okrutnosti.

– A da mi malo dlan pokažeš?... Da ti kažem i svršetak? – On segne za njenom rukom. Ona sakrije ruke za leđima. – Daj, nije tako strašno. – Smješkao se gore ATMA, divlji bog, svemoćni. U njegovim rukama treptala je jadna mala čežnja za Srećom.

Melkior ustane. Ona ga pogleda s molbom; htjede ga zadržati, no riječ joj umre na usnama. ATMA se ne osvrće, on je s njom nasamo. Melkiora je jednostavno isključio. Pozvao me na manevre, zaključi Melkior i promrmlja neki pozdrav kao molitvicu protiv uroka. Na stubištu zagrabi po dvije stepenice i pobjegne, ranjen, u svoju sobu.

Sutra ćete ga dobiti, lišće betela, obećao je riđi davao prvom časniku – anđelu Nirvane. Sutra raj afionski. Makar i limb betelski, samo da ga logika ove noći ne sasiječe kristalno oštrom geometrijom izvjesnosti. Njemu koji je prešao Osmerostruku stazu Učiteljevu ovaj riđi gad asklepijad nudi list betela da njime pokrije svoj sramni strah pred nestankom. O, Purna, zašto nemam snage tvoga duha u ovoj divljini? I ti si se spremao na put u divlji kraj nastanjen možda i ljudožderima kao i ovaj moj divlji arhipelag. Upozorio te Učitelj: *Purna, to su ljudi žestoki, okrutni, nagli u srdžbi, bijesni, nasilni. Ako ti dobace u lice riječi zle i uvredljive, ako ti se u srdžbi usprotive, što ćeš misliti?*

Ako mi dobace u lice riječi zle i uvredljive, evo što ću misliti: to su sigurno ljudi dobri, koji mi dobacuju ružne riječi, ali me ne udaraju rukom niti bacaju kamenje na me.

Ali ako te udare rukom i bace kamenje na te, što ćeš tada misliti?

Mislit ću da su ti ljudi dobri, da su mili, jer me ne tuku batinom ni mačem.

Ali ako te udare batinom i mačem.

Dobri su to ljudi, mislit ću, ljudi mili, koji me udaraju batinom i mačem, ali mi ne oduzimaju život.

Ali ako ti život oduzmu?

To su dobri ljudi, to su ljudi mili, mislit ću, koji me s tako malo boli oslobađaju tijela punog gadosti.

Dobro, Purna, reče tada Učitelj Gotama, ti možeš ići onim barbarima. Idi, Purna, oslobođeni – oslobađaj, utješeni – tješi. Kad stigneš do nirvane učini da i drugi tamo dođu.

O, Veliki Gotama, kako da se odlijepim od proklete želje za postojanjem? Ja znam svetu istinu o boli, ali ja volim svoju bol. Bol mi kaže: ja jesam i dok jesam jesi i ti. Ja sam tvoje oko, tvoja ruka, tvoja utroba, tvoj pupak kojim te majka vezala za život. Kad mene nema, ti živiš zato da bi me čekao cijelim svojim tijelom, svojom mišlju, svojom sudbinom. Ja sam tvoje postojanje, ja sam tvoja svijest o tebi, ja sam ti. Hoćeš li radosti, hoćeš li smijeha, hoćeš li zadovoljstva? – ja ću ti ih dati. Ja dajem dan, jer sam noć, dajem svjetlo jer sam mrak, dajem misao jer sam strah, dajem ljubav jer sam smrt. Ja sam sve.

Daj mi boli, o Veliki Gotama!

Jer sve je tako jasno sračunato na mučenje postojanja. Lanci kauzalnosti, križaljke pojmova, kavezi silogizama, ARS MAGNA.[97] Lullusov izum za otupljivanje pameti, idiotski kodeks razuma. ARS COMBINATORIA,[98] trik kartaških varalica. Lukavac, mešetar, lupeški posrednik, svodnik Terminus Medius, varalica s lažnim identitetom, s dvostrukom ulogom – sad subjekt S, sad predikat P, sad me vidiš, sad me ne vidiš – čarobnjak-šarlatan, ljubavnik dviju bludnica – Premisa, misteriozni tip M, anonimni otac sina kretena zvanog Conclusio. A pradjedovi Principi, a tetke Kategorije! Deset tetaka!

O, Aristotele, Aristotele! uzdiše prvi časnik. Osjeća užasno identitet svoga tijela po predujmu boli skorašnje transsupstancijacije u jelo i blato ljudoždersko, a Stagirit[99] mu nudi da poljubi prije misterija pretvorbe Princip Identiteta, da ne bi prešao u novu supstanciju samo tjelesno-bolno, osjetilno, kao govedo. Nije dostojno jedne Svijesti da ne zna da to tijelo što u kotao bacaju ljudožderi nije samo suma osjeta, kaos boli, uzdrhtalo klupko straha, već *ona* sama, *ona* – teorijska Svijest, uvijek prisutna u svome kontinuitetu, *ona* – logičko *Ja* koje – ako hoće – može izvesti i silogizam po bezgrešnoj djevici BARBARI: *Svaki je čovjek smrtan – ja sam čovjek – ja sam smrtan.*

Šarlatan-čarobnjak-mistifikator zove se Čovjek. Što je, dakle, Čovjek? Čovjek je Terminus M, Srednji pojam u silogizmu smrti. Ja sam

Subjekt, Predikat mi je kotao s kipućom vodom, moje meso, zubi kanibalski, pod stablom banane netom snesena, još topla banana. To je moja Nirvana, o Gotama!

Osjećao je svoje tijelo u želucu s puritanskom željom za povraćanjem. Autofagija – sasvim dobar termin, pomisli, a može se uživati i sirov, tko voli.

Tko voli još živjeti ovdje? Svi. Svi ovi što bi noćas htjeli ispiti svoje salo, izgristi svoje meso, progutati sve tjelesno, sve pojavno na sebi i ostati jedno čisto *Ja an sich*[100] bez usta i ždrijela (sami su sebe prije pojeli), jedna neulovljiva, nejestiva, svjesna Monada, koja raspolaže arielskim moćima osvete: sve vidi, sve zna, sve može. Ali sve to, dakako, samo privremeno, dok opasnost mine. A onda, molim natrag moje tijelo, moja usta i ždrijelo i crijeva i sve ostalo crijevno i crijevovodno, sve slasti, blaga i blaženstva Mene-Fenomena molim natrag. Takva je bila pogodba. Takva je, tko kaže da nije! Samo, što mi pada na um, da vam sada damo reinkarnaciju u jednog reptila, jednog krokodila, a? Pa klop-klop, žderete ljudoždere – pojavno, a glava *an sich* kantovska, noumenonska živi u idejama? Kakva samsara!

Da proširimo krug zadovoljstva i na hrkanje. Stari se mornar oslobađa svoga umora gotovo bi se reklo historijskog. Siše snagu iz tropske noći, iz sna, iz mira, puni rezervoare za sutrašnji dan. Tko zna što ga čeka?

– Doktore, gurnite ga, probudite ga! – čuje se zapovjednički glas komandantov.

– Prvo, zašto baš ja? – šišti asklepijad kroz smijeh pakosni. – Drugo, zašto buditi čovjeka koji spava bezbrižno možda prvi put u životu? A treće, komandni most je potonuo skupa s lijepim brodom *Menelajem.* Ovdje smo na jelovniku samo kao različita jela, prema ukusu domaćina, to je sva razlika među nama.

– Vi ste još uvijek pod mojom komandom, ne zaboravite. I to

ratnom! S posebnim ovlaštenjima, skrećem vam pozornost. Vi znate kako se u ratu kažnjava otkazivanje poslušnosti, ne?

– U ratu? S kim smo *mi* u ratu?

– Mi smo ovdje dio domovine pod ratnom mobilizacijom. Mi smo pali u ruke neprijatelju, u statusu ratnih zarobljenika.

– Mi smo ovdje dio prirode u prirodi, gospodine, ako još mogu tako da vas nazovem. Kakvi neprijatelji? Ovo su Prijateljski otoci, a mi smo hrana ovim prijateljima, gospodine Zalogaju. Provijant.

Prvi časnik se smijao zajedljivo u svom dijelu mraka. Agent i upravitelj stroja rigali su bezobzirno mržnju na liječnika. I po koži se vidi da ne možete biti s nama, i Bog vas je isključio, označio vas smradom kao stjenicu, govorili su u mrak liječnikov i žalili što mu ne vide lica. No bolje za njih da ga nisu vidjeli. Njegovo se lice kupalo u zadovoljstvu: govorite, govorite, vi odabrani, vi čisti, vi lijepi! Ukusni, mirisni, aromatični, gurmanski obroci. Vi delikatese! O, da si blagoslovljen, Smrade moj iskonski! Ti si meni oklop kornjačin, bodlja ježeva, kućica puževa, brzina zečeva, šapa medvjeđa, rog bivolski, snaga lavovska, otrov zmijski, lukavstvo lisičje, krilo ptičje, crnilo sipino, gadost salamandrova. Postoje mravojedi, lastavice muhožderke, kameleoni, pauci, razni insektivori, ali nema stjenicoždera. Ja sam stjenica među ljudima! Stjenica smrdljiva, noćobdija vaših bdijenja, vampir vaših groznica, mučitelj vaših nesanica. Ja plazim po vašim lijepim snovima i pijem vašu čistu, zdravu, slatku krv. O vi, nadbiskupi ljepote, kucnuo je čas odmazde!

– Probudite ga! – izdere se najzad kapetan, jer je stari mornar hrkao reklo bi se pomamno.

– Kako možete tako spavati, čovječe? – predbaci mu ljubazno upravitelj stroja nakon što ga je dobro prodrmao i razbudio.

– A što da radim, gospodine inženjeru? Noć je... – reče mornar nevino.

– Da. Ali vi hrčete! – izdere se kapetan.

– Ah, doista? Oprostite, nisam znao, gospodine komandante – ispričava se ozbiljno mornar. – Sigurno vas budim. Da, kažu mi da rokćem strahovito. Nikad nisam čuo, ali govorili su mi i momci na brodu da rokćem. To je meni ostalo još iz mladih dana. I nos sam dao operirati zbog toga, pola funte mesa su mi izrezali, proširili rupe, pa ništa, hrkao sam i dalje. Hrčem i hrkat ću, gospodo, čim se okrenem na leđa. Tu nema pomoći. Nego jedino da me okrenete na bok...

– Ma ne radi se o tome, do đavola! – ljuti se kapetan. – Nego, kako možete, razumijete li, kako možete hrkati tako bezbrižno?

– Ja ne znam kako mogu, gospodine komandante. To je valjda samo od sebe. Ali namjerno nije nikako, tako mi...

– Ah, blažena budala! – uzdahne kapetan.

– Može biti – uzdahne i mornar, iskreno. – A što se hrkanja tiče, okrenite vi samo mene na bok, ako vam se ne gadi, i hrkanje će odmah prestati. Kad bih ja to čuo, sam bih ončas prekinuo. Ali kad čovjek to ne čuje. Zanimljivo, svi čuju, svi se bude, samo grešnik – nikako. Zanimljivo. – I nasmije se stari bezazleno svome otkriću. – Svi, ali onaj prokleti hrkač – ne – ponavlja on za sebe i smiješno mu je to. I ponovo mu san pada na oči. Od zadovoljstva.

– A on se još i smije! – bjesni kapetan. – Zar ne shvaćate vi, prokleti idiote, da će vas ovi crni možda već sutra skuhati i požderati kao đavoli grešnika u paklu? A vi se cerekate, umjesto da mislite o tome!

– A što da mislim, gospodine? Ja znam da sam veliki grešnik, pa ako me ovi vragovi požderu, neće me oni tamo. Šteta je samo za gospodina glavnog kuhara. Dobar čovjek. Sigurno bi bio otišao u raj da ga ovi vragovi nisu pojeli. Pojesti onakvog čovjeka, ne, to je bogme nepravda. Koliko mi je puta, sad vam to mogu reći, dodavao vaše oficirske hrane. Jedi, veli, stari, to je dobro. O, i te kako, gospodine, vrlo dobro i hvala vam, gospodine, na vašoj velikoj ljudskoj dobroti. A kakav je tek šaljivac

bio gospodin glavni kuhar! Jednom tako stojim ja...

– Gle on bi sada pričao anegdote, dosadno mu je – promumlja kapetan.

Stari mornar shvati da ga nitko ne sluša, okrene se na bok i začas zaspi bezbrižno.

Sutradan se u brodolomcima plašljivo rodi slabašna nada kako bi možda moglo sve još dobro krenuti. Nije se pripremao nikakav kanibalski ručak. Na jučerašnjoj kuharovoj lomači miroljubivo se dimilo zeleno granje, zbog rastjerivanja otrovnih insekata, pomisli asklepijad, pametna mjera. Eto, da se jučer kuhar sjetio da pred kotlom održi neki religiozni govor, bio bi za sto godina proglašen svecem ili barem mučenikom, njegovo bi se ime spominjalo u katedralama kršćanskoga svijeta. Ovako su za njim ostali samo ovi nabrekli trbusi sa *Menelaja,* koji ga usrdno proklinju što ih je tako brižljivo nakljukao smrću. U naselju nije bilo nikakvih priprema za neke osobite svečanosti. Urođenici su besposleno tumarali uokolo koliba uklanjajući se golim ženama koje su ih zbog šale pljeskale po blistavo crnim stražnjicama. Majke su s tupom ravnodušnošću dojile svoju mladunčad, čak i po dvoje odjednom, na svakoj sisi po jedno. Odraslija djeca sa zavišću su motrila hranjenje malih sisavaca i prstima krala kapljice mlijeka s proždrljivih malih njuškica; sa slašću su oblizivala ljepljivo oslađene prste. U šumi je bolno vrištao jedan majmun kojeg je crni dječak opržio ugarkom. Pridružilo mu se zatim čitavo pleme solidarno i urlikalo s njime protestirajući bijesno u zboru. Onda se javila cijela šuma strašnim urlikom. Uvrijeđen majmunski narod. Ljudožderi su se smijali nemoćnom bijesu majmunskom dobacujući izazovno razdražljive protuurlike. Nato se vrištanje majmunsko pretvorilo u neku vrst općeg plača i naricanja, priznanja nemoći i poraza. I začas je mir zavladao u džungli.

Nekoliko urođenika naoružanih sulicama izveli su brodolomce iz kolibe i odveli ih u šumu. Četiri gola odličnika s *Menelaja,* s dlanom

umjesto smokvina lista, prođoše kroz selo pored golih žena džentlmenski oborena pogleda, umirući od stida. Samo je prvi časnik svojim dugim bijelim prstima pedagoški obgrlio svoga nehajnog miljenika kao da ga podučava u nekim elementarnim vještinama. Slab đak, pao bi na prvom ispitu. Ali nije to, nego prvi časnik palube prkosi elementima: on pravi humor od svoje bijede. No nitko to ne primjećuje. A njemu nije ni stalo do toga; drži svoje kormilo u ruci za svoj račun i smješka se gadljivo.

Uz gole idu i dva gada (nejestiva) u odijelima. Stari mornar pokazuje vrlo razgranatu radoznalost: brzim pogledima ispituje nebo i podneblje, stabla, kolibe, ljude, žene i djecu, prisluškuje pjev ptica, riku zvijeri, šum vjetra u krošnjama, i reče odjednom sa zadovoljstvom: »Pa ovdje je, sveca mi, sasvim ugodno.«

Doktor hoda malo odvojeno od grupe kao što je hodao cijeloga života. Ipak s razlikom! Sada se on sam odvojio, odjeven, čak i gizdav, svjestan svoje strahovite superiornosti koju je jako isticao pred ovim usranim golaćima. Pred ovim stadom blaga blesavog koje sa smiješnim dostojanstvom bivših ljudskih konvencionalnosti stidljivo krije svoje genitalije. Koješta! Kao da je u tome pronađen neki blaži oblik ove zaguljene situacije? Kao da će oni tim svojim tužno obješenim nosovima ovdje nekoga šokirati? Izazvati revolt javnog stida? Povrijediti moralnu osjetljivost ovih dama što se i same gole šeću i ne obraćaju nikakvu pažnju na prisutnost tu neke gole i uzbudljive muškosti.

No čim su zašli u šumu prvi časnik ispusti svoga smežuranog sveca i stane pomno ispitivati floru, grickati plodove, žvakati lišće, granje, korijenje. Onda se odjednom izbezumljeno obrati doktoru:

– Dakle?

– Što, dakle?

– Pokažite mi to drvo spoznaje!

– Ah – sjeti se doktor – vi tražite svoje alkaloide? Nadam se da ćemo nešto pronaći za vas. Lišće *Piper Bette.* Samo ja ne znam kako stablo izgleda. Ali *palmu Areca Catechu* poznajem. Viđao sam je. I njeni oraščići sadrže veliki postotak alkaloida. Samo, ona je vrlo visoka, a betelovi orasi su na vrhu, treba se popeti.

– Penjanjem me plašite? – nasmije se prvi časnik. – To je jedna od vještina pomoraca koju još nisam zaboravio.

– Ne sumnjam. Samo, hoće li ovi dopustiti da se penjete tako visoko?

– A kamo ću im pobjeći? U nebo?

– To pitajte njih. Ali ja znam – doda riđi asklepijad lukavo – čovjeka kome bi dopustili da se penje.

– Vama? – reče prvi časnik i odmjeri ga s podsmijehom. – Ti bi se penjao!

– To još ne znam. Osim toga za tu majmunsku vještinu nikada nisam bio sposoban. Ali staroga ne bi sprečavali...

– Mislite, njega ne kane... kuhati? – reče prvi časnik bez zavisti. – A ni vas neće – doda oklijevajući. – Vjerujte, nije mi krivo. Odnosno, svejedno mi je. A gledajte ove naše kako su navalili na banane.

– Da, upravo gledam. Ugljikohidrati i bjelančevine. Pa će se noćas lupati po trbusima *mea culpa.*

Doista, kapetan, upravitelj stroja i agent lakomo su ljuštili banane. Oko njih su samo letjele četverokrake ljuske kao ispaljene čahure. Glad im je potisnula sve strašne noćne misli; oni su se hranili bezumno, gotovo idiotski, ne misleći više na tako skoru i još gore – na tako strašnu smrt. Ali odjednom, kad je mladi kanibal bacio pred njih novi naramak banana, kokosa, ananasa, mango plodova, sladorne srži trstike te ljepljivo slatkih ružičastih indijskih smokava, kapetanu kao da je nešto sinulo. On se žestoko lupi po svom izbočenom i svakako

inteligentnom čelu:

– A znate što, gospodo? Pa oni su nas izveli na pašu!

– Jedva jednom! – promrmlja doktor uz osmijeh sažaljenja.

– Oni nas tove! – gotovo zajeca prvougroženi agent s užasavanjem.

– Tako je, gospodo – konstatira posramljeno upravitelj stroja – oni nas kljukaju kao tuke.

I sada nastane bolno buđenje u brižnom naručju mame Prirode. Dječica se smjesta odbiju od darežljive sise. Osjete kako im u želucu buja, kako plazi i šljapka po kaši od slatkih plodova strašna životinja. Kao da su jeli žive salamandre, štakore, žohare, sva im se utroba uzbuni u panici iznenadne katastrofe. Svaki obgrli po jedno stablo i stane iz sve snage izbacivati iz sebe svoju podmuklo proždrljivu i odvratnu smrt.

Odvratnu smrt. Odvratnu smrt nosiš u sebi kao rodni kraj, dragi zavičaj. Zavičaju, mili raju, tko te ne bi ljubio. Tamo, tamo da putujem. I duša se rastaje od tijela. Odlazi. Ali prije nego otputuje, diktira da se učini i postupi kako je ovdje određeno: da se polovica pokretnog i nepokretnog imutka preda mojoj zakonitoj djeci, a druga polovica mojoj zakonitoj ženi na doživotno uživanje ako se ponovo ne uda. Ako li se pak uda, da se sve od nje oduzme i preda zakonitoj djeci, ili pak unucima ako ih bude, o njihovoj punoljetnosti. Ženi da se u tom slučaju ostavi samo njena lična oprema iz tzv. miraza, ukoliko je još nešto od toga ostalo. Item dvije haljine – jedna svakidašnja i jedna blagdanska, item dvije promjene rubenine – dva kombinea, dvoje gaćice, dva grudnjaka, dva nosača za čarape, a sve to po jedan bijeli i po jedan crni komad (zbog event. korote). Isto tako dva para čarapa, od toga jedan par crnih (s razloga kao gore). Item, dva para cipela, jedne bolje, jedne lošije (bolje neka budu crne s razloga k. g.). Da joj se oduzme sav nakit, uključujući u to i bračni prsten koji njezinom novom udajom gubi svoje sakramentalno značenje i tako postaje ukrasnim predmetom, koji da se oduzme. Da se u ostavinskoj masi odredi svota (po tekućim cijenama)

za njezin pogreb prvoga razreda (bez mise zadušnice) i da joj se u sprovodu nosi vijenac ispleten od trnja i kopriva sa žutom vrpcom na kojoj će pisati DOĐI, DOĐI DRAGANA. Da se ukopa u zaseban grob, a na ploču da joj se ukleše TU POČIVA MOJA MILA KOJA ME JE LJUBILA – DO GROBA – POKOJNI MUŽ I. A kad se bude zakucavala u sanduk, da se...

Kuc, kuc, kuc – žestoko kucanje na vratima prekine Veliki testament. Ali još nije dospio ni da upita tko je, u sobi se pojavi Ugovo nacereno lice.

– Doista, doista vam kažem – i u tri koraka stigne do otomana na kome je ležao Melkior. – Vi od sebe činite nešto što ni Bog neće moći više razumjeti. Ležite li dugo ovako? I, dakako, maštate?

– Pa, nešto sam mislio – odgovori Melkior protežući se kao da se probudio.

– Mislio? Pa i ja prezirem tijelo, Eustahije preljubazni. »Ali Bog složi tijelo i najhuđemu *udu* dade najveću čast.« Sveti Pavao. Sav sam danas duhovan. Duhovno lice bilo je kod nas na ručku, neki stanoviti don Kuzma. To moja mama pokupi po crkvama i dovede kući. A on je sav duh, tijela više gotovo i nema.

– A uši ima... ogromne? – Melkior se podigne na lakat i zainteresira se živo.

– Nešto kao bivši elefant. Vi ga poznajete?

– Ah, jadni don Kuzma. – Melkior ga vidi na invalidovoj vagi, jadnog, svadljivog, za gram svoga mesa. – Mnogo smo mu krvi ispili. Bio nam je kateheta. Ali onda je bilo krvi u njega, silovite.

– A sada, da vidite! Dies irae.[101] Jedan od onih što nastupaju pred gnjevno lice Gospodnje. Moja je majka odlazila u kuhinju kako ne bi nad njim plakala. Čak se ganulo i Kalistovo crvljivo srce. Zavjetovao se u duši da sedam dana neće odlaziti gluhoj. A otići će sutra, naravno. Nema u njega baš nimalo tjelesne stidljivosti, osnovne vrline jednog

oca.

– Takvoga sina – doda Melkior kao *amen.*

– A zašto vi mene smatrate tako nesposobnim za duhovno uzlijetanje? Nečisti duh koji proizlazi iz oca...

– Proizlazi i iz sina. Filioque.[102] Teološko-seksualni problem svake familije. Zato se i posvadio Istok sa Zapadom. Više je volio da se oslanja na oca, iskusnijega. Seksualni duh jeste nehotični tvorac sina, kažnjeni sladostrastnik koji plaća skupo svoju malu kratkotrajnu sreću. Sin je njegovo prokletstvo. Njegov inkarnirani svjesni seks koji mu se neprestano mota pod nogama kad mu se javi želja. Budno uho u bludnim noćima, sumnjičavo oko što vreba njegove požude s nepravednim i okrutnim gađenjem. Jadni roditelj koji se mora stidjeti svoje muškosti, jer ga je njegov muški potomak uškopio u svojoj fantaziji.

– Ja gledam na stvar više ekonomski. Kalistova muškost prilično opterećuje obiteljski budžet.

– A vi biste htjeli da on tu stavku prebaci na vašu muškost? Jer ona ima pravo na financijsku pomoć koja proizlazi iz jednog stidnog odricanja, pravo na žrtvu? A zašto? Čime je vaš poštovani klipan zaslužio više veselja? A možda je tamo već nastupila i panika pred posljednjim trzajima? Bez veselja, bez poezije, naprosto, neko tužno provjeravanje?

– Nemojte, zaplakat ću! – učini Ugo komično plačnu grimasu. – Sanjat ću Kalista in flagranti s gluhom i žestoko ću navijati za njega.

– I trebali biste, da ste više samostalna muška jedinka a manje glupavi tatin spermatozoid koji je u svojoj glavici pronašao ideju o bezgrešnom rođenju.

– I vi biste baš tako odlučno meni uskratili taj mali izvor prihoda? Ako je to dozvoljeno, ja sam propao. Ako nema grijeha, ne mogu

prodavati oproste. A Kalisto je krupniji primjerak grešnika i mogu vam reći da kod mene jeftino prolazi. Neka pokuša kod onih u crkvi, pa će vidjeti boga svoga. Nažuljao bi grešna koljena kao dromedar. Pa pokajanja, zavjeti, korisne odluke *nikad više*... A kod mene se može i nastaviti, uz neznatnu odštetu, dakako. I još kažete da sam bez razumijevanja! Ja sam milosrdan. A on, kako se odnosi prema svom legitimnom »spermatozoidu«? Prisiljava ga da prodaje stare šešire! Ja moram odlaziti na sastanak ljubavni kao sušićavi romantik, s pjesmama u džepu, jer nemam kinte da djevojku odvedem u kavanu. Dužan sam svim konobarima. Thénardier će mi jetru iskljuvati. Razbolit ću se od vlage po parkovima. Ali Bog vidi moju bijedu, poslao je toplu jesen. Ah! – uzdahne Ugo bez šale. Iz džepa izvuče neke papire i baci ih na stol. – A moram se još i s rimama mučiti! Ne može se ništa sa slobodnim stihom. Gledaju vas nekako odsutno kao krave i bave se svojom mišlju: od dva metra izašla bi haljina uz tijelo, ali za plisiranu suknju trebat će više... Ne, bez rima se ne može. To je jedino što one razumiju, *granje-sanje.* Klepetanje. Ali to im privuče pozornost. Strahopoštovanje. Dive se. Kako se samo slažu te riječi, bože, bože! – imitirao je zadivljenu gusku.

Melkior se smijao na otomanu:

– Onda pravite, dragi Parampuš, rimovane stihove.

– Ah, ne smijte se pjesniku-praktičaru, Eustahije premudri. Radije pomozite, vi lako pravite te rezance koje rado kljucaju naše koke. Slušajte.

Umrla je stara nada.
Rujna jesen nemir nosi.
Blagi fluid...

i sad bi trebalo da se tu nešto dešava u kosi, ali nemam rime na *nada* za treći stih. *Blagi fluid... sada – struji u tvojoj kosi.* Ali nekako mi ne zvuči,

ne čini li se i vama, blagi Eustahije?

– Da, pokvaren je ritam u druga dva stiha – reče Melkior. – Morali bi biti trohejski osmerci kao i prva dva. Stavite ovako: *Blagi fluid listopada – struji sad u tvojoj kosi.*

Ugo ga poljubi oduševljeno.

– Ah, kakav talenat! I vi to samo onako... saspete iz rukava.

Ugo-dan glu-pan. Onda mu sine: Krpice za Vivijanu! Ipak s njom ima sastanak večeras! *Blagi fluid listopada struji sad u tvojoj kosi.* Tražit će da joj upiše u spomenar, fluid listopada. A što je to *fluid,* dragi? To je sigurno nešto prosto?

– Mogli ste joj napisati nešto bolje – reče ustima na kojima se osušio osmijeh.

– A zar nije sada dobro? – uplaši se Ugo. – Ah, koji ste vi pokvarenjak! A ovamo: napiši *listopada!* Podvalili ste, Eustahije? Pa da, to je banalno *nada-listopada.* Stvarno, glupo. Vidite, kakvi ste!

– Ne brinite, njoj će to biti divno. A-ha, ušla sam u poeziju! Ako je čula za Lauru, vi ste Petrarca.

– Ma, Eustahije sumnjičavi – zine Ugo kao zaprepašteno i pokaže velike plombe – za koga vi mislite da ovo pišem? I još se hvalite, ja sam psiholog, poznajem ja njega. Ne, vi mene uopće ne poznajete. Danas zaručnica ima rođendan, a nemam, jadan, čime da joj kupim dar. Pjesmu nosim, sonet, eto, kad hoćete baš sasvim da me ponizite.

– *Umrla je stara nada,* to je zaručnica, a *blagi fluid* struji u kosi Vivijane – reče Melkior i ustane nemirno.

– Ah, koji ste vi libidolog, Eustahije nepogrešivi!

– Znači, priznajete!

– Priznajem. – Ugo obori oči kao mala grešnica. – Ali... ali sve nedužno, čisto, kao na prvoj pričesti. Idealno. U tome i jeste stvar. Jadna

zaručnica.

Melkior ju je viđao s njim u večernje sate, određene za nju. Kavana *Gita,* uglavnom za studente, voćna salata i kava, vrlo jeftino. Ili kino, Nelson Eddy i Jeannette Macdonald, *Rose Mary, I love you*.[103] Dirljivo. Ona je voljela u kinu plakati. Perfektan film. Starija od njega tri-četiri godine, najmanje, modna krojačica, mršava, duge tanke noge, kvadratni bokovi – spljošten tur, grudi skupljene – svezane u dvije skromne pregršti ispod djevičanske bluze, na bradi bradavica s tri otporne dlake. Tri palme na otoku sreće. Nije ga voljela, Melkiora. Raditi u njegovoj sobi giči-giči sa zaručnikom, to je voljela.

Ali zaručnik je dobivao akutne napadaje drugih ljubavi. Na posljednjoj godini studija kolegica Cica, proljeće, šetnje, soneti. *Umrla je stara nada.* Zaručnicu je spremao u garažu (tako se govorilo, studentski) već u devet, onda s kolegicom Cicom do zore. A zašto se i zaručnica ne bi zaljubila u nekog drugog? Ideja za raskid, ti si kriva, a ja sam ti tako vjerovao, ah, nevjernice. I još gore. Odveo je u zoološki vrt. U proljeće se životinje pare, žene to vole gledati, uspaljuju se. Pred majmunskim kavezom sam je to pričao, upravo u času majmunske sreće. S njene strane stajao je mladić i promatrao uzbuđeno. Ona je mijenjala boje u licu, ljubomorno. Idemo, dragi. Glas joj se kidao kao da se umorila od trčanja. A on ju je gurkao na mladića ne bi li je pogledao, ne bi li ga pogledala, ne bi li planula među njima velika, neodoljiva ljubav, povodom majmuna, a on slobodan, s Cicom, u proljetnim sonetima. Luda nada, uzaludna. Umrla je i ta nada. Mladić se, onanistički zatečen, uklonio. Pardon. Ona je ipak pogledala za njim (činilo mu se) onako, *majmunski.* Mora da se nešto rodilo u njoj. I bio je ljubomoran. I posvadio se. Ti si opica jedna obična, uspaljena! Ti bi sada sa svakim. I ona je plakala. *I love you.* A on ju je pomilovao po rijetkoj kosi i poveo u šumu iza zoo-vrta i radili su giči-giči kao majmuni.

– Kad je tako *čisto,* mogli ste joj ipak napisati nešto bolje.

Melkior je šetao po sobi s osvetničkim osmijehom. U njemu je cvjetala tuga u blagoj klimi malog očajanja. Raspoloženje lakog otrovanja. Umor. Zijevanje. Humor.

– Mogli ste, mogli ste – srdio se Ugo izgubljeno. – A ni vremena nije bilo. Čekao sam poslije ručka da od Kalista naplatim kurvarinu, a onaj don... vaš kateheta razvezao o svojim crvenim krvnim zrncima. Nikad kraja. Mami za svako zrnce jedna suza, a Kalisto problijedio od straha. Jedva sam ga odmamio u moju sobu na malo živahniji razgovor u četiri oka. Vas sam naveo za svjedoka o njegovom jutrošnjem kretanju oko glavne pošte. Ne srdite se. Pa što, i tako vas ne trpi? Ali to je upalilo, mogu vam reći. Osim toga, naveo sam i rođendan, dar za zaručnicu. Nemam, veli, uplatio sam za ogrijev. A i ona opet (tj. zaručnica) svaki čas ima rođendan. Ah, sinko, sinko, kad ćeš stati na svoje noge? Ah, tata, tata, ja već pola sata stojim pred tobom na svojim nogama. Ah, sinko, ti si nitko i ništa. Ah, tata, ti si netko i nešto. Pošto smo izmijenili diplomatske note, pristupili smo izvršenju ugovora o reparacijama. I evo, ispljunuo Kalisto jednu ČUVAJTE JUGOSLAVIJU.[104] – Ugo odbaci uvis i dočeka na dlan komad srebrnog novca od pedeset dinara – Hopla!

– Bit će večeras za *Dajdam* većeg stila.

– A ne, večeras će stil biti više *damski* – reče Ugo triumfalno. – Tihi lokal s pristojnim konobarima. Moraju se stihovi šaptati u školjčicu jednog malog uha. Samo, kad bi bilo malo petrarkizma, *dolci ire, dolci sdegni e dolci paci*.[105] *Blagi fluid listopada, oh, quelle différence!*[106] Osim *fluid* – sve je ostalo na nivou Kalistove ljubavi. A možda vi imate, Eustahije širokogrudni, neki stišić u vašim otpacima? Dajte, o veliki Cyrano, iskru svoga duha jadnom Christianu, da bi, uz vlastitu ljepotu, vašom poezijom obdario Roxanu.

– Nemam, jadni Christiane, baš nimalo duha. A čemu duh uz takva usta od uha do uha?

– Spomenite još i plombe, sasvim me dotucite, ljubazni Eustahije. Zar se takve stvari govore čovjeku koji drščući ide na sastanak ljubavni? Pa još s tim vašim *listopadom* u džepu!

– Molim, odbacite ga. – Melkior se baci leđima na otoman. Opruge zajecaju bolno.

– Odbacite? A što da metnem? *Oktobar?* O, Eustahije okrutni! A gdje vam je ona *ta ja sam, dijete, šaren pelivan?* Sjećate li se, za Minu? Onda ste skoro sifonom dobili po glavi. Pa recite, tko vas je spasio? Eto, tu mi dajte. Odgovarala bi mi i inače, to jest raspoloženju i uopće stanju moje duše.

– A tko zna gdje je tooo... – Melkior je zijevao do suza. Glad ga je morila.

– Gle, dosađujem. Zijevate. Eustahije, ne budite životinja, posudite mi pjesmu.

– Ne znam gdje je, razumijete li? – a mislio je, gdje bi mogla biti? U žutom fasciklu s Mininim jedinim pismom, javlja da se vraća zaručniku, zbogom. Zbogom, Mina. Takvih očiju nikad više... Da mu dam, da osvaja Vivijanu? *O, zbogom, draga, bit ćeš gorak san mojoj trpkoj noći kad pogrbljen bdijem. No vedar tebi bio ovaj dan, a ja ću...*

– Govorite mi je, Eustahije preslatki, ja ću je zapisati. Imam još vremena da je naučim.

– Zaboravio sam. – *Ne mari ako jednom (možda pijan) sve svoje tuge suludo ismijem, ta ja sam, dijete, šaren pelivan...*

– O, bože, zar ni jedne strofe ne znate? Eustahije milogledi, makar jednu strofu, molim vas. – Kleknuo Ugo pored otomana i cjelivao Melkiora u sljepoočicu.

– *Ja sada idem. Ti zaklopi cvijet,* eto, toga se sjećam.

– Još, još.

– *Kad sunce zađe,* mislim da je tako bilo. Ali možda i nije. Ne znam. I zbilja više ne znam. Zalud cjelov tvoj.

– A to?

– Što?

– *Zalud cjelov tvoj?*

– To je – idite do đavola! – Melkior ustane. Sada se bojao da se Ugo ne sjeti tih naivnih stihova za Minu. Ne bi ih mogao slušati iz njegovih usta.

– *Ja sada idem. Ti zaklopi cvijet* – Ugo je šaptao patetično.

– Pa idi.

– Ali to je neupotrebljivo, Eustahije bezumni. Što ću s tim *kad sunce zađe?*

– Pomokrite se i legnite. A kad sunce izađe, padat će bombe. Rat! Razumijete li, Parampione bezumni. Rat! – vikao je razdraženo. Glad je u njemu razvijala zvjerski nagon za rikanjem. Cijelo svoje jadno izmučeno tijelo osjećao je tu prisutno, u svom bezumnom glasu.

– No dobro, dobro, Eustahije grozni. Ne treba pjesme. Nemojte vikati. Idem goloruk protiv zmaja kao onaj junak biblijski... ne znam više koji.

Uplašio se Ugo te vike. Ali kad je Melkior pripalio cigaretu, on i sam uzme jednu i zamoli vatre. Melkioru je ruka drhtala dok mu je pripaljivao. Vidio je u svjetlu šibice loše izbrijano lice, bludne debele usne, rastvorene konjske nozdrve i to čelo nisko, idiotsko, upola obraslo gotovo ravnom širokom crtom gustih crnih obrva – majmun. To je bio zaključak u kome se otapao njegov bijes i oticao mirno, čak nasmiješeno.

– Eto vidite, Eustahije dobri. – Smiješio se i Ugo crnim plombama. – A vi odmah rat! zbog moga malog udvaranja. Pustite neka tamo laje

preko La Manchea. Dobit će već po gubici od naših stričeva, zato što nas plaši. Mi smo mali papagali. – Ugo se veselio Melkiorovom nasmiješenom licu. – Koliko je sati? Idem na električnu stolicu, brrr... – sav se strese i pogleda umiljato. – Milost, Eustahije okrutni. Dajte mi makar onaj *umorni korak,* neki dan ste mi ga čitali. *Evo mene, tamnog isposnika...* Kako ide? Dajte, ne mogu ići ovako. – On raširi prazne ruke bespomoćno.

– Ne gnjavite, Parampione. – Melkior je ponovo bio mrzovoljan. Dolje kod ATME danas popodne, lijepo. Htjela se upoznati? Pitati ATMU. – A otkud znate da ona voli stihove? Povedite je na goveđi gulaš. Bar će znati šta je to. – Na »goveđi gulaš« želudac zajauče mučenički. Gulaša bi jeo.

– Vi je, znači, poznajete? – Ugu su se obrve stopile s kosom, od čuđenja.

– Donekle – odgovori Melkior navlaš nehajno. – Ona je primitivna.

– Ah, to su čaporci onog Mandrakea[107] tu ispod vas! – Ugo udari nogom u pod. – Rekla mi je da je on svakako želi upoznati s vama. Dakle, primitivna?

Melkior ne odgovori. Ona se nije htjela upoznati? Dobro je što sam onako otišao. Dobro je.

– A što ćete misliti – reče Ugo odjednom – ako vam kažem da ona u meni traži, kako da kažem... oslonac, to jest intelektualno druženje na najvišem duševnom nivou? – Lice mu se nadimalo i svaki čas će prsnuti smijeh. Ugo se zabavljao. – A vi kažete »goveđi gulaš«! – i odista smijeh prsne.

Melkior se i sam nasmije kiselo, s nekim moralnim gađenjem. Ona misli da ga je ulovila »na najvišem nivou«, on se ruga s njom. Ona gradi njihovu ljepljivu vezu na bazi »duše«, on je drži u tom pekmezu kako bi mu bila slađa. Ali one vole ovakve, baš ovakve lupeže koji se s njima sprdaju. Dat će svaka sve što traži, čak i one glavne draži. Znam da se

samo zabavljaš sa mnom, mangupe. A ja tebe stvarno volim. I suzica poteče niz obraz od iskrene ali prezrene ljubavi. Ah, moj dragi, nesretan bio, zašto si me ostavio? Zar ti nisam ja vjerna bila, zar te nisam ja ljubila? – Jesi, draga, jesi mila, ali si mi dosadila.

Druge žene ili *Don Juanova jahanja,* priručni roman za naivne djevojke koje zbog prirođene nježnosti i obiteljskim odgojem stečene stidljivosti prilikom stupanja u ljubavne odnose teško podnose bestidne grubosti muškaraca, no ipak povjeruju njihovim lažnim ljubavnim izjavama te tako doživljavaju svakojaka bolna razočaranja koja ih kasnije prate kroz cijeli život, zagorčavajući im dušu ružnim sjećanjima, pa kad se udaju ni svome mužu, koji je njihov Spasitelj i Otkupitelj od sviju zala, ne smiju priznati svu bolnu tugu zbog one svoje mladosti koja je bila toliko neiskusna da je mogla biti toliko puta prevarena od onih silnih muškaraca što su im gušili djevičanske jecaje svojim medvjeđim šapama i silili ih da rade nešto što je bilo toliko sramno i strašno, te im se desi da sanjaju najužasnije snove i u snu traže mušku pomoć u posvećenom bračnom krevetu od svoga dobrog i strpljivog supruga kako bi se makar načas oslobodile mučne prošlosti, očistile od nepristojnih želja i uzvisile do prave ženske čistoće te proživjele svoj život u bračnom skladu i ljubavi sve do svoje smrti. Amen.

Ugo se kesio nasred sobe gledajući Melkiora s nekim očekivanjem. Postao je nestrpljiv, žurilo mu se, a ovaj se dao u neka razmišljanja.

– No, jeste li smislili koliko je dug Kineski zid? Puštate da vas čekam kao fijakerski konj pred hramom dok unutra završite svoj misaoni obred.

– Pa što čekate ako vam se žuri? – otrese se Melkior nestrpljivo. Zaželio je da ostane sam, da u osami oblizuje svoj oprženi papak. Danas sam nagazio kao mačak zbog zlatne ribice. ATMA-Demiurg. Da li doista »ubrzava historiju« mnome? Vještica makbetska. Melkiore, bit ćeš kralj Vivijane! Bit ćeš kralj, Melkiore, bit ćeš kralj! I nećeš biti pobijeđen dok

se velika šuma bernamska ne pomakne.[108] Tko bi mogao pronaći šumu? Oh, divnoga li proročanstva! Bit ću kralj vivijanski, tan[109] tantalski, tan tankovski, tan tanadi izrešetan, mrtvac balkanski. Hura!

– Zdravo, o tane dajdamski! – obrati se Ugu dubokim naklonom cerekajući se ludo. – I zbogom. Naći ćemo se noćas u pustari dajdamskoj. Triput za me, triput za te, a tri puta nek je njoj!! U pustari dajdamskoj. Zbogom! – i okrene se od Uga, legne potrbuške, zarije lice u jastuk i ne izusti više ni riječi.

Prede mačak ranjeni. Pošto je ostao sam,[110] ranjene misli suče. Eto tako, neki grad od ispijenih boca sazidan. Pijanice boce ispili i grad sazidali. Grad proziran, bocama načičkan. Staklengrad. Zvučangrad. U grad zalutao vjetar i pjeva na grla staklena stanarima u pjanstvu usnulim. Spava grad u pjesmi staklenoj. A u svakoj boci, u kućici prozirnoj, po jedan budni lar, u drugoj po jedan penat srditi. Lare, spavaš li? pita penat srditi. Kako bih, kad mi je dužnost bdjeti nad domom usnulim? Zar je ovo dom? srdi se penat srditi. U atrijima patricijskim smo stajali na postoljima mramornim, uz bok samog Jupitera i Venere predivne, a ovo? tu me guši Bakhov zadah smrdljivi! Taj ustajali alkoholni vonj, taj smrad kiselkasti! U flaši staklenoj živjeti, o Jupitere svemoćni, i zvati se penatom! To je stan za guštere il žabe krepane, za embrione praseće i fetuse i nedonoščad pobačenu u školskim zbirkama i patološkim institutima, a nije boravište ipak jednog boga. O, boga ti tvoga, penate, srdi se lar strpljivi. Nit nas kiša moči, nit nas bije mraz, a svjetlo nas kupa i sunce nas grije i vjetar nam svira kao Orfej premili. Baš dobro su se ovi ljudi sjetili da grade Staklengrad. O, lare predobri, te pijanice sada snivaju svoje snove prljave, a kad se probude lajat će ko paščad jedni na druge i pobit će se kao divlji slonovi i slomit će i slupati taj Bocagrad svoj smiješni, prozirni, jer je u njem divlji Bakhov duh uzidan.

Ne vjeruje lar strpljivi. Ali jednog dana lijepoga, baš kad je Staklengrad na suncu divno blistao, bijel i zelen i zelenkastoplav,

probudiše se pijanice proklete, protegnuše se i protrljaše oči i zbog zijevanja glasnog-mutavog zametnuše kavgu i poklaše se zvjerski okrutno i razoriše baš do temelja svoj zelenkastoplavi Staklengrad što je na suncu divno blistao. Nije ni boce na boci ostalo.

A lari i penati beskućni skupiše se i odlučiše da potraže druge, bolje gradove. I pronađoše gradove nove, nerazorive i uzeše časne službe u njima, službe pazikuća, upravitelja mirnih domova za starce i portira u hotelima druge kategorije, jer u njima je uniforma gotovo admiralska.

Jastuk je bio sav slinav pod njim, od zavisti. Ugova? Čemu bježati od misli čemerne? Ugova je ona (njegova), Vivijana. Ugova. Čuvao sam tu misao da bih je baš sada izgovorio, u sebi. Postojati znači otresati tugu sa sebe. Tu unutra, u utrobi, izlije se iz nekog tajnog izvora i širi se po tijelu gorko. Tužna koža, tužne oči, i nos u tuzi obješen. Da joj se izvor zatvori? – *Eto, nema mene. O, da nema mene! Da sam titrav zrak što osmijeh njene usne...* Pjesma za Vivijanu. Pjesma I... *što osmijeh njene usne čini tako lijepim! Zašto nisam bauk koji širi mrak po njenoj* (kakvoj?) *sobi?* – Kakvoj sobi, doista? Bludnoj. *Po njenoj bludnoj sobi.* Ali ovo, za sada, izvan pjesme. – *Noću uz nju strepim, a zora me zatječe među zavjesama s pjesmom njenih snova i uzdaha.* – Pjesma snova, hm... i uzdaha k tome. Ali neka pjesma pjeva drhtaj hladna stakla od njenog daha... a – ha. – *O, da nema mene, bio bih s tobom u istome trenu, na istome mjestu jedno savršeno dvoje, u tvom srcu srce moje, a u mome (jasno) tvoje. Tvoje ruke i ne slute – kada mahnu, mene krenu...*

Kretenu ne bje dosta muke i on se pjesme maši. Neuspjela ljubav. Ima nešto trulo u korijenju poezije. I cvijeće raste iz gnoja. Zagnojena duša Vivijanom, najpoznatijim prirodnim gnojivom u gradu. Dušik i fosfor. Točnu formulu sastava zna Maestro. Pitati Justusa von Liebiga, da se otkrije tajna. Tajanstvena genetička sila, duševna oplodnja, poetsko cvjetanje: Ugo, ATMA, Maestro, ja, a vjerojatno i Fredi – Plejada strastvenih poeta vivijanskih. A koliko ih još ima onanistički malodušnih, anonimnih, skrivenih u svoje mračne sobice, u svoje

očajničke brade, mušičavih trubadura, inspiriranih noćnih glodavaca što danju skupljaju slasti njenih pokreta, a noću preživljavaju puni nje, slučajne, prolazne, *djevojko iz moga kvarta koju sam gledao kako*[111]*... un éclair... puis la nuit! – Fugitive beauté... ne te verrai-je plus que dans l'éternité?*[112] Iz njenih fosfata, sulfata, nitrata klijaju vječnosti.

Traaa-tata, ta-raa-tata, taratata, tatata-taaa... Truba preko u vojarni poziva na spavanje. Osam sati. Kao kokoši, glavu u krilo, vojniči, i hr-či! Bezbrižno. Nad tobom bdiju straže, dežurni, požarni, i stric ministar vojni, i otac kralj, i mati otadžbina.

Truba pozove Melkiora na ustajanje, na budnost strepnje od dana sutrašnjeg. Ustane s nervoznim zijevanjem. Riječ *sjutra* u ustima vrlo pogodna za zijevanje. Još jedan zijev, mutavi pijev gluhonijemog. Stoji nasred sobe, besposlen. Što sada? Crv samoće uzme vrtati, neizdrživo. I želudac zacvili tužno kao pas za vratima.

Bijeli je starčić sjedio s orijašem. I vodnici na mjestu-voljno, s Elzom na svom uglu. Za trećim stolom studenti-veterinari, sve krupni primjerci, s glomaznim gestama »strašnih pijanica«. Da se zna, oni lumpuju. Kurt ih je, pijano pripitomljene, rastvarao u svom nihilizmu. Proces je bio u toku.

– Imaš li ti, Kurt, na primjer, djevojku?

– Čemu? – reče Kurt beznadno saževši ramenima.

– E, vidiš, a ja imam i znam *čemu*.

Budući liječnici domaćih i pripitomljenih životinja cerekali su se gledajući na stvar medicinski. Imali su bistru maštu. Kurt je ozbiljno šutio, s licem pozlaćenim vrlo istančanim prezirom.

– Da si makar i kobili zavukao ruku u neku stvar...

Veterinari su preuzeli inicijativu. Kurt se izgubio u smijehu.

– Ali... – pokušao je reći, ali se ništa nije čulo.

– A što sam ja, valjda, šugav? – viče vodnik uvrijeđeno. – Zašto me ne bi htjela? Reci, Elza, sama, neka čuju.

– Zašto se ljutite? – Prekrižila Elza svoje bijele ruke na prsima kao da nešto krije. – Baš ste čudni.

– Eto, jeste li čuli, mamlazi garnizonski? Živi bili pa vidjeli. Obući ću ja nju kao dvorsku damu, svu u bijelo. Hajd, Elza, živjela, u tvoje zdravlje!

– A ja mišlim, kume, da šu oni šlabi – šušketa bijeli starčić.

– Nisu – rikne orijaš.

– Nišu? A bombe? Švaki dan bombe. Kažu da Londona više nema?

– Ima.

– Ima? A imaju li oni, moj kume, brod kao *Bižmark?* Govori še da je to takva šnaga, da mu je šamo gošpodin Bog ravan. Nikakvi ga topovi ne mogu potopiti.

– Mogu.

– Mogu? Ja šam vidio *Viribus Unitiš,* žnaš, kume, devetštopetnaešte u Boki od Kotora. Štrah te bilo i pogledati ga. A *Bižmark* je još jači. Štrašan je.

– Nije.

– Nije?

– Nije. Englezi imaju *Georga V.*

– Petoga? A je li jak?

– Jak.

– Kao *Bižmark?*

– Jači.

– Dva puta?

– Tri.

– Puta?

– Da. I uopće. – Orijaš učini neku gestu stisnutom šakom koju na koncu spusti na stol, snažno, da su čaše zazvonile.

Melkior se smjesti za stolom do vrata, skromno, iako je mogao ulaziti u *Ugodan kutić* s važnošću starog posjetitelja. Njegov ulazak izbavi Kurta iz kruga veterinara.

– Ah, gospodin profesor! Dobra večer. – Kurtova je ruka sama potražila Melkiorovu i stiskala je srdačno. – Čime možemo poslužiti, gospodin profesor?

Melkior zatraži komadić jetre na žaru, ili tako nešto, mršavo.

– Ah, bojim se, znate, gospodin profesor... slabo danas stojimo s mesom – govorio je Kurt jako nesretan, popravljajući stolnjak. – Bezmesni dan, gospodin profesor. Meso jedu vojske – govorio je ganuto. – Rat je veliki gurman, jede samo fine stvari. Meso...

Čovjetinu, osobito, reče Melkior u sebi surovo, tako da je Kurt nešto čuo.

– Ovčetinu, to ostavljamo Englezima, ha, ha – Kurt se milo našali. – Pitat ću mamu ima li što za vas.

Začas se vrati s radosnom viješću, konspirativno, ima lijep komad teletine, to kao za vas, pa bečki odrezak, dobro? Dobro. Kurt, dobro. Izvrsno. Kurt dade mami znak glavom »dobro« i sjedne odmah s Melkiorom za stol, dok mama pripremi »bečki«.

Možda sam i slabokrvan, desni su mi blijede. Otuda valjda taj defetizam. Jetra su dobra za krv, kažu. Da se ima što proliti za kralja i otadžbinu. Da se boriš, krv da liješ, bato! Zato, eto, Vaše Veličanstvo, ja i naručujem jetru kod Kurta, upravo zbog te krvi, da je lijem. Kakav bih ja bio vaš podanik bez krvi, Vaše Veličanstvo? Što da prolijem za Vas? Suze? Iš, kukavico! Suze babe liju, junaci krv. Znam, tako je. Krv je

ustavni smisao, kvintesencija moga podaništva, epopeja kraljevstva. A da ja ovako... natočim malo Vama u flašicu, pa da me pustite, a? Jer u mene baš nema mnogo toga... A jok, bato, nema zabušavanja! To stjenicama daj i garnizonskim buhama! Što sam ja tebi, uš neka, što li? Oprostite, Vaše Veličanstvo. Mislio sam samo, zašto se ne propiše doza, to jest... da, doza koju svaki od nas treba da pridonese. Jer ovako, nikad se ne zna koliko se traži. A znate kakvi su poreznici Vašeg Veličanstva, te razni generali, pa korupcija, protekcija, veze. Ja bih samo da se napravi malo reda u tom pitanju, i ništa više. I onda (oprostite) ima i drugih tekućina u našem podaničkom tijelu. Zašto se toliko inzistira baš na krvi? Zar se ne bi moglo i nešto drugo prolijevati? Eto, naš Maestro, na primjer, prešao na pivo upravo zbog...

– Pivo, gospodin profesor, ili možda čašicu vina?

Kurt mi riječi čita s usta, do đavola, ili je neki telepat, što li?

– Zar sam rekao pivo, Kurt? – upita ga sumnjičavo.

– No možete i vino. Toga barem ima u ovoj zemlji. Ali pivo bolje ide uz »bečki«, zar ne?

Da, uz bečki hm... bolje ide pivo. Maestro zna: uz bečki... zato on pivo.

– I to su neki intelektualci, oh, majko moja! – otpočinje Kurt svoje jadanje. – Same prostote. S njima čovjek uopće ne može razgovarati. Kao da su s neke druge planete.

– Lumpaju – reče Melkior s dosadom. – Valjda nešto slave. – Htio se otarasiti Kurta, da bi mogao u miru razmotriti to pitanje krvi... na pragovima historije...

– A ja njoj, čekaj, mala, da ti nešto šapnem na usta, ha, ha, ha...

– I dobio si po gubici?

– Dobio. A mirnije joj nisam mogao reći, staloženije...

– Eto, to su njihove duhovitosti, gospodin profesor – skandalizirao se Kurt trljajući svoje vlažne ruke s kratkim debelim prstima. – Same prostote. Moja sestra više ne sjedi s njima. Bolji su ovi podoficiri, časna riječ. Primitivni, ali pristojni. Kad sestra s njima sjedi nikad se ne čuju proste riječi. Jedan je u nju i zaljubljen, htio bi se ženiti, hm, hm – osmjehne se Kurt opraštajući mu tu ambiciju. – Inače nije loš čovjek, simpatičan. Ne bi nas smetalo što je podoficir, ni Elza nema velikih škola, ali kakva je to budućnost? Podoficir jedne slabe vojske, a onda pitanje koliko će i to trajati? Rat je tu pred nama. Radi se o mjesecima... a možda i danima – šapne u povjerenju.

On zna, on zna, on... ovim debelim prstima... mijesi nešto...

Melkioru se učini da je osjetio u sebi, nekako usput i slučajno, nešto kao strah od Kurta. Ili... kako da se to objasni? – prisutnost *strašnoga,* i zateče sebe u nesvjesnom lukavstvu da se sačuva u krugu Kurtovih simpatija, da zadrži njegovo povjerenje, ne bi li se ta Budućnost malo jasnije iscijedila iz Kurta, ne bi li se mogao saznati baš taj dan, *taj dan...* Trebalo bi sada tek malo protusloviti, malo posumnjati... jednom gestom, ah, tko to zna, tko to može znati kada će, izazvati Kurtovu *in-for-mi-ranost.*

Ali ne učini gestu. Melkior se tek osmjehne budalasto laskavo i osjeti glupost razmazanu po svome licu kao ukočenu kozmetičku masku. I stidno obori glavu nad stolom, kao u nekom razmišljanju, da bi sugerirao Kurtu svoju mlitavu ravnodušnost pred sudbinom. Želio je da njegovo ponašanje Kurt shvati kao uzvišenu indiferentnost čovjeka koji se naprosto ne bavi tim pitanjima i od svega toga ne razumije ništa.

– A napokon, tko zna, gospodin profesor? – reče Kurt uzdahnuvši bespomoćno.

Zovne ga majka iz kuhinje. Začas se vrati s jelom i čašom pjenušavog piva. Melkior navali na hranu pohlepno, a želudac mu se zahvaljivao tihim mrmljanjem, uživajući. Uživao je i Kurt gledajući kako

dragom gostu prija njegova kuhinja. Bečki odrezak u bezmesni dan. To-je-san, to-je-san, to-je-san. Melkior u sebi zapleše bečki valcer – tra-a-lala-tra-a-lala.

– A ono, pitao sam fatera, ono je obična octena kiselina, – odjednom zašapće Kurt nagnuvši se do Melkiorova uha. – Namoči se cigareta i pusti da se osuši. Popušiti je treba naglo neposredno prije pregleda. Srce skače kao ludo, nema takvog specijalista koji bi se sjetio... A posljedica nema nikakvih, već za dvadeset minuta opet je sve normalno. Izvlačili su se oni tako s fronta u prvom ratu. Fater je bio Einjährig-Freiwilliger,[113] ginuti nikome nije bilo milo... za austro-ugarskog cara. Habsburzi su bili nesreća za germansku misao. Dobro je što ih je đavo odnio. Svršeno je s bečkom valcer-politikom *Na lijepom plavom Dunavu* za sva vremena. Sada je istom austrijska provincija našla svoje pravo mjesto, u zajednici Velikog Reicha. Ne čini li vam se, gospodin profesor?

Melkior promumlja nešto kroz zalogaj. Njegovo se tijelo opijalo hranom, Kurta je primalo tamo nekim pomoćnim valom svijesti i registriralo kao gurmanski dodatak ovoj muzici mirisa, okusa, žvakanja, gutanja. Bečki odrezak, Strauss u ustima. Žvakao ga je u tročetvrtinskom taktu i smiješio se carski.

– Drago mi je, gospodin profesor, da volite našu hranu.

O, da, o da, volim i vašu sestru i vašu mamu i sve njihove odreske i bifsteke i sarme i pisanice... Osjećao je da mu se približava tema ljudožderska i on je odbaci sa strahom. I opet ovaj Kurt nadahnjuje tu mesnatu kanibalsku žderačinu! O, kurtoazni Kurt!

Ostavio sam ih da povraćaju u obližnjoj džungli. Agentu je bilo vrlo loše. Izvrnuo se na leđa i urlao od bolova. Prijatelji mu gurali prste u usta, sjedali na trbuh, gušili ga, davili da bi se što bolje ispovraćao. Najradije bi ga zadavili! Svratio je pozornost čuvara. Jedan od njih već otišao u selo da javi. »Ubit će ga« – reče liječnik časniku u povjerenju.

»Tko? Zar naši?« – »Domaćini. Tako svuda na svijetu postupaju seljaci s oboljelim grlom stoke.« – »Zašto mu ne pomognete?« – »Nema pomoći. To je akutni colitis na nervnoj bazi. Kad bi govedo na paši odjednom počelo razmišljati, dogodilo bi mu se to isto. Možda bi mu trebalo reći otvoreno da tim grčevima sebe vodi ravno u kotao.« – »Pa recite mu.« – »Recite mu vi. Meni neće vjerovati. Osim toga, vi ćete to učiniti nježnije.« Časnik ga odmjeri s prezirom. Priđe grupi oko agenta i jednim gestom zaustavi svu tu utopljeničku terapiju. Naže se nad pacijenta i reče mu ozbiljno: »Gospodine, oni bolesne ne jedu, već ih odmah žive spaljuju da ne bi ostale zarazili. Morate, dakle, biti zdravi ako želite još živjeti... makar neko vrijeme.« To je doista djelovalo. Agent ga pogleda sabrano, bezbolna lica i odmah ustane. Čak mu se i osmjehne uljudno, u znak neke zbunjene zahvalnosti. »A sada neka dođu da vas vide, jedite što zdravije možete, gospodine, to vas jedino još može spasiti.« No sada i svi ostali navališe na taj *jedini izlaz:* prihvatiše se pomamno plodova, a doktor promrmlja preda se: pi, antropoidni majmuni! i pljune s gađenjem.

– Ma što? – užasne se odjednom Kurt. – Da nije dlaka? – On kao da je prisustvovao hranjenju nekog maloljetnog prijestolonasljednika.

– Kakva dlaka? – začudi se Melkior.

– U jelu? – strepio je Kurt. – Ali to je nemoguće.

– Što vam pada... Zašto dlaka?

– Pa tako ste nekako... pljucnuli?... – objasni Kurt oklijevajući delikatno.

– Ah, to – nasmije se Melkior. – Pljunuo sam na jednu svoju misao.

Kurtu je odlanulo.

– Još čašu piva? Ja častim, gospodin profesor.

To da se proslavi odsustvo dlake.

– Ne, hvala, Kurt. Moram ići.

Kurt pravi račun »jedan Wienerschnitzel, jedna salata...« a bijeli starčić priča.. »i onda on, moj ti ši kume, ža njim preko krovova. A žnaš kako šu koši londonški krovovi... Ništa. On ža njim, a ražbojnik bježi. Škače kao mačka. Šad ža dimnjak, šad ža gromobran. Ali detektivu žapne noga i padne – u žao čaš, jadna li mu majka – preko jednog ražderanog lima i prereže grkljan, kume ti ši moj. Žilu kučaviču! Krv mu šilna udari na vrat, čurkom čuri preko krova pa u žlijeb. Krvava je kiša pala. A moj ti ražbojnik, žamišli kume, pritrči, pritrči i priskoči švom progonitelju i, štvarno, neprijatelju, bež premišljanja raždere krilo od švoje košulje i žauštavi mu krv. Bio bi poličajač iskrvario i umro onde na krovu da ne bijaše šrča u razbojnika.«

Melkior je dugo popravljao kravatu, stezao svezicu na cipeli lijevoj, na cipeli desnoj, razmekšavao, gnječio, valjao cigaretu među prstima... i onda, i onda?... »šu ražbojnika ulovili«. I onda?

»I onda, moj kume, to šam htio da kažem, da u švakog čovjeka ima šrča. I u najgoreg razbojnika ima šrča, kao što pokažuje ovaj šlučaj. A to je bio jedan štrašni ubojiča. I još kažu – Dostojevški!«

Melkior ode razočaran, uz Kurtova dubokonaklona *doviđenja.* Dostojevski? Svi se obraćaju Fjodoru Mihajloviču sa svojim malim monstrumima. Obratite se Dickensu, firmi za tihu sućut. Ne proglašujte maloga gada, sposobnog da smisli malo zapleteniju intrigu, Ivanom Karamazovim,[114] a svakog milog idiota knezom Miškinom.[115] Uzalud se pozivamo, tu literatura ništa ne opravdava.

Osjećao je sitost kao oslobođenje nakon uživanja u grijehu. I sada se kaje. Javlja se Savjest sa svojom svitom principa kad je apetit usnuo, zadovoljan. A što se nije javljala kad je bio budan Mesožder Veliki i urlao po svojoj praznoj smočnici? I sama je služila kod njega na dvoru kao luda za punom trpezom i pričala mu – za vrijeme bečkog odreska – o brodolomcima (koje si, zbog tvoje fabule, prisilio da povraćaju) kako se bogato hrane i otkrivaju novu vjeru svoje egzistencije: »morate, dakle, biti zdravi ako hoćete još živjeti, makar neko vrijeme. Zato jedite

što zdravije možete, to vas jedino još može spasiti.« O, mnogo ste lukavi, Madame! Potražili biste vi i masnija mjesta u *Decameronu* i slinili nad pornografskim slikama. Cinéma-cochon[116] za jezuite. A zatim: sine, opraštaju ti se grijesi... na duši. A na tijelu – ostaju trbusi. Grijesi i trbusi – noumeni i fenomeni, *et substratus est appetitus gloriosus*[117] – zapjeva Melkior kao *Credo* u velikoj misi *et incarnatus est*... a pred njim je išao trbuh pjevušeći sretno svoju pjesmicu:

Protiv prežđiranja postoji korizma,
a sada pjevam i zaudaram na luk,
ali to je dobro za zdravlje organizma...

Pitat ću te ja, možda već sutra, za zdravlje organizma, dragi Sancho. Radi se možda i o danima, veli Kurt. A i sutra je jedan od tih dana o kojima se »radi«. Zbilja, ako to doista počne sutra? A što je sutra? (Glupan koji bi me čuo, odgovorio bi – četvrtak.) *Sutra* – je vremenska granica između dva budna stanja, između dva znanja o postojanju. Satovi ne određuju *sutra*. *Sutra* se samo određuje posjetom Enki, željenim susretom s Vivijanom, noći u *Dajdamu*, neizvjesnom, potištenom noći u očekivanju prekosutrašnjeg *sutra*. Večer mi se ljupko smiješi i obećava lijep dan – sutrašnji. Meteorološko sutra: i dalje lijepo i toplo vrijeme. (Zima odgađa dolazak, produljuje nam preljubazno ovu posljednju jesen.) Pedagoško sutra: drago dijete, moraš misliti na *sutra*. Političko sutra: Staljin namignuo Hitleru – harašo?[118] – Hitler odmignuo – natürlich.[119] Historijsko sutra: i kad ljudi otkriše božansku moć materije, ona zavlada njima i pomuti im pamet, uništi život, a onda proguta i samu sebe i pretvori se u Silu koja uništi sve zakone i nema više ni jedne svijesti koja bi je u ime Hegela mogla proglasiti glupom. Estetsko sutra: kad je čovjek otkrio rugobu materije, umjetnici postadoše obrtnici ružnoga. Geografsko sutra: a ovaj ogromni poluotok koji ovdje vidite, zvao se Europa. Ovdje je živio dvonožac koji je sastavljao neke radnje koje su oni nazivali *tragedijama*, a zvao se

Šekspir. Kako se to ime pisalo više se ne zna, jer je ostalo zapisano u nekom pismu koje danas nazivamo ruskim pismom. Filozofsko *sutra:* neće biti sutra. Sila će ispiti sve vrijeme i progutati sav prostor i utonut će, od sitosti i dosade, u vječni san. I kad proteče jedna vječnost, protegnut će se i zijevnuti mamurno, kao pijanica nakon lude terevenke u kojoj je sve oko sebe porazbijao, i pitat će gdje su stvari, gdje su ljudi? i osjetit će oko sebe strahovitu samoću i prazninu. I pobljuvat će se od očaja. I nastat će iz bljuvotina Novi Svijet u kome će se izleći senzibilni crvi koji će plaziti po blatu i slaviti njegovu ljepotu. I vjerovat će da ih je stvorio Veliki Crv na sliku i priliku svoju i da On obuhvaća cijeli svijet svojom duljinom, a ta je tako beskrajna da je njima neshvatljiva. Jer oni su mali crvi ograničene duljine, premda je svaki za sebe uvjeren da je dulji od svih ostalih. I tako će nastati uvjerenje o nejednakosti među njima. I jedna će manjina uspjeti da uvjeri većinu kako su oni doista dulji i da su zbog toga sposobniji da shvate i duljinu Crva Velikog. I postat će tumači i propovjednici, a zatim i vladari nad svojom istodužinskom braćom crvima. I bušit će sebi raskošne crvotočine na blatnim uzvisinama odakle je ljepši pogled na blatne predjele i manja opasnost od voda i poplava, a i manja naseljenost. I gledat će s prezirom na crve u dolinama. Onda će se zbog uzvisina među sobom zavaditi. Svaki će htjeti da ima uzvisinu onog drugoga – činit će mu se ljepšom i udobnijom – i govorit će malim crvima u dolinama: tamo oni drugi izdali su Crva Velikog! Propovijedaju da on i nema tijela nikakva već da je sama Duljina Beskrajna. Čista Protežnost. Dirati u neki od atributa Njegova postojanja, a tjelesno postojanje jest atribut najbitniji, to je prvi korak u nevjerovanje i gotova izdaja. I zato se pozivaju vjerni Crvu Velikom u borbu protiv nevjernika. I tako će planuti rat strahoviti među crvima i trajat će do jedne druge vječnosti. A kada i ta vječnost prođe, kad crvi sami sebe pojedu u svojim grobovima...

I uđe tako crv Melkior u crvotočinu koja se zvaše *Dajdam.* Ali tu ne bijaše crva Uga ni crvice Vivijane. Ta odsutnost pogodi crva Melkiora snažno u srce i on se presavi bolno od boli unutrašnje. Znači, skupa su,

spleteni u klupko bludničko, crvi prokleti! Dovuče se do stola, za kojim sjedijaše crv podbuhli Maestro i crv blijedi Cikorije, baš u trenu kad gusjenica gnusna Thénardier stavi pred njih čokanj do čoknja – dva čoknja.

– I čokanj treći donesi, daždevnjaku pjegavi, za našeg Eustahija prebolnog. – Tako pozdravi Maestro, crv naduti, dolazak crva Melkiora. Cikorije crv Hazdrubalović smijaše se smijehom trzavim zabacujući snažno svoju kosu plavu preko glave lijepo izdužene.

Oni su vodili razgovor tihomisnički za oltarom dajdamskim. Umah prekinuše konverzaciju umilnu kad pristupi Melkior – crv crvasti, te njemu bi i sumnjiv taj muk iznenadni u dolasku njegovu. I on ne htje sjesti, već upita da bi opravdao svoj pristup stolu njihovu.

– Ne bijaše li ovdje Ugo cr... – na vrijeme crva prekinu.

– Ne bijaše, cr – našali se Cikorije licem nervoznim i *cr* ponudi mu stolicu, koja reče *cr* crvotočno, zbog svoje istrošenosti.

– Samo sjednite, Eustahije dobri – navali Maestro gurati stolicu pod Melkiora. Rubom sjedala previje mu koljena i on sjedne automatski. – Već će on doći da podnese izvještaj o učinjenom. Podvig je važan... ali nije tako težak kako on misli. Uostalom, budite mirni, Eustahije, i tako će lagati. Ugo je bogodan... to jest, bolje je ovako reći: Ugo je ugodan lažljivac.

Melkioru se smrkne. To je sve tako javno, tako sramno. A ona je bestid...

– Ne blijedite, Eustahije. Ugo je ugo-dna ništarija. Drugo ste vi. Vi težite... hoću reći, vi imate plemenitih težnji. Ono tamo ne može dugo trajati. Ona traži nešto trajno, bračno, a Ugo je ugo-dna večer i ništa više.

– A što vi mene miješate u to? – usprotivi se Melkior i htjede ustati.

– Tražio te don Fernando, malo prije – zaustavi ga Cikorije. – Rekao

je da će se vratiti.

– Mene? Zašto?

– Nije poznato – javi se Maestro, uslužno. – Ali bio je veoma važan. Dobio je osobnu poruku od Lava Trockoga. – Opazivši zlovolju na Melkiorovu licu, požuri se da promijeni temu. – A upravo Cikorije i ja razmatramo jedno pitanje: dokle to ide *pisano je?* To jest, ono što kiromanti čitaju s dlana, što stoji u horoskopima pod znakom Lava, Djevice, Jarca, Strijelca? Jer to može biti i obična sugestija prema kojoj se nesvjesno počinjemo orijentirati, to jest – udešavati svoju sudbinu. Pljujem ja, kao što vam je poznato, na sve te *budućnosti,* osobne i historijske. Ali ako mi se kaže, vidim ti tu na liniji života neke komplikacije, ja postajem hipohondar, čuvam se i najmanjeg propuha, pijem trave, nosim amajlije o vratu protiv uroka. Čak se i Bogu molim. Ali one *komplikacije* ne prestaju kljucati po mozgu, dokle ga i ne prokljucaju. Ja sam tada kompletan luđak. Ne jedem, ne spavam, samo buljim preda se i mrmljam očajnički: zašto baš ja, zašto baš ja? I tako radim sve što Sudbina hoće. Naprosto mazim smrt u sebi.

– Pričao mi je jednom – obraća se Maestro Melkioru – onaj, malo je rečeno kad kažem hohštapler, što radi tamo u vašoj kući, gospodin Adam, kako je jednoj dami pročitao s dlana neku tešku nesreću. Kad je otišla, sjetio se odjednom da se pojavilo nešto kao prisutnost smrti u njezinim očima. Obuzela ga slutnja, a valjda i strah od odgovornosti, odjurio smjesta za njom i upravo stigao da je skine s konopca. Eto, sugerirao i »pogodio«, lopov. U dvorištu se objesila o uže za sušenje rublja. Upuhivao joj na usta svoj dah i vratio je u život. Možete misliti kako su to bili slatki poljupci. Ali udahnuo joj dušu, kao Bog.

– Vi mu to vjerujete?

– Svakako. Štoviše, legla kasnije s njim i uopće – stavila se pod njegovu moćnu (Maestro učini neku gestu) zaštitu. I leži do danas. Naprosto, plazi za njim, ne može je se otarasiti. Poigrao se gospodin

Adam Sudbine, a ona mu se objesila o vrat ooopala!

Melkior se smješkao. Povezuje sada neka svoja izolirana opažanja oko ATME i mnogo toga mu se objašnjava. A žao... ne, nije mu žao ATME.

– Smješkate se vi, Eustahije plemeniti, a gospodin Adam se vas najviše i boji. U onom *glavnom.* Ništa Fredi, ništa Ugo, ni sve kohorte i razna bratstva njenih ležača... vi, vi – Maestro upire prstom u njega – vi ste glavna opasnost. Vi ste sposobni za ljubav... ne gledajte me tako mrsko, mislim na najuzvišenije osjećaje... i kadri, što je najvažnije, da se ženite zbog tih osjećaja. A ona upravo i traži takvoga – Parsifala. Ukebat će ona vas, Eustahije, janje božje. Zato vas Adam i nastoji eli-mi-nirati.

Melkior se i dalje smješka, a milina mu zalijeva srce. Zar to može biti?... Vivijana?... To je očito neka njihova intriga. Dajdamska. I neće vjerovati, a sve traži gdje je ta klopka njezina, da uleti, svom dušom.

– Ah, što ću, Adam će me minirati – već se razmeće on nehajno, čovjek mogućnik koji korača po sagovima od cvijeća.

– Ja sam rekao *e-li-mi-nirati,* je li tako, Cikorije? Uostalom, vi ćete mu i pomoći u tome ako imate zrno morske soli u glavi. A dotle, toplo preporučujem, okrenite vi tu plovku na leđa. Eustahije blaženi. Provozajte je. Budimo rođaci, haa, ha...

– Lažete – iscijedi se nekako ta riječ iz Melkiorovih usta kao suvišna slina kod neopreznog zijevanja. Idiotski.

– Oh, mi smo vrlo razgranata familija. Dopustite, Eustahije, da bude i neki zreliji član u obitelji. Je li tako, rođače Cikorije Hazdrubaloviću?

– Oprostite, milorde, moje se plemstvo ne računa od te loze. Moj je pedigrée mnogo skromniji, s dosta bastardnih elemenata – odgovori Cikorije ozbiljno.

– A princesa Van Den... kako se ono zvala? To bi bio trofej i za Casanovu!

– Ah, ne mučite me, Maestro. Milost! To je za nju bila morganatska zabluda.

– A niste li vi meni, Cikorije, jednom u najstrožem povjerenju priznali da ste ipak izmjenjivali neke spolne instrumente s našom... kako je vi ono zovete, Eustahije zlatousti? s našom Bibijanom?

– Precjenjujete me, očito – odgovori Cikorije smjerno zaklopivši oči od skromnosti. Onda obojica prasnuše u smijeh.

Melkior ustane uvrijeđeno. Dakako, dogovorili su se. Bez riječi pođe prema vratima, ali tu se sukobi s don Fernandom koji je upravo ulazio.

– Tražim vas po cijelom poznatom svijetu – reče don Fernando ljubaznošću koja sve razumije i sve oprašta, unaprijed.

– Svijet je velik, ako ste me tražili po vašem svijetu. – Don Fernando se osmjehne strpljivo. – A čemu se ima zahvaliti ta čast? – Melkior se pokuša nasmijati.

– Bez šale... – Don Fernando skine osmijeh, kao da ga je spremio za kasnije, i odvuče nekako užurbano Melkiora na ulicu. – Pupo želi govoriti s vama. Čeka vas u *Corsu.* Eto, toliko. Doviđenja. – I nestane don Fernando iza ugla.

Pupo? Nije ga vidio ima i nekoliko godina. Slučajan susret na ulici, u žurbi. Njemu se uvijek nekamo žurilo, netko ga je čekao, nekamo je valjalo da stigne na vrijeme. Izvlačio ruku iz rukava, pogledavao na sat, užurbano. Kovrčava kosa, tanki kicoški brčići, glas – melodiozan bariton, odijevanje namješteno nehajno. Smješkao se srdačno, volio je sresti prijatelje, ali za njih nikada nije imao vremena. I kao da se u svakom susretu ispričavao, na žalost... Odavno je polagao neki nevažni ispit i bio gotovo smiješan. Pupo na fakultetu, sa studentskim brigama, kao na stranom poslu, pomorac na čvrstom tlu. Onda je nekamo utonuo u nepoznato.

I večeras odjednom izronio Pupo. Odakle? Zašto? Ne smije se pitati.

Tajanstveni život Pupa. Pupo želi razgovarati. Pupo čeka. Melkior se kretao u Pupovom magnetskom polju opleten silom njegove relejne povezanosti s nekim tajanstvom, sa zatvorenim, nečitkim misterijem, od kojeg su vidljivi samo vrlo jednostavni, primitivni hijeroglifi. Riba kršćanska. Melkior je poznavao samo to, ribu, i znao je da ide sada Pupu zbog nekih ribljih stvari, ali mu je i to sitno povjerenje laskalo. Osjećao je moralno uzbuđenje kao da ide priznati krivnju za koju je netko nevin optužen. Trema u dijafragmi, puls ubrzan, disanje duboko, ozbiljno... kao da ga traži Vivijana. Ali odmah odbaci tu usporedbu kao... neadekvatnu. Kao osjećanje intimne osobne opasnosti dok se zemlja trese. Ne, to je neusporedivo, to, Pupovo povjerenje.

U kavani nije bilo Pupa. Melkior je pogledom nekoliko puta obišao cijeli prostor, ali ni brčića, ni kose... Naravno, uvijek ostavljaju tako da čekamo... Tada se jedne novine spustiše, i on prepozna smiješak koji ga je gledao... Ali bez kicoških brčića. Kosa vrlo svijetla, duga, nad čelom prorijeđena. I naočale. Hm, očito – maska od prozorskog stakla. Prilazio mu je uzbuđeno, spreman za buran susret, za gnječenje u zagrljaju. Ali Pupo sve razumno smiri na srdačno rukovanje.

– Zdravo, pjesniče. Kako si? Dugo se nismo vidjeli. – Zvučao je Pupov bariton ponešto prigušeno, sa smanjenom svježinom.

– Dugo, dugo... – Melkior opazi da više ne zna s njime razgovarati. Ne zna što smije pitati, da li je i pitanje o zdravlju nešto »zabranjeno«? Htio je govoriti *korisno.* Ali je želio pokazati Pupu radost što ga ponovo vidi i uspostaviti odmah staru prijateljsku intimnost, pa uzme slobodu da se našali: – A ti u međuvremenu i naočale stekao i brk izgubio a i čelo ponešto tu gore otkrio...

Pupo se smješkao, ali vidjelo se da ne voli taj razgovor. Uprskao sam, jasno. To je njegova kamuflaža. Mogli su čuti... ovi tu za stolovima. Ogleda se po stolovima oko njih – glazba je svirala – i osjeti da radi drugu glupost. Oh, Gospode, kako je teško s ovima! Teško, teško, odgovori Gospod oportunistički.

– No, zar nećeš sjesti načas sa mnom? – Pupu se, gle, nije žurilo.

– Naravno. Ali mislio sam da ti se možda žuri, pa nisam htio... – govorio je s osmijehom, ali Pupo svejedno pogleda na sat, po navici.

– Petnaest minuta se uvijek nađe za starog... – ali mislio je na nešto drugo, a ova darežljivost bila je – tek tako, uvredljiva za Melkiora. Petnaest minuta! – to se poklanja droljama. Uvijek je bio takav.

Melkior požali sada za svojim minutama. Što su njegove vrijednije? Ja bih makar i mislio... ili naprosto – ništa, lunjao gradom, gledao. A tu gubim vrijeme s ovim... jakobincem. On mi poklanja!... Bunio se u sebi i šutio pobunjeno. Revolucija će zakasniti za ovih petnaest minuta. Ci-ha!

– Prehladio si se?

– Ne. Zašto?

– Kišeš. Lumpaš li još? A Ugo... uvijek onako šašav? Ili ste se možda posvadili?

– Ne. Zašto? Viđamo se.

– U onom buffetu dolje na uglu?

– Da. U *Dajdamu.* Svratimo iz redakcije. Radim u novinama, kao vanjski, honorarno.

– Po retku? Literatura?

– Kazalište i film. – Opipava me.

– Da, ti si uvijek to volio. I Ugo radi u novinama?

– Ne, on ne radi.

– A što radi?

– Ništa.

– Ništa? I to je lijepo zanimanje. Ljutiš li se ti nešto na mene?

– Ne. Zašto? Ti pitaš, ja odgovaram.

– Da, doista... – Pupo se nasmije i pogleda na sat. – Pa kako živiš... od tih redaka?

– Tako, živim.

– Stanuješ li još onako – studentski, u zajedničkoj sobi? Sjećaš li se kad smo...

– Ne, živim sam – hladno prekine Melkior Pupovo sjećanje. I tako mu nije stalo, to je samo »emocionalna priprava« za nešto drugo. On je čekao.

– Imaš li dobru sobu?

– Dobru. Ulaz sa stubišta.

– Što imaš – krevet?

– I divan. – Melkior se nasmije. – Pa reci odmah, čovječe! Hoćeš li spavati kod mene?

Pupo se nasmije odsutno.

– Ne ja. – Zatim mu se lice preobrazi u neodlučnu, sumnjičavu masku koja je dugo promatrala Melkiora nekako zabrinuto i tužno. – Čuj – progovori Pupo zbunjeno – ti si... tako... čovjek, to znam. Zato sam se i sjetio... Uostalom, kratko: jedan naš čovjek valjalo bi da kod tebe spava, razumiješ, tako... nekoliko noći. Ja za njega odgovaram, razumiješ. To je važno. A sve drugo s tim u vezi mislim da i sam razumiješ... Razumiješ? Ništa Ugu i tom tvom društvu... je li tako?

– Jasno. – Melkior se osjećao patetično, spreman za lomaču. Ubijte, zlotvori!... i sam se čudio svojem heroizmu.

– Gdje ti je stan?

– Da, to je malo nezgodno. Preko puta vojarne 35. puka.

– Naprotiv, to je dobro. Gazdarica?

– Udovica srednjih godina. No ne bi joj dao više od trideset šest,

sedam.

Pupo se nasmije:

– To sada nije interesantno. Radoznala, brbljava?

– Ah, to ne. Više tužno kontemplativna. Čezne za čistom, nježnom ljubavi, dakako i vječnom, a sanja same svinjarije. Zbog toga je nesretna. Ništa je ne zanima.

– Ni muškarci?

– Čini se samo u snu. Uostalom, dvaput tjedno je posjećuje njezin prijatelj. Ali to je više duševna veza. Premda, čuje se ponekad i nešto tjelesno... no, to je, valjda, dobro, ne?

– Da, to je do-bro... – reče Pupo rastreseno i pogleda na sat.

– Hvala za cvijeće, gospodine doktore. Hvala za cvijeće, gospodo.

Prolazila je između stolova strahovito izmršavjela starija žena i klanjajući se zahvaljivala svima, svima najsrdačnije, s rukom na srcu, za cvijeće. Tanka olinjala lisica spuzla joj na jedno rame i otkrila bijeli smežurani mršavi vrat koji se povijao desno i lijevo – hvala za cvijeće.

– Oh, gospođo! Hvala za cvijeće! – obrati se odjednom Pupu i pruži mu ruku u poderanoj crnoj rukavici iz koje su jadno virili prsti. – Kako ste, mila? Odavno vas nisam vidjela. Kako ste se vi pomladili! Divno izgledate, mila moja. A bili ste večeras? Zar ne da je bilo dobro?

Cijela je kavana gledala u njihov stol. Pupo je crvenio i blijedio naizmjenično. Melkior je vidio jasno kako mu dršće donja vilica... od bijesa... od straha... sve su oči uprte u njega, ah, do đavola.

– A u nedjelju sam svirala u Mozarteumu, mila moja. Ah, kakav koncert! Lisztovu h-moll sonatu. Volite Liszta, zar ne? Divan je. A kako sam svirala! Bio je i veliki Rubinstein. Rekao mi je: bravo, mala! Vi imate ruke jednoga Boga koji je stvorio svijet. Bože, daj mi takve ruke! uzviknuo je i zaplakao. Veliki Rubinstein. Bravo! – uzviknula u

vatrenom zanosu, zatim nastavila krotko obilaziti stolove: – Hvala za cvijeće, gospodo. I vama, mila konteso, i vama, barune, hvala za cvijeće, vrlo ste ljubazni. Oh, kakva čast, gospodine grofe. Hvala za cvijeće. Hvala svima, svima... – i sa suzama u očima stala slati poljupce cijeloj kavani, zatim skupila dugu svilenu haljinu i žurno sišla s podija s gomilom cvijeća u naručju.

– Mislim da je i moj koncert završio – reče Pupo gotovo šapatom gledajući u sat. – Ovdje ima muzikalne publike. Ja idem, ti ostani. Potražit ću te sutra. Do koliko si kod kuće?

– Do devet, sigurno.

Pupo mu bez riječi dvaput jako stisne ruku. Trgovački. Zaključio je posao.

Utilitarno, praktično, hladno. Ostao je kao prevarena djevojka. Javit ću se sutra – poznati telegrafski rastanak nakon seanse. Tako je odlazio od Enke – javit ću ti se, i žalio ju je kasnije, na ulici. Bile su ipak potrebne neke druge riječi, ali spremao ih je uvijek »za drugi put«. Onda ponovo *javit ću ti se*, vidio je razočaranje u njezinim očima, a nije mogao ništa drugo da joj kaže, ništa što veže, obvezuje, obećava više no što je bilo do sada. Da se zna, ništa više od ovoga ne može biti među nama. Nikakvih slina, molim. Tako s Enkom. Polivalentnim elementom, sposobnim za mnogobrojne ljubavne spojeve.

A Pupo... Činilo mu se da se povlači nakon neuspjelog osvajanja Vivijane. Sada je prihvaćao usporedbu koju je ranije odbacivao kao neadekvatnu. Hm, nedostojnu... Pupa. Gdje da potrošim ostatak ove jadne večeri? Uzme prekapati po mogućnostima. *Dajdam* odbaci najdalje. Kod kuće?... vreba ATMA na stubištu, da bi vidio cvijet iz popodnevne bašte. Da se javi Enki? Možda Coco ima kakvo dežurstvo?... uz ono srce što mu je jutros uginulo u rukama... kao kanarinac. I tu mogućnost – udalji, obzirno. A znao je da će ići nekamo za svojim koracima koji su čeznuli za Vivijanom. Tihi lokal s pristojnim

konobarima. Stihovi se moraju šaptati... *blagi fluid listopada*. Nasmiješi se, ali gorčinu zasladi Ugovim tra-la-la-la, tra-la-la-la sonetom. S pristojnim konobarima? Svijetlila su mu redom neonska slova lokala. Ali borio se neprestano s *Dajdamom*. Iš, prokleti! Kao sjena golemog strvinara nadlijetao je *Dajdam* milo titranje Vivijanina imena u nekom dalekom mraku. Nepoznatom. Valja istražiti sve mrakove ove noći, procijediti ocean, kako bi se ulovili planktoni što svijetle iz ona oka dva... Čemu sada sav ovaj suvišni prostor zavijen u noć? Obići cijelu noć s kraja na kraj, zaviriti u sve tame, ispitati sve sove, ćuke, miševe, mačke, drolje i lupeže, pse i pijanice, ići od laveža do laveža dokle dopire noć... Ah, gdje su je samo skrili? Gilda! Pietà, signori, prego pietà. [120] A ujutro će zapjevati vojvoda Ugo, *questa o quella per me pari sono*... [121] Suze mu udariše na oči... i pusti ih da teku. U gustom mraku jedne stare veže Melkior zajeca. O, ljudi, kako sam nesretan!

– I ja, brate – javi se mrak s uzdahom.

Melkiora ošine stid. Okrene se prema tmini razjareno, svadljivo:

– Tko je tu? – izdere se u mrak. – Javi se, tko je?

– Udarite, gospodine, udarite. – Vuklo se prema njemu nešto četveronožno, puzavo, dolje po tlu, po neravnim pločama i kloparalo nekim golemim kopitima, oklopima, nekom strašnom mašinerijom. Kornjača koja govori.

– Tu sam, gospodine, tu dolje, podno vaših nogu – stenjalo je biće na zemlji.

– Što hoćete?

– Mogli biste mi pomoći, a vama to ne bi škodilo.

– Gdje ste? Ustanite. Tko ste vi?

– Pola čovjeka, to je moje ime i prezime... i sva moja biografija.

– Da niste vi pijani? Valjate se po zemlji...

– Ne valjam se. Ja nemam nogu – izgovori čovjek tiho i pokajnički stidno kao neko strašno priznanje.

Melkior se zgrozi. Sagne se besmisleno s naivnom namjerom kao da čovjeka želi podignuti, osoviti, vratiti mu dostojanstvo. A na što osoviti? Podignuti – na koje dostojanstvo?

– Pa što biste željeli? – upita ga ljubazno.

– Nisam vam to rekao zato da biste promijenili ton – reče čovjek bez nogu pomalo nabusito. – Možete vi i dalje mene prezirati ako hoćete. Ne radi se o takvoj vrsti samilosti. Ja vas molim da mi pomognete u jednoj određenoj stvari, to je sve.

– U kakvoj stvari, recite.

– Stube su tu previsoke, a meni su noge odrezane gotovo do kukova, ne mogu zakoračiti...

– I želite da vas ja?... A rukama se ne možete popeti?

– Mogu. Ali stepenice su drvene, čulo bi se kloparanje ovih mojih kopita i ostale orme. Ona bi prepoznala zvuk. Ja po kući hodam četveronoške, ona to poznaje. Ona, to je moja žena. Znam da i sami već pogađate, pa eto, da se istrese ova vreća moje nesreće: tu je gore kod jednog čovjeka. Kod ljubavnika – doda mučno.

– Sigurni ste? – Melkiora obuzme želja za nekim smijehom.

– Vrebao sam je tu u mraku. Maločas je ušla.

– Pa što ćete vi gore? Da je davite?

– Ne mogu joj vrata dosegnuti – našali se mračno čovjek bez nogu. – Ne to – nastavi zatim ozbiljno. – Želim da mi pomognete da se uspnem nečujno. Ondje su vrata njegove sobe odmah navrh stepenica. Nemojte da vam se gadi dodir sa mnom što se čistoće tiče i ostaloga. Čist sam, iako se vučem po zemlji. Ona se brine o meni, drži me u redu. Intelektualac sam i čovjek od ukusa. A nisam ni siromah. Danas imam

čak i novo odijelo na sebi, to jest poluodijelo, i kravatu imam i bijelu košulju. Ne vidi se ovdje u mraku, ali mi vjerujte.

– Vjerujem vam – promrmlja Melkior. A već osjeća želju da se okrene i pobjegne. – I što ćete gore raditi?

– Slušat ću – reče čovjek bez nogu požudno. – Htio bih čuti njezinu ljubav istinitu, iskrenu. S njom ja to nikada nisam doživio niti ću ikada... razumijete li me? Bojim se da to nije lako razumjeti vama gore uspravnim, cijelim ljudima. No ponadao sam se kad sam vas malo prije čuo... Oprostite ako vas to vrijeđa, rekao sam sebi, ovaj bi mogao...

– Pa to bi vas samo više mučilo da čujete kako njih dvoje...

– A ne, naprotiv! – prekine ga odmah čovjek bez nogu. – Pokušajte se uživjeti u ovakvu polovicu čovjeka koji voli jednu cijelu i prilično stasitu ženu, koja nije ni stara ni ružna. Zašto se udala za mene, sada nemam vremena da vam objašnjavam, dugo je to. No, eto, ona je moja žena, moja iz ljubavi. Moje ljubavi, naravno. Jer njena je ljubav nešto drugo, nešto što se nikako ne može stvarno spojiti, povezati, pomiješati s mojom. Ne može se nikada stopiti u jedno ljubavno biće u kome je potpuno iščezlo (ta i kako bi sa mnom?) naše posebno *ti* i *ja*...

– To se ne događa ni s jednom ljubavi ženskom, dragi moj – promrmlja Melkior iskusno.

– Ah, nemojte! Makar u jednom momentu, u jednom beskrajno kratkom trenu potpunog zaborava! Eto, to ja tražim. Da čujem kako ga zove, kako ime... razumijete li?... kako ime spominje s bezumnom čežnjom spajanja, topljenja, nestajanja. To bih htio čuti od nje!

– S drugim?

– Što smeta, ona je moja? – začudi se jadni čovjek. – Zar se i ja ne zanosim koji put nekom muzikom, i to jako zanosim, čak do nekog duševnog orgazma (ja jako volim muziku), pa zar nisam i ja tako s nekim drugim... s nekom drugom, u orgazmu, eto – s muzikom? A zar

nisam ja tada u nekom višem stanju, kva-li-tetnijem, da tako kažem? Ja govorim o kvalitetama, ne o prostoj (čak i prostačkoj) radnji. Ona me se ne tiče, na nju naprosto ne mislim. Kad slušam violinu u Beethovenovom koncertu (D-dur) zar mislim na struganje konjskog repa po ovčjem crijevu? Ja znam da su to sredstva, ne-op-hod-na, kako bi se proizvele divne harmonije, ali harmonije mene uzbuđuju, ne crijeva. A crijeva su ipak nužna. I to crijeva neke anonimne ovce. I rep nekog glupog konja, koji možda i nije tako glup, zar ne, no nije ni važno. Zašto da mislim na onog konja gore (koji možda i nije konj... doslovno), na repove i crijeva, na struganja i puhanja i... sve te svinjarije, kad hoću slušati ljubavnu kantilenu violine koja u mojim rukama nikada nije zasvirala? Samo strugala, strugala... bez muzike, eto, to je svinjarija! Nisam svirač, a on je možda i virtuoz. Za to je potrebno cijelo tijelo, cijeli čovjek, a ja to nisam. Potrebni su, eto, rep i crijeva, a ja ih nemam. Zar zato da mrzim Menjuhina?

Čovjek je izgovorio sa žarom cijelu svoju dugo građenu, pomno pripravljanu misao i ušutio. Umorio se. Ili ju je možda sada prvi put priopćio nepoznatom čovjeku u ovoj mračnoj veži, u čudnim okolnostima – i zastidio se. Možda je sada prvi put posumnjao u nju, u njenu vrijednost, u njenu izdržljivost u ledenom svijetu tuđe ravnodušnosti?

– Vi se smijete, zar ne? – javi se čovjek iz mraka donjeg. – Mislite da sam sve ovo smislio ovdje dolje kao razumni gmaz vukući se po zemlji? Da sam izgradio novi organ za svoju jadnu egzistenciju? Da je ovo neka sasvim nova, moja, čak o-ri-gi-nalna velikodušnost? Ne, ja sam sebičan kao i vi, kao i svaki muškarac. Svaki *normalan* muškarac. (On jako naglasi *normalan.)* Zbog sebičnosti sve ovo i govorim.

– Niste vi sebični – reče Melkior bez uvjerenja, tek tako, zbog konverzacije.

– Zar zato što ovdje ne režim na *ono* gore? Pa ja čeznem za onim gore svojom nadpasjom vjerom u apsolutnu ljubav. Ja hoću ljubav,

razumijete li me, ljubav, a ne kost da je tu na zemlji glođem u ovoj mračnoj veži.

Vapaj de profundis. Melkiora podiđe jeza. Zatreperiše u njemu podmukli afiniteti s ovim jadnim pozemnim bićem koje je podiglo visoko ogromno nebo nad svojom glavom i na njega posadilo jednu jedinu zvijezdu u koju je upisalo svoju sudbinu. Nebo nad glavom... na njemu sja – Vivijana. Zapravo, nebo naše ljubavno, dragi moj zemniče, to je – suknja vulgaris u vrhu koje treperi jedna tvrdoglavo odabrana... no, recimo, zvijezda... To je naša sudbina.

– Onda, hoćete li mi pomoći da se uspnem? – upita nesigurno čovjek bez nogu.

Gle, ne odustaje on. Hoće svoju kantilenu. Pa kad hoćeš, neka bude.

– Dakako da ću vam pomoći. Hajdemo.

– Vi mene ovako straga prihvatite, ispod pazuha – upućivao ga čovjek žustro i s nekom radošću. Čak i ruke podigao kao da će uzletjeti.

Melkior ga prihvati kao što se djeca drže kad se uče hodati i privede ga stepenicama. Upravo se počeli uspinjati, jedva zakoračiše prve stepenice, kad se gore otvoriše vrata i začuše se glasovi. Ozbiljni glasovi, neveseli.

– To je ona! Nešto nije u redu – zašapće čovjek prestrašeno. – Bježite, bježite! Što dalje bježite! – požuruje on kao da prijeti neka strahovita opasnost.

– Ne mogu vas ostaviti ovako, na stepenicama.

– Onda me bacite tamo iza vrata i bježite! – uzvikuje on u strašnoj panici. – Ah, sve je propalo! Bože, kako sam ja nesretan!

Melkior ga žurno zgrabi i prenese natrag u vežu. Namjesti ga pobožno iza ulaznih vrata kao polomljenog sveca, šapne mu »zbogom« i pobjegne na ulicu.

Ali ne udalji se mnogo. Ipak, da vidimo tu violinu. Namjesti se zgodno prema izlogu trgovine u kome je bilo koso položeno ogledalo. Nije dugo čekao. Na vratima se pojavi doista stasita mlada žena vrlo lijepa lica. Ali kad je zakoračila na ulicu Melkior opazi lelujavo gibanje na neki način šarmantne hromosti. Jednom nogom jedva je doticala zemlju u nekom beštežinskom, vilinskom lebdenju, drugom je čvrsto stupala svom svojom bujnom tjelesnošću. U kontrapunktu.

Ah, kakav instrument! uzdahne Melkior. Otuda čežnja za virtuozom tamo gore. Pomisli na nesretni torzo sakriven iza vrata. O, jadni sveče sa crkvenih portala, ne bi ni Johann Sebastian u dražesnijem kontrapunktu odsvirao tvoj život.

A kamo sada? Svi su putovi zameteni neizvjesnošću. Valjalo bi krenuti s neke polazne točke pod ovom noćnom kupolom izrešetanom zvijezdama. Za kojom zvijezdom? Svaka je zvijezda početak nekog kretanja... Svaka je misao zvijezda neke još nepoznate konstelacije utopljene u beskonačnosti vremena. Beskrajnosti. Predodžbene sljeparije. Metafore. Strahovita astronomija iznad života malog mesoždera što se zgrčio u gvalju čežnje pod svojim malim nebom jedne krinoline kojoj u vrhu sja – Vivijana. To je njegova sudbina. Stella Viviana. I pođe za svojom izgubljenom zvijezdom u uzaludna noćna lutanja.

Daleko u gradu izbijaju satovi na katedrali. Pet sati. A noć još davi grad vlažnom i hladnom tamom. Duga noć jesenja. Promrzao je u pustoj aleji pod visokim mračnim svodovima uvelog lišća što prestrašeno šušti na umornim stablima. Trgne se na riku lavova. Na glas zoološkog tiranina jave se i druge životinje iz stravičnog sna. Car je gladan njihova mesa.

Melkior osjeti smrad zoološkog vrta. Odmataju se topla krzna, protežu se zvijeri, šire se ralje, zijevaju, riču u novi dan. Budi se Zoopolis. I širi miris svoga robovanja.

Ovako valjda smrde zatvori i kasarne. Katorge.[122] Horde, legije, kohorte, pukovnije. Slavne armije koje su dale karakterističan miris epohama. Velika kolektivna isparavanja, smradovi historije. Smradovi perzijski, smradovi aleksandrijski, smradovi hanibalski, smradovi cezarinski, smradovi avarski, hunski, tatarski, mongolski, germanski, smradovi križarski, smradovi turski, smradovi napoleonski, smradovi samurajski, smradovi pruski, franc-jozefinski, benito-musolinski i smradovi adolf-hitlerski... Smradovi, smradovi, dokle seže historija. Nasmrdjelo se čovječanstvo na pohodima i zahodima ratničkim. Pi! Melkior pljune na smrad životinjski kojim mu je historija zapahnula nozdrve iz zoološkog vrta.

Izađe na dugu ravnu cestu što vodi u grad. Pojave se u daljini svjetla jutarnjeg tramvaja. Ide tehnika, rekao bi Maestro. Pa hajde, da vidimo. Ide Sila. Opsjedne ga odjednom čudna misao, prkosna i strašna zapravo, sav se od nje naježi, no nije joj se mogao ni htio opirati. Neka bude... Siđe s pločnika na prugu tramvajsku i pođe između tračnica u susret tramvaju. Izazovno, čak svadljivo, sa smiješnom hrabrošću malog lovca-delije iz šaljivih crteža koji pokazuju »dugi nos« nosorogu. Nosorog tutnji prema njemu i mumlja srdito. Već osjeća Melkior kako mu zemlja podrhtava pod nogama od približavanja željezne životinje. Strah ga hladno lizne po leđima. No da vidimo ipak, dokle se to može izdržati? Mašta ga počne plašiti slikama: rastrgani udovi, prosuta crijeva... Muhe. On otjera maštu sa svoje lešine i uze mirno gledati preda se. I što je to? – *on* se ne miče, *on* samo postaje veći, jasniji. I nema tu nikakva približavanja. Valja se samo prepustiti očima. Kao u kinu. U tome i jest sva tajna ove hrabrosti. Valja sve gledati kao sliku na platnu, reflektirati svjetlo s predmeta na sliku svijeta u mome vidnom polju. I stvari postaju krotke i nemoćne, potpuno u mojoj moći. Simbolične za jedan svijet koji sam stvorio i koji mogu odmah i ukinuti kad zaklopim oči. Nijemi film. On zatvori oči. Fikcija. Eto, pukla vrpca i projekcija je prekinuta. Ali tramvaj zarokće na neravnim šinama i laterna se odmah upali. Ozvučenje slike alarmira cijelo njegovo tijelo

izloženo u prostoru. Ovo je možda onaj kritički tren kad valja svladati tijelo. Istisnuti iz njega strah nekom idejom. A zašto moja ideja *izdržati* ne bi bila toliko jaka da nosi jednu hrabrost koja je ravna svakoj drugoj velikoj hrabrosti? Hrabrosti kapetana koji tone sa svojim brodom? Sasvim beskorisna smrt. Fiksna ideja časti. A to zapravo znači prevladati strah. Izdržati misao o smrti – do smrti. Prkosno. Tvrdoglavo. Ali tu nastaje sva sila individualnih varijanti, mješavina, konfuzija s primjesama ludosti. I moja je ideja luda. *Izdržati.* Već je blizu. Dvjesto metara. Možda ni toliko. Vidi se vozač. Ne usporava. Misli, uklonit će se... Sjedi mirno. Ne uzrujava se još... Ne sluti da mu se ispriječila *misao* na pruzi, jača od straha pred njegovom gvožđarijom. Maestro bi mi čestitao. Tramvaj. Banalni glupi stroj. Ponovo mašta: odrezane ruke, noge, smrvljena lubanja, kaša od mozga i krvi, meso, kosti... Svjedoci užasa. Namjerno je... htio se ubiti. Nije, lud čovjek. Pijan. A tko je? Može li se... iz dokumenata?... Džepovi! Enkina slika u lisnici. Enka na plaži – erotički fenomen! Sve žensko što strši, meko, mazno, zovno... Poželi Enku, onu s fotografije u lisnici...

Vozač žestoko pritisne nogom na zvono. U Melkioru zadršće utroba. Uzbuna u cijelom tijelu, u svakoj stanici »opasnost, pozor!« Krv mu šibne iz glave u noge (jer sad su one važnije od glave). U glavi i tako ništa više nema osim: nešto golemo i plavo što raste i nadire ričući. On stisne sve sfinktere, stegne ventile, propuste, šavove, nategne volju do bolne rigidnosti: – sav je jedna prepotentna, svemoćna, razdiruća erekcija. Dođi, glupi tramvaju!

A tramvaj je i dolazio, glupo: – Kad baš hoćeš... Na dvadeset, na deset, na pet metara! Lupa u zvono panično, zapomaže, moli: makni se, čovječe! Čovječe! Ti si pametan, ja sam glup, u redu, ali mi se ukloni! Vidiš koliki sam, zdrobit ću te!

Glupane veliki, moja je odluka veća od tebe! Ja ne pravim samoubojstvo, mamlazu željezni! Tu sam postavio pred tebe svoju misao, hajde, zgazi je ako možeš!

Tramvaj se odjednom trgne razumno. Zagrohće strahovito (nešto mu se zapraši pod nogama) i stane na mjestu kao da ga neka ogromna sila lupila po gubici.

– Ha, ha! – iskesi se Melkior luđački triumfalno gore, tramvaju, koji je stajao pred njim mirno umorno, posramljeno, pobijeđen. – Ha, ha, zaustavio sam te, mamute!

Vozač je već sišao i prilazio psujući.

– Čujte, vi... Jeste li vi možda?... – zamahne rukom ali je zaustavi ispred svoga čela.

– Lud? Ne. Zašto? – začudi se Melkior. – Nisam samoubojica. Normalan...

– A čini vam se normalnim ovako zaustavljati kola? A vozni red? Što vi mislite?

– Pa izvolite, produžite... – mrmlja Melkior. Otkriva mu se druga strana incidenta, banalna, prometnička.

– Dat ću ja tebi »produžite«! – i bio bi nasrnuo vozač, ali javi se kondukter s više objektivnosti.

– Hajde, pusti ga. Vidiš što je...

– »Što je«? Ništa nije. Zabavlja se, mangup. – Vozač je već odustajao od osvete. Penjao se u tramvaj. – Imam i ja živce, bogamu! – udari bijesno nogom po zvonu i pokrene kola.

A Melkior ostane zbunjen neočekivanom pobjedom. Kako bi to mogao objasniti ovim tramvajcima? Izdržao sam! Heureka! Kliktao je arhimedski šašavo. Otkrio sam biološki zakon uzgona! Tijelo uronjeno u strah izgubi onoliko od svoje smrtnosti koliko teži istisnuti strah. Heureka!

»Noli turbare circulos meos«[123] – trebao sam reći arogantnom tramvajskom kapetanu. No sad je kasno. *Vivere*...

Vivere senzaa maliconiiaaa..?[124] zapjeva grabeći žurno prema gradu, a crno nebo poškropi ga sitnom tužnom kišom kako bi pjesma bila apsurdnija.

Da nije to pao zahtjev na tvoju glavu? Tajna politička urota u mračnom podrumu pri svjetlu petrolejke. Tri neobrijana tipa vijećaju kako da ti skinu glavu. Noževi su pobodeni u stol, oštri, svijetli, na njima piše ROSTFREI-SOLINGEN. Imaju žlijeb na oštricama kao noževi mesarski. (Pitati prvom prilikom nekog stručnjaka u klanju čemu onaj žlijeb na mesarskim noževima?)

Dočekat će te u mračnoj ulici, noću, kad budeš prolazio lupkajući rastreseno prstima po zidu... Ipak, zašto da ti skidaju glavu? Usto iz političkih razloga? Doduše, imaš ti svoje uvjerenje, no to je... tako... uvjerenje.

»Pa dobro, gospodo (kakva su to gospoda?), zar ne smijem ja imati svoga uvjerenja« i već se bojiš da *oni tamo* i znaju za to tvoje kukavno uvjerenje, da su mu čak izmjerili i jačinu nekim posebnim mjerilom i da je s tobom već svršeno. Jer ovi snovi, ovi snovi što te muče!... Ne, mora biti da se o tebi *tamo* povelo računa, da se spominjalo tvoje ime i čak upisivalo u spiskove, u formulare.

Stoji s Ugom kod invalidove vage i razmahao se dokazujući:

»Čovječanstvo, dragi Parampione, čovječanstvo!«

Priđe im elegantan gospodin u kišnoj kabanici, koji se dotle pričinjao da čeka tramvaj, i uperivši u Melkiora lulu koju je izvadio iz džepa, upita sa strašnim autoritetom:

»Vi ste vikali *čovječanstvo?«*

»Ne, ja sam diskretno rekao *čovječanstvo, dragi brate,* bez ikakvih posebnih razloga. Naprosto tako, zbog čovječnosti... i bratstva.«

»Čovječnosti? Bratstva? Internacionalist?«

»O ne, naprotiv! Ja sam... da se branimo, da se odupremo kao nacija do posljednje kapi!...«

»Da se odupremo?«

»Da, da se ne damo, zar ne, kolega?«

No *kolega* je već bio strugnuo, a gospodin što je čekao tramvaj uzeo ljubazno Melkiora ispod ruke i poveo ga u šetnju...

Borba na noževe, pucnjava u mraku, bježanja, padanja s visina – to je bio program kratkog jutrošnjeg spavanja. Nakon *Vivere*.

Vitlaju ga blistavim mesarskim noževima oko Sveučilišne biblioteke. Penje se na zeleni bakreni krov i zaklanja glavu iza jedne od četiri brončane sove, a svaka gazi po jednoj knjizi. Ali šalju sada na njega žilete za brijanje, svih vrsta i debljina. Zvrndaju i zuje ljeskava jata žileta u gustim ofenzivnim formacijama i obrušavaju se na brončanu sovu. Ciče i pršte po sovinoj glavi, a ona majčinski raširila krila i štiti Melkiora-bjegunca od ljutih letećih oštrica. S drugog kraja krova iza druge sove pomalja se podrugljivo lice Ugovo: »Pusti, ATMA vodi stvar. Cviker je u štabu. Maestro se ubio, a Vivijana otišla u samostan«... On pogleda dolje, ali oba mu oka ispala iz glave i bratski povezana živcem kao da se drže za ruke, kao dva blizanca-mjehura od sapunice polako se spustiše na zemlju, pogledaše jedno drugo i ispustiše po jednu suzu.

Pretapanje.

Sjedi na topovskoj cijevi. Do njega čovjek-vojnik, Garcia[125] (po činu), koji ne govori ni jedan od poznatih jezika. Tamo dolje iza velikih sanduka neprijateljski položaji. Na fronti je zatišje. Garcia vadi riječi iz džepova na bluzi i slaže ih po dlanu. Zatim nabija ih u pušku. Uči jezike. Odjednom Garcie nema tu na topu. Garcijina glava viče iz topovske cijevi *Makaronci! Makaronci!*[126]i opali top strahovito. Lete riječi i viču, vrište – *ubojice!* Pucnji. Ginu riječi. Muk. Mrak. Ne vidi se nebo.

Bježiš. Gaziš preko mrtvih stvari i mrtvih ljudi. Šljemovi, lonci, razlupani zahodski porculan. Očekuješ svakog trena nož u leđa. Merhum[127] Melkior.

Merhaba![128] – netko te sustigao i ubo prstom u leđa, a ti već misliš – *merhum*... No taj mršavi, bezubi i uopće smiješni čovjek što te stigao odmah pita uplašeno: »Mi se ovo povlačimo, n'est ce pas?«[129] Vidi se, intelektualac.

»Da, profesore, taktički potez. Garcia je rekao. Ali naši se drže bog bogova.«

»Politeistički?« – nasmiješi se bezubi s mirnim zadovoljstvom.

U sljedećoj sekvenci našli ste se u tijesnom školskom zahodu (za nastavnike) oblijepljenom starim novinama sa slikama mnogih živih kraljeva. Začulo se zatim strašno urlanje, konjska kopita, razbijanje stakla, veliki metež, onda pobjednički bubnjevi, limene glazbe, povici *Mamma! Cara mamma!*[130] i *Sieg-heil!* Napokon pjesma *Vento, vento, portami via con te*[131]...

Stari profesor, iako je, čini se, bio vojno lice, nikako nije mogao umiriti svoja koljena koja su klecala kao da nose ne znam kakav teret. Napokon je profesor sjeo na porculansku školjku i zasmradivši se uzdisao »ah, moja karijera, moja karijera!«

»Profesore, profesore, imate li nešto peseta?«

»Sedamsto... i evo još četrdeset centimosa. Zar ćete mi ih oduzeti?«

»Da. Da ih bacimo kroz prozor, njima dolje.«

»A onda?«

»Onda? obrišite svoju karijeru – i bježimo!«

I dok su se pobjednici dolje čupali oko šake novca, vi ste se s promjenljivom srećom provlačili kroz zamršene i mračne hodnike i bili biste sigurno umakli da ste mogli trčati... Ali kanibali su već tu sa svih

strana. Opkoljeni! Ulovljeni! Maestra su (jer to je bio on, kako se kaže u romanima gdje se neko vrijeme krije identitet lica) odmah odbacili kao neupotrebljivog za jelo (malo su ga zasjekli, potamnio je nož – morbus lues,[132] otrovno, rekao je riđi Asklepije), a tebe su bacili u kotao za doručak. Vatru je pod kotlom ložio (dakako, kao rob, s izvjesnim pravom na nezadovoljstvo) Foma Fomič Opiskin[133] mrmljajući: »Progone me. Ja zarađujem svoj kruh!« I tu se našao riđi Asklepije, prerušen kao Sartorius kritik, i smješkao se sa zadovoljstvom: »I još kaže da ne stoji pod utjecajem Dostojevskoga! Gnusne laži, laži, laži...«

Rez u montaži.

Obala u mjestu na moru. Uz obalu trabakuli i ribarske lađe. Na kopnu bačve s vinom i prostrte mreže. I nigdje nikoga. Neodređeno vrijeme, jutro ili podne, ne zna se, ispale su kazaljke na satu na crkvenom tornju. Zahrđalo mu lice brojčanice.

Sam si (... je, smo, ste, su...) (čuje se davna školska jeka, zbor dječjih glasova). U ruci nosiš praznu flašicu od tinte i sjetiš se odjednom da bi je mogao oprati u moru. Silaziš dvije stepenice, bliže vodi, klekneš... ali više te ne zanima flašica. Iz džepa vadiš nož, veliki, maurski i prihvativši lijevom rukom kosu, jednom veoma prirodnom i lakom kretnjom odrežeš sebi glavu. Jednostavno, kao kokoši. Zatim umjesto flašice, pereš svoju glavu: gore-dolje, pljus-pljus. Jasna slika dekapitacije: trup bez glave, glava u rukama, a na njoj otvorene, indiferentne oči. Odjednom glava ti sklizne iz ruku i otkotrlja se po vodi. Ne možeš je više dohvatiti. Zoveš je, moliš da se vrati, no ona te gleda dugo i uvrijeđeno, zatim se nasmiješi tužno i zaklopi oči kao od neke iznenadne boli. Pokušavaš je privući k sebi nekakvom batinom, ona se prevrće na mjestu kao bundeva i ne prilazi. Onda te pogleda nekim očajnički bolnim, oproštajnim pogledom i reče žalosno (ali kao da ti tu žalost predbacuje): »Zbogom, ja odlazim« i čuo si kako je zajecala. Onda je zaronila duboko i nestala.

Iza tebe stajao je na obali neki slaboumnik i kesio se idiotski

gledajući što radiš. Kad je glava zaronila, rekao je: »Mogao si je dati meni. Mojoj je staroj umrla sestra, ona je gluha.«

»Ona gluha«, to je čuo Melkior kad je već bio otvorio oči.

– Što je to? – reče glasno.

U sobi gori svjetlo.

– Tko je tu? – pita sobu.

Soba šuti. Odvraća mu pogled od sebe, dolje, na krevet, na njega, na njegove noge, na trbuh, na grudi i još bliže, bliže... htjela bi mu pokazati i glavu.

Pogled je zaplašen. Otkrio te na krevetu u odijelu i cipelama, i sad te promatra u čudu, kao nepoznatog. Kao otkriće.

Pokazuješ mu ruke, jednu pa drugu. Pogled ih gleda bez uzbuđenja, »ruke«, konstatira ravnodušno. Ne zanimaju ga ruke. Skraćuje domet, traži bliži cilj. Zatvara se i ukrštava, škiljeći gleda nos iz oba profila kao Picasso. To je najbliže što može vidjeti – nos. Usput definira nos: *dvostrano* NEŠTO *što strši u prostor i dijeli vidljivi svijet nadvoje, na desno i lijevo*. Ali Pogled traži glavu, traži rješenje zagonetke, odgovor na ovu noć, na ovaj san – glavosječni. Pogled traži sebe, sebe samoga, hoće da se vidi. I da se svidi sebi, narcisoidno, glupo, kratkovidno, slijepo za sve što nije. On, što nije MARKANTAN POGLED. *Pogled čist, osamnaest karakterni*.[134]

Htio bi se pogledati. Pogled en face[135] i iz profila, proučiti svoju širinu, svoju oštrinu, otkriti svoje lice iz jedne nove, još nepoznate perspektive. Htio bi proniknuti u sebe, zaroniti u svoju prošlost, u svoje praiskonsko, protozojsko porijeklo kad je još oprezno dodirivao svijet pseudopodijima i ticalima.

Pogled je imao neustrašivu želju da se vidi.

Ali ti si se uplašio te smionosti. Tko zna što se unutra krije? Možda je to ulaz u jedan sasvim novi neotkriveni pakao iz kojeg više nema

povratka? Nestanak u svojim vlastitim očima i muke beskonačne?

Strah te je od sebe na krevetu. Odjevena i u cipelama. (Kažu da se teško sanja s cipelama na nogama).

Ali tko je upalio svjetlo? Zakleo bi se da je jutros, kad se popeo u sobu, skinuo sa sebe promočenu odjeću i blatnjave cipele, obukao pidžamu, zavukao se pod pokrivač i ugasio svjetlo! I još mislio u krevetu: ljubav? – kako je sve to još nerazjašnjeno! Je li to *Pjesma nad pjesmama*, Kleopatra, Beatrice, Laura, Romeo, Fedra, Don Juan, Werther, Stendhal, ili Casanova? Što je ljubav?

Dobro se sjeća: najprije se onako prokisao i umoran bacio na otoman i listao Stendhalovu knjigu *O ljubavi*,[136] zatim zaklopivši oči razmišljao o mnogim neobjašnjivim pitanjima ljepote i patnje u ljubavi. *Kako si lijepa i kako si ljupka, o ljubavi u milinama! Uzrast ti je kao palma i dojke kao grozdovi. Lijepa si, draga moja, kao Tersa, krasna si kao Jerusalim, strašna kao vojska sa zastavama. Vinograd imaše Solomun u Valamonu*[137]... »Minus dormit et edit quem amoris cogitatio vexat«[138], piše u *Codexu amoris* André le Chapelaina iz Avignona. Koliko tužnih praznih dana, koliko besanih noći, koliko straha, strepnje, čežnje, jada, ludovanja! Koliko patnje. Koliko krvi zbog »ljubavi u milinama«! Koliko ustreptalih srdaca! Koliko glava!

La douce pensée
Qu'amour souvent me donne![139]

pisao je jadni paž Guillaume du Cabstaing iz Provanse u dvanaestom stoljeću tren prije nego mu je njegov gospodar Monseigneur Raymond de Roussillon odrubio glavu i iščupao srce iz grudi, ispekao ga i dao pojesti svojoj ženi, paževoj ljubavnici. Onda ju je upitao je li bilo dobro srce koje je pojela – i pokazao joj Guillaumeovu glavu. Ona je odgovorila da je bilo tako dobro i ukusno, te joj nikakvo jelo ni piće neće više izbrisati okus što ga je ostavilo Guillaumeovo srce. Nakon

toga je skočila kroz prozor i ubila se, nesretna Madame Marguerite.

Ustane i otvori prozor. Pod njim mračna mokra dubina od tri kata.

Što? Da skočim? Kako to skaču s padobranom? – i zamisli jedan vratolomni aeronautički *veleslalom.* Padobran se nije otvorio...

Ali to: ležiš na krevetu odjeven, a u sobi gori svjetlo! I sanjaš pri svjetlu da si sebi odrubio glavu! A najstrašnije od svega – pri svjetlu!

Ne, to sam ja noćas pokušao neku operaciju na sebi... A možda sam i ustajao, palio svjetlo, oblačio odijelo, pa i izlazio? Tramvaj? Ne, tramvaj je bio prije. Sve nejasno, nepovezano. Recite nešto, o vi stvari slijepe! I ti slugo plameni! – obrati se žarulji. Žarulja pod plafonom svijetli ravnodušno, nijema, gluha, svijetli i šuti. Jedini svjedok koji gleda odozgo, koji ima oči.

Možda sam pokušao i da se ubijem?

Sjeti se noža za razrezivanje knjiga i počne drhtati. Gdje je nož? Od toga mnogo ovisi. Morao bi biti tamo, na stolu. I još ti kažu uvečer *laku noć!*

Nož je bio na stolu, zaboden do drška u debelu, napola razrezanu knjigu. Knjiga leži na boku, nemoćna, zaklana. To ga još više uznemiri. Zaklana! Tko joj je tako okrutno zario taj nož u utrobu? (To je bila Wellsova *Kratka povijest svijeta*.[140] Jadna Kratka!)

Pažljivo izvadi nož iz trbuha Povijesti.

Ipak sam ja tim nožem nekog vraga u snu radio! – Ta ga misao nikako ne napušta. Enkin dar, od srebra, za lanjski rođendan.

Pođe do ogledala i uplaši se *onoga tamo unutra:* što ga tako čudno gleda. Gle, kako uporno! Htio bi plašiti... Ali opazi da se *onaj* i sam boji, da gleda s nepovjerenjem... Ne, čovjek ne vjeruje čovjeku ni u ogledalu!

No, što je, prijatelju! Kako bismo to izgledali bez glave? Zgrabi lijevom svoju glavu za kosu, a desnom učini vrlo oprezan potez nožem

preko grkljana. *Gljukhrhhh...* učini grkljan, zaklan. Zatim uzme glavu među dlanove i stane je okretati kao da je uistinu odrezana. Kako je to čudno – držati ljudsku glavu u rukama!

A možda je to bilo i ovako: navalile neke važne, hitne misli u predsoblje sna i lupaju, bude, alarmiraju, traže da budu smjesta primljene i saslušane. A dobri San, kako bi te poštedio glasnika s lošim vijestima, naprosto ti oduzeo glavu, pa šapće tvom tijelu: nemaš čime misliti, nemaš glave. Samo ti spavaj.

Spavaj... a nož tamo na dva metra od sna zaboden u utrobu Povijesti!

NOŽ. U toj riječi *ž* je ono najstrašnije. Tu je sadržan akcident određen za klanje. U drugim jezicima to je instrument za šiljenje olovaka, za rezanje jabuka... ali nož je klanje, ubojstvo, zločin. *Bodež* bez *ž* – šašavi šaljivac, *bode* iz nestašluka kao trn, kao igla podmetnuta pod stolicu. *Lavež, lupež, požar* – sve strašne noćne pojave zbog kojih se čovjek boji leći u krevet i zaspati.

I misliš: što bi s njim? Doista, bojiš se pored njega zaspati. Pa kombiniraš: njega dobro uviti u jedne cijele novine, čvrsto svezati špagom i zaključati ga u ladicu, ključ od ladice zaključati u ormar, ključ od ormara odnijeti preko u kuhinju i zaključati ga u... nešto tamo, onda se vratiti u sobu, zaključati se, a ključ od sobe baciti kroz prozor. Odviše kompliciran. A i glupo. Sve se to može opet vratiti.

Što da radi? Sjedi na krevetu s nožem za razrezivanje knjiga u ruci, noć je, sav pametan svijet spava, a on se boji zaspati da se u snu ne zakolje tim nožem. I misli ogorčeno: psima natiču brnjice, prozore okivaju rešetkama, svuda ograde, stupovi, brave, crvena svjetla, svjetionici, signali, upozorenja PAZI OŠTAR PAS! PAZI NA VLAK! OPASNO JE VAN SE NAGNUTI! VISOK NAPON! (a Maestro se smije), OTROV! i da bi te bolje čuvali, plaše mrtvačkom lubanjom; stručnjaci na željeznicama, na morima i u zraku; stručnjaci po policijama čuvaju tebe

i tvoje dvije cipele od provalnika i kolektivista; u svakoj prijestolnici po jedan stručnjak čuva te od iznenadnog napadaja paktovima, savezima, prijateljstvima – i uopće, čuva tvoje interese u inozemstvu. Dušobrižnici čuvaju tvoju dušu, državnici čuvaju tvoje tijelo. I još se natječu, čak i svađaju tko će te bolje čuvati, pa te zato kade tamjanom i škrope svetom vodicom, osiguravaju te sakramentima i blagoslovima – to za dušu, a za tijelo – okružuju te moćnim mjerama sigurnosti: Društvom Naroda, Paktom o nenapadanju i uzajamnoj pomoći, Maginotovom linijom, Siegfriedovom linijom,[141] topovima, tenkovima, podmornicama, bombarderima, puškama, minama, bajunetama, pištoljima, jednom riječi – neprobojnim krugom vatre i čelika i kažu ti: tu si sad siguran i ne budi lud da očajavaš. Mi smo tu, možeš mirno spavati.

Spavati... Ali ne, gospodo, vi ste mene krivo razumjeli. Ja, naravno, ja sam siguran tu uz vas, hoću reći uz vašu mudru i moćnu zaštitu. I ne bojim se ja nikoga dok ste vi tu. Ali kad zaspim, onda vas nema, onda sam sâm i nerazuman kao neka vrst idiota. Vidite li što sanjam? Kako mogu spavati? Bojim se noža. Ovog moga noža za razrezivanje knjiga. U vašem sigurnom krugu od vatre, paktova i bajuneta – ne čudite se – ja sam vrlo slabo zaštićen od samoga sebe! U panici sam kao škorpion. Što ću, škorpion sam. I ako me ne pustite da izađem, bojim se da ću sebi uštrcati smrtonosnu injekciju, baš kao škorpion, od očaja!

Pomisli da bi ipak trebalo leći. Ali čemu, kad će se odmah pojaviti van der Lübbe[142] izbezumljen od strašne smrti i mrmljat će suludo: »Vratite mi moju glavu, lopovi, vratite glavu, glavu, glavu...«

Melkior se nasloni na prozor. Vojarna još spava. Stražar se uvukao kao pas u stražarnicu i ondje kunja mučen vojničkim snima. Tu u susjednoj kući stanuje jedna mlada žena u posljednjem mjesecu trudnoće. Što će roditi? Kćerku. Onda će je učiti, kad poodraste, da žena drži tri ugla kuće a muž samo četvrti. (Ako padne bomba tko će držati uglove?) Ako rodi sina otac će se brinuti za njegovu BUDUĆNOST koja

bi mogla trajati i više od tri mjeseca. Kupit će mu malu pušku s oprugom i olovne vojnike, neka se mali igra. Mali će po cijeli dan držati stražu pred *njihovom kućom* kao onaj vojnik preko ulice pred vojarnom i pucat će na nenaoružanu djecu-neprijatelje iz susjednih ulica. A kad uvečer otac dođe kući, pucat će na oca »bum! Tata, ja sam te ubio. Ti si mrtav, tata, legni.« Tata je zabrinut i ozbiljan, ne uzima u obzir igru djeteta. U rukama nosi novine, posebno izdanje. Mali se ljuti što tata neće leći kad je mrtav i ponovo puca s ubojničkim bijesom bum! ali tata ne pada. Baca se na pod od bijesa i udara šakama plačući što se ne poštuju pravila njegove igre. »Zašto ne zadovoljiš dijete?« umiješa se mati. »Što, da umrem zbog njegova zadovoljstva?« Otac nema volje za šalu. »Pa zbog igre... Uf, kakav si.« »Doskora ćemo se poigrati uistinu«, govori otac zabrinuto. Mali lukavo posluša razgovor pa zavrišti jače kad shvati neuspjeh materine intervencije. Na kraju ga otac izlupa i otjera na spavanje. U krevetu uvrijeđeno jeca u mraku. Kasnije čuje kroz san kako otac i mati tiho razgovaraju u krevetu, kako mati plače a otac se prevrće i uzdiše »da bar nema toga djeteta«. I dječak misli: »To tata o meni govori, da bi bolje bilo da me nema. Dobro, ja ću se sutra ujutro ubiti iz puške u drvarnici« i misli kako će u cijev ubaciti kamenčić i odapeti sebi u oko.

Naslonjen na prozor, misleći o toj maloj drami, nije ni primijetio da sviće. Jedan sivi oblak nasred neba počeo je lako rumenjeti, sa svoje visine ugledao je sunce pod horizontom.

Daleko zvižde željeznice, kreću rani vlakovi.

Melkior s prozora pozdravlja jutro. »Dobrojutro, Jutro! Dobro došlo! Hej, ja, ja živim!« Ali to je bio samo jedan tren dobrodošlice. »Ah, živim... pak što?« i ponovo ga stegne mukla i očajna tjeskoba, u cijelom tijelu osjeti čudan, odvratan strah.

Gazdarica je ustala. Čuje se kako tetura i tapka u jutarnjem polumraku još pijana od sna. Navlaš je lupila laktom u njegova vrata i

promrmljala: »Cijelu noć čuje...«

Melkior osjeti hladan metal noža u ruci i strese se od gađenja. Izađe žurno na stubište i uđe gazdarici u stan. Zateče je pred vratima kupaonice, raščupanu, mlitavu, raskvašenu od spavanja.

– Opet niste spavali? – skupljala je kućnu haljinu na prsima skrivajući svoje nematerinske i još uvijek ambiciozne dojke.

– Gospođo, molim vas, uzmite ovaj nož.

Odjeven, blijed, s dubokim plavim podočnjacima. Ona ga gleda gotovo sa strahom.

– Što vam je, gospodine Melkiore? Zašto mi dajete nož?

– Uz njega ružno sanjam.

– Ah, i ja sanjam te proklete noževe. I zmije. – Ali uzme nož s nekom strašću, Melkior to opazi.

– Udajte se još jednom, gospođo. Vi ste još u dobrim godinama.

– A vi se oženite – uzvrati mu ona sa svježom jutarnjom koketerijom.

Melkior pomisli na Vivijanu vraćajući se u svoju sobu. I na Enku, usput. Njezin nož. Njoj u snu ne zabijaju noževe u trbuh kao jadnoj gazdarici. Njezini su snovi kao u mačke, noćni lov na miševe.

Iz obližnjeg parka oglasi se ptica: ći-ći-koo... ći-ći-koo...

– Či-či-koov... Či-či-kov[143]... – odgovori joj Melkior s literarnim sarkazmom. – Mrtve duše. Sada legnimo, mrtve duše – jedva još uspije da promrmlja padajući na krevet, mrtav od nesna i umora.

– Banče tako iz noći u noć. Pijan je, to je jasno. Nije se uspio ni svući.

– Pusti, nemoj ga buditi. Ostavit ćemo stvari i idemo.

Čuo je glasove nad sobom, ali nije mogao otvoriti oči. Težak umor

pritisnuo mu kapke i držao mu svijest u nekom stanju tromog plutanja u vrlo plitkom snu. Osjećao je od vremena na vrijeme pod sobom dodir s javom kao da mu se san ljuljuška po plićaku i udara o dno. Razabire: »pijan je«, to govori Pupo, a »pusti« netko drugi, nepoznat. Ali on misli da sanja, pa se prepušta omami kao pijanac, a od glasova gradi mali sketch:... »banče za cvijeće, hvala, hvala«, klanja se stara pijanistica nad krevetom. Pupo je odvlači, »nije se uspio svući«, ona se otima »neka, pusti, nemoj ga buditi«... Ali tu je još netko, nevidljiv, netko važan, »ostavit ćemo stvari i idemo«. I svi odlaze. Melkior se odjednom uplaši samoće i skoči na noge: »Čekajte! Ne, čekajte! Ja ću odmah... odmah ću se svući«... Ali oči su mu još zatvorene. »Sanja nešto«, reče nepoznati glas. No Melkior je bio već budan, samo oči su mu još slijepljene masnim gustim snom. Izvanrednom sigurnošću dotapka ipak do staklenog vrča s vodom, izlije malo vode u dlan i pljusne se po očima. Da, kod kreveta su stajali Pupo i nepoznati i gledali ga nasmiješeno.

– Oprostite, ja sam... nisam spavao cijelu noć. – Opravdava se pred nepoznatim. »Ovi su ranoranioci«, pomisli.

– Je li makar bio interesantan lumperaj? – Pupo se smiješio prezirno.

– Lumperaj? Ne. Nesanica. Ne mogu spavati. – Popravljao je zgužvano odijelo, u neprilici. I kravatu namjesti. Bilo je tek osam sati. – Malo prije me valjda ipak san oborio. Čudno. Ne sjećam se. – Ali stajao je još uvijek na mjestu, s mokrim licem, zbunjeno.

– A što ne spustiš to na pod? – obrati se Pupo nepoznatom čovjeku.

Doista, on je još uvijek držao mali kovčeg u ruci, neodlučno. Preko druge ruke ogrtač. Visok, plav, mršav, četrdesetih godina, ozbiljna, zabrinuta lica. Gotovo stidljiv. Melkior napokon izađe iz svoje ukočenosti. Odloži vrč, priđe čovjeku i htjede mu prihvatiti kovčežić. Čovjek mu pruži ruku. Melkior uzvrati stisak, srdačno. Izgovori svoje prezime. Čovjek zamrmlja nešto nerazumljivo i pogleda Melkiora s

osmijehom isprike. »Tako je, u redu, brate«, misli Melkior, »ime ostaje Nepoznati«.

Uslužno rastvori ormar:

– Tu za stvari. – Ovaj put mu uspije oduzeti kovčežić Nepoznatom. Smjesti ga u ormar. – Ovdje vam je dolje. Sjednite. A ti, što se neprestano nečemu čudiš? – obrati se Pupu s nekadašnjom prisnošću. – Nisam pio, evo na – i huknu mu u nos.

Nepoznati se nasmije.

– A što, on to zabranjuje? – pokaže glavom na Pupa.

– Odgajam ih. Drugi su još gori od ovoga – reče Pupo ističući svoj autoritet.

– Zamislite ovog odgojitelja kako ga nosimo, jer je hodao četveronoške. Grize čaše i viče »dolje monarhija«...

Melkior osjeti istog trena da je prekardašio. Pupo ga pogleda s prezirnim bijesom. Očito se »ovdje« prikazivao svecem, »tu« je podređen.

Nepoznati se nasmije. Ali opazivši Pupovo lice prekine smijeh naglo i izbriše ga potpuno sa svoga lica. Ono je ponovo bilo mirno i zabrinuto.

– Ako se želite oprati – obrati se Melkior Nepoznatom – kupaonica je preko, u stanu. – Želio je načas ostati nasamo s Pupom. Htio mu se ispričati.

– Nije potrebno. Hvala. – Melkior mu ponudi cigaretu. – Hvala, ne pušim.

Ponudi Pupa i nasmiješi mu se prijateljski. Pupo uzme i prihvati osmijeh.

– Ja ujutro pijem crnu kavu. Sad ću odmah donijeti. – Melkior je bio veseo.

– Zbog mene ne treba – reče Nepoznati. – Ja bih samo malko sjeo

ovdje. Umoran sam. – Sjedne na divan. Ali odmah se spusti na lakat, a zatim i glavu nasloni na jastuk. – Vrlo sam umoran – reče ispričavajući se.

– Samo vi lezite. Ja i tako moram u redakciju. Možete i spavati. Reći ću gazdarici da ne pušta dvorkinju u sobu.

Melkior ode u stan po kavu. Objasni gazdarici iznenadni posjet jednog rođaka. Ostat će nekoliko dana. Htjela je odmah sama urediti sobu, namjestiti divan za gosta, dakako, zbog radoznalosti. Melkior sve to odgodi za kasnije. Donese kavu. Njih dvojica prekinuše neki razgovor. Osjećao se suvišnim tu među njima. Posrče kavu na brzinu, objasni Nepoznatom tehniku stanovanja u sobi, preda mu potrebne ključeve i s najljubaznijim *zdravo, zdravo* obojici, pobjegne.

A možda je ovo i neki budući Marat? pomisli silazeći žurno stepenicama, mada nikakva razloga za žurbu nije imao. A otkud baš Marat? Njega je drolja Charlotta[144] zaklala u kadi. Danton, Saint-Just, Robespierre?... frc-frc-frc – sve tri glave frc – u korpu. Nijedan primjer ne valja. Ni Zinovjev, ni Kamenjev, ni Buharin, pa ni Lav Bronstein,[145] sve frc, frc i tup! Lava čekićem. A ja mom gostu Nepoznatom želim da živi. Neka živi moj gost Nepoznati! – Živiooo! Manifestirao je na ulici, čak poluglasno, te su se za njim osvrtali ljudi. Obuzelo ga glupavo oduševljenje. Najradije bi otrčao u *Dajdam* i izbrbljao kao Bobčinski-Dobčinski[146] kakav je gost stigao. Tajan, tajanstven, a sasvim jednostavan i simpatičan čovjek, visok i plav i mršav i sve nekako stidljiv »ma, nemojte zbog mene, nije potrebno«.

Ne, moram se javiti Enki. Jadna Enka. Baš sam ja neki... Ali ipak prođe pored *Kazališne* i *Dajdama,* za svaki slučaj. Možda je Vivijana izvoljela izložiti svoju lijepu gubicu? Ali – ništa i – ništa. Dakle, ništa. Rano je. Odmaranje nakon *blagog fluida* prošle noći. Ne javi se ni Enki. Popne se u redakciju, već umoran. Klonulo oduševljenje. Pogledati prijelom kritike, danas izlazi. Kod kulturnoga nije više materijal, sve je već u štampariji.

– Glavni ti je izbacio jedan pasus.

– Oho, cenzura? – spreman na veliku svađu.

– Glupost. Odviše materijala. Štipali smo posvuda.

– Koji pasus?

– A tko bi se sada sjetio. Uostalom, desetak redaka, baš te briga.

– Mogao si me pitati, sam bih skratio.

– Tražio sam te sinoć u *Dajdamu. »*Ovaj tren izašao s don Fernandom«, a kod kuće nemaš telefona. Kako da te pitam?

– Svejedno, svinjarija!

– Don Fernando ti je kod glavnoga. Donio neki članak, neće izaći. Raspravljaju... principijelno – kulturni se smiješio s krotkom podrugljivošću.

Melkior je to i želio, jednom već uletjeti u to »principijelno« s glavnim. Ali kad je ušao u »Crni kabinet« glavnoga (tako su ga zvali, jer sve je u njemu bilo crno, pa i sam glavni) njih dvojica su se nečemu srdačno smijali. Don Fernando utonuo u crni kožnati naslonjač, ukrstio visoko svoje duge noge te je jednim koljenom dodirivao bradu i čašicu s konjakom držao pred ustima, ali nije mogao piti od smijeha. Glavni je upravo, valjda, dovršio s nekim pričanjem i sam udario da se smije, ali nekako u sinkopama i dugim intervalima u kojima je davao na znanje svojoj neozbiljnosti da on može svaki čas prekinuti s tom glupošću ako je potrebno. No nije prekidao, znači bilo je potrebno ovo, glupost, smijeh.

To je, dakle, »raspravljaju principijelno«. Mogla mu se i na licu pročitati ta ogorčena konstatacija, ali nije imao tko pročitati. Oni su se i dalje smijali. Glavni mu je samo rukom pokazao da sjedne. I Melkior začas i sam koljenom dodirne bradu i konjak nalije, ali ga nije držao pred nosom nego ga je ispio, on se nije smijao. Sigurno neka budalaština, čim se toliko cerekaju. – Principijelno. Bio je iritiran tim

smijehom. Zakasnio na predstavu u kojoj već svi uživaju, a on jedini ništa ne razumije. Glupost! Osjećao se pogođenim. Jer pogođeni smo svakim smijehom kome ne poznajemo uzrok.

– Mislio sam da se tu raspravlja o važnim stvarima, da ću nešto naučiti... – trgne još jedan konjak srdito.

– A vi mislite... kako vas ono zove Maestro – Eustahije... (ponovo obojica prasnuše u smijeh) – da se ne mogu i *važne stvari* koji put rješavati smijehom? – spusti don Fernando ovo pitanje s visine i doda mu potrebne nehajnosti kako bi istakao milost kojom se obraća.

– Mogu – zamahne Melkior na pitanje kao na moljca što leti preko sobe – kad to rješava jedan Molière...

– A manje od toga ne dopuštate? – moljac je gubio visinu.

– Ne dopušta priroda smijeha, ona je izbirljiva.

Don Fernando ne odgovori. Pokuša uloviti pogled glavnoga, uspostaviti duhovnu zajednicu. Ali glavni ne opaža. Ustaje i sjeda za svoj crni stol od mahagonija. To je značilo »dosta šale, na posao«.

– Skratili smo vam malo kritiku – obrati se Melkioru s obzirnim osmijehom. – No, svega desetak redaka. Sve smo stiskali danas. Masa sitnih vijesti.

– Žao mi je, ali nisam imao prilike da spomenem neke ličnosti... – Melkior pokuša izazvati *ono* – »principijelno«.

Glavni se osmjehne gorko.

– Od vas to ne bih ni očekivao – reče gledajući u Melkiora prijazno.

– Onaj jučer, to je nešto drugo. Njemu je i samome žao što se nije sjetio da se osvrne po ložama. Zato sam i vikao na njega. On se tu izmotavao, a vi biste mi zalupili vrata i otišli.

Melkior je cvao što to govori pred don Fernandom. Čak je i promrmljao jedno *hvala* koje se na svu sreću nije čulo.

– Evo – glavni je pružao don Fernandu nekakav rukopis. – Na žalost... zar ne?... – Nasmiješili su se jedan drugome s nekim već utanačenim razumijevanjem.

Melkior se našao s don Fernandom na stubištu. Silazili su šuteći. Don Fernando je gurao rukopis u unutrašnji džep, ali nešto se unutra ispriječilo, smetalo, te su don Fernandu malo i očice zatitrale od srdžbe.

– Što, ne ide ni u džep?

– Molim? – upita don Fernando neprijazno i nekako oštro.

– Članak, velim, ne ide? A zašto ga je odbio?

– Otkud znate da je odbio? – Don Fernanda je oblilo djevičansko rumenilo.

– Znam. Zar biste u novinama htjeli sačuvati tajnu? Nije mi rekao glavni, ali ima ih najmanje trojica tu gore koji se tome vesele.

– Ostalu dvojicu ne znam – reče don Fernando pokušavajući da se nasmiješi.

– A jednoga znate? Taj sam ja? – Melkior čas zastane na stepenicama. Osjeti odjednom neku bolnu ganutost zbog te insinuacije i upita don Fernanda gledajući zbunjeno niz stepenice: – Zašto ste vi tako zli?

– Tko? Ja osobno? – don Fernando se ponovo vinuo iznad Melkiora.

– I vi osobno i... uopće – Melkior odmahne beznadno.

– Ali što vam je, dragi Eustahije? Ha, ha, zašto vas Maestro zove *Eustahije?* Glavni mi je o njemu ispričao nekoliko izvanrednih zgoda. Tome smo se i smijali. Maestro je sjajan luđak.

– Sjajan? Ne bih rekao. On je više nekorumpirani cinik. Tersit među onim gore svijetlim herojima.

– Da, donekle... – Don Fernando je očito želio biti *dobar.* – On bi zapravo morao živjeti u bačvi, he, he...

– Za njegov je duh dobra i neoprana boca. On loče rakiju. Bačva je za dionizijsko piće... ili za Diogena, ako ste to mislili...

– Pa sad... da... Ali kako on radi taj svoj posao! To jest kako uređuje svoju gradsku rubriku! Kako pasionirano kopka kao vrabac po smeću što mu ga donose smetlari (tako on zove gradske reportere), kao da bi iz svih tih fekalija, poput nekog šašavog alkemičara, htio izdestilirati makar i jednu kaplju neke »prave« esencije, makar ponešto i prljave i otrovne, ali *prave* istine o ljudima, koja je autentičnija i stvarnija od svih onih maestoznih i autoritativnih političkih pa i takozvanih kulturnih pisanija.

– On uživa u svojoj prljavoj alkemiji!

– Pa... ja ne isključujem ni taj osobni užitak.

– Ali on se naprosto kupa u fekalijama! On se identificira sa smećem, jer je i sam smeće, i tu nema nikakvih kapi osim kapi gadosti što cure iz...

– Otkud odjednom ta vehementna mržnja, dragi Eustahije, ako dopuštate da vas tako zovem?

– A otkud odjednom ta ljubav? Ja ga ne mrzim, ja ga žalim, ako želite znati, jer donekle i znam odakle ta njegova *radost od smrada.* Ali vi to nikada nećete shvatiti. Odviše se bavite modelom svoga proto-Čovjeka da biste mogli opaziti postojanje njegovih prljavih i svinjskih, poluuspjelih i sasvim neuspjelih varijanti u pojavnosti. Vi Maestra ne možete voljeti, vi ga čak ne možete ni opaziti. Sve to što ste govorili o njemu nije istina. Uostalom, niste ni govorili zbog njega, već zbog nečeg drugog.

– Dalekosežna je vaša misao... i opasna. Vi otkrivate... No, bez šale, glavni mi je možda sugerirao takvu neku simpatiju, eto, onim smijehom kojim (to ste vi rekli) Molière rješava važna pitanja. A ja sam samo htio reći kako i takav čovjek, kako vi kažete, svinjski i koji se raduje smradu (to je osim toga i dobro rečeno), kako i taj čovjek nosi u sebi ono nešto

integralno, bitno, kao jednu neraspadljivu formu koja se manifestira uvijek na neki način, pa makar i tako da se raduje smradu. Time je već i ličnost definirana. Sami ga nazivate Tersitom. A otkud vam mogućnost za takvu usporedbu? Da nema ništa u njemu osim tog... kupanja u fekalijama, čime bi on dosegao Tersita?

Zašto on ovo govori? Naravno da se ne radi o Maestru. Ali o čemu se radi?

– Glavni ga, na primjer, vrlo cijeni, dakako u izvjesnom smislu.

– Cijeni on svakoga tko mu može biti koristan.

– Varate se. Glavni je i sam koristan, čak i *vrlo koristan.* – Posljednje je riječi don Fernando podvukao sa sigurnošću koja je proizlazila iz nekog *drukčijeg* gledanja na stvari. – Vi se vrtite oko sitnica i na njih se nabadate...

– I to što ne dopušta da objavljujete u njegovom listu, i to smatrate korisnim? – Melkior pokuša da ga navuče na samoljublje. Don Fernando se osmjehne:

– Da ne objavljujem? Radi se samo o jednom članku... koji doista nije za njegov list. A možda i ni za kakav... u ovome času.

Kakva tajanstvenost!

– Recite mi nešto...

– Razgovarate sa mnom kao Hamlet – osmjehne se don Fernando gotovo uvrijeđeno. – No reći ću vam sve što budem znao i mogao.

– O čemu ste pisali?

– Ah, to? – Don Fernando čas razmisli. – O potrebi preventivne dehumanizacije... ili o ukidanju tragedije skepsom.

Melkior napravi blesavo lice:

– Je li to nešto što bih i ja mogao razumjeti?

– Možda, ako se potrudite. Vi ste dramski kritičar, uostalom.

– Onda mi pomozite, zaboga! – zavapi Melkior.

Šetali su trgom oko Velikoga kazališta. Don Fernando je spustio ruke niz tijelo i gledao ravno preda se, razrađujući misli. Melkior je gledao u njega, očekujući napregnuto rezultate tog procesa.

– U ovim se kućama – don Fernando pokaže na kazalište – sile ljudi da na nekoliko sati budu naivni. Sve tragedije, ili makar velika većina, počivaju na lažnim pretpostavkama. Kako to da Hamlet, na primjer, tako pametan i zbog toga tako sumnjičav, nikada nije pomislio još tamo u početku, to jest prije drame, da bi stric Klaudije mogao ubiti njegova oca? Pa valjda je taj stric i ranije bio nitkov, pijanica i razvratnik? Hamlet je to morao opaziti. Kako to da nije bio oprezan prema takvom lopovu, nego se tek naknadno iščuđava kako može netko biti takva hulja? Hajde, dobro, dopuštam, Othello je naivan (premda i tu se osjeća potreba za nekom granicom te naivnosti), on nije mogao zamisliti da bi Jago mogao biti takva životinja. Ali Hamlet, otkuda njemu ta naivnost?

– U njegovoj mladosti, u vjeri u život, u ljude, u ljubav. – Melkior nije tako mislio.

– I odjednom, kad počinje tragedija, on stari, ne vjeruje više u život, u ljude, u ljubav? Zar nije to kriva pretpostavka? Zar nije i to kriva pretpostavka da Hamlet ne zna da je njegova majka žena koja je kadra leći u krevet s drugim muškarcem, da je Polonije profesionalni dvorski savjetnik koji će služiti »vjerno« svakom kralju, da je Ofelija ženskica koju je i prije mogao s istim argumentima tjerati u samostan, da su njegovi školski drugovi mladi karijeristi koji se drže svoga kraljevskog druga dok je bio prijestolonasljednik... i tako redom. Bilo je potrebno da mu ubiju oca, da mu se mati preuda za očeva ubojicu, da mu Polonije postavlja stupicu u koju Ofelija svjesno ulazi kao mamac, da ga prijatelji u smrt odvedu – da bi napokon shvatio da se nalazio među huljama. Prekasno. Prekasno za jednog Hamleta i prenaivno.

– A zamislite, na primjer, kako je Andromaha glupa! Ona misli da je lukava, ali to je naivno i nimalo žensko lukavstvo. Kako bi spasila sina, ona se formalno udaje za divljeg Pira, zvijere hirkansko,[147] kako ga je Hamlet nazvao, i odmah nakon tog »lukavog« vjenčanja ona se ubija da bi ostala vjerna Hektoru. O, vrlo prefrigano, zar ne? Ispunila je Pirov uvjet da joj ostavi sina na životu: ona je »postala njegovom ženom«, ha-ha, i odmah se ubila, dvostruko ha-ha! Tragično, nema što! A na čemu se osniva ta strahovita tragedija? Na logici jedne guske: ne smije mi Pir ubiti sina, jer ja sam ispunila što je tražio. Veže ga riječ. Vidite li, dragi moj, tu glupariju koja zahtijeva da joj priznamo najviši stupanj potresnosti? Ja moram vjerovati skupa s tom tragičnom kokoškom da je Pir gentleman. Da neće pobjesniti što ga je jedna guska povukla za nos i pobiti joj sve do mačke u kući kako bi se osvetio. Ne, ja moram vjerovati u ljudsku veličinu! Merde!

Što je njemu Andromaha i što je on Andromahi da se toliko njome bavi? Jer ovo su prethodnice, Melkior je čekao glavninu misli.

Don Fernando je instinktom pasioniranog mislioca-analizatora osjetio to pitanje.

– Čudnovato, zar ne, da ja o tome razgovaram? – On zastade i pogleda Melkiora u oči skoro izazovno. – Jer što je meni do Andromahe? Ili do Hamleta? I do sveg tog tragičnog afektiranja? A ipak se niste sjetili da mi spomenete Horacija. To bi bio prigovor vrijedan pažnje. Tragedija pretpostavlja vjerovanje u dobrotu. Horacije je sušta dobrota, naivna, velikodušna dobričina, a tako sporedna ličnost drame. Zato i nije toliko podvrgnuto sumnji postojanje jednog takvog Horacija. On je pretpostavka izvan merituma tragedije, pojava gotovo slučajna. Satelit koji i ne shvaća sasvim o čemu se radi u mračnoj konstelaciji tragedije. Zato mu i dopuštam da bude dobar, jer je nevažan.

– A onaj tko je *važan* ne smije biti dobar?

– Ne bi smio... odnosno, ne može. On je odgovoran. On mora u sebi

izgraditi svoju vlastitu zlobu da mu se ne bi desilo da povjeruje u dobrotu. On mora sumnjati. A to znači paziti, motriti, slušati (pa i prisluškivati), loviti riječi, vrtjeti ih i prevrtati kako bi im otkrio skriveni smisao, misao koja ugrožava i koja je opasna. On će tako odrediti i svoju misao, svoj stav, svoje djelovanje. Ako znam da postoji hulja koja mi kani zapaliti kuću (a takva hulja doista postoji), ja neću sjediti kod tople peći i recitirati »bit ili ne bit« sa suzama u očima. Vjerovati da možda ipak neće zapaliti... i čekati da postanem tragično lice. Nabit ću pušku i vrebat ću iza prozora da ucmekam hulju prije nego mi podmetne vatru.

– A što ako *hulja* misli: gle, ako hulju ne potpalim, ona će mene potpaliti?

– Nije važno što hulja misli (to uostalom i znadem), važno je što radi. Važno je da budem od nje jači ili makar spretniji.

– Znači, ako sam pravo shvatio, »preventivna dehumanizacija« sastojala bi se u isključenju mogućnosti svake dobrote, u teoretskom uništenju dobrote?

– Privremenom uništenju, da, dok ne nastanu uvjeti za njezino istinsko postojanje. Naivno je i glupo u *ovom svijetu* biti dobar. To je uostalom i lažna dobrota, prema tome i lažna tragičnost. Nije nam potrebna tragedija da bismo otkrili tu strahovitu istinu. Štoviše, ona nam tu istinu i skriva šarmom umjetnosti, ona nas zavodi na uživanja podižući koketno pred nama svoju prljavu teatarsku suknju i pokazujući gadosti života uz zavodnički osmijeh. Čak ni smrt tu nije ozbiljna. I ništa nije ozbiljno i sve je naprosto *lijepo* i sve je poželjno. A ja hoću istinu gledati golu, bez tragičnih dronjaka. Jer ja *znam* da ispod tih krpa postoji druga tragičnost, ona duboka i prava i strašna, i da mi tu nikakav Racine ni Shakespeare ne može pomoći. Ja nisam Hamlet, ja znam odmah u početku da mi stric želi ubiti oca i oženiti majku i da bih to spriječio...

– Vi ćete njega ubiti.

– Dakako, makar teoretski.

– A otkud znate sa sigurnošću da će stric ubiti?

– Otkud? Odgovorimo pitanjem: a zašto ne bi ubio, što ga sprečava? Zašto ne bi, ako mu to može pružiti sva ona zadovoljstva o kojima je cijelog života sanjao? Vi, dakako, nećete ubiti, ali nemojte suditi po sebi. U tome i jest naša pogreška i... nepopravljivi propust: što sudimo po sebi. A nitkov s time i računa, da ćemo suditi po sebi, da nećemo posumnjati. Ali valja suditi *po njemu,* zato i kažem, treba motriti sumnjičavo i s nepovjerenjem, valja *znati* unaprijed. A mi se odviše sobom bavimo, odviše pipamo svoje slabosti i mislimo da smo ne znam kakvi grešnici. Dotle se on sprema, smišlja bez nadzora, u sigurnosti. Prekasno je *poslije* lupati se po čelu: ah, da sam znao, da sam mogao i slutiti! Kako to da nisam opazio, da nisam pomislio, da nisam ranije obratio pažnju?... Sve je prekasno, sve je učinjeno. I sad se treba osvetiti, a za to nismo sposobni. Pa mislimo: a čemu sve to, čemu osveta, kad našeg oca više nema, a majka je legla u krevet s ubojicom? Razmišljamo. »Razmišljanje nas čini kukavcima.« Očajavamo. A *on* i želi naše očajavanje, naše fizičko mirovanje, za njega to znači sigurnost. Mi pravimo tragedije da ljudi plaču, a *on* se smije i uživa što je od njega napravljena umjetnost. Umjetnost doduše njega ubija u tragediji (a ponekad ga i ne ubija), no ubija ga *umjetnički,* simbolički, a fućka on na njezine simbole, kad on zna da živi. I uživa što živi. Čak uživa i u simbolima, u kojima više ne nalazi sebe već nekog drugog, pa i suzu prolije nad sudbinom toga *drugog,* zbog uživanja. O, mi nitkovu odajemo velike počasti u tragediji! A u životu ostavljamo mu da uživa svoj zločinački plijen. Ostavljamo mu i život koji ne samo ne zaslužuje, nego je i opasan po druge živote. Hulju valja na vrijeme ukloniti. Stvarno i jednostavno, ne simbolički, bez ceremonija i katarza i kerefeka tragičnoga patosa po Aristotelu.

– Znači, trebalo bi preventivno ubijati da ne budemo ubijeni? –

zaključi Melkior s osmijehom koji mu se ledio na usnama. – Samo, koga ubijati? Po kakvom kriteriju?

– Po jednostavnom, po medicinskom. Postoje simptomi. Kako kirurg zna gdje valja rezati? Zar mu je za to potreban nekakav kriterij? On naprosto otkriva gdje se krije bolest što ugrožava život organizma. Stanovitu ulogu tu igra i talenat, i znanje, intuicija, ali vrlo često i najobičnije lukavstvo. Ubojica se pritajio i valja ga izazvati. Valja ga izmamiti iz oklopa njegova mirovanja, trgnuti iz sna njegove ubilačke želje. Opazili ste naravno i sami takvog tipa u tramvaju: sjedi, poprijeko ispružio noge, zakrčio prolaz, sve je tu njegovo. Ne radi on to s nekom namjerom, već naprosto – tako mu se sviđa. Ne vidi on da smeta tim svojim nogama, da ih ljudi preskaču, obilaze, da mrmljaju što o njima moraju voditi računa. No, a vi mu navlaš stanete na nogu. I to dobrano, težinom cijeloga tijela! Ali odmah mu se ispričate uz ne znam kakvo žaljenje, kako ste to slučajno i nehotice i tako dalje... i tada mu pogledajte lice, pogledajte oči: ako znate gledati – otkrit ćete ubojicu. O kako bi lako on vas ubio u samo malo izmijenjenim prilikama! Eto vam »kriterija«!

Don Fernando je ušutio noseći na licu neku mirnu tugu kao da se isplakao.

– Ali, dopustite – reče Melkior bez ironije, čak nekako zabrinuto – tko će sve njih pohvatati?

– Govorite kao policajac! – namršti se don Fernando. – No, uostalom, zašto ne? To bi i bio zadatak svake inteligentnije policije koja uistinu štiti sigurnost građana, da hvata ubojice prije izvršenja zločina, a ne poslije ubojstva da pravi detektivske priče i izmišlja policijske genije i kriminalne heroje za maštu malih delikvenata i romantičnih onanista.

– Značilo bi... u tramvaju gaziti po nogama i zatim zirkati u lica? No nije li to prilično nepouzdana metoda: otkrivati potencijalne zločince

po njihovim očima? Nekada se mislilo nisko čelo, sraštene obrve, forma lubanje... takozvani lombrosovski[148] tip...

– Ima i u tome nešto. No čovjek sa zlim pogledom nedvojbeno je potencijalni ubojica – reče don Fernando sa sigurnošću. – Pružite mu samo priliku, riskirajte. Stanite mu na nogu, dakako ne doslovno, u tramvaju, već u prenesenom smislu... Uostalom, ima tu i nešto pouzdanije. Spomenuli ste nisko čelo, sraštene obrve... a ja vam kažem, sve koje je Priroda na neki način tjelesno *označila* ja bih stavio pod nadzor. Sve te nejednake ruke, nejednake noge, uši klempave, nosove goleme (i one sasvim male), kičme iskrivljene, oči škiljave a osobito, velim *osobito,* sve ono što je ispod metra i šezdeset pet. Ja razumijem patnje te vrste čovječuljaka i vjerujem da je jedan od njih izumio zločin. Gledajte ih samo na visokim potpeticama kako istežu vratove, kako velikim gestama sve nešto široko obuhvaćaju, sve nešto »muški« rješavaju, a i glas je u njih nekako krupan, junačan. Ali to njima nije dosta. Oni hoće i drugih junaštava, onih pravih, priznatih, koja ulijevaju strah i poštovanje. Oni hoće biti ne *normalni* nego *veliki,* oni hoće vladati nad nama i kod toga ne pitaju za cijenu. Oni su dali Napoleona, a čini se i Cezara, epileptika. Čuvajte se, dakle, *označenih,* a osobito *malenih.* Oni mrze i spremni su na sve.

– Po tome bi veliki dio čovječanstva išao »pod nadzor« – primijeti Melkior zajedljivo. – Ali tko bi nadzirao? I kojim pravom?

– Pravom većine... – reče don Fernando tromo kao da ni sam mnogo ne vjeruje u to.

– A tko vam kaže da je u većine ljudi »dobar pogled«?

– Historija mi kaže! – živne odjednom don Fernando, okrijepljen nekom novom mišlju. – Na koncu je svaki historijski nitkov položio račun čovječanstvu! Samo, uvijek prekasno, tek nakon što se do grla nalokao krvi. Danton i Robespierre, Marat i Saint-Just poklali su se međusobno, a pustili su malog ambicioznog generala da im šmugne

između nogu i pokolje pola svijeta zbog svoje veličine. Hitlera je trebalo ubiti prije deset godina (možda i ranije), a Mussolinija prije dvadeset dobro izdevetati po stražnjici dok ne zaplače i ne zamoli za oproštenje. On bi to učinio. Ovako valja s njima ratovati i pobijediti uz tko zna kakvu cijenu (ako ikako i bude pobjede?) da bi se napokon zadavilo ta dva historijska majmuna. Ali opet prekasno, prekasno... zbog one iste hamletske indolencije i naivnosti.

– Mislite da se, u širem smislu, može nešto riješiti osobnim terorom i atentatima?

– Atentatima, atentatima! – prihvati don Fernando s nekim čudnim bijesom. – Nek osjeti hulja strah za vlastitu zadnjicu! To je uvijek poučno! A to je čini se i jedina pedagogija za te nitkove. Strah. Onaj strah vaš i moj neka osjeti hulja na vlastitoj koži! Ako ništa, to mi je u neku ruku i satisfakcija; »strepi huljo«, kako se pjeva u operama.

Don Fernando predahne. Bio se ozbiljno uzrujao, čak mu i jarko crvenilo izbilo po licu, a u uglovima usta skupila se pjena. Rupcem obriše usta, čelo i obraze, kao da je htio izbrisati neku masku s lica. I doista, na lice mu se vrati uzvišeni izraz njegovog mirnog unutrašnjeg sjaja. Stidio se sada svoga uzbuđenja i pustio je lahor dobroćudnog smiješka po svom licu da sakrije taj stid.

– No vama se više sviđaju kojekakve bajke – dobaci s visine.

– Kakve bajke? – iznenadi se Melkior.

– Ruske bajke o raznim dobrotama... Na primjer bajka o Aljoški Karamazovu,[149] malom kaluđerčiću. I onog pijanog cinika Maestra vi mjerite po kaluđerčiću. No u tu mjeru on nikako ne može stati, preuska mu je. Preusko je vaše mjerenje, dragi Eustahije, i odviše pravilno. Ljudi su kao kamenje: nepravilni, teški, rasuti. Mučno je to dovesti u red, skupiti i složiti po nekom pravilu, a pojedinačno je još mučnije svaki komad klesati. Čak je i nemoguće isklesati nešto što se rado zove »moralnim likom« čovjeka. Iluzije.

On se sa sobom razračunava, misli Melkior. Nikada nisam s njim razgovarao o »dobrotama« i mojim »mjerenjima«... Bori se on valjda s nekim svojim »kaluđerčićem«?

– A niste me upitali kako se sve ovo slaže s mojim konkretnim političkim orijentacijama? – upita odjednom don Fernando i nasmije se suho i nekako pakosno.

– Doista, jeste li kada o tome govorili s Pupom?

– S Pupom? O čemu? – začudi se don Fernando.

– Pa o tom... individualnom teroru... i atentatima?

– Zašto s Pupom? Zar je Pupo ekspert za ta pitanja? Pupo vjeruje da je Trockoga lupio čekićem po glavi meksikanski anarhist na svoju inicijativu, da je Tuhačevski bio nacistički špijun, i tako dalje... on u mnogo toga vjeruje. Dakako, on je protiv »individualnog terora«. »To je anarhoindividualizam«, on odmah otvara odgovarajući pretinac. I Pupo je neka vrst kaluđerčića, ali koji pomalo misli i na karijeru, zapravo raspop koji vjeruje po zakonu inercije, no više na jezuitski način. Što ja imam s njime razgovarati.

– Ja sam, znači, počašćen ovim razgovorom? – nasmiješi se Melkior.

– Vi ste senzibilna jedinka koja može *osjetiti* misao. Ne samo misliti (to čak možda manje) već i osjećati misao, a to znači držati je neprestano *na umu* kao neko svoje lično mučilište. Heautontimorumenos,[150] krvnik i žrtva u istoj osobi, nož i rana, vampir svoga srca, kako je rekao Baudelaire. Vaša misao vas muči strahom, ja to znam i cijenim, jer to ne može svatko, pogotovo ne *tako* kao vi, a oni pijani kreteni iz *Dajdama* rugaju vam se zbog toga. Ja vam se ne rugam, jer bojati se znači misliti (i obrnuto) i dopustite da vam se u tome pridružim. Naš strah je osjetljivost misli kojom sagledavamo strahovitu budućnost naše egzistencije. (A kada budućnost ljudska nije bila strašna?) Vaš strah nije luđački, ne dršćete tako glupo kao kveker, [151] a ipak ima u vama (i tu vas ja napuštam) neka manijakalna potreba

da se njime bavite, da ga istražujete u svim tonalitetima i okusima od gorkog do slatkog. Osobito *slatkog*. Jer ima neka naslada u osjećaju straha (ja to znam iz djetinjstva), neka mogućnost unutrašnjeg tamnog cvjetanja, čudnovatog samotnog dozrijevanja crnog ploda neke osobito gorke mudrosti. Unutra ste se udomaćili i više ne tražite izlaza iz mišolovke: tamo ste pronašli svoju »prokletu« slobodu. »Prokletu« jer je ostvarujete na jadan način doživotnog robijaša koji je pronašao sebi »veliko« zanimanje: na zraci sunca što pada u njegovu ćeliju suši slamku po slamku iz svoje slamarice...

– A slama je, kao što znamo, šuplja... Ja je sušim, a vi je možda mlatite. – Uvrijedio se Melkior i odgovorio je grubo te je don Fernando malo porumenio.

– Oprostite, nisam mislio tako uvredljivo. Htio sam reći kako je strah zavarao vašu maštu, ali sam se loše izrazio, a to s robijašem pogotovo nikako ne valja. Sakrio je strah svoje gadno lice, nedostojno mudra čovjeka da se s njime suoči, i uopće nedostojno pravog čovjeka da se njime bavi. Zato sam i htio reći da je vaš strah rafiniran, obogaćen ljepotama vaše nekonvencionalne prirode, čak virtuozan, ako hoćete, kao najsuptilniji vibrato na žici violine (to što se tiče drhtanja), dotjeran do krajnjeg, eto čak muzikalnog senzibiliteta te i nije više jadno ljudsko stanje, već djelo neke lude umjetnosti. Od tog gada u vašoj alkemiji postalo je zlato. Zato se divim... Oprostite za ono »lude«, no svaka je umjetnost na neki način luda... zato se divim vašem heroizmu, jer vi umijete trpjeti. Moj strah je drukčiji: ja neću da trpim. Bojim se *onoga sutra,* koje stvarno može otpočeti sutra, i u tome nema nikakve retorike. Bojim se naprosto za sebe, za svoj jadni život kao i svaki mrav kad predosjeća oluju, i kod toga ne misli ni na kakve tamo »duhovne vrijednosti«. Svejedno mi je što će biti sa slikama, s knjigama, s umjetničkim kamenjem. Bojim se naprosto kao kokoš za svoju nezaštićenu glavu koja je za mene u času straha najveća kulturna vrednota, jer ona jedina misli što će biti sa mnom. Moj strah, dakle, nije

nikakav violinski vibrato i ni ma kakav vibrato, naprosto bez suptilnosti, bez umjetnosti, bez ljepote: nepomirljiv, grub i agresivan. Ja neću da se mučim »zbog ljepote«, neću da njegujem strah kao vrt s otrovnim cvijećem. Ja sam manje heroj nego vi. Ne mogu da podnosim strah, zato hoću da ga uklonim iz svoga života kao što hoće i stotine milijuna mojih istomišljenika.

– A kako ćete ga ukloniti? – upita Melkior s ozbiljnom zabrinutošću. – I tko su vaši istomišljenici?

– Tko? Obični ljudi. Evo možda baš ovi prolaznici. Svi oni žele da stignu tamo kamo su se uputili, da pojedu ručak ili izljube ženu, bez osjećaja pritiska u glavi, bez more na duši, s veseljem i sigurnošću kao da će vječno živjeti. A to je meni dosta da ih smatram »svojim ljudima«; makar i ne znali, oni pripadaju velikoj zajednici protivnika straha.

– Otkuda znate sa sigurnošću da su oni »vaši«? Možda oni pripadaju i protivnoj strani, možda su oni za strah, a ovakvi »prolaznici« to obično nazivaju i »redom«? Oni su za red pod bičem, a vi im, eto, dolazite nuditi svoje shvaćanje slobode, po njihovom – nered i anarhiju.

– Kako? Zar nije upravo to nered, ta opća strepnja i neizvjesnost?

– Strepnja i neizvjesnost za vas, »neprijatelja«. Po njihovom, to ste i zaslužili: vi im hoćete porušiti ideale, pobiti im vođe koje oni obožavaju upravo zato što im ulijevaju strah. Oni hoće strah.

– Ja ne računam s takvim dresiranim majmunima! – vikne don Fernando bijesno.

– Nego s kim računate?

– S ljudima! Sa slobodnim, ponosnim ljudima koji osjećaju svoju ljudsku vrijednost, svoje dostojanstvo...

– Sve je to opet pitanje mjerila: što je *ljudska vrijednost?*

– Mjerila... – don Fernando se čudno kesio, nekako »prekipjelo«, kao da je doveden do krajnjih granica strpljivosti. – Ja znam gdje ću

postaviti svoje pravo na otkriće *nove vrijednosti* i odbacujem svako pitanje mjerila kao smetnju i zanovijetanje! Nemam vremena za proceduralna zavitlavanja, ostaje jedino pitanje *vrijednosti,* a to je meni jasno.

– I što, da se odmah počne pucati, trovati, podmetati bombe, udarati čekićem po glavi? A sve pod pretpostavkom »ja znam tko je nevrijedan«. Eno, gledajte onog tamo čovječuljka na uglu, da, onoga što prodaje novine.

Kolporter je izvikivao treće izdanje *Jutarnjeg lista.* Doista čovječuljak, kako reče Melkior, bez godina starosti, sav nekako skraćen, kao da se štedjelo na gradnji, ruke, noge – kratke, a i glava mu je malena i uska, ali na njoj strši komadina trumbetavog nosa i dva uha klempava i golema na koja je sjela kao neki prevrnuti lonac kolporterska kapa s *natpisom Jutarnjeg lista.* Trubio je nosom slinavo i plačno kao da prosjači »Njutanji lit! Njutanji, Njutanji!«

– Eto, i to je čovjek, taj Njutanji. Čujete ga kako njače, kako se bori za svoje postojanje. I on, što kažete, *osjeća.* Da mu sad priđete i povučete ga za ono jedno uho (gledajte ta ušesa!), on bi nasrnuo na vas da vas udari, možda čak i ubije zbog nanesene uvrede. Jer on ima svoj ponos. On, znači, *osjeća svoju vrijednost.* On je vrijednost po njegovu mjerilu, on, *Njutanji. Ljudska vrijednost*. A Michelangelov David u Firenci, krasni goli mladić (usput rečeno – remek-djelo ljudske anatomije), golem, ponosan i gord, pun snage i smjelosti, on nije čovjek. On ne »osjeća«, on je kamen. On čak nema ni toliko »ljudskoga« da bi znao izgovoriti besmislenu riječ *njutanji* što onaj tamo mali monstrum zna. A ipak je David vrijednost, ogromna, jedinstvena vrijednost... Ili možda nije, možda se vi ne slažete, jer ste malo prije rekli da vam nije stalo do »umjetničkog kamenja«?

– Rekao sam tek tako, kondicionalno...

– A ja pak »kondicionalno« mislim da svi *Njutanji* na svijetu koliko

god ih ima, a ima ih valjda i stotine tisuća, nisu vrijedni lijeve noge Davidove. Pa ipak, pazite što ću vas pitati, i to »kondicionalno«, kad bi se za spas Davida od uništenja, pretpostavimo takav slučaj, tražio život jednog jedinog, evo tu ovog našeg *Njutanjeg,* da li biste vi odobrili da se dade taj život?

– Pitanje tipično »rusko«, besmisleno. Dostojevština – promrmlja don Fernando s intelektualnim gađenjem.

– Neka je i »dostojevština«, ali pitanje je tu, svejedno tko ga je postavio i s kakvom namjerom. No ne morate vi odgovoriti, upitajmo druge, eto »obične ljude«, one »vaše«, »prolaznike«... Gotovo nitko ne bi to odobrio. Pa ni vi sami, pogotovu što vam nije stalo do »umjetničkog kamenja«. Kad bismo im pokazali našega jadnog kolportera kako šmrče na tom uglu i rekli im, sad ćemo ga zgrabiti odjednom: hajde, umri za Davida! (Kojeg Davida? Ja ga ne poznajem!) cijelo bi »humano« čovječanstvo ustalo najodlučnije protiv same ideje o *takvoj* cijeni spašavanja »kamenog čovjeka«. Odjednom cijelo čovječanstvo postaje »nekulturno«. Zaboravlja jedinstvenu, nenadoknadivu vrijednost Michelangelove skulpture i baca se svom silinom neobuzdanoga čovjekoljublja na čovječuljka-kolportera. Uzdiže ga do izvanredne »ljudske« vrijednosti, koje dakako ni sam *Njutanji* pravo ne shvaća. On postaje izuzetnim, čak legendarnim licem (mnogi su *Njutanji* na taj način ušli u legende), nekom vrsti mučenika i heroja. A zašto sve to? Samo zato što *Njutanji »*osjeća«. Već sâm elementarni senzibilitet stavlja to nakazno tijelo iznad jedinstvenog i neponovljivog djela jednoga genija. Jer *Njutanji* ima epidermu koja osjeća bol, a David je neosjetljiv kamen. Neka dakle živi epiderma, smrt »kamenu«!

To je zaključak u korist epiderme, i uopće, u korist osjetljivo-živog, glupog i besmislenog, »bezvrijednog«, ružnog tkiva jedne nakaze koja je usput pokupila i nekoliko atributa koji se po vrlo površnim konvencijama pridaju i čovjeku. I David je sinteza atributa koji su prema nešto opreznijim konvencijama od kamena napravili »čovjeka«.

Svaki od njih na *neki način* egzistira. Ne čini li vam se da je sijamska sraštenost ovih dviju egzistencija, koliko god bila navlaš udešena za moj primjer, pitanje egzistencije uopće? Pitanje *tko* i *što* treba da živi? Chang ili Eng?[152] Ali kako se odlučiti, to jest po kojem mjerilu?

– Ali ja ne mogu čekati da se donesu mjerila, ja moram živjeti *sada.* Moram djelovati, moram se neprestano odlučivati.

– No, pa za koga se odlučujete: za Davida ili za kolportera? – Ubaci Melkior to pitanje s podsmješljivom radoznalošću.

– Ponekad za Davida, a ponekad i za kolportera – odgovori don Fernando odmah, bez premišljanja.

– Znači, prema potrebi?

– Naravno. Lako se odlučiti za Davida. To što on predstavlja nikada ne može biti opasno. Ali ono što može zamišljati kolporter, ideja-kolporter, ideja-monstrum...

– Ali ja ne govorim o ideji, već o ovom ovdje živom kolporteru, s tim nosom i ušima, razumijete, što prodaje *Njutanji...*

– To i mislim... kad bi ti nosovi i te uši, kad bi stotine tisuća i milijuna ovakvih *Njutanjih* uzurpirali pravo na procjenjivanje svih vrijednosti, kad bi se postavili iznad nas kao gospodari naših života...

– To je nemoguće – prekine ga Melkior mlako, tek tako da protuslovi; nije ni sam vjerovao da to nije moguće. Želio je izazvati don Fernanda.

– Nemoguće? – upita don Fernando skoro uvrijeđeno. – Nemoguće da se pronađe takva ideja za monstrume (ne mislim samo na tjelesne mane) oko koje će se svi okupiti kao muhe na bljuvotinu? (Uostalom, zar se nisu već i okupili?) Da im se kaže: vi ste izabrani da živite. Uništavajte i koljite sve što nije kao vi! U ime vaše superiornosti! Vi ste odabrana vrsta! I što mislite, dragi moj, da se neće udružiti? Udružit će se, udružiti, jer njih ima što povezati. Svaki od njih nosi poneki atribut,

kao oni famozni vladari *Hromi, Glupi, Ćelavi,* usađen duboko u mesu i kostima, gdje ih ponizuje i vrijeđa, i to će ih povezati. A što će vezivati takozvane normalne? Ponosne, čiste, snažne Davide? Oni nemaju ništa zajedničko, ništa srodno, »bratsko«. Oni su bez »atributa«, »samo ljudi«. Svaki je normalan, dobar, pošten, lijep, pametan na svoj način i drugog načina ne poznaje. Svaki je zasebna jedinka, osamljena kontemplativna monada, a između njih je nekomunikativna i očajno besmislena praznina. U tome i jeste snaga monstruma što su udruženi i dinamični, jer ima što ih veže i pokreće, i tako nas obaraju pojedinačno, nepripravne, u trenutku naše slabosti, u »molitvi«, to jest u času naše bolećive poetske kontemplacije, u trenucima divljenja i ljubavnog zanosa.

– Ima i drugih, ne tako »bolećivih«, udruženih, zdravih zanosa koji predstavljaju snagu, o, i te kakvu snagu! koja se može oduprijeti... – Melkior je govorio s uvjerenjem *sudionika:* mislio je na *Nepoznatoga* u svojoj sobi.

– Gdje su, pokažite mi ih! – zaviče don Fernando svadljivo. – Pokažite mi te »druge zanose«! Zar nas nisu ostavili na cjedilu? Zar se nisu »sporazumjeli«? Dali su ubojicama *laissez faire!*[153]

– Pitanje je dokle?

– Dok vi i ja ne zarinemo nos u ledinu! – Don Fernando se nasmije pakosno.

– Dakle, stvarno se bojite? – Melkior ga pogleda u lice: bilo je crveno od srdžbe.

– A zar sam ikada skrivao svoj strah? Malo prije sam vam rekao da se bojim. Da, bojim se za svoju kožu i to vrlo »sebično«. Sebičnije čak od vas, jer ja hoću svoju kožu braniti! Ne *čuvati,* već *braniti,* i to svim sredstvima, pa zvalo se to ne znam kako! I tko je taj »drugi zanos« koji će mi soliti pamet na tajnim sastancima kako »individualni teror ništa ne rješava«? Nego što rješava: ona dva »historijska« potpisa na

Hitlerovom dokumentu? Kad sam izdan i doveden do očaja, onda se i ponašam kao očajnik. Što me se tiče sada Michelangelo i vaši kazuistički problemi: David ili kolporter? Do đavola jedan i drugi! Ja pozivam na teror, na istrebljivanje sutrašnjih ubojica ovdje među nama. Zato sam i htio objaviti članak...

Don Fernando se umorio. Osjećao je da nije uspio *uvjeriti* sugovornika. Loše sam govorio, u žurbi, u srdžbi, s mržnjom, zbrkano... pomisli srdito.

– Od toga ću jednom napraviti roman... ako bude prilike – reče nakon dosta duge šutnje. – Nisam dobro rekao ono glavno, to što znači cvokotati zubima...

Ušuti, nekako iscrpljen i prazan. Gledao je preda se osamljenički, razočarano, mračno. Skidao je šešir i nesvjesnom gestom njime čudno vitlao po zraku kao da rastjeruje nevidljive šišmiše iznad svoje glave: tu su oko njega još zuzukale *one ljute* misli; nisu dopuštale da vrati svom licu onaj uzvišeni osmijeh pod kojim je krio lažno božanstvo svoje nedostiživosti. Ali što? – rastvorio je širom tabernakul, otprhnula božanstvena ptica! Što ima još kriti? Mrzio je Melkiora zbog svoga neuspjeha.

Do đavola, zar on ozbiljno misli na to »preventivno ubijanje«? Melkiora odmah zatim uvrijedi jedna druga misao: on traži Smrdljakove![154] Izvršitelje! Zato mi je sve ovo i govorio! Sam neće uprljati ruke. On, osnivač »novih vrijednosti«! Intelektualni začetnik... iz pozadine. On misli da bih ja, očajnik...

Melkior se strese. Pogleda »gore« u lice don Fernandovo (mada su bili jednake visine, uvijek mu se činilo da je glava don Fernandova negdje »gore«) i opazi na njemu umiljatu masku, ali oči... iz očiju je zračio mračan, zao pogled. Pa on je ubojica, pomisli sa strahom, po njegovoj »osobnoj« definiciji. Uz garanciju osobne sigurnosti. »Ubojicu valja izazvati... trgnuti iz sna ubilačke želje«... Znači li to *cvokotati*

zubima?... A ja sam jutros izazvao tramvaj! Koje li nesklapnosti, Gospode!

Gospod se sažalno nasmija... i ne reče ništa.

– Zamislite čovjeka na tramvajskoj pruzi... – no don Fernando ga je bez riječi napustio. Pošao je svojim dugim žurnim koracima kroz drvored koji je maestozno spleo svoje grane nad njegovom glavom u slavoluk... Tako se pozdravljaju vladari, reče Melkior s uvriježenom pakošću. Ta glava to i zaslužuje, i okrene se nesvjesno za iglom svoga ljubavnog kompasa – prema *Kazališnoj kavani.* Nije više tako rano, mogla bi išetati sada...

Rujna jesen nemir nosi... rujna jesen nemir nosi... ponavljao je glupo, odjednom sav nesretan.

Čuje se iz daljine nosni kolporterov glas *Njutanji, Njutanji,* kao da moli milost. Don Fernando ga je već tamo negdje ščepao za uho, pomisli Melkior, i vuče ga na odgovornost. Zbog Michelangelova Davida. Ti si jedan od mnoštva malih gadova koji će se okupiti oko bljuvotine! Jedan od odabranih monstruma puštenih s lanca. »Koljite, ubijajte«, je li? Ti si jedan od tih! Ti mali, nakazni gade! I ne sluti jadnik da se (teoretski!) radi o njegovoj glavi.

Njutanji...

Šuti, nesretniče! Don Fernando Karamazov ide gradom i snuje svoju teoriju »preventivnoga ubojstva«. Traži Smrdljakova, izvršitelja. Da ubije – tebe ili Hitlera? – to još nije jasno. Ali netko od vas mora potvrditi teoriju – to je jasno. Ljudi svih zemalja, dehumanizirajte se. Preventivno. Ne pita se što košta! Nema više tragedije. Ukinuta je skepsom.

S pakosnim je zadovoljstvom parodirao don Fernandove misli. Ogorčen.

Dan je bio apsurdno vedar i topao; listopadski kapriciozni scherzo,

kao da se vraća ljeto. Melkior je išao prema *Kazališnoj kavani* usporujući gorljivost traženja: neću je naći. Bojao se njene odsutnosti kao napadaja iz zasjede. Na terasi je bilo živo i bučno – bez Vivijane.

S vrata zaviri u kavanu: praznina mu se isceri beznadno. Ali iz jednog ugla grakne Maestrovo rakijom raspaljeno ždrijelo:

– O, Eustahije podjednakoprosuti! Vi ste kao voda kojom se cvijeće zalijeva. Ali nema vam u ovom cvjetnjaku Lilie, odnosno Ljerke, što dolazi od lijera bijelog ili krina. Ljiljan još nije raširio svoje hvoje, još spava bijeli cvijet. Priđite bliže da poljubim, odnosno pobliže poližem vaša stopala koja su vas ovamo dovela.

Bio je sasvim nakresan. Glava mu se crvenjela kao da će prsnuti, a oči se caklile luđački. S njim je sjedilo nekoliko mlađih novinara iz redakcije, među njima i Fredi s uvrijeđenim osmijehom. Nije bio u centru pažnje, a to je sada mogao vidjeti čak i Melkior, zato je Fredi i bio srdit i uvrijeđen.

– Hajte, recite vi, Eustahije metafizički, jer tu se i radi o jednoj metafizičkoj stvari. I to kažem ovom našem protagonistu, a on mi se podrugljivo smješka, kao što se može vidjeti na ovdje priloženoj njegovoj fizionomiji, jer on i ne zna šta je to meta-fizika. Razgovaramo o sudbini raznih sitnih životinjica, meta-fizički. Ne znam zašto se ne bi razgovaralo metafizički o sudbini sitnih životinjica? Eto, crv u jabuci. Živi sam kao osobenjak, pustinjak-licemjer u punom slatkom kozmosu. Stan i hrana i još možda neka zgodna zabavica, neki samoblud, crvlji, što mi znamo. Sreća kakve ni zamisli ne možemo. Eh, ali dokle? Dok neki bog ne zaželi da pojede jabuku. Zub ili nož, svejedno, para i ruši crvlji svijet kao neki fatum strašni, neumoljivi. Zahvaća crva i kida na dvoje... Ili ne zahvaća, ha? To je pitanje. Bit il ne bit – za crva. Nedostojno, zar ne. Uzvišeni? – žmirne Maestro podrugljivo na Fredija. Zatim se obrati Melkioru cigaretom pokazujući na glumca: – Zanovijeta tamo u kazalištu da mu dadu Hamleta, a ono o crvu-posredniku između kralja i prosjaka, bolje – prosjačkih crijeva nije ni pročitao, preskočio je,

fuj, on čita samo monologe. Vi ste, Frederiče, šuplji kao bambus.

Fredi zamahne da udari Maestra, ali mu novinari još u zraku zadrže ruku. Bio je blijed i drhtao je. Znači, Maestrova protaza već podulje traje, pomisli Melkior sa zadovoljstvom. Malo prije sam ga mrzio u razgovoru s don Fernandom, sada se čudio tome, čak bi ga i sam branio od Fredija kad bi ustrebalo.

– Pustite me! – promumlja Fredi punim ustima svetog gnjeva. Ali nitko ga više nije držao, nego su novinari tako tijesno sjeli oko njega (ispred njega stol, iza njega zid) te nije mogao ustati. Usto su se novinari i smijali.

– Digao dakle Brutus šapicu na Cezara? Ho-ho – reče Maestro hladnokrvno kao važna ličnost nakon neuspjelog atentata. – A što se šapice tiče, ima jedna slična enegdota o vuku. Da pričam? Ali, djeco, to nije Crvenkapica.

– Pričajte, pričajte! – svi navalili. Samo je Fredi mrko gledao pod stol.

– A vi, Eustahije strpljivi?

– Pričajte.

– Hodali šumari šumom, naravno, to im je posao. Mi hodamo po raznim elipsama i spiralama, to je opet naš posao... i jedna digresija u ovom pripovijedanju, je li tako? U šumi bilo vukova i šumari se, naravno, bojali. Ali jedan od njih kaže, ne bojte se, ja imam pilu, i oni se umirili. Misle, doduše, što će pila protiv vuka? ali, opet, valjda čovjek zna što govori. I idu dalje bez straha. Odjednom odnekud pojavio se vuk i navalio na šumare. Oni viču, majko moja, gotovi smo sada! A onaj s pilom opet kaže, ne bojte se, braćo moja i sugrađani, priđe vuku, prihvati ga za jednu nožicu i zzzuku-zzuku-zzuku-zzuku, pilom otpili nožicu. A bio je, kao što se i dovle moglo vidjeti, lukav i pokvaren taj šumar-pilar, pa ubacio otpiljenu nožicu u crkvu kroz prozor crkveni koji je slučajno bio otvoren, jer je crkvenjak upravo ispraševao svece

pred uskršnje blagdane. Cvili vuk, nemoćan, jer što može jedan vuk s tri nožice, recite, a uračunajte tu i bol koju trpi. Gdje mu je četvrta nožica to on ne zna, jer nije vidio kamo ju je šumar bacio, a na crkvu, razumije se, nije ni pomislio. A da se i sjetio, u crkvu ne bi smio kao nekršteno čeljade... Unutra crkvenjak odjednom ugleda pred oltarom svježe otfikarenu šapu, još krvavu, i pomisli da je to neki božji bojovnik upravo dovršio obračun s đavlom pa poslao Gospodu na dar svoj trofej lovački i bacio mu ga pred noge presvete. Crkvenjak, pun straha božjeg, nosi nogu vukovu svom župniku koji se u te stvari bolje razumije. Ali župnik vrti i prevrće nogu i ništa ne razumije. Čudo jest, ali on ga ne shvaća. Ne nalazi na nozi nikakva znaka osim krvi i rane ljutite, pa šalje nogu dalje u grad svom biskupu. Tamo su je tri dana biskupi, kanonici i svi vjeroučitelji pomno motrili, ali nikakva prihvatljiva tumačenja čuda nisu pronašli, pa nogu vukovu dobro usolili i poslali je u Rim na *Najviše Mjesto.* Skupili se ondje kardinali i prelati, jezuiti učeni i teolozi najsposobniji, otvorili stare knjige patrističke i gnostičke, Tertulijanove, Origenove i Augustinove, i čak spise arijanske i heretičke ne bi li se poslanje te šape kakogod protumačilo. Nakon mnogih koncila i kolegija kardinalskih i tajnih seminara jezuitskih i intriga dominikanskih (jer su tim povodom htjeli progurati svog čovjeka u jednu tajnu kongregaciju) donesoše učeni oci prividno jednoglasan zaključak da se tu doista radi o šapi đavoljoj koju je u svetoj borbi odsjekao neki vitez nebeski, po svoj prilici sveti Juraj koji ima stare račune s tim banditom nepopravljivim, a da su to prsti svetog Jurja vidi se i po rani kako se rascvala, jer je svetac imao doista strašan udarac. Nogu našeg vuka jadnika smjestiše u zbirku dokazala dogmatskih kao dokaz o postojanju đavla i sile Gospodnje nad njim. A vuk možda još i danas po šumi šepesa i proklinje svoju ćud naprasnu, jer to se desilo tek nedavno, prije tri mjeseca, u planinama Guadarrame u Španjolskoj.

– Glupost! – protisne Fredi kroz zube s nesuzdržanom intelektualnom odvratnošću, a novinarima se nadimlju obrazi od smijeha, očekuju Maestrovu repliku.

– Glupost, Frederiče, da su jezuiti uzeli nogu za nogu? – upita Maestro strpljivo.

– Glupost je sve! – reče Fredi s jednakim gađenjem. – A to piljenje je najveća glupost. I ta crkva... Otkud crkva u šumi? – Htio je pokazati kako on ne nasjeda tu nekim izmišljotinama.

Novinari su sada već prasnuli u smijeh. I Melkior se smijao, ali nekako za sebe, izdvojeno, jer je stajao pored njih i kao da nema prava potpuno sudjelovati. No Fredi odabra baš njegov »izdvojeni« smijeh da na njemu isprazni naboj svoje srdžbe. To je osim toga bila i prilika, stari računi...

– Vidi, i on se smije! – omjeri Melkiora odozdo. – Iščupao je pero iz kokošje zadnjice i piše, piskaralo!

Melkior ne reče ništa, ali više se nije smijao. Osjećao je kako blijedi u licu i kako mu u krvotoku šumi mržnja, životinjska, ubilačka. Bljesne mu načas don Fernando u sjećanju: sad imam zao pogled. Ne dospije u prvom trenutku donijeti odluku da se okrene i ode i odmah zapazi tu pogrešku. Ali sada je morao ostati, makar jedan trenutak.

– Sva su naša sredstva izražavanja porijeklom iz neke zadnjice, Frederiče – zahriplje Maestro kašljući. – Eto, Eustahijevo pero, što kažete, iz kokošje, a vaša govorna trumpeta iz ljudske. Vi ste na višem stupnju razvoja, bez uvrede.

Tako. Melkior se našao na strani pobjednika i sada je mogao otići. To je bio još jedan udarac protivniku: odlazak s triumfalnim osmijehom.

Maestro je nešto vikao za njim, bila mu je još potrebna njegova prisutnost. »Frederiče, vi širite zadah kretenstva«, to je još čuo za sobom, kao mamac da se vrati.

Kamo? Slučaj bi mogao dobaciti neko malo zadovoljstvo. Susresti Vivijanu. U to je još jutros vjerovao, jer ljubav njeguje takvu religiju

slučaja koji ponekad u jedan čas preobražava svijet i čini veliku milost očajniku.

Gledao je u izloge. Ali u njima nije vidio ništa osim sebe. Narcisoidna projekcija, pomisli. Namigne sebi u izlog povjerljivo i tek nekoliko trenutaka kasnije opazi da mu se iz izloga nasmiješila prodavačica koja je tamo nešto namještala. Okrene se za njom ne zaustavljajući se: ona ga je još gledala s istim osmijehom. Zgodna. Eto slučaja. Mogućnost jednog početka. Kad bi se sada vratio i dao joj znak: čekat ću te u podne tamo na uglu... Pokazao bi na svoj sat, odbrojao prstima dvanaest, i ugao ulice glavom, ona bi lako klimnula spuštajući vjeđe koketno, pristaje, sretna. A možda bi i isplazila jezik: evo ti, tipe! Što ti misliš? Ja sam poštena ženska. Ja nisam ovdje na prodaju. Imaju one boljih ponuda. Strašna je Fredijeva mržnja. Ubilačka. Zbog dvanaest obožavateljica. Apostolica. Đavolica. Đavo lica. Sve ima svog đavla. Na nama i u nama. Patrona pokreta i funkcija. Đavo mi sada pokreće noge i vodi me... kamo? To je on već predvidio.

U jednom izlogu elegantno odjevena lutka u diskretnoj baletnoj pozi sa stidljivim izrazom lica. Neugodno joj što je svatko gleda. Melkior se zagleda u nju. Ona oborila oči u silnoj neprilici. Kad bi mogla, pobjegla bi. Pa vi ste zato tu, gospođice, reče joj Melkior, da vas gledaju. Zamišljao ju je golu. A možda sam vas već i vidio golu? Koliko je puta noću gledao kako ih presvlače u izlozima iza nehajno obješenih sivih zastora. Kao u nekom začaranom bordelu, te ukočene, voštano anemične gole dame s izrazom djevica. Pompejanski lupanarij nakon provale Vezuva. Zamišljao ju je golu. Siva joj se tkanina slijeva niz oble uske bokove, a naprijed se zategnula na rafinirano ispupčenim finim grudima. Sisama, reče, jer ju je skinuo. Zateče sebe u čudnoj pohoti za tom finom mrtvom djevojkom. A mučni izvor bludnog nespokojstva otkrivao se postupno kao neki strah od sličnosti tog struka, tih (ponešto tankih) dugih nogu, uskih bokova, tih grudi, tog zaustavljenog ljupkog gibanja, tih finih dugih prstiju, koje je lako razmaknula kao

kupačica kad ulazi u vodu... I gle, sve se to doista i pokrene u izlogu: noge prohodaju, bokovi se miču, ruke se zanjišu – odjednom iz lutke izroni Vivijana! Pomisli da je poludio. Ali ne, u izlogu se kretala Vivijana. Prelazila je ulicu. On se pritaji bulјeći preplašeno u njezin odraz u staklu. Sunce je sjalo po njoj, ona je nosila svjetlost. Njega je već zaslijepio strašan sjaj i oči više nisu ništa vidjele. Ali osjećao je cijelim tijelom približavanje sudbonosne zvijezde iz nepojmljivih nebesa slučajnosti. Propadao je u sebi od strahovitog nereda u tijelu, u duhu, u mislima. Ništa nije razabirao od sebe osim kaotičnog čuđenja. Zar slučaj može biti tako okrutan da ga zateče sasvim nepripravna! Osjećao je svoj dugi nos i glupo iscereno lice. I ruke duge, teške. Spremi ih u džepove. Osjeti olakšanje od tog malog uređenja. Određenijeg, definiranijeg, muškijeg izgleda blaziranog dangube s rukama u džepovima, besciljnog šetača od dosade. Što znače ruke u džepovima! To je bilo veliko otkriće spasa, kao da se približava repatica. Pripremao se za sudar svjetova.

Nju je privukao izlog. Ali on je mislio da ga je opazila, pa se umrtvio kao kukac. Zanimalo ga je neko *ništa* tamo dolje u kutu, čak se i sagnuo da bi to bolje promotrio. Čudak, eto, tko zna što je otkrio. Ona je doletjela na izlog kao leptirica, čak se i sudarila sa staklom od požude gledanja, on je čuo lak udar, valjda čelom. Osjećao je da mu propada gluma i ponovo se nađe izvan uloge. I ruke izvan džepova, i nos, i glupo lice. I pokuša pobjeći s pozornice. Taj pokret u njezinoj blizini otkine mrvicu dragocjene pozornosti (ta to je ipak tu neki muškarac) i ona ga otkrije kao preplašenog zrikavca u travi. On se preda. Milost.

– I? Što vam se sviđa? – upita ona neočekivano.

– Ona – reče on pokazujući lutku. Bio je »bizaran«. – Slična je vama.

– Lutka? Ne znam bih li se trebala uvrijediti? – I doista nije znala. Smješkala se nesigurno, fifty-fifty, za svaki slučaj.

– Ima divno tijelo. – Sada je već ponovo imao ruke u džepovima, a to

je tako i rekao – »s rukama u džepovima«. Bio je sretan što mu je to uspjelo.

– Da, to je vama muškarcima jedino važno – truplo.

Truplo mu uznemiri dijafragmu, gadljivo. Maestro je prodao svoje *truplo* klinici, da, ali ta je njezina riječ povrijedila Melkiora mnogo intimnije, tužnije, kao žalost za gubitkom neke nevinosti.

– Mrštite se? Kao da nije istina?

– Što nije istina? – Gubio je nit. Pomućena je svečanost slučaja.

– To, da je muškarcima...

– Uglavnom popuštala? To je sigurno.

Ona ga pogleda začuđeno i uvrijeđeno:

– O kome govorite?

– O njoj – on glavnom pokaže na lutku. – Vidio sam kako je noću diraju muškarci, golu. Pohotljivo i bez nježnosti. Ja mislim da su sve one drolje, u izlozima.

Ona se smijala. Ali kad je vidjela da se on ne smije, uozbilji se i uplaši. »Čudno govorite«... i takne ga rukom kao somnambula, ne bi li se probudio.

On se uživio u ulogu luđaka i nije htio tako brzo iz nje izaći. Tu se osjećao sigurnim i nadmoćnim u tim psihološkim igrama gdje ga ona nije mogla slijediti, a on je mogao govoriti bilo što u luđačkim alegorijama.

– Sve su to mali bordeli, ti izlozi. Dame se noću svlače do gola, primaju goste, uglavnom trgovačke pomoćnike koji se ponašaju kao siromašni prinčevi iz svrgnutih dinastija. Samo što s njima ne zaplešu.

Ona se nasmije kratko i nesigurno.

– Gospodine Tresiću, ništa vas ne razumijem. Da niste vi danas

nešto slavili?

– Pio? Nisam. – Osjećao je neku vrst jadne sreće i počne se bojati da ga ne napusti, pa brzo prihvati u Ugovu stilu: – Nisam, nisam pijan, gospo. Jer što mi danas opojnosti treba kad vidim tako divan komad neba u zlatu sunca... i tako dalje. Ali mogli bismo negdje sjesti. Samo, molim, ne u *Kazališnu.* Tamo su Maestro i Fredi, ukoliko već jedan od njih nije mrtav.

– Mogu obojica što se mene tiče – reče ona hladno i zlobno. – Na žalost, ne mogu sjesti. Cijelo jutro tražim po dućanima neke materijale za tetku. Ali pođite sa mnom, pravite mi društvo, ako nemate pametnijeg posla.

– Pametnijeg... eh – on odmahne rukom negdje u daljinu – ali ugodnijeg doista nemam – reče s nesuzdržanim oduševljenjem. – Pratim vas makar i u... Cythèru, koje nema, Vivijana.

– Gle, bila sam i zaboravila svoje ime. Mnogo mi se sviđa kako me zovete.

– I meni. Ali ni Vivijane nema. Nju sam ja izmislio.

– Zar nisam ja Vivijana?

– I jeste i niste. Za mene jeste. I niste. A što ste, neću da znam. Tra-ra-ra-ram – neću da znam.

– Vi pjevate? – Ona se smijala. Laskalo joj je njegovo oduševljenje.

– To je arija vojvode od Mantove.[155] Smeta li vas?

– Naprotiv. Samo pjevajte.

– Na žalost, to je svršetak arije.

– Tako ste veseli. A ono kod Mac Adama mislila sam da ste neki strašni pesimist.

»Ooopala, 'egzemplar'!« Pomisli Melkior na brzinu.

– Ja i jesam tako nešto u radne dane. Ali danas je blagdan. A zašto mog prijatelja zovete Mac Adam?

– Tako ga je prozvao onaj pokvareni gad...

– Maestro?

– Da. Na nekom jeziku, kaže, tako zovu kaldrmu. Glup kao kaldrma, to je htio reći.

– A vi njega strašno mrzite?

– Maca?

– Ne, Maestra.

Ona se zaustavi pred jednim izlogom. Uvriježeno. Da bi izbjegla odgovor. Ali i Melkior kao da se rasplinuo pored nje: sva se posvetila promatranju, njegovu prisutnost više nije uzimala u obzir.

On se osjeti jadnim i suvišnim. Pratio ju je vjerno i snuždeno. Ulazila je u dućane s važnim dostojanstvom velike mušterije. Prevrtala, kopkala, pipkala, gužvala... Odbacivala čitava brda tkanina. Vidio je pomoćnicima znoj ispod pazuha: dižu ruke, skidaju bale s polica, zvijezde s neba, izvolite, gospodična, razmataju širokim lakim kretnjama, govore poznate tekstilne laude. Ona se odvraća s milim gađenjem zbog prerazmaženog ukusa, pronalazi nešto drugo, nešto treće, nemoguće, a imali ste jučer, a ono gore da vidim, ne to, fuj! ruke uvis, znoj pod pazusima, vonj pod pazusima, zraka! milost, milostiva! Rusvaj po pultovima, šareni pokolj robe. Nemate ništa. Veliki izlazak. Dostojanstven. Ukus iznad svega.

Melkior je osjećao stid sukrivca za to mučenje. Ali je išao za njom pokorno kao neki Ivan, sluga, paćenik. Ona mu je tu i tamo osmijehom pokazivala da sada uzima u obzir njegovu prisutnost. Uvredu zbog toga osjećao je tek naknadno, kad bi razmislio o dobačenoj milosti. Ali milost se ponavljala sve češće kao isprika, kao zalogaji psiću, nagrada za vjernost. I slijedio ju je zahvalno, drščući od slasti njezine blizine. Tu

se giba na dohvat ruke bogatstvo oblina. *Gore-dolje* dviju predivnih hemisfera najsvetijeg mesa (poljubac desno, poljubac lijevo), šuštanje napetih čarapa, punih nogu: maze se strasno u polutami suknje, tijesno pripijene uz brijeg Venerin, uz klanac delfijski pod Parnasom. O, tajno pitijska, o, luda vještice, hoću li ikada postati tan vivijanski? I više: bit ćeš kralj! bit ćeš kralj! završišti luda zaprepašteno kao da vidi krv ubijenoga na spavanju. On zaželi grožđa, jesti grožđa: tvrde bobice prskaju pod zubima (crv-osobenjak, on je u jabuci), u grlo se izlijeva slatki sunčev sok koji nije dorastao do vrtoglavice vrenja i postao momak-vino, alkoholni delija. Ugo pije mošt, resko-sladak, u *Dajdamu,* po liječničkoj preporuci, u njega je jetra načeta. Od alkohola. Pijanica Ugo, bekrija. *Blagi fluid listopada...*

– Nigdje ga danas nema – reče gledajući turobno u kolica čovjeka koji je kupovao flaše i vikao iz svega glasa da ih kupuje. Za staklengrad, pomisli usput. – Je li sinoć pio?

Ona ga pogleda ovlaš upitno, ali odmah joj jedan izlog usisa svu pažnju.

– Jer kad on pije, onda je to do zore – inzistirao je Melkior kao da želi iznuditi njeno priznanje. – Sada on, znači, spava. – Pogleda na sat. – Pa da, još nije deset. Spava.

– Tko spava? – upita ona rastreseno, sva zanesena nekom novom tekstilnom pojavom iza stakla. – Što mislite o onom covercoatu za jedan kostimić onako... klasični, uz tijelo, za kišne dane, a? Hajdmo pogledati unutra, ovako ne izgleda loše. A što to govorite, tko da spava? Opet ću se razočarati kad vidim izbliza, znam ja sebe. U izlogu mi uvijek izgleda lijepo, a kad uzmem u ruke sama kopriva, gunj za konje. Naprosto vreća. Ja sam tako nesretna kad moram nešto kupiti. Uvijek mislim, sigurno ima negdje nešto bolje. Takva sam u svemu. Uvijek se razočaram.

Dakako, opet nije ništa kupila. Poskidala sve s polica, isprevrtala i

izašla. Razočarana.

– Zar nisam rekla? – govorila je uzrujano, a neke joj pjege izbile po licu. Na koga se ona srdi? Čak je nekako i poružnila, osmjehne se on u sebi od nekog zadovoljstva. Gle, i suze joj u očima!

– Ne, ne, kažem vam – govorila je suzdržavajući se jedva jedvice da ne zaplače. – Nikad mi ništa ne polazi za rukom. Nikad, nikad, ništa! Nemojte mi se smijati, to je istina.

– Ne smijem se – a smijao se u sebi drsko i osvetoljubivo. Ismijavao je tu manekensku žalost koja mu je oduzimala važnost njegova postojanja pored nje, ostavljala ga tu, osamljena pratioca: klipsa uz nju gotovo neopažen. Patio je čangrizavo. Homeomerije, prababe atoma, po Anaksagori sjemenje svijeta, eto, i to znam. Isticao je sebi svoju vrijednost, kako ne bi potonuo. Prihvatio se slamke. Homeomerije. Prihvatio ih je i Aristotel. Kako su joj usta fina i lijepa, donja usna malo nabrekla – za cmok! Ali nije to, nije samo – cmok. Ljubav u milinama. Subjektivni derivat razmnožavanja. Mamac. Biblijska jabuka. Biglisanje. Srce moje, dođi, bit će nam lijepo. Gola Enka. Kior! Oh, Kior...

Uporno je gonio od sebe crne plombe u razjapljenim pohotljivim Ugovim ustima što poljupcima žderu blud. Mesnato žensko postojanje. Kad jesam onda sam to što jesam. Ponos tijela. Grudi najavljuju daleko naprijed, trube u svijet tko dolazi. Omama proklete svete nožice što tucka u glavu strpljivu Zemlju ušiljenom koturnom uzdignuća zadnjice. Dolazi, dolazi gordo uzvišena vladarica svijeta. Nosovi se trzaju za njom, oči bulje, jezici ispadaju iz usta. Veliko slinjenje čovječanstva. A PRIRODA, stara svodnica, madame Velikog Bordela mrmlja zadovoljno: zar nisu divne moje djevojke.

»Flaše kupujem, flaše! Papir od starih novina, flaše!« – glas vapijućeg iz daljine, opominje, posljednji put. Vanitas vanitatum et omnia vanitas.[156] Kajte se dok imade dana. Dolazi Velika Pestilentia. Već hara tu u blizini. Pomolite se i prodajte flaše. I papir od starih

novina. Flaše.

– Ne znam što će im te flaše? – javi se ona podrugljivo. – Stalno vapiju za tim flašama. Dobro, još flaše... ali stare novine? Što će im to smeće?

– Kuhaju, prekuhavaju, prave nove novine.

– Od starih? Zato se i nema što čitati u novinama. Same gluposti, rat i bombe. Nemaju pametnijeg posla.

– A mogli bi tkati marquisette... – Otkud mu »marquisette«, sam se čudio.

– Zašto markizet? – Ali se ona odmah dosjeti: – A, to se vi meni rugate? Pa rekla sam vam da tražim... za tetku Floru. Ali nemojte se dosađivati. Idem ja sama.

Melkior se poboja da će ga ostaviti nasred ulice.

– Ne, molim vas, Vivijana, nimalo se ja ne dosađujem. Rekao sam, zar ne bi bilo pametnije tkati lijepe tkanine za lijepe žene? Ukrašavati svijet. Onda biste našli što tražite.

– Eh, kad bih ja znala što tražim! – prizna ona uz iskreni osmijeh. – Ja najprije trebam naći, da bih otkrila što sam tražila. Onda se čak i oduševim kao luda. Ali ne mislim samo na te krpe, nego... ja sam takva uopće.

Takva uopće – znači li »na žalost« ili »hej, nek se zna«? Jer nije bilo ni tužnog prizvuka ni hvalisavog triumfa u tonu, prosta konstatacija: daj što daš, a onda ćemo vidjeti.

Melkior se davao. Davao se svom dušom, ne bi li bio pronađen, otkriven. Evo, tu sam, Vivijana, sa svom odanošću jedne ljubavi... Ne, one više vole mangupe, euforične lajavce koji im čarobnim lažima ukrase jednu noć. Divnu noć. Zvijezde su prskale od smijeha. Uh, što smo se zabavljali!

Sva je isisana poljupcima, oglodana crnim plombama. Oko očiju joj se ovila »divna noć« u razlivenom sfumatu bludnog plavetnila. Još joj se rasprskavaju zvijezde uživanja u zjenicama. Još je natopljena milovanjima. Vivijana! U njemu je zveckalo razbijeno nebo, Ugo je gazio po krhotinama.

Išli su ulicom, gustom od ponuda i prolaznika. Jutro toplo i besposleno. Laktovi, ramena, noge. Glave okrenute na pozdrav izlozima. Po jedno uho i nosovi u profilima. Oči, pohlepne, grabe u prolazu fetiše iza debelih stakala svetišta. U njima svećenici i farizeji oduševljeno otkrivaju tajne postanja maznih oblika, raskošnih kvaliteta, čuda najnajnajviše civilizacije. Odjednom između ekstatičnih profila poklonika sjaja Melkior opazi jedan heretički *en-face* koji je prezirno brisao užurbano sajamsko oduševljenje i ostavljao za sobom trag zabrinutosti. *Nepoznati* je išao »uzdignuto«, iznad svih glava, mada nije bio viši od njih. Melkior ga je ugledao još iz daljine. Instinktivno spustio je glavu ispod površine, zagnjurio u nemirne valove glava, ramena, tjelesa u gibanju, u prodiranju, poniknuo kao krivac. Htio se stopiti kao anonimna kapljica u ovom debelom glupom moru besmislenog gibanja, proći neopažen, nevidljiv. S ovom lijepom, *nepotrebnom* ženskom (jao, Vivijana!) motam se oko rekvizita jednog neozbiljnog, neodgovornog života, osumnjičen u njegovim očima kao suučesnik, možda čak i vjernik.

No, *Nepoznati* je prodirao ravno prema njemu. Sjekao je gustu gibljivu magmu kao da želi sresti čovjeka u toj gluposti i pružiti mu ruku. Opazio me. Prema tome... Melkior se ispravi ljudski, izroni iz mase i uputi se s nekim ponosom prema *Nepoznatom,* ostavivši Vivijanu zadivljenu pred kaskadama svila u nekom izlogu. Već je pripremio i ruku da mu pruži i pitanje o spavanju... no Melkior opazi da on gleda preko njega, u daljinu, očima nadzornika pruge, čovjeka odgovornog za pravilnost gibanja. Tako je i prošao pored njega (jer se ne može reći preko njega) kao nijemi i hermetični oklopni vlak koji ima

svoj važni tajanstveni smjer u nekim nepojmljivim daljinama.

Melkior pogleda za njim razočarano, odbačen u stranu, suvišan u tom »historijskom prolazu«. Danton bi se zaustavio, možda i prvi pružio ruku. No ovaj Džugašvilović[157]... Osjećao se osramoćenim pred svojom ispruženom rukom, pred svojim brižnim pitanjem »jeste li spavali?«, pred svojim puritanskim odreknućem Vivijane.

– Lijepo – ona ga uhvati za lakat – a ja vas tražim. Htjeli ste mi pobjeći?

– Želio sam izbjeći susret s jednim čovjekom... – Osjećao je njezine prste i stid zbog laži.

– Ili s nekom ženom?

– Ne, s čovjekom – promuca gotovo pokajnički, ali mu je godilo njezino sumnjičenje za koje je znao da nije više od pokušaja neke konvencionalne koketerije. I to je bila istina, ništa nije dodala na njegovu ponovljenu tvrdnju. Tako, baš nju briga – čovjek ili žena. Ah, što ja tu gubim vrijeme? A bio je već i umoran. Neispavan, gladan, izmučen snovima, mislima i javom, zaželio je negdje sjesti sam i odmoriti se od njezine blizine. Sjetno preživati neku sretnu ljubav, povučeno, u osami, *u tami... gledam tvoje oči divne* i životu pružiti da srče slatki okus boli. Jadnik bez nogu (onaj od sinoć) nije mogao to sebi priuštiti, pa je pronašao još bjedniju metafiziku ljubavi. Čistu muziku. Bez crijeva i repova, kako je rekao u svojoj strašnoj skrušenosti. A možda je želio i prosuti crijeva svojoj Penelopi, a doratu njenu odrezati rep? A ovamo, gle, nekakvu kantilenu bi da sluša izdajničke ljubavi! Ne, sudbina je nesreće da sama sebi grize prste, s uživanjem.

– Hoćete li skoro opet doći gospodinu Adamu, Vivijana? – Rado je izgovarao to ime koje joj je dao.

– Da me opet muči? Ne, neću – reče ona prkosno. – Nikada više neću ići k njemu!

– Ali zašto, Vivijana? On vas mnogo voli.

– Jest, na način... kako se ono kaže kad netko voli mučiti?

– Sadistički.

– Da, tako. Vidjeli ste jučer što je radio od mene. A usto me i vrijeđa. On je veliki gad – doda s osmijehom kojim je ublažila te riječi. – I uopće, svi ste vi muškarci takve ništarije.

Smijala se pokazujući svoje prebijele zube.

– Svi? – upita Melkior nekako zabrinuto, zatim promuca sa strahom: – I Ugo?

– Onaj što ga je Fred...? Oh, to je još najgori... A takav lažljivac! On misli da sam ja neka... Inače simpatičan mangup, duhovit – nasmiješila se zagonetno – tako sam se s njim nasmijala!

– Sinoć – prostenja Melkior gorko.

– Sinoć! – začudi se ona. – Ne, to je bilo preksinoć. Ono u *Dajdamu,* kad je Freda zavitlavao. Pa i vi ste bili tamo. Ili zar niste? Ne sjećam se, pravo da vam kažem.

Ne sjeća se. »Ja sam demokratična«, kažu dame od formata. Možda je i lagao Maestro, ona to ne govori.

– Bio sam, bio – izmrmlja Melkior i uzdahne tužno. – Čak ste me i gledali s takvom neobjašnjivom mržnjom...

– S mržnjom? – reče s nehajnim čuđenjem. – Ah, da, vi ste kritičar! To je bilo zbog Freda. A i inače, možda nisam sasvim pogriješila što sam vas tako gledala – i pogleda ga ptičjim pogledom, koketno nagnuvši glavu na jednu stranu.

– Imali ste, imali krivo, Vivijana... – odjednom Melkior razdrlji dušu kao košulju, s nesavladivom sentimentalnošću. – Ja sam vas gledao... drukčije. Bili ste strašno nepravedni prema meni.

– Gledali ste me s interesom... zna se kakvim. Ona svinja sifilistična

pored vas... Vidjela sam ja to. Znam ja što on govori. – Ponovo su joj izbile one tamne pjege po licu i oči su joj se ovlažile od suzdržanih suza.

– Nismo govorili o vama – slaže on – već o Frediju.

– A zašto da vam vjerujem? Znam li ja tko ste vi? Jučer sam s vama prvi put razgovarala kod onog šašavog Maca. A zapravo nismo ni razgovarali. Jedva sam vam i čula glas. Vi ste čudan čovjek. Mac kaže da ste vrlo pametan ali čudan čovjek.

– Što to znači čudan čovjek? – Ipak se pozabavila, pomisli utješno.

– Što ja znam. Valjda niste kao ostali. Pa to je dobro, ne?

– Nije dobro – izvali Melkior nervozno. – Ja nisam na primjer duhovit kao Ugo. Ja sam dosadan. I vama sam dosadan.

– Vi meni baš niste dosadni – reče ona iskreno. – U tome se varate... i vidi se da me ne poznajete. Ja sam demokratična (eto!), sa svakim volim razgovarati... tko je interesantan. A vi jeste čudan, ali zanimljiv čovjek i drago mi je što sam vas srela.

– Zaista, Vivijana? – Preskočio je »demokratičnost« i oduševio se. – A da vi znate kako sam ja sretan što sam vas upoznao! Hodam uz vas i mislim kad bi ona mogla i slutiti... i tako dalje. Gluposti govorim u sebi, jer to i nisu nikakve misli. I otkud misli, kad sam sav smeten, to ste valjda i opazili? Čas sam sretan, a onda sam opet sav nesretan i psujem vas u sebi, srdim se na vas... Malo prije sam vas htio ostaviti i otići.

– Ono kad ste mi pobjegli? – Ona se smijala.

– Ne, ono je doista bilo zbog čovjeka...

– Ili zbog žene. Niste htjeli da vas vidi sa mnom, priznajte.

– Nemam što priznavati, Vivijana. Čovjek je bio... – Doista nisam htio da me vidi s njom... i stidim se sada. Čudio se kako je mogao nju napustiti zbog... Što je ovo sa mnom? Znao je da se sada ne može više zaustaviti. I prepuštao se. Zahvaćen sam, zahvaćen, jadao se u sebi, ali

se nikako nije mogao pribrati, te stao lupati »priznanja«, priznat ću vam, Vivijana... ne, vi ćete se smijati, Vivijana, ali ja ću vam ipak priznati... moram vam priznati, Vivijana, pa neka bude što bude...

Sve je to bilo veoma laskavo za nju. Takvo očitovanje. Sa svim patnjama, čak i s tramvajem od jutros. (Tramvaj je shvatila kao samoubilačku nakanu od koje je odustao u posljednji čas. On je sâm to tako prikazao, vrlo zbrkano i mutno, te je morala tako i shvatiti.) Bilo je prekasno da išta »popravi«. Nosila je osmijeh na licu visoko, triumfalno, kao poslije neke pobjede. Zastave vijore iznad njene glave, glazbe trešte i svi viču eno je! eno je! uz Melkiora Tresića, to je ona, Vivijana! Živjela! U jednom milostivom trenu uhvatila ga i pod ruku, ona je demokratična, što, nek se zna, cijeli svijet neka vidi, i sam gospodin Adam kiromant, i Fred i Maestro i Ugo, cijeli *Dajdam*... da se ona ne stidi. A on je išao uz nju kao »drugo lice« u paradi, prinz-gemahl,[158] lažni car, lažni čar, papu-čar, dimnja-čar, sav crn i nedostojan. I ona je povukla ruku iz te mezalijanse nakon desetak koračaja, jer... bilo je i to dosta. A njemu se crnina vrati u dušu i onom tužnom rukom koju je ona napustila prekrije načas oči. Tako je hodao koji tren kao da ga je zabljesnuo neki sjaj. Sve je začas propalo. Htio je biti sam među ruševinama.

– Zar vam je nešto uletjelo u oči? – upita ona onako, ovlaš.

– Nije. Palo mi je nešto na pamet – odgovori skinuvši ruku nervoznim pokretom.

– Da, to sam opazila – odgovorila je podsmješljivo – neki rukom prekriju oči kad misle. Zar se tako bolje misli?

– Bolje... Oprostite, moram ići, Vivijana – užurba se on.

– Tako, odjednom?

– Eto, odjednom, nešto sam zaboravio. Zbogom.

– Doista ste vi čudan... Pa dobro, doviđenja.

Pružila mu je ruku nekako razočarano. Ali on toga nije opazio, ni ruke nije opazio, okretao se već za odlazak.

– Ni ruku mi nećete pružiti?

– Oh, da, oprostite... – Osjeti njenu malu meku ruku u svojoj i načas se pokoleba. Ali tada ga zahvati neki bijes, gotovo vikne *Zbogom* i ode doista grabeći žurno prema najbližem uglu.

Prema uglu, prema uglu, u zaklon! Nanišanila je svoj pogled u njegova ustreptala leđa. Hodao je čudno nejednako, smiješno, sramno, kao sitan lopov s ukradenom knjigom pod pazuhom. Gazio je po blatnom i prokletom svijetu sam i očajan. Osjećao je svoje tijelo kao uplašeno prase, kao foku, kao kornjaču, truntavo i tromo, nešto što se valja, posrće i plazi. Što ne stiže nikad, kao u snu. Izdajničko tijelo što se ruga vlastitom jadu. O, da nema mene, da sam kužni zrak... podavio bih... *preventivno...* Ali bio je već iza ugla i ludilo se naglo stišavalo. Pojavilo se i don Fernandovo *preventivno* kao dobar znak zajedljivog humora. No hodao je još uvijek brzo kao da hita nestrpljivu cilju...

– Ej, što tako žurno, viteže! Zar je već počelo?

Iscerene plombe i usne tuste, nadute od bluda. Melkior se svlada da ne pljune u to. Koliko je već puta osjetio taj simbolični poriv u ustima kao rješenje svog čudnovatog odnosa s Ugom! Eto, i opet propustio! Najmanje je sad želio baš ovakav susret. Ugo mu se ispriječio, raširio ruke za neki burni zagrljaj.

– A ja sam sretan, da znate, prijatelju moj! – uzvikuje glasno i sve nastoji obuhvatiti prijatelja da ga ljubi, no Melkior ispružio ruke preda se i uzmiče. – Presretan, da i zamisliti jedva može vaša poštovano-prokleta (čitaj – moćna) mašta. Urodio je *listopad* preko svakog očekivanja. Plodove sam ubrao, sav sam još ljepljiv od slatkih snova.

– Samo od snova? – osmjehne se Melkior izazivački. Htio je saznati, saznati, pa makar...

– O, i od jave, i od jave! – kliče Ugo oduševljeno. – A snovi su došli naknadno, kao kratka rekapitulacija. Ja sam iz roda preživača što se toga tiče.

– I konkretno, šta to znači? – O, znao je što znači predobro, ali htio je baš čuti, čuti! Jedino ako ovaj...

– Znači... A što da vam baš onako... de-talj-no? – iskesio Ugo plombe, a dolje između usne i donjih zubi skuplja mu se slinava vodica. – No, to bi ipak bilo... Ne, priznat ćete i sami, u pitanju je jedna dama! – i prsne u strašan, mučiteljski smijeh.

Tamni kolobari noći oko njenih očiju dobili su vrlo autentično objašnjenje. Ah, što, sada valja ići dokraja.

– Znači, vi ste...?

– Jesam. – Gleda ga Ugo »nedužno« u oči, a gubica mu puna smijeha.

– Lažete, Parampione – procijedi Melkior s izmučenim osmijehom – sad sam bio s njom.

– Kupovala plemenite tkanine za tetku? Trebao sam je pratiti, ali sam zaspao. He, he, odgovara li?

Tako je. Odgovara, do đavola! Dakako, to njoj i *odgovara*.

– A gdje ste to... – Melkior učini kretnju koju je lako zamisliti.

– Najprije *u jednoj maloj tihoj kavani,* kako pjevaše jedan šlager u našem pubertetu, ako se sjećate? Ali sasvim pristojan lokal za »ilegalce« (mislim parove koji imaju nekoga na duši) s uvježbanim, diskretnim personalom. Zatim kod nje.

– Kod nje?

– Da. Zar je to nezamislivo? Ali s poezijom sam nastupio već u lokalu. *Rujna jesen nemir nosi*, a ruke, razumijete li? rade... poetično. Najprije – zbog rime – po kosi, onda i po ostaloj poeziji... A najteži je, znate, prijelaz preko onih zona... vi ste mi to tumačili naučno, erogenih.

Tu su, imate vi pravo, doista jako senzibilne. Pa još na javnom mjestu, razumljivo, nezgodno je uzbuđivati se... seksualno. Nismo u zoološkom kavezu, perbacco,[159] oni majmuni, sjećate li se, pričao sam vam, kad sam gurkao la fiancée[160] prema potencijalnom osloboditelju... Oh, mon Dieu, kakav sam ja, a? Ali kod nje u garsonijeri sve je išlo glatko, bez otpora, i po svim zonama, he, he... Ali, Eustahije zavidni, vama oči sijevaju! Pa to nije nedokučivo, hej!

Možda je doista opazio u Melkiorovim očima neki bljesak, pa se sav uzmuvao tješiteljski oko njega u nekom velikodušnom dobročinstvu.

– A ona je i vama sklona, da znate. Samo vi sve to odviše po pokojnom Platonu. Ona nije za to. A i ne razumije tu pragmatiku, pravo da vam kažem. Problem prijelaza u horizontalu izmislila je muška nesigurnost. Na tome smo izgradili poeziju. One vole da budu oborene. Njihovo otrcano »ne« oblik je glagola »navali«. Ne treba biti Cezar da se prijeđe taj presušeni Rubikon, ukoliko je ikada tu nešto i teklo osim krokodilskih suza. Eto, sad sam vam izložio stvari na vašem intelektualnom nivou, priznajte. Čak i s govorničkim metaforama. Pljeskajte.

– Ali vi kod nje sinoć niste bili – zaintači Melkior tvrdoglavo. – To vam ne vjerujem.

I doista nije vjerovao. Nije mogao vjerovati. Ne, to nije Enka...

– Ne vjerujete? A pogledajte ovo, Eustahije – on izvadi iz džepa mali ključ automatske brave – mogu vas smjesta uvesti u to nebo, ecco la chiave del paradiso.[161] *L'Amor che muove il sole e l'altre stelle*[162] – odrecitira licem prema nebu s visokom patetičnom gestom. – Vjerujete li sada, jadni Eustahije? I ja ne znam zašto se vi kinjite tako kinički doktrinarno i pijete, takoreći, iz ruke pored tolikih čaša i šalica punih užitaka? O vi, Dio-genije, asketonanije, mlitavi gasteropodu *omnia mea mecum porto*,[163] čudni sveče nad portalom bordela Historije, mučeniče martiromanije, samozvani naricatelju nad sudbinom Čovječanstva...

kome, uzgred rečeno, pripada i moja ništavna osoba! Pljunite na mene i na sve ostalo (jer vi se i spremate, kako vidim, da pljunete), okrenite se oko svoje vertikalne osi za stotinu i osamdeset i dajte maha svojim nestašnim hormonima. Život nije san. Život je jedinstvo svih svinjarija – koje se zovu čovjek. Ne vjerujem da vama *čovjek* još zvuči gordo kao propalici Satinu.[164] Valjda se vaša duša ne divi požrtvovnosti golubalistonoše, ili vjernosti psa? Vi ste sam gord, što vas se tiču vjerni i požrtvovni? Pustite svoje svinje na slobodu neka ruju po užicima, neka uživaju rokćući. Eto, pa sad recite da sam kreten.

– Ne. Vi ste Nadsvinja... po Nietzscheu – osmjehne se Melkior gadljivogorko. Htjede se okrenuti i ostaviti Uga, ali on istrči ispred njega i pokloni mu se podrugljivo.

– Učitelju, nauči me kako da steknem život vječni? – Zatim se Ugo isprsi ponosno: – Ipak... Nadsvinja! i to je nešto! Glavno da je iznad prosječnosti. Mrzim prosječnost, čak i svinjsku. Ali kuda bježite, Eustahije prečisti? Čekajte da vam kažem! Važno je. Nje se tiče.

No uzalud. Melkior je potrčao žurno i uskočio u tramvaj koji je već kretao sa stanice.

Nije odolio da se ne okrene. Ugo nije gledao za tramvajem. Išao je određeno prema uglu ulazeći u ulicu gdje je malo prije ostavio Vivijanu. Tamo će je sresti. Njemu nije potrebna milost slučaja; njega anđeli vode osmjesima. Crna zavist zamrači Melkiorove misli. On zatapka sljepački po neizvjesnostima prošle noći – ali ništa ne nalazi pred svojim ticalima. Ništa što bi mašta mogla pružiti kao slikoviti dokument o Ugovom pohodu. Garsonijera. Projekcija Minine garsonijere: upaljen radio – magično zeleno oko noćnog baziliska uspavalo ljepoticu na grudima umornog heroja, skala s rasvijetljenim prozorčićima KALUNDBORG – HILVERSUM – MOTALA – NWDR – GLW – SWF – GLW – HÖRBY... odvija se krivi film. Melkior zviždi, podvala, vratite novac! Prekid. Svjetlo u dvorani. Mašta umeće drugu vrpcu... Film BLAGI FLUID – crno-bijeli, ljubavno-pornografski, u glavnim ulogama CRNE

PLOMBE I VIVIJANA PUTTANA[165] – režija MELKIOR – produkcija TRESFILM – trikovi UGO – maska DON FERNANDO... i to je sve. Film nikako ne počinje. Neprestano se ponavlja »špica« – u glavnim ulogama... režija... produkcija...

– Karte molim za kontrolu.

A predstava nije ni počela! – pobuni se Melkior u zamračenoj dvorani. Ali glas je imao zlatna krila na kapi s gradskim grbom u sredini. Tramvajski dostojanstvenik u vizitaciji. Svaki vjernik uz predočenje kartice dobiva blagoslov i oprost. I Melkior se skrušeno legitimira svojom karticom i dobi blagoslov i oprost. I osjeti se čistim i dostojnim da nastavi putovanje gradskim tramvajem. Koliko je to zadovoljstvo! Svježe izbrijani kontrolor u modroj uniformi, sa zlatom na kapi, visoki jaki čovjek ozbiljno ide od putnika do putnika i dijeli odrješenja: karte molim za kontrolu. Hvala. Karte molim za kontrolu. Hvala... Te absolvo in nomine tramvai, amen. Te absolvo in nomine tramvai. Amen[166]... Aleluja, aleluja, otpijevaju vjernici, a kotači pod njihovim nogama bruje. Bachove fuge. I sunce sja na časnim tramvajskim prozorima... Melkior osjeti putničku pobožnost u svome klonulom srcu i reče u sebi skrušeno: kako je lijepo živjeti kad čovjek uredi svoje račune s električnim tramvajem.

A *željezni mamut,* a *veliki glupan?* Lukavi izazov velikom dobričini kome *nikada* – to valja jako istaknuti – nikada naum ne pada da bi nekoga pregazio. Ne vjeruj hulji-automobilu. Ali Tramvaj...

Vozi, vozi... jedan *tram,* jedan *vaj, tram-tram... vaj-vaj tram-vaj,* na krovu mu lira svira *vaj,* a kotači udaraju *tram-tram...* No uzalud svi ritmovi što su mu potresali tijelo, njegove su se misli kradom vraćale Vivijani. To je ljubav. Što da radim, majko moja? Znao je da će i noćas i sutra i prekosutra i u sve dane svoga još kratkotrajnog civilističkog života, dok Peharek ne zaviče *vojniči!,* da će je tražiti... *Ulicama kružim ne bih li te sreo...* misao njegova sama zapjeva taj banalni napjev izgubljeno i čemerno i gvalja boli stane mu se penjati u grlu. Svladavao

se da ne zajeca. Prisloni čelo na prozorsko staklo i uzme otklanjati od sebe misli obraćajući pažnju svijetu oko sebe.

Jedan je pijanac u tramvaju govorio glasno:

– Ma tko će meni komandirati? – štucne silno i sav se propne od grča koji ga je drmnuo iz želuca, pa od toga napravi neki vojnički stav *mirno,* lupi petama i digne ruku na pozdrav: – Pokorno javljam, ne trpim nikakvih zapovijedi. To kao prvo – i najvažnije. Drugo... ako hoćete u konjicu, to da. Onda sam ja na konju, je li točno? Onda ja vidim konjsku glavu. Vrlo važno. To je vodnik govorio, konjska glavo. Meni. A služio sam kralja i otadžbinu u petrovaradinskoj tvrđavi. A vodnik je u Novom Sadu imao Micu pjevačicu. E, ali je Micu trebalo likerima hraniti. I tu... tko se našao? Razumije se, ja. A preda mnom širok Dunav. E, ali oni nisu pitali što možeš, nego *napred marš! (marš* to je *moraš* po vojnički). A za koga da ginem, a, konjska glavo? Jesi li kada vidio Dunav? – obrati se sada Melkioru, jedinom koji je na njega obraćao pozornost. – Nisi vidio? Ako nisi, nije važno. Voda, bez brige. Obi-uc!-čna. Teče čak iz Njemačke, a ja se u nju popišao u Petrovaradinu! Ha, ha. E, ali to je bilo prije Hitlerove vlasti, da stvari budu... je li točno? Ne bih valjda jednom Führeru mutio vodu. Nego sam više onako, da pošaljem nešto svoga u Crno more, razumiješ? E, da Dunav teče obratno! O-ho, razumiješ? A jesi li ti dobio poziv? – upita odjednom Melkiora snizivši glas povjerljivo. – Nisi? Ja jesam. Dobit ćeš ga. Svi dobivaju koji imaju dvije ruke i dvije noge. Ja sam četa za maskiranje, bereš granje i pokrivaš sranje. To je. Sutra idem. Hej, što me majka rodila junaka... – zapjeva svračjim glasom, podrugljivo izvijajući vratom kao da nekome tu u tramvaju prkosi.

Melkior skoči s tramvaja ne sačekavši stanice. Nije bio daleko od kuće i uputi se žurno da bi se što prije zatvorio u svoju sobu... ukoliko se nije vratio gost-Nepoznati, pomisli zlovoljno... i porazmislio o svemu u samoći, u miru jednog ležanja nauznak, čitanja s bijelog plafona nevidljivih slova svoje blesave sudbine.

Dok je prolazio mimo *Ugodnog kutića* Kurt ga je pozdravljao izdaleka. Kad se približio rekao mu je u povjerenju da ima večeras za njega srce na žaru, dođite svakako, gospodin profesor, pa ćemo lijepo razgovarati, s vama je uživanje razgovarati. Obećao je Kurtu. Kurtoazno. Nije kanio ići. One su ga cigarete u octenoj kiselini, po faterovom receptu, ponovo uznemirile. Nije li to neka vrst... A mamlazi vodnici zbog prečiste Elze-djevice... Osjeti neki patriotski bijes u sebi. Srce mi nudi za večeras. Svinjsko. Podrugljiva uslužnost. Simbolično srce. Na žaru. S cigaretama u octu. Sve zbog srca. Moga, nesretnoga. Prokune boga (u sebi) i nasmije se opazivši da je to učinio, nesvjesno, zbog rime, naprosto nasjeo inspiraciji blejanja. Beee... zableji ljutito na cijeli svijet.

Još ako je i *onaj* gore, mrmljao je penjući se prema svojoj sobi.

– A ne, izašao je – reče ATMA koji je stajao pred njim u svom crnom kućnom kaputu s bijelim šalom oko vrata i klanjao mu se. – Izašao je, ima i dva sata.

– Tko je izašao? – Što, zar ovaj već i misli čita? Melkior se zaprepastio, nije bio svjestan da je naglas mislio.

– Pa vaš prijatelj i mili gost! – klikne ATMA. – Vrlo simpatična osoba.

– Otkud znate?

– Da imate gosta?

– Da je simpatična osoba? – prodere se Melkior s nestrpljenjem.

– Oh, pa vidi se. Pozdravili smo se. I to srdačno. Evo upravo tu na ovom mjestu.

– Kako srdačno, kad se i ne poznajete? – Melkior se uznemirio. Kako se nije sjetio ovog čarobnjaka kad je razgovarao s Pupom!

– Svejedno. Pozdravio sam, odzdravio mi je uglađeno. Što ima na tome?

– A izašli ste navlaš da vidite tko silazi?

– Ne, slučajno, to jest *pur fer pipi*,[167] a to, jasno, nije slučajno. No, dokle smo spustili naš razgovor, gospodine Melkiore! – prekori ga ATMA.

– Radoznali ste kao baba, gospodine Adame – zabrunda Melkior srdito.

– Radoznalost je početak mudrosti, rekao je... vi već znate tko je rekao. Vi mnogo znate, a ja ne znam ništa. Zato sam i radoznao. Pa mi to dopustite, makar i zbog moje profesije.

– Da zabadate nos u tuđe stvari?

– U kakve stvari, gospodine Melkiore? Pozdravio sam vašeg prijatelja i eto, zabadam nos u neke stvari! Što je vama?

– Volio bih da se ne bavite time tko k meni dolazi! – Ali u isto vrijeme shvaćao je da govori glupost u srdžbi i da to sve nije nimalo pametno. Što sada? ATMA je stajao pred njim nedužno. Možda sam ga baš ja naveo... ovim svojim glupim načinom... Prokleti Mandrake! Sada moram popravljati. Nema što, mora se popravljati. ATMA je i to osjetio i svesrdno mu pružio pomoć.

– Vi mislite, gospodine Melkiore... Ne, varate se. Diskrecija je pitanje naše profesionalne časti. Mi i liječnici... A mogu vam reći da liječnici čak više brbljaju. Pa ja bih, gospodine moj, mogao takve romane napisati, takve romane... Ali, molim vas, izvolite, uđite malo k meni, popit ćemo kavu, ako imate vremena. Da ne razgovaramo o tim temama tu na stubištu.

Melkior dosta prijazno klimne i krene za njim. O temama? O kakvim temama mi razgovaramo? Je li on to rekao samo da bi se čula ta riječ iz njegovih usta? Ili on doista ima neku »temu« u glavi? Sjedne zabrinuto i tek naknadno opazi da je sjeo na isto mjesto gdje je i juče sjedio – do nje. Pomiluje rukom mjesto do sebe, nesvjesno. Ni to ATMI, čini se, nije umaklo.

– A jučer, bilo joj je vrlo žao kad ste otišli. I meni, mogu reći. A sigurno i vama. I zašto onako odjednom? Malo sam pretjerao, je li? Pa shvatili ste da je to bila predstava za nju? Davali ste mi futbalske znakove ispod stola, da se razumijemo. Doduše malo brutalno, čak i bolno, he – osmjehne se ATMA neugodno svojim rijetkim zubima.

– Odviše ste mene miješali u tu vašu marmeladu – nasmije se i Melkior.

– Marmeladu, to je dobro – prihvati ATMA smijeh zbog prijateljske, »muške« atmosfere. – Ja joj tako s vremena na vrijeme namažem onu lijepu njušku, neka se oblizuje. Pa kad izliže zalihu ponovo dođe.

– Neće više doći – reče Melkior s nekom čeznutljivom tugom.

– Jutros vam je rekla?

– Koga ste uhodili: mene ili nju?

– Ni vas ni nju. Znao sam da ćete je potražiti nakon jučerašnjeg dana.

– Hm, nisam je tražio. Slučajno sam je sreo.

– Eto, vi možete »slučajno«, a meni ne dopuštate. No, nemojte se srditi, vjerujem vam, vjerujem. Ali doći će ona, doći... kad pojede marmeladu, he-he... Sve one ponovo dolaze, to je zakon. Na tome se i osniva ova naša profesija. To je čvršće od svake doktorske ordinacije. Ljudi će jednom sami odlaziti u apoteku uzimati lijekove... ali one će dolaziti u naše sobice i pružat će dlanove, prevrtati šalice i strepiti pred nama, drhtati od naših riječi. Dolazit će makar i s namjerom da nam se narugaju kako smo »sve pogriješili«, da nam pokažu svoj prezir, svoju nadmoćnost. To uostalom stalno i rade, osobito intelektualke, bore se, he, he... A odlazit će mirne i krotke, kao oplođene mačke, pune radosti i nade. Sretne zbog buduće sreće. I tako opet iznova. Ispovjedaonica će nestati po crkvama, ali dolazit će se one nama ispovijedati, to vam ja jamčim. Romani? Ma što romani, ne može ni Lav Tolstoj izmisliti što

one sve tu naklepeću. Tajne bračnih i vanbračnih kreveta. Osobito vanbračnih. Takve pikanterije! Maestro mi je nudio posao fifti-fifti: ja da ga snabdijevam materijalom, a on će pisati – i ne treba više da radim dok sam živ. Kronik skandalez,[168] kaže li se to tako? – tko to ne voli, recite. Pa kad bi to još Maestro garnirao svojim svinjarijama... Kažem vam, puna šaka brade. Ali nisam pristao, ne, ne – zatrese ATMA glavom odlučno kao da je tek sada definitivno odbacio Maestrovu ideju. – A vi mi kažete da zabadam nos. One mi same donose pod nos, one same, pa kad moram, njuškam po tome, što ću... i pomalo uživam, priznajem, uživam. Ali sve u punoj diskreciji, to znamo ja i Bog.

– A vi vjerujete da se i Bog bavi time? – Melkior ga pogleda podsmješljivo.

– Mora se baviti kad ih je tako konstruirao. Posijao po njima sve te draži, načičkao ih kojekakvim žlijezdama, zato i jesu takve, spužvaste.

Melkior se smijao. Ovdje je Maestro izvršio strašan utjecaj, to je očito.

– A vi... vjerujete u Boga? – upita ga naprosto, zbog zabave.

– Dakako da vjerujem – odgovori ATMA gorljivo. – Na tome se osniva moja vjera u Sudbinu. Kako bih inače radio?

– Znači, u vas je vjera nekako »poslovna«?

– Praktična. Moram vjerovati. Meni je potrebna Sudbina kao početni kapital. Sve je rizik. A opet, treba nešto i uložiti. Svatko, razumije se, prema svojim sposobnostima; u nedostatku mudrosti, ja ulažem glupost.

– Pa... kakav je to rizik? – Melkior prihvati ATMINU podlu igru. – Vi u svakom slučaju dobivate.

– Mislite izgubiti glupost to je dobitak? Jer glupost ne samo da je odsutnost pameti, umno siromaštvo, već i gore od toga, kao neki vječiti deficit... E, ali to se samo čini vama mudrima. Za nas je ona sve, sve što

imamo, pa kad i nju izgubimo što nam ostaje?

– Podlost – izvali Melkior gubeći strpljenje.

– A ne, to je nama zabranjeno. Umnici smiju biti podlaci, geniji smiju, ali mi...

– Vi smijete biti sitne varalice, intriganti, pisci anonimnih pisama, klevetnici, zavodnici...

– To da, to da – prihvati ATMA s poletnom nasladom, a sve uz dobroćudni osmijeh nesretnika. – Sve prema sposobnostima. Lako vama umnim magnatima! Vaši su kapitali neiscrpivi. Odvalite komad svoga uma, pa i pokrupniji, i bacite ga u igru. Izgubite – vrlo važno – glavnica se ne smanjuje, a vaša veličina raste. Hoću reći, postajete tragični. Heroji, žrtve, prognanici, patnici, općepriznati mučenici, i tako... sve do svetosti. Po vama nazivaju ulice, gradove, tvornice, čak i nebeska tijela i zvijezde. To je za slučaj takozvanog *osobnog* neuspjeha za života... Ali ako pothvat uspije, e-he!... To jest ako se iz šuljanja po stubištima, potajnog noćivanja u tuđim sobama, noćnih sastanaka na tavanu rodi veliko historijsko djelo...

– Onda? – upita Melkior oštro i nestrpljivo.

– Onda je to dobro, zar ne? – iskesi ATMA zube s čudnom podrugljivošću. – E, ali kako dobro? Onda i sam taj umnik počne vjerovati u nešto što nije više um, ha, ha...

– Nego što? – Melkior se odjednom zabrine. ATMINE riječi su sasvim određeno zujale oko njegove misli, one što se sada panično stala paliti kao svjetlo za uzbunu.

– Što? – smiješio se ATMA kineski. – Koji put je to i neki moćniji organ u tijelu umnikovu. Dobar želudac, recimo, i opširan apetit, fin nos za situacije ili na primjer osobita muškost. On se sada odriče isposnički, sve u ime uma, a poslije pak proradi ta aparatura u miru, u udobnostima, e-he!

Na *e-he* Melkior ustane kao na posljednji signal za odlazak. Ali gdje da ga sada pronađem? Zavlačio je ruke u džepove zamišljeno. A kod *njih* se sve to mora i unaprijed organizirati. Kad bih makar Pupa... ali gdje?...

– Zar idete? – ATMA ga je gledao s lažnim zaprepaštenjem. – A ja vas na kavu pozvao i gle, sasvim zaboravio! Ali sad će to začas. Gledajte kafe-mašinu, sve je gotovo za minutu. Donio sam je iz Njemačke.

– Bili ste u Njemačkoj? – lecne se Melkior neoprezno.

– U Austriji zapravo – odgovori ATMA nehajno. – Ali nakon Anschlussa i to je Njemačka. Da, čudno, nema više Austrije. Beč s kukastim križevima. Smiješno.

– Ne trudite se, gospodine Adame, doista moram ići. – Razlozi za odlazak narasli su veoma ozbiljno. Ali gdje ću ih sada naći? On nikako ne bi smio gore noćiti... nikako...

– A što ćete sada gore raditi? Šetati po sobi i misliti. A čemu sve to, gospodine Melkiore? I što gledate tako u mene kao bolesnik u toplomjer? – ATMINA dva čudno zbližena oka još su se više približila i gotovo stopila u jedno malo i strašno, prijeteći škiljavo oko nasred čela.

Polifem-kiklop jednook... pomisli Melkior; vidio je pred sobom, u časovitom zamagljenju svijesti, simbolično nakazno priviđenje i protrlja oči da bi došao k sebi.

– Tako, tako, gospodine Melkiore, to češće radite – ispraćao ga je ATMA podrugljivo. Ali odmah doda obzirno: – Odviše ste vi oslabili, dragi moj, odviše. Već vam se i magli pred očima.

Doista, to je možda i od gladi. Koljena su mu podrhtavala dok se penjao uz stepenice, glava mu se zanosila kao od pića. Ne zbog sebe, na poštenu riječ, već... uvjerava nekoga ulazeći u svoju sobu, a u sobi nema nikoga. Ali kako bi ATMA?... Ne, to je nemoguće! – A opet... dijete su mi ostavili na čuvanje, i ja saznajem nešto o otmičarima. A dijete pošlo u

šetnju, samo, bez dadilje, tko zna gdje je sada? Ali noćas na spavanju, eto ih!... kao malog Lindbergha.[169] Nije vrijeme za šalu, prekori sebe strogo. Otmičar se zvao Hauptmann...

»Ne dolazite ovamo«, ispiše mehanički na komadu papira. Papir odmah zgužva i nasmije se suludo shvativši u isti mah apsurdnost tih riječi. Zatim papir spali na pepeljari i njegovu crnu dušu otpuhne kroz prozor. Osjeti malo olakšanje od te konspirativne pedanterije kao da je već time nešto riješeno. Ali, naravno, ništa nije riješeno i ne zna što treba učiniti. Izvijestiti policiju da se sprema otmica? – ponovo mu se prokrijumčari šala i on srdito sebe udari po glavi – kreten! Da su barem ostavili neki telefonski broj, za svaki slučaj! No možda se ni to ne smije, a ostavljati tu cedulje, jasno, još manje. Ništa napisano! *Oni* to čak i gutaju, te cedulje, *ne dolazite ovamo* progutati.

Zaključa sobu i strči na ulicu. Pred kućom na trotoaru ležala je u sumnjivoj samoći crna gužva spaljenog papira. On odmjeri korake i zgazi je punim stopalom ne osvrćući se. Valjda će i neki blagonakloni vjetar raznijeti taj crni pepeo za mnom. I uputi se u pravcu neizvjesnosti.

A sad u potragu za djetelinom sa četiri lista. Blejati u polju za bratom ovnom žrtvenim: bježi, bježi, brate, bogovi su žedni!

Kad su stigli veterinarski stručnjaci iz urođeničkoga sela agent je mirno pasao kao i sva ostala grla. Ipak mu silom uguraše u ždrijelo slinave gvalje od nekakvih trava koje su najprije sažvakali u svojim ustima i zatim mijesili među prstima pljujući u njih obilno. Agent se doduše davio od toga, ali je ipak nastojao svim silama da posluša svoje dobronamjerne mučitelje: gutao je zelene kuglice mučno kao kokoš. Oni su ga liječili. A on se odmah i ponadao: eto, liječe, znači... i smiješio im se s prijaznom zahvalnošću.

– Što su to trpali u njega? – upita kapetan liječnika tonom šefa obitelji.

– Mislim, biljne purgative. Gospodina će to temeljito pročistiti. Ali čini se da to nije cijeli postupak. Oni će mu još i zle duhove istjerivati iz trbuha.

I doista, povalili su pacijenta na leđa i dok su ga četvorica držala za ruke i noge Veliki Vrač mu je utaknuo bambusovu cjevčicu u duboko usaljeni pupak, zatim uzeo ugarak iz ruku svoga asistenta i živom žeravicom stao šarati krugove oko bambusa po nabreklom agentovom trbuhu izgovarajući obredne riječi na koje su njegovi pomoćnici odgovarali skandirajući neke druge riječi, vjerojatno u ime demona koji, očito, nisu bez otpora napuštali utrobu našeg prijatelja. Agent je, razumije se, urlao od boli, a to je Veliki Vrač primao sa zadovoljstvom, kao znak uspješnog rađanja na pupak.

Upravitelj stroja, koji je, čini se, bio najhumaniji i svakako najjači među bijelcima, učini pokret kojim bi vjerojatno bio zadavio Velikoga Vrača da ga liječnik nije u pravi trenutak zaustavio.

– Zar ste poludjeli, gospodine!

– Pa dokle oni kane tako mučiti ovog čovjeka?

– Dok mu ne istjeraju i posljednjeg demona iz trbuha kroz onaj dimnjak na pupku. Demoni bi navodno trebali pobjeći pred vatrom...

– Pa kada će to biti? – upita kapetan naivno, s laičkom radoznalošću.

– To pitajte njih – odgovori liječnik neprijazno. – Vjerojatno kad se naš prijatelj prestane derati, znak da je sva štenad izašla, gotov porođaj.

– A zašto mu ne kažete da ušuti načas? – upita prvi časnik koji je bio strahovito blijed.

– Neću se miješati. Uostalom, nisam siguran. To bi moglo biti i vrlo riskantno, možda bi ga tada i ubili. Ne mogu preuzeti odgovornost na sebe. Ja znam što je to kad se radi o ljudskom životu, ja sam liječnik.

– Vi ste demon koga bi valjalo vatrom sažeći! – prošišti kapetan s mržnjom.

– Pa... pomozite mu vi, anđele – odgovori liječnik i okrene mu leđa.

– Gospodine – obrati se agentu prvi časnik usrdno – dragi gospodine, ako ikako možete, pokušajte se svladati. Stisnite zube i pokušajte samo načas šutjeti. Možda će tada prestati. Gradite se kao da vam je lakše i oni će sigurno prestati.

Agent ga, napregnuvši sve snage, posluša i oni doista »prestadoše«. Veliki Vrač izvadi bambus iz agentova pupka i oba kraja cijevi spali na žeravici, zatim je odbaci daleko od sebe ispuštajući pritom strahovite krikove na koje mu majmuni odgovoriše iz prašume. Svi se urođenici tada grohotom nasmijaše...

– Uživaju što su ga udesili – reče kapetan pakosno.

– Ne, gospodine. Raduju se što su demoni prešli u majmune – odgovori liječnik. – Oni su bolji no što vaša dobrota može zamisliti.

Agenta su uvečer odijelili od njih. Kamo su ga odveli nisu mogli saznati. Možda je, jadnik, noćas na bijelom hljebu, izreče naglas svoju strašnu sumnju upravitelj stroja i strese ga strava pomislivši na svoje mjesto u prokletoj hijerarhiji.

– A ne, gospodin liječnik ima drukčije mišljenje – reče kapetan – on vjeruje u kanibalsku dobrotu.

– Jeste li vi, gospodine, mrzili sva goveda od kojih ste jeli svoje beefsteake? – upita ga liječnik. – Kakvu ste to zlobu nosili u svome srcu prema svim onim mnogobrojnim životinjama čija su tijela prošla kroz vaše tijelo? Sjetite se samo onih malih pilića što su pijukali za svojom mamom... pa to su bila djeca!

– Ali mi nismo životinje!

– Za njih smo mi goveda. A možda i svinje.

– To ste vi!

– Možda. U svakom slučaju zahvaljujem, gospodine. Ja bih vas više

smatrao gospodom, kad bi to dopuštale neke vaše odviše istaknute tjelesne osobine.

– Vi ste doista svinja!

– Na vašu žalost – mršava. A vjerojatno i neupotrebljiva za jelo.

Kapetan, izgubivši odjednom svako dostojanstvo, nasrne na liječnika i bio bi ga već samim svojim trbuhom oborio da ga nisu zaustavili.

– Gospodo, sjetite se samo bolesnoga našeg prijatelja! – uzvikne patetično upravitelj stroja. – A usto i naše vlastite sudbine.

– Uostalom, gospodo – progovori liječnik koji se brzo pribrao – čemu ta preuranjena panika što se tiče našeg prijatelja? Možda je on sada kao pacijent pod nekom posebnom njegom? Možda je čak na prsima neke urođenice zauzeo mjesto njenog dojenčeta?

Svi su pljunuli na to s gađenjem. Osim staroga koji se smijao zamišljajući tu sliku. Mnogo je toga tu njemu bilo dobro i zabavno. Prije svega, nalazio se u odličnom društvu. Nije smio ranije ni sanjati da će ikada u životu ovako provoditi vrijeme s tom gospodom. Da će ih gledati ovako izbliza i, božemiprosti, sasvim gole... I, premda ih je žalio, bilo mu je sve to veoma čudnovato i smiješno. Nekako mu još nije bilo posve jasno što se ovo zapravo dogodilo? I zašto se gospoda toliko srde i svađaju? A mogli bi svi skupa tako lijepo, složno... kao jedna obitelj... Čak se osjećao ponovo zapostavljenim i nižim zato što je on odjeven među njima, pa je i liječnika počeo smatrati nekako »nižim« i gotovo sebi ravnim. Znači, ipak njih dvojica nisu dostojni da se pred ovom gospodom skinu goli i da pokazuju svoje tijelo. Zato su ovi »domaćini« to tako i odredili. Uostalom, on je navikao u svome životu biti »niži«, pa ga to ni ovdje nije smetalo. A drugo je sve nalazio da je izvrsno. Hranio se obilno plodovima što mu ih je zemlja nudila u ovom blagoslovljenom dijelu svijeta koji ne poznaje ni gladi ni zime ni umora. Tu se jede, spava i planduje u slobodi, u toploti, u golotinji, u miru božjem. On kao da nije

dijelio strah svojih bijelih gospodara, kao da nije shvaćao zašto ih ovi »crni« izvode u pašu i tove dobrim plodovima. On se jednostavno hranio i uživao kad bi se, sit, izvalio u hlad kakve guste araukarije ili pod gigantski eukaliptus i zahrkao u blaženoj bezbrižnosti. Stari je shvaćao ovaj život u ropstvu kod polinezijskih ljudoždera kao sreću koja mu se kasno ali ipak jednom ljubazno nasmiješila te mu je tako neočekivano pružila mirovinu, o, i te kako zasluženu. Nastojao je da pojede što je mogao pojesti, da prospava vrijeme koje je mogao prospavati, a drugih potreba nije ni imao. Nikada nije bio dovoljno na kopnu da bi se dospio oženiti; ljubakao je dok je mogao po svim lukama svijeta (po običaju mornarskome), radio je, mučio se, mlatio se po morima i ništa nije imao osim svoga starog i mršavog tijela koje je sada na polinezijskom otoku odjednom otkrio kao nešto svoje i jedino i uzeo ga voljeti i njegovati ne bi li ga sačuvao što je moguće dulje. Žalio je jedino što nema tu još nekog mangupa s *Menelaja,* zbog društva, jer se među ovom gospodom osjećao veoma usamljenim.

Osim drugih svojih nedostataka (socijalnih i umnih) on se svojim tijelom toliko razlikovao od svojih *menelajevaca* (pa čak i od samog doktora!), da ga oni više nisu smatrali ni toliko »svojim« koliko je iziskivala tradicionalna solidarnost pomoraca kad su prisiljeni da se povežu zajedničkom sudbinom *brodolomaca.* Jer on je već bio toliko udaljen od njihove sudbine, toliko svojim tijelom usidren u sigurnosti te ne samo da su prezirali njegovo »životinjsko« zadovoljstvo, već su ga naprosto uzeli i mrziti.

Pored sve neumjerenosti u jelu i spavanju, pored neograničenog zadovoljstva kojim se opsežno okružio, njegovo je tijelo ostalo suho i koščato a od žarkog tropskog sunca još i tako pocrnjelo da je ubrzo postalo sasvim neinteresantno za domaćine u *onom,* najstrašnijem smislu. Oni su opazili njegovu usamljenost, a to je valjda i učvrstilo njihovo uvjerenje da on nije isto što i ostali, da je on drukčiji od tih grla koja su tovili za klanje, da stari nije *meso* već tako, neki čovjek... sličan

njima, pa ga nisu više ni izvodili na pašu; pustili ga da se kreće slobodno, da se sam hrani i uopće da radi što hoće.

Kapetan je bjesnio zbog te nepravde.

– Nas izvode na pašu kao svoju marvu, a on... Zar je to pravedno?

– Nije – reče liječnik ganuto. – Ali još je nepravednije kad jedan blesavi krokodil nadživi Shakespearea. A i da ne govorimo o raznim insektima...

Bogovi su žedni, prijatelju, ali ne traže stjenicu da zgnječe, krvopiju, nego tebe, čovjeka. Možda i znatnog čovjeka, što ja znam, Dantona, kako rekoh... Ali gdje si, tajni čovječe? – zavapi Melkior nasred bučne ulice poluglasno. Već je odavno prošlo podne. Pa i *oni* valjda jedu, makar i s anđeoskim stidom, tijelo imaju...

Vlastito se tijelo javi s poznatim zahtjevima i zgrči želudac kao bijesnu pesnicu sve do ispod nosa Melkiorova. On mu se odupre uvijek spremnom silom umnih razloga i zaprijeti mu vagom invalidovom. Želiš li, bezumniče, jednog dana i sam stajati u veži bez noge, bez ruke, bez vida... uz vagu s natpisom VAGA RATNOG INVALIDA i dovikivati prosjački bezdušnosti ulice: »tko se važe, sebi pomaže«?

Obilazio je velike i skupe restorane, s delikatnim mirisima (tu *oni* zalaze da bi odvratili sumnju) od stola do stola, zavirivao u lica nad tanjurima... i u tanjure same, krišom. Sami zalogaji, žvak i žvak i mrmor molitava, cin-cin čaša, corpus homini,[170] transsupstancijacija, gastrolatrija... Dominus vobiscum![171] Melkior se odvrati s užasavanjem nad bezbrižnošću »ljudi svoga vremena«. Nabiju vreće za dobar nišan. A ovdje trbuh sakrili ispod stola kao sramotu. Ne, agenta neće pojesti kanibali! Tu moraš svakako intervenirati, Melkiore Tresiću, ne daj da ga pojedu. Mogao bi im biti od koristi. Mogao bi, recimo, organizirati njihovu buduću privredu. Izvoz ananasa, kokosa, banana, majmuna i papagaja – velika firma ANAKOKOBANAMAJPAP-EXPORT Pagopago – Polinezija. A i ostali... Kapetan... on bi mogao organizirati trgovačku

mornaricu TUTUILA-LINE; upravitelj stroja podigao bi razne tehničke servise i radionice kao bazu za buduću industriju; liječnik bi organizirao zdravstvenu službu, podigao bolnice i ambulante; prvi bi časnik izmislio neku novu, humaniju religiju koja bi branila da se jedu ubijeni neprijatelji i poštivala status zarobljenika prema Haškoj konvenciji, a mornar... on bi osnovao sindikate i laburističku opoziciju... Da, da... No sve je to na vrbi svirala dok ovaj rat traje. Status quo ante bellum[172] u arhipelagu Samoa, to jest brodolomci mogu još biti i pojedeni, to za sada ovisi o njihovoj osobnoj snalažljivosti i, dakako, o stanju Melkiorove mašte, koja je danas, eto, milostivo sklona svakom čovjeku na kojeg vreba neka opasnost.

Ponovo je uzeo prelistavati ulice kao albume s fotografijama nepoznatih lica. Ali ubrzo se zamori njegova nenaviknuta pažnja od policijskog provjeravanja prolaznika i on zaboravi na svrhu svoga uzaludnog krstarenja. Osjeti gorak okus samotnog lutanja i sav mu se napor svede na pomicanje tijela u svijetlom sunčanom prostoru koji mu se odjednom učini strahovito prostranim i praznim, nesavladivim. Zato je iskorištavao svaki ugao ulica i mijenjao pravac kretanja s nadom u neko malo otkriće. Ali ponovo se otvarala pred njim najneutješnija dimenzija – dužina sa svojim varavim zatvaranjem u perspektivi. Još nitko nije sagradio takvu ulicu, pade mu na pamet, koja bi se stvarno klinasto zatvarala. Nema takvog pogleda na svijet. To je strašnije od očajanja. Zamisli dva beskrajno visoka slijepa siva zida što se zatvaraju u oštrom kutu i usamljenog čovjeka među njima koji se više ne osvrće. Ide polako prema uglu već sasvim usitnjenim koracima jer zna da je tamo kraj. A iza leđa je ostalo sve: i život i ljubav i povjerenje... i ono što se nazivalo srećom. Osuđen da živi do ugla, a stati ne može jer ga *vrijeme* samo pomiče. Ide u cik-caku, otkriva milostivu dimenziju širine. Ali i ona je sve kraća, sve popustljivija, sve sklonija svome iščeznuću u matematičkoj nuli. A nula je omča vješala, plotun pred zidom, sjekira giljotine, a odrubljena je glava točka što se otkotrljala na kraj rečenice. Isplažen krvavi jezik, pregrizen – i kraj.

Opazio ih je iz daljine kako hodaju povjerljivo onim bezbrojnim ulicama oko bloka državnih zgrada na koje su rijetki prolaznici pogledavali sa sumnjičavom i naivnom hrabrošću ističući svoju nevinost. ATMA ju je s nametljivom intimnošću držao ispod ruke i govorio joj nešto potiho približivši usta njenom uhu. Nije joj pričao dosjetke, Vivijana se nije smijala. Štoviše, k njemu je nagnula glavu da bi ga bolje čula.

Nije se sjetio da se začudi tom susretu. I sam se tu našao po nekoj čudnoj sili gibanja. Iza ovih državnih sivih zidova s okovanim prozorima noću su se mogli čuti stari šlageri s gramofona. Bučna svirka odozgo, s tavanskih prozora. Pod njima su zjapila mračna unutrašnja dvorišta, spasonosni ponori očajničkog herojstva. Tu dolje na muklim betonima bubali su posljednji odgovori na pitanja postavljena uz pratnju glazbe.

Melkior je mislio na svoga gosta, i ta ga je misao po čudnim vijugama njegova nemira i dovela ovamo. I gle lovine – njih dvoje! Na koja će vrata pakla uletjeti anđeli-navjestitelji? Slijedio ih je s mračnom nasladom očajničkog razočaranja. To se dakako odnosilo na Vivijanu. U onog zagonetnog nitkova nikada nije imao... Ne, to nije sasvim... on je o ATMI vrlo često i temeljito mijenjao mišljenja. I to sebi sada čestito prizna. I još k tome doda mogućnost novih iznenađenja. Neulovljiv u svojoj muteži, čudni ATMA...

Eto, prošli su sve ulaze u instituciju muka i odšetali dalje, pravcem jesenje seobe ptica, prema jugu, odakle zvižde željeznice. Ali sada su razvlačili korake uz nestašna zastajkivanja već uhodanog para pred kojim se pouzdano prostire slatki život ljubavi. Bilo je i smijeha (njenog smijeha!). Melkiorovu sluhu to je bio mučiteljski šlager ondje... odozgo... Koje je ogorčenje gorče? Osjećao je mukli tutanj udaraca, koraka ili srca, nije više razabirao, smeten, nasred ulice u uhodarskom poslu.

– Oh, gospodine Melkiore! – tapšao ga je ATMA koji se odjednom

stvorio kod njega (a slijedio ih je na više od trideset koraka daljine); ona im je prilazila nekako oklijevajući s najobičnijim osmijehom. – Pa mi se svaki čas susrećemo, kao zaljubljenici! – Pritom je mignuo Vivijani, ili je to Melkior samo pretpostavio. Zatečeno je stajao pred njima razderane pažnje i gledao tri para cipela na zemlji. Njegove stare i razgažene, zaprašene cipele umornog pješaka, ATMINE blistave i nove, ušiljene kao kljunovi što kljucaju po zemlji i njene male cipelice kao dvije lake crne ptičice...

– Idete prijaviti? – pita ATMA drmajući ga lagano za rukav.

– Što da prijavim? – Melkior se strese od tog dodira.

– Pa prijatelja... gosta. Vidi, Mic, on se nije ni sjetio. Stigao gost, valja ga prijaviti. Tu je prijavni ured – on pokaže na ploču iznad Melkiorove glave – zato sam i pomislio. Vrlo su strogi u posljednje vrijeme, zbog špijuna. – ATMA se čak zabrinuto smješkao i odmah iskazao spremnost da bude na usluzi.

– Ah, prijaviti... Hvala, gazdarica je već bila, jutros. – Melkior je i dalje stajao pred njima bez pokreta kao da ga micanje boli.

– Ali mi zadržavamo gospodina – javi se ona posrednički – možda on ima...

– Ne, ne, nemam – reče Melkior užurbano i podigne pogled na nju, lijepu prokletnicu. Želi me se osloboditi. – Ja sam tek onako, izašao u šetnju, kako kažu rekonvalescenti – i pokuša se osmjehnuti, ali mu to jedva uspije.

– To su bolesnici koji se oporavljaju – prevede joj ATMA zajedljivo.

– A ti, Mac, mene smatraš baš potpunom budalom! – rasrdi se ona ozbiljno.

– Ah, Mic... htio sam reći, ovdje nije baš najpovoljniji zrak za takvu šetnju – i on zaškilji povjerljivo gore na zgradu iznad njih. – Tu je atmosfera višeeee... (nije nalazio riječi), zar ne?

– *Atmosfera...* koješta izmišljaš. Reci otvoreno, hajdemo sve troje stvarno negdje šetati. – Ona se oduševljavala svojim prijedlogom na uobičajeni ženski način. – Na primjer, u Botanički vrt. Čitat ćemo latinska imena biljaka. Ima vrlo lijepih imena.

– Da, tamo su mnogi našli imena za svoju žensku djecu – nasmije se ATMA. – Po Botaničkom vrtu šetaju trudnice i nesretno zaljubljeni studenti. Uostalom, i gospodin Melkior izmišlja lijepa imena. *Vivijana,* je li to biljka?

– Nije, mislim da nije – reče Melkior zlovoljno. Bojao se neke ATMINE zamke i poželi da ode.

– Opet ćete nas ostaviti? – upita Vivijana mazno. – Tako ste me jutros napustili nasred ulice...

– Je li vas našao Ugo? Sreo sam ga, poslije, bilo mu je jako žao što je prespavao sastanak. – Melkior je to rekao smišljeno, ali na način sasvim nedužan, kao dijete koje brblja ljupke uslužnosti. Osvećivao se.

– Ph, sastanak! Što sve ljudi ne uobražavaju!

Vidio je da je izazvao akutnu mržnju prema sebi: gledala ga je kao one večeri u *Dajdamu* kad je bila s Fredijem. I pjege su se pojavile na licu. Sunce moje! Bit će oluje... On zato stavi noge u pokret, reče »zbogom« i nestane ne birajući smjera.

U *Quisisani* bilo je mnogo ljudi a zrak gust i otrovan. Mirisi prženog luka, crne kave i ljudskog isparavanja. Melkioru se smuči od toga potpurija što mu se kroz nos spustio u želudac. To je od gladi. On zadrži grč i žurno ubaci nešto sitniša u automat koji mu uslužno ponudi sendvič. Proguta ga u dva zalogaja. Komadić kiselog krastavca začas smiri mučno talasanje utrobe. Ponovo ubaci novac: mali se lift spustio za jedan kat i na otvorenim vratašcima (molim!) pojavi se repić sardine između žutih osmica od majoneze poklopljenih kolutom salame i tankim trokutom izrešetanoga sira. Ovu je »mrtvu prirodu« već metodično mljeo među zubima puštajući da se gladna usta namiluju tako žuđene ljubavi. I usta su šaputala pohotno i bludno raznježeno »ah« i »oh«, baš kao u pravom ljubavnom zagrljaju. A želudac je zahvalno primao na znanje tu nebesku poeziju odozgo i prihvaćao se svoga posla zapijevajući zadovoljno. Zatim se izli na njega pljusak piva i on zagrgolji oduševljeno, presretan. I podrigne »hvala«.

A gore gospodar Melkior sjedio je božanski na gustim oblacima dima i u olimpijskom raspoloženju pripuštao glasove svojoj razmaženoj pažnji.

»Čudni su, vrlo čudni«, govorio je visok čovjek turobno nagnut nad razmotanim novinskim papirom iz kojeg je nešto jeo. Njegov niski subesjednik važno se izdizao na prste i time pokazivao puno razumijevanje za ono što je slušao. »Čak i u tako tragičnim okolnostima kada odlučuju da oduzmu sebi život ljudi su često vrlo čudni«, nastavljao je turobni, a mali se dvaput digao i spustio u znak odobravanja. »Ponekad ulažu izvanredan trud i umješnost da bi sebe ubili. Autor najneobičnijeg samoubojstva posljednjih godina svakako je jedan vrlo bogati farmer iz Teksasa. On je iz svoga starog aviona, koji mu je služio za zasijavanje prostranih polja i prevoženje robe na

gradsko tržište, iskočio jednog dana na dvorište ispred vlastite kuće. Nabio se na oštro kolje ograde kao na viljušku. Probilo ga naskroz jer je pao pljoštimice, leđima. Izgleda da je sam odabrao takvo mjesto gdje će pasti.«

»Ali je najromantičnije samoubojstvo izvršila jedna Francuskinja. Ona je iznajmila u hotelu istu sobu u kojoj je prvi put spavala sa svojim ljubavnikom koji ju je napustio. Pet dana je donosila u sobu ogromne bukete vrlo mirisavog cvijeća, a za to vrijeme spavala u drugom hotelu. Šestu noć zaključala se u svoju sobu i više nije izlazila. Poslije dva dana našli su je na krevetu zatrpanu cvijećem, dakako mrtvu. Ugušilo je cvijeće. A, što kažete?«

»Da«, reče važno mali. »A ima ih koji sami sebi zabijaju čavao u glavu!«

»Jest, jest, jest!« prihvati turobni s čudnim oduševljenjem. »Čak i unaprijed biraju čavao! Ne kakav god čavao, već baš nekakav naročit čavao mora biti... To biranje koji put traje i godinama.«

»Jest«, reče mali zadovoljan. Svidio mu se nivo razgovora, vidi se da uživa u *psihološkim* temama.

»Kao na primjer onaj kineski iseljenik negdje u Australiji...«

»Ma odakle vam toliko toga?« Mali je očito bio zavidan.

»Pratim u novinama. Mene zanimaju te stvari«, odgovori turobni osmjehujući se skromno. »Taj je Kinez godinu dana gradio izvanredno fina, polirana vješala s mnogobrojnim ornamentima i umjetničkim detaljima. Svi su se čudili čemu gradi tu neobičnu spravu, ali na sva pitanja odgovarao je poznatim blagim kineskim osmijehom. Kad je zaključio da su vješala gotova, objesio se.«

»A znate li za onoga«, uzeo se mali natjecati, »što je otvarao grobove i vezivao mrtvacima zelene vrpce za nožni palac? Njega je tražio Scotland Yard!« završi on u triumfu.

»Znam, čitao sam«, prihvati turobni razdragano. »Pričajte.«

»Ah, što kad znate...«

»Neka, ja volim ponovo slušati! Ali interesantno, nekima je vezivao žute vrpce, a zašto žute, to je ostala tajna. Do danas nije uhvaćen.«

»Da«, izduži se mali važno, upućen čovjek. »U početku se mislilo da u tome ima nekog antisemitizma, ali se odustalo... Vrlo malo ih je dobilo žutu, svega trojica, četvorica. Neobjašnjivo.« Mali se duboko zamislio.

»Jer on sigurno nije bez nekog razloga to radio, to jest, s nekim ciljem«, potakne turobni da se ne bi razgovor ugasio. »Molim vas, pa to nije lak posao otvarati grobove, sasvim fizički gledano, to je veoma naporno.«

»Svakako.« Mali je bio još jednako zabrinuto odsutan i dalek u svojim mislima.

Sada bi se već i Ugo tu umiješao, pomisli Melkior odlazeći apatično. Ono malo hrane što je dobacio svojoj pregladnjeloj životinji bacilo ga u neku mlitavost; nije više imao snage tražiti svoga nepoznatog gosta i sve je prepustio nekud u ruke – Sudbini.

Sudbina će s brodolomcima učiniti što hoće. Ti ne znaš što ćeš s njima. I nećeš se više miješati. Dosadili su ti. No oni će ipak pokušati da nagovore staroga...

– Kad bi barem imao toliko pameti, pa da pobjegne! – izjavi kapetan.

– A što bi bježao? – osmjehivao se prvi časnik. – Njega neće pojesti, a ovdje je njemu dobro: jede, spava i ne radi. A i kamo bi bježao?

– Kamo? Čudno pitanje! – srdio se kapetan. – Pa, prema moru, kako bi se dohvatio obale. Naići će sigurno neki brod, mogao bi pozvati naše... Pa valjda je i vama stalo da se spasite!

– Ah – odmahne prvi časnik nehajno i utone u svoje tužne misli.

– A meni je, na primjer, i te kako stalo da se spasim – prihvati se

razgovora liječnik – ali mi svejedno nije jasno zašto bi stari nešto riskirao za nas? Pa neka je i bez rizika, zašto bi uopće nešto učinio za nas? Čime smo ga mi zadužili, osobito vi, kapetane, da nas ne bi, naišavši na taj spasonosni brod, naprosto zatajio kao da nas nikada nije vidio?

– Takva se ideja može roditi samo u takvoj glavi!

– U *ovakvoj* glavi ima još nekih ideja, kapetane. Čujte. No, dobro, neka nas starac spasi, pa što onda njega čeka u našoj civilizaciji?

– Naša vječna zahvalnost! – poviče upravitelj stroja. – I, evo, ja se obvezujem...

– ... da ćete mu naći mjesto u staračkom domu?

– ... da ćemo mu, svi skupa, isplaćivati dostojnu doživotnu penziju.

– Ah – odmahne liječnik prezirno – to je na vrbi svirala, ta penzija. Ima on ovdje bolju penziju. Danas je i lulu nabio nekakvim osušenim ljutim lišćem i veli da je čak bolje od duhana...

– A meni obećano lišće vi do danas niste pronašli – šapne prvi časnik u doktorovo uho drhtavim, iznemoglim glasom, punim predbacivanja. Liječnik pogleda ljutito na tu »razmaženost« i ne reče ništa.

– Ali zašto tako uporno, i čak zlobno, odbijate i samu ideju kapetanovu da se stari probije do mora? – pitao je razdraženo upravitelj stroja. – A ja sam mislio da biste mu upravo vi trebali to predložiti, on vas najviše sluša.

– Dobro, predložit ću mu – odjednom pristane liječnik. Ali svi su odmah posumnjali da se iza toga nešto krije.

Nekako je odjednom nastupila noć, bez sutona. Sunce se spustilo iza kupole Prve gradske banke, pobacalo još pregršt crvenila po visokim staklima grada i začas se zavilo u mračnu crnu bundu gustog čupavog oblaka što se dizao sa zapada.

Melkior je gledao u oblak kao u neko obećanje: odanle dolazi promjena. Kiša, reče nadahnuto kao suludi pjesnik što voli oborine i mokre pločnike. Melkior nije volio mokre pločnike već sunce nad glavom i kratke podnevne sjene nad sobom. Ali ovo varavo jesenje sunce širilo je lažnu toplinu prikrivajući ledenu istinu što se približavala sve brže i neminovnije. Što mi to sunce bije u glavu ljepote *zlatne jeseni* i napaja oči bljeskovima lažnih obećanja! Uspavljuje nadom sretnih svitanja, dana plodnih malim zadovoljstvima, noći dragih maštanja. Neka se dižu oblaci, neka kiše liju, neka odmah bude noć! Melkior je demonstrirao (u sebi) vičući protiv sunca. Otresivao se kao mokar pas, čistio se od iluzija.

MAAR mu odjednom zasvijetli nad glavom. Moćni MAAR je suzbijao noć sipajući iskre svojih obećanja. *Tungsram, Singer, Bayer, Bata, Flit...* počinju svoju prepredenu igru: razapeli gore visoko nad gradom svoju paukovu mrežu od svjetlosne pređe i love žudnu pozornost gledatelja. Iz tog golemog nekorisnog mulja ispiru zatim zrnca zlata... i blista *Tungsram,* pjeva *Radion* (pere sam) i raste *Remington-Imperator.* A dolje u veži slijepac, invalid iz onih gore slavnih bitaka, mumlja svoju vječnu molitvu: *končane svezice crne, žute...* pod tim je bojama on izgubio vid.

London u plamenu! Churchill izjavio: borit ćemo se sami! London gori! Najnovije izdanje! derao se kolporter da bi nadglasao moćnu MAAROVU akustiku.

– Zato nas i zovu – začu Melkior glas pored sebe. – Kao da smo vatrogasci.

Čovjek je bio sam. Gledao je tužno u MAAROVE čarolije kao da se s nečim oprašta. Uredan građanin s čednim navikama. On nije trebao, sudeći po njegovu izgledu, ni *Singerov* ni *Remingtonov* stroj, ali je volio gledati raskoš lijepih stvari u naivnoj igri svjetla »besplatnoga kina« na svojoj večernjoj šetnji. I to će mu oduzeti... *oni tamo.*

Borit ćemo se, izjavio Churchill!

– Pa borite se! – mrmljao je čovjek žučljivo. – To ste vi sve i skuhali... još tamo u Versaillesu. Sada kusajte. Eto vam, vruće! – i nasmije se zlurado.

Melkior osjeti potrebu da ga pljusne. Ali umjesto toga stane vrlo uvjerljivo svom svojom (doduše skromnom) težinom na palac jedne od nogu »neumoljivoga«. I reče mu »oh, pardon« s izrazom najsrdačnijeg žaljenja. Don Fernandov recept za »ubojice u tramvaju«, pomisli, a ovaj ima zao pogled.

– Što pardon! – vrisne ugaženi. – Vratite se kozama, kad još ne znate hodati po gradu!

– Kozama?... – brzinom munje prostruji uvreda Melkiorovim tijelom. On stane pred građanina sa zbunjenom neodlučnošću i ponovi držćući »kozama«?

– Da, kozama – reče građanin definitivno, spreman prihvatiti borbu.

Oko njih se začas napravi krug radoznalih uživalaca. »O čemu se radi?« upita jedan svoga susjeda. Ovaj ravnodušno slegne ramenima. »Jesu li se već tukli?« pita radoznali. »Nisu još«, odgovara ravnodušni. »A što mu je rekao?« – radoznali. »Ništa. Nešto o kozama«. »Kako? Politički?« »Možda.«

Melkior je bio nesretan... i zaplašen. Što se upuštao, do đavola? Svi su uokolo protiv njega, znaju da je namjerno... Osjećao je jadnu usamljenost... i pomislio na Uga. Kako bi on sada s dva poteza učinio čuda, sve ove okrenuo na svoju stranu i pokupio simpatije. Ugo, Ugo, zavapi zavidno kao zarobljeni Krezo iz one poučne legende.

– Prepustite stvar meni. Mjesta molim! – začu odjednom glas s neba, Ugov glas anđeoski. – Rekoh, mjesta! – i eto ga u krugu, stroga i odlučna. Skupio obrve strahovito i strijelja *ugaženog* pogledom sa svijetlećim nabojima.

– A, dakle, vi ste taj?... Hm, hm... – i maše glavom pobjednički.

– Ništa ja nisam...

– Najočiglednija istina! I *nitko* dodajte k tome. – Ugo kao da se ne šali.

– ... ali ja ne dam gaziti po sebi! – brani se građanin u povlačenju.

– Nego što, da vas ljubimo u usta? Judo!

Posljednja je riječ djelovala kao smrad: krug je pucao na sve strane, drobio se, rasipao. Svatko je nastojao da što prije uroni u nedužnu masu opčaranih MAAROVIM majstorijama, da se pokrije bezbrižnom građanskom lojalnošću.

No Ugo im nije nasjedao. Znao je da najmanje još dvadeset očiju potajno prati rasplet u napuštenom trokutu i želi pročitati na kraju filma KRAJ velikim tiskanim slovima. Strastveni navijači koji ostaju na utakmici do posljednjeg sučeva zvižduka. Zato on nastavi igru.

– Slijedite me – šapne oštro ukočenom građaninu trzajući mu dugme na kaputu. – Hajte i vi, Eustahije.

– Pa vi se?... – promuca sleđeni uhapšenik.

– ... Poznajemo. Dašto! Nego, imate sreću: danas mi je mamin rođendan pa sam nešto mekan. Hajte, hajte. Za nama!

Građanin se pokorno probijao za svojom sudbinom slijedeći nemirnu Ugovu glavu, crnu zvijezdu svoje propasti. Ugo je to znao. Povuče odjednom Melkiora u najgušću gužvu i kao da mu se vrat prelomio, sagne glavu i reče Melkioru: »Dolje glavu! Ugasite svjetionik i naš će se moreplovac nasukati.« I doista, malo zatim začuše njegovo izgubljeno zapomaganje: »Gospodine, ja sam tu. Gdje ste, gospodine? Ja sam tu.«

– Traži, gubo, traži! Da se poigramo skrivača, ha, Eustahije? – Uđoše u jednu vežu i pripališe cigaretu. – A kako ste uhvatili kontakt s

neprijateljem?

– Stao sam mu na nogu.

– Zaboga, valjda niste namjerno?

– Jesam – prizna Melkior hvalisavo: htio se istaknuti pred Ugom.

– Ah, kakvi ste! – Ugo se radovao tom podvigu. Melkior osjeti neko glupo zadovoljstvo.

– Veselio se, ništarija, bombardiranju Londona – požuri se da utvrdi zasluge. – Naglas je likovao što je London u plamenu.

– A vi zbog Londona?... – razočara se Ugo. – To sam i slutio da nije *acte gratuit.* Ah, zaslužili ste da vas prepustim ljubitelju nasilja. A gledajte ga, njuši zrak na ulici: traži gospodara.

I doista: građanin se uznemireno osvrtao na sve strane zagledajući u lica prolaznika kao zalutali pas nad izbrisanim tragovima.

– Kladio bih se da će ići sam na policiju da se prijavi. Savjest? Ne. On samo želi noćas mirno spavati, makar i na slami. Mislim da je dovoljno kažnjen. Hajdemo.

Melkior se sjeti svoga gosta i savjest ga, štono se kaže, zapeče. Osjeti se unaprijed krivim za sve eventualne... Možda se već i vratio, a ATMA upravo ovaj čas okreće brojeve telefona: halo, imam pticu za vas. Kako molim? Da, crvenperka, mislim da će vas zanimati... Obuze ga čudan nemir od zlih slutnja i on se odjednom oslobodi Ugove ruke.

– Gdje ćete biti malo kasnije? Sada bih morao skoknuti do kuće.

– Da gledate u plafon? Uzmite i mene. Skupa ćemo gledati.

– Ne, ozbiljno, moram samo načas. Gdje ću vas naći?

– Nigdje. Idem s vama. Gdje ću sada, jadan, sam? Rano je za *Dajdam...* i za sve ostalo.

– Ali zadržat ću se možda i pola sata...

– Samo? Onda se čudite što vas one neće. Ja im posvećujem cijeli život!

Išli su šuteći pored rasvijetljenih dućana kroz večernju vrevu. Melkior je mislio na Enku. Pola sata, hm, pa to ona i hoće. Ugo je digao svoj vlažni, šmrcavi nos glumeći neku mudru uvriježenost.

– A mogao sam ja tamo i drukčije nastupiti. Na primjer: Što, ovaj? (Pokazujući na vas): Vidio sam kako mu plaćaju. On radi za *one,* zna se. Ili: Poznajem ja njega kao što on poznaje moj džep. I meni je zdipio. A koliko vam fali, gospodine? Ili: Držite ga, gospodo, a ja odoh na policiju. (Vama): Ona je pred porođajem, huljo, znaš li ti to? Ona je moja sestra, gospodo, maloljetnica, upropaštena za cijeli život. Ili: Je li rekao da je Napoleon ili Muhamed? To zavisi od vjetra. (Publici povjerljivo): Već ga šest dana tražimo, primarijus je izvan sebe. Ili biste možda više voljeli da sam vas predstavio čestitim građanima kao nastranog bludnika, odbjeglog robijaša, krivotvoritelja novčanica, manijaka-palikuću, pljačkaša grobova, epileptika, fantoma-trbosjeka, sakupljača odrezanih nokata, ljudoždera...? Sve sam to mogao, a umjesto toga ja vas spašavam od sigurnog linča. A kako mi zahvaljujete? Ostavljate me nasred ulice! »Moram skoknuti na pola sata.« Tajna od pola sata? I to mi je neka tajna! Pi! – i pljune Ugo žestoko na vitrinu čuvenoga gurmanskog buffeta s najdelikatnijim delikatesama. Ali kao da se pokajao, uđe u buffet za svojom »ludom inspiracijom« i prikaže zatim Melkioru (koji je začuđen zastao kod vrata) pantomimu-impromptu:

Odabrao je najdebljega gosta s lovačkim šeširićem navrh tuste glave koja se pobožno nadnijela nad tanjur. Ugo mu se približio s leđa, s obadvije ruke podigao mu šeširić s glave, svečano kao što misnik podiže monstrancu, i poljubio ga bratskim poljupcem i zvučnim u golu i blistavu glavu. Šeširićem je zatim poklopio svoj cjelov istom obrednom mirnoćom kao da je pod njim skrio neku svetu tajnu, poklonio se prema šanku – glavnome oltaru, prekrižio se krotko i izašao na ulicu pobožno uzdignute glave, pogleda upravljena k nebu.

Prizor je trajao možda i pola minute, a nitko nije rekao ni *a* od iznenađenja. Ni sam »poljubljeni« nije se pobunio: bio je toliko zatečen, te se nekako »pokorio« Ugu, da mu ne pokvari obred. Istom koji čas kasnije, kad je Ugo već bio na ulici, sinulo je njima da se nešto smiješno zbilo. No je li to bio neki luđak ili obješenjak koji je napravio šalu? – o tome se sada bučno raspravljalo. Bilo je i smijeha.

– Eto, to je *acte gratuit* – reče Ugo poučno – a ne stati nekome na nogu zbog Londona.

– Ja nisam ni želio... – Melkior prekine rečenicu: opazi da se »opravdava«.

– Ah da, vi ste željeli osvetiti čovječanstvo. Zgaziti Hitlera na jednom kurjem oku. – Ugo ga je izazovno ismijavao. – Sitna pakost i ništa više.

– A poljubac u onu misaonu glavu, što je to?

– Ništa. Poljubio sam Glupost na jednome modelu, ako baš hoćete »značenje«. Treba ljubiti bližnjega, a ne gaziti, dragi Eustahije. Eto, po tome se vidi kakav je tko od nas, po tim sitnim radnjama u času nadahnuća. Vi ste nadahnuti za gaženje: budući diktator. Pa jeste li ga barem pošteno zagazili, Eustahije svrhoviti?

– Idite do đavola! Nemam vremena za vaše zavitlavanje! – Melkior je bio strašno razdražen; želio se osloboditi Uga i odjuriti kući, ali kako, kako? Bjesnio je. – Ja moram ići, čujete li, moram ići kući... da vidim je li mi stigao poziv – slaže napokon.

– Poziv večernji? – iskesi se Ugo. – O, to je lijepo.

– Poziv od vojske, ubio vas Sabaot! Od jutros nisam bio kod kuće. Što ste mi se tu prilijepili... Ostavite me!

– Dobro razmislite, nerazboriti Eustahije, jeste li mi baš to htjeli reći?

– Baš to! – vikne Melkior već potpuno izvan sebe. – Dosta mi je tvojih majmunarija, razumiješ li! Imam ozbiljnog posla. Odlazi!

– Oho, prešli smo na *ti* – iskesi se Ugo zbunjeno. – Znači, doista je ozbiljno. No, zar me ne biste mogli pomilovati, Eustahije? Molim milost! – i pokuša se nasmijati a njegove olovne tamne plombe izazovu stvarno neku tužnu ganutost kod Melkiora. Ali on joj ne popusti. Štoviše, raspali se u njemu novi bijes.

Ugo je naslutio tu novu provalu i pobrine se da je dočeka u zakloništu svoje domišljatosti.

– No, dobro, dragi Eustahije, dobro. – Govorio je ganutim glasom, natopljenim nevidljivim suzama. – Uklonit ću svoju lakomislenu osobu s vaših očiju, možda i zauvijek. Možda i tako da ćete zažaliti kad saznate sve pojedinosti. Zbogom, zauvijek. – Okrene se i ode.

– Čekajte, ludi Parampione, čekajte! – potrči za njim Melkior i okrene ga prema sebi. Niz Ugovo lice tekle su prave mokre suze. Mada su mu bili poznati svi izvori Ugovih suza, Melkioru se ipak ponovo svidjela ta stara Ugova majstorija, koja, uostalom, nije bila ni sasvim lažna. U jedan tren Ugo je znao sebe zamisliti kao najbjednije biće na svijetu: prevareno, omrznuto, odbačeno siroče što se samo, gladno i promrzlo, potuca po okrutnom svijetu i ne preostaje mu ništa drugo nego da učini »kraj svemu«, to jest da se ubije. Ali najganutljivije (i tu tek suze najbolnije poteku) jest gledanje »s one strane« na ove *svoje* koji su »ostali«. Eto, večer je, oživio je *Dajdam* i sve je veselo i bučno, a njega više nema. Djevojke su lijepe (i žene uopće – volio je više one zrelije, punačkije), sjećaju se njega i kako je sve bilo dok je on... a, eto, sad ga više nema. I sama fiancée udala se već za »onoga pred majmunskim kavezom« – giči-giči – i ne misli više na njega. Samo stara majka, sijeda i očajna, plače u sumrake... i suze teku, teku...

– Čujte, dragi Parampione – reče mu Melkior i sam nekako glupavo ganut – čekajte me tu, u *Ugodnom kutiću.* Začas ću se vratiti.

– Da čekam u kutiću... – ponavljao je Ugo s dječjom naivnošću.

– Jest, sjednite, popijte nešto...

– A kako, mili Eustahije, da sjedim? – zajeca Ugo sasvim balavo te to razljuti Melkiora:

– Na zadnjici, dragi, sjedite... dok se ne vratim.

– Novaca... – mucao je Ugo već ridajući – novaca nemam. Danas sam prodavao svoje pelenice, one... dok sam još bio dijete... Kikinis nije htio kupiti.

– Uzmite na moj račun – govorio je Melkior odlazeći. – Recite Kurtu, na moj račun. – »A pelene je izmislio da bi mogao plakati. Pelenice... hulja...« smijao se u sebi s olakšanjem.

Na stubištu, začudo, nije sreo ATMU. Pred kiromantovim vratima prošulja se oprezno, na prstima, ne dišući, onda žurno zagrabi po tri stepenice i bez daha uleti u svoju sobu. Nije bilo gosta. Zaključa vrata za sobom i ne upali svjetla. Svali se, premoren, na prvu stolicu i nalaktivši se na stol spusti glavu među dlanove. Osjeti svoje lice u rukama i bi mu čudno: kao da se branim od ćuškanja... U školi, kod don Kuzme... što je ljubav, Foka Pingvinski?... Don Kuzmine ćuške ga zapeku na obrazima novim, »odraslim« stidom kao da ih je ovaj čas, svježe, donio ovamo. Osjeti vrelinu svojih obraza na dlanovima. Čuške. Neznatna fizička bol a tako trajno i neizlječivo peče! Čuška je zabluda udarenoga, u tome i jest njegova neizbrisiva sramota.

Otpočne *Velika Rekapitulacija,* ali se sav stid odjednom grčevito stegne i uskoči u ovaj dan-današnji. I tu se zaustavi na Vivijani. On opazi da se zaustavio na njoj, opazi i izraz *na njoj* u kome je zatekao misao i osjeti draškavo strujanje u leđima. Spopadne je osvetnički (do đavola s oklijevanjem!) i stane je bezumno grliti (napokon!), stiskati, ljubiti, nestrpljivo zavlačiti ruke, svlačiti... pripremati je muški surovo – za »predaju«. Ona se »stidljivo« opire pomami (ah, što radite? Što vi mislite o meni?), rafinirano (zbog većeg triumfa), snalažljivo, raspaljujući njegovu pohotu. Ali u taj čas don Kuzma ulazi u vidno

polje: prelazi ulicu; uputio se invalidovoj vagi s duboko natučenim crnim šeširom (tako se uši manje opažaju) a usne mu se miču, sam sebi nešto govori. I raspada se Vivijanino divno tijelo, rasplinjuje se u jad poraženoga. Ostaje djevičanski prazna suknja i ruke raširene oko razorene želje. A don Kuzmino ugašeno oko, puno životnoga čemera, naginje se očinski nad raspršenim valom žudnje i govori poučno iz svoga očajanja: tako, sinko, tako. *Imati* nije pobjeda. *Odreći se* – to je pobjeda. – Kiselo grožđe! viče Melkior u don Kuzmino veliko uho, kiselo grožđe! a Uho ga samilosno miluje po licu i dahće dahom samrtnim: ohola je lisica, ohola. Neka ptice nebeske zoblju grožđe što zrije visoko, neka u svoja gnijezda odnose; nit siju, nit žanju... neka! A sin čovječji... nek putuje dolinom svijeta turobnom – nastavlja Melkior u pjesničkom jadu – po trnju i po kamenju, od nemila do nedraga... – A kad mu se suze pojaviše u očima, on ih pusti da teku niz obraze i pusti riječi pjesnikove šapatom da same plaču iz njega:

I noge su mu krvave,
i srce mu je ranjeno,
i kosti su mu umorne,
i duša mu je žalosna...[173]

... i sin čovječji Melkior obuhvati obim šakama svoju glavu i potrese je žestoko kao razjareni demiurg što trese nebesa u bijesu. Galaksije zaplešu, razbacuje zvijezde i stvara novi red u svemiru. Ali reda novoga svojom trešnjom Melkior nije stvorio, već ludo kovitlanje kolobara u umornim očima i mutnu bol u glavi klonuloj. I kad je netko pokucao na vrata njegove sobe javila se bol u sljepoočicama muklim otkucajima.

Kucanje se ponovilo kao glas stvari u mamurnom svitanju jave i riječ se, već sasvim budna, našla u Melkiorovim ustima. *Policija.* Osjeti dolje pod nogama kiromantovo gadno postojanje (sam mu je, zbog šale, nadjeo ime ATMA Duh Veliki) i neki tupi nehaj pokrene ga prema vratima. Otključa i otvori bez straha, prepuštajući se sasvim svojoj

ravnodušnoj iznemoglosti.

U vratima se njihao Cviker. Javio se iz njega najprije duh podrumski dahom bačve i pomiješanog smrada, zatim je i glasnik progovorio gestikulirajući užurbano.

– Stvari su *tamo* krenule zanimljivim tokom... tako mi je, ako se ne varam, rečeno da se *ovdje* izrazim.

– Tko... Gdje *tamo?* – upita Melkior, uznemiren slutnjama. Mislio je na gosta i drhtao.

– U *Kutiću* su stvari *tako* krenule – reče Cviker smrdljivim dahom; riječi su se jedva razabirale – a poručuje to Parabrion, nije li tako? Pamtim i teža imena – Periplektomen, Batrahomiomahija – još iz gimnazije. Davili nas, eto. Rečeno je da dođete odmah, sve je u pitanju. Mogu li otići miran?

– Možete. – Melikoru je odlanulo, to Ugo »djeluje«. Nasloni se na dovratak iznemoglo.

Cviker se još njihao u vratima.

– No, što je? – upita ga Melkior umorno.

– Molim, kao odgovor, što da *tamo* odnesem? Jer stvari su krenule... kako sam rekao.

– Recite, doći ću, doći ću – reče Melkior nestrpljivo.

– Odmah, nije li tako? Odmah će doći, odmah će doći... – pjevušio je Cviker poskakujući niz stepenice s idiotskim veseljem.

Pozor, pozor
svi na prozor,
sad će bacit
pjanduru kroz prozor...

govorio je pijanac gestikulirajući preda se tragično. S tom je recitacijom

i ušao u *Ugodni kutić,* ali odmah je i izašao, bolje, izletio leđimice i sjeo na pločnik. Iza te akcije stajale su snažne Kurtove ruke. Melkior je vidio njegovu siluetu na žutoj zavjesi: nepomičnu, sa zasukanim rukavima, u stanju pripravnosti.

– Kako rekoh, sad će bacit... molim, uz mali ispravak... na vrata. Phi, vrlo važno, ista je pjesma. – Pijanac nije ustajao s pločnika niti se kome obraćao: sada je rasplitao pred svojim nosom sitnim, kratkovidnim gestama, kao da plete čipku, neko važno i vrlo zapleteno pitanje.

Unutra je, čini se, već uveliko vladao rusvaj. Čula se Ugova draga pjesma *Jamščik, nje ganji lošadjej*[174]... iz *Ruske balalajke*; naprije Ugo-solo, zatim razdešen zbor (vjerojatno vodnika) koji je razarao pjesmu pijanim neredom.

Melkior se na ulici smijao Kurtovoj silueti što je stajala mirno na straži nepokolebljive trezvenosti u bezumnom orgijanju ruske pjesme. A kad je Melkiora nakon dosta dugog oklijevanja njegova osjetljiva savjest ipak prisilila da uđe u *Ugodni kutić,* Kurtu kao da je sunce zasjalo. On je odmah napustio stražarsko mjesto kod vrata i gotovo polizao ruku Melkioru mašući nevidljivim repom:

– Ah, gospodin profesor, gospodin profesor! Gledajte, molim, ovo je već čisti boljševizam – šaptao je Kurt povjerljivo, kao trijezan trijeznomu. – Ipak nisam zvao policiju. Primili smo vašu poruku. Ja sam vjerovao da ćete vi doći...

Ugo je stajao na stolu između prevrnutih čaša i mahao golom sabljom kao vođa bune, a vodnici drečali oko njega drsko, u buntovnom oduševljenju »jamščik, nje ganji...«, *rusku pjesmu.* Cviker je pobožno klečao na klupi kod Ugovih nogu i s udivljenim strahom pratio fijukanje sablje nad nezaštićenom glavom. Else se povukla k majci iza šanka i ondje su njih dvije u najstrožoj tajnosti brojile razbijene čaše.

– Kalibane, troma ribo, zar ne vidiš tko je došao? – obrati se Ugo Cvikeru prekinuvši načas pjevanje.

– Već plivam, već plivam, gospodaru – zapliva Cviker raširenim prstima uz bokove imitirajući riblje peraje.

– Pokloni se, nakazni sine gospođe Bačve, i počasti prijatelja mog Eustahija. Eustahije Velikodušni, prepuštam vas svom peharniku.

– Ali nema se čime počastiti, gospodaru – zacvili Cviker pregledavajući flaše prema svjetlu – presušili izvori. Mama udarila čep! – i lopovski pogleda prema šanku.

– Puzaj, kornjačo, do Mame Kork[175] i lupaj beskorisnom glavom o kameni pod dok joj ne smekšaš srce – reče Ugo vladarski i zapjeva s vodnicima novu pjesmu: *Čupčik, čupčik, čupčik kučeravi*[176]...

– Eto, vidite, gospodin profesor – potiho se jadao Kurt. – On je posve lud. Rastjerao nam je naše stalne goste, a doveo ovu propalicu. I razbijali su... Meni je žao, gospodin profesor, ali račun će biti dosta velik. – Kurt je opazio Melkiorovo začuđeno lice, zato se požuri da objasni: – On je rekao: sve na vaš račun. Inače ne bismo dali sve na kredit. Meni je žao, gospodin profesor. A još ako platimo i globu... nemamo dozvole za pjevanje.

– Ja sam mu rekao da sâm nešto popije...

– ... A on časti cijeli lokal, vidite. I još razbija! Ts-ts-ts... – zgražao se Kurt nad tom strahotom.

Melkior je gledao Uga kako uživa u svom ludilu. Koliko energije otpuhne ovaj ludov tako – u zrak, u dim ovih noći! Pokuša ga zamisliti starim, umornim, klonulim, kako kašljucajući slaže domino u kavani... Domino se slagao, ali umjesto Uga pronađe sebe, svoje osušene ruke kako ga slažu. I nasmije se toj podvali mašte. On će umrijeti *ovakav:* poginuti glupo, slučajno, u pijanoj euforiji jedne ovakve noći... ili će se ubiti. Ta životinja što pokreće ovu snagu ne može čamiti u kavezu starosti.

– Gospodo centurioni – obrati se Ugo vodnicima a sablja nestašno

fijukne nad njihovim glavama – gospodo centurioni Trideset i pete legije, molim sada pjesmu za Fräulein[177] Else od Germanije. Dosta je bilo ruske stepe i snježnih vijavica. Sada za Fräulein, kako zapovijeda vaše vojničko dostojanstvo. Molim. – I Ugo zapjeva spustivši počasno sablju k zemlji: – *Adieu, mein kleiner Gardeoffizier*[178]... – Ali vodnici nisu poznavali pjesmu, pa ju je Ugo otpjevao sam, svečano okrenut Elsi s junkerskim dostojanstvom.

Cviker je šetkao sretno kao pijani pas ispod stola gdje je lizao proliveno vino s linoleuma i puckao jezikom, podrugljivo prateći ritam pjesme.

A kad su vodnici opazili počasni smiješak na Elsinom licu (jer joj je pristojnost i ženska taština tako nalagala, pa neka Kurt kaže što hoće) isukali su svoje sablje i uz završne *adieu, adieu* ukrstili ih iznad Ugove glave u operetnoj apoteozi.

Živa slika sa sabljama (u tome je bilo ipak nekog vojničkog reda!) uzbudila je čak i vrlo srditog Kurta:

– To su, mangupi, vrlo lijepo izveli, zar ne, gospodin profesor? – i nasmiješi se zadivljeno. Ali odmah mu se vrati sva njegova trijezna ozbiljnost i nanovo ga spopadnu njegove trijezne brige: – No, time je valjda i parada završena. Krasno je bilo, gospodo, bravo! – uzme pljeskati lukavo. – A sada idemo, gospodo, vrijeme je, zatvara se lokal, molim, gospodo...

Varao se Kurt. Tek je sada trebalo započeti ono vrhunsko ludo slavlje u kome Ugo očekuje i neku vrst nagrade od vlasnika *Kutića* u vidu daljnjeg kreditiranja pića. Već zbog ugleda lokala, gospodine...

– Gospodine – obrati se Kurtu s gordošću proslavljenog virtuoza – ja se ne sjećam kada sam posljednji put posjetio vaš nadasve cijenjeni lokal. Ime vam je Kurt, ali nema nimalo kurtoazije u vašem nabusitom karakteru. To je više kurto-afrika, gospodine. Ovdje je bona fide[179] već izveden jedan dio večerašnjeg programa koji još mnogo obećava

(Kalibane, ne mljackaj kao gladna zvijer!), a gdje je, o, gospodine Kurte, dužna kurtaža za ovu čestitu artističku trupu, uključujući tu i našeg kućnog psa koji u ovom kritičnom času uzaludno traži neke kosti po zemlji i u očajanju grize nogu od stola. (Cviker sporazumno zareži pod stolom. – Mir, Kalibane!). Dobro, ne osvrćite se na psa, pa ni na moju malenkost, ali obratite pozornost, gospodine, na ove odvažne muževe koji će možda već sutra položiti svoje živote na oltar domovine. Je li tako, gospodo centurioni Trideset i pete legije?

– Tako je! – povikaše jednoglasno vodnici ozbiljno uzbuđeni Ugovim patosom.

– Dakako da je tako. Fräulein Else, Ofelija je imala brata-viteza koji je poginuo zbog njene časti. Vaš brat bio bi kadar da pogine jedino zbog čepa na svojoj bačvi...

Kurt ga je cijelo vrijeme gledao sa strpljenjem umnog bića koje trpi, no sada plane njegovo oko zlim pogledom zbog uvrede. Ugo proglasi situaciju »veoma kritičnom«.

– *Jer netko ubija pogledom gordim, al junak mačem, da!*[180] – izrecitira s drskim patosom i s neozbiljnom prijetnjom uperi sablju prema Kurtovim grudima. Kurt ne ustukne. Naprotiv, isprsi se hrabro, spreman da pogine. Žene vrisnuše. Ali Ugo miroljubivom gestom, uz povik »zbogom oružje!«, odbaci sablju, koja se sa zadovoljstvom zabode u pod, skoči sa stola i zagrli Kurta tako snažno te mu on uzvrati zagrljaj.

– Eto, gospodo ratnici, kako se rješavaju sporovi! To prenesite gore, svojim generalima! – i cmokne Ugo Kurta u oba zbunjena obraza, a usto mangupski namiguje vodnicima. – Vi ste, gospodine Kurt, hrabar i nezahvalan kao Cinna, dajte mi ruku, budimo prijatelji!

Kurt je sve to shvaćao »pošteno«, viteški. Muški prihvati Ugovu ruku koju drmne žestoko, kao heroj heroju.

– Tako, gospodo, mir je sklopljen. Samo još da se kucnemo... – migne

Ugo vodnicima koji lukavstvom pijandura prihvatiše:

– Tako je, da se kucnemo ko ljudi i braća.

I Kurt doista dade znak Elsi da donese bocu vina, on časti.

Kad se mama povukla na spavanje prešlo se i na drugu, na treću, na nekoliko boca i kucanje je donijelo Kurtovu pijanu izjavu da će iz *Ugodnog kutića* četveronoške izaći na ulicu ako mu ne vjeruju da je *iskren* i da *iskreno* voli sve njih, svoje prijatelje. Dvaput se spuštao na zemlju i otpočinjao svoje puzanje prema vratima: silom su ga dizali i dokazivali da mu vjeruju. Jedino mu Cviker (zbog zabave) »nije vjerovao« i Kurt je ponovo puzao kako bi i njemu dokazao... Navalio da grli i cmače Uga, a Ugo, sve onako u zanosu, uzvraća usrdno bratu i sestri poljupce, osobito sestri, koja nimalo ne krije da joj to pričinja zadovoljstvo. Raspalila se Else od vina i poljubaca i zaplesala s Ugom uz muziku koju je izvodio Cviker na svom prljavom češlju. A vodnik – pretendent na Elsinu ljubav – dvaput ščepao Uga za uši i drmnuo ga ljubomorno. – Jesi li ti čovjek? – Jesam, čovjek sam, iskesio mu Ugo plombe. – Onda u redu, tjeraj dalje – viče vodnik nesebično, krijući s mukom svoju zapostavljenost.

– E, jesi, brate, neka bena! – zamjeraju mu vodnici. – Umalo ne upropasti cijelo raspoloženje. Pa to je ne *čovjek,* već *čovjek i pol!* Ljudina! – i udaraju takt dlanovima Ugovoj igri. Dušu bi mu dali vodnici.

– Gospodo centurioni! – kliče Ugo zanosno.

Na Melkiora se nitko nije ni obazirao. Čak ni uslužni Kurt koji se u blaženom stanju pijanstva sav posvetio Ugu. I Melkior je ispio nekoliko čaša i sad mu se želudac mučno grčio: dobro bi došlo sada ono srce na žaru, cvilio je želudac.

– Čujte, Kurt, sutra ćemo račun urediti – šapne mu u zažareno uho.

– Ali, gospodin profesor! – okrene Kurt masno razblaženo lice – ja častim, vi ćete dozvoliti, zar ne? Četveronoške ću ići do ugla... i neću ni

da čujem... – govorio je Kurt bezumno i pokušao da se spusti na koljena, ali se skljokao i ostao ležati na podu mrmljajući iznemoglo: – Četverr-ronoš-ške, a vi uzjašite...

Melkior iskoristi to i neopaženo se iskrade iz *Ugodnog kutića.*

Kišica jesenja je sipila i zrak je bio čist i mirisan. Tako je, odobri Melkior kišu, dugo žuđenu, i taj zrak ljekoviti. Kao pijetao koji izlazi iz kokošinjca on razmahne krilima slobodno i dođe mu da zakukuriče.

Tiho se uvuče u sobu ne paleći svjetla da ne bi budio gosta. Vrata nisu bila zaključana. E-eh? začudi se Melkior.

– Upalite, upalite – reče glas iz mraka – ja ne spavam.

Melkior upali i izmuca nesigurno: »dobra večer«, tko zna, možda se ni to ne smije? Nepoznati izmrmlja nešto kao odgovor. Odabrao je divan za spavanje, a krevet ostavio domaćinu. Pored divana na podu hrpa domaćih i stranih novina bačenih u neredu. Temeljito informiranje... prije spavanja, pomisli Melkior.

– Krevet je bio za vas pripravljen – reče zaključavajući vrata s pomnjivom opreznošću punom nekog poštovanja. (Gost se na to nadmoćno nasmiješio.) – Tu ćete loše spavati.

– Svuda ja spavam... loše – reče gost s nekim opreznim oklijevanjem kao da odaje neku tajnu. Nasmiješi se srdačno i doda: – Kao zec... Vidio sam, imate lijepih knjiga. Čitate mnogo? A ja, evo, ovo smeće – pokaže na novine. – U vlaku ponekad dohvatim neku knjigu. Ali kakvo je to čitanje... kinematografsko, titravo, isprekidano – i uzdahne rezignirano. – Ako sada želite nešto raditi... meni svjetlo ne smeta.

Melkiora je dirnula ta pažnja. Želio je učiniti neku gestu, iskazati simpatije, poštovanje...

– Oprostite, eto, ovdje skupa spavamo, a ja vam nisam ni rekao tko sam... – i pođe prema gostu ispruženom rukom da se predstavi.

– Ne – zaustavi ga gost vrlo energično – ne govorite ime! Nikakvih

imena... Ljude koje poznajem – nastavi s mirnim osmijehom – poznajem uglavnom pod krivim imenima. Ne znam više ni kako se ja zapravo zovem – nasmije se gost veselo. – I ono jutros na ulici... kad smo se sreli... – on raširi ruke bespomoćno: – Što ćete, takav je *naš* život. Oprostite.

Melkior je bio ganut: dakle ipak!... Munjevito se sjeti ATME i crv u njemu proradi: dužnost mi je... pomisli romantično.

– A ja sam vas danas cijeli dan tražio po gradu, onako, nasumce...

– Zar se što desilo? – upita gost bez osobite radoznalosti. – Mene nije lako naći... osobito onima koji me traže – našali se on. – A što ste me tražili?

– Ovaj dolje ispod mene, kiromant...

– Kiromant? – nasmije se gost. – Jedan me takav čarobnjak pozdravio jutros na stepenicama, tu ispod vas...

– To je on, to je ATMA – reče Melkior uznemireno. – ATMA, to mu je »artističko« ime. Ja sam mu ga dao... – nije mogao da se ne pohvali s podsmijehom.

– ATMA? – smijao se gost. – Da, pozdravio, vrlo otmjeno, i upitao jesam li odsjeo »tu gore«, pokazao prstom iznad glave ne spominjući vas. »On je poštenjačina. Apsolutno velika duša, ponos ove kuće, možete se pouzdati u njega«, to je začas nadrobio u vašu čast.

– Eto, vidite! – stravično uzdrhta Melkior.

– Što? A, ne – shvati on Melkiorovu bojazan. – Ne, ne, poznajem ja *njih* – reče gost sa sigurnošću.

– Ne poznajete vi ATMU – inzistira Melkior, gotovo koketno, na svojoj sumnjičavosti – on je veoma zagonetan nitkov.

– Mora biti takav... profesionalno zagonetan – zabavljao se gost. – A što to znači ATMA?

– Veliki duh, u staroj bramanskoj filozofiji. Ali tako je i Schopenhauer zvao svoga psa.

– Aha, to ste mu podvalili. A ovaj »Veliki duh« proriče budućnost, što li?

– Možete zamisliti i te mušterije. Ali ima on i većih ambicija: sastavlja horoskope. A postavlja i historijske prognoze... Objavljuju mu to u novinama. Proriče propast *Bismarcka,* njemačkog bojnog broda.

– Ha, jasno, potopit će ga Englezi.

– Ali i njihov *Georg V.* veli da će potonuti.

– Hm, naravno, potopit će ga Nijemci. Ne treba zato biti ATMA. I mnogo vrednije stvari će se porazbijati u ovom blesavom ratu – reče gost zijevajući nervozno.

– Nadam se da me nećete krivo shvatiti – reče Melkior oprezno – vi vjerujete da će Hitler biti...

– Uništen? Što znači vjerovati? Ja radim, sa svim ostalim antihitlerovcima, kako bi bio uništen. U tome je moja vjera. Kad ne bih radio, ne bih ni vjerovao.

– Ili obrnuto?

– Pa, možda... – reče gost s dosadom. Melkior se uplaši da se gost uvrijedio, ali nije htio kriti svoje sumnje.

– Samo... – počne oklijevajući – ne rade svi na njegovom uništenju. Ne rade oni koji najviše vjeruju... – »Sporazumjeli su se«, pomisli na don Fernanda.

– Rade – reče gost surovo – i radit će još više. Radit će najviše. Morat će raditi! – završi s nekom srdžbom koja je prelazila preko Melkiorove tu nazočne nesigurnosti i udarala mnogo dalje, u nešto veliko i tvrdo.

Time je, čini se, razgovor bio završen. Melkior se svuče i legne u krevet.

– Da ugasim?

– Kako hoćete – odgovori gost neljubazno, očito zabavljen nekim mislima.

Melkior ugasi i reče »laku noć«. Ne dobi odgovora. Umor ga je čvrsto zagrlio u krevetu, ali sna mu nije pripuštao. Već pustio čopor čudnih misli da razdiru njegovu malaksalost. Putnici što znaju svoj put. Iza sedam čemernih planina i sedam ljutih rijeka s krokodilima ima nešto takvo, sazidano na mudrosti i pravdi. Po blatnom bespuću i s trudnim kostima ne misle o smislu svoga hodanja. Deset godina iz noći u noć (po danu se kriju) nose željezne poluge i cijevi po debelom blatu i neprestano pitaju: »Gdje je tu nadzornik?«

»Kakav nadzornik?«

»Nadzornik za poluge i cijevi? Mi smo umorni, neka se javi nadzornik.«

»Vi ste naivni. Nema tu nikakva nadzornika.«

Mole stojeći u blatu do gležnja, ali poluga i cijevi ne ispuštaju. Bilo bi pametnije da spuste teret u blato, da se odmore dok pitaju za nekog *nadzornika...* kojeg nema.

To me rastužuje. A opet, ne mogu im valjda ja reći da ispuste svoj teret. Napokon, tko sam ja? Možda sam baš i ja taj nadzornik kojeg nema?... Zar se ikada išta sigurno zna?... U jednom mi je trenutku palo na pamet da im kažem kako sam ja taj nadzornik, i što onda? Ali, ali onda, eh, tko zna što čovjek uzima na sebe? Deset godina iz noći u noć po blatu te teške poluge i cijevi... I tko zna kamo to vodi, čemu to služi i tko stoji iza svega toga?... Ah, ne, neka oni traže svoga *nadzornika,* a ja sam tu slučajno, na proputovanju, a ima li tu doista kakvog *nadzornika* – ne znam. Možda i ima.

»Zašto onda kažete da nema?«

»Ah, što se sve ne kaže. A možda bi najbolje bilo da se vi vratite?«

Ovo sam rekao tek tako, da nešto kažem, s nesigurnošću oprezna čovjeka. Bojao sam se prekidati razgovor, jer tko zna što bi se tada moglo dogoditi.

»Da se vratimo?« odgovoriše bijesno. »Nakon što smo deset godina nosili, pa da nosimo sada natrag? Sada je jasno: *vi ste nadzornik!«*

»Ja? Ni govora!« Počeo sam drhtati. »Ja ću vam ako hoćete pomoći, ja ću ići s vama...«

Ah, zaletio sam se! Osjetio sam istog časa da sam se zaletio.

»Pa hajte, kad tako govorite. Dokažite da ste to što tvrdite.«

Ali to nije bilo tako oštro rečeno, čak možda ni tim istim riječima kako se sada meni čini. Govorili su blago, kao ljudi umorni koji baš nemaju mnogo riječi na izbor, ali ono što kažu prilagođuju svom raspoloženju pa i ako riječi sijeku, njihov ton miluje.

»Hajmo, hajmo, ne gubimo vrijeme. Što ste se tu zamislili nad nama? Proučavate nas, je li?«

Eto, to je bilo strašno: kako da se ponašam? Zar se baš svaka misao može pročitati u meni? A misliti se mora dok se hoda, nekako se skraćuje put i svladava umor. I ja (čudno!) pokušam misliti – u džepu! Nemojte se čuditi, jer to se može. Čim se misao rodi u glavi prenosi se u džep jednom drugom mišlju, razumijete, pa je tamo u džepu prevrćete po volji... jer kome pada takva što na pamet? Kao da imate u džepu pregršt sitniša pa ga prstima prebrojavate: raspoređujete po veličini i vrijednosti, zbrajate, odbijate, množite, dijelite, kombinirate *veliko* i *malo* kako se što s čime slaže ili ne slaže, izvodite operacije, gradite cijele fraze s dodacima, čak i s umetnutim dijelovima, s metaforama i ukrasima, a sve sa smislom ili besmislom... naprosto – razmišljate u džepu.

»A što to u vama sve nešto zvecka?«

»Zvecka? Zar sam ja prase od gipsa za sitnu štednju?« A mislim (u

glavi): gle čuje se. Pa im kažem: »Imam nešto sitniša u džepu, igram se da mi vrijeme prođe. Ili... zar to nije dobro?«

»Ne pravite se naivni. Znate vi što je dobro a što nije – bolje od nas. Mi jedino znamo da moramo nositi i *donijeti,* pa nam nije dosadno.«

»A je li to još daleko?«

»Ne znamo. Opet se pravite naivni. Vi znate da ne znamo, a pitate iz pakosti. Vidite da smo iznemogli.«

To je istina: znao sam da ne znaju, ali nisam pitao iz pakosti. Htio sam samo pokazati svoje zanimanje za njihovo hodanje. Činilo mi se čak da mi savjest nalaže da podijelim s njima mučnost te beskonačnosti kojoj ni mašta nije mogla sagledati nikakva kraja ni odmora. A eto, nisam dobro učinio. I čemu to kurtoazno pitanje kad odgovora nema, a kad bi ga i bilo moglo bi se dogoditi da ničemu i ne služi. Zar bi poluge i cijevi bile lakše kad bi se znalo koliko je to daleko kamo se nose? Naravno, ne bi bile lakše. A ipak... ipak je za faktor napora važan i put koji treba prevaliti s teretom. Istina, ni teret nije lakši, ni put nije kraći zbog toga što se zna koliko je dug taj put. Ali ima se, eto, putnik čime baviti u besposlici hodanja. Uzme, na primjer, dijeliti (makar i u džepu) tu ogromnu količinu pred sobom, dijeliti u manje dijelove, u polovice, polovice u njihove polovice, pa i te polovice u polovice i opet polovice u polovice... i tako sve redom dok ne *stigne* (obratite pozornost na taj izraz) do takvih neznatnih količina te se putniku čini da i nema više pred sobom neke veličine koja plaši svojom ogromnošću. Sve postaje lako kao ništica, kao čestica nestvarnoga. I put i teret. Smiješi se pred njim vedro lukava mudrost grčkoga cjepidlake[181]... Pa, doista, i dlaka se cijepa do nestvarnoga, o tome znaju više ćelavci...

»Što ste rekli?«

»Ništa. Zar sam što rekao?«

»Pazite, meni je kosa otpala od napora, od znojenja. Ne rugajte se čovjeku koji tako izgleda bez svoje krivnje.«

Kao da i jedan ćelavac »tako« izgleda svojom krivnjom? – to sam mu mogao reći, bilo bi poučno za njega, ali nisam se usudio, već sam tako samo pomislio, i to u džepu... Čovjek je bio vrlo srdit, zato mi je i pročitao misao...

»Ima ih, naravno, koji tako izgledaju i svojom krivnjom. To su razni razvratnici i bludnici te ostala pijana bagaža za koju nema dovoljno užeta da se povješa i dovoljno olova da se postrijelja. Paraziti.«

Bludnikom ipak nije mogao smatrati mene, koji... No zar je potrebno da i to dokazujem, kad je tako jasno da ja to nisam. Pa ni što se Enke tiče ja to nisam. Ja naprotiv, što se tiče... eto, Vivijana... ali čemu to dirati? On me vjerojatno htio samo uvrijediti tom aluzijom bez osnova...

»Jer ima ih koji se prave svecima, koji naočigled izdišu od nevinosti, a onamo u njima sve plamti od spolne upaljenosti. Ti gadovi meni onda govore da sam ovakav i onakav, da sa ženom ne znam drugo nego graditi djecu. A što da radim sa ženom? Da joj navlačim crne čarape, da joj vežem crnu vrpčicu oko bijela vrata pa da joj šapćem u uho prostačke riječi? Da, onda bih ja bio za te ništarije *netko,* onda bi me priznali sebi ravnim. Kao da je meni do toga da se s njima izravnavam? I u čemu da se izravnavam? U gadostima?«

Bjesnio je čovjek iskreno. Čak i nekim tonom u kome ni najmanje nije krio prijetnju kao predujam na svoju veliku buduću plaću. Da, on je očekivao nagradu od Budućnosti za svoja sadašnja lišavanja, za svoja pravednička uzbuđenja, čak i za svoje vjerne misli s moralnim postovima i nemrsima. On je htio ući u Raj Budućnosti čist kao svetac i izmučen kao mučenik ne zato da bi mogao više tražiti, niti da bi kod buduće moralne procjene svoje ličnosti dobio bolju ocjenu, već naprosto zato da bi neprestano mogao u sebi nalaziti jednu prošlost kao strašilo, kao užas, kao nešto što se nikako i nikada više ne može poželjeti. Osiguravao se tako od đavolske želje za povratkom, od one glupave radoznalosti koja vuče natrag i sentimentalno pjeva pjesme prošlosti. Znao je da je Budućnost velika i lijepa, ali gdje je ona, na

kojem ga mjestu čeka ulaz u čarobni svijet posut cvijećem i pravdom, ne samo da nije znao, nego se i srdio što ta granica i postoji i što ga muči želja da sazna koliko još ima hoda do vrata Budućnosti.

Zato nije ni volio one koji o tome misle, i uopće ljude koji misle. Gledao je na njih sa sumnjičavim oprezom i budnim neprijateljstvom kao na atentatore što vrebaju na dragocjeni život njegove vjere u budućnost...

Budućnost? A vi, vjerujete li u budućnost?

Nije u prvi mah znao je li to pitao gost ili je još slušao svoju zalutalu misao.

Ne, gost je spavao. Njegovo pravilno disanje dijelilo je noć na jednake kriške mraka, uredno, pravedno, kao zalogaje gladnima.

Što da vam odgovorim, gospodo porotnici, na vaše koliko čudno toliko i neodređeno pitanje? (Tim riječima otpočinje Melkior svoj veliki obrambeni govor.) Kao kratkotrajna jedinka pred sveukupnošću trajanja kakav pojam mogu sebi stvoriti o tome što vi nazivate »budućnošću«? Je li Budućnost tek neko »sutra-prekosutra« koje mogu dosta jeftino kupiti (čak i s popustom), tu dolje kod moga susjeda kiromanta ATME?... Ili je to nešto tamo daleko, vrlo daleko, tako daleko da ne samo premašuje moje trajanje (te bih kao individuum smio reći da me se i ne tiče), nego ni moja misao više tamo ne dosiže, koliko god se trudila da iz sadašnjeg stanja zamišlja buduće događaje? Misao, to je istina, i sama posiže u to prazno, neispunjeno vrijeme preda mnom... i daje maha mojoj radoznaloj mašti. Mašta ispunja buduće vrijeme... ali *čime* ga ispunja? – to je pitanje, moja gospodo. Na tome se iskušava svijest, štoviše – savjest čovjekova: po tome se zna tko kome pripada. Po mašti se zna tko si, po njoj će te odrediti i čiji si.

Htjeli oni ili ne, maštanje je podijelilo ljude... Ali, gospodo porotnici, ono o čemu čovjek mašta – zar je to odlučno za njegovu sudbinu? Ako je, gospodo, budućnost još neodvijena vrpca života, pitam, što moje

maštanje može još izmijeniti na njoj? Ona je već snimljena. Ona već postoji, potrebno je samo da se *dogodi,* to jest, da se odvije za moje iskustvo, za moje oči i moje uši.

Na umjesno pitanje: a tko ju je snimio? (Povici na galeriji: da, da, to, tko je snimio?) odgovaram: – nitko! (Žagor, desno, među teolozima... i lijevo, među kauzalistima.) (Obraćajući se teolozima): Da, to vi teško shvaćate. Ništa bez Demiurga. Vi mislite na stolicu koja škripi pod vama: zar nju nitko nije napravio? Ni ona nije postojala, pa je nastala u jednoj »budućnosti« po zamisli nekog majstora. O, gospodo, kad bi Budućnost bila stolica, čovječanstvo bi u njoj moglo bezbrižno drijemati! Kad bi se ona izgrađivala po koncepciji makar i nekog idiota, nosila bi u sebi ipak smisao (ili besmisao) neke ideje, makar i idiotske, apsurdne, monstruozne, neprihvatljive. Možda bi se idiotu prohtjelo da se četrdeset godina rađaju samo ženska djeca: čovječanstvu bi nedostajale dvije generacije muškaraca. Možete li zamisliti posljedice na području seksualnom, a osobito vojnom. Hvala Bogu, kažete vi, gospodo teolozi, budućnošću upravlja Providnost te održava red stvari i pojava (skrećem pozornost na policijski način vašeg izražavanja što se »održavanja reda« tiče), pa se zato i rađaju podjednako muška i ženska djeca, i prema tome... No, što ste stali, dovršite svoju dragocjenu misao... prema tome, čovječanstvo je zadovoljno, čak i sretno u svakom pogledu, osobito u pogledu vojnom, je li tako? Tako je! Nazdravljamo stoga čovječanstvu za njegovu osiguranu budućnost kad god nam se pruži prilika da se opijemo, a to s velikim uspjehom radimo osobito o Novoj godini.

(Obraćajući se kauzalistima): Vi se, gospodo, dakako smijete tom pijanom zadovoljstvu. Pijanstvo je u početku poetično, kasnije je slično idiotizmu. Vi još uvijek odviše poštujete stari princip *ex nihilo, nihil fit*[182] da biste sudbinu svijeta mogli prepustiti vrlo problematičnoj Providnosti (o kojoj ne postoje nikakva iskustva), a još manje nekom idiotskom hiru. Pošto je dugotrajnim ljudskim iskustvom utvrđeno da

se sve odvija po zakonu kauzalnosti – od uzroka prema posljedicama – to je taj princip jasan kao sunce i snažan kao gora. Dok netko »ne posumnja u srcu svojemu«, gora će stajati i neće sići u more. Ali ako je u vama sumnje kao zrno gorušično, gora će se srušiti. I David je oborio Golijata jer je posumnjao u snagu njegovu. Mislim na Davida Humea, dobrog čovjeka. No bez obzira na njegovo teško sumnjičenje Kauzaliteta (koji se kao neki ATMA predstavljao kao Princip, a bio je zapravo obična *navika*), ja ne želim vrijeđati dotično božanstvo, nego bih samo postavio pitanje: a što ako jednog dana gurnemo kamen a on ne padne nego se vrati na svoje mjesto? To jest, ako posljedice iznevjere uzroke? Ako se iz kokošjih jaja izlegu zmije? Ako se iz papagajskog govora rodi nova lingvistika, retorika, logika, pa i literatura? Ako iz krokodilskog smijeha nastane nova vrst humora? A sve to po navici koja bi duljim iskustvom mogla postati Principom?

Dopustite, gospodo, da se na ovome mjestu zahvalim jednom umniku koji je otkrio u Principu takve poetične suptilnosti o kojima nije ni sanjao jedan Aristotel. To je Sganarelle, sluga, koji je ostao bez plaće zbog čudne smrti svoga gospodara Don Juana, vašeg najdrskijeg sljedbenika. (Obratite, molim, kauzalnu pozornost na uzrok: smrt – posljedica: ostati bez plaće.) Sganarellova je silogistika dadaistička poezija kauzaliteta izražena logičkom nedosljednošću, karakterističnom za tu vrst poezije. Depoetizirana kauzalnom strogošću i svedena na čisti silogizam ona bi ovako izgledala: čovjek je na ovom svijetu kao ptica na grani; grana se drži stabla; tko se drži stabla slijedi dobre savjete; majmun se drži stabla; dakle, majmun slijedi dobre savjete...

– Ja sam majmuni Eustahije Vivijanski, ja sam majmun! – Ugo se derao pod prozorom, cijela ga je ulica mogla čuti.

Neka čuje ulica, on slijedi dobre savjete. Ali Melkior ipak oslobodi uho na jastuku za Ugov noćni vapaj.

– Eto, Eustahije, priznajem, ja sam... što sam ja? – To je već bilo

iznemoglo razmatranje koje se ipak čulo u tišini noći. Zatim još jedan proplamsaj nade prema onom gore zamračenom, nijemom prozoru: – Eustahije Vasionski, što sam ja?

– Majmun – izgovoriše istovremeno Melkior u krevetu i neki glas na ulici. No Melkior nije mogao slijediti svađu na ulici između Uga i neprijateljskoga glasa, jer se ponovo javio Sganarelle silnom retorikom lančanih silogizama. Na čemu se izgrađuje budućnost! Na obećanjima? Što se obećava? Sreća. Što je sreća? Nitko ne zna što je, svi je žele. Željeti znači ne imati; neimaština je siromaštvo; siromaštvo nije bogatstvo; bogatstvo je moć; moćni vladaju; tko vlada ne poznaje zakona; tko ne poznaje zakona vrši nasilje; tko vrši nasilje izaziva strah; tko izaziva strah izaziva i mržnju; tko mrzi ne ljubi; ljubiti valja oprezno; oprez je majka mudrosti; mudrost nije glupost; glupost se sama hvali; hvale se hvalisavci; hvalisavci lažu; u laži su kratke noge; noge su dio tijela; u zdravom tijelu zdrav duh; duh je Hamletov otac; otac je glava obitelji; obitelj je ćelija društva; društvo je skup pojedinaca; pojedinac ne znači ništa; »ništa« ne postoji; postoji ono što misli; mislim, dakle, jesam; jesam i nisam; nisam što sam bio; bio je vedar dan; dan je poslije noći; noću se spava; spavati ne mogu; ne mogu se zaustaviti; zaustavite me, molim vas; molim vas, zaustavite me; molim vas, molim vas... Zar nitko neće? Gospodo porotnici...

– Nitko – javi se glas iz praznog vremena oko Melkiora.

– No da, jasno... Ali vaša je osveta bijedna, gospodo! – vikne on izronivši iz vrtloga logike. – Zar se može ostaviti čovjek u tom paklenom krugu zaključivanja da se vrti zauvijek? Pustite me da hodam po ravnoj crti trajanja, i uputit ću se pjevajući. Ne zanima me brzina (ja mogu i puzati) niti me plaši vječnost preda mnom. Na pitanja Sfinge odgovorit ću mukanjem, jer ne znam odgovora, i pustit će me da prođem. S one strane je Edip kralj, ocoubojica, muž svoje majke i brat svoje djece. Njega je čekala njegova tragedija u budućnosti i nikakvo je vrijeme nije moglo odvratiti od njega. Vrijeme ju je samo donijelo i

pustilo kroz sebe da bi se mogla dogoditi. Da bi postala *gledanje* i *slušanje,* ispunjenje predviđanja i strahovanja. Da bi prestala da postoji kao strah i maštanje, da bi postala stvarnost jednog užasa. Vrijeme je strašna dimenzija postojanja, moja gospodo, u kojoj se podmuklo kriju naše budućnosti. Ja mrzim vrijeme, ubojicu svega živoga!

Ali vratimo se sada vašem pitanju: što da vam na nj odgovorim, gospodo porotnici? Nisam ratnik da bih vjerovao u pobjedu. Nisam državnik da bih vjerovao u silu. Nisam pjesnik da bih vjerovao u slavu. Nisam vjernik da bih vjerovao u trublje anđeoske na posljednjem sudu. Nisam pokajnik da bih očekivao milost. Nisam očajnik da bih priželjkivao smrt. Ja sam čovjek, začet u sljepilu strasti, u mraku utrobe, porinut u vrijeme za mučno trajanje. Dali su mi na put radosti i boli (više boli, manje radosti) i dva oka da gledam mučenje i dva uha da slušam jecanje najmukotrpnijeg bića koje je izmislilo i plač i smijeh. I usta su mi dali da žvačem gorki zalogaj. I jezik da govorim: jao! Dali su mi ruke da gradim i rušim, da grlim i ubijam. I noge da bježim kad me progone, i sam da progonim. Imam srce da bih trpio jače od svih životinja. Imam razum da bih se mogao nadati sutrašnjemu danu koji bi mogao donijeti nešto radosti. A kad radosti ne bude, opet ću se nadati i lažima ispunjati misli svoje da bi mi san pao na oči. I sanjat ću da sam *živ zauvijek.* Ali probudit će se tada Polifem, kiklop jednooki, i navalit će golem kamen na spilju moga sna i neće biti izlaza. Zgrabit će me nešto strašno, ogromno, i probudit ću se u rukama ljudoždera...

I ne zna se koliko je još trajala noć, ali netko je izvana pokušavao da snažnim udarcima provali kamen na ulazu. Melkior je osluškivao udarce kao spas. Želio je doviknuti »živ sam, tu unutra«, ali nije mogao; htio je i sam lupati, ali nije se mogao micati. Udarci su postajali slabiji kao da odustaju. Njega uhvati panika, otići će, i prodere se iz sve snage: »tu sam, živ sam!« – »E, pa onda otvorite«, javi se glas s one strane. Spasilac kao da se i nasmijao gunđajući nešto. Melkior sjedne u krevetu. S prozora ga pogleda nevoljko sivi dan jesenji, tmuran i mokar

od kiše.

– No, otvarajte! – reče glas i lupi šakom u vrata srdito.

– Odmah... – Policija, pomisli i sjeti se učas... No divan je bio prazan. Čak i raspremljen s uredno složenom posteljinom na uzglavlju s izrazom »hvala« i pozdravom.

Pred vratima je stajao gradski grb na službenoj kapi s koje se cijedila kišnica.

– Kakav san! I mrtvi bi se probudili... – reče grb sa zavišću. – Imate poziv.

– Od policije? – osmjehne se Melkior, a riječ ga mune tjeskobno u želudac.

– Kakva policija! – i kažiprst pokaže grb na kapi. – Od vojske. Gradski vojni odsjek. Potpišite ovdje. Taaako. Hvala lijepooo...

Pa to je sve ispalo nekako... »u civilu«. Jedino kapa... No grb je gradski, historijski, tramvajski. Miroljubivo – kakva policija. He.

Na stolu je ležao poziv, licem okrenut kišnom danu. (Da, tako se to i zamišljalo: stići će u kišni dan. Vojni su dani kišni, po propisu sivomaslinastom.) Mali bijeli kvadrat isticao je svoju silu: na čelo ispisao moć krupnim slovima, i dalje nešto sitno drobio, detalji izvršenja, a to je već svejedno... Sudbina je ušla pod krov moj...

Melkior je stajao nasred sobe kao idiot: bos, u prugastoj pidžami (ludnice) i drhtao. Ukočeni osmijeh iznenađenja nije silazio s njegova lica. Ovako ujutro dođu i odvedu na *izvršenje...* Govorio je *he* od vremena na vrijeme, *he,* šibao svoje preplašeno magare da se pokrene. No magare oprezno striže ušima... He! Kad bi ovako mogao ostati... zauvijek!

Odbačena cigareta izgara nasred ulice. Opušak bačen s visokoga prozora. Priličan komad, gotovo pola cigarete, a vjetrić blago pirka: mogao bi još dugo poživjeti, petnaest-dvadeset minuta uz povoljne uvjete. Možda i dulje, koliko živi kukac što prelazi ulicu. Žohar. Ne, čik je pala krijesnica... Grešnica izbačena iz kreveta gdje je svršila ljubav. Poletio je u svijetlom lûku kao meteor, kroz prozor – na ulicu. I dimi iz žeravice. Sagorijeva, živi...

»Mogao bih skrenuti s pločnika, poći do njega nasred ulice i ubiti ga, zgaziti.«

Ubilačka misao koja zahtijeva odluku i radnju gaženja. Ubijanja. »Jer glupo je da čik živi nasred ulice kad je gore u krevetu mrtav umor i dosada. Kraj.«

»Ti mene više ne voliš, to znam. Ti bi mene sada najradije bacio kroz prozor palcem i kažiprstom kao čik, da me netko zgazi dolje na ulici. Popušio si ti mene...«

»Opet ću ja pušiti...«

»Da. Drugu cigaretu. Gotovo je sa mnom. Ja sam opušak.«

»Ti si lula.«

»Sada sam i luda...«

»Rekao sam lula.«

»Zašto lula? Ima li u tome želje za mnom?«

»Lula se ne odbacuje. Što se dulje puši bolja je.«

»Kao violina. Što se dulje svira...«

»Da, kao violina.«

»I ti ćeš svirati?«

»Kao virtuoz!«

»Neću kao virtuoz. Sviraj obično.«

»*Obično* svira se na kontrabasu. Ali na violini virtuozno. Ti si violina. Pogledaj se tamo u ogledalu, cijela, gola: zar nisi violina?«

»Jesam. Da sviramo?«

»Ne. Da spavamo. Ja sam regrut. Ošišan. Šajkača mi sjedi na ušima. Opasač iznad dragonera, kad ti kažem, lutko moja blesava!«

Pije čiča bozu, bozu, pa neće da plati... zavrišti truba.

»Ti si je probudila tvojim *da sviramo!* Ti si... Gdje si?«

– Da ne tražiš ti Gretu Garbo, lafe? – ceri se podnarednik sa svoga kreveta. – Drolje su ti to, don Jovane, sve te noćne ptice: čim svane, otprhnu. Vjeruj ti Čičku, starom garnizonskom mačku.

Soba se nasmije suhim laskavim smijehom u mamurnom sivilu hladnog, besmislenog svitanja.

... ako, čiča, nećeš platit, ja ću tebe mlatit... više truba u kasarnskom dvorištu u sivo nebo. Dreči u Melkiorovo blesavo, pospano uho: Ustaj! Kralju i Otadžbini da senjaš konje! Nisi u hotelu, mazo kilava. Skupi dupe i napred-marš, pravac konjušnica!

Prodoran mlaz stajskog smrada sukne mu oštro u nozdrve. Ali konjski amonijak razbistri tromi mozak i probudi svježe jutarnje, nevojničke misli.

Zar su to kralju tako mili konji? Svi su stariji od mene godinu, dvije... To je valjda duboka starost u konjskoj gerontologiji. Otuda ta pažnja. (Iznad boksova svakome stoji na tabli ime i godina rođenja.) Pažljivo i lijepo. Drago mi je što se konji cijene.

– Mir-no! – drekne podnarednik koji je iz nekog razloga sebe zvao Čičkom.

Sve se ošišane glave pod šajkačama zatresoše na mjestu: kroz njih je, po žici discipline, prostrujao Čičak. Stajali su u stroju na hodniku konjušnice pred boksovima i čekali Čičkovu komandu da uskoče u boksove, svaki svome konju. Razmažene životinje ujutro su srdite i gladne, grizu i tuku, bijesno ržu, ne dopuštaju da im itko prilazi. Regruti su drhtali.

Melkior je čitao imena na tablama: PRINC, CEZAR, LIZA (kobila), BATO, ZIKO... On je stajao pred Cezarom. Bolje, Cezar je stajao pred njim i besposleno mahao repom. Čekao ga je.

O, moćni Cezare (prozbori jadni Melkior drščući pred silnim sapima) nije u mene srce Brutovo. Cjelivam ti moćno kopito, al' ne da laskam ti, već molim te da me njime ne mlatneš i da živ se vratim od tebe. Primi moje podvorenje kao vjernost Marka Antonija, što ljubio te i bojao te se i bojeći se štovao te kao i ja što poštujem tvoja stegna svemoćna i tvoje zube razorne što u bijesu pravednom...

Cezar zarže nestrpljivo, dosadila mu besjeda. Da se prijeđe na stvar! Ali to je psihološki trik silnika, zna to Melkior, a jasno mu je da nije izmolio milost; ne smije prići tiraninu. Sa strepnjom je čekao Čičkovu komandu: znao je da se neće maknuti s mjesta.

– I onda, mangupi – šeta Čičak važno pred strojem (na njemu počiva ova vojarna!) i daje uputstva – da ne kažeš kasnije da ti nisam reko da mi konji budu ko primadone! Jas-no? A šta se smiješ, ti tamo novajlijo, je li, ptico materina? – To se odnosilo na Melkiora, ali on se baš nimalo nije smijao. – Ti znaš šta je prima-dona, a?

Melkior šuti, boji se zamke. Mangupi se gurkaju u rebra, obrazi im se nadimaju od smijeha.

– Ta kako? – snebiva se Čičak svemoćno. – Intelek-tu-alac, pa ne zna šta je primadona! Čuste li vi ovo, moji sirotani? – obraća se stroju.

Stroj zna da još nije čas, još se suzdržava.

– Šta si, inženjer? – pita Čičak Melkiora kao da mu je poznavao oca.

Melkior zna da već valja ulaziti u Čičkovu stupicu, dulje opiranje moglo bi ga još više ozlovoljiti...

– Profesor – promrmlja.

– Ma šta kažeš? Profa? – veoma se obraduje Čičak. – Onda ti znaš kako se gasi sijalica?

– Pa... znam. – Što može, mora mu tako odgovoriti: to je predviđeno. Čak i prstima pokaže kako se okreće prekidač, da bi veselje bilo veće.

– Eh, tako – razočara se Čičak (a stroj se još drži) – tako zna i ovaj tu Krele – pokaže na malog vojnika vječito začuđena lica. – Je li, Krele, da znaš?

– Što, podnarednиče? – Krele je bio rastresen, nije pratio...

– Kako se gasi sijalica...

– Pa da se laje! – odape Krele kao lekciju.

– Na koga?

– Na nju, sijalicu.

Štalom zaori smijeh od kojeg i konji zarzaše, i njima je smiješno.

– Lažeš! – nadvikuje Čičak i konje i ljude. – Lažeš! – Pokvario mu ovaj Krele zabavu! Mamlazi se zato i smiju, njemu se smiju, majku mu... – Kažeš, da se laje? Pa laj, Krele. Laj evo na ovu iznad tvoje glave – osvećivao se Čičak. – Laj dok se ne ugasi. Počinji!

I Krele zalaje, oštro i predano, kao najljući pas.

Ali varao se Čičak, njega je to, čini se, zabavljalo. Lajao je u svim registrima i tonalitetima interpretirajući razne pasje karaktere, čak i situacije. Skvičao kao razmažena mala pudlica, režao kao ljuti bokser-derač, lajao službeno i lijeno kao pas-noćnik na lancu, razdirao se kao glupi pas-histerik koga kuja neće, lajao veselo zadirkujući prolaznike

kao pas-skitnica i zavijao tužno kao da je jučer sahranio gospodara. Doista je znao lajati. Sve je zadivio, čak i ganuo, čulo se mrmljanje u stroju.

A Melkior mu je zavidao. Što nije, do đavola, znao kako se gasi sijalica! (Pa to je sada jasno – lajanjem! Eh, sada – Kolumbovo jaje. Šipak!) Sad bi lijepo stajao tu pod žaruljom i lajao po miloj volji kao da pjeva pod božićnim drvcem: u štalici... Ne bi morao prilaziti veljem Cezaru i moliti milost pred njegovim kopitom. Jer Cezar je čuven konj u ovoj konjušnici po svojim carskim hirovima. Možda bi izvoljevao da mu priđe netko ravan njemu, neki slavni konjanik, Colleoni, Gattamelata, Napoleon, a ne ti, ošišani regrut Melkior, pun ljudskog straha. Bucefal je htio samog Aleksandra zvanog Veliki. Bucefal se bojao svoje sjene... A čega se ti bojiš, dični Cezare? Zar Ida Martovskih? Da upitamo ATMU, on to zna? No, možda će to biti i nešto kasnije, a možda i prije, dragi Cezare, tko zna te svinjarije od kojih vi konji i konjanici pravite historiju? Ali tvoj ti Kapitolij ne gine, zarzat ćeš čuveno *tu quoque*[183] uskoro.

Mrzio je Cezara i rugao mu se. A Cezar je frktao pomirljivo: »ne boj se« i licemjerno mahao repom.

Da, ne boj se... a onda kopitom! Ti zavidna i glupa životinjo, rebra ćeš mi polomiti! Đavo da nosi tebe i cijeli rod tvoj ratnički!

Nismo mi ratovali, gonili su nas.

Tolika snaga, a gonili su vas! A što njih niste grizli i mlatili nogama? Što ih niste zbacivali sa sebe »mačjim leđima«?[184] Nego nas tu nedužne mladiće sada mučite. Da, ali to su bili slavni konjanici (na vama nisu jahali ni Sokrat ni Platon). Bojne trube, juriši, galopi!... Spomenici u efektnim pozama!... Ni Homer ni Shakespeare ni Dante nemaju takvih spomenika kao ti, Konj Veliki! Veliku si slavu stekao!

– Konj'ma! – zariče odjednom Čičak da se štala zatresla. A od te riječi rodio se čudan pakao: pomiješali se ljudski i konjski glasovi u

stravičnom vrisku (jedni su se drugih bojali), u rzanju i jauku pogođenih kopitom. Jurnuli momci na juriš u boksove i nasta strašna vika molbena:

Princ, primi!
Liza, primi!
Bato, primi!
Ziko, primi!

....
....
....

glasovima punim jadnog ljudskog očaja kao da svaki nekog svoga sveca zaziva. Odjekuju udarci kopita u drvene pregrade, a jadni mladići odskakuju, uklanjaju se udarcima, podmićuju uzvišene životinje kruhom i šećerom, a poneki, smioniji, smiruju ih (krišom) šakom među oči. (Šakom na konjsku svetinju! – to se teško kažnjava.)

Ali nije bilo spomenuto slavno ime Cezarovo. Nije bio zamoljen da izvoli – »primiti«. Njegov konjušar se nije javio. Nije jurnuo u boks pod Cezarova kopita. Ostao je na hodniku s »Krelom« koji je još uvijek nepomirljivo lajao na žarulju.

Na Čičkovu zapovijed Melkior se nije maknuo. Možda se i htio pokrenuti, nije želio prkositi, ali noge se nisu htjele pomaknuti. Sav njegov strah je u njih sišao i one se usadile u sigurnosti, lako udarajući koljenom u koljeno, jedna drugu tješeći. Tada neki mrak se počne spuštati. »Krelina« se sijalica stala gasiti, a njegov lavež bivao je dalek, dalek, jedva čujan, negdje iza gluhih brda... »Ipak ju je uspio ugasiti«, pomisli sa slašću Melkior roneći u tminu...

Kiša pljušti po očima, munje sijevaju, gromovi ga biju u glavu... On se pritajio lukavo i čeka da nepogoda prođe. Počelo se već i daniti,

razabire tužno sivilo: oči mu gledaju u maglu; čuje čudne glasove gore, iznad svoje glave, plivaju po zraku meko šapćući, nježno, obazrivo, anđeli se dogovaraju. Neka, pričekat će ipak dok se sunce ne pomoli, da ga ogrije i osuši od ove kiše i noćnog užasa...

Ali kiša pljusne ponovo... I pljuske pljušte po njegovim obrazima... Ljudske riječi tu na dohvatu... Konji, konjušnica...

Otvorio je oči. Lica... mnoštvo čudnih nosova... »Krelina« sijalica gori gore pod gredom... Prestao je lajati...

– No, šta je, mazo, vidiš li me? – upita ga odozgo lice Čičkovo, ogromno, okruglo, napuhano, na crvenom balonu. – Eh, što nemamo parfimerijskog roda oružja, to bi bilo nešto za tebe, lutkice! Da mirisnim sapunima rukuješ, a ne ovim konjskim govnima – šalio se grubo Čičak iznad Melkiora, a ruke su mu još stajale spremne za pljuskanje. – Žao mi je, bebo, šta ćeš, to ti je vojska – govno i mokraća. Muški posao. Možeš li da ustaneš?

Melkior se pomakne. Osjeti prljavu mokrinu oko sebe i na sebi (polijevali su me iz konjskog pojila) i klone natrag nemoćno. Ležao je na mokroj i smrdljivoj slami, u blatu. Oko njega mnoštvo cokula u krugu, a iz njih noge izrasle, vitke kao stabla bolesna, uvijena u sivomaslinaste povoje. A iznad njega lica, radoznala, podsmješljiva, strana, nepoznata. Izdao sam Cezara – i nekakav ga osmijeh zaškaklja na usnama.

– Dignite ga – zapovjedi Čičak. – Izvedite ga napolje... ti i ti, nek se prozrači...

Dan je svitao, siv i očajan. Iz golih crnih grana neke su strašne ptice graktale. U daljini grad se budio, protezao, zijevao u beznadno nebo mrmljajući zlovoljno.

Melkior se strese od hladnoće: mokrina oko vrata, mokro na plećima, na prsima, na glavi, mokra šajkača. Mokro, pomokreno življenje.

Pridržavaju ga sa strane dva regruta milosrdna.

– Dobro si to izveo, mangupe – progovori regrut lijevi. – A ni upala ti pluća sad ne gine. To je mjesec dana bolnice, a poslije najmanje tri tjedna poštede. A s malo sreće možda i otpust kući s mrljom na plućima.

– Ništa nisam izvodio. Mislim da sam se onesvijestio.

– Misliš, dakle, jesi – onesvijestio si se... – smijao se lijevi. – Hajde, brate, ne boj se, ne daju meni masnu supu. U istom smo govnu.

– Imaš groznicu, treseš se – reče desni s nesebičnom nadom. – Sutra se javi u ambulantu.

– Mokar sam, hladno mi je – zacvokoće Melkior. – Zar se ne bih mogao još danas javiti?

– Za danas je kasno. Moraš se javiti odmah poslije ustajanja naredniku u eskadronu. – Zatim, pogledavši prema paviljonu u kome su se upravo upalila svjetla: – Vidi, u hotelu se bude, pidžamice ustaju.

– Što su tamo, oficiri? – upita Melkior naivno.

– Pidžamice? Zlatni lančići oko vrata. Ministarski porod! – reče desni skidajući šajkaču s podrugljivim poštovanjem. – Mliječna braća našeg mladog Veličanstva – doda šapćući u Melkiorovo uho.

– Ovo je, mora se znati, »uzorna škola surovosti vojničkog života« – reče lijevi. – Oni tamo predstavljaju *uzornost,* a mi konjušari *surovost* škole. To ćeš već čuti na »teorijskoj obuci«.

– A oni... ne čiste konje?

– Tamo je obrnuto: konji njih čiste.

– Prekomandovali su momke iz puka da im brišu stražnjice – reče desni bez humora. – Tatice izmislile »auto-četu« da se djeca ne bi dosađivala. Vozikaju vojne automobile po prijestolnici, a nedjelje provode na maminoj hrani. Vraćaju se u vojarnu uglavnom u

ponedjeljak, neki ne dolaze i po nekoliko dana, ovisi o tatinoj moći. Sada idu na kakao u trpezariju.

– A kad počne rat, otputovat će s mamama u Švicarsku na liječenje proširenih hilusa. Ti moraš krv pljuvati, druškane, da bi se dokopao bolnice. Ukoliko te konji prije ne dokusure.

Melkior uzdrhta od tih perspektiva. Ništa nije pomoglo: ni post ni bdijenje. Ipak ga je ščepao Peharek! Otpremio pedeset i šest kilograma ovog jadnog tijela (đači-vojniči... kral i otaždbina) Čičku-dreseru u kraljevski rezervat, ograđen bodljikavom žicom. Zavlačio, otezao, prošao kroz preglede, komisije – a jok! Tu se, bato, spremaj da liješ krv i gineš! A Melkior dršće u predvorju smrti od studeni i straha i stotinu još drugih neizrečenih tuga. Nije za taj Čičkov »muški posao«... konjska mokraća i blato... izdaje ga muškost, prokleti znak usklika pred njegovim životom!

– Ima suhe slame iza konjušnice, zavucimo se tamo do crne cikorije. (Ah, Cikorije Hazdrubaloviću, prijatelju krotki! uzdahne Melkior.) Pa ti se treseš, druže! Dođi ovamo – odvukao ga lijevi iza konjušnice i naprosto zakopao u slamu, samo mu je lice ostavio slobodno – da može gledati rađanje ovog divnog dana.

– Ti se moraš svakako izvući odavle – govorio je desni ozbiljno zamatajući cigaretu od prašine što ju je pokupio po džepovima. – Jako si slab, a još nisi vidio ni pola nevolje. Zrak će te otpiriti kad uzjašiš na konja. Jesi li kada jahao?

– Jesam. Na magarcu – nasmiješi se Melkior u slami: počeo je osjećati toplinu.

– Pa da, tamo dolje kod vas i nema konja. Ja sam sa sela, od djetinjstva jašim, ali ovih se i ja bojim. To su pokvarene životinje. A tebi je dodijelio Cezara, najgorega. Pazi, Čičak te uzeo na nišan. Izvuci se. Tu ćeš propasti.

U trpezariji za doručkom do njega je sjeo »Krele«. Ne po svojoj volji, već po nekom rasporedu, ali čini se da je on to primio kao sretnu okolnost, želio je razgovarati s Melkiorom koji nije dodirnuo jela.

– Nemoj se ljutiti – reče »Krele« gledajući krišku kruha ispred Melkiora namazanu nekom crnom marmeladom. – Ja sam ono tamo namjerno, znaš. Ti si ipak viši intelektualac, profesor, je li? To se i vidi. A meni je to, da ti kažem, zabavno. Uvijek sam volio lajati, to jest, vau-vau – pse imitirati. Mogu ih sve uzbuniti koliko god ih ima na dohvatu moga glasa. Jednom ću ti pokazati, noću, vidjet ćeš.

– Vjerujem ti, dragi...

– Zovi me *Krele.* Mani, neka se naviknu, to je korisno.

– Šta je korisno?

– A to, da ti nalijepe neku etiketu. »Krele« je isto što i kreten, naziv od milja. Jer ponos... što, da budem ponosan? Ponosan regrut, ma što kažete! A zašto ne jedeš? Nećeš? Mogu li ja? Hvala ti ko bratu. Da se s ponosom naganjam sa starom droljom Lizom (mislim kobilom), a ona mene kopitom može baš usred ponosa, ha? A jok! Radije lajem na sijalicu! – Mljackao je slasno svježi kruh s crnom marmeladom i govorio povjerljivo, otkrivajući svoju tajnu. – Zna on da je nitko i ništa. Ti misliš da ne zna? O-ho, Čičak ima sedam fakulteta! Ali ja ih imam devet! Jesi li imao kada zakrpljenu zadnjicu... ili naprosto bez zakrpe, rupu? E, ja imam i tu visoku školu, a Čičak je nema, njemu je vojska oblačila čakšire. Ali on sada ima vlast, a ja je nemam. Zato kad se on izvoli rugati, treba samo pogoditi kojim pravcem želi da se krene. Njemu je to potrebno, razumiješ? Što bi on bio, na primjer, pored tebe? Neki kukavni kukac. Gnjida. Ti znaš Pitagorin poučak, a on – da konj ima četiri noge. Zato ga se čuvaj... jer on će te sa sve četiri, da te đavo odnese!

– Pa što sam mu ja skrivio? – snebiva se Melkior i dolazi mu da zaplače. – Ja... sam mu pokoran.

– Pokoran, a usto misliš... i tako dalje... što da te citiram, zna on to. Zato te i pita kako se gasi sijalica. Da bi ti uništio misao. A u tebi se buni dostojanstvo, ljudsko, je li? Mani to. Insekti će prije ili kasnije pojesti čovječanstvo, ima ih milijardu milijarda puta više nego nas. Ja sve gledam sa tog stajališta i ne uzbuđuje me naše privremeno dostojanstvo. To prepuštam velikanima. Budući arheolozi neće naći ni traga od svega toga na njihovim kosturima. Za stotinu godina, a možda i ranije, pojavit će se na tržištu Hitlerove kosti, dakako lažne. Amerikanci će plaćati teške dolare za jedan Hitlerov plombirani zub, za dvije Mussolinijeve vlasi, mada nema nijedne na glavi. Sve su to jadne gluposti, lopata i lopata, i ništa više. Treba sada živjeti. Sačuvati žive kosti ispod Čičkove vlasti, makar i lajući na elektriku. Ali ti, čini se, imaš drugu taktiku. Neka. Čuvaj ga se. Cezar je, kažu, već dvojicu ubio. Kad ubije trećega, ucmekat će ga. Kakva satisfakcija za trećega, a!

Pala je neka zapovijed u trpezariji. Svi su poustajali.

– Evo, pokret – reče Krele gurnuvši Melkiora da ustane. – Danas dijele čizme i opasače, kožna galanterija. Idemo u magazin.

Krele ga je čekao vjerno ispred magazina. Kad se Melkior pojavio, nasmiješio se skeptično.

– Nisam siguran da li je to baš dobro – reče ogledavajući ga. – *Ovako* padaš u oči, navlačiš pažnju.

– A što? – pita Melkior nepovjerljvo, čak i s nekim strahom.

– Hajde, brate, svatko će pitati: kakvo je to strašilo? A sada si se i čizmama kompletirao.

– Kako misliš? – ne odaje se Melkior.

– A tako, sve je na tebi od maloga brata. Osim čakšira; njih kao da ti je Falstaff[185] ostavio u naslijeđe. Šajkača na ušima, desna čizma – čamac, a lijeva... nažuljat će te, proklinjat ćeš, vjeruj bratu. To je strašna stvar u vojsci kad glođe obuća: možeš se do kosti izribati, vrlo važno,

napred marš, to nije bolest. – Zađe mu iza leđa i pljesne rukama: – A vidi gdje mu je dragoner! A kako ćeš se ti opasati, strašni ratniče? Pod prsima, kao gospođa Récamier, u stilu empire? Ne valja ti to, brate, upadljiv si.

– Pa ja nisam želio... – brani se Melkior. – Uzeo sam što su dali.

– Hajde, ne pričaj bratu, sam si uzeo – inzistira Krele. – A ti misliš da su oni veslo sisali? Da ne znaju kako se prave strašila za ptice? Praviš od sebe nakazu i misliš zgadit će im se i otjerat će te kući?

Krele hoda uz njega sitnim koracima, ali kori ga očinski zrelo, iskusno, a u načinu ima iskrene zainteresiranosti, čak i zabrinutosti. Pita se Melkior: što je njemu stalo do mene? nema ni dva sata da se poznajemo? i ne vjeruje mu, uvlači se u sebe i šuti.

– No da, ti se čudiš što sam ti se nadovezao? A kad, brate, ne mogu gledati toliku naivnost u pametna čovjeka!

– Otkud ti... nisam ja pametan.

– Ne cifraj se, jesi, pametan si. Samo si neki smetenjaković i... nadasve, naivčina. Gledam te već drugi dan: sjediš, ne jedeš, prezireš. Od bijesa ne uzimaš hranu... ili po nekoj metodi... ali prezireš strahovito superiorno. To je Čičak osjetio. I psi osjećaju čovjeka koji ih ne voli, a u Čička je taj instinkt vrlo razvijen, da znaš. Pročitao te. Čuo si jutros kod ustajanja ono »lafe«, nešto si sanjao, što li (Melkioru se otkine uzdah, bolno, iz dubine, za Vivijanom, iz »sna«...) – još uzdišeš – a ja odmah pomislio: burazeru, čuvaj se. I gle, odmah u konjušnici »Kako se gasi sijalica?« I baca te Cezaru, đubre jedno! Ja sam te izvukao iz »sijalice«, a nesvjestica ti je možda i život spasila. On se i sam boji Cezara, jasno da te htio udesiti. Da znaš s kakvom te slašću pljuskao dok si ležao bez svijesti, kao da si mu majku psovao. Zamrzio te na prvi pogled. I što, kaniš dalje izazivati tim čakširama i šajkačom na ušima?

Krele je imao pravo, uviđao je Melkior. Možda u tog momka ima doista onog čudnog poštenja koje nestrpljivo traži čovjeka da bi mu

pružilo svoje prijateljske ruke. Kad se pogledao u staklo na vratima kantine, vidio je u njemu doista neobično strašilo. Prekjučer se oblačio u magazinu uzimajući iz hrpe smrdljivih prnja, bez osobite namjere, prvo što mu je dolazilo pod ruku, nehajno, do đavola, svejedno što stavlja na sebe, sve je gadno poniženje i prljava travestija. Komadi rastrganih tjelesa sivomaslinasto-masnih-prljavih, natopljenih znojem i mukom jadnih pokojnika. Iz pokolja vojnog skladišta izmrcvarene odjeće izašao je Monstrum (nekada zvan Melkior) sastavljen od raznih dijelova tuđih tijela, te se i sam čudio što hoda na dvije noge kao čovjek.

Mladi intendantski potporučnik, ženskasto ljepuškast i gizdelinski udešen, nasmijao se nehajno i nekako gadljivo kad je Melkior došao potpisati revers i upitao ga površno: zar nema nešto bolje tamo unutra? Melkior je odgovorio: nema – i uputio se s mjesečarskim osjećajem odsutnosti preko pustog dvorišta, kao preko čudnog svijeta koji je neka okrutna mašta izmislila.

Tu je sreo i oficira kome se naklonio i rekao »dobar dan«, a ruke mu se izvjesile iz kratkih rukava. Oficir, ugojena dobričina, prasnuo u smijeh i odzdravio mu: »I tebi dobar, mladiću. Novajlija, a? Alaj si elegantan, brate!« i ponovo prasnuo u smijeh.

Otac, pomisli Melkior ganuto. Možda ima sina, ovakvog mršavog klipana... Nije znao da se smješka sjećajući se sada oca-oficira...

– A ti se kanda smijuljiš – javi se Krele s boka – misliš, lupam ja, a? Dobro, kad nagrabusiš, javi mi se.

– Ma ne, oprosti, nečeg sam se sjetio... – A on se uzeo brinuti o meni! pomisli Melkior, ali prikrije osmijeh. – A što ne bi ti nagrabusio? Sve o meni brineš... Može Čičak i tebe da »pročita«.

– Mene... kn-kn – mahne on glavom uvjereno. – Ja sam kod njega zaveden kao Krele, mene on i ne čita. Nezanimljivo, tabula rasa. Ali ti si knjiga, primamljivo štivo, prilika za afirmaciju: »profesore ja zavitlavam«.

– Pa i ti si intelektualac, studirao si...

– Tri semestra kemije, i to onako... ne znam dokraja ni ono *ha dva...* Ali što se vrhunskih škola tiče!... A što sam imao druga! Strašna mangupčina! Dama s psićem šeta po parku, odvezala ga da se životinjica razgiba, zbog probavice. Skakuće psić, zabavlja se, a moj drug zaštekće, namami ga u grm, pa u vreću... i prodaje ga u drugom dijelu grada. To je već bila postala i afera u novinama, možda si i čitao. Od njega sam i naučio lajati. Sve je znao imitirati: kretene, životinje, nepodmazani kotač, krevet, petrolejsku lampu kad se gasi. Provodili smo zimu u napuštenom šlepu na Dunavu. Oko nas led, duša nam mrzne, a on uzme imitirati komarce i ljetne bube, dočarava ljeto, bog ga ubio, ko što ga je i ubio, i stvarno – biva toplije, nekako svijetlo, veselo ko da je sunce pripeklo. Imitirao je čak i moljce kako mu izjedaju »zimsku garderobu«. Vidi – garderobu! Imali smo jedan kožuh od nekog smrdljivog prča, uh kuga jedna, ljudi su bježali pred nama, a nosio ga »po dežurstvu« onaj koji je išao da nabavi klopu. »Klopa« to ti je njupa, kako bi ti rekao – hrana.

– Pa što ti je s drugom? Nije više živ?

– Vjerojatno nije. Pošao na deregliju brodarima na slavu i nikada ga više nisam vidio. Nakresan upao u Dunav, odnijela ga voda. – Krele je govorio ravnodušno, kao o izgubljenoj stvari. – Ali ja vjerujem da je pobjegao s njima, sakriven u šlepu. Sjajno je pjevao (bariton) češku pjesmu *Teče voda, teče...* Pobjegao on Dunavom u Češku, oslobodio se mene, bio sam mu na teretu...

– I ostao si sam u šlepu?

– Prešao sam u građanski život. Uposlio se. Raznosio novine i mlijeko. Poslije, smoking, asistent u baru. Pomagao sam mađioničaru, naučio trikove, skidao satove s ruku i tako... radio na svoju ruku, bez dozvole i dospio u ćuzu. *Teče voda, teče...* Bio sam i biljeter u cirkusu i rezervni clown. Uskakao sam kad je trebalo. Znao sam sav program, ali

mene su uglavnom polijevali i tukli, i to ozbiljno, bez trikova. Ali to je ništa. Ljubav, ljubav je bila moja katastrofa. Primadona Mary, glavna akrobatkinja, bez maloga prsta, bogati, na kojoj li ruci? vidi, više se ne sjećam, odgrizao joj bijeli medo. Ona misli, kakva bunda! i miluje niz dlaku, a njoj bunda cap! otfikari prstić. Ali to je tako vješto krila, da se, vidiš, ne mogu ni sjetiti na kojoj li ruci. No svejedno, desna ili lijeva, nijedna me nije nikad pomilovala, mada bih im bio izljubio ja svih deset, odnosno devet prstića.

– A ono u baru, mađioničar... je li mu možda bilo ime Adam? – pita Melkior tek onako.

– Otkud ti sad Adam? Bogami, stoj! jest, Adam! Otkud znaš? Zaista, Adam mu je bilo ime, a imao je i neku »Bramaputru« kao artistički dodatak, nešto... ne sjećam se. Pa jasno, Adam, zato su mu i zvali ženu Eva.

– A Eva bila isto iz cirkusa?

– Blagajnica, strašno lijepa, zato je direktor i postavio da prodaje ulaznice. Za njom i taj Adam došao u cirkus. Padala je Eva ko zrela dunja mirisna u svačiji krevet. Obredao se kod nje cijeli cirkus, sve što je muško, do foke i majmuna, pa došao i na mene red. Zaboravio ja mog (vidi, mog!) anđela krilatog Mary i udario tjerati stvar s Evom-blagajnicom. Posumnjao nešto »Bramaputra« u moral svoje gospođe, šuškalo se to naveliko, svi su znali, jasno, osim njega, kako to već po pravilu biva, a ona, arcidrolja, kako opet po pravilu biva, »povjerila« mužu kako ja sve nešto nastojim oko nje i ne zna više kako da se brani, pa već se o njoj i govori koješta, ako nije čuo, uskoro će čuti... Jasno, gdje bi on mogao vjerovati da bi ona, onolika ljepota, sa mnom, vidi, neuspjelim sinom nepoznatog oca i slučajne majke, kao da su me pravili u kanti za smeće. Dakle, ukratko, prebio on mene (jadni ATMA, misli Melkior) u štali te su se i konji na me sažalili, a ona u sav glas pjeva napolju, valjda da se ne bi čuli moji jauci. Mislim, saznao je sve i primam zasluženu plaću. Samo ne razumijem zašto ona pjeva? A kad je

prestao, ona uletjela u štalu i kao čudi se, predbacuje toliku odmazdu i moli milost za mene i kao neko oproštenje, jer sam još mlad i tako dalje. On ponovo udri po meni, a ja se čudim što i nju ne udara. No neće valjda preda mnom, nju će kasnije... Tu sam i ostao ležati, onako premlaćen njegovim strašnim kostima u rukama. (Melkior se sjeti kako mu prsti puckaju.) A ona došla uvečer, dok je on izvodio program, grli, ljubi me i hoće ondje na slami da ono radimo. Veli, netko mu je valjda nešto rekao, a on, budala, odmah ubija, hajde, osveti mu se odmah tu na mjestu zločina. A kako ću onako prebijen? No ona je bila takva, prokletnica, da bih to i mrtav mogao. Ali više-manje to, nego on će tek jauknuti! Sutradan sam mu uoči same predstave sve mađioničarske rekvizite temeljito pokvario, ali tako da se ništa ranije ne opazi. Promatrao sam njegovu katastrofu iza zavjese: svi su se trikovi razotkrili, publika se valjala od smijeha, mislila da je i to trik i da na kraju dolazi nekakva duhovita poanta. Ali, đavola, poante nije bilo, sve je tako išlo do kraja, a na kraju, kad je propast bila potpuna, on se očajnički uhvatio za glavu (a zvižduk u publici možeš zamisliti) i doteturavši do plišanog zastora zaurlao »gdje je, da ga ubijem!« Ja sam, razumije se, već bio daleko. Ali otkud znaš da se zvao Adam?

– Tako... – reče Melkior oklijevajući – poznavao sam nekog kiromanta s tim imenom.

– Visok, koščat? Oči kao da mu je naslikao Picasso?

– Da, otprilike...

– Znači, prešao na kiromantiju? Babe obrađuje Adam, ha, ha. A je li Eva s njim?

– Sam je... to jest, i nije sasvim – dodaje gorko u sebi Melkior i misli na Vivijanu.

– Svršio, znači, zemaljski raj. – Javila se truba. – Evo je, zove na obuku. Ne smij se tamo, toplo preporučam. Čut ćeš važna naučna otkrića.

Škola. Klupe, u svakoj četiri ošišane glave. Krele je naprijed, među malima. Lijep i stasit poručnik šeta među klupama. Pustio sablju da važno tandrče po podu (druge vojne svrhe ona čini se i nema) a gore dugim finim prstima prelijeće preko burnih valova čvrste tamne kose, ispituje stanje uzburkanosti oficirske frizure. Znak nadmoćnosti nad ošišanim glavama. Jedna vrst snage, starozavjetne, misli Melkior, nad ošišanim Filistejima. A poručnik čeljust miče, govori. Što govori, ne razumije Melkior, već gleda čeljust kako radi i fine prste kako plešu na valovima. Potom reče Melkior: čeljušću magarećom jednu gomilu, dvije gomile, čeljušću magarećom pobi tisuću ljudi. Čeljušću magarećom pobi nas. I zine Melkior od čuda te krasne kose valovite i od one snage u njoj.

– Šta zijaš ti ko idiot? Slušaš li ti mene?

– Slušam.

– ... gospodine poručniče, mamlazu!

– Slušam, gospodine poručniče.

– E pa, deder, kaži *razvod straže?* Ustani!

Melkior stoji i ne govori o *razvodu straže,* već (u sebi) kako čeljušću magarećom jednu, dvije gomile, čeljušću magarećom pobi tisuću... ponavlja priče ratničke.

– Ne znaš? A ti si novajlija? Pa potrudi se, slušaj druge. Sjedni.

Možda je naslutio negdje neki osmijeh.

– A ti, nosati, šta se smiješ ko luda na brašno? Da se javiš na raport! *Raz' straž'* – već pita udomaćenim kraticama – ti, Krele?

Krelu izbaci neka silna opruga i sav drščući od napete svoje spremnosti ispali *razvod straže* kao rafal u grudi dušmanske, odlučno, vojnički. Devet fakulteta! misli Melkior.

– A tebe ono Čičak nazva Kreletom? Pa ti si bistar mangup!

– Ne znam, gospodine poručniče – raportira Krele otresito – pratim predavanja.

– Dobro je, Krele.

– Starat ću se! – izdire se Krele propisno.

– No, ne deri se, nisi na zanimanju. Sjedi.

– Razumijem! – Tek kad je sjeo, Krele je komandirao svom tijelu »na mjestu voljno«, ali glavu je zadržao visoko, u sferi poručnikovoj: ne da se on ukebati u nepažnji i nestašluku.

– Diplomacija... koješta! – Šeta među redovima klupa krupan major-ratnik, krivonogi jahač u čizmama. Zvecka mamuzama. Zabacio ruke na stražnjicu, gurka klupe koljenima, miči mi se s puta, i govori svadljivo: – Laži i maži! Večere, ručkovi, banketi, šampanjac, torte, majoneze! Cilindraši! Nabiguzice! Guzaju se po automobilima, po ložama, salonima, šinjoni, lornjoni, lak i frak, zlato, dijamanti, brilijanti, buzoranti, glumice, balerine... Otmjenost! Protokol! A sve sama kurva, muška i ženska! Đubre do đubreta! E, al ima jedno vrijeme kad svršava kurvin pir! Gotovo je sa zezanjem za zelenim stolom! Bježe svi u božju mater, lornjoni i šifoni, nabijaju se u mišje rupe, kukavička gamad! E, tada mi vojnici uzimamo stvar u svoje ruke i počinje – rat! I nema tu više *pliz* i *pardon, musje* i *madam,* nego raspali i ožeži, pa kom opanci kom obojci! Dosta ste se nakenjali »diplomatskih nota«, a sada, bogamu, da mi zagruvamo, po našim notama!

Major je prekinuo šetanje, počeo je rat. Prošlo mu psovačko svadljivo, predratno raspoloženje, gdje je u poniženju podnosio kukavičko diplomatsko puzanje i kurvinsko prenemaganje. Sada čovjek zna što je: vojnik! – to je. Sve rješavaš oči u oči, otvoreno, jasno, pa tko koga!

Da, ali ne može ratovati kakva god budala. Odlučnost i hrabrost, jasno, bez toga nema vojnika, ali to nije sve. Potrebno je da imaš nešto i u mozgu, a to je vojna nauka. Zato si, eto, tu, na obuci.

– Slušaj amo, vidi ga! Na primjer, orijentacija. Odrezan si od jedinice ili, ako hoćeš, upućen si na zadatak, kako ćeš se orijentirati? Hajde, reci ti. Šta si, profesor? Jesi? Hajde, profesore.

– Ja ću se, gospodine majore, orijentirati po suncu.

– Nema sunca, noć je.

– Onda po zvijezdama.

– Ni zvijezda nema. Oblačno.

– Eh – sjetio se profesor – pa po busoli!

– Vidi mudrijaša! Nemaš busole, ništa nemaš, osim svog mozga blesavog?

– Onda ne znam.

– Jasno da ne znaš. Zato si tu da naučiš. Slušaj amo, vidi ga! Tko je od vas sa sela? Ha, mnogo seljaka, dobro je. Hajde, možeš ti, seljo, da kažeš gradskoj gospodi kako bi se orijentirao?

– Ja bih, gospodine majore, pitao.

– Koga bi pitao? Boga oca?

– Seljaka.

– A seljak bi ti se namjestio tamo u noći da ga ti pitaš?

– Naišao bi slučajno...

– Vidi, slučajno... A ti znaš mađarski?

– Zašto mađarski, gospodine majore?

– Pa valjda smo dobri da prebacimo front u Mađarsku. To bi, znači, bio mađarski seljak!

– Istina, ne znam mađarski ni riječi. Da je njemački, ali mađarski...

– Jasno da ne znaš! Tko zna?

– Ja znam. Ja sam iz Sente.

– Što znaš?

– Mađarski.

– Čuj ti, mazo majčina – unese mu se major u lice i spusti glas, a to je značilo nešto strašno – zezati se hoćeš! Šta raport? Ne treba meni raport! Krv ćeš ti propišati, da znaš! Vidi, mađarski on zna! Progovorit ćeš ti meni i turski, pa se žali ocu Alahu i svecu Muhamedu!

– Oprostite, gospodine majore, nisam htio... Ja sam mislio...

– Ćut! – opali major u njega ko iz pištolja. – On je mislio... Šta ti imaš da misliš? Kenjaj ti svoje dubokoumne misli tamo tvojim đilkošima u Senti! I tako ste svi vi tamo preko Dunava i Save antidržavna banda. Ovdje imaš da misliš kako ti ja kažem, jasno?

– Razumijem, gospodine majore – promuca momak, ali major ga za sada ne uzima u obzir.

– Slušaj amo, vidi... Ćut! U šumi gdje ne vidiš ni sunca ni mjeseca ni zvijezda... a vidi onoga, on bi busolu da mu dam, evo ti busola!... orijentirat ćeš se... slušaj amo, vidi ga!... prema mahovini. Šta je tu smiješno, vidi ga! (Jasno je da se nitko nije smijao.) A zašto prema mahovini, zna li tko?

– Ja – javio se Krele.

– Govori.

– Mahovina raste u sjeni stabala, gdje ima vlage...

– Vrlo dobro – oduševljava se major.

– Starat ću se! – izdere se Krele.

– Ne staraj se, već govori!

– ... a sjena je, jasno, na sjevernoj strani...

– Tako je, na sjevernoj strani! Odlično!

– Starat ću se! – Ne zaboravlja Krele ni »pravila službe«.

– E, pa sada odredi orijentaciju. Vidi, a onaj bi pitao neprijateljskoga seljaka. Zajahao ježa.

– Kad znadem sjever, okrenem se njemu, to jest tamo gdje raste mahovina: za leđima mi je jug, na desnoj ruci istok, a na lijevoj zapad.

– Tako je! Odlično!

– Starat ću se!

– Tko li te nazva »idiotom«, majku li mu blesavu?

– »Kreletom«, gospodine majore – popravlja Krele, stidljivo i skromno. – Ali to je bilo onako, od šale...

– Nema tu šale! Nije ovo cirkus, bogamu! A onaj će mi Čičak dopasti šaka!

– Ja nisam rekao, gospodine majore...

– Ćut! Znam ja, to su njegovi marifetluci! Najbolje mi momke zeza, taj prikazanski zupar! A ti si znao tu orijentaciju po mahovini, šta nisi odmah kazao!

– Nisam se sjetio, gospodine majore, dok niste vi spomenuli.

– Dobro, sjedni.

– Starat ću se! – ne popušta Krele, sjeda i ističe svoje zadovoljstvo.

I major je vrlo zadovoljan. Viče, psuje, ali s očinskim smiješkom, čak im sada govori i »djeco«, »slušaj amo, djeco, vidi ga!« A za sve to zaslužan je Krele: stvorio obiteljsku atmosferu ni iz čega, iz šake mahovine moglo bi se reći.

– Slušaj amo, djeco, vidi ga! Pazi kad ti kažem, zabušantski mačku! Evo, ponovi orijentaciju po mahovini, hajdeee... ti! – iznenada pogodi prstom dugonju u posljednjoj klupi. Dugonja se prene, skoči i reče sve o sjeni, vlazi, sjever-jug, istok-zapad... I svi su znali. I Melkior je znao.

– Vrlo dobro, momci! – klikne major u oduševljenju.

– Star' ćemo se! – ruknu momci kao grom. Uz počasti ošišanih glava prolazi major kroz redove klupa i izlazi na triumfalna vrata: uz takve momke ne boji se on nikakva tamo Hitlerova brka ni Mussolinijeve obrijane glave!

A Melkior se zanese u pitome misli: eto, kako bi se moglo živjeti u miru i međusobnom poštovanju... Kad bismo kao Krele... Ali otkuda on zna gdje raste mahovina?

– Eh, otkuda? Rekoh ti, tu je devet fakulteta! – odgovara hvalisavo Krele u trpezariji za ručkom i lupka se po čelu. – Ti znaš kad je umro Luther, a ja ne znam. Obriši se sa svim tim tvojim Schopenhauerima! Ovdje, kako vidiš, vrijedi mahovina! – govorio je Krele jedući Melkiorov ručak.

Vještina življenja. Melkior je osjećao svoje ulovljeno biće, lišeno moći snalaženja, izloženo Polifemu-ljudožderu, nemoćno. O, Gospode (a što me zoveš, reče Gospod, kad ne vjeruješ u mene?), morat ću se predati. Ne preostaje mi nego da se predam u ruke kiklopa-ljudoždera, pa neka bude što bude. Tu je pedeset i sedam mladića i još na tisuće mladića i još na milijune mladića ulovljeno u spilju visoku, zastrtu svu lovorikom, a Polifem-kiklop golem podigao kamen i tako visoki kamen na vrata navalio spilji... i svi unutra čekaju krotko ko janjad sudbinu koju im dosudi Gospod. I što se ti posebno brineš za svoje kržljavo tijelo? Polifem ne voli glodati kosti. Možda i nikako nećeš doći u obzir za njegov kiklopski obrok? *Možda, možda... Možda* je gore nego »sutra te još pojesti neće«. Gospode, ja neću *možda,* daj mi izvjesnost: ili me spasi ili me uništi odmah! Baci me pod Cezarova moćna kopita neka me zgaze u slavi jednoga časa! Spasi me od Čička, od straha, od srama, od lajanja na žarulju!

Strah produljuje život, rekao je netko u slavu Opreznosti, ali Krelina jednostavna vještina činila je smiješnim Melkiorovo ubogo lukavstvo. Kako je Krele na prvi pogled odgonetnuo njegov »tajni mehanizam«! Odmah otprve pročitao i ocijenio kao naivno... ismijao. Počet će griješiti

pred iskusnim očima eksperta, zaplest će se u detalje a zaboraviti cjelinu, skrivajući nokte pokazat će glavu. Pribojavao se Kreline pronicljivosti i toga, do đavola, što se njime on toliko bavi!

Odlučio se na neprijaznu šutnju, na plaćanje prijateljske brige u kruhu i mesu.

– Dobro, kad nikako baš nećeš – kusa Krele iz Melkiorova jedva dirnuta tanjura, ali svejednako savjesno i prijateljski misli: – Samo, kaniš li ti sve dane ovako ovdje jadno umirati? Pa kakva ti je razlika na koncu konca: – ovako ili... *onako?* Bojim se da se ti baviš nekim šašavim računom, sve ti izlazi na »minus«, a to znači lopata i lopata – dvije lopate.

No Melkior ga više nije htio slušati! Tu je logiku već slušao u ATMINOJ školi. Odviše se strašnih istina krilo u takvom rasuđivanju. On okrene još jednu svoju uzaludnu noć pod sivomaslinastim pokrivačem s kraljevskim trobojnim rubom brojeći s nadom udarce užurbanog bila. S mukom je gutao slinu u isušenom ždrijelu: pojavila se bol kao željkovano obećanje. *Angina,* riječ topla, čak vruća, medicinska, iznad konjušnice, Cezara i Čička, moćna da obori njegovo napeto vertikalno stanje u bolesničku opuštenu nemoć, u bijelu sliku šaputanja i obvezatnog mira. A sutra i temperatura... za »ljekarsku«, u vojnom... to se tako kaže.

Sutra, za »ljekarsku« – ništa. Grlo svježe i bezbolno, puls tucka stidljivo i skromno, gotovo nečujno, a čelo blijedo, izgladnjelo, hladno. Eto, drago zdravlje! A životinja se njegova već glupavo veseli cikoriji i crnoj marmeladi na svježem, još toplom crnom kruhu.

E, nećeš, proždrljiva zvijeri! A Tijelo jadno kao izgladnjelo pašče žalosno zacvili i zamalo se ne skljoka na blatnu neprijaznu zemlju od iznemoglosti. (A što sam mu i dao svih ovih dana? Od toga bi i muha uginula, lojalno prizna Melkior, ali naglas uzme da ga didaktički kori): Eto, uzmi tijela isposnika i raznih pustinjaka, eremita, kako ih još zovu,

vrč vode i kora tvrda kruha, to im je sva hrana za četrdeset dana, pa što? – suha su a čvrsta i zdrava, izdržljiva za svaku klimu, zimu i vrućinu, a svoga Gospodara puštaju na miru, ne sanjaju Enke i slične svinjske svirke, svirac za pâs dok Gospodar misli i kultivira dušu. A ti ćeš meni (a, bogami, i sebi!) iskopati grob sa svojim »ždero bih, ždero«, žderonjo, Sancho, ponore gladi, niska, prizemaljska spravo glupog pantagruelskog života! Sjeti se samo naših brodolomaca! Za tebe sam i izmislio tu pedagošku *Telemahijadu* (iako nisi nikakav vojvoda burgundski već jedno proždrljivo crijevo)[186] da ti pokažem kamo vodi tvoje glupo geslo *u se...* Eto, vidiš, vodi u neko drugo crijevo, i sve je to tamo kod vas, đavo da vas nosi – crijevo kroz crijevo... i tako bez kraja, prokleti proždrljivci! Kad su me već ovako fatalno posadili na tebe da nesjašivo jašem na tvojoj uspravljenoj i neudobnoj grbači (o zašto nisam zajašio kornjaču!) budi makar mudar kao magare, oprezno koračaj po ovom našem životu, ne hitaj i ne srljaj, ništa nije vrijedno prevelike žurbe, gledaj da što dulje traje naše putovanje, nigdje te ne čeka Obećana Zemlja. Na kraju je Obećana Jama, u nju ćemo se skotrljati skupa, ti i ja, ti i ja...

– Ej, ti!

– Ja! – jeknu Melkior kao iznenađena daljina.

– Šta tražiš tu?

– Za »ljekarsku«, gospodine naredniče. Ali tu na vratima piše »ne kucaj« i »ne ulazi bez poziva«, pa čekam, ne znam kako se ulazi.

– Uđi. – Šutljiv srdit narednik (u eskadronu) sjedne za stol, umoči u tintarnicu zarđalo pero i drži ga spremno iznad četvrtine papira. Čeka, rastreseno zagledan kroz prozor. – No, govori!

– Što, gospodine naredniče?

– Ime, ime – oca ti, prezime... Tako. Godina rođenja? Selo? Srez? Banovina? – i preda Melkioru papir. A Melkior još čeka, stoji ispred stola, valjda to još nije sve, ovako, brzo i spremno, bez vike i psovke...

– No, šta je? – izdere se narednik. – Hoćeš li da te ja pregledam?

– Ra-razumijem – zatrepeta Melkior i zaželi od sreće da zalupi petama, kako je vidio u filmu da vojnici tim udarcima časte pretpostavljene, ali promaši i čizme se odazovu suho, besmisleno.

– Hajde, hajde – pokušaj ipak izmami tanak osmijeh zadovoljstva oko narednikovih strogih (ali pravednih!) usana.

To u meni već djeluje Krele, misli Melkior o lupanju petama izlazeći iz eskadronske kancelarije.

U ambulanti zaudaraju vruća razgolićena tijela, sva pod temperaturom, oznojena, crvena. Vojnik, sanitetski, Melkioru dade toplomjer zakrpljen flasterom i objasni mu da se *to* utakne pod pazuh. Sada bi ga trebalo kvrcnuti po glavi (mislim, toplomjer) da se živa popne iznad trideset i sedam, ali kako? na glavi mu je rupa ispod flastera. Ipak, on odapne kažiprst sa palca i kvrc, kvrc, kvrc i kvrc, tri jaka jedan slabi *kvrc,* onda obazrivo pogleda rezultat: trideset i sedam – tri. Je li to dovoljno pouzdana nit koju može slijediti jedan *Izgubljeni?...*

Mladi ambulantni doktor smatrao ju je pouzdanom. Saslušao je pažljivo Melkiorova pluća i srce i s prijaznim zadovoljstvom ustanovio da nije čuo ništa zanimljivo. Ali nije krio svoje zabrinutosti zbog tako naglašene prisutnosti Melkiorova kostura: pa to je sama kost i koža, nema na tebi, brate, ni mrvice mesa. Palčanim noktom povuče mu preko prsiju dva polukruga; nokat je ostavljao crven trag za sobom. Jasno! – klimne doktor, nešto mu se slagalo sto posto. – Evo, za specijalni pregled – a zatim privatno, kao mlađem bratu – ti moraš jesti, mnogo moraš jesti. Opasno si mršav. – Svršio je pregled.

Opasnost, znači, vreba iz kostiju. Melkior se veselio brizi vojne medicine: njezino je da prekrije kostur zdravim otadžbinskim mesom, da razveseli kralja vojskom pod kojom se i sama otadžbina trese.

– Jesi li za »specijalni«? – dočeka ga narednik pred ambulantom. – Hajde, po-stroj s'! – otkomandira sedmorici bolesnih u dvorištu. – Na

parove ra-zbroj s'!

– Prvi, drugi, prvi, drugi... – razbrojavaju se mlitavo garnizonski otpaci.

– U dvojne redove na deee-sno! – šljak-šljak, odazovu se čizme pokorno. – A je l' ti, novajlijo, kako si se to opasao? Nisi ispravan!

Pa da, rekao je Krele! misli Melkior... a napravio začuđeno lice prema narednik.

– Opasač iznad dragonera, razumiješ!

– Razumijem – kaže Melkior i podiže opasač, a dragoner mu nasred leđa. – Neće li biti ovako previsoko, gospodine narednič, preko prsiju?

– Neka! – drekne narednik. – Vidi, prigovara! A sav si jedno strašilo! Tko te posla u vojsku, majku li mu ćoravu! Hajd u začelje, da te ne gledam! Melkior se premjesti u začelje, da ga narednik ne gleda, opasač preko prsiju (iznad dragonera!), sad je ispravan. Napred marš, pravac kapija!

To je grad. Melkior je kao gradski pas njušio ulice: sada bi potrčao do ugla, prolunjao, zaustavio se, pregledao polijepljene plakate, možda čak i podigao nogu... od veselja. A tamo u konjušnici sad je Cezar poslužen. I to je jedno zadovoljstvo: znati da je Cezar za danas... poslužen. O, dični Cezare, ja koračam po gradu! Marširam sredinom ulice (u začelju, zbog narednika) gdje tvoja manje sretna braća vuku strašne terete; tuku ih i psuju pijani kočijaši, sapi su im oznojene a oči uplašeno tužne, ali radije bih bio na njihovu, nego na tvom mjestu. Od ovih nijedan nije za spomenik, a spomenik – to je mrtav konj...

Neki prolaznici zastali na uglu pa gledaju vojnike i smiju se. Prstom pokazuje jedan na njega, Melkiora, i svi se već ponovo smiju.

Narednik usporio korak, spustio se do začelja, pa cijedi kroz zube ne gledajući ga, njega, Melkiora:

– Brukaš me, boga ti tvoga, da mi obraz otpada! Uh, sada bih te tu

ubio, đubre jedno antidržavno!

Kako reče Krele, misli Melkior. Sada više nema povratka pod Čičkovo okrilje: narednik mu je ulio svu potrebnu snagu. Specijalni pregled već mu šalje ljubazne osmijehe: tu je, eto, valjda bolnica, ti crveni križevi... sve bijelo i mala neka bolest. I sva je slika sada skromnija: nije potrebna terasa u Davosu ni glečeri ni banalna lektira. Ni zlatokosa (Vivijana) čak nije sada potrebna. Samo pod taj znak crvenoga križa da sklonim svoju glavu, izvan dohvata Čičkova i Cezarova svijeta.

– Ovamo, ti – izdire se narednik kad su ušli u bolničko dvorište. – Tu čekaj – Melkior je čekao. Ostali znali su i sami gdje da ponesu svoje bolesti. Ali njemu su zavidali, rekli su mu: zdravo, ti ćeš ostati.

Narednik se vratio:

– Tu uđi. Zborno mjesto kod kantine, vidiš, tamo.

– Vidim – reče Melkior.

– Vidiš ti vražju mater! Najbolje da ovdje odapneš! – iskesi se pasji narednik. – Da vojska odahne od takvih – i udalji se pripaljujući cigaretu.

Doista, sve bijelo... Dočeka ga bijela bolničarka, mlada, bijele ruke do lakata, bokovi, smiješi se prijazno upisujući Melkiora u veliku knjigu. Ovako se valjda u raj ulazi, nebeska sekretarica...

– Tresić? – smješka se sekretarica nad knjigom. – Možda smo rođaci? Ja sam Tresić-Pavičić, pjesnik je moj stric.[187]

– No ja sam samo Tresić – nasmiješi se skromno Melkior, a srce mu zatrepta od zahvalnosti.

– Ali strica znate? – Digla rajsku glavu i gleda lijepim očima. – Hoću reći, čitali ste ga?

Melkior joj odrecitira nekoliko patetičnih pjesnikovih stihova.

– Ah – zadivila se. – Recite, i vi ste odozdo?

– Nisam. – Nije joj htio pružiti i to malo zadovoljstvo. – Ja sam... – ali prekine ga zvonce, major ju je zvao.

– Oprostite. – Ona uđe na bijela vrata i začas se vrati: – Gospodin će vas major odmah primiti. Evo ovdje uđite i svucite se do pasa, onda uđite na ona druga vrata. Ne bojte se, major je vrlo dobar čovjek – šapne mu još u povjerenju, kao dragu tajnu.

»Vrlo dobar čovjek«... Svlačio se u mračnom sobičku zasićenom smradom isparavanja oznojenih tijela. Ona je zaljubljena u njega. To se zna, doktori i bolničarke... a unutra je sigurno i divan... »Dobar čovjek«... Gol do pasa, dopola oguljena banana, bijela... ne, osušena riba u širokim čakširama, lice iz crtanog filma u čizmama... Zagrli svoju mršavost s djevičanskim stidom. Glumice i režiseri, horizontalna zanimanja... onda uđite na ona druga vrata. Uđe.

»Vrlo dobar čovjek«, visok, ravan, na sljepoočicama prosijed... one vole takve intelektualce. Sporom i umornom gestom reče mu da priđe. On osjeti poštovanje, nakloni se golom polovicom tijela. Major se prijazno osmjehne i očinski položi ruke na njegova šiljasta ramena. Melkior se poboja da mu se ne zgadi to tijelo...

– Okrenite se – reče major tonom kao da ga moli. Oho, tu se čak govori i *vi!* Bio bi mu poljubio ruku na svom ramenu!

– Dišite. Duboko. Kašljite. Dišite ubrzano. Još brže. – Melkior dahće kao pseto, brzo, smiješno, nepristojno. Gleda bijeli divan... i to dahtanje... tu oni, pjesnikova sinovica i... ali nije vjerovao u to. Stvarno, dobar čovjek.

– Sad legnite ovdje. – Melkior se skanjivao: na taj bijeli divan... bojao se oskvrnuća. *Ona* slika: njihova ljubav... mislio je kao romantični vitez. Pa ako se uistinu vole... – No lezite, to je čisto – zamoli ga major. On legne na čisto, hladno platno i (u sebi) zamoli za oproštenje.

Major je kuckao po njemu, osluškivao, tražio skrivenog neprijatelja.

Ništa. I na rendgenu – ništa.

– Ništa – reče major s osmijehom skrivenog zadovoljstva. – Teška astenija. Ali ostat ćete ovdje, valja da se oporavite – govori ispisujući enigmatske riječi u formular vojne medicine. Zatim pritisne dugme električnog zvonca.

Što znači »ostat ćete ovdje«, a tamo čekaju na mene Cezar, narednik i Čičak! Kao da će me tu neko sunce bolje ogrijati pod nebom njihove ljubavi i velike dobrote? A znate li što znači jednom Cezaru oduzeti ovakva vojnika? Centurion Čičak jako će se zabrinuti gdje sam. Pa major »po mahovini«... slušaj amo, vidi ga... Ugo bi od toga već napravio točku svoga programa. Sada on još spava, hulja! Svi oni još spavaju, hulje! Rano je. Lako njima. A Ugo (natekla mu jetra) još nije dobio poziv? Gospodin Kalisto ima, znači, nekih jačih veza, jer u ovo ratno vrijeme Peharek tako lako ne zaboravlja, đači-vojniči, jok! pred Kraljem svi smo jednaki i goli.

Sad će ona ući, a on ovako jadan i gol iz čakšira viri...

– Izvolite, gospodine majore? – uđe ona, sinovica draga, a sva šušti od bjeline. Ostala je nepomično kod vrata i pobožno čeka da joj major dade znak da priđe. Znači, to je tako među njima, službeno? Melkioru laknu. Na prsima muški prekrižio ruke kao goli ratnik u šatoru poglavice.

– Momka ćemo zadržati ovdje – reče major skidajući stetoskop s ušiju. – Uputite ga, sestro, gore na odjeljenje, soba sedam. Tako. – Major ustane od stola i lako lupnu Melkiora po ramenu. To je bio pozdrav.

– Hvala, gospodine doktore – povlači se Melkior leđimice, a ono ušće hlača stegnuto oko tankog struka rascvalo se od ponizne zahvalnosti. Zadnjicu upravio krivo i na kriva vrata, pa ga Ona prstom usmjeruje, tamo, tamo gdje ste se svukli, tamo se obucite, onda dođite k meni, i smješkaju se njih oboje, uhvatio je jedan njihov streloviti

pogled, dogovor za »poslije«.

Oblačio se s jadom ismijana muškarca. Ali kad je sa šinjelom preko ruke ponovo ušao u njene »bijele dvore« osjećao se kao putnik u turističkom birou ispred stjuardese kojoj je, pored sveg skrivenog prezira, najsvetija dužnost da mu se najljubaznije smiješi i da pritom umjereno pokazuje zube. Ona će ga sada odvesti u njegovu kabinu, ovdje vam je kupatilo, tamo WC, a ovdje pozvonite ako vam što ustreba... i transatlantik će zaploviti po lakim valovima u novi svijetli svijet gdje ne dopire ljudožderski zadah Polifema-kiklopa, jednookoga gada.

– Dobar je major, zar ne? – reče ona hvalisavo kao da po nečemu on pripada njoj. Melkior prebaci šinjel preko druge ruke rutinerskom gestom nestrpljenja i nasmiješi se kao čovjek koji je razumije. Ona pocrveni.

– Da, šutljiv i dostojanstven čovjek – reče on da bi je jače zbunio i natjerao na eventualno povjeravanje. – Nepristupačan.

– On je prije svega liječnik. – Crvenilo je jenjavalo na njenome licu, ali zadrhtaše joj bijele ruke, zašuštaše papiri u njima. – Bolestan vojnik za njega je *pacijent* kojeg treba liječiti...

-... i poslati natrag Cezaru kad se izliječi. Cezaru Cezarovo... – nasmije se suho Melkior.

– Kojem Cezaru? – pogleda ga ona začuđeno; papire je odložila na stol.

– To je jedan, kažu, daroviti konj, tamo, u vojarni – Melkior je govorio s potrebnim respektom. – Dva je sina nekih jadnih majki već poslao u Had, k Aidu... ovako bi o tome pisao stihove vaš stric. Sad se čeka da i trećeg momka obori, da bi po vlastitoj glavi iskusio smrti malj...

Ona se smijala pokazujući naveliko svoje bijele zube.

– A-ha, to vas je natjeralo k nama! – Ponudi ga iz limene kutijice gumastozelenim bombonima *Eucalyptus:* – Uzmite, neću vas otrovati. Raskužuju grlo, dobri su za ovo gripozno jesenje vrijeme. Ah, kakvi ste vi muškarci! Junaci, a bojite se konja!

– A vi se žene ne bojite konja, ne bojite se čak ni lava, ali se miša bojite i, *ha-ha-ha, bojite se žohara.* A poznato je da je žohar opasniji od lava... Ni muha se ne boji krokodila, ali pauka se boji. To je instinkt koji, kažu, *nikada ne vara.* A opet vaš strašni neprijatelj miš zna da je mačka mnogo strašnija od lava... i tako idu ti krugovi straha i sapinju sve što živi i što se na neki način miče. Jeste li kada dotaknuli prstom nekog malog kukca što mili po prozorskom staklu? On odmah pada mrtav, zar ne, sav nekako isušen i šupalj. Jest, što je on mrtav! Simulira, mali lukavac. Misli: ovako ću ja biti neinteresantan, pa će me se proći ti zlotvori. Mudrac, a tako sitan! Čak ni mozga nema.

Ona je sad zamišljeno sisala *Eucalyptuse:* kod tih se »misli« valjda mora biti ozbiljan. Melkior je svoj bombon već odavno progutao, smetao mu je dok je govorio. Ona *raskužuje* dah za poljupce. Možda ima zadah od istrunulih krajnika ili od jutarnjega praznog želuca, a »gospodin major«... Ali to je nezahvalnost! – sjeti se i zastidi u sebi. Zar mi nisu oni oboje... Da sam čovjek, blagoslovio bih njinu ljubav, nastavio se šaliti s ogorčenim stidom.

– Možda ste i pjesnik – reče ona i bojažljivo ga pogleda.

– Nisam. Nemam talenta. Odviše pjesama znam napamet, pa sve što bih pokušao bilo bi nalik na neku od tih pjesama. Ali to ne znači da nemam prava bojati se konja. Baš naprotiv. Byron, jedan od najvećih, bio je dobar jahač možda zato što je bio hrom. Ali on bi radije bio išao pješice, bio je prekrasan muškarac.

Ona pogleda radoznalo, ali električno zvonce ugasi njen pogled: major ju je zvao.

– Evo, s ovim se prijavite na odjel – na brzinu mu preda nekakve

papire. – Nastavit ćemo razgovor, sad ćemo se viđati. – I nestane ona iza bijelih vrata.

Otišla na divan... mislim, na razgovor, po turski, popravi on riječi, ali misao osta puna gorkih ljubomornih sumnji. »Sad ćemo se viđati«... no, pa to je prvi susret i, zatim (sjeti se) zbogom, Vivijana!

Izađe radosno da potraži odjel. No gdje je to? Upita vojnika u bijelom, vojna medicina, gdje da se s tim papirima javi.

– Tu ti piše iznad nosa – reče bijeli vojnik. Ovakvi su oni što ratuju po snijegu, na skijama, Rusi. Izmiče im tlo pod nogama a pucaju, strašni mangupi.

Pročita još jednom što piše »iznad nosa« na crnoj tabli pored ulaza: TUBERKULOZNO ODJELJENJE. Žuta slova na crnoj podlozi – pogrebničko društvo. Servus!

Lijepa podvala! – šapće razočarano vraćajući se prema ambulanti. Radije i Cezar i Čičak nego one Kochove bakterije! Crtao ih je na ploči profesor higijene, štapići, milijunsko mnoštvo sitnih gadova. Ona i »vrlo dobar čovjek« namjestili klopku: između Cezaro-Čička i Kochovih bacila – biraj. Sad se tamo smiju. »Sad ćemo se viđati«...

U čekaonici nije bilo nje. *Odanle* se ništa nije čulo. Osluhne pažljivije, prisloni uho na bijela vrata. Ništa. Čuvaju se. A divan, vjeran, ponizan, stisnuo zube, šuti kao grob. Sigurno je to i zaključano. On pritisne kvaku. Vrata se otvore uslužno – izvolite. Glava mu po inerciji uleti u sobu.

– Izvolite? – Major sjedi za stolom, potpisuje; ona ministrira sa sušilom u ruci, gnječi potpise.

– Nešto nije u redu? – zastane ona iznad potpisa.

– Tamo piše TUBERKULOZNO ODJELJENJE – izgovori glava plaho tamo unutra.

– Pa što onda? – reče major. Oboje se nasmijaše. – To vas je uplašilo?

– Ja bih radije onda natrag... – govori glava glupavo. – Oprostite – i htjede se povući – smetam.

– Čekajte. – Major ustane, povuče ga za rame, uvuče u sobu cijelog Melkiora. – Previše ste slabi, morate ostati. Ne bojte se što tamo piše... *pozitivni* bolesnici su posebno, oni baš *tuberkulozni.* Soba *sedam* je čista, udobna, svega pet kreveta, intelektualci, zabušanti – nasmiješi se major – tako, žgoljavi, na režimu pojačane ishrane, veseli momci, neće vam biti dosadno. – Hrabri ga major i tapše po ramenu, a Melkior osjeća kako se crveni... zbog onog sumnjičenja: klopka... i zbog nje, pjesnikove sinovice. Ugo bi sada kleknuo i poljubio zemlju po kojoj korača, blagoslovljena ti svaka stopa, dobri čovječe!... Oči mu se ispuniše suzama zahvalnosti, poboja se da ne zajeca. Major inteligentno nasluti to stanje, udari ga »muški« po obrazu: – Hajde sada na odjel... i ne osvrćite se na tablu. Eh, nije svatko rođen za vojnika – promrmlja više za sebe sjedajući natrag za svoj stol.

– Hvala vam, gospodine doktore – nakloni se Melkior u povlačenju.

– Dobro, dobro, momče, doviđenja – nastavlja major s potpisivanjem. – I jest neka strava ona naša tabla TUBERKULOZNO... Ovo nije prvi slučaj – čuo je još Melkior majora dok je pažljivo za sobom zatvarao vrata.

U bolničkoj odjeći s plavo-bijelim sitnim prugama, prosjački ogrnut šinjelom, ulazi Melkior u sobu broj sedam. Nesigurno. Zastaje kod vrata, a pogled mu zabrinuto bludi od kreveta do kreveta, po licima što vire iznad pokrivača i gledaju ga ispitljivo i reklo bi se na smrt nemoćno. Melkior stoji izgubljeno pred tim hladnim pogledima i kao moli milost.

– Tartuffe,[188] skidaj masku! – odjednom vikne jedno lice i sjedne u krevetu. – No, priđi, što si se tu usro?

– Zdravo, momci! – reče Melkior poluglasno, ali još se nije pomaknuo s mjesta. – Je li ovo moj krevet? – pokaže glavom na uređen

krevet odmah do vrata.

– Jest, tvoj – odgovori crnomanjast momak s brčićima à la Menjou. [189] – A i ti si neki teži majorov slučaj? – Začuje se prigušeno smijanje pod pokrivačima... Ali oči izvan pokrivača nude pridošlici svoju tešku tugu, nemaju one nikakve veze s tim obijesnim smijehom. Kako su se izvježbali! misli Melkior sa zavišću. Ovdje, Krele, da te vidim! I odjednom se sjeti »zborno mjesto kod kantine« – narednika. Baci svoj zavežljaj na krevet i izjuri na hodnik. Oni ga dozivaju iz sobe, viču: zezamo se, kud ćeš? A možda je i ozbiljan slučaj?...

Narednik je čekao na zbornome mjestu kod kantine, s četvoricom: nije im upalilo... misli Melkior kao odabranik medicinske fortune.

– A dokle ću ja tebe da čekam, je li? – izdire se narednik. – No, šta je?

– Ja ostajem. – Četvorica zavidno gledaju na bolničko rublje ispod njegova šinjela. Melkior pokaže naredniku svoje vrijednosne papire.

– Nemoj, zaplakat ću! – ceri se na njega narednik bijesno. – A kako ću jadan ja bez tebe? – Zatim, nakon što je pomno pregledao papire:

Hajde, gubi se, da te moje oči više ne vide!

Amen, misli Melkior, a reče naglas:

– Razumijem, gospodine naredniče.

– Razumjet ćeš ti već jednom boga svoga! – čuo je Melkior za sobom narednikov blagoslov na rastanku.

Sad je evo tu *sve bijelo i neka mala bolest...* donekle. *Zlatokosa* – nije, ispod bijelog uškrobljenog poveza na glavi izviruje joj crna kovrčava kosa, a zovemo je *sestrom,* religiozno, zbog suzbijanja bluda u tihim i bijelim hramovima zdravlja. Samo svećenici tu i tamo gucnu malo od misnog vina. »Sad ćemo se *viđati«,* ali kada? On je već čeznuo za obećanim viđenjem. Melkior se ugrijao u krevetu (spašen utopljenik vraća se životu) mršava životinjica napajala se maštom, počela se živo micati ispod pokrivača u raskošima požudne samoće. Pustio je da

pojede cijeli ručak »pojačane ishrane«, jak i hranjiv obrok, a sada se bojao njena zadovoljstva. Priviknut će se na udobnosti maznoga bolesničkog života, odat će se glupom, slijepom tovljenju, spremiti od sebe dobar zalogaj Polifemu-ljudožderu.

Brodolomci spavaju. Propisana sijesta nakon dobrog ručka. Sve zbog tovljenja, ozdravit se mora! Lako hrkanje s popodnevnom sordinom (pun ton je, valjda, ostavljen za noć). A za agenta više ništa nisu čuli. Dani su prolazili u nagađanju. Upravitelj je stroja vjerovao da su ga *domaćini smjestili* u neku svoju bolnicu: on je ipak bolestan čovjek, valjda neće bolesna čovjeka... Svi su razumjeli što »valjda neće« i mislili: ah, što ne bi, ljudožderi... Ali morao bi se naći neki znak (čuperak Orestove kose, Odisejev ožiljak, prepoznavanje po Aristotelu), po čemu bi se znalo da je agent... Imao je zlatan lančić oko vrata s križićem i djetelinom sa četiri listića (dvostruko osiguranje), valjda ga nisu križić i djetelina ostavili na cjedilu u odsudnom času? Tu je nadu izrekao prvi oficir s bljutavim sarkazmom žvačući apatično u svom uglu nekakvo »narkotično« lišće što mu ga je pronašao doktor. Mornara nije bilo u cabanni.[190] Sagradio sebi u krošnji orijaškog baobaba tarzanski čardak, tu živi i svađa se s majmunima. Napokon može slobodno hrkati! Životinje su shvatile srodni glas Prirode i ukazale mu veselo poštovanje, papige se smijale u koru, pjevice izvijale ditirambe Snu.

Sjeo mu san na vjeđe mekom teškom zadnjicom: buji-paji, pulji o kojekakvim obećanjima. Opija ga slatkim slikovitim pričama: bijela sestra – pjesnička sinovica... pa ja njoj, a ona meni, onda ja, a ona kaže, zaboga, ne tu, netko će nas vidjeti! i odlazimo dalje, iza gustog tamnog tamarisa što se nadvio nad pješčanom plažom. Ja je vodim za ruku, ne otima se. Samo dršće kao ptiče golo njena mala ruka u mojoj muškoj ruci: kamo me vodite? Da vidite kako je ondje more bistro, vidi se svaki kamenčić na dnu. – Kako se može vidjeti kad je noć? – A fosforesciranje? Planktoni svjetlucaju, jato zvjezdica, vidjet ćete, divno je... mucam i obuhvaćam je oko struka, vitkog, a gore bujne grudi čas

me odbijaju čas zovu dišući duboko i burno. Moje usne traže njena usta... nailaze na uho. Dobro, uho. Prihvaćam i uho. Ali što da rade usnice na uhu? Uho je tvrdo, komplicirano i šuplje. Poljubiti šupljinu? Ali iz usta tad izmili polip, mokri špiljski tip, i ispuni svu školjku vlažnim milovanjem. I ja kažem fuj! (jer uho je ponešto i gorko), ali ona se sad sva privija uza me i kaže ah i oh i što to radiš, dragi? Ali ništa dalje ne pokreće mašta. Naše glave zanjihaše nad nama granu tamarisa, iz nje izleti raspjevan roj komaraca i napravi zvučnu aureolu oko naših glava – *z-z-z-z-z* – od posljednjeg slova abecede.

Zuji san sanjivu pjesmu... ali pogrešno odabire sliku s ljutim insektima. – Melkior osjeti budnost u naježenoj koži. Oči odbacuju san. Tu je još i doktor koji ne spava. Smišlja što da radi. Htio im je napraviti psinu, nagovoriti mornara da nestane na nekoliko dana, da se krije, pa bi im onda rekao: eto, poslušao sam vas, otplovio on bez nas. A što sam vam govorio? Ali odustane od nezasoljene šale, odvratio ga kolega major. Doktor se izmijenio otkako je upoznao majora. Postao je, štono riječ, »drugi čovjek«. Melkior je ulagao sve svoje demagoško umijeće da postidi riđeg asklepijada pred humanim i umnim vojnim ftiziologom. No, obraćenje nije teklo glatko, riđi je imao svoje argumente. Major bi na vašem mjestu nastojao da iščupa te nesretne ljude iz zuba ljudoždera, a vi uživate u njihovoj samrtničkoj muci. Makar bi im nastojao olakšati to strašno umiranje... Nije istina da ne možete ništa, niste ni razmislili da li išta možete. Dobro, oni su oholi i glupi, kažete, no zar samo zato moraju biti osuđeni na tako strašnu i odvratnu smrt? Da, svaka smrt je odvratna i strašna (osobito ona koja prijeti nama) no u ovoj, priznajte, ima posebne strahote. Biti skuhan i pojeden, o, Gospode Bože! – Svi smo mi na neki način »skuhani« – osmjehuje se doktor – a bogme i pojedeni. Kuhaju nas kojekakve hulje u kotlovima paklenskih intriga, truju nas svojim moćnim prezirima, tjeraju nas u bjesnila i mržnje, pa kad nas dobro nahuškaju, turaju nam u ruke kojekakve sprave da se ubijamo. A zašto? Zar zato da bi se najeli naše čovjetine? Koješta. Njima se gadi naša crkotina. Nas žderu hijene, crvi,

lešinari, ribe, bića nedostojna tako delikatne hrane. A ovdje, te »nesretne ljude« pojest će ljudi, naši naivni domaćini koji preozbiljno uzimaju ljutu šalu naše majke Prirode. Pa kakva je u tome posebna strahota? Ubit će nas bez mržnje, čak uz umjetnički program i narodno veselje, i jest će nas sa svjesnom slašću kao rijetku divljač iz nekog drugog njima nepojmljivog svijeta. Pa to je donekle i čast: umjesto od crva, biti pojeden od ljudi. – A kad biste i vi imali doživjeti tu čast (obratite pažnju na izraz *doživjeti*), da li biste govorili s jednakim cinizmom? – Govorio ne bih, no bio bih prisiljen da jednako mislim. – I ne biste ništa poduzeli da vas ta »čast« mine? – A što bih mogao poduzeti? Da kao vi i *ovi* trapim svoje tijelo? Da uništim meso? Da im otmem zalogaj? No ostala bi koža! Od nje bi oni napravili bubanj! Ili da ih uzmem obraćati u ime našeg Boga: ja sam vaš brat, nemojte me jesti? (Pa oni sa slašću jedu misionare.) Da učinim čudo? Da preko noći udarim puč, ukinem sve zakone (hrani se, životinjo živa, kamenjem i zrakom!) da zabranim mački da pojede miša? Da zavedem nered, pomutnju i kaos? Od svih poznatih bogova, još nijednom bogu nije to pošlo za rukom – da ukine Prirodu. Nijedan nije to ni pokušao, ni na pamet mu nije palo. Svaki je od njih na svoj način mudar, zna da je Priroda od njega ponešto jača, da ne može izmijeniti ni sudbinu jedne kapi vode. Zato su se bogovi radije držali Prirode nego tih naklapanja – *pomoći jadnom čovjeku*. Jedan je to i pokušao, pa su ga prikovali za stijenu i pustili ptice da mu iskljucaju jetru.[191] Oni su radije potvrđivali zakone. Ako vulkan ima uništiti grad, oni su za uništenje, ako se ljudi imaju međusobno klati, oni su za klanje. Oni čak svojataju sve to kao Svoju Volju. Oni su uvijek na strani onoga što ljudi nazivaju Sudbinom. Oni su bili za to da sin ubije oca i oženi majku, da mu majka rodi sinove i braću, kćeri i sestre. Jedan je čak ostavio na cjedilu i vlastitoga sina i pustio da ga ljudi raspnu da bi se ispunio Zakon. Pa valjda su bogovi i zato da ljudi jedu ljude zbog zakona gladi. Obratite se njima, a mene pustite na miru.

Jest, govorio je tako riđi asklepijad s neugodnim izlučivanjima

površinskih žlijezda (ne zaboravljajmo nikad to njegovo stanje), ali više ni on nije mislio tako. A *kako* je mislio, to Melkior nikako nije mogao da smisli. Major mu se umiješao u priču. Što da radi s jadnim asklepijadom, koji, zbog majora, sad postaje *dobrim čovjekom?* Još jučer učinio bi psinu, a sada smišlja što može učiniti za *svoje* s *Menelaja* koji čekaju da budu pojedeni. Možda i zbog osjećaja samilosti u njemu klija čudnovata ambicija da izmijeni tim ljudima sudbinu, Ali kako, kako? – to je ono što ne može da smisli Melkior.

Što da radi? – pita maštu u stvaralačkom očajanju.

Uzeo se usput baviti sudbinom jadnoga agenta. No već sutradan izvijestio ga stari mornar da je gospodin agent postao veliki gospodin. Dobio je suknjicu od palmina lišća i perjanicu od papagajskog perja, postao glavni pomoćnik Velikoga Vrača i ličnost koja sada živi u blizini samog Poglavice. – A lančić oko vrata? Jesu li mu ostavili lančić s križićem i djetelinom? – Ali ne umiruje to doktorovu zavist. Ta trgovačka bluna napravila takvu karijeru! Merkurov torbar zauzeo mjesto Asklepijeva čeda! Ne, tu se mora smjesta poduzeti nešto odlučno i važno! Ali što, ali što?

Začuje se s hodnika sveti šušanj krute ženske haljine i žurni mali korak na gumenim potplatima. Melkiorovo tijelo zadršće preplašeno. On prošapće »dolazi« i uzme odabirati nekakav izraz *za doček.* Osjeti ponavljanje na svom licu one iste nepripravljene zatečenosti kojom je susretao Vivijanu i zaklopi oči kao dijete, potraži zaklonište u hinjenom spavanju. Ali kad je osjetio njen ulazak u sobu razmakne trepavice tek toliko da bi mogao provjeriti: hoće li me potražiti pogledom?

Mila! Izgovarajući još »dobra večer« njezine oči potražiše njegov krevet. On sretno zaklopi oči kao blaženi psić prepušten milovanju! Mila! Davio ga je gusti osjećaj sreće.

– Ovaj novi... spava? – začu iznad sebe pažljiv šapat, kod dječjeg krevetića, u bunilu dječjih groznica, glas svoje mlade majke. Ali

odjednom sretni grč popusti u nekom iznenadnom i tužnom ozdravljenju. Hladna ravnodušnost odomaćenog, kućnog izraza »ovaj novi« ponizi ga kao broj na robijaškoj bluzi. Toliko sam tu prisutan, kao *ovaj novi,* prugasta anonimnost jednoga od *ovih.* I ne otvara očiju Melkior. Usne lažno, dahom umornog spavača, od razočaranja i prkosnoga jada. Osjeća njezinu uspravnu blizinu kako ga dotiče hladnom nepristupačnošću. Kreće se sva šuštavo papirnata u magnetskom polju njegovog silnog ljubavnog čeznuća s neosjetljivošću stranog, ravnodušnog tijela. Ne osjeća ona tu u meni, pod ovim vojnim pokrivačem, jedan divan svijet stvoren za njezinu ljepotu. Moje je srce umorno, a tijela više nemam da te poljubim. Evo ti, draga, ovi oblaci što plove nad mojim mrtvim očima. I zamišlja Melkior neku svoju smrt (zbog osvete) pod sivim pokrivačem počasno obrubljenim državnom zastavom. A unutra, u smrti svojih očiju, vidi čudan život oslobođenih boja, divno lebdenje obojene mašte po prostorima svoje očajne samoće. Imao je potrebu da se sav uvuče u svoj čudni kaleidoskop, da se sakrije i nestane pred strahom od novih čeznuća.

– No, dobro, pustimo ga neka spava – čuje njezin glas iz onog drugog, bivšeg prostora gdje je život opasan i gorak. I htio bi da se vrati po tom glasu iz labirinta svoje izgubljenosti, da ostane među stvarima, u sivilu kišnog poslijepodneva pod nježnom zaštitom njene naklonosti. Ali naklonosti nije čuo u tom nehajnom pluralu koji je samo značio rješenje jedne dileme, da li da ga budi zbog nekih njenih dužnosti. I bolje da spava, značilo je to, ne treba se njime baviti.

– Pa on uopće ne spava, sestro... aci-ha! – kihne onaj što ga je nazvao Tartuffeom; svi ga popratiše salvom kihanja.

To je neki počasni pozdrav, misli Melkior, taj plotun, i poboja se da se u tome krije neko ruganje.

– Nazdravlje! – odgovori ona sa kliktavim smijehom, počašćena. – Znači, epidemija još traje? – i vadi pet toplomjer iz prsnoga džepa, svakome po jedan pod pazuh.

A peti joj je ostao u ruci.

– A ovaj još spava.

– Ah, vraga spava! – javi se Menjou. – Tartuffe, ne pravi se lud! Iskaži svoju tjelesnu toplinu.

A zašto ja ne bih mogao spavati? protestira Melkior u svom lažnom snu. Ne vjeruju ni čovjekovom snu.

Ona se nagne nad njegov krevet i zagleda mu se u lice.

– On doista spava – šapće ona (osjeća njen dah na očima). – Ostavite ga u miru, umoran je, jadan.

– Tartuffe – oštro šapće mali što leži pored njega – anđeo lebdi iznad tvoje glave. Ispruži ruke, zagrli anđela, Tartuffe.

Svi se nasmijaše ružno, rugalački. I ona se smiješi nagnuta nad njegovim licem. Vidi Melkior kroz razmaknute trepavice sunce među crnim zavjesama: ljepotu njenih grudi ispod bijelog štita i bijeli vrat i oči nasmijane... Njezin dah ga miluje po licu, osjeća miris njezine blizine, a Mali Mefistofel šapće »ispruži ruke, zagrli anđela, Tartuffe«... i ruke se njegove doista ispružiše, same (on zna dobro da to nije htio), obuhvatiše lijepu *sinovicu* i privukoše snažno njenu anđeosku glavu na njegove usne.

Njen vrisak prostrijeli dvije grabljivice, one ispuste žrtvu i padnu mrtvo na državne boje vojnog pokrivača.

Melkior se trgne iz ludoga sna (stvarno mu je tako bilo – kao da se budi), propne se na laktove i gleda začuđeno – ništa ne razumije. »Ne, to nije *acte gratuit,* sanjao sam, ah sanjao sam... Nije *acte gratuit«...* izmucava kao neko objašnjenje svojoj probuđenoj svijesti.

Ona je rukama zaklonila lice i sva se još trese. Do nje već zaštitnički stoji Brk à la Menjou i nastoji da joj odlijepi dlanove od lica:

– A što vam je učinio, sestro, što vam je učinio?

– Ništa, ništa – odgovara ona iz dlanova i bori se s plačem. – Ništa mi nije učinio. Sanjao je nešto... Bože, kako sam se uplašila!

– Fanjao je on vvafju matev! – isfuflja ugojeni zubati tip hermafrodita što leži kod vrata. – Htio je on nju poljubiti, to je njegov fan.

– Slušaj ti, kako se zoveš – obraća se prijeteći Melkioru Brk à la Menjou – što si htio učiniti sestri?

Ona sada skine ruke s lica i zaštitnički stane između Menjoua i Melkiora:

– Pustite ga, radio je u snu. Idite u krevet.

– Hi, hi, ja sam mu sugerirao – triumfira Mali. – Hipnotizirao sam ga.

– Ma što si ti... hajde, ne budali! – dobacuje srdito Tartuffe: želio bi da napadne Menjou.

– Što, ja sam se time bavio! – protestira Mali. – Radili smo na fakultetu sugestiju i hipnozu. Ja sam psiholog.

– Čuj ti, pišolog, prestani pipikati tu nama po glavi! – rasrdi se ozbiljno Menjou. Nije uspio udariti Melkiora. Bio je ljubomoran. Mislio je, to je njegovo pravo po ljepoti.

– Reci, molim te, kolega – moli Mali Melkiora – reci, jesi li radio pod mojom sugestijom?

– Ja ne znam što sam radio – odgovara Melkior zabrinuto i nekako umorno. – Valjda sam nešto uradio u snu... Oprostite, sestro.

– Pa on je lud! – uzvikuje oduševljeno Tartuffe. – Zar ne vidite da je lud? Gledajte mu te staklene oči! Odmah sam opazio da mu fale tri daske u tarabi.

– A zašto baš tri? – ismijava stručno Mali psiholog.

– To fe tako kafe, budalo – podučava Maloga Hermafrodit. No Tartuffeu nije do razgovora s Malim:

– Gledajte, ljudi, on nije pri sebi. Opet nešto sanja... Gledajte mu oči!

Melkior još uvijek nepomično sjedi u krevetu tužno zagledan u neku nevidljivu daljinu. Neprestano mumlja jedno isto pitanje: »Je li to acte gratuit? Ne, to nije acte gratuit«, odgovara, reklo bi se, razočarano, ali on nikako i ne misli na to. Tim riječima želi samo postaviti zapreku jednoj drugoj misli što se nastoji probiti do svijesti, misli koje se on boji, pa joj stavlja zamku – Ugove iscerene plombe: eto, to je acte gratuit! Bravo, Eustahije! Ali ne, ne, nije acte... On se bori za istinu. I dok traje borba, čuje svoju misao izvana, izvan ove magle što mu obavija svijest, iz jednog jasnog svijeta gdje se vide stvari: pa on je lud! Zar ne vidite da je lud?

To je, znači, ludost? Melkior se spusti na leđa i prekrije se preko glave. Takvo čudno stanje: u glavi – ništa, šum krvi i strašna želja u rukama. Ja sam, znači, lud. Bilo mu je gotovo smiješno čuti tu misao u sebi. On se smješkao pod pokrivačem. A možda sam i lukav, brodolomci, možda sam samo *dobro izveo* tu stvar s poljupcem? A ona će me još i žaliti. Dakle, ipak nije acte gratuit, nego simulacija ludila. A to je mnogo bolje za moje prilike. Vojne prilike. *Vvafji fimulant!* – divio se sebi. To će se pročuti, taj poljubac. A sutra ću poljubiti i majora, da ne bi bilo *fumnje*. Oduzet ću im »seksualno« objašnjenje. Kakav acte gratuit, ja sam lud! Dragi Parampione, proglašavam se ludim. Orate, fratres![192]

– On bi tako »u snu« sve nas mogao i poklati ovdje... na spavanju – govori Menjou kao mudar čovjek. – Ovo treba prijaviti majoru.

Po brku on bi mogao biti neki pokušaj turističkog vodiča u ljetnoj sezoni (jadranska obala na čelu s Dubrovnikom), a po zaštiti ženske časti, dakako, glumac (brčić pristaje uz uniformu). Valjda se nije vratila Frediju... ako je i Parampion otišao tragom vojnog poziva – u Petrovaradin (pasji sin!), a don Fernando... Uostalom, eto, sinulo mi je u ludilu, ako je Maestro već prodao svoj leš, zar ne bi mogao don Fernandu poslužiti za jedno »eksperimentalno preventivno«

(nazovimo ga tako) ubojstvo? Otuda one simpatije! – Tko zna što se već sve tamo zbilo? Koliko mrtvih, ranjenih, pod istragom, pod sumnjom?...

– A što biste prijavili majoru? – čuje njezin glas. – Da je ovaj pacijent u snu pružio ruke za mnom?

– Ne »pvufio«, nego fagvlio i poljubio. – To govori Hermafrodit.

– Nije istina, nije me poljubio!

Ona me brani. Gospode! (Jest, brani te, podlače! odgovara Gospod.)

– Istina je, ja sam vidio – govori Mali. – Poljubio vas je, doduše, ali pod mojom hipnozom. On nije za to kriv.

Sjajan mali ATMA – zabavlja se Melkior.

– Čuj, mali – govori Tartuffe – ako te ja hipnotiziram, nećeš više doći k sebi, to ti garantiram! Prestani gnjaviti s tim ženskim budalaštinama! Ovaj je lud, to je valjda jasno. Slažem se, treba to prijaviti majoru. Ja neću spavati s luđakom! Neka ga prebace na nervno odjeljenje. Na promatranje.

A baš ću poljubiti majora! Neka Tartuffe ima pravo.

– Kažem ja, sve nas može poklati na spavanju – govori Menjou.

– Zar se tako bojite ovog mršavog mladića? – Govori, Anđele, ja te slušam! – Nije li vas stid? Pitomac vojne akademije, a takva kukavica! Budući oficir!

Nije, dakle, turistički vodič? Budući ratnik! Srdžbu, boginjo, pjevaj Ahileja, Peleju sina, pogubnu[193]... Ali zašto joj kišu?

Zasvrbi ga sluznica u nosu i kihne ispod pokrivača, prigušeno kao krtica, ali iskreno i čvrsto. To od one vode što su me polijevali, a ni upala ti pluća sada ne gine, rekao je lijevi.

– Eto, i on kiše – osvrne se ona. Priđe oprezno i otkrije mu glavu. – A ja sam mislila da ste vi ozbiljni? – Smijala se.

Melkior uznese ponizan pogled gore prema njoj:

– Kihnuo sam ozbiljno. Hladno mi je. – Lagao je, bilo mu je vruće, ali ulogu je sada valjalo igrati do kraja.

– Jasno, nervna groznica – mrmlja Tartuffe neumoljivo.

– Čujte, kihnuo je ozbiljno! Hi, hi, hi – cereka se Mali.

– Stvarno sam kihnuo – Melkior glumi kneza Myškina.

– Vjerujem vam, vjerujem – drmne ga ona za nožni palac što je izvirio ispod pokrivača.

– Možda sam se prehladio. Tamo u garnizonu polijevali su me vodom. Bio sam se onesvijestio pa su me polijevali.

– Naravno, hladni šokovi. To se daje za šizofreniju – objašnjava Tartuffe.

– Veli da fe onefvijeftio. To je padavitsa – govori Hermafrodit. – No, bit će ovdje vvlo fgodno kad dobije naftupe.

– Ja sam se onesvijestio u konjušnici, od smrada...

– Još nisam čuo da se netko od smrada onesvijestio – s visoka govori Menjou. – Može od gladi... Valjda nećeš reći da ti nisu dali jesti u vojarni?

– Jesu, kako nisu. Dali su mi jesti dobre hrane, mesa, čak i marmelade. Ali onesvijestio sam se prije doručka. U konjušnicu se tamo ide prije doručka. Ali nisam osjećao gladi, već naprosto od onog oštrog mirisa... Zato su me polijevali vodom. »A upala ti pluća sada ne gine«, rekao je Lijevi. Bilo je hladno kad su me iznijeli, onako mokra... Možda sam dobio i upalu pluća?

– To ćemo sad odmah vidjeti – vadi ona toplomjer i gura mu ga pod pazuh. – Najprije temperatura. – Stavlja mu svoj mali vlažni dlan na čelo. – Nije jako vruće.

– A veliš, rekao ti je »Lijevi«? – Menjou je postao radoznao: – I što ti

je još rekao »Lijevi«?

– A koji ti je sad taj »Lijevi«, odnio te đavo šašavi! – smije se Tartuffe.

– Onaj što me izvodio iz konjušnice, a bio mi je slijeva – potanko objašnjava Melkior. – A bio je i Desni s desne strane. Tako je odredio narednik.

– I neka mi sada netko kaže da on nije lud! – uzvikuje srdito Tartuffe. – Pa on je kompletni idiot!

Tako je, kompletni idiot! odobrava Melkior. Čak i bolje nego Luđak! Jer što je Luđak prema Idiotu? Budala. Lupeta koješta i izmišlja besmislene stvari. Da tu pod krevetom žive nekakvi Burjaci; hvali se da je vidio najveću rupu na svijetu i traži da mu kažu Veličanstvo. To je luđak. Hvalisavac. Uobraženi tip. Hoće da živi na velikoj nozi. Glumi kralja Leara i kraljevića Hamleta. A Idiot je fina, skromna osoba. Povučen i šutljiv. Tih kao puž. Govori što zna, odgovara na pitanja, a kad ne zna, šuti. I sve je logično što kaže. A čudno jer je jednostavno, smiješno jer je bezazleno. Oprezan i mudar kao magarac, vječno zaljubljen, ovoliko srce! Melkior pokaže ispod pokrivača koliko je srce Idiota. Eto, to je Idiot. Otmjeni gospodin među prostacima. Pomalo i snob. Izbirljiv. Osamljen. Bira svoje društvo. Šutljiv jer se bavi mislima. Čeznutljiva, tanka, profinjena duša – to je Idiot. Gledajte samo to naborano čelo i onaj pogled što ide preko svakodnevnih stvari...

Sjela je na rub njegova kreveta. Suknja joj se zategnula na bedrima i na obje hemisfere od kojih se jedna naslanja na njegovo istureno koljeno. Koljeno uronilo u meki topli ležaj, miruje u uživanju. Od koljena Melkiorova... Zavidao je svome koljenu. A u tijelu javi se nenadana čežnja za Enkom, malom, pokvarenom... Prijape, Prijape! A bila je sva lako oznojena, mala arogantna zadnjica, pune šake oduševljenog bluda.

Zaboravio je toplomjer zbog Enke. Svuda nas slijede *praklijetnice*

(rečeno pa ruski). Tucne pod pokrivačem u glavu toplomjera tri jaka i jedan slabi palac, za svaki slučaj; vojniku ne dolazi tako lako vrućica. On kihne (sada lažno) zbog potvrde toplomjerova lažnog svjedočanstva.

– I vi mi se rugate? – upita ona uz nešto prirođene ženske koketerije.

– Rugam? Kako? – Uplaši se tog dodira koljenom, a ne usuđuje se prekinuti ga.

– Zar niste opazili da svi ovdje kišu? – upita ona šapćući povjerljivo.

– Da. A zašto oni kišu? – šapće i Melkior. Rodila se »naša mala tajna«.

– Rugaju mi se. Ime mi je Acika – ona pocrveni – a oni na to kišu. Smiješno ime. I vi ste zbog imena kihali.

– Nisam, Acika – reče on odano. – Bolestan sam, prehlađen.

– Ne zovite me tim imenom, molim vas – reče ona ozbiljno. – Čini mi se da mi se rugate. Strašno mi je neugodno kad čujem svoje ime. Kao da sam zatečena... razumijete li, tako se osjećam – strašno se crvenila. – A koje je vaše ime?

– Pa znate, pisali ste ga jutros...

– Oprostite, ne sjećam se. Toliko imena pišem...

– Smiješno je... Melkior. – Ima pravo ona, nije ugodno čuti svoje ime, a kad ga sam izgovaraš naprosto te stid.

– Pa lijepo ime imate – reče ona naglas, čak i s nekim ohrabrenjem kao da se radi o zajedničkoj stvari.

– Tamo fe na kvevetu već ifmjenjuju i lični podatsi hu, hu – šapće glasno Hermafrodit, a sva mu se utroba zagruhala od smijeha.

– Što veli taj... da se zove? – pita Menjou, ali s dostojanstvom.

– Lijepo ime ima – Melkior! Zar ne da je dražesno? – obraća se ona

njima miroljubivo.

– Fgodno. Hu, hu – huče Hermafrodit posprdno.

– U kakvom te kalendaru to pronađe ćale! – izgovara prezirno Menjou.

– U kršćanskom – kaže Melkior. – Bijahu tri kralja s Istoka. Idući za zvijezdom dospjeli su u Betlehem na poklonstvo malom Isusu. Jedan se od njih zvao Melkior...

– I taj fi ti – ruga se Hermafrodit.

– Odmah sam ja opazio na njemu nešto kraljevsko – govori Tartuffe.

– Eh, vidi, stvarno... a vi se zezate – izjavljuje Menjou podsjećajući ih na smijanje.

Smiju se ratnički, udaraju u tamtame oko moje lomače. Ne uspijeva me spasiti moja mila misionarka miss Acika. Oh, Gospode, što je lijepa! – usput budi kazano. – Jest, lijepa je, odgovara Gospod ravnodušno. Spalit će me kao heretika. Skuhat će me kao kuhara sa lijepog broda *Menelaja...* Ali kakve koristi od ovih golih koščica, o hrabri poglavico, Veliki Menjou? Pa to je tuga nad tugama, prekrivena ovom isposničkom kožicom. Tri kapljice krvi, ne bi mogao ni domaću buhu pošteno nahraniti. Poštedi me, o Veliki Menjou! Milost!

– Sestro Acika – nije kihnuo Menjou, prestala je šala – toplomjeri su nam prekipjeli pod pazuhom.

Ona ustane (zatečena Acika... na mom koljenu, misli Melkior) i pogleda na sat:

– Ne galamite, tek je pet minuta. Ne date mi ni časa da se odmorim, cijeli dan sam na nogama.

– Ima i dvugih odmavalifta – Hermafrodit joj nudi rub svoga kreveta.

– Hvala, hvala, sutra – osmjehuje se ona ljubazno.

– Futva mofda bit će kafno! – uvrijeđeno se iskesi Hermafrodit, a slina mu frca između razrijeđenih isturenih zuba.

– No, no, ne ljutite se – ona ga pogladi po glavi.

– Ko fe ljuti? Ja fe fmijem: hu, hu, hu...

– Tako je, kao pravi momak.

Ucrtavala je temperaturu u grafikone bolesničkih lista, opipavala im bila, brojila otkucaje, naviknuto, spretno svojim malim lijepim rukama.

Prsti su joj mekani i vlažni. Melkiorovu ruku, mrtvo opuštene šake, drži pored svoga boka, pogled je spustila na svoj ručni sat i dugim crnim trepavicama odbrojava sekunde. Kao da ih neka tiha patnja pomiče (tako se oči pripremaju da ispuste suze, misli Melkior). Poželi da dodirne tu bol, da je pomiluje bratski-supatnički (mila!) i dva srednja prsta (dva raznježena daha, dvije čiste čežnje što streme iz njegova zaljubljenog srca) pomaknu se željno za tim dodirom. Osjete hladan susret ukrućenog platna (posvećeni oklop hladnog milosrđa). A ipak tu unutra je *ona,* sva ovako lijepa, živa... Prsti se sad priljube vjerno uz zidove kule bjelokosne i zatrepere u molbi očajničkoj... I gle, odaziva se zatočeno tijelo, uzvraća drhtaj drhtajem preplašene ptice, kao da su se dodirnula dva straha usnama iznenadne sreće.

Kao nenamjernom kretnjom udalji mu ona ruku od svog boka, uzdahne duboko i zaklopi oči. Trenutak jedan u kome je Melkior ugledao đavla s očima ATME i s plombama Uga, iscereno, rugalačko lice: Eustahije, uđite u kraljevstvo moje.

Ona je polako već spuštala ruku na sivi pokrivač gledajući nekim zamagljenim, dalekim pogledom u njegovo lice. Lice ošišanog, suhog, *kompletnog idiota* – tako je Melkior sada prezirao sebe. A ona gore, iznad njega – kula čvrsta, previsoka! A ptica preplašena?... Otprhnula ptica, bez šuma, bez glasa...

Upisala je puls i temperaturu u njegovu bolesničku listu.

– Ujutro dođite dolje na slikanje pluća – reče ne dižući glave.

– U koji sat, molim? – Želio je još nešto da mu kaže, makar eto i taj sat »ponovnog viđenja«.

– U sedam – reče ona odlazeći, bez pozdrava, u poslovnoj žurbi.

U sobi je ostala srdita ozbiljnost, nitko nije ni kihnuo za njom.

On je ležao na odru: ruke uz tijelo, brada iznad pokrivača, zaklopljene oči. Ovako će to jednom biti doista. Uokolo svijeće, cvijeće, šaputanje, a sve u crnini. Udovica. Acika. Nepristalo ime za udovicu, koketno. Već ifmjenjuje poglede s Menjouom, a ni nos mi se još nije ohladio. Trebalo bi ih tući za života, *preventivno.* Zašto me tučeš? Zbog ukaljane uspomene, prokletnice! Izrast će dva čudna stabla iznad moga groba, spomenik koji ćeš mi podignuti – dva roga! – i udri, udri... Ili možda i bez objašnjenja, samo udri. Ne, *Acika* joj nikako ne pristaje. Nije ona *to, Acika.* Lukrecija. – Volio bih da se zovete Lukrecija. – Zašto? – Lukrecija je legendarna žena. Ubila se nakon silovanja. – I ja bih se ubila kad bi mi se takvo što dogodilo. – Ne vjerujem. – Zar zato što sam *Acika?* – Ne vjerujem u silovanje kao ni u bezgrešno začeće. Ne vjerujem da žena može biti silovana. – Kao da se to samo jednoj ženi desilo? – Možda se to nekima i desilo, no samo djelomično. Ne želim ulaziti u detalje, to prepuštam vašoj mašti, ali drugi dio toga nasilnoga čina nije više nasilje. – Nego što je? (zacrvenjela se od ljutine). – Na neki način... pristajanje, a ne bih se zakleo da tu nema i stanovitog uživanja, dakako »svojevrsnoga« i, kako vi kažete, »bolnoga«. Tek nakon toga nastupa »sramota«, kad je sve već prošlo, u sjećanju. No većim dijelom ta sramota sadrži ustvari – razočaranje. Zbog *njegova* divljaštva, još više zbog bezobzirnosti, sebičnosti i cinizma. Kad bi se divljak na njoj – da tako kažem – konvertirao, tu bi se još mogla pojaviti i ljubav. Sve bi mu oprostila zbog naknadne nježnosti, kojom se otkupio. »Ah, kad se samo sjetim kako si bio grub kad si me prvi put uzeo! Ali, sad ti mogu priznati, strašno mi se dopalo. Pravi muškarac! Ratnik! A možda je to i jedini način da bi se upoznala ona prava ljubav? Znaš, mi žene to i

želimo: da nam izgleda kao da smo silovane. Mi 'nikada' ne bismo *pristale* da nismo bile 'prisiljene'. Govorimo 'ne, ne, ne', je li tako, ali jao onome koji nam povjeruje: to mu nikada ne opraštamo. Sad sam ti sve rekla.« A on je nato izlupa zbog njene iskrenosti (pa budi iskrena!) i naziva je najpogrdnijim imenima, možete i zamisliti. – Fuj, kakvo mišljenje imate o ženama! Pa vi, tako, ne možete nijednu stvarno ljubiti. Valjda nisu sve takve. Zar doista tako mislite o svim ženama? – Ne, Vivij... to jest, Acika. Tako misli Parampion, moj prijatelj Ugo, a on voli sve žene. – To i jest najodvratnije. Voli sve, ali nijednu ne ljubi, ne poštuje. – Ali i one njega vole! – Sve? – Pa uglavnom. I vi biste ga voljeli kad biste ga poznavali, i to baš zato što je takav. – Onda vi mene ne poznajete! (uvrijedila se jako). – Da, da, oprostite (uplašio se Melkior), doista vas *još* ne poznajem. – No... (nakon malog, bojažljivog oklijevanja) ipak bih se usudio reći da ni vi ne možete nekoga, mislim nekoga muškarca, stvarno voljeti. Vi ste iz majorove (sutra ću ga zato i poljubiti) samaritanske škole: vojnik je u bolnici jadnik-pacijent, i ništa više. Vaša ljubaznost ima samo zdravstvenu vrijednost. Dužnost. Terapeutska, optimistički vedra atmosfera za plućne bolesnike: ugostiteljsko-konobarska vedrina zbog dobrog apetita – osjećajte se dobro u našoj kući. Umiljatost stjuardese u nebeskim visinama. Anđeoski osmjesi za bolesna tijela, za čireve, za rane, za zadah trulih pluća, za ustajali smrad kandidata smrti. Šta će bijeli labud u ovim odvratnim kloakama života? Zar je ovo podneblje za ljubav? Labuđe jezero...

– Čuj, ti... kako li se ono zoveš? – progovorio je napokon Menjou.

– Melkior. – Jasno, sada će početi, na to je i čekao.

– Čuj ti, Meteor...

– Melkior!

– Slušaj, Meteor – govori Menjou s najvećim prezirom – jesi li ti s njom pokušavao nešto *onako?*

– Da fnaf, nema ti tu... – govorio je Herma skoro prijateljski.

– Bilo je tu i većih Toreadora, musje Matador, pa im je izvisio visuljak.

– Ja sam bio pristojan s gospođicom...

– Čujte, on je bio pristojan! – huškački uzvikuje Menjou.

– Ona nikad nije ovako odlazila, bez pozdrava – govori mu Mali potiho, u povjerenju. – Nečim si je uvrijedio.

– Vidif – zlobno likuje Hermafrodit. – Uvrijedio fi je!

– Nisam joj ja ništa rekao...

Branim se, misli Melkior, a to, do đavola, nije dobro. Parampion bi ih napao. Izvršio bi puč i preuzeo vlast. Ali kako se to radi? (Već dugo smišlja takav neki puč za riđeg asklepijada kako bi preuzeo vlast nad ljudožderima.) Trebalo bi možda otvoriti prozor na dvorište i govoriti kroz prozor, održati neki demagoški govor... O ne, zemljaci i druzi,[194] nisam izašao na prozor da optužujem, jer Menjou je, znajte, častan, pošten čovjek i svi su oni časni i pošteni... (u dvorištu žamor, znak negodovanja) već htjedoh samo svoje tašto srce opravdati. Vi znate koliko je ljudsko srce slabo, jer vi ste ljudi dobri, srdačni, a moje je srce još i ranjeno. Htio bih svoje izranjeno srce da vam pokažem, ali ne smijem, učinio bih time nažao Menjou i ostalima, a oni su ljudi časni i pošteni, i to vi dobro znate. (Hm, hm – mrmljanje u dvorištu.) Zato sam odlučio da šutim i trpim svoju bol za ljubav mira i zbog poštovanja prema tako časnom čovjeku kakav je Menjou. Ali on kaže da sam je uvrijedio, da sam s njom pokušao nešto hm, *onako...* a on to govori iz ljubavi, zbog brige za njezinu čast, jer on je pošten čovjek i ljubi je pošteno. On, znači, znade što je ljubav, a čovjek je mudar, pa će valjda znati da vam kaže kakve uvrede ima u jednoj ljubavi koje u drugoj ljubavi ne ima. Ja ne znam, jao, što njegovoj ljubavi može smetati moje uzdisanje? Zar uzdasi mogu okužiti zrak u kome se kupa nečije blaženstvo? Vi vidite da govornik ja nisam kao Menjou i ne znam

lijepim riječima ukrasit ono što i sami znate. No on je mudar, rječit čovjek pa neka vam kaže čime sam je ja uvrijedio (Pitajmo ga, neka kaže!) On će vam i reći, jer on je častan čovjek, odista. Ali što će moći da vam kaže? Da sam jednim prstom dotaknuo njenu haljinu, to i ništa više. Ja ne znam kakve osobne razloge imaju te tvrdnje da sam bio drzak? To oni znaju. Ali kakve drskosti ima u tom lakom dodiru jednim prstom koji je k tome i drhtao od straha? (Glas: O tužni dane!)

Mili zemljaci i druzi, drskost ne dolazi od glagola drhtati, to vi dobro znate. Drskost ne dršće već grabi. Ja i sada dršćem pri pomisli na dodir s onom svetom haljinom. A možda je i očekivala da zgrabim njenu ruku i da je poljubim. Ta koja žena to ne očekuje? Kad je brojila udarce moga mahnitoga bila možda je osjetila isti nemir u vlastitoj krvi? I što sam ja učinio? Ništa, ili gotovo ništa: taknuo sam prstom njenu haljinu. Zar se to drskošću nazivati može? (Jedan glas: Nikako! Drugi glas: Ako dobro promislimo, to njemu silnu krivicu nanose. Treći glas: Tako je! On je pravednik, a oni su hulje! Prvi glas: Menjou je nitkov, to je sada jasno. Drugi glas: Ubijmo Menjoua! Zapalimo mu krevet!)

O mili, dragi druzi, stanite! Vi ste pošli da učinite – ne znate ni sami što. Čime sam ja toliku vašu ljubav zaslužio? Što sam vama ja?... (Glasovi: Ti si naš vođa! Admiral! Drugi glasovi: Tako je, ti si admiral! Ukrcajmo se na lađe i otplovimo! Jedan glas (poetično): Otplovimo. Galebi i oblaci će nas pitat – tko ste: koga ištete?... a jedra će odgovoriti: Melkior plovi!... Melkior ište pustu hrid... poetični glas se guši u suzama. Za njim plaču i svi ostali.) Oh, blagoslovljene te suze, puče moj! Hajdemo, krenimo! Ali... još samo jedan časak... jer hoću pred vama da budem sasvim čist. (Glasovi: Čist si ti, čist! Hajdemo!) E, nisam sasvim, zemljaci i druzi. (Jesi, jesi, čist si kao anđeo!) Nisam, nisam, u meni bukte strasti, pohote. (Još bolje, znak da si muškarac! ha-ha – smijeh pun udivljenja). Da, ali kakav muškarac? Sa strastima niskim, prijapskim. Prijape, Prijape! uzvikivala je ona... ne mogu da vam kažem koja... A i ovu našu čistu, bijelu sestru... Aciku (doista, ime za kihanje,

pomisli usput), i nju sam ja pokušao zagrliti i poljubiti, silom, zemljaci i druzi, jer ženska je strahovito zgodna, priznajte. (Ha-ha, Admirale, koji si ti mangup! dive se i odobravaju dolje u dvorištu.)

»Da mu se ne vjeruje, milogledi, da mu se ne vjeruje!« – viče glas odozgo (deus ex machina,[195] uplaši se Melkior). »Da mu se ne vjeruje, zaljubio se preko ušiju, znam ja njega! (Zbogom, Vivijana, promrmlja glas usput.) Pravi se cinikom, a on je čestit, pošten čovjek odista, Eustahije, budite nam vođa! Admiral!« – i plombe crne ogromne zamračiše nebo. Ugov vapijući glas. Ali otkuda on tu? – Parampione dični, to ste vi! – usklikne radosno Melkior i začuje svoj glas čudno odvojen od sebe kao da je uskliknula jeka.

Melkior je osjetio da ga vuku za nos. Probudio se odjednom i začuđeno rastvorio oči. Na krevetu mu sjedi mlad krupan čovjek u bijelom: razvukao usta u tobožnji osmijeh i gleda u njega ljepljivoslatko, »dobrojutro« mu se cijedi iz očnih otopina.

– Mitar. Inače me zovu Vampir. Pst, ne budi ih, u ovoj sam sobi zaradio to ime – šapće bijeli čovjek. – Ali ne boj se, ja sam samo laborant, došao sam da ti uzmem malo krvi.

Melkior je mislio da sanja »Zemljaci i druzi« reče makinalno i propne se na laktove da bi došao k sebi. Dolaze da piju krv na spavanju, vampiri... Bablje priče. Svejedno mu jeza usplazi uz leđa.

Svi su još spavali u sobi, srkali posljednje ostatke sna pred jutarnje buđenje. Puhali su složno na zajedničkom poslu, a Hermafrodit ih je predvodio slasnim hrkanjem. Melkior uzdahne od zavisti.

– A što će ti moja krv? – reče gledajući beznadno u sivi zid pred sobom.

– Dobro, ne daš – zaključi ravnodušno Mitar – tako ću raportirati majoru.

– Što će ti moja krv, to kažem – osvijesti se sada Melkior. – Nema je u meni ni dva naprŝnjaka.

– Meni je dovoljan i jedan – slatko se osmjehuje Mitar. – A nisam ni ja tu tek tako... ovdje se i mene pita za koješta. Znaš li što je krvna slika?

– Ne znam.

– E, pa onda?

– Odakle ćeš uzimati? – Melkior mu pruži ruku.

– Čekaj, ne moramo odmah. Umiri se i lezi. – On ga obazrivo polegne

na leđa i pokrije do brade. I ruke mu je ugurao ispod pokrivača. – Ti si jedan pacijent, moraš se paziti. Ako želiš ozdraviti, moraš se podvrgavati. Zašto smo mi tu?

Melkior se pokorio. Nije shvaćao što hoće ovaj Mitar.

– Eto vidiš, šutiš. A i što da kažeš, kad ti je to tako. Iz krvi ti se vidi i bolest i zdravlje i zabušavanje. U njoj ti sve piše ko u Svetom pismu, sva tvoja sudbina. Zato se i zove krvna slika, a ja sam ti njezin tata-mata. Što napravim – tako je. I nema ti kod mene »ček' da vidim« i »deder, bogati«, nego jasno: tu ti je sedimentacija, tu ti je Wassermann,[196] tu crveni, tu bijeli, tu bilirubini, sve redom u potiljak. Pa ako ti ja napišem sve »negativan« i »b. o.«, onda ti to znači »marš, marš, pravac kasarna« i nema ti tu božjeg boga da te vadi.

Mitar-Vampir napravio efektnu pauzu. Nadnio zatim svoje široko, masno lice iznad Melkiora i stao kružiti pogledom: traži gdje bi ga ščepao.

– E, ali ima i razlika od slike do slike... – oprezno pogleda po ostalim krevetima i šapne s nekim obzirnim prezirom: – Spavaju umorni junaci... kao kod fotografa: ima slika – onakav kakav si, a ima i na retuš. Za retuš ne brini, moja stvar.

– A je li mnogo skup taj... retuš? – šapće Melkior zavjerenički.

Mitar kao da je prečuo pitanje, nastavlja da šapće sada neku svoju tužbalicu:

– Aj, aj, što sam ja izješa, sav, ovoliki koliki sam, ubio me gospod bog. A vidi trbuha! – on pokaže hvalisavo svoj nabrekli trbuh ispod kojeg je obzirno potpasao hlače – to je car-gospodar! Samo njemu služim, a drugo mi je sve... uz Kalimegdan. Roštilj, roštilj, gospodaru, kako reče neki poeta, to je što mene kolje financijski. Srce na žaru, džigerica, pljeskavica, ćulbastija, pa pomasni škembići... uh, što volim poslastice, ubio me bog! A vidiš, za ćevap ne marim makar mi ga i kajmakom zalio. Nego jedino, desetak ćevapa u vrućoj lepinji pa s

kajmakom... e, to da. A mlada patka na ražnju, što kažeš, pa joj mast kaplje s vrha guzičice, hi, hi, hi – smijulji se Mitar, oblizuje se i nešto muklo prede: – Grr... grr... gradele, gradele, kako viču Cigani što prodaju roštilje. A tebi čudna ta ljubav, a? U tebe posno govance, što? Ribica i maslinica. Blitva. Pa ti crijevce tanko pjeva *daleko je biser mora*...

Netko od spavača zagunđa pred buđenje. Mitar se hitno lati instrumenata.

– Nego, da brzo svršimo tu stvar, hoćeš li? – šapće kao usput, radeći.

– Pa evo, svršavaj – Melkior mu nudi svoju tanku bijelu ruku.

– Ono s retušem, hoćeš li? – Mitar mu steže gumom nadlakticu. – Nigdje poštene vene, mili bogo, tu će biti muke – govori naglas i zabrinuto vrti glavom i dok mu je još glava u pokretu užurbano šapće: – Pet banki sad odmah, ostalo kad dobiješ rješenje, može?

– A koliko je to... ostalo? – mrmlja Melkior jedva razumljivo.

– Pa... petnaest banki. Ovaj mjesec da izvodim curu. Voli da pije one zelene likere, ubio je... skupo u božju mater. – Pogleda u Melkiorovo neodlučno lice. – Hajde, deset, kao tebi, vidim te da patiš. Eh, jeste cicije vi tamo dolje s mora, ubio vas... Govanca na maslinovom ulju! A što bi za te pare mogao da kupiš? Pidžamu, sveca ti... Šik à la franse,[197] a ne možeš pošteno ni da se ukenjaš od bijede. Vidiš kakve su ti vene. Veliš dva napršnjaka? Nema ti tu ni bolju stjenicu da napojiš. A sada je tu strogo, da znaš – opet šapće Mitar. – Rat je, bato – uzvikuje strogo – a vojska je vojska, mora da smo spremni! – i lukavo migne Melkioru: to govori za »one«.

– Da ti dadem pare? – šapće Melkior i gleda te lopovske spretne male prste na svojoj jadnoj ruci po kojoj Mitar traži mjesto gdje bi utisnuo rilo svoje krvoločne sprave.

– Ne tu. Poslije vizite čekam te u nužniku *ve ce*.

– Kakav je to nužnik... *ve ce*?

– Tako se zove onaj bolji, za vas, đake... – Napokon je pronašao venu i zarinuo iglu, hitro, vješto, te Melkior gotovo nije ni osjetio ubod. Vidio je kako se tanka ružičasta krv pomiče za čepom u cijevi i puni stakleni trbuščić Mitra krvopije. Moja krv, Vaše Veličanstvo... no osjeća da blijedi, rasplinula se započeta šala u čudnoj malaksalosti, a na kapke kao da mu sjeda san...

– A vidi, bogati, goluba na prozoru! – drmne ga Mitar.

Melkior se razbudi s mukom i pogleda naivno prema prozoru. Nikakva goluba, već sivi dan za prozorom. »Go-lu-bi-ča«, izgovori mučno, jedva pomičući usnama, po čudnoj sili sjećanja, kao da je baš morao to izgovoriti, i ostane tako u nekoj apatičnoj ukočenosti zagledan u sivi komad neba iznad tmurnih mokrih krovova. »Jefi li fe nalokao kvrvi, vampivu?« zadirkuje Hermafrodit Mitra. »Tvojom ne bih ni kupus đubrio«, odgovara Mitar, no Melkior sve to sluša iz velike astralne daljine, te mu se čini da ne čuje glas ljudi već graktanje nekih razdraženih papagaja.

A slikanje pluća? pomisli s pomiješanim osjećajem iznenadne radosti i jedne neugodnosti koja ga je trgnula iz slatke malaksalosti kojoj je bio sasvim prepustio tijelo. A možda bih je i vidio dolje... na slikanju pluća? I bio s njom nasamo? *Nasamo,* pa onda? Kako ta riječ, što toliko obećava i uzbuđuje, ne znači baš ništa! *Nasamo,* to znači pokušati joj se približiti uzbuđenim, krivim riječima, ustvari lažnim riječima koje jedinu pomoć nalaze u rukama. I sve je nespretno, i riječi i ruke: nestrpljive ruke, a riječi gluhe, neduhovite, bačene u prazan prostor bez odjeka. Ona kaže: pričajte mi nešto, a vi baš želite da začepite svoja usta njenim ustima, pa ako vam se neka riječ i omakne, u njoj baš nema ništa od pripovijedanja. Od te želje postajete mucavac, drhtavi kreten, epileptičar, impotentni pohotnik, prase srdito, čovjek bez ponosa. Ne idem na slikanje pluća! Melkior prkosno uzme misliti na Enku: Kior uđi u kraljevstvo moje, i on uđe trijumfalno-kraljevski, kao Kior Veliki.

Na vratima se pojavio Mitar.

– Zaboravio sam da ti uzmem urin. Jesi li već mokrio jutros? – U ruci je imao neku šampanjsku čašu.

– Nisam – reče Melkior, a u sebi doda: evo moga peharnika.

– Onda dođi da mi se poculaš – pokaže mu čašu kao mamac.

– Hajde, hajde. Matadore, taman je mezetio Mitar – javi se Menjou.

– Hoće li ono danas da ti dođe sestra, dan je posjeta – upita ga Mitar s takvim preljubazno bratskim i nevinim licem, te se Melkior jako začudio kad je neki predmet poletio prema mjestu gdje je čas prije stajala Vampirova glava. »Stajala čas prije«, dakako, jer čim se preljubazno priupitala za posjetu sestre, nestala je onog istog časa.

– Đubre, ne diraj mi sestru! – odjednom zaurliče Menjou. – Zaklat ću ga zubima... krvi ću mu piti!... – grčio se u krevetu i čudno lomatao rukama kao da ga neka strašna bol razdire.

Sva trojica skočila da ga smiruju, glade ga po licu, češkaju po glavi, tapšaju po bedrima, konjušarski.

– Ne, njega stvavno tveba pvebiti – žestio se Herma i stiskao šake.

– Prvi put kad ovamo dođe, ćebe preko glave... Izdevetat ćemo ga, časna riječ! – govorio je svečano, kao da se zaklinje, onaj što je jučer Melkiora nazvao Tartuffeom.

– Kad ga ja propustim kroz šake, rođena ga majka neće prepoznati! – Smirivao se već Menjou, gasila se žeđ za osvetom.

– Famo da ne bude ifdaje! – Hermafrodit sumnjičavo pogleda na Melkiora; on je stvar shvatio veoma ozbiljno, kao zavjeru.

– Izdajnici znaju što ih čeka! – govorio je prijeteći Menjou.

– Neće izdati – rekao je Mali sa sigurnošću. – Čast sestre je u pitanju! Je li da nećeš izdati? – Mali je prenosio na Melkiora moć sugestije: čudno izbuljio oči na njega i uzeo kružiti rastvorenim dlanom

nad njegovom glavom: – Nećeš izdati, nećeš, radi se o časti sestrinoj, nećeš izdati... – hipnotizirao ga je.

Melkior se jedva osvrtao na to čaranje. On je s nekim smijehom u sebi stalno mislio na onu čašu Mitrovu koja je probudila u njegovu tijelu potrebu za mokrenjem. I to je osjećao kao neuklonjiv imperativ kome će se evo sada podrediti. Ustat ćeš i otići za Mitrovom čašom kao mjesečar, kao hipnotizirana budala. Uvjetovani refleksi, po Pavlovu. Ah, moj Mali, hvala na časti, već sam hipnotiziran, mislio je ustajući. Ovako valjda idu pjesnici za svojom inspiracijom? Ona je čaša sada moja Laura. I nasmiješi se tužno lice Melkiorovo.

– Fmije nam fe – reče Hermafrodit.

– Ideš da ispričaš Mitru? – skoči Menjou iz kreveta prijeteći.

– Idem da mu čašu napunim.

– Dobar si! – čuo je za sobom tu ocjenu i njihov smijeh kojim su nagrađivali njegovu lojalnost.

O, Gospode, da se i ta čaša ispuni! I prepunit ćeš, kakav si, odgovori Gospod.

I doista prepuni, kako reče Gospod. Jer silna bješe nužda u njemu te utrča u nužnik onaj bolji i trže čašu iz ruke Mitrove, žudno, kao pijanica, i kao bludnik najluđi potraži svoje nehajno spolovilo u žurbi nespretnoj te mu se ono i omakne prvi put, onako bezvoljno, kao da to nije njegov posao (pa i nije, znade lukavac), ali drugim zahvatom iznese, kao čovjek tašt i hvalisav, sve svoje blago na vidjelo i tada se u času spusti daždstrahoviti što lijevaše četrdeset dana i četrdeset noći.

– Dosta, kuda ćeš... – vikne Mitar zaplašen.

No reci *dosta* pljusku bezumnom, zaustavi val plahoviti što se valja s pučine!...

– Sve si zapišao, sveca ti – hihoće Mitar veselo: on voli obilje. – Sad odlij malo tamo, ubio te...

Ha, Maestro, sjeti se Melkior, kakvo točenje! Prebacio bih preko krovova, pogasio bih vatru na dvoru liliputanskom kao Guliver! Osjećao je ponos od neke muškosti, kao da je izveo nešto veličanstveno, a to bijaše samo osjećaj olakšanja sasvim banalnog koji je on bahato tumačio.

– Jesi li donio pare? – pita Mitar s punim peharom u uzdignutoj ruci kao da mu nazdravlja.

– Jesam. Evo ti. – Melkior sve radi oduševljeno, žurno, veselo, te ga Mitar gleda sa zanimanjem i kaje se što mu nije više tražio, dao bi, budala.

– A je li, što je govorio onaj tamo, da će me prijaviti? – upita Mitar.

– A zašto, što si mu učinio?

– Pa ono zbog sestre, znaš. Mnogo su osjetljivi, jer sestrica je onako... podašna... – spustio glas Mitar i glavu sagnuo, bolje da ne strši. – A baš mi je naletio. Samo, opasno je to, otac mu je gardijski general. Moćan tip u božju mater, da prstom makne, nema mene, Mitra-laboranta.

– A oni ostali?

– Sve fina djeca, gospodska. Onaj debeli ćosavi što govori na »f« digao ćaletu (član državnog savjeta) neki važan dokument, državna tajna, što li je, i dao ga nekoj drolji-špijunki za jedno spavanje. Srećom kontrašpijunaža uhvatila njih baš na tom spavanju, pa drolju u ćuzu, a njega tatici. A tata što će, dao ga na odsluženje roka, kao »neka se opameti«, i eto, tu se sada pameti. Onaj mali sin je dvorske dame, to jest bivše dvorske... Zvali su je Pompadurka garde. Od redova do majora nije birala, a dalje prema uplivu i moći. Kažu da je mali sin nekog silnog a šašavog generala... pa vidiš, i mali je nekakav šašavko-psiholog. Ali najopasniji je onaj četvrti, Parizlija. Ćale mu je... i ne zna se što je, živi u inozemstvu, kažu nabavlja oružje za vojsku. Sin je došao samo da odsluži đački pa se vraća natrag da pomaže tati, eto, da se i on bori ako

do nečega dođe. Kažu, svatko na svoj način. Svi oni, brate, imaju već spakovane kofere i pasoš u džepu. Ona se soba i zove »diplomatska«...

– Sve ti znaš – snebiva se Melkior. – Pa kako sam ja dospio tamo?

– Ha, kako? – Diže Mitar glavu kao da će zakukurikati neku tešku istinu, ali se predomisli: – Zahvali Bogu i majoru...

– Pa ja majora i ne poznajem!

– Upravo zato što ga ne poznaješ. Kad upoznaš pukovnika, upoznat ćeš i majora. Pukovnik je šef odjela, vojnik, brate, i patriot.

– A major nije patriot?

– Jeste, tko kaže da nije! Nešto mnogo pitaš? – pogleda ga Mitar sumnjičavo. – I to što sam ti rekao, rekao sam previše.

– Pa što govoriš? Možda sam i ja...

– Ti? – podsmjehne se Mitar prezrivo. – Prostudirao sam ja tvoje papire. Šta misliš da bih inače ovako s tobom razgovarao? – Mitar udari po džepu bijelog ogrtača u koji je spustio Melkiorov novac. – Ti si baš onaj tip što dira majora u srce. Zato te i utrpao tamo s onima. Nikada on ništa neće postići, nije on za vojsku.

– Zašto?

– Zar može čovjek nešto postići zaštićujući tebe? – Mitar podvikne srdito. – Sve bi one tamo on otjerao u vojarnu da je po njegovu, samo bi tebe ostavio. Pa što hoćeš, na taj način da napravi karijeru?

– Što ne ode iz vojske?

– U staroj vojsci otac mu je bio načelnik saniteta, general, prešao Albaniju. Osobni ljekar starog našeg kralja. Stara škola. Tako je odgojio i sina – osmjehne se Mitar sažalno. – Vojni sanitet, da, poštenje i pravda, eh!... Sve će to jednog dana đavo... – no odjednom prekine se Mitar, razabere se s onom čašom koju je stalno držao u »svečanoj zdravici« i nasmije se. – A mi baš odabrali mjesto. A ja opet stalno s tim tvojim

šampanjcem... Hajde, uzdravlje, i bježi u krevet. Sad će uskoro vizita. Imat ćeš čast danas s pukovnikom. Zezat će te, to je jasno, jer ti si »majorov«, razumiješ? A ti se pravi lud, u njega gledaj s poštovanjem i sa strahom kao da si usro krevet, razumiješ?

– A hoće li biti sestra u viziti? – ne izdrža Melkior.

– Acika? Sviđa ti se, a? No otpiši odmah, nema ti tu ništa.

– A što bi i bilo? Samo tako... pitam.

– I pravo je što pitaš, ne da je zgodna, nego ono... uslikana?

– Jest, veoma je lijepa – uzdahne Melkior. – A što, ima li nekog...?

– Đavo bi je znao. Ona sa svima lijepo, pa ne znaš je li stvarno takva ili je to neka njena izmotancija. Čudna ženska. Hajd, uzdravlje.

Čudna ženska, veliš, ponavljao je Melkior u svom krevetu, pokriven do brade. Ali govorio je to mehanički, nikakve misli nije bilo iza toga. Neka strepnja mu je sapinjala tijelo. Laka drhtavica krenula je od brade naniže, prema trbuhu i nogama i porasla naglo u neukrotivo grozničavo drhtanje. Eto, i zubi mi cvoko-koću, pokuša da se našali, ali od toga ispadne nervozno grčevito zijevanje uz neko gluhonijemo mumljanje.

– Ti nešto kažeš, Matador? – upita ga blagonaklono Menjou.

– Nihta – uspije Melkior artikulirati u razjapljenim ustima. Ali taj kratki kontakt s »vanjskim svijetom« uveliko isprazni njegovu unutrašnju napetost: drhtanje je odjednom prestalo, njegovo se tijelo osjeti mnogo sigurnijim u povoljnoj klimi kreveta.

Vrata su se otvorila nečujno i tiho, s dužnim poštovanjem. U sobu je ulazila bijela povorka svečano i nijemo kao u nekoj svečanosti sna. Na čelu joj nizak mršav starac, bradica mu bijela i šiljasto stroga, a pogled prodoran i oštar, »čitam te, bato, ko naslovnu stranu«. Ispod bijelog ogrtača crne mu se tanke krive noge u čizmama a metalni čaporci na peti kicoški zveckaju ko na dvorskom balu. Bijela ptica iz polarnih strana gega se po ledu na crnim nožicama, tako to opaža Melkior. To je,

naravno, pukovnik, vojnik i patriot. Za njim ide major na malom odstojanju kojim naglašava svoje podređeno mjesto u svečanoj ophodnji. On je rekao »dobro jutro, momci«, na što se pukovniku iznenađeno podigao šiljak starješinske brade. Tu je i Ona, odmah do majora, s bolesničkim listama na ruci, nad kojima drži otvoreno nalivpero stavljeno »na gotovs«. Sva se posvetila poštovanju uzvišenog čina i revnosno se miče u svečanom hodu. U povorci još ima nekoliko mlađih pomno izbrijanih lica što s kleričkim strpljenjem prisustvuju pontifikalnoj funkciji kao nevažni subjekti. Na kraju se pojavio i Mitar, ali je ostao kod vrata kao siromašni rođak u sprovodu; on je dobro znao svoje mjesto.

Pukovnik je obilazio ona četiri »svoja«, zaustavljao se u podnožju kreveta i pitao za »junačko zdravlje«.

– No, kako je, junače – obrati se s očinskom ironijom Menjouu. – Otac pita za te, što da mu kažem?

– Dosadno je, gospodine pukovniče – mazno odgovara Menjou. – Ja bih natrag u akademiju, zaostat ću s učenjem.

– Prvo zdravlje, momče! – uzvi pukovnik bradicu odlučno. – Kud žuriš, stići ćeš ti njih. Koji si u klasi?

– Prvi, gospodine pukovniče – ispali Menjou i škljocne zubima, a pete mu se u krevetu same sastaviše.

– Prvi? – kao zadivi se pukovnik. – Pak što kukaš? Ne beri brigu, stići ćeš. Oca ću ti pozdraviti – dobaci prilazeći drugom krevetu.

– Molim, gospodine pukovniče – i glavom zatreska Menjou u znak pozdrava.

– A ti, diplomato? – upita Tartuffea. – Javlja li se otac? Je li se sretno prebacio u Englesku.

– Sretno, gospodine pukovniče... u posljednji čas – s povjerljivim osmijehom dodaje Tartuffe. – Nijemci su već bili u Bordeauxu...

– Što kažeš? Ipak uspio da umakne, a! Neka, neka. A gdje je sada, u Londonu? Pak što piše?

– U Londonu i Glasgowu, putuje po dužnosti, gospodine pukovniče. Piše da bombe padaju ko kruške ujesen.

– Vidiš, njemu nije dosadno – dobaci Menjouu. – A što ćemo s tobom, ljubavniče? – prekorno maše glavom nad Hermafroditom, a sva se svita udvornički smije šali pukovnikovoj (osim majora, on je ozbiljan). – Je li i tebi ovdje dosadno?

– Pa jefte, gofpodine pukovniče – uvjereno odgovara Herma – dofadno je. Ofobito uveče... nema fe fta vaditi, pvodajemo fjake...

– Zjake, veliš... Zaista, sestro...

– Izvolite, gospodine pukovniče? – sva se Ona stavlja na raspolaganje.

– ... što je svima ovdje dosadno? – Svi prsnuše u smijeh. Nju oblije rumen. Major se mrštio. – Htjedoh reći, što ne nabavite ovom Donžuanu neku lutkicu, skapat će od dosade.

Hermafrodit se veselo cerekao. »Fgodno«, uzviknuo je čak oduševljeno.

– Ćut, ti sramoto roda i plemena! – rukne na njega pukovnik a bradica mu sva podrhtava od prikrivenog smijeha. – Onakvog oca ti da sramotiš! Na njegovom mjestu ja bih te...

– ... ufkopio! – zavitlava se Herma luckasto.

– Vidi ga, uči me! – ljutnu se pukovnik, a vidi se rado bi se smijao; pričat će to ocu... – Jeste, pravo veliš, ko nerasta bih tebe ja... da me upamtiš!

– Ftavat ću fe, gofpodine pukovniče! – tresne Herma podrugljivo.

No pukovnik se ne osvrne. Mangup je prevršio mjeru, to je svima jasno (nitko se više nije smijao), autoritet mu je već u pitanju... On priđe

Malomu.

– A što je s tobom mladiću? Jesi li dobro?

– Hvala, gospodine pukovniče, dobro sam – odgovori Mali.

– Donosi li mamica pite? – šali se s dječakom kao neki ujak. – Ono ti pitu voliš?

– Pa volim i pitu... – Mali danas očekuje mamu i zbunjuje se kad nju spominju.

– No, ne stidi se što voliš pitu – gladi ga pukovnik po glavi – i ja je volim, tu pitu od mladoga sira. A ovaj tu? – pokazuje bradom na Melkiorov krevet. Melkior ga gleda s *poštovanjem* i *sa strahom, kao da je...* baš onako kako reče Mitar.

– To je novi, gospodine pukovniče – reče major.

– Vidim i sam da je novi – pukovnik već gubi strpljenje – ali što radi on ovdje? Iz koje je komande?

– Autovozarska škola – strpljivo odgovara major mirno.

– Đak? – reče pukovnik kao da mu se to pitanje gadi.

– Da. – Major je suzdržljiv i hladan.

– Pa što? – pita pukovnik naglašeno starješinskim tonom.

Ta uvreda načas uznemiri majorovo lice: neki tamni oblak preletio je preko njegove pametne mirnoće.

– Jako proširenje hilusa – progovori zatim na svoj neuzbudljiv način. – Radioskopski se vidi na lijevome krilu mogućnost jednog žarišta s tipičnim fibroznim šarama i jedno zasjenjenje...

– Kod svakog drkadžije se vide prošireni hilusi! – grubo ga prekine pukovnik.

Ona je stidno zatreptala očima. Ona četvorica smiju se pod pokrivačem.

– Pacijent je već sazreo mladić...

– Pacijent... sazreo za vojni sud! Pa ovo je isto što i dezerterstvo! – Pukovnik je gledao u Melkiora s mržnjom (a on u pukovnika... onako kako ga je uputio Mitar).

– Osim toga... otkrijte se, molim vas – obrati se major Melkioru – radi se o slučaju strašne astenije. Izvolite pogledati, gospodine pukovniče, taj prsni koš, te ruke, ramena...

– Gospodine, vojska nije sastavljena od samih Herkulesa! – podvikne pukovnik. – I jedan prst na obaraču za mene je vojnik! Tako ja to shvaćam.

– Izvolite, gospodine pukovniče, pogledati pacijentovu bolesničku listu. – Ona mu pruži Melkiorov karton. – Sestro, je li napravljen radiografski snimak?

– Jeste, gospodine majore – ona spremno slaže, a pogled joj plazne preko Melkiora (on poljubi taj zrak iznad sebe) – ali još nije razvijen; bit će gotov za dvadeset minuta.

– Onda ga priložite ovdje – reče major suho i prepusti pukovniku mjesto uz Melkiorov krevet.

Asklepijad diže ruke s mene, sad pristupa ljudožderski vrač. Melkior pogledom potraži Mitra, vapaj za posljednju pomoć. Mitar pruža pomoć ohrabrujućim smiješkom. No Melkior vidi Cezarove iskešene zube, čuje potkove na kamenom podu... Pukovnik je koraknuo bliže, obredno mu zveckaju mamuze. Nadnio se vojnomedicinski starješina iznad Melkiora i pokazuje velike požutjele zube... Najprije će valjda zagristi u glavu, misli Melkior... Ali to je smiješak, reklo bi se dobar, nekakvoga sveca što djeci dolazi noću i polaže im darove u krevet. Znači, neće gristi, ponada se Melkior. Strašna astenija. Pogledajte, striče, te ruke, ramena i taj grudni koš... ko kokoš... ko-ko-ko... Usto se Melkior pipao ispod pokrivača, u šaci mu se rastezala suha tanka koža. Neće gristi, neće, sama *strašna astenija.* Ali gledao je

pukovnika, za svaki slučaj, sa strahom, kao da je... kako reče Mitar.

– Što me tako gledaš, je li, ko usrano kuče! – puče iznad njega starješinski glas. – Intelektualac, a... pa misli da je lično izumio barut. Kaži, jesi li izumio barut? Što je, jesi ili nisi?

Što bih sada, Krele? Da li se tu laje? To valjda vrijedi samo za električno osvjetljenje? Za barut... važi što je rekao Mitar: ne odgovaraj i gledaj s poštovanjem i sa strahom kao da si *udesio* krevet, i Melkior nastavlja da ga gleda, kako reče Mitar – s poštovanjem i... ostalo, samo još i doda malo kako gleda *onakovo* kuče.

– Šutiš, a? Prezireš me? Ti misliš: što je ovo, on akademski obrazovan čovjek, ja akademski obrazovan čovjek, a govori mi »ti«? Kakva je ovo vojnička budala! Je li da to misliš? Kakva je ovo neotesana vojničina?

U sobi tišina, čak ni cipele nikome ne škripe. I nije bilo udvorničkog smijeha. Major je gledao u prozor, zbunjen i rumen od stida i, valjda, od srdžbe. Ona nije dizala očiju od bolesničkih lista kao da olovkom nešto kontrolira. Izbrijana lica su ozbiljna i nekako tužna, a i ona četvorica šute u svojim krevetima.

Ta je šutnja i razdražila pukovnika, raspalila želju da *pokaže* on njima svima!... Tu se uvode nekakve *manire...*

On se saginje nad krevet sve niže, unosi se Melkioru u zaplašeno lice. Melkior osjeća zadah požutjelih zuba, po njemu se prosipaju riječi, ali on ih više ne razumije. Gleda zube gdje dolaze bliže... i gle, bez plomba a svi u pravilnom nizu, žuti ali zdravi... od one pite od mladoga sira...

– A, je li, gospodine... da ne kažeš da ne znam manire... – govori pukovnik tiho iz sasvim intimne blizine (vidi mu Melkior gusto zasijane dlačice po nosu) – zašto vi, gospodine, ne želite da služite vojsku? Što se to ne dopada vašem uvaženom umu? Možda imate drugo mišljenje o državnom uređenju? Recite samo, što vam se ne sviđa? Antipatični

smo, je li? Soldati, budale, primitivci? Ne dopada se vama ni moja njuška, znam ja. No, pa evo ti, šamaraj! – namješta pukovnik obraz izazovno, točno na dužinu ruke, i stoji tako nepomično, čeka. – No, što je, što me ne šamaraš? Veliš, moj obraz nije dostojan ni tvojega dlana. O, boga ti tvoga! Onda, evo, pljuni! – i spušta mu obraz točno iznad usta: – Hajde, što ne pljuješ? Čekam! – vikne pukovnik već sasvim iznerviran Melkiorovom mirnoćom. Možda je taj povik trgo Melkiora iz mrtvila? Nad njim je stajala stravično uvećana slika ponuđenog lica. Njegova se glava pomakne i diže kao oživjelom mrtvacu, i prije no što je pukovnik uspio ukloniti glavu, on ga strelovito usnama pogodi u obraz – i cmokne da se čulo.

Tako. To je umjesto majora. Parampione, Parampione, je li to *acte gratuit?* Ne, to nije *acte gratuit,* reče Parampion. To je mnogo više, odgovori Krele.

– Stoj!... Što je ovo?... – strese se pukovnik uplašen, zatečen, rukom gladi poljubljeni obraz, briše čudnovatu sramotu.

– Gospodine majore, što bi ovo imalo da znači? – obraća se strogo, ali sve njih gleda, strijelja svakog kome bi palo naum da se sad nasmije. No, u redu, ne smije se nitko, svi su zinuli od čuda. – Gospodine majore, pitam, što je ovo?

– Ja ne znam, gospodine pukovniče – ravnodušno odgovara major.

– Ja ne znam – i kvit! A, nećemo to tako...

– Možda je momak želio da kaže da vas voli...? – pokuša da objasni major, a nevidljiv osmijeh titra mu na jednom kraju usta.

– Gospodine pukovniče – javlja se Tartuffe – smijem li da se obratim?

– Kaži.

– Mi ovdje mislimo da on nije normalan. Jučer je tako poljubio i sestru...

– Sestru? Čiju sestru?

– Ovu našu... bolničarku.

– To je bilo u snu, gospodine pukovniče – crveni se ona koliko joj ima lica.

– U snu? Što vi radite u njegovom snu?

– Pogledala sam da li spava, a njemu se odjednom digle ruke i...

– ... i fmok! u ufta – dovrši Hermafrodit sa slašću.

– Ćut, ti bitango! – podvikne mu pukovnik. – Krivo ti je što ti nisi, je li?

– Pa i jefte – cereka se Herma – nije da mi nije kvivo...

– Hajde ne budali – javi se Menjou – u pitanju su tu ozbiljne stvari. Mi mislimo, gospodine pukovniče, da je momak stvarno lud...

– Lud? To je neki idiot!

– ... i mi ne bismo željeli da ostane tu s nama – završi Menjou.

– S vama? Neka se to smjesta šalje na nervno odjeljenje – zapovjedi pukovnik izlazeći na čelu bijele povorke.

Tako je, ne luđak nego idiot! Potvrđeno sa najvišeg mjesta! Melkior se radovao što je sveden na bezlično *to.* A sada na *nervno...* Ali što je to? Valjda neka ludnica, a to bi moglo biti zanimljivo... osobno poznanstvo s Napoleonom. S Cezarom sam već imao čast, tako... poizdalje. Ipak nije bilo nužno poljubiti majora za stupanj *idiotstva,* gest je ovaj viteškiji, kornejevski velikodušan: gone te da pljuješ u lice (nismo djeca), a ti cmok u lice! – poljubac. Osjećao se zadah zubala. Noću na njeg reži s noćnog ormarića, iz vode, u čaši potopljeno žuto zubalo, a on s bradicom u krevetu, malen, krotak, bez zvjezdica, bez zlata na ramenima, nemoćan i bezub kao novorođenče, ne zna izgovoriti ni z. Pukovnica je zbog klimakterija jadna, zaboravljiva, možda i gadljiva i strašljiva i praznovjerna k tome, tri dana nije promijenila vodu u čaši

krokodilu, i on, eto, ima zadah *pljuni me.* A on, starješina vojnog saniteta, šef tuberkuloznog odjeljenja i uopće čovjek poznat, vojnik koji poznaje gardijskog generala – Menjouova oca i sve druge *očeve,* ujutro, već zakopčan do grla i u čizmama, ide na pecanje kažiprstom u čašu vode. Kažiprstom udicom lovi žuto zubalo. Zubalo se vrti prevrće okreće izmiče, ne da se iz svoje mutne vode, gdje je njemu ugodno, u usta mljaskava slinava da gnječi pitu od mladoga sira. Pa kad se tako u vodi dovoljno razgnjevilo, ugrizlo je pukovnika za strogi kažiprst. Na koncu ga pukovnik ipak ukebao i bijesnim pokretom ubacio u usta s gađenjem, ko da hladnu žabu mora pojesti. Ali jednog će mu dana žuto zubalo kažiprst i odgristi i bit će jedan vojnik manje – prst na obaraču vojnik je – sam je tako rekao, a što reče ne poreče, to stoji ko ispečeno, nismo djeca, bogamu.

– Ipak fteta, bogati – kaže Hermafrodit – fad ćemo tu kvepati od dofade.

– A tebi je zabavno, budalino, da tu jedan šašavac zeza pukovnika? – ljuti se Menjou.

– Fta bi ga fefao? Famo ga je fmoknuo, hu, hu, hu... To je fgodno.

– A što misliš da ga je »fmoknuo« iz ljubavi? – javi se sada i Tartuffe. – Bilo bi »fgodno« da ušutiš, glupane!

– A ti fi kveten! – razljutio se Herma. – Ftavi je njega fefao, i fta, poljubio ga je, pa fta? Bi li fe ti ufudio? Ja fe ne bih... fato mu kafem »bvavo! bvavo!« – Eto!

Njegova je ljutnja izazvala smijeh. (I Melkior se smijao, u sebi.)

– A veliš, stari ga je »fefao«, a? Bvavo! – Svi su se smijali.

– Ja nifam vekao »fefao« nego fefao, a ti fi fefnut u mofak! Ti fi fafav, a ne on! Tebe bi tvebalo poflati na pvomatvanje...

– Stojte, ne svađajte se – javi se Mali pokajnički tiho. – Ja sam sve to skuhao.

– Što si ti to »skuhao«?

– Pa to, da je ovaj poljubio...

– Da mu nisi opet sugerirao?

– Jesam – prizna Mali kao nepopravljivi grešnik.

– Ajde ti... u matevinu pitu od fiva! – dozlogrdi napokon i Hermafroditu i bilo bi vjerojatno došlo do fizičkog obračuna s njim da ne uđe u taj čas u sobu Mitar s još jednim ogromnim i jakim momkom u bijelom koji je pokazivao strašne mišice ispod zasukanih rukava.

– Koji je taj? – upita momak.

– Evo, ovaj – pokaže Mitar Melkiora. – Hajde, spremaj stvari. Ideš na nervno.

– A jesu li te, a? – upitao je Melkiora jedan od trojice tek treći dan nakon što se uselio u ovu ogromnu bijelu sobu s rešetkama. Ni sada nije gledao u njega. Gledao je u zid iznad Melkiorova kreveta. U njegovim očima plivao je neki mutan pogled kojim je sanjarski promatrao gole zidove, čak i prazan prostor sobe, kao da se pripremio do smrti na strpljiv i dosadan život.

Druga dvojica još nisu progovorila. Mali plećati odlazio je s vremena na vrijeme do prozora i svadljivo režao kroz rešetke, a beskrajno dugi i mršavi tip živio je, naprotiv, uzvišeno mirno i dostojanstveno. Njegovu je hranu jeo mali plećati, dok je on prolazio svečano tamo-amo po dužini sobe obavljajući, očito, neku važnu funkciju.

U sobi su bila samo četiri kreveta (četvrti su unijeli za Melkiora), u svakom uglu po jedan, čvrsto za pod prikovan, i ništa više, nikakav drugi predmet: goli bijeli zidovi i praznina. Akustika golih praznih prostora, strašna, beznadna.

Melkior je proveo dva dana na krevetu kao na nekoj splavi, u apsolutnom miru, sam sa sobom. Krevet sa starim pokrivačima, bez ponjava, prljav, zapušten, s kondenziranim mirisima tjelesa što su se tu prije njega isparivala. Ali smrad je sad već dobio njegovo priznanje i toplinu. Uzeo je pod svoje taj prezreni i odbačeni tuđi smrad i ogrnuo se njime bratski srdačno kao prosjak nađenom kabanicom. Kao tvor, kao stjenica uvio se u smrad lukavo i izazovno kao smrdljivi asklepijad na otoku kanibalskom: približite se sada, delikatni nosovi, ovom neprobojnom krugu odvratnosti, ovom panciru sigurnosti, ovoj aureoli svetog smrdeža! Osjećao je smrad na sebi kao pojas za spasavanje u očekivanju oluje, kao omamu neke ludosti što ga čini lakim, prozračnim, nevidljivim. O, da nema mene, da sam smrdljiv zrak, što

moje postojanje tako pouzdano krije!...

– A kako su te? – ponovo pita sanjar jednako gledajući u zid iznad Melkiora. – Pravio si hvojice?

– Kakve hvojice? – ljubazno pita Melkior.

– Ne znam. To je bilo nešto... više se ne sjećam. – Ušuti zamišljeno, zatim, uzdahnuvši, zavapi teško: – Na Ombrelionu, gori pustoj, on je govorio! Ja sam melankolik, kažu oni... tatari. A jesi li ti lud?

– Nisam. Ja sam kompletni idiot – odgovori Melkior ozbiljno.

– A što je to? Tučeš se?

– Ne, miran sam. Smrdim.

– A mene su tamo htjeli prepoloviti. Bio sam u onoj artiljerijskoj ambulanti, tamo gdje su haubice, razumiješ? Ha-ubice s crticom, znaš, od jednoga napraviti dva... jedan-dva, lijeva-desna, jedan-dva, tri, četiri... znam brojiti do milijardu. To ti je koliko imaš vlasi na pola glave, pa puta dva. Dolje kralj i kraljica! – to je dodao šapatom gledajući sa strahom u dugonju koji je marširao paradnim korakom.

– Koja kraljica? – upita Melkior.

– Kraljeva žena.

– Nema on žene.

– Onda dolje njegova sestra.

– Nema ni sestre.

– A ima neka ženska na dvoru, pa dolje ta. Znaš – šuljajući se priđe Melkioru i šapne mu u povjerenju pokazujući na dugonju – ne smije se pred njim, on je maršal dvora – doda s nekom lukavom ironijom.

– Kojeg dvora?

– Ovog... saharinskog – nasmiješi se Melankolik nekako prepredeno. – On zna dvorske tajne. Ali šapće samo s najvišima. Gledaj.

Maršal dvora ugodno je ćaskao s kraljem vozeći se u kočiji (kralj je sjedio na uzglavlju, na jastuku) ali od cijelog razgovora razabirale su se samo riječi *Vaše veličanstvo,* izgovarane sa silnim poštovanjem, drugo je sve bio strogo povjerljivi šapat. Dvorski je maršal sa slatkim osmijehom pozdravljao narod i usto prstom ukazivao kralju na neka, valjda, zanimljiva lica u masi što kliče. Na jednome mjestu kočija je odjedanput stala, a kažiprst Dvorskoga maršala bio je odlučno uperen u Melankolika.

– Nisam ja, Vaše Slatko Veličanstvo! – preplaši se ovaj. – On vam je pojeo (pokazuje na Plećatog Malog) kruh i kupus. – Ali prst Dvorskoga maršala nije silazio s njega. Štoviše, Dvorski maršal hukne *hu!* našto Plećati Mali krvoločno zaurla:

– Evo mene, ime mi je Kero, daj ga meni, kožu bih mu dero! – i zareži na Melankolika pokazujući sitne guste zube.

– Nemoj, Kero, dat ću ti evo ovaj od dva rupija – pružao mu je Melankolik malo bijelo dugme s dvije rupice – a sutra ću ti dati od četiri, sigurno.

– Sutra ga ušij za uho! Daj odmah.

– Nemam sada, Kero, sutra će mi brat poslati. Sada mi odgrizi nokat.

– Daj.

Kero začas svojim sitnim oštrim zubima otpili nokat Melankolikova palca i pokaže ga Dvorskom maršalu. Ovaj zadovoljno klimne glavom, otpusti Kera i potjera konje.

– Moraš tako s njima – objasni Melankolik Melkioru kao s nekim stidom.

– Čuj, reci – ponada se Melkior – meni možeš reći: ti nisi...?

– Lud? – tužno se nasmiješi Melankolik. – To jest, nisam kao oni. Druga vrsta. Oni misle... Dvorski maršal misli (Kero ne zna ništa) da je dva i dva pet, ja znam da je četiri, vidiš, ali mi je dosadno misliti.

– Što tu imaš misliti?

– Kako ne, moraš ih spojiti. Evo uzmi *dva* s jedne i *dva* s druge strane – on pokaže po dva prsta na svakoj ruci – i sad, ajde: koji će kojima prići? Zašto bi jedni prilazili, a drugi stajali? Oni su jednaki, je li tako? – ma-te-matički jednaki, pa zašto bi jedni prilazili? E, matematički jesu, ali nisu jednaki po odijevanju. Možda su jedni ponosni, smatraju se boljima, bogatijima pa se neće miješati, i onda, ajde, naganjaj se ti... A sve zbog *četiri.* I što im možeš, kad oni neće četiri? Vidiš da je dosadno. Ti ćeš reći, mogu jedni drugima ići u susret pa se nagoditi... Da, kad bi htjeli, ali to se rijetko događa... I tko će na to čekati. – On pogleda Melkioru u oči radoznalo: – Ti valjda misliš da govorim o ljudima? Ne, ja stvarno govorim o brojevima, studirao sam matematiku. – Melkior je šutio. Gledao je u zemlju da ga ne bi zbunjivao pogledom. – Zaigraj na ruletu ili na lutriji, pa ćeš vidjeti... Brojevi – hirovitost i podvala.

– Pa dobro, a kako *njima* to ispada pet?

– Ludima? – Melankolik se nasmije sažalno: – Oni uzimaju dva i dva na istoj ruci, a tu su povezani pa uzmu i petoga maloga... da ne ostane sam. Otuda ta zabluda.

– Studirao si matematiku, a što ti je zanimanje?

– Putnik. Berem gloginje.

– I brojiš ih?

– Otkud znaš?

– Tako, nešto mi kaže...

– Eh, kaže... čitao si u novinama. O meni su pisali.

– Pa kako ih »spajaš« kad brojiš?

– Sam, u velikoj vreći. Mučim se. Do milijardu. Hoćeš li da ti prebrojim vlasi? Njemu sam prebrojio – pokaže Keru. – A znaš kako

radim? Podijelim mu glavu na sektore... imao sam olovku, uzeli mi tatari... pa onda po sektorima, jednostavno. Samo, nisam dovršio, micao se.

– A kako bi meni kad nemaš olovke?

– Ima i druga metoda – čupati. Samo deset na dan. Ali valja čekati dok ti naraste. Kažu, čekaj, magare... – Odjednom kao da se nečeg sjetio, uhvati Melkiora za lakat i stane mu šaptati povjerljivo: – Vidiš one prozore tamo s druge strane. Pazi, promotri ih dobro: u tri kata po pet prozora. Večeras ću ti nešto pokazati što mene zanima. A sada, pst, kao da se ne poznajemo. – On se udalji »lukavo« i prilazeći svome krevetu odjednom uzdigne ruke visoko iznad glave i reče glasom vapijućeg: – Na Ombrelionu, gori pustoj, on je govorio! – onda legne i zaklopi oči.

Vrijeme ga je počelo kljucati. Dan je bio sada dug beskrajno, dan treći među ludima. Melankolik ga je načas vratio svijetu živih riječi a onda ga natrag bacio u zanijemjelu samoću. Razdraženom sluhu zvukom ljudskog glasa bilo je sada teže podnositi ovu gluhu šutnju nego dva posljednja dana. Ostavio ga je s tih petnaest prozora tamo preko i s nekim obećanjem za večeras...

Ali gdje je još *večeras?* Dan gore još blista u nebu među rastrganim oblacima, a nad njima, da bude još teže, plovi sunce u nekom slavlju jesenje modrine. Mrzio je sunce u četvorini neba i oblake i svjetlost i sve što je dan. Bio je željan riječi, riječi gladnom uhu! Bilo kojih, bilo kakvih riječi, samo da je zvuk ljudskoga glasa!

On pokuša poslušati sebe. Ali što da kaže? *Rimljani, zemljaci i druzi...* A što ako se *oni* odazovu? *Polifem, kiklop, gad...* Ne, ni to nije mogao izreći. Tada mu dođe da naprosto kaže *Paralelnik,* tako, kao neko ime... Melkior izgovori to naglas.

Maršal Dvora skoči pogođen u živac. Kao da je baš čekao tu riječ za svoje strašno uzbuđenje. Zar se netko to usudio izreći! značio je njegov zaprepašteni pogled. Prstom je uputio Kera protiv Melkiora.

Kero jedva dočekao. Okrenuo se hitrinom mačke i raširenih ruku, sa šakama u borbenom stavu, pošao prema Melkioru.

– Evo mene, ime mi je Kero – zareži on na njega.

Melkior se sjeti kako je Melankolik... na brzinu istrgne dva dugmeta sa svoga prugastoga ogrtača i ponovi iste riječi:

– Nemoj, Kero, dat ću ti evo ova dva od četiri rupija...

– Ha, dva dugmeta! – isceri se Kero podrugljivo. – Ušij ih za uši! Predaj se!

– Predajem se, evo – diže ruke Melkior. Što je ovo sada? Ne priznaju više ni svoju valutu? – Predajem se. Kero, zarobi me.

– A što imaš? Daj banku! – Stoji Kero pred njim, malen ali plećat.

– Nemam banku, uzeli tatari – opet kuša Melkior da prodre s formulama ovog čudnog svijeta. Ali sad odjednom kao da ovdje ništa od toga ne vrijedi. Nasmijao se čak i Melankolik:

– Ha, odakle ti ovdje... tatari?

– Pa sam si rekao da su ti olovku...

– Ja rekao tek onako... *tan-gen-cijalno* – precizira Melankolik i stane regetati ružno, što prihvati i Kero u nekoj životinjskoj varijanti. Nasmijao se i sam Maršal Dvora, dostojanstveno i suho.

Pa ovi su stvarno ludi! uvrijeđeno misli Melkior, sada mi se još i rugaju. Priđe Melankoliku i sjedne na njegov krevet. Ovaj ga nogom upozori da ustane. To Melkiora uvrijedi još više, sada hoće svakako da razjasni *stvari.*

– Dobro, reći ću ti odavle. Dvaput si spominjao tatare, a sada se smiješ? Smiješ se, znači, svojoj ludosti? Jedino, ako nisi htio reći »doktori«... umjesto »tatari«...

– A kakve veze imaju doktori i tatari? – Melankolik se smijao podrugljivo. – Ja jesam lud, ali nisam blesav. Čujte – obrati se onoj

dvojici – doktori i tatari, ima li to veze?

Sva trojica su se Melkioru rugala.

Što je ovo sada, snebiva se on, luđaci mi se smiju? I već je bio spreman misliti: sve je ovo lupeška igra nepovjerljivih ugursuza-simulanata, »opipavaju« nije li njegova prisutnost neka klopka vojnih vlasti, ali odjednom njihov smijeh naglo prestane i sva trojica preplašeno strignu ušima na neki čudni zvuk s hodnika. Doista, sad je Melkior čuo neko daleko tužno tulenje kao da bolesno pseto zavija. Melkior pokuša prići vratima, zaviriti kroz ključanicu ili makar prisloniti uho – čega su se oni tako prepali? – ali mu Kero nečujnim skokom prepriječi put i prestravljenim pogledom pokaže da stane.

– Psst, ne miči se – šapće Melankolik držćući.

– Zašto? – zašapće nesvjesno i Melkior.

– Kurjak – šapće Kero nečujno, među dlanovima. – Gladan je.

– Kurjak... ovdje? Ako nema tatara, nema ni kurjaka – prkosi im Melkior.

– Na broju 16... ima – moli ga Melankolik neka vjeruje. – I mi smo prije mislili... A ja sam ga poslije i vidio: sav crn i krastav. A rep... a zubi!... – zatrese se kao u groznici. Povjerljivo pozove kažiprstom Melkiora da se približi i šapne mu na uho: – Imaš pravo, otkud ovdje kurjak, to je izmislio on, primitivac. Od svih životinja on zna jedino za vuka i medvjeda. Za aligatora nikad nije čuo, zato... mani ga, budala. Aligator je na broju 16 – šapuće još tiše Melankolik – strašan, ogroman, devet metara, spava na deset kreveta, vidio sam ovim očima... – Začuje se sada strašno urlanje. – A-ha, čuješ li?

– A što on radi ovdje? – kao u povjerenju pita Melkior.

– Hm, što... Ima ih u svim gradovima. Tajno oružje. Sve melju među zubima, tenk im ništa ne može.

Melankolik je govorio sa sigurnošću upućena čovjeka.

Neka glupa radost rodi se u Melkioru: časovita čudna iluzija od jedne lude priče. Bljesak nade. Protiv Polifema-ljudoždera, eto, Aligator ide strahoviti. Samson, Ahilej, Golem, nacionalni div, sve gazi i satire, nepobjediv!... I mašta tako priča Melkioru *Veliku Pobjedu* – epski spjev na nervnom odjeljenju Glavne vojne bolnice – gusli cijeli dan osvetničku radost nemoćnog.

A kad je pala noć i miris kupusa u kotlu izginuo iza zaključanih vrata, u sobi bez svjetla, u ovom mraku luđačkom, začuo se dostojanstven san Dvorskoga maršala i Kerovo žestoko hrkanje. Tad je Melankolik u tajnoj misiji izmilio iz svoga kreveta i tiho na prstima prišao Melkioru.

– Eno, gledaj sada – pokaže mu *one* prozore – misliš da sam zaboravio? Vidiš li?

U svakom je katu poneki prozor bio osvijetljen.

– Misliš, neki su osvijetljeni?...

– Neki? Ha-haaa – on je više znao, zato se i smijao. – Sada samo upamti koji su upaljeni, kasnije... bit će sasvim drukčije.

– Naravno, ljudi ulaze i izlaze iz sobe, pale i gase svjetla...

– Ha, ulaze-izlaze... A zašto ulaze-izlaze? I baš u određeno vrijeme ulaze-izlaze, ha? Uvečer, ha? Cijelu noć. Ja to već dugo motrim. Dok sam imao olovku bilježio sam, no a sada pamtim. A ono, znaš, morao sam uskočiti *doktori-tatari... onaj* bi te bio ubio. To se ne smije znati da su oni tu, u tome i jeste stvar. Hm, uzeli olovku, a ja ih i bez olovke dešifrirao! Ha-ha, tatarsku vam mamicu... – Melankolik se nasmijao s čudnim prezirom. Jedan tren je razmišljao, onda ponovo progovori ali tek onako, kao da ne govori o onome što misli: – A voliš li ti pušiti? Ja volim gledati žeravicu... kad razgovaram u mraku. Govoriš s nevidljivim čovjekom. Kad on povuče, pušač, lice mu se osvijetli, zasjaje se oči, sad će me zadaviti. A neće, znam, zbog jeze se to radi. Cigareta bi se još i našlo, ali šibica... Vatre *oni* ne daju ludima... A na kutiji piše »sigurnosne

žigice«, eto, to nikada nisam shvato. »Sigurnosne«, a ovamo se boje požara? A Neron zapalio Rim i bez šibica. Što misliš, trljao je drvo? No to je trajalo... i to s predumišljajem. A ja volim vatru uopće, gledati u plamen... Igraju se đavoli, plaze duge jezike jedan drugome, oblizuju se, miluju, puckaju i praskaju, a sve u vatri, prokleti uživaju... Čekaj, pazi! – odjednom on čvrsto zgrabi Melkiora za ruku i stisne jako u stanju iščekivanja. Gledao je prijeko u *prozore* i stvarno nešto čekao: – Jasno. Eno, 1-3 se gasi... i III-5 se gasi, II-2 se pali, jasno, po sistemu.

– Po kakvom sistemu?

– Tajnog kodeksa. Počinju, prokleti...

– Tatari?

– Pst, ne smetaj! – oštro šapće Melankolik i mrmlja sav napet, pogleda upijena u one tamo prozore: – Jedan-pet, pet-dva, pet-četiri, a-ha, pet-pet, dva-pet, a-ha, a-ha, jasno, jedan-tri, jasno, to sam i mislio, javljaju o aligatoru.

– Što, što javljaju? – pita Melkior radoznalo.

– Ugovaraju dan... puštanja. Zato oni njega drže ovdje!

– A zar on nije naš? – pita Melkior sa strepnjom i u isti mah opaža svoju glupost kako opet djeluje: oduzima mu onu istu nadu koju mu je malo prije pružila. Nije se lako odricao...

– A što će nama takva neman, i nas bi pojela. Ne znamo upravljati...

Ali to pitanje kao da nije Melankolika baš mnogo uzbuđivalo. On se sav posvetio dešifriranju signala u osvijetljenim prozorima, pa je i zaboravio sasvim Melkiora. Mrmljao je cifre i ushićivao se svojim čudnovatim otkrićima.

Melkior je pozdravljao ovo svijetlo jutro: u grudima mu je cvrkutala radost. Došla je, došla da me vidi! – to je bila prva misao, val sreće što se propeo u njemu i stoji tako još napet, uzdignut, spreman da ga svega

prelije.

Mila, mila, odgovara odjecima dugih bijelih hodnika, koracima snažnog tupog bolničara što za njim korača. Hajde na razgovor, dobio si posjetu – digao ga s kreveta i izveo u ovo svijetlo kretanje. A put kao da nema kraja, i raduje se Melkior toj maloj vječnosti ovog iščekivanja. Ovog desno-lijevo, kako ga je upravljao bolničar, a iza svakog ugla šumi njezina prisutnost, svaki prozor lije na njega novi razlog radosti. Bilo je na staklima još i sunca jesenjeg, meko rumenog i neke ptičice su cičale na suhim granama i pijetao je pozdravljao jutro iz daljine... sve u slavu njezinu, sve u slavu...

– Evo ovdje uđi – pokaže mu jedna vrata bolničar – tu te čeka. Doći ću po tebe – reče odlazeći dalje hodnikom.

Nasred sobe, stojeći, čekao je Krele.

Val se onaj Melkiorov slomio odjednom, kao da je života u njemu nestalo, i sve se ono obećanje sreće prosulo. Uzdah nesretnika začme se u grudima i zatreperi plaho, hoće da se rodi, da izleti iz usta kao mali nesretni anđelčić, no Melkior ga odmah uguši i ispuše mu dušu na nos, srdito.

– Srdiš li se što sam došao? – upita ga Krele nekako sa stidom, ponizno.

– Ne. Samo sam se iznenadio – snalazi se Melkior i nekakvo ga samotno ganuće grabi za grlo. Pušta da se rodi uzdah, mrtvorođenče.

– Kako si me našao?

– Imam tamo burazera na onom plućnom odjelu, laboranta...

– Mitra? – začudi se Melkior. – Poslao te da mu dadem novac?

– Kakav novac, čovječe! Došao sam da te vidim... reče mi da su te ovamo prebacili...

– Sâm sam udesio da me prebace – prkosno ističe Melkior.

– Poljubio si pukovnika? Zanimljivo kao ideja – priznaje mu Krele – samo, kako ćeš se izvući odavle?

– Pa, i da se ne izvučem... ovdje je zanimljivo. – Makar tu i krepao, što me briga, svi su me napustili – navlači Melkior na sebe otrcanu tragiku i dođe mu da zaplače. Sâm ću... grlo mu se steže, ne može ni u mislima dovršiti rečenicu.

– Zanimljivo, eh... Ne znam što tu ima zanimljivo... – Krele se ogleda po sobi s tužnim čuđenjem. – Ti ćeš ovdje propasti, burazeru, zbog svoje fiksne ideje, eto što je zanimljivo.

– Tko te poslao k meni? – odjednom s nasrtljivom sumnjom upita Melkior. – Priznaj, tko te poslao? – Njemu kao da se žurilo da čuje neko ime, stane nestrpljivo tresti rukav Krelina šinjela.

– Tresi, tresi, mnogo ćeš istresti – reče Krele ravnodušno. – Poslao me japanski mikado da te pozdravim i evo šalje ti iz svoga vrta ove naranče – izvadi iz svakog džepa od šinjela po jednu naranču. Govorio je s njim već kao s luđakom – ozbiljno.

Melkior dođe u iskušenje da prihvati taj način. Jedna mu se misao milo smiješila: to je ona poslala, u strogoj diskreciji... i reče odjednom kao nesumnjivi luđak:

– Zahvaljujem dragome mikadu! Reci »hvala« i da mu ljubim ruku.

Krele ga je sada gledao sa sumnjom: ne izigrava li on tu nešto, sprda li se, što li?... ili je on stvarno...

– Čuj, burazeru – ipak mu prekipi – da svršimo mi s tim budalaštinama! Što se tu preda mnom izmotavaš kao da sam ja nekakav Čičak!

– No dobro, sad ozbiljno kaži: je li ti ona ovo osobno dala? – on pokaže naranče.

Krele jedan tren pošuti i gleda Melkiora već sasvim bez nade.

– To jest, koja *ona?* Misliš piljarica preko puta bolnice?

– A nije ti ona... sestra?... – Srušio mu je i posljednju iluziju. Sad je gotovo, mislio je Melkior. Pruži mu ruku s narančama: – Evo, uzmi, ne treba mi – i udahne duboko da bi zaustavio jecaj.

Krele mu metne ruku na rame i kako je bio malen zagleda mu odozdo u oči:

– Ma što je, brate, s tobom? Sasvim su te ošamutili. Ti pod hitno moraš odavle! Ovdje ćeš podivljati. A naranče sam ti ja donio, cigarete nisam kupio... Ako nećeš, baci ih, ali razgovaraj sa mnom, čuješ li!

– Ništa ja ne trebam – govori Melkior tragično. – Kubni centimetar vode, prljave! – ubaci žestoko – da živim kao mikrob, to je meni dovoljno.

– Eto sad i mikrob... Ti si jedan intelektualac, čovjek pametan – nastoji Krele oko njega. – Eh, da je u mojoj glavi zrno tvoje soli...

– Pa što bi ti sa zrnom? – pita Melkior osorno.

– Što bih?... Što ja znam... svašta. Pisao bih knjige, razmišljao, objašnjavao budalama, jednom riječi – osolio bih glupi svijet. Bio bih na nivou... kaže li se to tako, do đavola? – on sa strahom pogleda u Melkiora: ne smije li se njegovim budalaštinama?

Melkior se nije smijao. Srdio se zbog toga što se mora stidjeti. Skupljao je usne kao da će na nešto pljunuti.

Kako da se riješim ovog »vjernika«, misli podmuklo... a da ga ne razočaram... ukoliko se on ovako majstorski sa mnom ne sprda? Što on to vidi u meni? Ili su ga poslali da vidi što je sa mnom? A možda je stvarno kao »sljedbenik«... Gospode, pa ja bih sada zbog njega morao uzeti neku ulogu, javno glumiti, biti ideal, vođa... Koještarija! Ali ako se izruguje? Želi da me posadi na Rosinanta... a on za mnom na magarcu da kaska pa se smije i pokazuje me vojnoj medicini? Pa ja sam već i pitao za Dulcineju! Sine mu opasna ideja: je li poslala naranče ona ili...

– Znaš što, daj mi ih! – Odjednom iz Krelinih ruku zgrabi naranče i ugura ih u njedra. – Tako. Nisu velike? Nisu, dobre su – opipa se, ludo, kao djevojka. – Onda ću se opasati à la Récamier, dobra ti je ta ideja! Ha, ha, što kažeš? Suknju ću zadržati... Bolje da se nađem tu kad ga puste... a ja ću trčati po hodnicima i vrištati, vrištati, preplašena Luda djevica. Reci, kao ideja... dobro? – Oči je ludo izbuljio u Kreleta.

– Dobro, dobro... – Krele je u strahu uzmicao prema vratima. No ipak, za svaki slučaj, upita: – Koga to kad puste?

– Aligatora. Pst, to je smrtna tajna. Mrvi sve, tenk mu ništa ne može – šapće Kreli u povjerenju. – A sad pazi, ide tatar, kao da se ne poznajemo...

Krele je izašao uplakan i slomljen. To je vidio Melkior. I sam je bio izlomljen nekim unutrašnjim plačem za tim prijateljstvom koje je tako šašavo odbacio. Zakašnjelo otkriće. Gospode, dopusti mi da povjerujem makar jednom čovjeku!

Osjeti svoje »lude« dojke na sebi. Osmijeh mu zatitra na usnama, no duša mu se sva odjednom smrači i on u strahu zaželi potrčati za Krelom i vikati »čekaj, šalio sam se« da bi pobjegao iz ovog zamračenja... Ali na hodniku začuli su se već drugi koraci, vraćao se bolničar. Pedeset posto tu je sigurno, u ovim dojkama, pedeset posto čistog ludila, pomisli na brzinu, prije no što je ušao bolničar, kao da se žuri da sakrije neku strašnu tajnu.

– Otišo burazer? – pita bolničar.

– Otišao. – Melkior izvuče iz njedara jednu naranču: – Evo ti jedne. Vidi, ostala mi je samo jedna sisa – tjera šalu, uspostavlja »odnose«, vraća svijetu njegovu banalnost.

Bolničar se osvrne s dosadom.

– Koji ti đavo bi da ljubiš pukovnika?

– Onako, ne znam... ko oca – sliježe ramenima Melkior.

– Zezao si ga. Sad ovdje čamiš zbog njega. Po kazni. »Na promatranju«. A što da te promatramo, mangupe! Mogao si da odeš i pred vojni sud. – Bolničar je gulio naranču. Miris blagdana ispunio je golu prostoriju. – Uopće si dobro prošao, nisi dobio ni tuševe.

– Kakve tuševe?

– Ledene. Šokovi... da dođeš pameti. – Pohlepno je gutao kriške naranče. Melkior je gledao kako mu u grlu skakuće *Adamova jabuka* i sjetio se s nostalgijom ATME, Uga, Vivijane – dalekih bića iz »onoga svijeta«. – Mislim da te major s tvoga odjeljenja ovdje preporučio, inače... vidio bi boga svoga.

– Kako znaš da je preporučio?

– Znam. Govorio je našemu majoru za tebe. Neće te dugo ovdje držati: tek dok stari zaboravi. Vratit će te u vojarnu.

– Zašto u vojarnu? Ja sam bolestan – pobuni se Melkior i uzdrhta pred strašnim likom Cezara. – Vidiš kakav sam – i pokazuje mu gole ruke do ramena.

– A što ja znam. Možda će te i prekomandovati... Hajdemo... – Bolničar mu mahne glavom da izađe i pođe za njim ukorak.

Vratili su ga »njegovom« majoru. Ravno u ambulantu su ga odveli. *Nje* nije bilo u predsoblju. Znala je da će me dovesti, ne želi me vidjeti... i bi mu tako lakše doći pred majora s osjećajem patnje u sebi. Osim toga i prljav je bio, neobrijan i toliko zapušten te nije mogao ni zamisliti sebe kako izgleda, a u stakla se nije htio gledati. Vjerojatno ja sada i zaudaram, bolje da nje nema tu...

– No, što ćemo s vama? – pokuša major dati vojničke strogosti tom pitanju, no izdavale su ga njegove tople, zabrinute oči.

– Ja ne znam, gospodine doktore – reče ravnodušno Melkior, jer doista mu je u ovom trenu bilo gotovo svejedno što će biti s njim.

– Da vas prebacimo u intendantsku školu, tamo nema konja – dometne sa smiješkom – ... ili možda kući?

– Kako vi mislite, gospodine doktore – reče Melkior s nekim nelagodnim stidom zato što mu je srce odmah zaigralo zbog riječi »kuća«, a to je u neku ruku nezahvalnost... No, možda on mene i iskušava, ipak pomisli za svaki slučaj.

– Dobro, vidjet ćemo – zaključi major. – Sada idite gore na odjeljenje, javite se sestri Olgi. I uredite se malo, čovječe! – doda major privatno. – Kako to izgledate! Tu ima bolnički brijač... a ima i kupatilo...

Melkior se zacrveni. Smrdim očito... Dobro je što *ona* nije tu.

– Oprostite što ovakav... – zamuca – ... *tamo* nisam mogao nikako...

– Da, da, znam. – Major ustane i metnuvši mu ruku na rame reče intimno i nekako »povjerljivo«: – Zašto se uništavate? Vi ste još vrlo mladi, čovječe, život je pred vama – zatim se okrene i izađe gotovo srdito.

Čovjek osjeća svoj smrad kao osobni, domaći, pripitomljeni vonj. Atmosfera povjerenja. Nos uronjen u poseban miris: olfaktorna solidarnost – potpomognimo se međusobno... To je Melkior govorio penjući se gore, prema odjeljenju, ali nije mislio o tome. Mislio je: pročitao me temeljito. Ne šalje me više *njoj,* nego sestri Olgi, *život je pred vama, čovječe!* Neka Olga bude život tvoj, ti, čovječe, a *ona* neka bude pošteđena od života tvoga koji je pred...

Pred tobom je, eto, žensko tijelo, šuštavo, široka lica svetice s ikona. Oči su joj tužno začuđene i usta tanko crtana, a glas blagopropisan po Minejama:

– Vi ste taj sa nervnoga? – govorila je sestra Olga ukočena izraza. – Dođite za mnom, ovamo – i uputila se hodnikom smjerom suprotnim od sobe broj sedam.

Osjeća Melkior: nakon izgubljene bitke, na putu u izgnanstvo.

Prljavi, smrdljivi zarobljenik, davno nebrijan, danima se krio među luđacima... Krele me »otkrio«. Udešavao je možda kod majora da me prebace? Preda mnom je život!

Ismijavao je gorko svoje kretanje. Ah, gdje su je samo skrili? Sad će tu zašuštati *njezina* prisutnost iza ovog, iza onog ugla, gdje se hodnik lomio u novo malo nadanje. Zastajkivao je ispred nekih vrata: činilo se da je njezin glas jeknuo tu unutra u kakofoniji krkljanja, kašljanja, hripanja, pljuvanja, provirivao je kroz odškrinuta vrata, ali nigdje nije bilo *nje.* Nigdje više nije bilo *nje.*

– Evo, ovdje ćete biti... za sada – reče bijela ikona.

Dva duga niza oguljenih bijelih kreveta s mnoštvom ispijenih blijedih lica iznad vojnih pokrivača. Truli zadah uđe u njegovo osjetilo njuha kao ovdašnje poimanje svijeta. Valja se ponovo prilagoditi. Valja pripitomiti i ovaj opći miris, učiniti svojim, domaćim... umalo ne reče – uvjerenjem. Borba za opstanak prilagođivanjem... njuha. I odmah legne u krevet da bi mu se sve te prljave krpe što prije očitovale, da bi s njima izmijenio dodir i toplinu i sklopio prisne odnose. Melkior se tu spremao živjeti, život je pred njim, čovječe!

Obrijao se i okupao. Sada ne smrdim više, gdje si?

Obišao je cijelo odjeljenje... ali *nje* nigdje nije bilo. Dolje u ambulanti sjedila je sada sestra Olga, u vizitu s majorom dolazila je sestra Olga, temperaturu je mjerila ozbiljna i stroga sestra Olga. *A nje više nema. U zraku gasne pramen njene kose, na podu, u prahu moje čežnje, otisak noge bose...* Govorio je automatski ali s pobožnošću neke minule, izmišljene sreće u koju je do suza vjerovao. *Zatvorio sam prozor da budem više sam, da budem s tobom sam...* i gledao je usput kako izmišlja taj prozor pjesnički, ali ga ipak zatvori sa strašnom žalošću kao da sebe zakiva, a bujica plača stane nadirati kroz stisnuto grlo. *Mrači se. To crne sjene piju moje suze...* i Melkior nečujno zaplače u sumraku bolesničke sobe.

Govorio je *čuješ li?* ružnim glasom, ali djevojčica kao da ga nije čula. Stajala je nasred puste ulice i gledala preda se krotko i nekako strpljivo kao da se jedino pouzdaje u šutnju. Stajala je nepomično kao velika skupocjena lutka s dubokim tamnim očima. Strelica joj je prolazila kroz mala punašna leđa, u svoj širini, od ramena do ramena, s malom cezurom u sredini gdje je proletjela preko hrpteničnog udubljenja. Djevojčica se malo pogrbila, valjda da bi se bolje prilagodila toj čeličnoj kopči što joj je probušila leđa; opustila je ruke niz bokove, a glavicu isturila naprijed u nekakvoj pokornosti.

»No, čuješ li?« zavikao je on već sa strahom, jer je mislio da valja hitno djevojčici pomoći. Ali kako? Ona je i dalje šutjela i nije se micala. Nije znao smije li je dirati. Možda je i mrtva?

»Molim te, reci mi, da li te to boli?«

»Bo... oli« jedva začu zaplašeni glasić, ali nekako otegnut i umnogostručen, u nekim jekama što se javiše odjednom s više strana kao da je neki dječji zbor to otpjevao u kanonu... Tek tada on pogleda uokolo, po širini cijele ulice. Bilo je tu još sedam ili osam jednako tako strelicama probodenih djevojčica, isto tako nepomičnih i šutljivih i malo pogrbljenih i s glavom isturenom naprijed. I sve su tako gledale pokorno preda se kao da nešto strpljivo očekuju... Ili... bit će da više ništa ne očekuju, nego su se već predale jednoj strašnoj čaroliji i ostale tako ukočene, izbodene, ostavljene kao lutke nakon neke lude i okrutne igre.

On je pokušao pitati tko je to učinio i zašto, zašto nad djevojčicama, ali nigdje nije bilo nikoga. Pošao je tražiti, zvati ljude u pomoć, jer je strašno bilo kako su djevojčice stajale, kako su pokorno gledale preda se sa strelicama u svome malom i nedužnom mesu. I čudno, pomisli, nigdje na njima jedne kapi krvi! I nisu opasno ni smrtno pogođene, kao navlaš, da bi mogle živjeti, i žive su, gotovo bih rekao i zdrave, mogle bi se micati, iščupati te strelice iz sebe i pobjeći kući svojim mamama... Zašto tako stoje? To uplaši njega i pođe ulicama u potragu za ljudima.

Ali u cijelom gradu nigdje nije bilo nikoga. Grad je opustio.

Aligator! sine mu misao najstrašnija.

»Tako je«, potvrdi odnekud Melankolik, nevidljiv, »ovuda je jutros prošao.«

»Jutros? A što je sada?«

»Sada je noć. Ali se Sunce zaustavilo da bi mu posvijetlilo. On je Sin Sunca, kao pobjednik. Svi su pobjednici Sinovi Sunca.«

»Znači, od jutros onako stoje one djevojčice?«

»Hi, hi, lutkice... ostale.« To je bio Kerov životinjski zadah, po zadahu je i znao da on govori. »Prošli Tatari-strijelci, sve pobjeglo, a oni lutkice postrijeljali, hi, hi... i otišli.«

Postrijeljali i otišli... ponavlja, ali ne razumije zašto se Kerov glas onako smijao, reklo bi se lascivno? Jadne male nedužne... No, nema vremena za žaljenje. Požuri natrag: valja im što prije pomoći. Iščupati strelice iz onih malih tijela, osloboditi ih čarolija strašnoga reptila, ponovo ih vratiti u život. Ispričat ću im onda neku pustolovnu smiješnu dječju priču da se zabave djevojčice. I tako, sve trčeći, moli *Očenaš...* ali kad je stigao u *onu* ulicu nije ondje više bilo djevojčica. Iz jedne stare oronule kuće kojoj se ispod oguljenog pročelja otkrilo živo meso od crvenih opeka začuo je razuzdani smijeh nekih žena. Žene su stajale uz prozore jako razgolićene, neka sasvim gole, i smijale se njemu, namigivale i pozivale ga da se uspne gore. Na prozorima bila je izložena posteljina da se zrači: bijele ponjave, popluni od jantarnožute, plave i grimizne svile, veliki bijeli jastuci optočeni čipkama, pjenasto prozirne, nestvarne spavačice, uležane, lako zgužvane pidžame što su sačuvale obrise i mirise onih ženskih tijela... bludni rekviziti sa živim golim nasmijanim mesom raskošno su se lelujali nad njegovom glavom.

»A djevojčice... gdje su?« pitao je on i ponovo je čuo salve njinog smijeha.

»To bo... oli, hi-hi-hi«, smijale su se one pijevno, u kanonu. Iznad njih, gore, s najgornjega kata, prodornim trilerima isticao se koloraturni smijeh jednog ptičjeg glasa. *Ona* je bila lijepa, najljepša od sviju. Izložila je svoje lijepe bujne grudi na prozoru kao dvije breskve rumene i nekom luđačkom upornošću izvodila svoj smijeh.

Taj smijeh je tu postavio ATMA kao mamac prolazniku kroz opustjeli grad. A njoj je dao taj ptičji ćurlik kao znak svoje osobite naklonosti. Ona je Glavna Sirena, Časna Majka u ovoj kući bluda za tatare-strijelce, pobjednike.

»Vivijana, Vivijana«, pokuša je on dozivati odozdo, pobožnim šapatom kao da se moli, ali je njegov glas bio bezglasan, bio je samo mrtvi dah njegove strašne žalosti.

Bio bi vikao da je mogao. Tražio je ulaz u kuću, ali ga nije našao. Onda je zamahnuo rukama, snažno kao plivač, kao orao, suri nebesnik, i poletio je ostavivši zemlju pod sobom...

– Pazi, ovaj maše krilima – rekao je netko – sada će zakukurikati.

I doista, zakukuriče Melkior iz svega glasa nekim očajničkim vriskom kao da sa sebe otresuje noć. Tad začuje kikot. Zemlja mu se smijala.

– Zdravo, kokote! – Odozgor ga je promatrao Mitar mutnim jutarnjim pogledom. – Šta je, jesi li je ti to potatlačio u snu?

Glave su se iznad pokrivača laskavo nasmijale u počast Mitrove nadmoćnosti.

– Što kažeš? – Melkior je još slušao Vivijanin smijeh.

– Pa koku si valjda tlačio? – Mitar kao glumac učvršćuje uspjeh. – Mašeš krilima, kukuričeš...

– Ah, letio sam... – misli naglas Melkior, povezuje niti stvarnosti i sna.

– I još kažu da san ništa ne znači! – Mitar sjedne na rub kreveta i nagne mu se nad uho: – Evo, ovdje je – dlanom je pritiskao prsni džep na bijelom ogrtaču – rješenje. Sanjao si da letiš, pa eto, vidiš, ispunilo se. Ideš kući.

– Kući – ponovi Melkior mehanički, ali eto, nimalo se nije obradovao. I sam se čudio, otkuda ta ravnodušnost? Gle, odjednom, svršila je »osobna« priča o ljudožderima! Riđi asklepijad je bez prolijevanja krvi, u doslovnom smislu s ljubavlju preuzeo vlast i svi su brodolomci bili spašeni. Pokazalo se uskoro kolika je bila sreća za urođenike što ih nisu pojeli. Umjesto slasti od nekoliko obroka, koje bi ubrzo zaboravili, počeli su osjećati istinska uživanja u tekovinama male civilizacije koju su ti mudri i iskusni ljudi uskoro ostvarili u primitivnim uvjetima divljeg otoka. Melkior sad nije imao vremena nabrajati što su sve oni tu učinili, Mitar ga je gledao. Vrtio je glavom s nekim uvriježenim čuđenjem: što je sada ovom ludovu, kao da mu nije stalo...

Doista, kako to da mi sada nije stalo? Prvi časnik ne žvače više narkotično lišće, posvetio se proučavanju vjetrova: promatra kako plove oblaci, kako noću zvijezde padaju (korisno za lov i poljoprivredu) i sriče neke stihove što mu valjda dolaze iz neba. I nitko više ne prezire tijelo i ne psuje »proždrljivu životinju«. Ona je sada »ponos ljudski« (onako simbolično odjevena onim što se nekad zvalo *smokvin list),* ona je ponovo priznata kao izvor svih najslavnijih ljudskih uživanja. Mlade urođenice znale su ženskom intuicijom dostojno ocijeniti neka osobita znanja tih čudnih mužjaka. A riđi asklepijad se, rečeno kratko, oženio! Sklopio je politički brak s najmlađom kćerkom poglavice. Tako je ušao u vladarsku dinastiju ispočetka kao neki savjetnik i vladarski zet, a poslije, kad se poglavica povukao i posvetio sređivanju zbirke papagajskog perja, preuzeo je sasvim vlast. Najprije se proglasio kraljem, a zatim i carem države koju je nazvao ASKLEPIJA u čast svoga zaštitnika. Mada je svoje bivše prijatelje s *Menelaja* postavio za ministre, morali su mu odavati sve carske počasti i nazivati ga *Vaše*

Carsko Veličanstvo ili, u intimnijem krugu, jednostavno, *Sire.* Ali car *Asklepijad I.* vladao je blago, a sve pod blagotvornim utjecajem »našega majora« koji je ovako odjednom i dokrajčio ovu priču sa sretnim svršetkom.

Ali Melkiora nije usrećio svršetak. Gledao je Mitra čak i s nekom mržnjom što mu je tako... *u džepu* donio »rješenje«. Happy end u džepu bijelog ogrtača.

– No, što je? Zar ti nije pravo? – Uvrijedio se Mitar zbog njegove šutnje. A i taj pogled...

– Zašto? Pravo mi je... i hvala ti... – ali neuvjerljivo je bilo to izrečeno.

– Zahvaljuj svojoj strini! Da nisam obećao burazeru što bih ja tebi...

– Zamolio te Krele?... – *Onaj* novac očekuje Mitar, od pogodbe.

– Tako, još ga vrijeđaj! Zauzeo se ko da si mu brat. Da ne bi njega, što bi ti iz ludnice izašao! Jest, bi... Lično je išao majoru.

– A meni su rekli da je *ona...* molila majora – lagao je Melkior želeći žarko da i vjeruje u to.

– Acika? – nasmije se Mitar. – Jest, prebila se jadna da bi ti pomogla. Ni jela ni pila, ne sklapala oka... Ih, otkad je ona otišla! Mislim onog istog dana kad su tebe prebacili *tamo.*

Još sve može biti dobro, kažu neka Shakespeareova lica kad izgube svaku nadu, misli Melkior. Otišla je, dakako! Postupali su sa mnom tako nečovječno... A što je mogla učiniti, jadna?

– A što je mogla učiniti, jadna? – sluša jeku svoje romantične mašte. – Gdje je sada ona?

– Na morskoj pučini. Plovi. Medeni mjesec. – Mitar se iskesio zlobno?

– Što? Udala se?

– Za pomorca, brodskog oficira, kako li se kaže. Trgovačka

mornarica. Stara ljubav, čekala ga vjerno. Nitko nije znao, osim, možda, major... – podlo se osmjehuje Mitar.

– Otkud znaš sve to? – Melkior se smatrao izdanim, otkud sve to odjedanput?

– Javila se majoru, šalje slike, Napoli, Aleksandrija i onaj otok tu dolje, ne Sumatra, nego... kako li se... onaj, grčki, kipovi bez ruku... Uostalom, živo mi se, štono kažu... Eto, tamo ti je ona.

Za prvog časnika, brodolomca s *Menelaja...* Ne žvače više narkotično lišće. Još jedan happy end. Ah, što nisam pustio da ljudožderi skuhaju u kotlu to odabrano meso!

Začas otpiše »licemjernu kihavicu« Aci-ha! (naruga se usput) kao da je nikada ugledao nije i ponovo mu zasja Vivijana dalekim spasonosnim sjajem. Svjetionik u brodolomu. Volio je »brodolomne« misli u ovom trenutku... Tamo oko Kalipsine Ogigije još ima valjda Eolovih ljutih vjetrova koje Posidon pokrenu onda protiv Odiseja što mu oslijepi Polifema, sina jednookog...

Uhvati sebe u pakosnoj, osvetničkoj nadi i zastidi se Melkior svoje ljubavi koja mu, eto, okrenu sada svoje monstruozno lice. Eto što je ljubav: budi moja ili...

– Evo ti tvojih deset banki! – Melkior baci Mitru stotinjarku s nekim prezirom.

– Vidi sad, na meni hoće da se izduva! – Ne prima Mitar novac, već ga ostavlja na noćnom ormariću: – Eto, da te častim. Najedi se i napij, proslavi povratak i uzdravlje ti! Ugoji se.

– Kad misliš da bi me mogli odavle otpustiti?

– Sutra ujutro. Zatim ćeš se razdužiti u vojarni, i slobodan si kao ptica.

Umalo Melkior nije zacvrkutao. Silna ga radost spopala od povratka. Odjednom osjeti slobodu u nogama, u rukama i neki nezadrživ nagon

kretanja digne ga iz kreveta, »hajmo«, reče Mitru i navukavši na brzinu šinjel gotovo istrči iz sobe.

– Čekaj, kud si, bogati, navalio! – ne stiže ga Mitar, trbuh nosi on pred sobom, hej.

– Hajde da trgnemo koju dolje u kantini. Rješenje imamo u džepu. Mi se rastajemo, Mitre.

– Rastajemo, ali, brate, ne ovako, trkom – jedva diše Mitar. – A ja sam u službi, slušaj, da ti kažem...

Ali Melkior je nezadrživ. »Čokanj do čoknja – dva« viče odmah s vrata kantinerki. Ona upitno pogleda u Mitra, a on joj očima dade znak da toči. Da toči, dakako, onu neku »pravu«.

– A znaš li što je meni žao? Ali stvarno, stvarno mi je žao... Ne, ti ne vjeruješ, ali meni je uistinu žao...

– A šta kog đavola imaš tu da žališ! Hajd, uzdravlje!

To je bilo poslije pete *runde »*čokanj do čoknja – dva«. Kucali su se prilijepljeni uz šank kao dvije lelujave meduze. Ruke su im se mimoilazile u zraku, sve je lebdjelo oko njih u besteżinskom stanju.

– Ne, čuj, Mitridate... Budi Mitridat, malo je za tebe Mitar. Ti mene zovi Eustahije, dopuštam ti... Mitridate – brate, vidiš, ide... brate, nešto sam ti htio... no, što sam ti htio?...

– Mani sada. Stani, uh, bogati, pa ja sam u službi! Ako major bude zvao...

– Eh da, to je meni, vidiš, žao: nisam poljubio majora, nego onog... ha, ha... A htio sam poljubiti majora!

– Da ga zezaš? E, jesi ti...

– Ne, Mitridate, nisam – šapne Melkior skrušeno oborivši glavu, a cijeli svijet mu se odjednom zakovitla u vidnome polju.

Čudno, kako se sve vrti. Kako su se pokrenule stvari iz svoga mirnog

postojanja. Sve se kreće i putuje na tekućoj vrpci... Melkioru se učini da se to nikada više neće zaustaviti i obraduje se kao dijete toj ogromnoj svojoj igrački. Pružao je ruke za njom i bilo mu je smiješno što ništa ne može dohvatiti. Tako ću zajahati jednu od ovih stolica i otputovati. I vjerovao je u to – mada mu je bilo smiješno kao da budan gleda u svoj san – kako će se spustiti u *Dajdamu* na *letećoj stolici* pred Parampionima.

»O, Eustahije Vasionski, pozdravljam vas u ime Parampiona!« viče Ugo oduševljeno. »Kako ste letjeli? Niste imali zapleta? Danas je bilo mnogo stolica u zraku. Sjednice, sjednice, gospodine, takozvane 'leteće'. Što im još neće pasti na pamet!«

I Vivijana je tu (bez Fredija) i svi Parampioni, a Maestro je, zbog osobite radosti, danas baš propisno...

Pijan sam ja strahovito, misli Melkior i smije se toj misli, svaki put kad je susretne. Ne vidi više Mitra kraj sebe. »Mitar je... izmitrio«, govori nekim drugim »bijelcima« što ga hvataju za ruke i uče hodati. »Ne, ne, dajte mi Mitra natrag... demitrirajte«, otima se on i neće da prohoda. »On je poletio evo odavle, ja sam vidio! Skinite ga protuavionskom, raspalite mu granatu u sjedalo, ha, ha, ha... Neka otvori kišobran, ha, ha. Spustit će se Mitar, vasionski gost! Neka se ispeče konjsko srce za njega!«

Noge mu nisu htjele slijediti kretanje što su ga na njemu izvodila dva »bijelca« vrlo srdita: i one su se na svoj način smijale.

– Pustite me, slastičari! – Poviče odjednom Melkior i osovi se moćno na noge. – Idem majoru da ga poljubim – progovori reklo bi se sasvim sabrano, zato ga oni odmah ponovo i zgrabiše. – No, dobro, nosite me kad baš hoćete – reče on s lukavom pomirljivošću namigujući »prefrigano« i samoj kantinerki. – Jedan neka ide naprijed da me najavi. Ne mogu samo tako banuti majoru, na vašim rukama...

– Dobro, idemo majoru – reče jedan od »bijelih« i migne nekome

vojniku što se ondje desio: – Hajde, ti, najavi ga.

– Kome? – pita vojnik blesavo.

– Svojoj tetki od tetke... Čuo si – majoru! – jedan »bijeli« je izgubio strpljenje.

– Kojemu majoru? – vojnik nikako da shvati.

– Našemu, valjda ne majoru Atleeju.

Vojnik je izašao iz kantine; pojma nije imao što valja uraditi. A to se od njega i tražilo, samo da izađe.

Melkior je sada pustio da ga vode. Noge su mu se vukle po zemlji i saplitale jedna o drugu. Ali on je na neki način uživao u nemoći kojoj je prepustio svoje tijelo. On je letio kroz čudne prostore u kojima se sve komešalo. Bio mu je tako divan taj »zemaljski« nered te se sretno smiješio kao da uzlijeće u nebo nošen od dva snažna bijela anđela.

Ni ATMA još ne zna! Već četiri dana živi iznad kiromantove glave, tiho, u papučama, lijenim, maznim životom spavanja, ležanja, protezanja. Gledanja plamena u peći... Đavolji jezici, govorio je Melankolik, zanimljivi mali pakao.

A kiša lije, lije, lije... (ulučio pjesnik priliku za metaforu)... *ko da me pita kako mi je*.

Kako mi je?

Pitanje papagajsko, sasvim obijesno. Mazio je svoju lijenost kao vjernu mačku, a pitanje je moglo izazvati sudbinu. Podsjetiti na neka *rješavanja,* otvoriti dosje zaboravljenog slučaja. Tako radi radoznala ljudska mašta: ponovo zamućuje već smirene vode, čačka po talozima na dnu šalice ispijene kave. Pruža sudbini male detaljne recepte za svoje uništenje. Sugerira joj: evo ovaj postupak, mislim, još nije bio iskorišten. U metaforama otkriva joj neslućene slučajnosti, originalno izmišljene propasti. Zavodljivo, koketno. Umjetnički.

Prije četiri dana stigao je vlakom rano ujutro izmučen i nasmrt umoran. Uspinjao se stubištem na prstima, pred ATMINIM vratima zaustavio je dah. Cijela kuća još je spavala slatkim zimskim snom. Iz sobe gospođe Eme čuo je zvučni finale nekog strašnog sna, opet su joj zabadali noževe u trbuh.

Krevet je stajao snježnobijel i mirisan, spreman da ga primi. No Melkior se osjećao nedostojnim da mu uzme nevinost. Umotao se u stari pokrivač i bacio na divan koji ga pozdravi prijazno svojim umornim oprugama.

Ležao je tako bez misli i bez sna u nekoj letargiji prazne idiotske sreće kao pas koji se vratio pred svoj kućni prag. Čeznuo je za nekom

rukom da ga pogladi, i on se pogladi sâm po njušci a ruku vjerno obliže. I nasmije se svojoj vjernosti.

Misao mu je sve češće posizala za Enkom, no sve nekako u polusnu i bunilu, u liku plamenog jezika što se trudi da dohvati donje rubove neke lepršave crvene tkanine koja se na neki način »čuva« i lukavo uzmiče. On i rukama pokuša zaustaviti to lepršanje, dohvatiti to nešto *žensko-enkasto,* to *ž-enkasto* što se previja, leluja i kikoće tu na dohvatu neulovljivo a blista nekim žarkim sjajem te osjeća kako ga neka strašna žeđ pali po cijelome tijelu. Ruke su mu pale, prazne, izvan pokrivača, u beskrajne hladne prostore, i on zacvokoće zubima od straha i studeni. Uvuče ruke pod pokrivač u panici i glavu tamo skloni pred nevremenom što je već šumjelo iz daljine u njegovim ušima kao razbješnjelo more.

Tad se javi Vivijana, sva u žmarcima male, treperave sreće, bez lika, bez lica, kao raspršeno, maglovito, mutno sjećanje. Ali on brzo stavi Enku (kao munju) na njezino mjesto i sav zadršće od njezine olujne blizine. I ponovo se pokuša ubaciti u vrtlog, da zagrli vir, da se prepusti strasnoj bujici, ali osjeti još jednom kako ga ledeni vjetar hladi po koži i trese njegovim čeljustima kao da mu želi zube zdrobiti.

Sada je još rano, kasnije ću je nazvati, tako odluči Melkior cvokoćući. No kasnije... eto, neke idealne, bestjelesne vijuge muče se da uđu u neke druge vijuge, no ne mogu ući jer su prevelike za one male vijuge... i sve se neki mali *Kvantiteti* bore protiv ogromnih *Kutija* što ih hoće zatvoriti u svoje besadržajne *Praznine...* i *Konci* i *Konopci* odupiru se nesmiljeno dugoj PROTEŽNOSTI i dršću pred *Velikim Škarama* koje u rukama ATME škljocaju krokodilskim čeljustima i rade *ham-ham...*

Kidaju se konci u kratkim mutnim buđenjima... Ali on zna da ga je nesnosna vrućina spopala zbog »onih neriješenih pitanja«, i ponovo se prihvaća vijuga i kutija i konaca, i sve opet slaže, raspoređuje, razmrsuje, razvlači i koncima povezuje *Dvije Beskonačnosti*...

U jednom rastrganom razvedravanju u mutnom oblaku nekog žutog svjetla prepoznao je gospođu Emu. Nešto je strogo govorila i davala mu da guta gorke bijele dugmiće (od koliko li rupija?), zatim mu ulijevala u usta toplo slatko piće... Želudac mu se nadimao, ali nije mogao povraćati od poštovanja spram gospođe Eme. Onda se ponovo žuto svjetlo ugasilo i gospođa više nije govorila. A Melkior je stajao u vrućoj vodi do ušiju, samo je ruke izvlačio iznad površine i plivao, plivao prema nekom prohladnom otoku gdje su palme mahale zelenim lepezama...

– Pa vi ste ludi, dragi moj! – srdila se gospođa Ema. Sjedila je majčinski i brisala mu oznojeno lice. – Što mi se niste javili?

– Spavali ste... nisam ni znao da sam bolestan.

– Nije znao, a gorio je kao živa vatra! Nego legao onako mokar u hladnoj sobi, nije se ni svukao, ni cipele skinuo! Zašto se niste svukli i legli u krevet?

– Odviše je bio bijel i čist – osmjehne se Melkior – odvikao sam se.

Ležao je sad u krevetu, obučen u pidžamu. Sve je mirisalo po čistoći. Znači ona me je svlačila! sine mu odjednom.

– Bože, odvikao se od čistoće! – gospođa Ema je afektirala. – Da niste i kakve gamadi sa sobom donijeli?

– A to nisam, sigurno – umiri je Melkior, mada nije bio sasvim siguran.

Ona mu spusti dlan na čelo od zahvalnosti.

– Kako sam vam ja skinula temperaturu, a! – reče ona hvalisavo. – Popodne ste još buncali. Te mi je tablete dao doktor još prošle zime, mislila sam da su ishlapile, ali eto, nisu. A jeste li gladni? Pa zar vam tamo nisu dali jesti? Kosti će vam kožu probiti.

Melkior porumeni, gledala me golog... No, rukom segne dolje ispod pokrivača i uvjeri se da mu je preko gaćica navukla pidžamu. On je

pogleda sa zahvalnošću. Ona kao da je shvatila, odvrati pogled prema prozoru:

– Ne prestaje padati...

Kiša je sitno tuckala po limu ispred prozora... kao da me pita...

– Lije, lije... – reče naglas, zatim u sebi odgovori kiši: bolje mi je... Pomisli kako bi sa slašću sad čitao Turgenjeva. Kasnije, kad gospođa ode...

U svjetlu male svjetiljke s noćnog ormarića vidio je lice gospođe Eme. Koža joj je bila nekako umorna, u slabom, rezignirano omlohavljelom stanju. Koliko bora, Gospode! Mnogo, mnogo, reče Gospod rastreseno, mislio je na nešto drugo.

Ona je osjetila taj pogled na svom »nepripravnom« licu opreznošću žene na granici starosti: đipnula je na noge popravljajući kosu.

– Donijet ću vam malo tople juhe – pokazivala je dobrotu srca umjesto svog lica – tko zna otkad niste okusili...

Doista, Melkior se nije sjećao... jučer u podne neka kaša u vojarni, bez apetita... Putovao je svu noć prozebao, grozničav...

– Gospođo, molim vas, ako tko bude pitao za mene, nemojte reći da sam stigao. Želio bih se odmoriti.

– Ma naravno. A ovaj dolje neprestano pita... – pokaže nogom ispod sebe. – Tražio je i vašu adresu, htio vam je pisati.

ATMA je htio pisati! Melkior zadršće. ATMA ne bi pisao da ovdje pada kiša. Nešto se dogodilo... kad je *on* htio pisati.

No poslije juhe, kasnije, u noći, Melkior se smirio. I čitao je Turgenjeva, *Plemićko gnijezdo*.[198] *Sve bijelo i mala neka bolest...* Uživao je kao ruski spahija.

Već četiri dana živi nad njegovom glavom, i ATMA to ne zna! Triumfirao je Melkior. Spavao je, ležao, protezao se... i gledao zanimljivi

mali pakao u peći. A kiša...

... Nije kuckala večeras po limu ispred prozora. Osjećao se već dobro i uželio se kretanja mokrim ulicama. Osim toga, bilo je zanimljivo uklanjati se ATMI, prolaziti mu ispred nosa kao slijepoj nemani, umaći kao Odisej Polifemu. Zašto je htio pisati?

Srce mu je jako kucalo kad je bio pred njegovim vratima. Imao je čudan osjećaj u leđima: sad će mi se njegova koštunjava ruka s dugim prstima spustiti na rame – hop!

Ali nije bilo *hop,* sretno je izašao na ulicu. Zrak je bio svjež i mirisan, ispran ali vlažan, neosušen. Melkior ga je svejedno požudno udisao, više zbog simbolike smisla – *disati slobodno,* ili kako još kažu *punim plućima.*

Našao se pred *Ugodnim kutićem.* Iza žutih zavjesa čudnovata tišina. Da se nije Else ipak udala za vodnika, pomisli podrugljivo. A to je od srca poželio Kurtu: e, pa čestitam vam, Kurt, i množili se sretno mali vojskovođe...

– Zavirite, zavirite u tu žalost, gospodine – začuje odjednom iza sebe glas natopljen nestrpljivim zadovoljstvom, a ruka koštunjava s dugim prstima već je ležala na njegovu ramenu.

Kada se okrenuo gledale su ga iz mraka nerazdvojne oči polipa i smiješile se, smiješile... *ha-ha, gospodine.*

– Gospodine Adame! – lane preplašeno Melkior kao da je ugledao duha. – Kako ste me samo...

– Sasvim slučajno, na putu kući – požuri se da objasni ATMA.

– ... preplašili! – dovršava misao Melkior. – Preplašili ste me, đavo vas...

– Zašto, zaboga? – snebiva se ATMA. – Zato, možda, što mislite da ne znam da ste došli? Pa nisam htio da vam smetam, bili ste bolesni. Vlažna je večer, nije vam pametno... A što, da mi uđemo tu unutra, a? Da

vidite kako je to sada? Evo, izvolite – i već je otvorio vrata pred Melkiorom i ugurao ga pred sobom u lokal.

Unutra je niski, blijedi, »neodređeni« čovjek u crnom odijelu stajao među praznim stolovima u konobarskoj pozi (ubrus preko ruke) i gledao pokorno u zemlju kao da prima prigovore nekog razmaženog gosta. Kad su oni ušli trgnuo se zatečeno, ali kao da se nije mnogo obradovao: beznadnom ljubaznošću im je ponudio da sjednu poravnavši stolnjak bez potrebe.

– Izvolite, gospodo – rekao je bez žurbe – čime mogu poslužiti?

– Što mislite, kuhano vino, a? – nagne se preko stola ATMA Melkioru. – Jesenje piće, protiv hunjavice. Ili možda vi želite prije nešto jesti?

– Samo hladna jela – reče hladan glas odozgo i zamahne važno ubrusom po stolu.

– Sardine, malo sira i salame – naručuje ATMA stilom otmjenog gosta.

– Sardina nema, sir domaći, kravlji, salama ljetna – reče blijedi ravnodušno i ponovo zamahne ubrusom na neku nevidljivu mrvicu na stolu.

– Za mene ništa – reče Melkior. – Ja bih samo kuhanu rakiju.

– Eh, izvrsna ideja! – klikne ATMA. – Kuhanu rakiju i meni.

– Dakle, ništa jela, samo dvije kuhane rakije – reče blijedi odlazeći tromo. »Eh, čovjek bi se s vama mogao obogatiti«, kao da je htio reći.

– Otprilike tako – dobaci za njim duhovito ATMA. – A žena mu u kuhinji čita *Tajne ruskog carskog dvora.* Budala, pogodio vrijeme da kupuje radnju.

– A što, Kurt je ovo?...

– Jasno. A što bi s tim sada? Čuli ste, »sir domaći, kravlji«. Kažu da će

ponestati i vina, sve ide... zna se kamo. Uostalom, *Ugodan kutić* je... ugodio gostima... u svakom pogledu. – ATMA je osobito podvukao posljednje riječi uperivši svoje male podrugljive oči u oči Melkiora. A Melkior se budalasto smeo od pogleda, još nije shvaćao kamo ATMA smjera.

– A zašto ste tražili moju adresu u vojsci? – upita Melkior odjednom te se činilo kao da to ima neke veze s onim što mu je govorio ATMA.

– A-ha – nesvjesno izlane ATMA kao da mu je ptičica upala u zamku. – Htio sam vam pisati.

– Zašto... i o čemu?

– Pa... – smješkao se ATMA kao da oklijeva pred nekim velikim otkrićem – ... tako. Htio sam vam se javiti, možda da vam i pošaljem paket. Ona je htjela da vam pošaljem paket.

– Vivijana? – zadršću sve živčane niti u Melkioru, ali odmah se sve smiri: laže! ATMA laže! i reče naglas: – Ne vjerujem.

– Zašto? U nje je dobro srce. A i vunene rukavice vam je čak i sama splela. To jest nije ona nego tetka Flora, ali ona je nabavila vunu i uopće brinula se... No kad nije bilo adrese, dala ih je meni, evo ih – ATMA izvadi iz džepa sive pletene rukavice i metne ih na stol kao dokaz. – Evo, uzmite ih, zapravo su vaše. Samo... prsti će vam biti nešto dugi, po mojim rukama je uzimala mjeru, a ja imam duge prste he-he, gledajte. – On položi ruke na stol, koščate, teške, s neobično dugim tvrdim prstima. Strašne ruke. Jadan Krele, misli Melkior, to je moralo strahovito boljeti...

– Vidim, ne sviđaju vam se moje ruke. – On prelomi prste i zglobovi mu zapucketaju gadno. – Vjerujte vi meni. Gledao sam, davno, jedan film, nijemi, s Conradom Veidtom.[199] Igrao je slavna pijanista. U željezničkoj nesreći izgubio je ruke. U isto vrijeme izvršili su smrtnu kaznu nad nekim strašnim ubojicom, a kirurzi... ja stvarno mnogo poštujem kirurge, jedino što cijenim u medicini... nakalemili, zamislite,

pijanisti ruke ubojice. Sad počinje njegovo mučenje: nositi ruke ubojice! On doduše opet svira, ali rukama ubojice! Osim toga i ubojica javlja mu se noću i traži da mu vrati ruke. Eto dobročinstva koje su mu učinili kirurzi! Pa da ih ipak toliko ne cijenimo, a? – ATMA jedva primjetljivo migne Melkioru, zatim odjednom pruži ruke prema njemu i nasmije se zagraktavši ružno: – Strašne su, što ne? Kao da su ih skinuli nekom ubojici. Kirurzi. A ja ih moram stalno nositi, što je najgore. Ovim milovati i grliti žene! Zato možda mene i ne vole žene, zbog ovih strahota. Lako vama. Ne samo što znate milovati riječima, već imate i ruke fine, bijele, s nježnim prstima... Zato one toliko i hoće vas, i pakete hoće da vam šalju, i rukavice za vaše nježne ruke. A vi, kakvi ste, ipak se nijednoj ne javljate. Čak ni... hm... pa je došla k meni da joj ja govorim. A što da joj kažem? I kirurzi su mobilizirani, to jest pozvani na vježbu, sve je radosti oduzela vojska: muškarce, hranu, automobile, sve.

– Tko je došao k vama? I što se mene tiču vaše mušterije?

– A-a, ova vas se donekle i... i bio bi red da vas se... Govorio sam joj sve naj... može li se reći »najružičastije«?... tako sam joj govorio... sve u cvijeću, u ružama. Te očajnice, kad ih napuste muškarci, kadre su učiniti svašta.

– Objesiti se, na primjer – reče Melkior osvetnički, a pakost mu se cijedila iz očiju – pa kad ih skinete s konopca, objese vam se o vrat.

– He-he, imade i takvih – nasmije se polaskano ATMA. – Aluziju shvatio, i ona je na mjestu. Samo baš ne visi o vratu, vaš je informator (kaže li se tako?) nešto pretjerao. Uostalom, mudro je tjelesnu »potrebicu« imati pri ruci, a mi opet znamo odijeliti, zar ne, to prljavo i nisko od naših i-de-ala, mi koji poznajemo idealnu ljubav, platonsku, ako dopustite. Drugo je tjelesna potreba... *s konopca:* tu smo gospodari te jadne parade, čak i tirani sa strašnim zahtjevima. Mučimo te naše majmunice, zar ne, gospodine Melkiore, i onda uživamo kako još više luduju za nama. Pa nam se dopadne, a sve od obijesti, da počnemo i mo-ra-li-zirati (uh, kakva riječ, polomio sam jezik!), predbacivati im što

varaju *Cocoa (Coco* je, zna se, muž-rogonja, rečeno, mislim, na francuski način) kao da nam je krivo što varaju *Cocoa,* i to baš s nama. Jer mi smo u tome tek nedužno sredstvo njihove pokvarene volje, gotovo i nevine žrtve njihove pohote.

To je sve on izvukao iz nje, budale, srdio se Melkior na Enku, svu ju je izmuzao, do posljednje kapi...

– Imate veliko iskustvo. – Odluči da mu vrati istom mjerom: – Čini se da ste mnogo patili zbog Eve.

– Zbog... Eve? – zbunio se načas ATMA i nekakvo bljedilo mu se pojavilo na čelu; donja mu je čeljust lako zadrhtala, kao od nekog straha ili od ružne uspomene, no odmah je smogao svoj podrugljivi osmijeh i razvukao ga po licu kao masku: – He, to zato što je meni ime Adam? Dobro vas je naučio vaš kateheta, zato ste mu i ostali vjerni.

– A-a, ne radi se o biblijskoj Evi – likuje Melkior što zbunjuje ATMU. – A to je istina da su je okrstili Evom zato što je vama ime Adam.

– A, dakle... – htjede reći »znate«; taktički je uzmicao ATMA. – Priče iz davnine. Kako je svijet malen!

Ali ipak zbunio se ATMA, presušio mu izvor rječitosti; on je ušutio i kao da se u nešto zamislio.

Kajao se Melkior što mu je to rekao, možda je trebao sačuvati kartu za neki odlučniji trenutak, ili naprosto ne govoriti uopće. Više je volio kad je govorio ATMA nego kad je šutio ovako. Sada se i plašio te šutnje, tko zna što on sada smišlja?

– No evo napokon i kuhane rakije – prenuo se ATMA. – To vam je bila izvrsna ideja, sav sam nekako promrzao... iznutra.

Srkali su složno vruću rakiju i puhali »haa« iz ugrijanog grla.

– Možda nije lijepo što sam vam spominjao ono – otpočne Melkior, želio je prekinuti ATMINU neobičnu šutnju.

– Lijepo ili ne... htjeli ste mi se osvetiti – osmjehne se ATMA nekakvom grimasom. – Dobro, neka bude. Jesu li vam barem rekli da je Eva bila lijepa, vrlo lijepa?

– Kao boginja! – šaljivo usklikne Melkior.

– Što boginja? Boginje, što sam ih ja vidio na slici, sve su loše građene, sve neke rodilje bez struka. A ona je bila punačka a vitka; noge, grudi, oči i sve, sve... ne, to je bila grandiozna žena, ako nije smiješno da se tako kaže.

– Pa što ste se razišli?

– Bila je prelijepa za mene – reče nesigurno ATMA i pogleda sa sumnjom Melkiora: ne zna li on možda nešto više? Valjda je spazio na njegovom licu neki sitni ironični trzaj, zato on, doduše s mukom, i prihvati odmah: – U našim su se karakterima našle neke oprečnosti... I pored obostrane i, mogu reći, lude zaljubljenosti, patio sam mnogo. Naprosto... podnosio sam teško njezinu ljepotu. Ona je to znala i voljela me time mučiti. Tako, zbog zabave, zbog prostoga hira, kako to već znaju žene da se zabavljaju. Govorila je da toga mora biti u sretnome braku. Pričala mi da je napastuju muškarci iz našega kruga, da se smiju meni iza leđa... Zavadila me sa svima. Doista sam postao sumnjičav i strašan. Jednoga sam momka premlatio na mrtvo. Potužila mi se da je salijeće bezobrazno i javno, što će o njoj pomisliti svijet, pa kad krenu priče ja ću još i povjerovati u to, ne, to više nije šala, ona ipak neće da se meni smiju iza leđa i tako dalje... i ja dohvatio momka i prebio ga kao vola, to jest više kao štene, bio je malen, zaplašen i jadan.

Jadan Krele.

– A čime ste ga tukli? Korbačem za pse? – Ježila se koža Melkioru.

– Ah, kakav korbač, ovim instrumentima – on mlatne po stolu svojim strašnim rukama. – Priznala je poslije da je sve to izmislila. Zašto? Tako, htjela je da zbog nje nekoga istučem.

– Ali zašto baš toga mladića? – Melkior je s podsmijehom u sebi upitao ATMU.

– Zato, zamislite, što joj se on sviđao! – odgovori ATMA kao da se još i sada čudi. – Bio je od svih baš on najpristojniji i, čini se, neki tihi njezin obožavatelj. Upravo to ju je i ugrožavalo... a htjela je da mi bude vjerna. Na taj je način otklonila opasnost...

Oh, to zvuči vrlo klasično, kao da se sam Racine umiješao, mislio je Melkior podrugljivo.

– Vi se nešto smješkate, gospodine Melkiore? – ATMA ga je gledao ispitivački. – Ja znam što mislite. Ali da sam i nju izmlatio, »za svaki slučaj«, kako kažete...

– Ja nisam ništa rekao.

– Ah, nemojte, gospodine Melkiore, vidim vaš mozak kako se smije tamo unutra. Ali da sam nju izmlatio, morao bih tvrditi nešto što nikada ne bih mogao dokazati. *Coco* nikad nema dokaza. Sve bi se svelo na ono klasično – »jesi« – »nisam«... i tako do sudnjeg dana. A što će mi takav život? Ja sam praktičan, ja sam s njom htio živjeti. Da uzmemo još po jednu kuhanu, a? Gazda, još dvije kuhane.

Jadan ATMA, pomislio je u svom slabom času Melkior. Motrio ga je kako vrti čašu u svojim dugim tvrdim rukama: zagledao se u nju pažljivo kao da mu se nešto otkriva u toj jednostavnoj optici prljavoga stakla. Oči mu se strašno zbližile od neke teške zabrinutosti i gotovo se stopile u jedno jedino i golemo oko kiklopsko. Tko je ovaj čovjek kome sam zbog šale dao kiromantsko ime ATMA? I još je jednom Melkior osjetio neku zebnju pred tim pitanjem.

– Samo se po sebi razumije, gospodine Melkiore – progovori ATMA jednako zureći zabrinuto u praznu čašu koju je vrtio u rukama – nakon svega što ste saznali o mom in-tim-nom životu, da postavljate pitanje (nemojte, ja ga vidim u vašim očima, iako vas ne gledam): kako se usuđujem da ponovo... vi znate što ja hoću reći.

– Ne, ne znam...

– Eh, ne lažite, gospodine Melkiore, mi se razumijemo. Ja znam da nisam nimalo... eh, vraga, teško je o sebi govoriti loše... no, da nisam osobito mio ženama. Ne, ne, imam ja ogledalo! Tuga me spopada kad se pogledam. I čudno kako oči u ogledalu najviše gledaju baš sebe! A što moje oči imaju u sebi vidjeti? Pa barem da se vidi ta moja tuga u njima! Taj strah od slike svoje nakaznosti, jadna nesigurnost pred kritičkim ženskim očima! O, ne, naprotiv, kad radim *one* dršću pred mojim pogledom kao ulovljene ptičice... i to mi je sva kom-pen-zacija. Da, ali one tada ne gledaju u mene kao u muškarca, nego kao u nekoga boga što im određuje sudbinu. Pitala vas je, sjećate li se, što je to kom-pen-zacija? A ona kad hoće da me zbuni zagleda se onim lijepim očima u ove moje majmunske... i na taj me način, čini se, Sudbina opominje. Ali, eto, ja prkosim... i borim se.

I ponovo je Melkior požalio ATMU.

– Ne, ima nešto gadno u mojim očima kao da neprestano snuju neki zločin – nastavi ATMA s očajničkim jadanjem. – Primijetio sam, ni vi ne volite da mi gledate u oči, bojite se da me ne uvrijedite. Ovakve oči, jasno, imaju majmuni i sove... i rođeni zločinci. Zbog njih bi me (i zbog ruku, dakako) vaš don Fernando smjesta osudio na smrt »za svaki slučaj«... prema njegovoj teoriji ubijanja. A tko zna, možda sam ja i stvarno opasan? Don Fernando možda ima pravo, možda bi mene trebalo doista ubiti... »za svaki slučaj«, što mislite, a? – iskesio se ATMA izazivački.

– Govorite besmislice, gospodine Adame, kakva »teorija ubijanja«! – Uplašio se Melkior: otkuda mu to, do đavola?

– Pa, don Fernandova teorija. Zar vam nije izložio? Ne vjerujem, vi ste za njega jedan od...

– Ne znam ništa o tome.

– Eh, ne znate – osmjehne se ATMA podozrivo. – A nije ni sve ludo u

tome kako misli don Fernando. Nastradalo bi doduše i mnogo nevinih, ali bi i onih »opasnih« bilo dosta potamanjeno. To... kako se kaže kad se nešto učini da bi se predusrelo neko zlo? Učiniti... kako?

– Preventivno.

– Tako je, ubiti preventivno. Tako, pre-ven-tivno, trebalo je, po don Fernandu, i Hitlera odavno umlatiti, još dok je kao običan građanin hodao po zemlji. I sve ostale na koje don Fernando sumnja, sve bi trebalo pomlatiti...

– Odakle vi znate sve to? On vam je govorio?

– Govorio je, dakako... ne meni, mi se i ne poznajemo, ali nekom drugom. Možda nekom »izvršitelju«, koji... Jer on sada, jasno, traži »izvršitelje«, neće sam uprljati ruke. A traži ih, zna se, među očajnicima kojima više nije stalo do života, koji i sami kane... već su i prodali svoj leš medicinskom fakultetu.

Maestro! sine Melkioru, Maestro mu je sve to izbrbljao u pijanstvu. Ali zar je don Fernando odabrao Maestra?... Ne, u to nije mogao vjerovati Melkior.

– Vrlo čudno, zar ne, gospodine Melkiore, zbog »pogleda« nekoga osuditi na smrt? – ATMA je na oba dlana naslonio bradu i upro u Melkiora svoj strašni i (nekako) *prljavi* pogled: – Ja znam da sam i ja na »crnoj listi« zbog ovog mog pogleda, gledajte ga, gospodine Melkiore – on s oba kažiprsta pokaže na svoje oči – ali nema »izvršitelja«, ha-ha... Onaj kod kojega je vršena pro-pa-gan-da nije ozbiljno shvatio teoriju »pre-ven-tivnog ubijanja«. Tako, neodgovoran, luckast čovjek. Obećao zbog šale (ta što je to njemu, i tako će se i sam ubiti), pa je sa »žrtvom« ismijao naručitelja, ha-ha-ha... Eh, da, ali nije samo stvar u tome: nasmijali se – i gotovo, oh, ne! – nekako prijeteći, ali jednako sa smijehom, završio ATMA.

– Nego u čemu je još stvar? Hajte, molim vas! – Melkior se navlaš prikazao srditim. – Po čemu biste vi bili nekome »opasni« i tko bi vas

unosio u nekakvu »listu«!

– Po čemu? Po mome pogledu!... kako teorija kaže – uzvikne i ATMA skoro hvalisavo. – A da sam unesen u listu to znam pouzdano! Ako baš hoćete da znate... naručeno je i moje umorstvo...

– »Naručeno umorstvo« – nervozno se nasmije Melkior – kao da smo u Chicagu! Sviđaju vam se kriminalističke priče... ili vam je ona pijandura uz »čokanj do čoknja« nalupala koješta.

– Koja pijandura, gospodine Melkiore? – s umiljatim smiješkom upita ga ATMA. – Vi znate da ne podnosim pijanice, a ovu rakiju pijem po vašoj ideji, zbog hunjavice, doista, samo kao lijek. Zato vas jedino i cijenim od cijelog vašeg društva što ne pijete, što ste ozbiljan, trijezan i *zabrinut* čovjek. Meni se, da vam pravo kažem, cijeli onaj *Dajdam* gadi. A znate li – odjednom se on sjeti – da je Maestro nedavno izranio Uga, razbijao čaše o njegovu glavu, sve mu je lice bilo isječeno.

– A je li ga opet ona njegovala? – upita Melkior s prikrivenom patnjom.

– Nije. Nije bila tamo. Ona uopće nije više *tamo*.

– O! – učini Melkior, a srce mu uzbuđeno zatreperi.

– Da, zar vam nisam rekao? Sad ste vi na redu. Ja želim da to bude što prije... pa da se što prije i svrši. A događajima, kao što znate, ja pomažem da dođu... i prođu...

– I vi znate, ja sam sad na redu... – Melkior se nervozno nasmije.

– Znam. Ona je kao sladokusac, mora okusiti od svakoga jela. No, ne mrštite se, gospodine Melkiore, oprostite, vi niste baš kakvogod jelo. I što me spopade to jelo? Vi ste možda i poslastica za takvu ženu, mislim u in-te-lek-tualnom smislu. Vidjeli ste, ona je primitivna, pravo duhovno siroče, da se ponekad čak i meni smili, a vi znate moj famozni nivo. *Egzemplari* smo mi, i jedno i drugo, zato i spadamo skupa. No ja ću čekati... dok i njoj to ne postane jasno.

– Ako se njoj to ne objasni nikad?

– Nikad... to je nemoguće – reče ATMA uvjereno. – Možda kasno, a možda i tu skoro, ali jednom mora biti. No mislim ipak vrlo brzo... jer drugog izbora više neće biti.

Melkior zadršće od ATMINA strašnog proročanstva. Stari strah se javi: zagraktao gavran nad njegovom malom utješenom javom. U jednom trenu prosanjao je opet samrtnički san svoje ljudožderske teme: pred zubima Polifema-kiklopa, jednookog gada. I začudi se gorko, gdje se ovih dana krila ta misao – vječna pratilica?

Strah je stao tresti Melkiora (»jer drugog izbora više neće biti«); tužnim pogledom obilazio je zidove i stvari u lokalu: evo, sve će ovo biti i starčić će opet šušketati ovdje (on je izvan »izbora«, dakako), žnaš, kume, ja mišlim...

– Gledajte, gospodine Melkiore? Vi ste mnoge večeri ovdje proćaskali s Kurtom. Lijepe uspomene.

– Tu sam dolazio usput, da nešto pojedem...

– Pa da i nije bilo usput, kakvo bi zlo bilo u tome? Kao da vam ja išta spočitavam. Vi ste mogli s Kurtom i »piti bratstvo« i lumpati ovdje, što se to koga tiče, e, je li tako?

– Ja nisam s Kurtom »pio bratstvo« – Melkior odgovori oštro.

– Kažem, da i jeste, zar se to ikoga tiče? Vi ste valjda imali za to svoje osobne razloge, a i Kurt svoje (nešto manje osobne – ovo je sa smiješkom izmrmljao ATMA) – svaki svoje, pa što onda, na obostranu korist, i to je stvar vaša.

– Opet vi petljate nešto! – rasrdi se Melkior; osjetio je da mu ATMA podvaljuje »nešto«. – Kakvu sam korist mogao imati ako sam tu ponekad pojeo kobasicu?

– Pa tu... da jedete kobasicu – nasmije se ATMA – A vi ste smatrali da mislim nešto drugo? Kurtova je mama bila dobra kuharica, štajerska.

Else je bila prijazna domaćica, Kurt uslužan momak... ne, bio je to ugodan kutić u svakom pogledu. Tu su vodnici iz garnizona našli stvarno topli kutak, domaći, kao u krugu svoje porodice. Zar nije i to dokaz što ih više nema? Uništen je ovaj topli kutić. Rat, rat je, gospodine Melkiore, sir domaći, kravlji.

ATMA je s podlim uživanjem rigao riječ »rat«. Gledao ga je Melkior s gađenjem i strahom kako mu se slatko kesio u lice.

– Pa gdje je Kurt? – upita navlaš da bi sakrio svoj strah – i čime se sad bavi?

– To vam ne bih znao reći gdje je... No ako vam je potreban za... nešto, mogao bih ja... – spreman je na uslugu ATMA.

– Ne, zašto bih ga ja trebao? – Što se petljam, ljutnu se Melkior. – Pitam tek onako...

– Onako... – osmjehuje se ATMA. – Možda se i ovdje još *bavi...* a možda ga je i pozvao Führer... Oni nisu mudri kao mi: komisije, vage, izgladnjelo lukavstvo... oni izgaraju od želje da ginu za onog svog kukastog pauka.

– A vi ste znali za Kurta... da se *bavi?* – upita odjednom Melkior i preplaši se svoje smionosti, kog đavola se ja tu petljam?

– A vi kao da niste? – prijeteći se iskesio ATMA. – I trebali ste, stvarno, učiniti nešto, gospodine Melkiore, ja sam stalno mislio o tome. Vi ste ozbiljan i gotovo *odgovoran* čovjek, kod vas odsjedaju tajno... (Da li je prijavio ATMA? Gdje je sada Nepoznati? sinu Melkioru). Da ste makar rekli vašem don Fernandu... da ga upiše u onu svoju listu – sprdao se ATMA, male su mu oči uživale zlobno. – Jasno, ja to nisam mogo, ne bi vjerovali jednom kiromantu, kakvo je to zvanje... Mislili bi da sam i sam... zar ne? Eto, na primjer, upisao me don Fernando... Ali vi, lice povjerenja, poštenjak, kako se to kaže... Nego ste se sasvim posvetili svojoj civilističkoj čistoći, čak do isposništva, a ovamo »sve za čovječanstvo, za socijalnu pravdu«. Eh, gospodine Melkiore! Pa da je i

na tome stalo, nego...

– Gospodine Adame, vaše provokacije... – uzdrhtao Melkior i odmah ostao bez riječi.

– Ah, što pro-vo-kacije! Kad smo rekli *a,* recimo i *b,* gospodine Melkiore – zahuktao se ATMA kao da se odlučio na nešto – vi ste se i sami... eh, pa da, donekle... umočili s Kurtom...

Posljednje riječi kao da je htio zadržati ATMA, ali eto umaknule su same, pa sada što bude. Gledao je sa smiješkom kako se bljedilo širi po Melkiorovu licu, zatim odmah rumenilo, pa opet bljedoća... zabavljao se tim promjenama boja. A Melkior je znao što se događa na njegovom licu... O, huljo, nitkove, gade! No kakva korist? ATMINU vještinu nije mogao nadvikati tim jadnim psovanjem u vlastito uho. Ali nije mu htio ni odati priznanje nekom »javnom« srdžbom, pa se i sam nasmije smijehom koji je trebao zamijeniti sve riječi.

– Ja bih ipak... – otpočne ATMA i stane kao da se predomislio.

– Što biste vi? – nasmije se Melkior, a osjeća kako se u njemu skuplja neka jeza. »Umočili se s Kurtom«, osjeća na sebi mokrinu tih riječi. No sada će govoriti ATMA.

– Prije svega, smijao se ne bih – reče čak s nekom oštrinom – a *zatim...* vidi kako ja to važno kažem zatim, kako da sam najmanje ruski general...

– Dobro, niste ruski general, ali što *zatim?*

– Ništa – nasmije se ATMA. – Ili... ako *nešto,* onda možda to – da bi trebalo malo... kako da kažem... o-bra-ti-ti pozornost *(ti-ti,* kao da se tepa malom djetetu, *ti-ti-ti...).* Neizvjesna je naša sudbina u ovom dijelu svijeta, kako kažu političari.

– A što bi po vašem trebalo učiniti za našu sudbinu? Na što bi trebalo obratiti pozornost?

– Ti-ti pozornost – igrao se ATMA – ti-ti pozornost na to, da svatko

ima svoju sudbinu, ti-ti. Vi ste se za sada izvukli, ali sudbina još ima prekrasnih iznenađenja.

– A vi ste se osigurali protiv tih iznenađenja.

– Nisam. A kako? Gdje je osiguranje? Zar vi znate? – ATMA mu se unosio u lice, osjećao je njegov neugodni dah.

Melkior se odmakne i reče podrugljivo:

– Mene pitate, vi koji živite u intimnim odnosima sa Sudbinom.

– U intimnim odnosima... hm, vrlo rado kad bi bila lijepa.

– Pa valjda ste, kao stručnjak, za sebe odabrali najljepšu?

– Rugate se, gospodine Melkiore, eto, čak i mojoj profesiji – govorio je ATMA kao s nekom tugom. – Ali vi ste ipak nešto učinili za svoju sudbinu... uz pomoć posta, kao neki svetac... i uz pomoć ovdje ovog... Kurta – žmireći podrugljivo na Melkiora motrio je djelovanje svojih riječi.

Melkior se sada više nije mogao smijati:

– Kakvu pomoć Kurta? U čemu je meni pomagao Kurt?

– U kucanju rodoljubnog srca, ha-ha... U što se ono umoče cigarete, sjećate li se, gospodine Melkiore, to nije bilo tako davno?

– Vi ste o tome govorili s Kurtom?

– Ja sam mu to i rekao, a ne njegov *fater,* he-he...

– Ali ja to nisam učinio. Uostalom, nisam to ni tražio od Kurta, on je sam... A zašto ste vi preko njega?...

– Htio sam vam pomoći. Mene ne biste poslušali, u mene nemate povjerenja...

– A u Kurta imam?

– Pa... čini mi se, da. Da, svakako više negoli u mene. On je od *moćnije* strane. A možda bi Kurt još mogao pomagati, mislim *ono*

»sudbinski«, u njega je ipak dobro i viteško srce.

– Pa obratite mu se – srdito mu reče Melkior. – A mogli biste pomoći i vi njemu.

– Kako ja njemu mogu pomoći, gospodine Melkiore? – kao začudi se ATMA vrlo naivno. – Možda bi, naprotiv, njemu nešto od vaših vojnih iskus-tava... vidi, otkud sada tu ispade »tava«?

– Čujte, vi!... – no, Melkior se ipak svlada, do đavola, zašto da tu urlam? Ali za koga ovaj nitkov... ili naprosto on mene ovdje mota? – A mogu li priopćiti vama ta... vojna iskustva?

– A što će to meni, gospodine Melkiore – jednako se čudi ATMA – ja nisam zaraćena strana.

– Ali ima jedna takva tajna, svi se toga boje – šapće Melkior u najstrožem povjerenju. – Saznao sam *tamo* dok sam bio... Aligator, novo oružje, drže ga u svakome gradu...

– Pa to je životinja, riječna, krokodil – smije se ATMA, ali pomno motri Melkiora.

– Životinja, da. A slonovi Hanibala? A krokodil je još i strašniji od slona, krije se u visokoj travi, u kukuruzima i odjednom – hap! Strah i trepet svake pješadije. Donijeli su ih iz Gangesa i Nila.

– A vi ste vidjeli te krokodile? – ATMA je prihvatio zabavu.

– Nisam, ali sam ih čuo. Urlaju strašnije od svake druge zvijeri. Drže ih u velikoj tajnosti.

– Ma što kažete... – govori ATMA u nekoj nedoumici, ali pomno motri Melkiora: ne izigrava li on tu nešto ili je stvarno... – I mislite da bi u slučaju rata...

– Slistili bi sve te oklopne kolone, kako li se zovu! Tenkove metu repom naprosto ovako – zvizne malim prstom kutiju šibica koja odleti daleko od stola. Osjeti užitak od te pobjedničke kretnje. – Malim

prstom! – I riječi mu se učiniše ratničkima. Prihvati ludilo koje je ponovo navalilo tu pred začuđenim ATMOM. – A ja bih vama, gospodine Adame, mogao ispričati još mnoštvo vrlo čudnih stvari koje sam *tamo* vidio – pa neka otkuca hulja tamo gdje već dostavlja... Kurtu ili šepavome Scarpiji.

– Vrlo zanimljivo, doista – govorio je ATMA zbunjeno; sad tek nije znao na čemu je. – Čini se da ste duboko ušli u ta vojna pitanja.

– Dubinu nisam mjerio, ali što se tiče signaliziranja svjetlima (ovako govori Ževakin II.[200] Gogoljev, pomisli usput Melkior) ne samo da se svjetla pale i gase, nego tu se mora paziti i koji se prozori osvjetljavaju, po brojevima, i u kojem katu, to je osobito važno. Radi se o posebnom kodeksu, razumijete, i sve se može saznati što javljaju o aligatoru ako se kodeks otkrije.

– A vi ste otkrili kodeks? – upita ATMA s dosadom, čak i zijevne pritom otvoreno i bezobrazno. No sviđalo mu se da ponovi riječ *kodeks*.

– Proučavao sam ga... uz pomoć jednog stručnjaka – Melkior nije uspio da sakrije osmijeh: sjetio se Melankolika. – Moram se nasmijati kad se sjetim kako smo jednom krivo dešifrirali. Ispalo je nešto sasvim smiješno, čak i nepristojno, neke psovke i riječi prostačke. Valjda su se momci od kontrašpijunaže zabavljali ili su neprijateljske špijune za nos povukli. A možda su naprosto izmijenili šifru, a mi po staroj čitali. Bilo je jako šaljivo.

ATMA je već uvelike zijevao. Oči su mu od dosade lutale, pogled mu se gasio. Sad će zaspati, sa zadovoljstvom misli Melkior. Udesio sam ATMU VELIKOG njegovim vlastitim oružjem!

– No vama ja dosađujem, gospodine Adame, oprostite.

– O, naprotiv, vrlo je zanimljivo – ali ipak on pogleda na sat i pozove »platiti«.

– Ipak je vama bilo dosadno večeras sa mnom, priznajte – ne

odustaje Melkior, dotući ću ja tebe, makar za večeras.

– Ni govora, što vam pada na pamet, gospodine Melkiore! Samo sam nešto umoran, danas sam mnogo ra-ha-haa... adio – završi ATMA dugim i reklo bi se veoma napornim zijevanjem.

– Horoskopi? – ne pušta ga sada Melkior.

– Nisu, već nekakve dvije luđakinje. Dovela ih je ona moja »s konopa«, kako vi velite. No, čujte, gospodine Melkiore – upita odjednom ATMA jako ozbiljno – vjerujete li vi doista u te... aligatore?

– Što se tu ima vjerovati? – reče Melkior »prirodno« kao što govore luđaci. – U »zrake smrti« ne vjerujem, no aligatori, sami ste rekli, to su riječne životinje.

– Čudno – pogleda ga ATMA vrlo »određeno« – ja sam mislio da se šalite – doda tiho mrmljajući i s nekim mrzovoljnim razočaranjem.

Na ulici mu Melkior pruži ruku »laku noć«.

– Ne idete kući? – upita ga ATMA gotovo sa zadovoljstvom.

– Želim se prošetati. Toliko sam dana bio u kući...

– Samo četiri, gospodine Melkiore. Valjda nećete u *Dajdam?* Tamo uglavnom više ne zalaze *vaši. Tenardje* ih polako nastoji udaljiti, ne da im kredita; netko mu je rekao da su sumnjivi policiji. Dobra vam zabava. Uostalom, he-he, govorio sam ja njoj *najružičastije...* Gospodine Melkiore, pomozite Sudbini, uzvratit će vam stostruko – smijao se ATMA u sav glas. – Kucajte i otvorit će vam se, ha-ha-ha... Laku noć, sretniče.

Sretniče?... Ostao je sam, izgubljen u hladnoj magli prljavoj. Nije se imalo kuda krenuti, sve je putove magla zastrla smrdljivo hladnom pustoši. Odlučio je čekati da se ATMA udalji pa da i sam krene u svoje toplo gnijezdo.

A možda ipak da *pokucam?* Još nije bilo devet. Sudbina ga je doista usrdno molila da joj pomogne. On se odazove sa smiješkom pustolova. Telefonska govornica na uglu ponudi mu se kao bludnica, kao pouzdana svodilja: mali, evo »hitne pomoći«, 4 umjesto 3, na kraju 4, 4, 4... Ah, što, odmahne Melkior. Sudbina osobno zove! ATMA je to rekao. Idemo izravno kucati na vrata! *Nek propast bude to – za nas oboje...* pjevao je u sebi prkosno.

I uz sedamdeset i dvije stepenice isti ga je prkos ponio, a Cocoova časna pločica bljesne posramljeno, o Gospode! Ali Melkior ne gleda časno lice supruga i gospodara ovog praga, već šalje svoj muški signal (Aligator stigao! i smije se okrutno): dugo-kratko-dugo...

Čas zatim unutra se čuje micanje (žensko, muško, kakvo li? a srce ga je pitalo, hoćemo li to izdržati?) i onda neko »o-o-ooo«... kao da se kokoš uznemirila. A Melkior reče »ko-ko-kooo« iza vrata zbog neke glupe potrebe da kaže toj *pločici* vidiš da je kokoš unutra.

Otvorio se mali mjedeni prozorčić u vratima; on začuje unutra njeno isprekidano, uzbuđeno disanje. Sama je, odahne Melkior.

– Ko... ko je? – začu njezin uzdrhtali šapat iz tamnog četverokuta. Sav zadršće od njezine blizine, osjeti šum krvi u žilama.

– Nije *Coco,* ja sam – reče koliko god je mogao podrugljivo.

– Kior! – klikne ona bezumno. – Došao je Kior! Došao je, došao... – govorila je sebi mazno-povjerljivo, sva izbezumljena od nenadane sreće. Okretala je ključ u bravi desno, lijevo, nervozno, jedva je uspjela otključati.

– Gdje si, gdje si, zloćko, ah... – pripila se sva, mala, drhtava, u njegov zagrljaj – Kior, ah, Kior!

Imala je na sebi smaragdno zelenu baršunastu kućnu haljinu, usko pripijenu uz tijelo, poznato Melkioru... a ispod, evo – ništa, upravo sam se okupala, Kio, slutila sam, znala sam, ah, Kio, čekala sam te...

– Otkud si znala? Adam ti je rekao? – upita on sumnjičavo.

– Koji Adam? Već si počeo... Ah, šašavko! – razumjela je šalu. – Da, Adam, čekam te kao Eva, vidiš – raskopča haljinu i pokaže mu se gola, nije shvatila »koji Adam«.

On je željno obujmi onako golu ispod haljine i navali da joj ljubi vrat i grudi, trbuh, bokove, a, zasada, pusti po strani pitanje Adama.

– Ovamo, Kio, dođi ovamo – vukla ga je u sobu sa širokim bračnim krevetom. – Sama sam, Kio, već sam dugo sama, svi ste me napustili, zli, okrutni muškarci – suze su joj potekle, ražalila se nad sobom. – Ne, on nije zao, ti si zao, ni jednom mi se riječi nisi javio cijelo vrijeme... Ah, Kio, kako sam te čekala! – Ona teško uzdahne liježući u krevet nekom paničnom brzinom kao da se boji da joj ne umakne nagrada za sve patnje koje je podnosila.

– Teško mi je bilo, Enki, pričat ću ti – govorio je Melkior odbacujući sa sebe odjeću po stolicama, po podu, neuredno, i njemu se žurilo. – Nikome se nisam javljao, proživio sam... svašta...

– Šuti, ne govori sada – šaptala je ona iz kreveta gotovo moleći – hoću da nam noćas bude lijepo, da sve zaboravimo. Ugasi luster, ugasi sva svjetla. Poslije ćemo se gledati i pričati, sad neću ništa da vidim ni da čujem. Hoću samo da te osjećam u mraku, cijelog, dragog moga... Dođi, Kio. Ah, ne vidim te, gdje si? Ah, Kio, Kio... – i smijala se ludo u njegovom burnom zagrljaju.

Pušili su (dakako) istu cigaretu i šutjeli. Naslonila je glavu na njegovu mršavu mišicu i predavala se mazno kao lađica u zaklonu, a on obuhvatio šakom njenu malu dojku, rastvorenim prstima, kraljevski, kao vladarsku jabuku. Osjećao je ugodan pritisak teške kristalne pepeljare na prsima koja se lelujala na valovima njegovog disanja. Sjećao se sna iz prve noći u vojarni. Je li je to bila ova, Enka, ili... nije se sada više sjećao. »Eto, sada sam i luda«. – Rekao sam *lula...* ali si i luda, a

to nije san.

– Kako si mogla tako sve izbrbljati?

– Što bih brbljala? Sve je znao sam. Zato je kiromant.

– Khiromant... – izgovori on posprdno.

– Sve je pogađao kao da je đavo u njemu. – Stiskala se uz njega, pod moćno okrilje, jadna mala, bespomoćna, sama...

– A ti vjeruješ da on može pogađati?

– Ma kažem ti, sve je znao sam; ništa ja nisam govorila, on je govorio...

– ... a ti si potvrđivala – reče on srdito. – Jesi li mu naglasila da ti voliš svoga muža? – upita Melkior sa skrivenom ironijom.

– Ma naravno...

– Ma naravno... Sada možeš očekivati da te ucjenjuje do smrti.

– Zašto bi me ucjenjivao?

– A zašto ne bi? Sada zna da ti je stalo da tvoj muž ne sazna za... *ovo...* no, pa valjda i sama razumiješ! – Bilo ga je stid o tome govoriti; postajao je razdražljiv.

– Pa ja sam njemu platila što je tražio!

– Platila je ona što je tražio. O, kakva ste vi vrsta malih naivnih životinja! – on se srdio i bio je spreman da odobrava ATMI. – Ti misliš da si za pedesetak svojih *osobitih* dinara kupila od njega privilegij da ovako uživaš u sigurnosti?... A ne, to je prejeftino, gospođo! On te mrzi, on mrzi tvoje uživanje i hoće da mu ti to platiš!

– Da platim zato što me mrzi?

– Čini se da počinješ shvaćati. – Bio je ponovo on sit nje, uživao je što je može kazniti. Novo uzbuđivanje: vidio je strah u njenim očima.

– O, Kio, pa to je strašno! Plašiš me!

– Ne boj se... dok mu možeš platiti.

– Pa koliko će on to tražiti?

– Možda neće htjeti uvijek samo novaca, he-he...

– To je odvratno što govoriš! – odmaknula se malo od njega i uklonila trofej iz njegove ruke; uzdrhtala je i pokrila grudi djevičanski stidno.

– Odvratno... ali tako je. Učinio bi on to i zbog mene. Zar ti ne laska što mi zaviđa?

On je ponovo privuče i obiđe rukom vladarskom svoje malo kraljevstvo. Ona se zahvalno priljubi i stavi se potpuno pod njegovu zaštitu.

– Ah, Kio! – poljubi mu prsa rutava. – No kad bi njemu što i rekao, on mu ne bi povjerovao – smijala se smijehom koji je Melkior mrzio.

– Pa jesi li mu rekla to?

– Komu?

– Adamu.

– Kojem Adamu? – smijala se; razgovor ju je zabavljao.

– ATMI. Kiromantu. Što se smiješ? – njezin ga je smijeh nervirao.

– Smijem se, ah... – kako on to ne vidi? – ... zar nije smiješno da je kiromantu ime Adam, proriče sudbinu?

– Ime. Što ima u tom smiješno? – A ima, do đavola! priznavao je u sebi, smiješno je.

– Mislim na onog Adama iz zemaljskog raja, zato se ja smijem.

– I na njegov prvi grijeh ti misliš...

– Je li ono s jabukom, Kio?

– Da, s jabukom – on joj čvrsto obuhvati dojku.

– Oh, Kio! – uzbuđivala se. Zamišljala je Evu, golu, uz Adama, golog, u zemaljskom raju. Kao, evo sada mi – oh, Kio!

Potražila je drvo saznanja što je naraslo usred vrta visoko i čvrsto.

– Ah, Adame, Adame... – šaptala je Enka u zanosu nudeći se bezumno.

Afrodizijak »Adam«, mislio je Melkior.

– Ne smješkaj mi se, zlotvore! – izroni načas Enka s licem mučenice i odmah ponovo potone u mulj, što bi rekao ATMA.

– Vidiš kako tu djeluje Adam. – Melkior se sada odupirao ATMINOJ »Sudbini«. Kucao je na otvorena vrata, *prvu pomoć* joj je pružio, sada je htio gospodariti, biti mali bog u ovom malom raju.

– Zar ti nije prorekao ATMA... »najružičastije«? – rugao se Melkior.

– Jest, eto, i vratio si se brzo, brzo, tu si, uzmi me, Kio – grčila se ona opsjednuta od onog đavla edenskoga. – Kio, da griješimo kao Adam i Eva u zemaljskom raju, da griješimo, Kio. Hajde! – nikako je nije napuštala ta biblijska slika. – Zar ne želiš, Kio, ne želiš me više?

– A zamisli da se sad pojavi Bog i da... – Kakav Bog! ona sada nije vjerovala u Boga; đavo ju je *onom slikom* dražio – ... i da ... – Čuo je izvana neki zvuk na vratima – ... i da vikne, Adame... – Zvuk se sada jasno ponovi: netko je ključ gurao u bravu... *Jer si prah, i u prah ćeš se vratiti,* izgovori Melkior u sebi po sili sjećanja s čudnim osjećajem budnog kataleptičkog umiranja. Noge mu se ledile, jer sad je jasno slušao kako netko nastoji otključati vrata.

– Čuj, netko otključava vrata. – Ali do nje smisao tih riječi još nije dopirao. – Netko otključava vrata, čuješ li? – Napokon je bila prisutna.

– Ne može, ključ je iznutra u bravi – reče bezbrižno i ponovo počne tonuti.

– A što ćemo sada? – Eto Gospoda! Melkior pruži noge da izađe iz

kreveta, ali ona ga vrati zapovjednički, bez imalo nježnosti. »Uzela je stvar u svoje ruke.«

– Što ćemo? ostat ćemo ovdje. Kad ti moraš neprestano zazivati neke tvoje bogove! – šapne ona bijesno, psovački. – Zašto nije javio da dolazi? Nek ide u hotel, ja sam čvrsto zaspala, pa valjda to zna! – Svoj bijes je iskaljivala sad na onog tamo.

U tišini stana zaječi zvonce, reklo bi se neodlučno, plačno, to sam ja, otvori... No, Melkior ga je saslušao kao gnjevni vrisak, kao glas Gospodnji, Adame, gdje si? – Tu sam, Gospodine, gol, u tvom bračnom krevetu... Drugo je zvonjenje bilo zabrinuto, što je s njom, zašto ne otvara? a treće je već bilo panično: isprekidano, dugo, kratko, neuredno...

– E, sada više ne spavam, čujem, dragi moj – šaptala je ona s nekim osmijehom. Ali nije se micala iz kreveta. Melkiora je čvrsto držala za ruku osluškujući *ono* što se dešava za vratima.

Odanle se čulo neko malo, prigušeno rušenje.

– Obuci se – zapovjedi ona.

– A što on to tamo radi? – pita Melkior i ne pogađa nogom u nogavicu.

– Provaljuje prozorčić na vratima...

– Pa to je usko, ne može ni glavu provući – reče glupo Melkior.

Ona se nasmije bezglasno i odmahne s prezirom.

– Provući će ruku i izvući će ključ iznutra – reče ona mirno ustajući s nekom hotimičnom sporošću – zatim će otključati...

– A mogu li ja nekako izaći? – govori Melkior a prsti mu jedva dugmad nalaze. – Ima li kakav drugi izlaz?

– Ima – reče ona podrugljivo. Navukla je na sebe nešto donjeg rublja, a preko toga kućnu haljinu. I ponovo je osluškivala.

Rušenje je bilo sada mnogo žurnije, nestrpljivije; posao je, očito, napredovao pod njegovim spretnim prstima.

Razmrsujući spletenu kravatu prstima podivljalim od straha Melkior je pokušavao zamisliti jadnoga *Cocoa* u njegovom punom dostojanstvu: na klinici, okruženog svitom asistenata, sestara, tehničara, nad rastvorenom utrobom pacijenta gdje svojim mirnim, mudrim prstima pomnjivo... provaljuje prozorčić na vratima rođenog stana! Nikako da odagna tu prokletu ponizujuću sliku jadnog čovjeka pred svojim zaključanim vratima! Htio ga je spasiti u svojim mislima, podignuti iz stida i sramote, iz gorkog poniženja prevarena, ismijana čovjeka...

– On zna da je netko s tobom – prokleta droljo, ogorčeno dodaje u sebi Melkior.

– On zamišlja tu mene s prerezanim žilama, otrovanu, silovanu, zaklanu – govori ona s nekom čudnom slašću. – Žuri se, misli da mi možda još može pomoći...

– O, jadni čovjek! – uzdahne tužno Melkior.

– Sam si jadnik! Što ti imaš tu preda mnom njega žaliti? Tko si ti? Tip koji mu nabija rogove! On ima tako... lijepu maštu – reče ona bez ironije, čak i s nekim divljenjem.

O, Gospode, što je ovo? pita Melkior. – Mimikrija, odgovori Gospod znanstveno.

Poravnala je krevet, kao da se ništa nije desilo; pripremala se za *njegov* ulazak.

– Tako – reče Melkior kad je uredila krevet – sada mu otvori. I tako će me tu zateći... Zar nije pametnije da mu sama otvoriš?

Ona ga pogleda i osmjehne se prezirno. Nije krila svoga prezira. Bila je neobično mirna, sabrana, čak sigurna da se nema zašto bojati. Ta ona je nedužna!...

Smislila je nešto... no Melkior se nije uspio osloniti na njezinu sigurnost. Ona ga je već bila »svrgnula«, vratila ga *tuđem svijetu* iz kojeg ga je i uzela. Osjećao se odbačenim, izopćenim iz tog obiteljskog posvećenja, uljezom, »četvrtim majmunom«. I što je to, kao da me gleda s čuđenjem: otkud *ovaj* tu? i otkud mu pravo da *tako* sa mnom govori? Pa on mi se obraća sa *ti!*

Coco je provalio prozorčić; mjedeni kapak tresnuo je na pod u predsoblju. Već zavlači ruku, misli Melkior, još svega nekoliko minuta dijeli me od »susreta«. Zadavit će me, pomisli i proguta zrak.

Enka je već zaključala vrata od spavaće sobe i dala mu znak glavom da je slijedi. Vodila ga je kroz hladne mračne prostorije... A kamo? pitao se Melkior, u tamnicu gdje je čamilo zatočeno pokućstvo? Zaključavala je sva vrata za sobom i stisnutih usana mumljala je neko »hem« kada bi ključ škljocnuo u bravi.

Trka s preponama, moj jadni *Coco.* Bježanje u snu pred progoniteljima, mislio je Melkior, a na kraju je ipak onaj bezizlazni zid pred kojim valja sačekati udarac sudbine... ali tad se probudimo. I u filmu se u posljednji tren nađe neki izlaz... Ovo je ATMA poslao na mene Sudbinu. »Kucajte«... smijao se ATMA. Eto, ja sam pomogao Sudbini, i sad sam ulovljen!

Napokon je Enka upalila svjetlo. Bili su u *Cocoovom* radnom kabinetu. Police s knjigama na sva četiri zida od poda do stropa, garnitura kožnatih fotelja; na pisaćem stolu cerila se mrtvačka lubanja. Tu se zaustavio Melkiorov pogled: je li *Coco* odrubio tu glavu?

O, bijedni Yoriče! Iz praznih duplja gledalo ga je podrugljivo mrtvačevo lice.

– To je bio neki dimnjačar – objasni Enka ravnodušno kao cicerone i pogladi tjeme pokojnika. – Pao je s krova, vjerojatno pijan; još mu se tu vidi fraktura na glavi...

O Maestrovoj će lubanji govoriti ovako: bio je neki novinar, čudak i

strašna pijanica. Još je za života prodao svoj leš anatomskom institutu; njegovu smo lubanju dobili za bagatelu od nekog laboranta, također pijanice... – A od čega je umro? – Mislimo, od sifilisa; živ se raspadao. Eto, ovako na pisaćem stolu, ili na ormaru kao prazna školjka, jadni moj Maestro, bit ćeš Yorick-luda u glupoj svagdašnjici nekog zvekana koji će, zijevajući, katkada u sebi izreći *ah, ubogi Yoriče* i *Yoriče ludo,* a sve zbog prisutnosti tvoje lubanje, da bi sebi dao nešto od hamletske suptilnosti. Uostalom, tko je siguran za svoju lubanju da neće dospjeti na ormar?

– Sjednite časak – reče Enka uvredljivo hladno – moramo još pričekati.

– Pričekati... što? – razdraženo pita Melkior. Vidi, prešli smo na *vi!* Činilo mu se da će je sada napokon ispljuskati.

Ona je, dakako, osjetila taj »veliki čas«; nasmiješila mu se nekakvom milinom koja je tako uvijek činila čudesa:

– Ne budite surovi, gospodine – šapne mu kod uha, zavodljivo. – Moramo pričekati da izađeš, budalo.

– Znači, ipak ima izlaz!

– Zar nisam rekla... tamo? – smiješila se s nekim lukavim triumfom. – A zašto ja sve ovo radim?

– Pa ti si... – Melkior je htjede poljubiti u oduševljenju, no ona se obrani s obadvije ruke. – Reci, kako ću odavle izići? Zar da skačem kroz prozor? – jer nikakvih drugih vrata nije vidio.

– I najbolje bi bilo... kad si takav – reče ona s nekom mirnom zlobom. – Pričekaj još malo... i ne boj se, junače, izići ćeš.

Bilo mu je smiješno to njeno isticanje svoga heroizma u ovoj mišolovci. Kao da se predbacuje ulovljenom mišu kukavičluk...

Coco je tamo, iz daljine nekoliko soba, diskretnim obiteljskim glasom uzaludno zazivao Enku. Ispred zaključanih vrata vapio je

preplašeni, zabrinuti čovjek za jednim dahom, jednim znakom njezina života... i da mu je rekla: tu sam, dragi, živa, u krevetu s drugim, on bi odahnuo, sretan: neka, mila, glavno da si živa.

Ali od nje nije bilo znaka, i on je navalio na ona prva zaključana vrata. Čuli su prigušeni lom i tresak (ipak je pazio da radi sa što manje buke) i zatim njegov izgubljeni glas u dalekoj sobi, *Enka, gdje si, javi mi se, Kuki...* i onda još jedan očajnički, užasnuti vrisak čovjeka bez nade... *ako si još živa...*

Na njezinom licu ukazalo se nešto odvratno, nešto poput pobjedničke slave. Ona je to *slavodobitno* pokazivala Melkioru: eto, čuješ li što ja za njega značim? A što bi ti učinio za mene?

– Bi li sad ostao tu... zbog mene? – upita ga mazno, podlo, i nasmije se izazivački.

Melkior je pogleda zaprepašteno:

– Tako si, čini se, ti i udesila! Pa tu stvarno nema nikakva drugog izlaza!

– Ima, ima – smijala se ona s nekim sažaljivim prezirom.

Nije imao vremena opaziti uvredljiv način njezinoga filmskog *spasenja* (izlaz u posljednji čas) – u susjednoj sobi već je ludovao *Coco* sasvim očajan:

– Kuki, ne šali se, molim te! O, Bože, što je ovo? Samo da je živa! – Razbijajući i posljednja vrata nesretni je čovjek plakao.

Tada Enka tiho otvori maskirna vrata u polici s knjigama: pred Melkiorom zjakne crna rupa u nekakav mrak.

– Sada brzo! – šapće ona užurbano. – Tu desno hodnikom do predsoblja – i već ga je izgurala u mrak – tamo ti je izlaz iz stana, to znaš... Evo ključa od veže... Javi se, »hitna pomoć«, kao obično.

Za njim se zatvoriše vrata i mrak mu pritisne na oči svoje crne ruke.

Na njegov dodir prstima zid mu uzvrati hladnom neprijaznošću. No Melkiora ipak ohrabri ta hladna prisutnost: po njoj se mogao orijentirati. Prokleta bila ti i tvoja kuća! prokune s mržnjom pipajući neprijateljske zidove. Samo da ne nabasam na kakav sanduk, lonac, zvono, svašta ti građani posiju po hodnicima... zapreke i zamke za lopove, uljeze, lju-bav-nike... završi s nekom podsmješljivom zadovoljštinom. Ah, gdje su ta vrata... uma mog?[201] reče ludi Lear. Činilo mu se da nikada neće izaći iz toga bezumlja što ga je pritiskalo mrakom između dva ledena zida.

Branila se kao Troja... Troja je vrata provalio *Coco*... ili četvera da bi prodro do Helenke, lijepe bludnice... Pipao je stijene Odisej u utrobi konjskoj tražeći izlaz iz ovog mraka trbušnog, kao izmet na skatološkom[202] putovanju kroz prpošno crijevce Enkino. O, prokleta, prokleta!... proklinjao je Melkior u tmini, gdje su vrata uma mog?[203] Menelaj je valjda tamo već prodro u Troju i moli za oproštenje što je opsjedao grad, na koljenima moli milost... Nije se više čulo nikakvo razbijanje, već, u tišini, možda neko jecanje... njezino, od sreće što je to bio on *Menelaj-Coco*, a nije ubojica, razbojnik, oskvrnitelj-bludnik, seksualni manijak. Zato se i zatvorila za tolikim vratima i drhtala, drhtala... oh, Bože!... možda se i onesvijestila u posljednji čas...

Napokon se ukazao neki svijetli trag; no evo i predsoblja i vrata uma tog... s provaljenim prozorčićem... I stubište! Bijeg iz tamnice, bedemi, konopi, straže, tamničarova kćerka, ljubav beznadna... romantika. Naježio se kad je pogledao u mračni ponor stubišta: spuštati se na užetu, moj gospodine!... Za Vivijanu? – oho-ho... ali nije odgovorio.

Sjurio se niz tri kata sa svim ubrzanjima kojima se tijelo moglo poslužiti iz fizike, čak i na zavojima, bubanjem u zidove...

Sloboda!

Ulica je bila bljuzgava od nekakvoga nesigurnog snijega što je

pokušao da mu hvata tragove. Ništa, sama voda u mlitavom stanju neuspjele krutosti, ha-ha, triumfirao je on gazeći po znakovima nemoći staroga prosinca. Osvrne se ipak za sobom: ne, nema tragova... Samo jedan prozor svijetli u trećem katu – to je ostavio za sobom. Kabinetska noćna rasprava, duga, nezasitna, što pije krv i san nesretnika.

Odjednom se osjeti strašno nesretnim. Otjeran ko pseto na ulicu, u noć i zimu, a oni se gore iza osvijetljenog prozora griju poljupcima *nenadane sreće.* Okraden, izigran, u noći sâm... a ja sam osim toga i rekonvalescent! (to je predbacivao njemu, doktoru) i umalo nije zajecao nasred puste, raskvašene ulice. Osjeti mokru ljepljivu hladnoću po tabanima. Još i to! Voda je prodrla u cipele! Rasušile se u civilnom odmaranju dok su gospodara nosile vojne cokule: pištale su plačljivo jadne crne sirote šljapkajući po prljavoj sniježnoj bljuzgavici.

– Mali, hoćeš li se ugrijati? – upita ga iz jedne veže žarko narumenjeno lice što je izvirilo načas iz toplog gnijezda žute lisice.

– I sama si se smrzla... – odgovori Melkior usput. – Sit sam žena, ženo. Prije nepunoga sata ležao sam gol ko Adam...

– Da se protrljamo nas dvoje, čuj – ponada se žuta lisica. – Stani, da ti nešto pokažem... – Melkior se osvrne i ugleda u rastvorenoj bundi dugu lijepu nogu u nekakvoj reklamno izazovnoj pozi. – Gledaj, a druga je isto takva, da ti pokažem.

Od ovakve građe nastaju nam snovi, pomisli na brzinu.

– Ne razdvajaj ih zbog mene – dobaci joj odlazeći – neka žive složno sestrice... i pozdravi im mamu.

– A ti, blesavko, ne davi kokota!... – viče ona za njim svadljivo.

– Moj je...

– Skuhaj ga curi za rođendan!

– Gdje stanuješ, poslat ću ti juhu...

Melkior joj je prepustio posljednju riječ, ali je više nije razumio zbog daljine. Tko odlazi s ovakvom... žutom u krevet? Gospodin Kalisto, papski imenjak. Sjeti se njegovih ružičastih desni i pljune gadljivo. Otac *takvog* sina!

Pa to je nekakva čarolija! – čuo je za sobom glas sina iz daljine. Melkior stane. Noć je nesigurno prenosila riječi Ugove patetične recitacije... *kraljici svih žena...* To je bilo u čast one tamo »lisice« u veži, i njemu je pokazala noge... *Sestri krizantema...* Ona ga je već tjerala od sebe, a Ugo je poput nekog upornoga psića izlajavao pred vežom stihove u njezinu čast. I završio je recitaciju rukom visoko uzdignutom... *u vaše zdravlje dižem ovu čašu...* (vidio ga je Melkior pod kandelabrom, kao crnu siluetu), poklonio se zatim duboko pred *madame* i krenuo dalje s nekom novom pjesmom. Približavao se velikim nesigurnim koracima pijanca šljapkajući bučno kaljačama po svoj širini trotoara. »A ja sad idem u Habarovsk«, govorio je preda se hvalisavo i rukama izmahivao široko i važno u nekakvoj žurbi.

Odjednom stane. Lice mu je bilo zabrinuto, gledao je tužno preda se u zemlju. »Ja? A što sam ja?« pitao se skupljajući prste ispred nosa. »Ja sam kukac«, odgovori s nekim lažnim očajanjem i krene rezolutno dalje, »a ipak idem u Habarovsk«.

Melkior se ukloni u sjenu pjesnikova spomenika da bi Uga propustio da prođe. Ali Ugo stane ispred spomenika. Brončani je pjesnik imao u rukama olovku i papir; očekujući inspiraciju gledao je u pročelje zgrade preko puta.

– A znate li vi, gospodine Petre, što je to *tartalom...* na mađarskom jeziku? – upita ga Ugo; gledajući u njega odozdo izazovno, pričeka časak da mu pjesnik odgovori. – Ne znate dakle? Mislite da je to neki grčki pakao, ha, ha... To je – *sadržaj.* Toliko za danas. Zapišite – i krene, no odmah se vrati: – Još jednu riječ, Petre: ja sam kukac. O tome ne pišite. Zbogom.

Melkior pričeka da se Ugo udalji, onda pođe za njim.

Otkuda se vraća? Od... *nje?* pomisli oklijevajući. No »ona nije bila *tamo,* ona uopće nije više *tamo*«, rekao je ATMA. A gdje je ona sada... kad sam ja *na redu?* Taj *red* mu otme uzdah iz dubine duše.

– Ja? Što sam ja? – postavlja to pitanje Ugo cijelom gradu koji spava iza zamračenih prozora i baš ga briga...

Zbilja, što je on? pita se i Melkior. Dobro, ja sam Eustahije... premda ni to nije sasvim jasno, ali što je on, Parampion, Ugo, sin gospodina Kalista? A grad to ne zanima, grad (zavitlava se Melkior) koji ima čast... tko zna?... zar se zna što je on, Parampion, Ugo, *singospodinakalista?* I što bi još mogao biti? Preporuča se oprez! Jer kasnije, ako on postane On, šta nam preostaje? – strah ili stid, već prema tome da li On oprašta ili ne oprašta. Danas, eto, kukac – a sutra?... ha, ha, da li itko zna?

– Ja? Ja sam kukac! – jednako objavljuje Ugo usnulome gradu svoj sićušni očaj.

... A možda i strahovitu prijetnju, ha, ha, da li itko zna? tjera svoju šalu Melkior, ali već sa smanjenom snagom – uostalom – tko zna?...

Debeli mlaz vode ispriječio se ispred Uga i prijeteći sikće, ne da mu da prođe. Radnici, zbog šale, šmrkom zatvorili put *kukcu.* On pokušava promiliti uz vodenoga gmaza, da ga zavara i šmugne, no gmaz se u skoku već ponovo propinje na njega. Ta mala igra već traje neko vrijeme.

– Poštovani trudbenici šmrka – obraća se Ugo radnicima, započinje miting – s tim moćnim oružjem u vašim rukama...

Zašto je prekinuo govor? ne razabire Melkior iz daljine. Vidi, upustio se s njima u tihi razgovor, radnici su prekinuli rad, zatvorili vodu, smiju se, tapšaju ga po ramenima. Eno, već i puši s njima! Ne, neki đavo tu njemu pomaže! Jesam li rekao, osvojit će on i njih. Sve on osvaja, i žensko i muško, Parampion – Osvajač ljudi! A čime to radi? Oči,

usta (plombe), riječi, geste... a sve lažno. Dođe mu da vikne *tamo* – »laže«! I što bi bilo? – kamenovali bi mene, to jest, izbrisali vodom iz svoga *moćnog* šmrka, šmrkavci!

Tresla ga je zavist, ovako, iz daljine. *On* je tamo »u familiji«, među ljudima, među *svojima.* Tapšaju ga po ramenima, a on im se svojim slinavim nozdrvama smije, zabavlja se, ruga, trudbenici...

Što u njemu vide? Melkior nije sada vjerovao ATMI. *Ona* u njemu vidi zabavljača, majmuna, giči-giči. Napojio se kod nje. Odnijeli u garsonijeru kobasica, kruha, pića... Dva kauča: sad ti dođi k meni, ne tako, posjeti me na mome kauču, giči... čekaj, ne odmah, udvaraj mi malo. Razmazi paštete po bijeloj plahti, namoči jedan kraj ručnika, što će pomisliti pralja? Možda baš u isto vrijeme... u vrijeme »Adama i Eve« (prije nego je *Coco* provalio vrata)... možda smo u isto vrijeme uradili *giči-giči?*

Melkior sa zadovoljstvom opipa Enkin ključ u džepu... Ali on ima ključ od garsonijere! Pokazivao mi ga je! odgovori nekom glasu koji ga je pokušao utješiti.

Ali tamo je kod šmrka, čini se, bio kraj idili. Eh, kao da ja nisam znao da ih vara... zbog cigareta! Ugo je hitro odmicao iz dometa šmrka; otkrivao je sada svoju podvalu:

– Trudbenici... proleteri... – iz stisnutih usta trubio im je uvredljivo, kako trubi naduveno crijevo – polijte me, hajte, proleteri...

Nisu oklijevali: u tren oka okrenuli šmrk, naciljali i pustili vodu. Moćni mlaz je osvetoljubivo poletio za Ugom. Hoće li ga stići... hoće li ga stići?... Melkior je navijao za osvetnički šmrk. Ugo je ipak jauknuo, pogođen. Šešir mu se zakovitlao u zraku. Radnici su povikali »hura« kao topnici kad pogode cilj. Brzina osvete vratila im je samopouzdanje i smisao za zluradi smijeh. Smijali su se mokrom protivniku.

– Živio kapitalizam! Dolje višak vrijednosti! Dolje dijalektika! Živjele svibanjske pobožnosti! – vikao je Ugo u nekom histeričnom očajanju.

Radnici su se nadmoćno smijali tim povicima. »Deri se, deri.« Nisu se više osvrtali, nastavili su prati ulicu.

Zadovoljstvo pobjednika, misli Melkior. Više nije bio na njihovoj strani... mada... što, oni su u pravu. Mokri klaun u areni. Na svojoj je koži osjećao Ugovu hladnoću. Tako je to bilo u konjušnici s Čičkom... mokro, hladno, ne gine ti sad upala pluća. O, Parampione, ludo, tvoje bi mjesto bilo za kraljevskim stolom. Tko zna kakav će te klipan lopatom lupati po lubanji... ako *poslije svega* još ostane cijela. I neće biti Hamleta da pita »čija je?«, »nekog ludog vragolana... izjela ga kuga, tog ludog ugursuza. To je lubanja Parampionova«... »Da vidim (Hamlet uzima lubanju) – Ah, ubogi Parampione! – Poznavao sam ga, Eustahije – bio je to beskrajno šaljiv čovjek. – Gdje su sada tvoje rugalice, tvoje skakutanje, gdje su tvoje pjesme, tvoje blistave šale od kojih se često čitav stol grohotom smijao? Zar nema sada nijedne da se naruga tvom vlastitom cerenju? Zar se sve srozalo?« Sve, moj kraljeviću.

Melkior je prilazio radnicima s osjećajem krivnje: ipak, oni rade... taj glupi mokri posao, a ja... odakle dolazim ja? Kao da oni znaju to, očekivao je da će se i na njega spustiti pljusak iste ljudske osvete. Bijes prevarenih ljudi. Ubit-razbit! Razbijanje prozora (u teatru uzbudljiv efekt) akustički simbol revolta, odmazda u zvuku razbijenog stakla. Čini se: cijeli svijet se ruši. Razdražljiv zvuk, znak rušenja i pobjede. Kako će izgledati revolucija?

Melkior je skrušeno prolazio pored mlaza što je prao ulicu. Voda je šumno šiknula kod njegova uha i poželjela mu laku noć i dobar san. Ti si čovjek umoran, rekla mu je voda.

»Nikako neće, nikako neće proljeće da grane«, deklamira Ugo s tugom, šmrcajući. Šmrcao je cijelu zimu, još od one noći kada ga je dohvatio šmrk.

Dani hladni, sivi, kišni dani. Vojni dani, jednolični. Kreću se vojnici, sivomaslinasti, jednolični, isti kao dani, monotoni, umotani, jadni, beznadni vojnici. Marširaju po danu, udaraju hrabro stopalima; iskradaju se noću bezglasno, tajno, čuvaju pod STROGO POV brojna stanja, pravce, rasporede. Melkior sluša stišane komande i bezbrojne noge što s oprezom i strahom tapkaju u noći. Idu nekamo... Što može biti nigdje, što može biti ništa. Što je Kurt sijao po njihovu putu. Sada niče čičak i tucano staklo: strašno hodočašće...

Stići će do neke crte i reći će im *stoj.* Čičak. *Na parove razbrojs-prvi-drugi... Lezi!* I onda će tu čekati *onaj dan, Kurtov-dan.* Imendan Polifema-kiklopa-ljudoždera što ga silnom pucnjavom slavi gromoradan blizanac-brat. Rat.

Ne može tu proljeće da grane. Da pronese zelene grane i mirise probuđene zemlje. Da nadnese nebo plavo iznad naših glava... Po Mliječnoj stazi ne vozi se noću mliječni brat... Golem je kamen Polifem navalio na vrata svijeta: tu vlada muk i mrak i strah od jednookoga gada.

Duge zapletene misli raspliće i suče Melkior. Gladna Zima pod snježnim pokrivačem glođe korijenje i pakosno mumlja: korijenje ćeš i ti glodati... Pod zemlju ćeš htjeti kao crv, pod vodu kao rak, pod kamen kao babura... Govoriš: neće proljeće da grane... – To Ugo govori... – ... nećeš mu vidjeti zelenila, zaklopit ćeš oči da ga ne vidiš...

Kao vračara je govorila Zima, ko vještica. Melkior se bojao proljeća. »Krenut će na Rusiju kad okopni snijeg«, rekao je neki dan don

Fernando. »Prije toga će i nama reći 'dobrojutro' ovdje na Balkanu. Zaštititi desni bok. A Visarionovič[204] posmicao generale i potpisao pakt« Nasmijao se don Fernando zajedljivo.

O tome su govorili u *Corsu,* oni znaju to.

»Snijeg, dobro... a Pripjatske močvare?« rekao je Melkior; i on nekog vraga zna.

Don Fernando se nasmijao.

»Močvare... i Napoleonov slučaj, da, to će ih svakako zaustaviti«. Rugao se don Fernando. »Berezina«, smijao se on.

Zašto je sa mnom započeo razgovor? Čuo je tih dana u redakciji, od onih iz »političke«, o Pripjatskim močvarama. Valjda nisu izmislili, na to se mnogo polaže.

»Na to se mnogo polaže«, rekao je zatim Melkior.

»Na močvare?« rugao se don Fernando. »I na *Rat i mir* od Tolstoja.«

Melkior je napustio uzaludni razgovor. Nije znao ništa osim močvara. Pa valjda će oni s njima već izaći na kraj? Stotinu i osamdeset milijuna! Kineska računica. A *mi* (mislio je na sebe i zadrhtao), nas će u jednom zalogaju Polifem-kiklop-ljudožder... *Opet dvojicu zgrabi i od njih doručak spremi*[205] – zvuči kao šala.

Kad okopni snijeg... a nas će kad proljeće grane.

Nestao je ATMA, odselio zna li itko kuda. Znao je on, ATMA, možda čak i datum... ravnao se prema kalendaru: »službeno« je nastupilo proljeće. Kurt i ATMA... Melkior je sada povezivao... nestali. Otvorili »radnje« kod vojarne *Trideset i petog...* Čekaj, kada se tu dolje doselio ATMA?... dvije godine... ili tri? gospođa Ema to sigurno zna, bila je među prvim klijentima. *Ugodan kutić* iz iste je epohe. Ista »inspiracija«. Tko bi se bio dosjetio: kiromant i krčma – nebo i zemlja. Promatračnica kod ATME: »klijenti« motre vojarnu, svaki je podatak važan. Nitko na to ne misli. Osim don Fernanda (je li doista »obrađivao« Maestra?) on bi sve

njih... Ima nosa za te lopove. Sve – *preventivno!*

A *ona*... (Melkioru se bolno srce steže)... Mata Hari! U ranu zoru izvršiti smaknuće. Malo dvorište vojnog zatvora. Osam pušaka, komandira Čičak. Sam je molio da »dokusuri kuju«. Osam cijevi u njezino srce. Lažno, izdajničko srce! Neumoljiv Melkior. Zar zbilja? misli ona brzo, lukavo. Zar će me zbilja ovi ustrijeliti? Nastoji istaknuti bedra ispod suknje; isprsila se, izbacila grudi... ovaj je narednik muškarac... Čičak vidi ispred sebe *kuju*, on nije muškarac! Melkior!.... Melkior!... rekao je ATMA, svoju krv će dati... Melkior...

Melkior okrene glavu, zapovjedi – *pali!* Plotun je u njemu odjeknuo muklo, kao ispod zemlje – mrtva je bila Vivijana.

S olakšanjem ustane s divana.

Pokopao sam svoju mrtvu dragu, reče pjesnik Pandurović Sima[206]... govorio je prilazeći prozoru. Hladna si mi, hladna, moja djevojko, govorio je Othello, kad je zadavio Desdemonu. Hladna si mi, hladna...

Padala je kiša po jadnim, golim, *mrtvim* granama.

... bez ljubavi i proljeća što vara... gledao je kišne kapi na staklu... kako klize... ustrijelio sam svoju lažnu dragu...

Kolporteri izvikuju posebno izdanje. Prolaznici im grabe novine iz ruku i odmah na mjestu između listova pohlepno uranjaju glave. Hrane se životinje, hrane... tako se činilo odozgor Melkioru. Usuli svinjama u korito...

Opet dvojicu zgrabi i od njih večeru spremi... jer je bilo kao da je večer. Smračilo se proljetno popodne od kiše, od tuge, od očiju što gledaju u tamu. Sad govori *starčić orijašu:* ima biti da je neka šenžačija, a kume, kad su iždali pošebno iždanje? – Gr, bit će, odgovorio je *orijaš.* – Možda šu še Nijemči iškrčali u Engleškoj? – Nisu. *Orijaš* je za Engleze; branio je onda *Georgea V...* – A ti žnaš da nišu? Ti uvijek šve žnaš! – postao je svadljiv *starčić.* – Znam. – Šve? – Sve. – Še, še, še, smijao se

starčić.

Sa stubišta se čuo razgovor; raznosio ga val nekakvog veselja.

»Ili se pokloni, ili se ukloni, he, he...« – To je bio sudac.

»Sila boga ne moli, to su mogli i ranije znati.« – Advokat iz prvoga kata.

»Bolje ikad nego nikad. (Opet poslovica! Ljubitelji narodnoga blaga.) Glavno da je nama sad sigurna glava. Mogli su nas pomlatiti kao... Pokazali su bogme veliko strpljenje.«

»Veliko. Uostalom, čujte, znaju oni kako se tu diše, he, he...«

»He, he...«

Rastali su se u bratskom zadovoljstvu. Sudac se uspinjao prema trećem katu, pjevušeći kao sretan čovjek. Glavno da je nama sad sigurna glava.

Melkior ga pusti da se uspne, da uđe u stan; nije želio da se s njim sretne. Ali kad je izašao, pao mu iz ruku kišobran. Sudac je na znak pomolio glavu: tražio je s kim bi podijelio radost.

– Jeste li već čuli?

Napali su Rusiju! U istom bljesku misli vidio je *Nepoznatog* kako sam i nesretan korača po svijetu...

– Ne znate? – sudac je strastveno pripremao otkriće. – Pristupili smo Trojnom paktu! Gotovo! Evo, potpisano u bečkom *Belvederu* – pokazivao je novine.

– Sad je nama sigurna na ramenu glava – reče Melkior ironično, ali to ne opaža sudac; ozbiljna je stvar na ramenu glava!

– To sam upravo i ja rekao ovom dolje! – bilo mu je drago što je našao istomišljenika. – A on je, znate – snizio je glas na ton za ogovaranje – više za Hitlera, a meni... čujte... glavno da nas ostave na miru. Što ćemo se u to miješati mi mali, e, je li tako?

– Mi smo mali papagali – reče Melkior.

– Eh, da... – nasmije se sudac; to malo humora upotpunjava ovo zadovoljstvo. – Neka se tamo Hitler i Churchill... Što ne?

– Jasno, neka se...

– Mislim, neka se oni tuku.

– I ja mislim, nek se tuku. Ali ipak Hitler je u Njemačkoj napravio reda – Melkior mu svesrdno ponudi tu misao.

– A, to da – prihvatio je spremno sudac. – Što jest, jest, valja priznati i vragu. Samo – oklijevao je časak i gledao Melkiora malo sumnjičavo – tamo se često i pretjeruje u nekim stvarima, zar ne? A opet onaj tamo gore s onim boljševizmom.

– Zato najbolje kao Amerikanci...

– E, baš ste mi oteli iz usta! – usklikne razdragano sudac.

Bože moj, kako se slažemo u svemu! sprda se sa samim sobom Melkior. Mi smo za srednji put, bez rizika, bez opasnosti, u krugu obitelji... tombola, *Čovječe ne ljuti se* – a bezumni neka se ubijaju.

– Mi smo za srednji put – reče naglas Melkior.

– Tako je! Ni desno ni lijevo, zlatna sredina.

– To je najzdravije.

– I najpametnije.

Pozdravili su se kao ljudi pametni.

»Pristupili paktu«, a iščezao Kurt, iščezao ATMA... tu se nešto nikako ne slaže. Ako ima pakta, neće biti rata (ovdje)... Mislite da neće? Govorio je sebi *vi* kao da ga to pita don Fernando. I smješkao se kao don Fernando kada njega pita, podrugljivo. Ali vratimo se... Dakle, mislite da neće? – Pa ako smo pristupili »Trojnom«... – Pristupili... tko, vi? – Pa mi... država. – »Mi, država«... A vi ste država? – Nisam država. – A što ste

vi? – *Senzibilna jedinka,* vi ste me tako nazvali. – No, *senzibilna jedinko,* možeš li se sada vratiti gore na svoj treći kat i pokucati na vrata one »jedinke u krugu obitelji«: molim vas, ja bih s vama zaigrao *Čovječe, ne ljuti se,* sad je nama sigurna na ramenu...

Želio je jako sresti don Fernanda.

Uputi se prema *Corsu;* u ovom historijskom času, on bi sada morao biti tamo. Oni moraju razmotriti najnoviju vijest, zbog čovječanstva oni to razmatraju. A Pupo ih prezire, »kavanski revolucionari«, »intelektualci-anarhoindividualisti«... tako stoji u njegovim pretincima, kaže don Fernando, ali ipak znade ih iskoristiti kad mu ustrebaju. I oni ga slušaju. Don Fernando, eto, ismjehuje Pupove »pretince« – kaluđerčić, raspop, karijerist... no ipak ga sluša. Kakvu to silu nosi Pupo u svojim »pretincima«? Don Fernando dakako ne priznaje tu nikakve »sile«, on *od svoje volje radi,* slobodno, a ovamo buni se protiv »sporosti«, protiv »katalogiziranja« (čini se da je jednom i takvu riječ spomenuo) dok bi trebalo odmah tući, čak i unaprijed udarati gdje se pojavi i sama sumnja u ma kakav *pogled* nekih očiju... On je nestrpljiv. Vidi čovjeka kako se utaplja, trebalo bi mu dobaciti dasku, pa makar i slamku ili bilo kakvu i najmanju *osobnu nadu...* a Pupo govori, jedna daska ne rješava ništa, treba cijelu šumu podignuti. I don Fernando poslušno sadi mladice... ali misli pritom: a tko će se upuštati, ako nema osobne nade baš nikakve? Šuma je... hajde, brate, žrtvuj se za buduće nepoznate ljude! Za Čovječanstvo. Za nekog Kikuka koji će se roditi za dvjesta godina. Daj bubreg, daj oko, daj krv, daj tri metra crijeva... daj, daj, glavu daj za maloga budućeg Japanca. Umri ti, neka živi budući Kikuko! On će znati broj atoma u točki na *i*, on će putovati svjetlosnom brzinom, on će jesti pilule. Njega će napraviti profesor Bombaši u epruveti, odgajat će ga, bućoglavca (jer će Kikuko biti uglavnom samo glava) pod staklenim zvonom. Pod zvonom će uz ostalo biti i biblioteka s minijaturnim knjigama o kibernetici i kozmonautici. Mladost će provesti Kikuko po svemirskim kolonijama da bi upoznao kozmos.

Putovat će s planeta na planet, bavit će se primijenjenom znanošću. S Marsovcima će raditi na usisavanju Mjesečeve prašine, na odvođenju suvišne topline s Merkura, sudjelovat će u postavljanju elektromagnetskog sanitarnog pojasa oko našeg sunčanog sistema protiv osvajačkih horda iz galaksija gornjih...

Pred *Corsom* je bila neka gužva. Skupila se grupa ljudi i zatvorila polukrug ispred prozora kavane. Ljudi gledaju i šute. Nešto se tu zbiva... Melkior zastane i pogleda ovlaš: ništa nije vidio preko ljudskih glava.

– Nešto se dogodilo? – upita jednog motritelja.

– Eto, ovaj čovjek... – drugo ni sam nije znao.

– Koji čovjek?

Motritelj učini kretnju glavom:

– Onaj kod prozora... – i uslužno pusti Melkiora ispred sebe.

Tamo je stajao Maestro. Dlanovima se odupro o prozor a lice sasvim priljubio uz staklo kao da tamo unutra nešto gleda. Tanki mlaz krvi klizio je niz staklo...

To curi iz njegova lica. Melkior prijeđe dlanom preko svoga lica; skidao je rumenilo nekog bezrazložnog stida. Nesretni Maestro...

– A gdje se to on... zar je pao? – pitao je čovjeka do sebe.

– Nije. Jedan ga je udario... tamo u kavani... šakom. Konobari su ga zatim izbacili...

– A zašto ga je udario?

– Zbog nekih političkih stvari...

– Ma kakvih političkih! Onaj je unutra, sa ženskom, mladi glumac, kako li se... – on pokaže glavom u kavanu – a ovaj se stari nešto upetljao... zato je dobio po njušci.

Melkior pogleda unutra. Doista, na mekom zelenom divanu, ispod

dugog zidnog ogledala sjedio je Fredi, a do njega s nogom preko noge Vivijana. Lica su im okrenuta prema staklu za koje se zalijepio Maestro, no na njega ne obraćaju pozornost, *to* nema veze s njima. Oni su bezbrižni i sretni: smiju se, čavrljaju, izlažu iza stakla svoju raskoš i ljepotu... dva smijeha, dva cvijeta, dvije skupocjene stvari...

Melkior je dijelio s Maestrom bol i poniženje. »Sad ste vi na redu«, zašto je to govorio ATMA? Pa ona s *ovim* nije nikad prekinula! Eto, tu je dokaz, ovaj umiljati tête-à-tête[207] nakon podlog krvoprolića. U Fredija je prljav, podmukao pogled... po don Fernandu. No sjeti se Melkior da je Vivijana »mrtva« i utuli bol; ostao je samo miris ugasle samrtničke svijeće... *Al ako tebe, slugo plameni, ja ugasim, pa onda požalim*[208]... govorio Othello...

Maestro je jednako krvario po oknu; jadni kukac prignječen na staklo.

– A stoji li dugo tako? – upita onoga s političkim objašnjenjem.

– Ne znam, sad sam došao.

– A kažete da je zbog »političkih stvari«?

– To su govorili... vikao je u kavani da su svi špijuni koliko god ih ima... Možda i nema sasvim krivo – došapće čovjek gledajući sumnjičavo u blistavu kavanu – tu se skuplja kojekakvo političko smeće.

Melkior pogledom potraži don Fernanda. U »njegovom« uglu nije bilo »društva«. Tamo su sjedile dvije podebele dame sa skupocjenim lisicama oko vrata i s kavanskim dostojanstvom listale strane ilustracije.

Špijunke, našali se Melkior... no ruku u vatru ipak ne bih dao.

Konobar je navlačio zastor ispred Maestrova lica. Predstava je, znači, završena. I Maestro je, čini se, to shvatio kao završetak – odlijepio se od prozora; ostavio je za sobom na staklu trag krvave

maske. U publici se čuo laki uzdah zgražanja, iznenađenja, možda čak i zadovoljstva: tako i treba toj pijanoj bagri, promijeniti im lični opis! »Prizor« je bio interesantniji nego pristupanje Trojnom paktu; novine su držali uglavnom na stražnjici.

Maestro je prkosno okrenuo prema njima okrvavljeno lice i zarežao kao ljuti krvolok *sangrrre*[209]... Oni iz prvoga reda ustuknuli od straha, uklonili se, napravili prolaz... Strašno lice, krvoločno; nabrekao nos, okrvavljena usta; sav umazan krvlju do ušiju. Divlji pogled – vampir se nalokao krvi.

Znači, to je sve iz nosa, s olakšanjem zaključi Melkior. Ali kamo će on sada s tom krvavom njuškom? Dakako da je bio pijan: hodao je... ma što, on dobro znade kamo ima ići. Uhapsit će ga prvi policajac, misli Melkior. Krv njih razdražuje kao divlje zvijeri. Oni će te uhapsiti makar bila to i tvoja krv. Gdje su ti rane? Dokaži! Iz nosa je krv. I dobit ćeš po nosu, kao protudokaz. Svejedno, neka je i tvoja, krv se lije za kralja i otadžbinu, a ne što se mlatiš po kavanama. Hajde, ulazi u *Maricu!* i Maestro ulazi!...

Kamo ga je sada đavo odnio? Nestao mu je iz vida. Gledatelji su se razilazili. Dosadno. Svega jedna okrvavljena njuška, a tolika strka. Malo krvi poteklo iz nosa, hej!

– Nešto se dogodilo? – pitaju zakašnjeli.

– Ništa. Jednom su malo krvi pustili iz nosa... – Tu je i pljunuo izvjestitelj, gadi mu se krv iz nosa, prljava kukavička krv.

– Ah... a ja sam mislio...

– I ja sam... Ali ništa zato, doskora će se i ovdje učiniti reda – reče izvjestitelj s nadom.

Htjede ga Melkior upitati... ali pobojao se za vlastitu krv. Kad bude reda, krv neće curiti iz nosa. Tada ćeš moći pokazati rane, evo dokaza! Pružit ćeš mu svoju odrezanu glavu i šake pune čiste krvi, to neće biti iz

nosa, gadljivo. *Izvjestitelj* neće pljuvati razočarano. Bit će po njegovu ukusu: čisto i obilno. I policajci neće hapsiti one krvave, već blijede, beskrvne: ha, bojiš se? A zašto se ti bojiš, a? Znači, ti si... i pustit će ti krv da bi se vidjelo da si sa svojom tankom, od straha razvodnjenom krvlju koju si sa strepnjom nosio u srcu, da si bio na *protivnoj strani...*

– Ne srdite se, Eustahije, što vas ovdje čekam – javi se iz jedne mračne veže izubijani Maestro. – Ne pravite iznenađeno lice, ne lažite, Eustahije istinoljubivi, kao da ste me tek sada otkrili. Gledali ste me već *tamo...* I ja sam vas vidio, nisam vas htio kompromitirati.

– No dobro, ali sad bi valjalo da potražimo vodu, da...

– ... da operemo rane kao pobijeđeni ratnici – pokuša se šaliti Maestro. – To i sam znadem, mili Eustahije, ali ja bih ipak još neko vrijeme zadržao ovu mistagogičku masku religije kanibala. Mora da mi dobro stoji, recite? Vidio sam se tamo, donekle, u staklu, ali iz profila bit će da je impresivnije, pogledajte.

– Ostavite sada to, Maestro, do đavola! – razljuti se Melkior. – Još vam curi krv iz nosa. Imate li rubac?

– Rubac... pitate me kao Othello prečistu Desdemonu. Čekajte, ja se ne šalim. Nemam rupca i što će vam rubac? To je varka da me od moje molbe odvratite.

– Kakve molbe?

– Eh, to je citat,[210] Eustahije... ali imade i molba. Ovo sam sve zbog vas zaradio. Tražio sam vas cijelu večer i naletio...

– A zašto vas je on...

– Otkud znate da je *on?* Možda je i *ona?...* ali njegovim prednjim kopitom, dakle ipak on, pravo imate. A kako i zašto, dugo je to, Eustahije, i ne da mi se sada...

– Dobro, onda idemo.

– A kamo, Eustahije? Samo biste odlazili nekamo! Kao da je *drugamo drugačije?* A osim toga ja i ne mogu... dokle nos ne splasne.

– A tu će valjda splasnuti, u veži?

– Neće splasnuti, ali će se odmoriti. Mnogo ga prolaznici promatraju: povratak ranjenog ratnika... ja ga tako zamišljam.

– Evo vam moj rubac, zaustavite vi krv ratniku; kaplje po vama, sav ste umrljan krvlju. Tako. A sada idemo.

– Zar po ovoj kiši, Eustahije? – Maestro se nećkao da izađe na ulicu. Ali ne može ni tu ostati... s tom maskom »mistagogičkom«, misli Melkior...

– Ne pada jako. A evo, imam i kišobran. – On ga ipak izgura iz veže.

Pošli su niz ulicu stisnuti pod kišobranom.

– A znate što, moj vjerni Eustahije?... ja ću njemu odgriznuti uho, vidjet ćete – mrmlja Maestro u okrvavljeni rubac. – Ova krv će biti osvećena.

Kao dječak smišlja osvetu... ali kako će mu on to uho odgristi?

– Kako ćete mu uho odgristi? To nije lako... osim toga ni on neće to dopustiti.

– Upravo to sada smišljam kako ću...

Maestro je doista razmišljao dišući vlažno-slinavo kroz natopljeni rubac.

– Evo, ovako ću: najprije ću mu oprostiti, uspavat ću mu pozornost...

– Kanite se toga – reče Melkior s nekim gađenjem.

– Eh, kanite se, a zlo neka caruje! Ima pravo don Fernando, to valja preventivno...

Dakle, ipak mu je govorio o svojoj »nauci«. No vidjelo se da Maestro sada momentalno pristaje uz »nauku« samo zbog nanesene uvrede, a

ona ga se sama možda nikako i ne tiče.

– I vi mislite da to *preventivno...*

– Ima to dakako i svojih slabosti, ali u biti... ukloniti gada dok nije napravio neko strahovito zlo...

– Pa kakvo strašno zlo može napraviti ovakav glupi...

– Glupi, glupi! – uzvikne Maestro – upravo takvi i jesu kadri! Ne mislite valjda da bi me Erazmo Rotterdamski raspalio po gubici?

Melkior se nasmije.

– I to vam je smiješno? Sve je vama smiješno što ja... Zbog gubice, je li? Pa da, ja sam pelivan! Ovakav nos imaju klauni u cirkusu. Smij-se-ba-jaaazzooo[211]... – zamumlja Maestro kroz rubac. – A pogledajte gore, Eustahije, nije li to mjesec prosuo svoje čari po nama? Sve je odjednom plavo, au clair de lune.[212] Čarobno...

Ušli su u polje *Dajdamova* neonskoga svjetla. Maestro mjesečarski zakorači prema plavoj sferi; Melkior ga budnom kretnjom trgne i zaustavi na samom pragu neba...

– O, kako bolno... – zaječi Maestro.

– Nećete valjda ovakav ulaziti?

– Samo proviriti, brižni Eustahije – gotovo zamoli Maestro. – Ugo mi je hitno potreban, zbog savezništva...

– Ostanite, ja ću pogledati – reče ponešto oštro Melkior.

– Ne vraćajte se praznih ruku, Eustahije, jako sam dekuražiran...

Thénardier nije ni pogledao »starog gosta«. U *Dajdamu* nije bilo Uga... a lagat će da je bio *s njom,* uzdahne Melkior.

– Nije večeras dolazio Parampion? – upita Thénardiera umiljato.

– Nije – arogantno odvrati Thénardier ne dižući glave s prljave bilježnice. – Što čekate? Odlazite! I ne tražite se više ovdje! Dosta je

meni svih vas, prokleta bagaža! – uzviče se on odjednom. – S ovakvima bi čovjek pao na prosjački štap... – čuo je za sobom Melkior kako Thénardier govori svojim *dobrim* gostima.

Izašao je osramoćen i strašno nesretan. Do đavola, što sam se opet upuštao s *njima!*

– Eustahije nasušni, a čokanj do...? – upita Maestro razočarano, on je cijelo vrijeme drhtao očekujući čokanj.

– Pa rekli ste da ste se preorijentirali na pivo? – otrese se ogorčeno Melkior.

– Zar sam spomenuo ja nekakvo piće? – snebiva se Maestro nedužno. – Pitam vas za Parampiona ludoga...

– A što ste me i slali da zavirujem?... pa vi ste tu skoro s njime vojevali, staklom ste ga sasjekli? – sjeti se odjednom Melkior.

– Staklom da... a zašto? Uostalom, čašama, ne naprosto – staklom. Ali razlozi su ništavni prema krvnom prijateljstvu što nas sada vezuje. Mi smo već padali u zagrljaj jedan drugome i sve oprostili. Upravo, prolivena krv nas je povezala! Prolivena za zajedničku stvar... I za vašu, za vašu stvar također, nezahvalni Eustahije. Ali mučno mi je sada o tome govoriti. Možda kasnije... Eh, znate što, ja idem u svoje obitavalište – izjavi on odjednom i odmah krene, ali se vrati i povuče Melkiora za sobom. – Hajte sa mnom, Eustahije, nešto me noge ne služe. Možda zbog gubitka krvi, što mislite? Pitali ste, kakva molba? To je molba, da dođete k meni. Otkada ste mi obećali! Kod mene, vidjet ćete, sve je... jednostavno. Vama ću skuhati kakao, a ja ću... nije važno što ću ja. Gledat ću vas, ako dopustite, i neću otvoriti usta. Ako ne želite konverzirati, možemo naprosto tako sjediti i šutjeti kao sveci u crkvi. Ja mislim svoje, vi mislite svoje; misli nam se, tko zna, možda i same razgovaraju, a mi toga i ne znamo. Šta mi uopće znamo o našim mislima? Znamo da znače ovo ili ono, ali kako nastaju, kako se premještaju iz glave u glavu, kako se zavlače u razne lonce, u knjige, u

strojeve... Zato, kažem, možda nije ni potrebno mlatiti misli jezikom... Glavno da su dvije glave tu u istoj vreći... ili istoj kući, mudri Eustahije, a pod *kućom* mislim jednu vrst odnosa simpatije... ili antipatije, kako hoćete.

– A ne bismo li se mi odvezli tramvajem? – prekine ga Melkior, jer je Maestro doista teško hodao. – To je daleko gdje vi stanujete.

– Nikako!... makar mi sva krv na nos iscurila – odupre se on najodlučnije, čak i s nekim strahom. – Ali neće iscuriti, jer... eto, vaš je čudotvorni rubac učinio... i ne curi više. A nos osjećam kao patlidžan, zaklonio mi je pola svijeta: vidim samo *gore, dolje* ništa ne vidim. No gore je i tako sada kišobran, a dolje... što se ima vidjeti? – Thénardier usred »tehničkog napretka«: sifon... veliki izum.

Maestro se smijao zajedljivo, rugao se s nekim bezobzirnim sarkazmom. Ali, mislio je Melkior, kome se on ruga? Loncu? Rugao se lonac... Nerazumnom trošenju duhovne energije na pravljenje lonaca, strojeva pa i samih knjiga? Mlaćenje misli jezikom. Misli se same razgovaraju u odnosima simpatije... to je, očito, laskavi poziv na razgovor... Melkior je želio da ga što prije spremi pod krov.

Maestro je gestikulirao, svraćao pozornost prolaznika na svoje okrvavljeno lice. Melkior se zaklanjao kišobranom od pogleda ljudi, branio se od sramote. Žurio se da što prije stigne do tog »obitavališta« i da ga se riješi.

– Ali vi ste, hitri Eustahije, udarili u nekakav »maraton«? A kuda vam se žuri? Da niste vi od onih nestrpljivih što traže pred sobom nekakvo *rješenje?* Polako, Eustahije, misaonim hodom, peripatetički.

– Kiša pada, čovječe! Da stignemo na suho! – reče Melkior nestrpljivo.

– Na suho da se nasučemo? Čovječe, mi jesmo već pod krovom! *Razapet nad našom glavom, a crn kao strašna noć...* tako glasi patetična pjesma »Kišobran«. Je li već netko napisao tu pjesmu o kišobranu?

Nije? Dakako da nije... *a crn kao crkla noć...* – recitira Maestro i patosom doziva sljedeći stih. – Pomognite, Eustahije, zapelo je, uspon je patetičan... crn kao crkla noć... ništa, napisat ću ja to kasnije. – Pošuti jedan tren otirući nos. – Tako, neka se nadiše poniženi Cyranov drug kišnog zraka večernjeg – skine rubac s nosa i lakomo usrkne zrak. – Pravo kažu, dodir s Prirodom... makar preko nosa, dodir je, i ne mislim time ništa doli čisti miris ljupkog cvijeća... Čujte, glupo je ovako *nósiti se,* to jest *nositi* ovoliki *nos.* A nema više dvoboja, pa da kao Bergerac... Izazvao bih ga... bez rukavice, prostim šamarom... pa na barijeru i... pomogo ti bog! Ovako, pod kišobranom slini Bergerac, nosina bez časti. Na dvoboj je vozila kočija: crni redengot, cilindar, kutija s pištoljima – junaštvo i okaljana čast. Danas šoferi smrde po benzinu i tuku se šakama. Na mač, na viteški mač! A šofer pljuje u šake i bup! po labrnji – to je taj »progres«, moj dragi pratioče Eustahije Veliki!

– A vi biste se s njim pobili na mač? – smješka se Melkior.

– Na mač, Eustahije! Fijuuu... i odleti mu uho! – Razmahnuo Maestro sabljom na Fredija i gleda s nasladom kako mu je odletjelo odsječeno uho. – Pa onda neka mačka što nas je slijedila (mačke to naslućuju) i vrebala u grmu na otpatke mesa... – daje maha mašti, uživa u osveti. – Ili nos da mu otfikarim, čujte! Još efektnije! pa ona mačka...

Ovo je čitao u Edmonda Abouta, misli Melkior, nedavno je izašao prijevod *Nos jednog notara...*

– Zavodnik bez nosa, ha-ha – veseli se Maestro – nos pojela mačka!

Stigli su u područje neasfaltirane, blatne, mračne periferije. Na njih su zalajali psi iz malih ograđenih vrtova.

– Sad morate vi, Maestro, preuzeti vodstvo – reče Melkior – ja ništa ne vidim, niti znadem kuda...

– Ovuda, za mnom, uz ove plotove – povede ga sigurno Maestro. – Samo pripazite, molim, na lajave čuvare privatnog vlasništva, veoma su revni. Ako se samo dotaknete plota, pomislit će da im hoćete ukrasti

glavicu kupusa iz vrta i mogu vam prikratiti prste. »Prste k sebi«, to znači ovo lajanje – naklapa Maestro njišući se nesigurno ispred Melkiora. – A kad ovdje slijeva zabrunda jedno staro njuškalo, valja okrenuti desno; to je svjetionik u ovoj noćnoj plovidbi. Kad on ugine, ja ne znam kako ću u *iluminiranom stanju* pronaći svoj put.

– Osvijetlit će ga električnim svjetlom – smješka se Melkior.

– Električno svjetlo... to nije *moj* put. – Maestro zastane opominjući. – Ako ste me htjeli izazvati, Eustahije, tim *električnim svjetlom,* mogu bar reći da niste pogodili. – Mada je išao naprijed, Maestro je govorio vrlo ozbiljno. – Meni nije mnogo stalo što se misli da su moja uvjerenja nazadna i smiješna. Znam se i sam smijati, ne brinite, bolje nego bilo koji od vas – Parampionovaca.

– Ipak ste se uvrijedili?

– Pa... i nisam. Uvrijediti se može netko tko se... razočarao, tko je očekivao *nešto drugo* ili... ali nije važno to. To jest, netko tko *propagira* svoje ideje, traži sljedbenike... a ja baš živo fućkam na sve to, *mnogopoštovani* Eustahije. Ovo mnogopoštovani ne govorim ironično, jer... – Maestro kao da je jedan tren oklijevao i onda odustao da nešto kaže. – Pripazite, tu je jedan jarak i u njemu silno blato, ukopavaju tu nekakvu ideju, ha-ha, ka-na-li-zacije, morate je preskočiti. Hop! – izmahnuo Maestro i preskočio – tako, sada bez opasnosti uz plotove. – Pošuti časak boreći se s blatom u koje su mu noge upadale. – U lijepu sam vas kašu uvalio, a, Eustahije, i to baš doslovno.

– Ima valjda i neki drugi put?

– Ima, zaobilazni, cestom. Čak i osvijetljen *elektrikom,* ali htio sam vam pokazati *moj* put, moj mračni put. Možda ćete me ovako bolje shvatiti. Evo ga, brunda, sad desno, za mnom, Eustahije. – Doista, iza jednog plota zahripao je jedan pas staračko, kao da više nema moći da zalaje. – Čujete li taj *memento* na mom putu? *Dies irae.* Nema on ništa protiv mene, tek javlja se da mi dade smjer. Svjetioničar. A gore,

pogledajte gore, Eustahije... Ah, kišobran! Zatvorite kišobran, pogledajte iznad glave... te crne pruge, to prazno crtovlje preko neba, to je *On* – Dalekovod. Vama je dakako smiješna moja mržnja na te bakrene žice?

– Već sam se priviknuo na vaše bizarnosti.

– Ali meni nije do bizarnosti, dobrostivi Eustahije, ja iskreno to mrzim – reče Maestro vrlo tiho, čak i s nekom skromnošću.

Jedno su vrijeme šuteći šljapkali po žitkome blatu. Maestro je teško izvlačio noge iz zemljanog tijesta. Melkior je nekoliko puta priskakao u pomoć nestabilnom voditelju. Vrst blatnoga pakla, misli Melkior, a Virgil je ponešto nakresan i lud. Izmijenio se, ne luduje zbog ludovanja, već zbog ludosti iskrene i prave. Možda tu i spirohete sada dovršavaju svoj mučni posao. Pregrizaju posljednje končiće za *pravilne* spojeve, kao u telefonskoj centrali... *nazvali ste krivo, ovdje privatni stan,* da, da, na kraju *četiri, četiri...* Još je kod mene ključ od Enkine kuće... Strpati ga u duguljastu kutijicu (od paste za zube?) pa preporučeno... No, to sutra, sutra... bez ijedne riječi, hvala na *svemu,* sad smo, mislim, *kvit.* Čak i ako ona ponovo napiše pismo, i ako se od njenih riječi pojave oni ježuri po bedrima i želja počne plaziti uz leđa... sve treba otresti sa sebe – apage! apage! – kao sveti Antun, anahoret tebanski. Recite, a što ako se ona lično pojavi? Hoćemo li apage! – kao sveti... anahoret, prst odrezati na panju kao otac Sergije[213]... (film s Možuhinom,[214] kakva glupost) hoćemo li se *uzdržati,* kako je učio ostarjeli Lav grof[215]...

– Evo, Eustahije – javi se Maestro – sad napuštamo plotove. Udaramo dijagonalno ovom livadicom, utrtom stazom, prema onoj crnoj silueti – to je dom moj – završio je nekako zapijevajući na melodiju češke himne.

Iznad stada potleušica što su se do koljena ukopale u zemlju od skromnosti i siromaškog stida, izdigla se samosvjesno a posve neuvjerljivo nekakva mračna grdosija na četiri ili pet katova...

– Otkud ona tu? – začudi se Melkior.

– Bilo je to stovarište kopiladi gradskih sibarita – odgovori Maestro, voditelj u paklu. – Tu su neudate majke dočekivale plodove svoje grešne ljubavi. Ovdje su drečali nepriznati grofovi, baruni, vojvode u naručju mame-lude djevice. Dakako, sve u otmjenoj oskudici, u dronjcima punim dostojanstva. Od starosjedilaca tu i danas malo tko s kim razgovara, kao ruski emigranti, ispod časti mu je da govori s *kim god.* Ponekad i skaču s onih gornjih prozora; to su oni *iskreni,* bez oproštajnih pisama i sličnih govnarija. No ima i prokletih snobova, skaču tu s prvoga kata, dakako na noge, u travu. Lome kosti, razbijaju glave... Za sobom ostavljaju »povijest svog života« s opširnim »rodoslovljem«, jasno, da bi dospjeli u novine...

– I vi pišete...

– Da, učinim im tu malu uslugu, ipak je riskantno... Neki i nadrljaju.

– Pa to je... Kako možete tu živjeti? – užasava se Melkior – ... to je kuća samoubojica!

– Nije, zašto? To je dječji vrtić! – smije se Maestro s nekom zluradošću. – Eh, manite, ima to svog čara. Čar valcera. Oni *odozgor* nisu tako česti, a ovi *donji*... he, he... Ima tu jedan »barun Sigismund«... *štoo-kriv-je-Si-gi-smund da žene za njim luuude...* – odjednom zapjeva Maestro hripljivo kuplet iz operete *Kod bijelog konja*,[216] ali se odmah uozbilji – ... koji je već dvaput skakao u travu. Prvi put zbog žena. Nosi brčiće i monokl, poludjele za njim naše pedesetogodišnje djevice (ima ih tu sva sila), nije mu preostalo nego da skače. Drugi put je skakao zbog četvrte podjele Poljske,[217] pretprošle jeseni. Plemić i vitez! Sienkiewicza znade napamet, a ne zna ni riječi poljski. *Kobieta, herbata* – dvije poljske riječi koje ja znam – znače *žena* i *čaj*... Znam i *bardzo*... ali to ne znači brzo, nego... ne sjećam se više što znači.[218] *Šiješdešijećpjenć* je *šezdeset pet*... Sigismund ne zna ni *šiješdešijećpjenć*, a onamo se ubija zbog Poljske, ubio ga pan Podbipieta.[219] Ali zašto sam to... da, htio sam

reći da je ovo jedno pravo pravcato »plemićko gnijezdo«, štoviše, kuća vitezova.

– A kako vaš viteški nos? – Melkior zastane pred ulazom.

– Već sam na njega i zaboravio. No čini se da je sasvim dobro u svojoj natprirodnoj veličini kao spomenik nasred trga. A što ste stali, Eustahije? Bojite se mraka na stubištu? Čekajte, sad ću ja posvijetliti, a vi... penjite se za mnom.

– Neću ja, Maestro, za vama – jedva izusti Melkior; znao je da će to mnogo rastužiti Maestra. – Žao mi je, ali ja doista...

– Što, nećete k meni? – s tužnim razočaranjem promrmlja Maestro. – A ja sam mislio... Otkad ste mi obećali! Cijelu večer sam vas tražio, i u *Corsu,* eto... – čini se da je u mraku pokazao na svoj nos – a sada nećete...

Ražalio se Melkior. Kao da je Maestro ispružio ruku, zamolio milostinju... Strah od samoće? Kuća samoubojica? Što on hoće večeras? Ubiti se smrću *novom novcatom originalnom medicinski čistom?* Govorio je posprdno o skakanju s prozora *gornjih* i *donjih.* On je protiv skakanja.

– Hajte, Eustahije, samo na pola sata – molio je Maestro. Iščeprkao je iz džepa komadićak svijeće i pripalio. – Evo, ja ću naprijed svijetliti... Neću vas dugo zadržavati. – Melkior se za njim uspinjao. – A put natrag... to je tamo uokolo, cestom – asfalt i električna rasvjeta – nasmije se reklo bi se stidljivo.

Stubište je zaudaralo na ustajali kupus, urin i neoprane žene. Kakve ovdje može biti »smrti čiste«? Smučilo se Melkioru od pomiješanog smrada.

Za njima su se po zidu uspinjala dva golema, strašna grbavca. Melkior je krajem oka naslutio tu pratnju. Osvrnuo se: vidio je dvije mirne, strpljive gorile s dugim rukama, bez nosa... idemo za vama, u zvjerinjak.

– Obratite pozornost, Eustahije. Iza svakih ovih vrata – pokaže na niz vrata u dugim mračnim hodnicima – živi obično po jedan egzemplar spomenutih bastardnih plemića u *otmjenoj oskudici, u dronjcima punim dostojanstva*. Život konventualski: ćelija je takozvana soba *sa štednjakom*, ekonomska i druga samostalnost... Sada preporučam tiho uspinjanje – šapćući upozorava Maestro – ulazimo u krug sitnih prodavača svetih sličica, razglednica i pisaćeg papira, ali u ovom noćnom času mogli bi nam ponuditi interesantnu zbirku sličica za neženje. Dobro je (tko voli) kao inspiracija za tihe slasti. *Ramona, daj mojoj duši mir i spas*[220]...

Melkior baci krišom pogled na svoju gorilu: što radi? Zgrčila se, zbila, sprema se... Maestro je podigao svijeću, životinje su se sagnule na zidu, poklonile se svjetlu.

– Ovdje, Eustahije, iza ovih vrata – šapuće Maestro – diše viteška duša baruna Sigismunda.[221] Ako zaustavimo dah, možda ćemo čuti kako Kmićic[222] skida glave Tatarima. Sss... – uho je prislonio na vrata. – Ne, umrla je žena pana Wolodiowskoga,[223] on plače.

– Što je... lud?

– Prema tome kako se stvar gleda. Smatrate li Don Quijota ludim? I ovaj voli vitezove. Odviše smo mi, Eustahije mirotočivi, odlutali u belesprizam sitnog zuba, kako se kaže inače o stoci. Brstiti po livadama tratinčice – *voli-ne-voli* – baš ko sitna stoka, kao krotke betlehemske ovčice. Dušice u kvartinama, sonetnim vjenčićima, *ah i oh, i srce kuca, kuca, kuca*... Baš mi prsluk puca! Oni su išli kopljima na tenkove, credo quia absurdum[224]...

– Tko je išao kopljima...?

– Tko...! vitezovi! Panovi! Skrzetuski,[225] Wolodiowski... svejedno kako su se zvali, probuđeni djedovi! Kod Kutna,[226] kod Kutna su oni kopljima, konjanici... pisao je i naš list... išli protiv Teutona kao u srednjem vijeku Boleslav Krivousti[227] – Maestro je i sam iskrivio usta u

čast kraljevskoga imena.

Krivousti, taj mi nedostaje u popisu velikih vladara, misli Melkior.

– A otkada ste vi takav... vitez?

– Možda od rođenja, Eustahije. Možda sam i Porfirogenet ili neki Leopold bez zemlje,[228] to se još mora ispitati. Upoznat ćete vi još mene u punom sjaju. Tu smo, Eustahije. – Maestro je podigao svijeću: stoj! Na treperavom svjetlu uz mrtvački miris parafina vidjela se na vratima prilijepljena fotografija gospodina-bonvivana s brčićima i smiješkom pod nakrivljenim žerardi-šeširom à la Maurice Chevalier.[229]

– A ovo...

– ... sam ja, ne budi uroka gospodaru kuće. Iz vremena charlestona, Eustahije: *adieu, Mimi...* Umjesto posjetnice s plemićkim veprom ili kojom drugom krvoločnom životinjom. Uđite, Eustahije, u kraljevstvo moje! – Ali Maestro je unutra, u mraku, bubnuo o nekakav predmet, svijeća mu se ugasila na propuhu kad je otvorio vrata. – Ah, upozorenje. Pričekajte. – Palio je šibice i tražio svijeću, ali su se i šibice gasile zbog strujanja zraka. – Ostanite tu gdje jeste, Eustahije. Ovdje su kod vrata neka mala upozorenja. To ujutro trijezan ja postavljam sebi uvečer pijanome nešto kao skrbničko pitanje: kuda ćeš, budalo? Tako mala *stvarnost* običnoga stola stoji mi na putu prema onim vratima sa suprotne strane koja bi me odvela u vječnost. Vidite li nebo? Jer sve se ovo zbiva, mili Eustahije, na četvrtom katu, imajte na umu! – objašnjava Maestro iz mraka tražeći sada svijeću sljepačkim organom.

Oborit će je, proliti petrolej, zapaliti kuću...

Ali ništa ne bi od Melkiorova strahovanja. Maestro je upalio lampu veoma brzo i s čudnovatom vještinom kao da je okrenuo prekidač.

– Buona sera – reče naklonivši se.

Melkiora iznutra zapahne čudnovato pomiješan miris kave i petroleja.

– Sjednite, Eustahije, po vlastitom izboru. Sve je čisto, to jest i stolice i sanduk, a u pod ne gledajte, to je plodna zemlja, posijat ću rajčice.

Soba sa štednjakom, kako reče, a pod obložen slojem osušenog blata. Dakle zemlja, vjerojatno plodna. Ali sjedala su obiju stolica svježe oribana, isto tako i poklopac ogromnog sanduka. Što u njemu drži? Melkior je sjeo na stolicu. Možda raskomadani leš neke žene? Žrtva sadističkog bluda... Zagleda po sobi kao da bi mogao otkriti neke tragove... krvi, iščupane vlasi, rastrgani komadić donjeg rublja... Zateče se u toj misli – kakva budalaština! – i pogleda Maestra zbunjeno, s osjećajem krivnje.

– ... možda čak i od rođenja – govorio je Maestro dok ga Melkior nije slušao. – A zašto sam ja u ovome muzeju kao jedan od vrednijih eksponata? Mislite da nisam autentičan... O, o, o, mene bi valjalo staviti u špiritus ovakva kakav sam i kolik sam! Na klinici to zovu kompot. Ako niste znali, kako ćete odsada moći okusiti kompota, kad će vam se šljive, trešnje, komadi breskve... ah, merde! Medicina je zagovnila cijeli život. Počivati u špiritusu – to je moja sudbina, makar i djelimično: neki moji detalji ipak će dospjeti u taj – kompot... s alkoholom. Ja bih sada, kao uvjereni pijanac, morao ispustiti uzdah pun čežnje, do đavola!

Melkioru posta nelagodno: u mašti su mu kao na policama sjedile boce s odrezanim ušima, jezicima, penisima... On se strese. Želio je pobjeći.

– Hladno vam je, Eustahije. Odmah ću naložiti štednjak i za jedan čas će vama biti toplo.

U jednom uglu sobe bio je složen željezni krevet za rasklapanje, a u njemu smotana slamarica. Maestro iščupa iz nje čitav snop slame i ubaci je u štednjak, na to složi drva i potpali. Vatra nujno zagunđa pod željeznom pločom, oživjela u svom grobu, pomisli Melkior.

– Vi tako uvijek vadite slamu iz svog... – umalo nije rekao *groba...* –

iz svog kreveta?

– Uvijek. Glupo, zar nije? A vi ste to odmah opazili. Potkradam sama sebe, mili Eustahije, kao kakav molijerovski kreten, pa mi se desi da na koncu spavam na bivšoj slami, na samim dušicama spaljenih slamčica. Jednom sam i sanjao te upaljene dušice. Možete zamisliti koliko sam ih ja spalio, kao španjolski inkvizitor. Obilaze oko mog kreveta upaljene svjećice i pjevaju nekim ženskim glasićima *reauiem aetemam dona ei, Domine, et lux perpetua*[230]... a »lux perpetua« – od slame! Gluparija, ali sam se ipak preznojio od muke.

Palio je primus[231] dok je to pripovijedao. Najprije ga zagrijavao špiritusom, zatim pumpao zrak. Primus odjednom zašišti, ugašen, ispuštajući oblačiće petroleja u plinovitom stanju. Začas se soba ispuni teškim, zagušljivim smradom.

Melkior se zakašlje. Disao je teško, gušio se. Sjetio se Čičkove konjušnice i poboja se nesvjestice.

– Ne bismo li malo otvorili... – prošapće gotovo posljednjim dahom.

– Zašto, Eustahije dobrodošli? – začudi se Maestro prenoseći upaljenu šibicu preko sobe. Šibica se na pola puta ugasila. On se vrati i upali novu šibicu koja se isto tako na putu ugasila, a dotle je primus usrdno šištao ispuštajući petrolejski smrad.

– Cijeli dan se zračilo, sada sam zatvorio – govorio je Maestro prenoseći novu šibicu preko sobe. I ta se, naravno, ugasila. Ali to njega nimalo nije zbunilo, pošao je upaliti još jednu... Melkior je sa strepnjom pratio nesigurni plamićak...

– Zašto ne palite šibicu tamo kod primusa, nego prenosite pa vam se gasi? – reče gotovo razdražljivo.

– Ah, i na to pazite? – Maestro nije volio da mu se dira u njegove navike. – Šibice ne valjaju. A i to je, znate, neki izum: nositi plamen na vrhu čačkalice. Kuhinjsko prometejstvo! – »Prometejstvom« je i ugasio

novu šibicu; ispalio ga s bijesnim prezirom i plamenčić je preminuo kao nedonošče.

– Tu vam sve zaudara po petroleju... – zanovijeta Melkior.

– Sve? – upita Maestro s čudnom ironijom. – Ah, Eustahije tankoćutni, ponašate se kao član kraljevske kuće u posjetu kod siromašnog podanika. Jedan čas začepite kraljevski nos... evo, upalilo se!

– A vi biste svoj krvavi nos već mogli oprati. Imate li ogledalo?

– Eto, dakle! Bojite me se... ovakvoga krvavog? Fizionomija, a? Ne, ogledala ja nemam već dvije decenije, otprilike. Od onog... charlestona. Našto ogledalo? Da gledam odraz svoje ljepote?

– Što bih se ja vas bojao? – a ipak Melkioru promili neka ledena guja po leđima, zašto me tražio večeras?

– To tek tako kažem – nasmije se Maestro, a onaj nabrekli crveni nos učini njegov osmijeh tužnim, klaunskim. – Djeca se boje ružnih lica. Ja vas volim, Eustahije prostodušni, i... možda baš zbog toga... malo, malo plašim, bauu-bauu...

Maestro isceri svoje gadno lice s krvavim natečenim nosom prema Melkioru na način kako se plaše djeca. Melkior učini gadljivu grimasu i okrene glavu.

– Ah, to je šala, ne ljutite se – odjednom se uozbilji Maestro. – A i ne radi se o tome. Nisam vas zvao da vam pokažem svoje kreveljenje. Čujte... ta električna stolica u Americi, je li to sigurno da ga elektrika momentalno ubija ili... on ipak živi još neko vrijeme, možda minutu ili čak i dvije?

– Ne znam – odgovori Melkior gledajući ga začuđeno. – A što će vam to sada?

– Čitao sam da su jednoga ponovo vratili u život čak i cijelih sedam minuta nakon puštanja struje. Liječnik mu je odmah, to jest čim su ga

skinuli s električne stolice, rasporio grudi i masirao srce. Poslije je još dugo živio u Meksiku. Sve je njegov advokat udesio, kupio »leš«... Znači, i poslije struje još nije sve izgubljeno, još se može živjeti... samo kad se netko prihvati, zar ne, Eustahije?

– Valjda... ne znam – odgovori Melkior s dosadom – nisam čitao...

– A ja sam čitao. Pa neka se kaže da Tesla zna što je elektrika! On zna izračunavati, praviti motore, ali valja umirati, umirati od nje, Eustahije, da bi se upoznala ta gadost!

Maestro je govorio nasred sobe s proročanskom grozom, propovjednički uzdignutih ruku.

– Pa vas nitko neće baciti na električnu stolicu – dobaci Melkior podsmješljivo. – U nas se vješa.

– I to je dostojnije čovjeka... da se vlastitom težinom uguši! Da me utope kao štene, i to razumijem, ali da me kljukaju munjinom...

– Ma tko vas kljuka, čovječe, što vam je? – nasmije se Melkior nervozno. Doista, koji mu je đavo večeras?

– Imate pravo, čovječe, nitko me ne kljuka – reče Maestro zamišljeno i vrati se primusu. – Volite li jači kakao, Eustahije ljubazni?

– Ne volim nikakav – odgovori Melkior nabusito.

– A ja spremam kakao, kako sam obećao, Eustahije neljubazni. No, a čemu sada ta arogantna principijelnost?

– Pa, hajde, dajte – popusti Melkior. Ustvari poželio je da popije nešto toplo, a miris kakaa mu čak i razdraži apetit.

Maestro se s domaćinskom radošću prihvati usluživanja gosta:

– Izvolite, mili Eustahije. Tu u kutiji ima i keksa. Sve je hermetički zatvoreno, neka vam se ne gadi, insekti ne mogu tu prodrijeti. Čak ni najlukaviji, a to su svakako stjenice, kako je poznato napaćenom čovječanstvu. No kod mene ih više i nema, odjednom su iščezle ima

tome i tri godine. Uplašile se živjeti sa mnom... A možda su i uginule od mene?

– Kako?... – Melkioru prisjede zalogaj od gađenja: odjednom osjeti smrad stjenica svuda oko sebe.

– Pa tako – nastavi Maestro s nekom ljupkom pakošću – možda u mojoj krvi ima nekih bratoubilačkih životinjica, he, he... O tome su vam vjerojatno već naklapali: rasadnik mikroba, *Wassermann* s tri križa. Tri križa to je Golgota, mala, lična i vrlo intimna Golgota. Vjeruju da ću se jednog dana, ili noći, raspasti, rastočiti, rasplinuti u otrovni plin bez boje, okusa i... no mirisa će ipak biti... po rakiji, zna se. Čuvajte se, dakle, ljupki Eustahije! – Maestro natoči pola čaše rakije i potegne dobar gutljaj ali s nekim razboritim smiješkom, kao da razdražuje svoju nastranu pohotljivost, a onda nagne čašu i ispije do dna. – Tako, da mi se ne zametne dah, ili *trag...* a to je svejedno.

– A zar sada ne pijete pivo? – upita Melkior.

– Da, za noćnu vježbu – tajanstveno se osmjehuje Maestro. – Eno tamo leži cijeli sanduk – on pokaže u kut sobe gdje su stvarno iz sanduka stršila grla pivskih flaša.

– Za kakvu to vježbu?

– Balističku. Zar ne vidite te granate spremljene za paljbu?

– Ništa ne razumijem.

– Razumjet ćete, dobri Eustahije, ako moj balistički luk dosegne do vječnosti, ha, ha – smijao se on, ali smijeh mu se ukočio na usnama, neki mu je mračni grč gušio vedrinu.

Melkiora ponovo lizne hladna jeza.

– Ne smijte se tako! – reče razdraženo.

– Nego kako, izvanredni Eustahije? Propišite, ja drukčije ne umijem. – On pođe do sanduka i izvadi dvije boce piva: – Dobro ste me sjetili –

nagne bocu i iskapi je izvanrednom rutinom. – Glu-glu-glu... i gotovo, odjednom, ne uzimajući daha – reče hvalisavo i izvrne praznu bocu – kao morska pijavica.

– Ja bih sada išao – reče Melkior ustajući. – Zašto ste me zvali?

– Pa otkada sam vas, Eustahije nepodmitljivi, ja molio da dođete na razgovor! Ali da, ne može se vas baš lako namamiti. Morao sam vas upecati na okrvavljeni nos, eto kakva ste vi riba! A sad mi se ne date ni smijati...

– Pa smijte se – nasmije se Melkior.

– E, ali na koji način dopuštate? Vi hoćete smijanje po Bergsonu, vaši živci drukčije ne podnose, vrlo ste izbirljivi. Eh, kad bih ja znao kao ona – mahne on glavom prema zidu – kad bih posjedovao tu moć podrugljivosti! A niste je ni pogledali – Maestro podigne svijeću i osvijetli potamnjelu, začađenu *Giocondu* na zidu.

Melkior se jedva osvrne. Postalo mu je nepodnošljivo, zaželi da ode.

– Otkad vam tu visi? – reče ovlaš. – Pocrnjela je od petrolejskih para.

– Od paklenskih para, to ste htjeli reći! Jer ovo je pakao mog života, a ona se osmjehuje nad paklom, prokleta femina! – Maestro se raspalio, govorio je s mržnjom prema slici.

Melkior se nasmije tom nenadanom bijesu.

– Ne, to nije smiješno, Eustahije bezdušni! – spočitne Maestro ozbiljno. – Ja ne govorim o slici. Dakako, sliku sam objesio sam. No što je slika? – tek simbol, dah umjetnosti, eto čak tiskarski otisak, ali nju, nju samu, feminu, ja nisam objesio da se smješka tu nad mojim životom! Sama se ušuljala i zasjela... Svima nam je zasjela, a smijemo se jedan drugome. No što je, uzvišeni Eustahije, ne smijete se više?

Doista, Melkior se uozbiljio. Maestrovo podrugljivo nacereno lice stajalo je sasvim blizu njegovom i zapljuskivalo ga dahom rakije. U omaglici, kao da će izgubiti svijest, on se spusti natrag na stolicu i ne

odgovori ništa. U njemu ponovo oživi Vivijana, bolno raskalašena, bučna slika bluda.

– Što, da se damo kastrirati, rasni Eustahije, zbog ponosa i plemstva muškog duha? A što ako je cijela naša moć usađena baš dolje u toj muci, u muškom poniženju? Tko će riskirati, ljupki Eustahije? Može se sve izgubiti. Eunuh-uh-uh-uh... svestrano besplodno stvorenje, trbuh s karoserijom kostiju i mesa. – Maestro se kidao od nekog ružnog usiljenog smijeha te mu je sva slina prskala iz prljavoga crnog zubala. – Eto, ja se smijem, s vašim dopuštenjem, prejasni Eustahije, ako se to može tako... ako je to...

Izgubio je nit, sa zadovoljstvom misli Melkior, opet se napio. A možda već i »bratoubilačke životinjice« kljucaju...

– ... to osmijeh njezin? – Maestro je s mukom pribirao misli. – Otkud njezin? Zar na toj njuškici udešenoj kao mamac bludnoj pohoti (opažate li, Eustahije, stil šekspirski?) da zatitra takvo objavljenje duha poruge? Tako se smio podsmjehivati jedan Voltaire! Ali tko je dao femini to muško pravo podsmijeha? – to je pitanje, veleumni Eustahije! Ona što se sva nadvikuje ovom ili onom stranom svoga mesa (oh, naj-de-li-katnijeg, poklonimo se pred oblinama!) odjednom se umotala, to jest to kliktavo meso je umotala u neku nedokučivost, u mitski veo *vječitoga ženstva,* pa se tamo ruga muškom čovječanstvu. O, Leonardo, to ti ne opraštam! – uzvikne Maestro ogorčeno. – Jedino... jedino ako se i sam nije htio narugati: uzeo njuškicu pa se podsmjehnuo samom sebi... Neka, gospodin genij to sebi može priuštiti.

Maestro nato iskapi još jednu bocu piva.

– Hoćete li i vi jednu, Eustahije, pošto vam se moj kakao ne mili? Eto, pivo je iz tvornice, doista hermetički... s čepom...

– Ne, hvala. A zašto tako ogorčeno vi mrzite žene?

– Ne govorite gluposti, Eustahije. To je osim toga ženski način izražavanja »vi mrzite žene«, a to doista mrzim. Ja da mrzim žene? To je

kao da mi se kaže da mrzim rakiju. No nećemo valjda zbog naših neukrotivih sim-patija prikrivati istinu. Znanost je znanost. Vi ste napredan čovjek, Eustahije, i dakako human. U ime znanosti i humanosti osuđujete na primjer progon vještica. Zgražate se, je li? Ne možete shvatiti kako se moglo vjerovati da je žena zajašila metlu i odletjela na rendez-vous s đavlom. He-he, u tome i jeste doza naivnosti vaše nauke što misli da su *oni* vjerovali. Nosonje skolastici s kapom preko ušiju, s rukama u širokim rukavima a u svakome po jedna »figa«... mislite da su oni vjerovali u vještice?

– Mnogi su vjerovali... Martin Luther je na primjer vjerovao u »đavolske drolje«, pa i sam Kepler. Njemu su spalili rođakinju kao vještицu i progonili mu majku...

– Eto, i veliki Kepler! – oduševljeno prihvati Maestro. – Spalili mu rodicu i prepao se genije! Ha? A što mislite, Eustahije, da ta rodica nije bila mala droljica? A Frau Kepler opasna babetina... na bradi bradavica s dlakama?... I danas bi je nazivali vještицom.

– I vi biste je spalili? – Ugova »fiancée« – bradavica s dlakama, gičigiči, vještica – na lomaču! na lomaču! Ugo bi donosio suhog granja, autodafé, za slobodu, za slobodu! A Enka? I Enka bi...

– Madame Kepler? Što ja znam, ne bi bilo zanimljivo. Ali onu malu rodicu... he-he, to je već pečena kokica... Ne zgražajte se, Eustahije, šalim se, provocirate me... No čujte, ozbiljno, *oni* su ipak našli načina da ih se otarase, jer su stvarno bile opasne, a vještice-nevještice – vrlo važno. Stradale su dakako i nevine, ali koja, recite, koja je sasvim nevina? Koja se ne bi dala zajahati đavlu... ako ništa, zbog radoznalosti? Po *Malleus maleficarumu*[232] plesale su oko njega i ljubile ga u stražnjicu, a on, svinja, prdio od uživanja, ha-ha! – Maestro se očito uživio u paklensku sliku i đavolski uživao.

– Ne vjerujem, slatki Eustahije, da i u vašoj ljubavnoj čuturici nije bilo gorkih gutljaja. Možda ste se već i dobrano napojili baš tom

gorčinom najgorčom što truje srce zauvijek. Vidite (navodim kao primjer da biste razumjeli moje poglede, pa neka vam se i gade, što marim ja) cijeli svijet oplakuje Desdemonu, a ja je ne oplakujem. Da je bila sasvim nevina bila bi poškakljala muža ispod pazuha kad je došao da je davi. Zašto ga nije poškakljala, ha? Ja možda jedini na svijetu mislim da je zadavljena po svim propisima muške preventive. Nisi, droljice, ali hoćeš... ako te ne zadavim. Za sada u tebi još trajem ja, potegnula si čokanj do čoknja-dva (vidi stihova!), još si pijana... Ali koliko njihova opijenost traje, mi to dobro znamo, dični Eustahije, zato pre-ven-tivno – kljik! (Maestro učini kretnju davljenja) i gotovo. I budi siguran da nisi nikada pogriješio.

Melkiora jako zagolica čudna misao:

– Vi ste mnogo razgovarali s don Fernandom?

– Razgovarao... o čemu?

– Pa o toj... *preventivi.*

– Možda, ne znam... On želi da spasi čovječanstvo, ništa manje, a ja, eto, da čovječanstvo *prestane.*

– Da se uništi... ratom?

– Glupost, mudri Eustahije! Ratovi ga krijepe, množe ga. Rat je znak razjarenosti. Ja hoću mirnu likvidaciju, neku vrst bankrota: da se uvidi – propao je posao... i opći upis u eunuhe. Žene jalovice ne donose više žive lutkice, a ostalo neka pojedu mikrobi. Neka pojedu i sve knjige i muzeje, gradove i strojeve, poslije će i sami sebe pojesti... ostat će samo Duh da lebdi nad vodama kao na početku Geneze.

– A zašto sve to?

– A zašto sve *ovo,* spasonosni Eustahije? Možda vi krijete u džepu neki smisao? Pokažite mi ga!

Maestro je iskesio zube pred Melkiorom kao pas pred nemoćnim čovjekom uživajući u nadmoćnosti. Melkior se uplašio: on će mene sada

možda zubima...

– Ne bojte se, Eustahije – nasmije se Maestro sasvim pitomo – nećemo od vas početi. Početak ćemo mnogo bliže, he-he, mnogo, mnogo bliže... Eto, kako vidite, knjiga u mene nema, odavno. Poklonio sam ih tu dolje jednom Rusu, grofu, generalu, rođaku Velikog kneza. Ali ne da ih čita, on više ni ruski ne zna, nego... izrezuje i lijepi razne figurice od papira pa to pritiska knjigama. Od toga živi general u otmjenoj oskudici, u dronjcima punim dostojanstva. Eto čemu još služe knjige – da pritisnu maštu rođaka Velikoga knjaza. Habent sua fata libelli.[233]

ATMA nije vratio Adlerovu knjigu, sjeti se Melkior sa žaljenjem koje se valjda odrazilo u nekoj crti na njegovu licu.

– Ne mrštite se, knjiški Eustahije, knjiga nije vrijedna našeg poštovanja. Zaista, zaista vam kažem da su misao, mašta, osjećaj otupili u olovu i smoli. Knjiga je nametnula duhu glupo, teško (osobito teško!) i sasvim neadekvatno tijelo. Jeste li se kada upitali, perolaki Eustahije, zašto je knjizi potrebna tolika težina. Ako je išta glupavo na svijetu, to je ta težina. Slavimo Gutenberga... zašto? – zato što je od misli napravio opeku. Da bi se misli kon-zer-virale! Mumije, osušeni bakalari. *Borgisi, garmondi, petiti, kurzivi*[234]... da bi misli bile »jasne«, da bi se sačuvale za naraštaje. Homer i Sokrat nisu napisali ni slova, a ipak su se sačuvali za naraštaje. Zar su Sokratu bili potrebni kurzivi da bi mu misli bile jasne? A naš don Fernando izludi slagare kurzivima i masnim slovima da bi istaknuo neku tamo na-ro-či-tu misao budućim pokoljenjima. Faraon don Fernando (život – zdravlje – snaga) traži da se pomno preparira njegova mumija za udaljena stoljeća... a što? – za godinu, dvije to će tek biti osušeni bakalar, dakako, bez glave.

Melkior se smiješio. Otkrivao je svoje zadovoljstvo s tim »obezglavljenim suhim bakalarom«... U njemu je uživao mali pakosni duh osvete. Uz don Fernandovu »faraonsku veličinu« on je pokušao postaviti neku svoju *skromnost...*

– Smješkate se, Eustahije? Mislite li da će to biti nešto više od osušene ribe?

– Bit će svakako – odgovori Melkior dvosmisleno. – Don Fernando ima interesantnih ideja. Pa on je i vama iznosio...

– Iznosio... da ... – Maestro je već mislio na nešto drugo. – Meni se smrt gadi, Eustahije. Ja imam mašte, mogu da zamislim svoj kostur, a to je jezivo. Pogledajte, Eustahije, je li mi ćela prljava? – on duboko sagne glavu: na golom tjemenu bila je modrica uprljana blatom – ja volim čistoću.

– Pa vas su i po glavi udarali!

– A ne, ja sam sâm bio legao na leđa... nasred ulice, umjesto protestnog mitinga, za slobodu kretanja...

Maestro je govorio brzo i zbunjeno. Želio je prikriti pred Melkiorom da su ga naglavce izbacili iz kavane, pa je sad izmislio »protestno ležanje«.

– Ali tu vam je modrica na glavi?

– Neka, nije to modrica, to kapa pušta boju, plavu...

– A ima i blata. Operite to. I nos.

– To ću oprati, dakako. Ali nosa prati neću! – izjavi on prkosno. – Nos nije prljav, nos je krvav, u tome je bitna razlika. Sutra ću s tim nosom, ovako krvavim, nastupiti u *Corsu* kad svi budu na okupu.

– Pa što će vam to pokazivanje nosa?

– Kako: *što će?* Javna optužba! Ukazat ću na krivca (nos je svjedok), izdevetat ću ga, nos ću mu sravniti sa zemljom! Ondje pred svima! Možda će biti prisutan i Meštrović!

Melkiora ponovo zapeče ona večerašnja slika iz kavane: Fredi s Vivijanom.

– Zašto je Fredi navalio na vas? Je li bio sam?

– Kako sam! Bila je uz njega cijela kavana! Svi konobari listom, kuhari... čak i gospođa od toaleta. Eh, da je bio sam, u njega bi bio sad ovakav nos!

Njegov nos se sada pase njenim mirisima... mučila je Melkiora mašta.

– Mislim, je li Fredi sjedio u društvu? – namjerno je dražio Maestrovu mržnju.

– Što znači ta diplomacija, Eustahije? – lukavo namigne Maestro. – Postavljate mi neke zamke? Vi znate s kim je sjedio, he, he, zato i pitate.

Melkior osjeti da mu je crvenilo preplavilo lice. No sva je sreća da je ovaj već sasvim pijan... a računao je i na slabo svjetlo petrolejke.

– Ne crvenite se, Eustahije. No možda sada vi i blijedite, ne vidi se, ali jednako je lijepo. Dušu na vidjelo, to volim.

Melkior se pokunjio i šutio kao grešnik. Maestro je pobjednički ispijao rakiju, zatim ulijevao u sebe cijelu bocu piva. Gdje mu to sve stane, pitao se usput Melkior, ali na to nije mislio. Ponovo je osjetio onaj *nered* u sebi. Zaželi jako da ustane i ode (ovaj će me sasvim zaplesti) makar i u svoju sobu, ili da šeta gradom po kiši, da broji svoje korake i misli... misli sâm, ograđen bedemima svoje beskrajne samoće. Maestro mu se sada činio, pri tmurnom svjetlu petrolejke, nekim nestvarnim čovjekom kojega je sam izmislio i projicirao tu pred sebe, kao u kinematografu. Maestro je govorio, govorio, ali do njega je dopirao samo zvuk u čudnoj akustici sna, a samih riječi nije više pratio.

– Jeste li kada mislili o tome, Eustahije?

Melkior je šutio. Gledao je Maestrovu blijedu lubanju kako se miče gore, nad njegovom glavom i, čudno... »tu se unutra« događaju neke misli, riječi izlaze, šire se po prostoru i zvuče u mojim ušima, ali moj ih mozak više ne čuje.

Htio je ustati i otići, no umjesto toga protegne noge ispod stola i

zijevajući podigne i spusti lakte kao kokot kad zakukuriče. Nehajno, *sve mi je svejedno...*

– Odmah ću ja kavu skuhati, delikatni Eustahije. Još ćete mi tu zaspati za stolom, a *temu* nismo ni dodirnuli. Ja sve ovo okolišam namjerno. Što mislite da mi je stalo nešto do spaljivanja vještica, ph... premda, nije ni to tek onako govoreno. Koji put pomislim, jer takav je moj život, da sam se rodio srašten s bratom blizancem. Razdvojili su nas, ali jedan je morao umrijeti. Umro je on. I tako, vidite, on meni cijeloga života smeta. Tu, mrtav do mene, govori mi: što, ti si tek polovica jednog čovjeka. Tako se ja osjećam, Eustahije, vučem kostur sa sobom.

Miris kave vrati Melkiora realnoj nazočnosti stvari. Čuo je kako šišti primus i ono nešto o kosturu je čuo. Tko zna je li don Kuzma još živ? Pitati Uga, njegova majka bi to mogla znati... No, pa ako živi, našto će mi to?... Tako, neka živi... dok Polifem kiklop gad čitavu Zemlju ne zgrabi...

– Danas svaki od nas tako... vuče kostur – reče Melkior.

– Lako je vama, mladi Eustahije, govoriti u metaforama. Ali moj mrtvac nije poetična figura. O... – htjede Maestro nešto uskliknuti, ali se predomisli odjednom i pozove kretnjom Melkiora da ustane – slijedite me, vjerni Eustahije. I Dante je Virgila nazivao »Maestrom«.

Izvede ga na mali balkon »koji je gledao (smišlja opis Melkior i podsmjehuje se balkonu koji *gleda)* na pusta polja periferije utonula u mokru i gustu noć«. Melkiora po obrazima pomiluje svježina vlažnog zraka; udahne duboko miris mokre zemlje. Iz dalekog mraka čuli su se psi, a tu sasvim blizu neko čudno zujanje, kao da je neki mehanizam sitno drobio tišinu.

– Čujete li ga, tihi Eustahije? – zašapće Maestro u nekakvom strahu. Glas mu je podrhtavao, no možda je to od pijanosti i hladnoće, pomisli Melkior. – Čujete li *ziii... zii... zii...* kako podmuklo meditira zlotvor! Reklo bi se da to noć, glasom prirode... zrikavci, popci... ali nije to,

Eustahije, poslušajte. Ja ga tako slušam iz noći u noć... Moli se đavlu, svome gospodaru... ili, pošto nema đavla, onoj glupoj Sili koja njime trese, zato i zuzucka tako. Kao grešnik koji se tresucka od Boga što djeluje u njemu...

Maestro se sav tresao od nekakve groze i glas mu se prekinuo od te drhtavice.

– Ali o kome vi to govorite? – Strah sada prijeđe i na Melkiora.

– Zar mu ne vidite krakove i pipke? Pogledajte tamo u daljinu. – Maestro je drhtavom rukom pokazivao u tamu. – Tamo, tamo, zar ne vidite pruge kojima je rasječeno nebo, to je njegov trag. On vodi... do granica sa kojih se nijedan putnik više ne vraća, kako reče danski kraljević.

Sada je tek razabrao Melkior: tu nedaleko, u visini Maestrova balkona, možda svega na dva-tri metra udaljenosti, prolazio je električni vod. Tamne crte moćnih i debelih žica smiono su rasijecale tminu. A zujanje je dolazilo od električnoga stupa što je stršio tu nedaleko, visok kao kuća. Tu valjda često udara i grom, misli Melkior.

– Pa čega se tako bojite? – reče Maestru kao djetetu – to je električni vod.

– *Da-le-ko-vod* – naglasi Maestro – »visokog napona, opasno po život«. Dolje u dnu stupa je i mrtvačka glava, ljubazno upozorenje: ne igraj se ovim. Ali može da bude i mamac. Čobanin, na primjer... Zar vam je hladno, nježni Eustahije? (a sam je drhtao ko šiba), uđimo, Eustahije, uđimo. Čobanin gore u planini, sodomist, budala, živi među munjama, od dosade penje se po stupu da bi dohvatio onu porculansku čašu, da bi donio u selo razbijački trofej? A možda baš u prkos onome upozorenju, iskazujući time neko glupavo junaštvo: – ih, ti ćeš mene uplašiti! – i eno ga gore sprženog kretena, a dolje ovce ostavljene bleje. Narodna budala.

– Zašto »narodna«? – usprotivi se Melkior bez oduševljenja –

naprosto budala, *individualna.*

– A, ne, dragi Eustahije, narodna. Budala individualna je na primjer Frederik... i recimo Ugo. Ili... i ne Ugo, on je više šašav, taj pojam ima šarma. Ali glupost narodna je tupa. To je kao neka opća dužnost, biti do izvjesnog nacionalnog stupnja standardna narodna budala; kao nošnja, pjesma, ples. Folklor i »narodno blago«. Samo obratite pozornost na one tupe, okrutne, ružne (osobito ružne!) »narodske« njuške. Sve na jedan kalup: blesavo poluotvorena usta kao da slušaju latinsku misu, a oči sitne, prefrigane, spremne na prijevaru i kradu. Nađite mi samo jednu »narodsku ljepoticu«. Da, možete je naći na etiketi nekog kravljeg sira! Ne, ne, narod je ružan, ciničan i prljav.

Melkior se s ironičnim osmijehom ogleda po sobi, zatim s nekom upornom podrugljivošću stane promatrati Maestra. Ovaj smeteno pogleda po sebi, ali istog trena vrati mu se njegova retorička sigurnost:

– Da, velite, što ja imam govoriti o taktu i čistoći? Sve je prljavo u meni i na meni – skrušeno priznade Maestro, čak i s nekim stidom. – Utonuo sam ja u gadosti, čisti Eustahije, u svakom pogledu... Ali ja ipak ne smrdim iskonskim smradom čovječanstva, po balegi i prču, kako smrde vojarne i škole... po onom vječnom popišanstvu... Moj smrad je opaki miris nepokorenog pojedinca kome se friga za propise higijene; u mome smradu ima možda i pjesničkoga nadahnuća, poezije bohemstva, arome slobode! Zar mislite da je ljepše... oprostite, pitanje je nužno... mirisao Baudelaire? Bio bi zaudarao ovako kao ja i Louis XIV. da ga nisu polijevali miomirisima. Uostalom, ah, mili Eustahije – melankolično uzdahne Maestro ulijevajući rakiju u sebe – bilo je vrijeme kada sam se ja brijao i do tri puta na dan! Čeznuo sam i ja za *nježnim, čistim, bijelim...* tako, neke ručice oko vrata, šaputanje »dragi«-»draga«... i kako već ide ta ljubavna pjesma...

Stajao je jadno nasred sobe kao pred nekakvim sudom. Oči su mu mutne, vlažne... od rakije ili možda suza, nije znao Melkior. No možda je sve ovo i neki labirint cinizma pijanoga kukca u koji želi da me sad

uvuče pa će mi se, ako mu povjerujem, odjednom nasmijati u lice...

– Pa što se niste zaljubili... u to vrijeme kad ste se brijali tri puta dnevno? – doda Melkior podrugljivo »za svaki slučaj«, nije mu vjerovao.

– Ja... ljubio sam, Eustahije, ljubio sam! – čudno zalomi Maestro rukama tragično zabacivši glavu u stilu velike patetične glume. – A što sam ljubio? drvo ružino, granje, trnje! Moji su se uzdasi, moji poljupci nabadali na trnje, a cvijet su drugi brali! – Maestro na kraju umalo nije zajaukao.

Do đavola, pa ovo je iskreno! uplaši se Melkior i osjeti neku drugu vrst gađenja. Ono o *smradu* gadilo mu se doduše, ali još je bilo na visini Maestrova, na neki način, superiornoga cinizma kome se Melkior katkada i divio zbog njegove drske originalnosti. Ovo »otkrivanje duše« bilo mu je gadno na sasvim drugi način. Nije volio intimna ispovijedanja, a ovo mu je bilo i posebno mrsko od ovog čovjeka s okrvavljenom njuškom koji je često izjavljivao da bi mu po godinama mogao biti otac. Bilo je u isti mah nešto tužno i prljavo u Maestrovu priznanju čega se stidio Melkior, pa je od stida oborio glavu da ne gleda u tog nesretnika ispred sebe... kao da je meni samom izjavio nekakvu homoseksualnu ljubav... pi, do đavola!

Ni Maestro nije sada gledao u njega. Glavu je okrenuo u stranu, natečene pomodrjele šake pritisnuo je na grudi, sav u nekom grču očajanja, *eto, sudite me...* Glupo, glupo, glupo! srdio se Melkior.

– Vi mene sada prezirete, Eustahije – progovori Maestro plaho, glasom odbijenog ljubavnika. – Nisam ni očekivao da ćete mi pasti oko vrata i plakati sa mnom. Premda, hm... – on se odjednom oslobodi grča i nastavi svojim »starim« podrugljivim tonom – to bi bilo kao u francuskom vodvilju...

– Što bi bilo kao u vodvilju? – upita Melkior jednako oborene glave.

– To, da mi sada cvilimo u zagrljaju – (Melkior se strese na tu pomisao) – a našu ljubav možda baš u ovom času jaše treći, šuplji

Frederik! Ha, ha, ha...

Odjednom udari Maestro u strahovito podrugljiv i razuzdan smijeh tapšajući Melkiora po ramenu – »bratski«.

Melkior se trgne od dodira, od smijeha, ali Maestrove riječi kao da mu nisu još doprle do svijesti. Gledao je u njega s glupim čuđenjem.

– Da, da, Eustahije nenadoknadivi, zato sam vas i izabrao za ovu svečanost...

– Kakvu vražju svečanost! – rasrdi se Melkior. Odjednom mu se »objasni«: ipak me htio nasamariti! Namjestio svoje »očajanje« kao stupicu, da mu poletim u zagrljaj s »priznanjima«...

– Nije »vražja« – ponovo se uozbilji Maestro – svečanost je tužna, možda čak i *posljednja počast* jednom čovjeku... ili bivšem čovjeku.

Kakva je to opet lakrdija? Ne zvuči šaljivo, no... on je velemajstor u smicalicama... Melkior se čuvao. Šuteći je čekao.

– Moj smijeh je vaše misli, Eustahije, uputio u pogrešnom pravcu, a to je šteta. – Maestro se teško svali na stolicu i spusti glavu među dlanove. («Poza velikog ispovijedanja«, sa strepnjom misli Melkior.) – Sad ćete teško vjerovati ono što vam imam reći, a ima dosta da se kaže. – Maestro nalije u čašu rakije. Melkior i sebi nalije, »možda će se lakše slušati«. – Tako je – reče Maestro s odobravanjem. – Dakle, uzdravlje. Samo, ja je moram, mislim rakiju, ukrotiti pivom, jer želim da vam, trijezni Eustahije, ne izgleda ovo kao pijano trabunjanje... a i s razloga... drugih... – doda s nekim zabrinutim oklijevanjem. – Ona, to jest sada govorim o dami, ne o rakiji, a vi me dakako razumijete, bila je u to vrijeme udana za moga kolegu, sa mnom je radio u listu, sportski urednik. Mlad, veseo, plitak novinar; više po igralištima, bazenima, »terenima«, nego u redakciji. Kult tijela. On ju je tako i našao s tim tijelom na nekom »terenu«, nekom plivanju, što li, leđnom ili prsnom, sada je svejedno, no bit će više... leđnom, i oženio je... zapravo odnio je kući to skupocjeno tijelo i položio ga u svoj krevet. Kao božanstvo

nekakvoga sportskog zdravlja, *mens sana in corpore sano*,[235] to je bila česta fraza u njegovim atletskim napisima. Ali ne mislite da sam ga mrzio, čestiti Eustahije... samo sam mu zavidao, a razlozi su valjda vama još i danas jasni. On je mene nešto mnogo uvažavao, moglo bi se reći čak i volio. Pozivao me, odvlačio kući na kavu, ručkove, večere, dosađivao... u početku! No kasnije navalila i ona i meni se tamo kod njih omililo: »topli kućni kutak«, postao sam kao domaći mačak. Pa ona divna domaćica, čini vam se svaki bi je predmet rado pogladio kad pored njega prođe... (Melkioru ne uspije zaustaviti uzdah)... i što da vam kažem, odlazio sam i bez poziva, onako, u svako doba, tek toliko da je vidim. Primala me s djetinjim oduševljenjem, smijala se svakoj mojoj riječi i onda kada nije bilo smiješno: mislila je da je nešto »duhovito«, pa je htjela pokazati da shvaća »prikriveni smisao«. Tek kasnije se u meni objasnilo da sam u toj kući igrao ulogu lupetala-zabavljača... To mi je onda išlo nekako od ruke, bio sam inspiriran, sretan od njezina smijeha, od veselja toga krasnog tijela, otkrivao sam tamo ja nekakvu »dušu«, zamislite. A tada nisam ni toliko pio, tek koliko je bilo nužno da mi se razveže jezik i razigra mašta, ali i to sve vrlo uglađeno, uvijek u strogim granicama engleske pristojnosti. Kažem vam, brijao sam se i umivao, mijenjao košulje... nimalo nisam ovako izgledao.

Maestro nekakvom grčevitom gestom očajanja protrlja čelo, ispije ostatak rakije iz čaše i ponovo rukama obuhvati glavu. Zatim se nasmije surovo i suho:

– Ljubav... – izgovori s podsmijehom. – Nitko nam ne govori s takvom hirovitom prevrtljivošću kao naša ljubav: čas nas čini Apolonima, čas ništavnim gnjidama. Dok sam bio tamo s njom činilo mi se da sam joj »zanimljiv« (ja, dakako, danas, »poslije svega«, upotrebljavam taj oprezni izraz), a kad mi je na odlasku govorila »pa dođite opet« osjećao sam se otpuštenim kao sluga koji je za taj dan završio posao. Ali bio sam joj zahvalan i za to: u tom pozivu moja je ljubav pronalazila neka »vješto prikrivana obećanja«...

– Pa napokon, jeste li joj rekli? – ne izdrža Melkior.

Njegov glas je probudio Maestra: on podigne glavu i pogleda Melkiora strogo, s nekom čudnom mržnjom: gle! kao da se sjetio njegove nazočnosti. Onda mu se nasmije podrugljivo i zlobno:

– Jesam li rekao *što,* Eustahije...? – Melkior je čuo i atribut »glupi«. I ne reče ništa. – He, »rekao«... – nastavi pakosno Maestro. – Što sam imao govoriti! I sama je vidjela... i počela se zabavljati.

– Na vaš račun?

– Ne, na račun Gradske štedionice! – razdraženo odbrusi Maestro. – Eustahije, ne rugajte se. Moje će tijelo možda već sutra plivati u formalinu – nastavi tmurno, a glas mu se kidao od nekakvog nemira. Melkioru se srce steglo. Ne smijem ga noćas ostaviti sama, pa makar tu na stolici... – zato vas molim da se uzdržite, ako možete, u vašem zadovoljstvu nad mojim odskliznućem. Pred vašim očima se spuštam na nivo guštera, a vi se zavitlavate!

– Dragi Maestro – uzvikne Melkior velikodušno – nije mi ni nakraj pameti...

– Ne obraćam se *kraju* vaše pameti, Eustahije – nastavi Maestro s ljubaznom mirnoćom – već upravo *sredini* i žarištu vašeg uma, sposobnog za puno razumijevanje. Prekasno sam ja otkrio njeno podlo poigravanje, to jest kad sam već uvelike razvijao nade i fantazije: zašto ne? dešavalo se da su one, u nekim izuzetnim slučajevima, odjednom stale cijeniti i duhovne kvalitete, možda zbog originalnosti ili naprosto iz prkosa... Maštao sam veoma široko.

– Pa možda vas je stvarno cijenila? – bojažljivo reče Melkior.

– Eustahije, ako se time meni ne rugate, nego hoćete utješiti sebe, onda vam velim, okrenite se i triput pljunite kao da vam je crna mačka prešla preko puta. Cijenila? Ho, ho, ho... – Maestro je hohotao iz svoga otrovanoga ždrijela. – Cijenu su kod nje postizali sportisti raznih

disciplina. Prekasno sam ja to saznao. Noge, pleća, mišice... Čak i dobri strijelci, doslovno. A moja »cijena«... kad već govorimo trgovačkim jezikom... evo, iznijet ću vam je. Sjedio sam kod nje jedne večeri, subotnje, muž joj je bio otputovao u pokrajinu zbog nedjeljne utakmice, zato sam i izabrao taj dan. »Izabrao« za što? to ne znam ni danas, a ipak još uvijek kažem »izabrao«. Sjedio sam ja i ranije s njom do duboko u noć, pijuckao, čavrljao, zabavljao je, i sve je bilo tako, *obično...* No te večeri neki me se đavo prihvatio: sve kao da nešto *moram* a sam ne znam što. *Reći? učiniti?* – ne znam, ali sputalo me to, ne znam se pokrenuti, sakrivam ruke u džepove, zbog stida, zbog nekakvoga straha, mlataram koješta, bez uspjeha, dosađujem. Samo joj netremice gledam u koljena, zaobljena, puna (vidjeli ste ta koljena!) i vrebam momenat kad prebacuje nogu preko noge da ubacim pogled u onaj sveti polumrak... Primjećuje ona to i otpočinje svoju svinjsku igru. Sve je ona smislila dok sam ondje pred njom sjedio, vidjet ćete. – Maestro gucne rakije i pročisti grlo; čik mu se ukraj usta već odavno ugasio, visi na usni kao slinava ličinka. – Zanimljivo, a, Eustahije... (Melkior je razapeo pozornost od uha do uha) i poučno za buduće muške naraštaje. I sama je bila možda u neprilici, kako ćete kasnije shvatiti, no mogla me otpremiti, mogla me zamoliti da odem, da je umorna... ne, ona je odlučila da odigra vodvilj. I počela je. Njene su se noge stale prečesto prebacivati jedna preko druge kao da se nadmeću, nude, preporučuju, i suknja je kod toga bivala sve kraća – ni jednom je nije povukla na koljena, što obično žene rade u toj igri s nogama kad pristojno... hoću reći iskreno zavode, ali ja tada nisam znao tako misliti – a na licu joj nervozno titra osmijeh »pun želje za mnom«... Bacio sam se pomamno na njena koljena i stao ih mahnito cjelivati; htio sam odjednom sve nadoknaditi, sve čežnje, čekanja... Buncao sam blesavo, roktao rujući njuškom ondje po njezinom krilu kao izgladnjelo prase, a ona se čudno smijala, čak me i gladila po glavi i češkala baš kao što se prasad češka, uz dlaku... tada je bilo još dosta kose tu gore na glavi... Odjednom, kao da se odlučila, šapnula mi molitveno u uho »čekaj, svući

ćemo se«, a kad je ustajala usput je pogledala na sat... toga sam se poslije sjetio. Otišla je u kupaonicu »da se svuče«... Čekao sam je gol u sobi i drhtao... možete misliti! Eto, sve vam kazujem, Eustahije privilegirani, sve do najsramotnijih detalja, jer u tim detaljima i jest njezin triumf kurvinski! Dugo nije dolazila, čuo se šum vode u kupaonici, a ja sam drhtao... Mislio sam: što se toliko peru i udešavaju za to... no drugom stranom mozga veličao sam tu želju za čistoćom... prvog dodira, mila, velika moja ljubavi... Tako sam dršćući blebetao napinjući sluh na sve šumove u kući, prestrašen kao kradljivac. Odjednom mi se učini da netko gura ključ u kućna vrata na stubištu! I doista, ona uzbuđeno utrči u sobu, »to je *on«,* šapne očajno. Odvede me za ruku u spavaonicu i ugura u ormar s muškim odijelima; još jednom se vrati i ubaci u ormar moju odjeću, zatim me zaključa i ključ izvadi iz brave. Sada počinje, Eustahije, vodvilj okrutni... i bijedni.

Maestro napravi pauzu. Otpljune čik na pod i pripali novu cigaretu koju odmah jezikom premjesti ukraj usta da mu ne smeta kod govora.

– A što je najjadnije, časni Eustahije, sjedim tako u ormaru među krpama, naftalin me guši – i strepim da se ne odam... zbog nje! Poštenu riječ vam dajem, nisam mislio na sebe (eto, izdržat ću... ili se ugušiti, nije važno) zbog nje sam se sav pretvorio u mrak i tišinu. Evo ih, ulaze u spavaonicu. Ni obrvu ne mičem, ne dišem! Ali što je... to nije njegov glas, kolege, supruga! No možda mi se u onoj akustici ormara tako i pričinja... Uostalom, nisam ni imao kada provjeravati: ubrzo su oni već prešli na djelo. Eto, tako, Eustahije... a ja slušam unutra cijelu... cijelu proceduru... do posljednjeg uzdaha. Ne znam više kakav sam glas ispustio, ali mora da je bio nekakav osvetnički krik, jer on je odmah skočio iz kreveta i stao me tražiti po sobi. Ja tada bubnem laktom, »tu sam«...

– Kako? – zaprepasti se Melkior – zar se niste bojali? – Sjeća se svoga »povlačenja« kod Enke... – Mogao vas je na mjestu ubiti.

– Mogao je... ali želja za osvetom bila je jača, Eustahije. Uostalom,

goli muškarac u ormaru (tada sam, znajte, još bio *muškarac)* zaključan izvana, pa još i ključ izvađen iz brave! – želite li jači dokaz o kurvinstvu žene? On je i stao vikati, kao Othello kad je zahtijevao rubac, »ključ«, »ključ«, »ključ, prokleta droljo!« a ona razuzdano hihoće u krevetu, zabavlja se. Uživite se, Eustahije, u tu situaciju! Napokon, kad je već izluđen dokraja htio da je davi, da razvaljuje ormar, dala mu je ključ. Za uho me izvukao kao đaka... Naravno, tako sam i mislio, to nije bio on, suprug, već nekakav golemi sportski natčovjek! Osveta je, dakle, opalila u prazno! Ništa to »za uho izvučen«, ništa gol (astenična, intelektualna građa, zamislite, pa s trbuščićem) ništa što se ona smije (a kako i ne bi: zamislite, dva gola kretena!)... osveta, osveta je izostala sasvim! Bože, zašto sam samo rikao tamo u ormaru! Zatim, kad me bolje pogledao, pridružio se i on njezinom smijehu. Uvukao se k njoj u krevet pa tako njih dvoje pokriveni rugaju se meni golom... Dobro, mislim onako jadan, gologuz skupljajući svoje odjevne komade po ormaru, dobro, doći će kraj i tom kurvinskom veselju. I učinio sam kraj.

– Osvetili ste se! – klikne Melkior pridružujući se svesrdno Maestru.

– Dakako, Eustahije, dakako! I to vrlo brzo!

– A kako?

– Tako, da se drugi put odigrao vodvilj s dramatskim svršetkom, a režirao sam ga ja!

– Kako...

– Cilj je posvetio sredstvo. Ne zamjerite, Eustahije čestiti, anonimnim pisamcem. Umjesto mene bio je suprug u ormaru. Osvetnik. Odjeven, dakako. I naoružan nekim dječjim pištoljčićem, tek toliko da bi ih mogao gole izagnati na ulicu.

Melkior je slušao s osjećajem slatke odmazde: sav je bio u ulozi »osvetnika«; ni »pisamce« nije zamjerio.

– Ipak ste izmislili ovo posljednje? – Htio je biti siguran u svome

zadovoljstvu.

– Zar mislite, Eustahije, da bih bio kadar propustiti takvu nasladu? Bio sam ondje pred kućom kad su Adam i Eva protjerivani iz Edena... i smijao sam se kao duh paklenski, uvjeravam vas, sve nekako na *hu* da bi bilo što pakosnije.

– On vas je opazio? – Melkiora su zanimale pojedinosti.

– Suprug? Ne, odmah je za njima zalupio vrata... tek tada sam se ja pojavio, hu-hu...

– A onaj vas je prepoznao?

– E, to je jedino što mi je pokvarilo svečanost. Nije bio *onaj,* već neki drugi, suptilniji, majstor reketa... Sada, kažu, nekog afričkog vladara uči toj vještini.

– A kako se ona držala?

– Nedužno. Rukama je skrivala svoje instrumente... O, to je bio jedan od najčuvenijih spektakla u povijesti ovog našeg grada! Možete zamisliti kakav sam člančić napisao u »društvenoj kronici«: »Adam i Eva na gradskim ulicama!« Šef me je pohvalio...

Melkioru nije bilo do Maestrova hvalisanja. Tako je to, dakle, s Vivijanom... (Kao da se pojavilo neko »novo olakšanje« i »definitivno oslobođenje«...) ukoliko sve ovo nije izmislio?... Uostalom, zar je nisam već ranije pokopao? Jesam, *pokopao sam svoju mrtvu dragu*...

– I baš ju je tako... golu istjerao na ulicu? – upita svejedno. Možda je ipak izmislio...

– Baš tako, kao da je slušao moj savjet. Uostalom, bila je jedna takva sugestijica u anonimnom pismu, ako me pamćenje ne vara, prošlo je odonda nešto godinica.

– Znači, ona je tada bila još vrlo mlada?

– Vrlo, vrlo, vrli Eustahije. Ako joj u tome želite naći neko

opravdanje...

– Ne želim ja ništa! – reče razdraženo Melkior. – Što se ona mene tiče!

– E, à propos »tiče«, htio sam vas upravo upitati: vi ste se s njom pobliže upoznali?

Melkior ga pogleda namrgođeno i s nepovjerenjem:

– Jednom sam s njom sjedio kod Adama, kiromanta...

– Pa jesu li vas, he-he... uortačili? – pakosno zaškilji Maestro. No možda je to i zbog dima s cigarete tako pogledao, pomisli Melkior s nekim strahom: pitanje je bilo i odviše jasno.

– Ne razumijem vas... kako »uortačili«?

– Ne slušajte vi mene, Eustahije, ja sam zao čovjek – reče Maestro i ponovo zaškilji onako neobjašnjivo. – No, zaista, zaista vam kažem, čuvajte se čarobnjaka Adama. Ovo vam je oporučno: Ono što nitko ne može, to može podlac. Sjeti se, čovječe, da si prah... No njemu će već netko zavrnuti šiju...

»Zavrnuti šiju«, to je *preventiva!* Melkior je otkrio don Fernandov prst. Znači, djeluje on, djeluje... Ali samo kao prst – podsmjehne se Melkior.

– A što se mamca tiče – nastavi Maestro s nekom žurbom – rekoh vam, do tri puta pljunite. Ja sam se triput brijao, a vi, Eustahije, pljunite tri puta, zaredom! – on poučno podiže kažiprst – to vam kaže upropašteni roditelj na samrtničkoj postelji.

Maestro s nekim sažaljenjem pogleda prema složenom krevetu:

– Bio bi sada red da se tamo ispružim i da vam dadem blagoslov... ali tko će sada to rasklapati... zbog ceremonije...

– Ja ću.... – požuri se Melkior i zaustavi jezik zubima – to jest, dobro bi bilo da prilegnete, već je kasno, umorni ste, a i dosta ste popili.

– A vi da mi pobjegnete? A-a, ne dopuštam, Eustahije! Vaše mi je svjedočanstvo štit protiv klevete.

– Tko će vas klevetati?... i zašto?

– Humanisti... iz kavane *Corso...* zbog »kapitulantstva«. Ja sam im rekao, onako, preko ramena, da fućkam na njihovu Budućnost. Ne dam ni nokta s malog nožnog prsta za njihove električne centrale. Uostalom, na malim nožnim prstima ja i nemam nokata, to su neka kopita, nešto što se pretvorilo u žuljeve... od pješačenja. Eto, ne dam svoga pješačkoga žulja za sve električne energije Velike Budućnosti! Što će one nama pješacima? Ja poštujem ljudsko hodanje.

– To ste rekli don Fernandu?

– I njemu... i ostalima. Ja poštujem uspravnost, ljudsko dostojanstvo! Zgrčeni kreten u limenoj kanti što juri ulicama – zar je to još čovjek? Pilji preda se, oči mu iskočile iz duplja kao ludom vjerniku; ne smije se osvrtati jer će se pretvoriti ne u biblijski stup soli već u hrpu željeza i govana... a žuri mu se u BUDUĆNOST, ha-ha, moj Eustahije!

– Znači, čovječanstvo bi se moralo odreći tehničkoga napretka?

– Čovječanstvo... – tugaljivo se osmjehne Maestro. – A možda bi se i odreklo »čovječanstvo« da ga tko upita? Ali tko, Eustahije, pita »čovječanstvo«? »Čovječanstvo« ima samo ruke, *energiju* svojih deset prsta... Ne zna čovječanstvo što su »konjske snage«... ukoliko to nisu snage konja na četiri noge. A znate li vi, Eustahije, što su »konjske snage«? E, ne znate! Pogledat ćete noćas kad dođete kući u *Petit Larousse illustré*.[236] Sramota je, Eustahije, u ovo snažno konjsko vrijeme ne znati što je konjska snaga! HP. A znate li vi, deputatu čovječanstva, što je *energija?*

– Sposobnost... – Melkior se smijao, zabavno je počela proticati noć, mislio je on – sposobnost da se izvrši neka radnja... tako nekako...

– Sjednite, Eustahije, ne znate! – profesorski uzvikuje Maestro. – Sposobnost *tijela, ti-je-la,* magarče, da izvrši neku radnju! Mora se materijalistički naglasiti tijelo, duša ne dolazi u obzir, to je teologija. Evo, moje ti-je-lo sada ustaje i hoda – Maestro učini nekoliko odrešitih koraka – eto, to je ENERGIJA... kada je ti-je-lo sposobno učiniti neku radnju. He, ali ono *nevidljivo* što hoda po žici, nema tijela a nije ni duša umrlog ekvilibrista... ha? Vi mislite da je to tako samo... narodna pitalica? – Maestro napravi govorničku pauzu gledajući u svog »đaka« s podrugljivim iščekivanjem. – I religija Budućnosti, najmiliji Eustahije – nastavi poučno, pošto »đak nije odgovorio« – ima svoje bestjelesno, nevidljivo božanstvo, prisutno u svim stvarima, na nebu i na zemlji. Opasno po život! Ne diraj tog boga bez potrebe! – to je prva i najviša zapovijed. Starog Boga Stvoritelja ne boji se više nitko; plašio je nekim ognjem koji danas vatrogasci začas pogase. Ali Nevidljivi što juri kao mahnitac po žicama (Maestro pokaže palcem preko ramena prema prozoru) hajte, na njega vi uperite šmrk! – spržit će vas kao giricu. U tome je, eto, Eustahije, specifičnost nove teologije.

Maestro odahne. Izvršio je značajan posao: iščačkao iz naučne tajanstvenosti tu »novu ljudsku budalaštinu«, to »mistično lice od nedokučive važnosti za čovječanstvo«... A sve persiflirajući u ekstravagantnim metaforama... jer on zviždi, kao što je poznato, na sve stvari na ovome svijetu. I na *onome...* ako ste i to htjeli znati.

Bio je zadovoljan. Vidio je Melkior kako mu lako podrhtava podbradak od nekog sretnog osmijeha, ali nije dao da mu se lice ozari i vidljivim zadovoljstvom. On je morao ostati u ulozi patnika.

– Žrtve traže – nastavi Maestro uživajući očito u pakosnoj patetici svoga glasa, sav ispunjen željom za nekim prkošenjem. – Položi svoje prste na nakovanj Budućnosti da ti ih pretučemo! Da ti otkinemo ruke, da ti noge slomimo, da ti od lubanje napravimo pepeljaru! Budi mučenik! Tvojim ćemo imenom nazvati gigantski hidro-hram našega boga ELEKTRONA! Eh, Eustahije! Ali ja sam ateist! Ne nasjedam

pjesmicama pjevanim u maršu.

Maestro se smijao podrugljivo, zajedljivo gledajući Melkioru u oči kao da ga izaziva. Kosa mu se nakostrušila kao perje u razjarena pijetla. Oči su mu već sasvim staklene, izbezumljene od pića; na nosu mu ispucala kora od osušene krvi a lice podbulo, crveno, s tamnoljubičastim pjegama i gusto ispletenom mrežom nabreklih žilica. Ovakva se lica javljaju u stravičnim projekcijama mašte kad nas hvata san, misli Melkior.

– Molim vas, Maestro, lezite – (kad bi samo htio, zaspao bi) – a ja ću ovdje sjediti i s vama razgovarati Rasklopit ću vam krevet...

– Ne, Eustahije – Maestro digne ruku odlučno – ne dopuštam. Ako legnem, zaspat ću kao luda djevica. Ja moram biti budan, Eustahije, ne dam ovu noć. Hoću da je podijelim s vama kao Sokrat s... onim što ga je nagovarao da pobjegne. No vi ste više onaj drugi... kako se ono zvao?... plačljivi učenik. Sokrata kukutom, a mene bogom ELEKTRONOM! Kakva čast, ha-ha... ubio me bog! Ali kakav bog! – odjednom kao da se rasrdio – ne, to nije čast! Bog, a porijeklo mu je od nekakve smole, od jantara (tu smolu su stari Grci zvali *elektronom),* rekli bismo, dakle, bog *Smolko,* ljubazni moj Eustahije. Prati me smola do posljednjeg časa.

Melkior se uplaši:

– Što to govorite, ludi čovječe?

– Bojite se, he-he, Eustahije, da vam ne uzdrmam vjeru? Više ne znamo ni cipelu svezati a da u nešto ne vjerujemo. Ne bojte se, najljubazniji, ostat će vam uvijek neki mamac tek toliko ispred nosa da vam draška njuh, ali zubima ga nećete dohvatiti nikada. Pa eto, vjerujte u tu Večitu Kobasicu (Melkior se sjeti Kurta i zadršće), idite za njom... ali znajte, *vi* zagristi u nju nećete nikada.

– Možda ja i ne tražim ništa – pokuša se opravdati Melkior i naljuti se na sebe u isti čas: – Ako me smatrate budalom...

– Niste vi budala, mudri Eustahije, ali ne znate živjeti in-di-fe-ren-tno.

– A vi... znate? – razdraženo reče Melkior.

– Ne ljutite se, Eustahije, nisu znali ni mudriji od nas. Ostavili su za sobom hramove, djecu, piramide, simfonije, knjige... svoje mumije. I vi biste htjeli iza sebe ostaviti mumiju, makar i ovolicnu, ali da se nađe u Budućnosti embrio vaše slave u špiritusu. Vi *ambiciozni* zamišljate...

– Ne ubrajajte mene! – prekine ga Melkior srdito: zar nije i sam razmišljao...

– Dobro, ne vi, oni... drugi, *fu-tu-risti* – pomirljivo prihvaća Maestro – zamišljaju Budućnost kao neku Konačnu Svečanost, Veliku Paradu: izaći će svi s odlikovanjima... a poslije – ništa, san. Sve će stati u inkantaciji, u apoteozi, kao Gundulić na svečanom zastoru naše Opere, [237] živa slika za vječnost. Ha-ha, najljubazniji Eustahije, slika Strašnog Suda nije ništa naivnija od toga, ondje ima barem dinamike i straha, nekakve ozbiljnosti... Ah, zašto nisam imao poznanstvo sa svim ljudima! – patetično uzdahne Maestro.

– A što biste sada s tim? – nasmije se Melkior. – Da im ostavite svoju uspomenu?

– Sada želim ostaviti samo svoj neoštećeni kostur, Eustahije – reče Maestro mračno i kao s nekim predbacivanjem – prema ugovoru, gore, s Institutom... Da bi studenti mogli na meni studirati i postati liječnicima, a zatim postati i sami kosturima. Eto vam, Eustahije, *jednakosti i bratstva!*

Maestrova glava tada klone od umora i pića najprije na rame, ali na ramenu ne nađe uporišta, pa nemoćno klizne naprijed i bubne o golo drvo stola. Nije ni pokušao da je rukama prihvati, da ublaži taj pad. Zvuk je bio tup i vjerojatno bolan, ali on kao da ništa više nije osjećao.

Sada će ga savladati san, ponada se Melkior. Gledao je sasušeno

blato na njegovom golom tjemenu: »Prljava ćela«... Bacali su ga i tukli na njezine oči. Fredi ga je tukao, a ona je, po svoj prilici, uživala, Vivijana.

Melkior izgovori to ime s tužnim podsmijehom i time je sve domislio i izrekao sve. To je gotovo. Ustrijeljeno. Sam je komandirao plotunom. Pali! On ponovi tu kaznu s nekim bezvoljnim i bijednim očajem.

Bio je umoran. Kako je još duga noć u ožujku... Oči mu se same sklapaju, nemaju više što gledati, htjele bi da spavaju. *Ali glava ne spava...* ponavlja u sebi mehanički, no riječi ostaju bez značenja, *in-di-fe-rentne.* I to je opazio. Maestro se ne miče: mrtav ili živ? – sve je sad *in-di-ferentno,* kao da je san. I te su riječi jeka iz jako ubrzane, uznemirene slike na granici maštanja i sna... park i mrtav čovjek u bijelom odijelu pliva u bazenu... između nogu štrca vodoskok... nijema projekcija bez pljuštanja vode. (Prestala je kiša.)

Lavež pasa – uznemirena noć, plač željeznice – jecaju daljine, proljetni vjetar, mlad, uzdiše pred Maestrovim balkonom... Sve tumači Melkior obamrlim čulima.

Ziii-ziii-ziii... oglasio se pred kućom svojim noćnim glasom, domaćin, kao cvrčak Dickensov,[238] i on – Dalekovod.

– Čujete li, Eustahije – odjednom progovori Maestro zlovoljno ne podižući glave – čujete li taj sirenski zov? Začepite mi uši... voskom, Eustahije.

– Spavajte, Maestro – umiruje ga Melkior – to je povjetarac, uskoro će dan.

– Valja reći *novi dan,* Eustahije... zbog per-spek-tivnosti i mi-ni-malnog optimizma...

On ustane i protegne se reklo bi se trijezno.

Znači, nije spavao, zaključi Melkior, odmarao je misli na kvrgavu

stolu. Na čelu mu je ostao zvjezdasti znak kvrge iz drveta: eto, jedan od poškropljenih svetom vodom... *sa zvijezdom na čelu, sa iskrom u oku...* misli Melkior.

Maestro otvori vrata od balkona, mirisni svježi zrak nahrupi u smrdljivu sobu.

– Osjećate li dah proljeća, Eustahije? – upita s pritajenom ironijom. – Zato su u meni nabujale vode. Ja ne volim Turgenjeva, a vi? Idem da upravim svoj šmrk, Eustahije – reče izlazeći na balkon – možda ću lukom dosegnuti Vječnost. Zbogom, i sjećaj me se...

– *Dokle pamćenje u smućenoj mi glavi stoluje, moj bijedni duše, sjećat ću se tebe*[239] – patetično odrecitira Melkior. Opazi da mu je ohrapavio glas. Od bdijenja i pušenja, sutra ću se odmarati cijeli dan... i spavati, spavati... Učinilo mu se prelijepo to »sutra« i nasmiješio se.

Maestro je s balkona već moćno »upravio šmrk«, čulo se kako pljušti vodopad...

Dječačka igra, briselski mali popišanac što se poigrao u parku svojim malim vodoskokom. Smješkao se Melkior osluškujući šum male intimne kaskade. A-ah, mannequin-pisse[240]... reče zijevajući. No još nije dospio zaklopiti usta a opazi kako mu se ipak sluh osvrće s nekim ozbiljnim zanimanjem za onim tamo šumom... vidi svjetlucavi luk gdje se prkosno propinje i stremi preko ove noći nekamo daleko: hoće da poškropi oklevetanom, simboličnom vodom čitavu Budućnost i sve što se u njoj krije... da dosegne Vječnost svojim preziranjem.

Pred kućom se ponovo oglasi umiljato, toplo zrikanje *zriii... zriii...* kao da želi ponuditi toplinu kućnog ognjišta i udobnost sna.

Melkiora odjednom obasja neka stravična jasnoća! Kao da su se u njemu provalile stijene neke *druge, obične, svakidašnje* svijesti, kao u bljesku iskre, u trenutku shvati Maestrovu »novunovcatu«, »originalnu«, »medicinski čistu« smrt. Nije dospio da vrisne, da istrči na balkon... Maestro je svojim »lukom« već bio *dosegnuo Vječnost.* Čuo

je njegov čudno izmijenjeni, mukli i nekako iznenađeni glas, kao da je srdito pokušao pročistiti grlo za novu besjedu »čestiti Eustahije«... ali od svega izašlo je samo mučno mumljanje, smrtni hropac i zatim meki i reklo bi se obzirni pad, kojim kao da se htjelo reći »eto, to je sve«.

Masirati srce, masirati srce... Svi su to govorili. Okupili su se oko *usnuloga* i čini se *pokojnog,* na izvjestan način *prodanog...* Bio je prebačen preko željezne ograde balkona kao za neku svečanost, sav u cvijeću... A on se šalio: zatvorio oči i tresao se kao mrtvo tijelo na tandrkavim taljigama, kao da ga struja trese. Još djeluje električna groznica, mislio je Melkior. Krele mu je radio umjetno disanje: *to valja,* govorio je dižući i spuštajući Maestrove ruke, *pumpati zrak, on sada nije drugo nego pumpa, roniocu je neophodan zrak...* Ugo se smijao: *pumpa! Oca mi Parampiona bludnika Kalista, ovo će njemu jedino pomoći!* i zalijevao ga rakijom iz vrtne štrcaljke za povrće i cvijeće. *Gledajte, miče mu se uho... »*Na Ombrelionu, gori pustoj, on je govorio«, iz sobe je zavapio Melankolik. – *Tko je govorio?* pitao je Melkior. – *Onaj koji je tamo prelomljen... i koji će uskrsnuti prije nego pijetao triput... jer mi znamo zašto pijetao pjeva,* šapćući doda Melkioru i namigne mu povjerljivo. »Ne dam više, ne dam!« To je vikao Thénardier i otimao Ugu štrcaljku iz ruku. »Tko će mi platiti i ono što je polokao za života? Neka mu je zemlja... odnio ga đavo!... neka mu je zemlja polokala!« »Na Ombrelionu... Dajte mu mušice u glavi i zvrk, mora oživjeti!« vikao je Melankolik i čangrizavo udarao nogom. »A vama ću večeras kad se javi Aligator (šaptao je Melkioru) pokazati migove. Ima ih devet. Pst, to je tajna šeste ljestvice. Prođite, kao da se ne poznajemo«...

Cikorije je plakao: *Učitelju!...* On jedini je njega volio, mislio je Melkior i predbacivao sebi svoje tvrdo srce.

»Eto ti, sad ćeš uvidjeti koliko si šupalj!« Odnekud se stvorio i Fredi i kesio se nad *Prelomljenim Preko Ograde, »*a ja sam šećerna trstika, ha-ha«... i bacio mu je ružinu granu s trnjem na oko. »Šećerni, slatki Fred«, klicala je Vivijana.

Okupilo se veliko mnoštvo oko njega, mali je balkon ispunjen do posljednjeg mjesta. I soba je prepuna, i svi hodnici, stubište, sve dolje do ulaznih vrata. Pred kućom je masa vikala: Objesite na zid drolju! Pljunite je! Odnosilo se na Giocondu; stajala je nad njim, osmijeh joj nije silazio s lica.

Fredi je govorio Vivijani: »Ne boj se, ne mogu ti ništa, ja sam tu.«

»Ipak, Fred, ako me stave u okvir i pljunu?« drhtala je Vivijana.

»Ma tko će te, ja sam tu!« To je već govorio ATMA. U kućnom ogrtaču, s bijelim šalom, s paukom. Ona se privila uz njega, »ah, Mac!« On ju je odgurnuo blago: »Čekaj, tu mi valja masirati srce«. Ispružio je duge koštunjave prste prema prelomljenome Maestru i uzeo čarati: »Dakle, oče? Bila je bosonoga... Dakle, oče?«

»Valjda ga ne misliš oživjeti, Mac?« pitala je ona u velikom strahu.

»O-ži-vje-ti?«... otegne ATMA gledajući podrugljivo Melkioru u oči. Njegove se oči sasvim zbližile, stopile se, kao dvije kapi, u krupno, tvrdo, izbuljeno oko, plavo kao šljiva.

Polifem! protrne Melkior.

»Ah-ah, ne, ne«, nasmije se ATMA svojim rijetkim zubima. »Polifem, ne! Embrio slave u špiritusu, je li? A ovamo svaki čas, ži-voti-nju na vagu: jedna kost i jedna koža... Koža bubnju, je li? A Domovini... juha? Ah, ne, ne, vas će večerati *Kro-ko-dil!* Aligatooor!« pozove zatim ATMA monstruma.

»Jesam li vam govorio još *ondje?«* šaptao je gotovo bez daha Melankolik. »Mig do miga, devet.«

Na ATMIN poziv zatalasala se beskrajna *Dužina* Crva Velikog. Iz svakog pokreta bljeskale su munje, orila se grmljavina...

»I propast bit će to«... jauknuo je Melkior, ali nekako zapijevajući kao da u tome ima nekakvog veselja.

»A ja sam ga popišao, Eustahije, ha-ha«... govorio je Maestro savijajući se (od smijeha) oko ograde. »One noći, sjećate li se *dosegnuti vječnost?* – e, te noći sam ga ja... Ha-ha-ha, ubila me munja!«

»A što ću ja, Maestro? Na mene je sad došao red, *on* dolazi bijesan, užasan...«

»Popišan! Zavucite se u Vatikansku knjižnicu na šest godina... u otmjenoj oskudici, u dronjcima punim dostojanstva«. – Nakon razmišljanja: »Dajte se uškopiti! Bit ćete Eustahije Eunuh, što ćete bolje! Uh-uh-uh«... zabavljao se Maestro.

Tad se iz daljine, kao da govori jeka, čuo otegnuti vapijući don Fernandov glas: »Ne pijte vodu... hvatajte trovače izvora... ne pijte vodu«...

Dolje u masi nastalo je panično komešanje, povici, strka, odmah su se dali na hvatanje trovača. »To oni njihovi truju«... A ja sam maločas popio pune dvije čaše, misli Melkior sa slašću očajnika, osjeća nekakvo junaštvo u trbuhu, kao dječak koji je progutao dugme.

Onda neki drugi glas, trijezan, uslužan, tu blizu, iz susjedne sobe: »Ovo nije vježba, građani. Naša je zemlja napadnuta. Počeo je...«

Melkior je sam izgovorio tu riječ, u sebi, još zatvorenih očiju, i ponovio je.

»Dobro jutro«, reče, a nije se još odricao sna. Želio se vratiti u labirinte lažnih zvukova, u jeke prijaznih daljina; pustiti spavača da se igra riječima; ostaviti buđenju još jedno jutro iz *onoga svijeta...* ali glas je iz susjedne sobe uporno ponavljao lekciju, učio je neki teški jezik: *Građani, ovo nije vježba. To što čujete, to pucaju naši topovi. Naša je zemlja napadnuta. Počeo je rat.*

Naši topovi! ganuto sluša Melkior. Vidio je okorjele ratnike, naše, neustrašive, s osmijehom sigurnosti... *Ori-jen-ti-rane...* po mahovini, »slušaj amo, vidi ga...« rasulo u slici konjušnice: sapi Cezara... Čičak, laj

na žarulju... marš, marš, da te moje oči više ne vide...

Jutros rano naš je glavni grad... nešto kao grom prekrilo je glas iz susjedne sobe. Spiker je pribrano pročistio grlo. »Guši ga ganuće od rike naših topova!« Melkior pokušava vratiti onu ganutost, no same riječi ne vjeruju svojoj rečenici, sprdaju se s njezinom milinom.

»To je protuavionska«, čulo se s ulice.

Pucaju na Kurta. Melkior ga vidi gore visoko u zraku, »dužnost, gospodin profesor«, gleda ondje iza ugla svoj *Ugodni kutić...* Hm, čudi se ushićeni Kurt.

»A gledajte ga kako gada, slijepac!«

»Visoko je, čovječe, odviše visoko. Izviđački, taj ne nosi bombe.«

»Taj nosi bombone za nejaku djecu. Što sam vam rekao, eno, baca čokoladu, oni toga imaju napretek.«

»Baca letke, letke!« s prozora dovikuje sudac, podučava glupake na ulici. Čemu biti nepristojan, još bi mogli stvarno otići po bombe.

»Čovječe, ne ljuti se«, kaže Melkior.

Ne pijte vodu, ponovo se oglasio spiker. *Ima mjesta sumnji da su neprijateljski agenti otrovali vodu. Ne upotrebljavajte vodu dok vam ne javimo rezultate analize...*

»Sasvim glupa propaganda!« govorio je gnjevno advokat na stubištu. »Pa oni će već sutra biti ovdje... i što će... otrovati sebe? Sasvim glupa propaganda. Danice, donesi čašu vode!«

»Joj, tata, nemoj...«

»Glupačo, donesi čašu vode! Onu veliku, iz kuhinje!«

»Možda ipak, doktore«... čuo se zabrinuti glas gazdarice.

»Što ipak«... vikao je srdito advokat. »Pokazat ću vam odmah tko truje ovaj narod! Oni da su otrovali vodu? nemaju pametnijeg posla... Pi,

pa to je mineralna! Što hoćeš, da ti ja razbijem glavu? Rekao sam, natoči čašu vode!«

»Kad se bojim, tata...«

Ne boj se, kćeri, govorio joj Melkior, tvoj tatica znade da trovanje nisu imali u planu... I Kurt i ATMA i tata i teta... Vivijana... svi su oni znali... Možda je ipak imao pravo don Fernando...

»No, evo, i što mi je sada?« Advokat je na stubištu ad hoc izvršio analizu i postigao željeni efekt. Stanari su ga gledali s respektom kao upućeno lice *u ovo nešto novo što se sada zbiva...* A tko zna što će još iz svega toga... Povlačili su se u svoja gnijezda; zaškljocale su brave... za svaki slučaj.

»Ha, otrovali vodu«, derao se za njima advokat, »neka mi samo još to netko kaže!«

Melkioru dođe da zaviče: evo, kažem ja! no ipak zavuče glavu pod pokrivač i uzme glodati svoju već oglodanu kost: *o, tijelo moje*...

Tako u intimnom mraku erotički, kanibalski on osjeti miris svoga tijela. Ovako valjda osjećaju ljudožderi i žene... znači, ja bih sebe želio ljubiti i jesti? Kosti (koljeno mu se zateklo u ruci) oglodati kosti, obljubiti sjenu. Samobludni autofag.

Uzbudljiva blizina vlastitoga tijela. I strane (kao one noći na tvrdom ležaju u vlaku) pretraživati tu svoju čudnu građevinu. Dakle, neoštećen kostur... o, moj bijedni duše, tu leži još sa mnom. Znade zakone poluge i vage i hodaj, skoči, trči, lezi, sjedni; zna što na poledici znači »mogli bismo pasti«, što znači »moj naklon« i udarac nogom (desnom ili lijevom, prema želji) što znači lako pomicati ruku po papiru i za sobom ostavljati crne, savijene, prepletene, iskidane konce izmučenih misli. Cijevi, ventili, mjehuri, pumpe, membrane, niti, mreže; mehanika, optika, akustika: svijet rastavljen na tonove i boje, mirise, okuse, u hrapavo i glatko, u tvrdo i meko, toplo i hladno, u slatko i gorko. Laboratoriji, kabineti, instituti, precizni instrumenti za sitno mjerenje

sigurnosti života. Tu unutra leži sa mnom ovaj savršeni svijet: mudro otkucava, u svome malom mraku, svoje malo vrijeme... a vani je rat. I onaj smrtonosni insekt već je pušten iz Essena i leti prema ovom savršenstvu...

S bukom su se otvorila vrata i netko je upao u sobu.

– Ha-ha, gledajte ga! – Ugo je iskesio svoje crne plombe. – Vani se ruše svjetovi, a on ovdje tjera neki samoblud! Hej – svuče pokrivač s Melkiora – mi smo napadnuti! Gospodine, vani bjesni rat!

– Kako ste ušli? – čudi se Melkior i navlači pokrivač na sebe. – Zar nisu vrata bila zaključana?

– Ni tu prvu, i sigurnu, mjeru opreza niste poduzeli u ovo ratno vrijeme. Prvo je zaključati vrata, a tek onda pokriti se preko glave. Ovako radi umno zaostala ptica bolje poznata pod imenom noj.

Koji ga je đavo sada doveo ovamo!

– Nisam raspoložen za šale. Pustite da spavam.

– I snivate možda? A rat – ništa, šala? Pa ovo je protiv čovječanstva!

Sve je njemu zabava, ubila ga... iritirao je Melkiora u ovome času ekscentrični neodgovorni »parampionski stil«...

– Ostavite me u miru, do đavola! – vrisne napokon.

– Eh, kamo sreće! I ja bih »u miru«... i Immanuel Kant, ali oni neće. Čujete li: napali su nas.

– Znam, pa što onda? Da postavim pred njih pločice domina?

– Pa vidite, i nije tako loše... kao prva linija. I valja odgovarati tri na tri, pet na pet, pa u raznim pravcima zbog zavaravanja, klopke... bravo! Recite, to ste sanjali?

Melkior mu nije odgovarao. Ležeći na trbuhu gledao je preko ruba kreveta svoje papuče na podu. Stare, vjerne, izgažene. Eto, nepomično tu čekaju od sinoć, strpljive, ravnodušne za sve što nisam ja. Nemaju

pojma da su doživjele rat. A kada siđem s kreveta poljubit će me pobožno u oba stopala i poći sa mnom šuškajući molitve za toplinu mojih nogu, za moju udobnost, za sreću moje usamljenosti. Kako sam ih zgazio! O, moje dobre Papuče, do sada nisam ni primijetio vaš predani i tihi život tu dolje na podu...

– Hajte, ustanite, Eustahije, idemo.

– Kamo da idemo?

– Pa gledati taj rat. To se u životu može samo jednom vidjeti.

– A što ćete vidjeti?

– Kako što! Sve je sada drukčije. Moj je Kalisto odmah jutros nakupovao gorke soli i deset paketa toaletnoga papira. Kaže, nestat će. Osim Erosa, on je veliki poklonik i svoga anusa. Da ga vidite s kojom pobožnošću pušta vjetrove – sveti Franjo, časna riječ, razgovara s golubovima. Lako se vama smijati, ali ja živim u toj atmosferi.

Melkior se nije smijao, cijenio je brige gospodina Kalista. Eto, on se makar i na taj način brine za budućnost, a ovaj njegov sin...

– I onda, znate – govorio je sin – lijepo je gledati buržuje kako su poblijedjeli. Dućani, kuće, a odozgo bombe. Navaljuju na banke, hoće uloge, a nedjelja, banke zatvorene. Sutra će kupovati čokoladu i pastu za zube. Rat je, gospodine. Moja majka plače da neće biti brašna ni sapuna (vi znate njezine komplekse čistoće), a moj Kalisto, ah, stvara zalihe higijenskog papira! To vam je ratno stanje što se tiče moje familije. A na ulicama svi nešto njuškaju po zraku kao da je rat ispustio neki čak ugodan miris. I svi gledaju u nebo... Odanle se, naime, očekuje glavna svečanost. Već su se, kažu, prošle noći spustili na periferiji, pun ih je grad u civilnim odijelima.

– I vodu su otrovali – nervozno se smije Melkior, vilice mu dršću.

– Smijte se... no po gradu se mnogo čuje jezik Johanna Wolfganga Goethea. A žene, one namirisane, po kavanama strižu ušima na *guten*

Tag. Jednu sam i ja ošamutio nekakvim stihom, uz dvije suze, vi već znate... *O, Grille, sing, die Nacht ist lang*[241]... onda ima još jedna riječ, tamo dalje, *unbedacht*,[242] a što je to?... No večeras ćemo zrikati o toj lirici, duga je noć...

– A čujte – Melkioru se grlo stisnulo – ona naša... (eh, naša!)... što ste s njom... *blagi fluid listopada...!*

– Što sam s njom blagi fluid... koja?

Zna, životinja, dobro zna, samo me...

– Što sam je ja zvao *Vivijana*... valjda i ona očekuje *guten Morgen*?

– Ona mu je, mislim, pošla u susret – reče ovlaš Ugo. – Ali to me boli, nujni Eustahije, otišla bez oproštajnog poljupca, bez dvije vlasi ili makar jednog nokta za vječno sjećanje...

– Otišla je... s Fredijem?

– Zar nije svejedno s kim? Nema je, odlepršala golubica.

– Ili možda s ATMOM? – pita se naglas Melkior.

– S kojom Atmom?

– Ovim kiromantom... tu ispod mene...

– Ha, ATMA. To ste mu vi nadjenuli? Ili pokojni Maestro? Recite, vi ste bili s njim one noći kad je... prezreo tehnički napredak? No ideja je... priznajte... Kakva simbolika, popišati električnu energiju! Dostojno jednoga... onoga Grka što se bacio u Etnu.[243]

Ni Maestro se nije mogao sjetiti Sokratova učenika... »onoga što ga je nagovarao da bježi«...

Melkiorova je glava visjela preko ruba kreveta. Više nije gledao u papuče, zatvorio je oči. Vidio je Maestrove mrtve ruke kako vise preko ograde; istegnute, duge, ravne, kao da su, tako ispružene prema zemlji, htjele pokazati prezir nebu iznad sebe. Ruke... bez glave; glavu je progutao kaput, spustio se naniže i pojeo Maestrovu glavu. To je bila

slika u mutnom sivilu Melkiorova sjećanja.

»Smrt je, vjerojatno, nastupila odmah«... bila je rečenica iz Maestrove »gradske rubrike« kojom se Melkior pokušao tješiti. Minuta ili dvije... koliko je to vrijeme za onoga koji umire? Možda jedno veliko i žudno trajanje... koje je reporter »gradske« skratio do ništice – »odmah«, valjda da bi bilo *lako* i *jednostavno,* bez misli i bez nadanja? Utjeha vlastitoj budućnosti? A ipak upamtio je što je čitao o spašenom s električne stolice! Nakon sedam minuta, ogromna šansa! »Znači, i nakon struje još nije sve izgubljeno, još se može živjeti... kad se netko prihvati, zar ne, Eustahije?« Da, masirati srce... moj bijedni duše!...

Melkior se strese. Kako to onda nisam shvatio! Prebaci glavu na jastuk; pogleda u Uga s čuđenjem i dosadom i ponovo zaklopi oči.

– Zar ste nešto ružno sanjali, gospodine?

– On je to odavno bio smislio, pio je pivo, vježbao se – govorio je Melkior ne otvarajući očiju. – »Smrt čista«... protiv mrcvarenja tijela, kako rade prostaci i hulje... Bio je već prodao i leš...

– Da, »Tame«, sjećamo se, »Anatomija ili rasprodaja organizma«... Ah, jadni naš kukac! Znao je sve životinje u Dostojevskoga. A čujte, Eustahije... i baš je tako... naciljao i pogodio otprve?

Melkior se namršti s gađenjem i ne odgovori.

– Ne mrštite se, imam ozbiljnih razloga da pitam. – Ugovo je lice bilo doista ozbiljno, čak i zamišljeno.

– Za vas »ozbiljni razlozi«, ph! – prezirno otpuhne Melkior.

– A možda ipak, dragi Eustahije... – Ugo se smijuckao »tajanstveno« – možda ja raspolažem stanovitim podacima, ha-ha? Zašto je izabrao baš onu noć za svoj veliki izljev prezira, ha? No, no, ne uzrujavajte se, to nema veze s vama. Vas je uzeo samo za svjedoka one... geste, zbog legende... Ali sjetite se, u kakvom ste ga stanju zatekli pred *Corsom?* No da, »iluminiranom« – odgovarao je odmah Ugo sam – ali on se i ranije,

vi znate, opajao tom srećom, ništa osobito... nego u kakvom još stanju? – u krvavom, bolje okrvavljenom... a znate li tko je to učinio?

– Pa glumac Fredi, naravno.

– Eh, nije, vidite da ne znate. To jest, nije Fredi sam, a onaj kapitalni, krvavi udarac nije mu on zadao, nije u njega takva egzemplarna ruka. To je bila ruka teška, koščata, lopata. Mora se znati – Ugo snizi teatralno glas, sad odaje tajnu – te večeri je Maestro bio u *Corsu po zadatku,* kako se kaže u jeziku revolucionarnom.

Melkior se srdito nasmije:

– Vi ste ludi!

– Ludi ste vi! Čuli ste što je on urlao tamo?

– Nisam čuo, stigao sam kasno.

– E, a ja sam čuo! Nisam htio propustiti spektakl.

– Vi ste, dakle, znali?

– Dakako. Cijelo sam popodne u *Dajdamu* asistirao vježbama za podvig. Tu je sve i počelo. I Thénardiera je optužio: imaš uho doušničko, dušu si upisao u »petu kolonu«; šišnuo mu je u oko sodu iz sifona, izvršio pokolj među kolonama dušmanskih čaša na šanku... Tako je, razjaren valjda zvekom polomljenog stakla, i otišao na izvršenje *zadatka.*

– Kakvoga zadatka, ubio vas bog!

– Zadatka... valjda patriotskog... Trebalo je da svrati pozornost naše javnosti na sumnjive tipove u *Corsu...* ali ispalo je krivo. Na licu mjesta otvorile se stare rane, vi znate – ljubavne, i umjesto da izazove paniku u petoj koloni, da pokrene javnost, jednom riječi da problijede špijuni, on je sam dobio po organu njuha od već spomenute teške i koščate ruke.

– Od ruke?...

– ... dobro poznate po karakterističnom pucketanju prstima...

– ATMA! – zadršće od srdžbe Melkior. Sada mu je sve postalo jasno.

– Sami ste rekli da ste tako izvoljeli zvati čarobnjaka.

– Ali zašto je on mislio da ga je glumac udario?

– Mislio je, da, i ne sasvim krivo. Vikao je njoj i njemu i cijeloj kavani da su skotovi, špijuni, izdajnici domovine, petokolonaši... sve je znao napamet. Fredi mu je, s obzirom na prisutnost dame, ponudio samo neke pljuske i gurnuo ga ondje u mrak, iza garderobe, u one već spomenute čarobnjačke ruke. Tako je opet Fredegarius-glumac zablistao u jednoj epizodi.

– Čujte, a one... parole, to jest taj *zadatak,* to je djelo don Fernanda? Pre-ven-tiva... – doda Melkior i osmjehne se zlobno.

– Kako molim? – prenavlja se Ugo, a sav je nadut smijehom. – Ja bih se, Eustahije, ako dopustite, uzdržao od izjava i kombinacija. Govorim samo o svojim opservacijama. Još vam mogu reći, ako to što vrijedi, da je po vama netom spomenuti srednjoeuropski mislilac pratio diverziju iz telefonske kabine simulirajući telefonski razgovor. A možda je i stvarno javljao tamo u neki štab o razvoju operacija... ovo dodajem dakako s velikom rezervom.

– Ali kako ga je ugurao u to? – misli naglas Melkior. – Na što ga je namamio?

– Na očaj, Eustahije – odgovori Ugo nekako ozbiljno – na medicinski čisti očaj. I na čokanj do čoknja. Njemu je i tako bilo... vi već znate kako, pa kada je još naišao na nju s Frederikom-šupljim... a što da vam pričam, pratili ste sami posljednje trzaje zgnječenoga kukca. Zato je i odabrao baš taj dan: neka se sve svrši o istome trošku, good bye!

– Htio vas je naći poslije, slao me u *Dajdam...*

– Zbog velike scene oproštaja. Bio je ljubitelj teatra. Patetičan subjekt.

Melkior je sada mrzio taj laki ironični ton. Radilo se ipak o čovjeku,

zajedničkom znancu, »Ludom Kukcu«, *plemenitom* Maestru! Želio je uzdići tu uspomenu na rang svoga sadašnjega stanja. Maestro je otvorio ciklus. »Sad ste vi na redu«... Melkior se strese.

– Uostalom, tko zna što nama u zvijezdama piše? – reče Ugo gledajući »tragično« kroz prozor. – A jeste li kada tražili od vašeg zvjezdoznanca da vam pročita sudbinu? Tko zna... vidjeli ste kakve su mu oči.

»Ona ne treba mrtvaca«... sjeti se Melkior i ne reče ništa.

– Hajte, ustanite – odjednom reče Ugo s nestrpljenjem i stane ponovo skidati pokrivač. – Ponašate se kao boležljivi dauphin[244] kome na krevetu javljaju da je počeo rat.

– Idite, eto me za vama – svim silama se brani Melkior. – Potražit ću vas u *Dajdamu* – obeća tek onako, da bi otpravio Uga.

– U *Dajdamu?* A gdje vi živite, dijete? – zaprepasti se Ugo teatralno. – Ne znate da je monstrum Thénardier raspisao ucjenu na moju insolventnu glavu? Osim toga, od nekog vremena pojavila se u *Dajdamu* reklama Bayerovih aspirina umjesto onog žovijalnog pijanca s čašicom »courvoisiera«.

Melkior se rastreseno nasmije.

– Ne smijte se, nije mi do šale u ovim kritičnim vremenima! – Ugo bi želio da se povjeruje u njegovu »ozbiljnost«, makar jednom... – Zar to nisu opasni simptomi? Tamo se dešavaju čudnovate metamorfoze, sve već smrdi po najočiglednijem fašizmu.

– Potražit ću vas, znači, na nekom drugom mjestu – reče Melkior.

– Možda u *Kazališnoj...* Jer u *Corsu* za nas nema mjesta; tamo permanentno sad zasjeda štab *zabrinutih,* a mi smo tako... svrake...

– U *Kazališnoj* dakle... – Flaster! nervira se Melkior, za svaku riječ se lijepi.

– Zašto »dakle«? – (Doista se lijepi). – Kanite iznevjeriti?

– No onda bez »dakle«... i doviđenja, do đavola! – razljuti se na koncu Melkior.

– E, sada: je li »doviđenja« ili »do đavola«? – Ugo isceri nad njim svoje crne plombe. – Uostalom, imate vi pravo: đavo bi znao može li danas biti još nekih »doviđenja«... – Učini nekakvu skeptičnu grimasu i izađe zasviravši na stepenicama silovito *Radetzky-marš*.

Ove ulice već leže pokorene. Strpljivo očekuju udarce čizama. »Ušli su već u Varaždin«, čuo je usput razgovor među prozorima.

Siva hladna bezbojna travanjska nedjelja mrzovoljno je žmirkala na iznevjereni grad. U aleji golo drveće od strepnje nije pupalo; vraćalo je sokove jadnoj zemlji pod sobom: hvala, ne treba... (Jadna majko, zašto si nas rodila!) Nije željelo da ga sunce ogrije: hvala i na tome; vraćalo je zelenilo svjetlosti. Nećemo im, valjda, saviti nad glavom slavoluk od zelenih krošanja? Produži nam zimski san, govorilo je proljeću.

Patriotsko drveće! s komičnim patosom govori Melkior koračajući ispod golih crnih grana što dršću od hladnoće. Hrastovi, lipe, borovi, bogovi zemlje naše! deklamira pod golim granama, traži snagu u riječima, a gorki smijeh mu titra oko usana... I šiprazi i ševarje... sve šikare[245] diljem domovine... Melkior osjeti nekakvo komično ganuće od te besmislice i nasmije se tužno. Ipak digne glavu u čast raskošne platane pred Sveučilištem: »Vaše Veličanstvo«, reče joj i pomisli na Mariju Tereziju. Po njoj su se naganjali vrapci s nekim velikim veseljem. Stepeništem je silazio poznati stari profesor teorijske fizike; i on je svratio pozornost na vrapčju svečanost. Melkior ga pozdravi šeširom. »Vesele se«, reče mu. »Da, u pravi čas«, odgovori profesor podižući svoj meki crni šešir »dobar dan«.

Iz susjedne ulice čuo se Lojzov nosni pjev; prodavao je *Jutarnji* s mehaničkom apatijom.

– Vidi, »Stanje se poboljšava« – smijao se čovjek pokazujući bradom krupan naslov na prvoj strani novina – »Postoje znakovi«... ha-ha!

Melkior mu uzvrati neodređenim osmijehom, tko zna što taj misli? A kada se za njim osvrnuo (kako on to hoda... široko?) naletio je na vojnika kojemu se jako žurilo. Vojnik ga zgrabi za ramena i postavi preda se na dužinu ruku:

– Pazi, naprijed gledaj! – Smješkao mu se podrugljivo. Melkior je lako zinuo u poznato lice, ali nekako... u ovom odijelu...

Pupo u čizmama i grubom suknu običnog vojnika ali s epoletama rezervnog poručnika. Mirisao je na vojna skladišta: naftalin, kožu, mokraću... Dakako, nije prošlo bez političke pouke, mrgodno zabilježi Melkior. Ali odmah zatim osjeti neku radost od tog susreta: eto čovjek-ratnik, u čizmama... bez naočala...

– Vojnik si? – reče sa zbunjenim, besmislenim čuđenjem.

– A što da budem... zavodnik? – dobaci Pupo s visine, s nekom važnošću. – Svi smo sad vojnici. I ti ćeš... ako želiš živjeti!

– Živjeti? – ponovi mehanički Melkior. Iz kakvog mu je to sad pretinca, ta fraza? Negdje su zaključili... – A kakvog ima smisla, oni će već sutra biti tu?

– A mi, zar nećemo biti tu?

– Ovako... s epoletama? – Melkior podrugljivo pogleda zlato na Pupovim ramenima.

I Pupo se osvrne, ali ipak s nekom pritajenom gordošću:

– Ovo?... to su nužne gluposti. Dragocjeno je sada ovo zlato – doda s osmijehom.

– Možeš komandirati – zadirkuje ga Melkior.

U Pupovom pogledu preleti oblak srdžbe. Htjede reći nešto teško, uvredljivo, ali se predomisli, nasmiješi se strpljivo:

– I to je dobro... ako koristi *stvari* za koju radim.

– Uvijek je korisno ono što ti radiš. – Melkior nije želio tako razgovarati, ali nešto se u njemu bunilo protiv poštovanja koje je osjetio prema Pupu, nešto opako i cinično... kao malo prije prema drveću. Šiprazi i ševarje...

– Čuj, nemam vremena – odjednom se pokrene Pupo, napuštajući *neizlječivoga*. No ipak, po navici, ne propusti da strpljivo udijeli makar opomenu: – Ako već ništa ne radiš, ne rugaj se barem onima koji nešto rade.

– A što da radim? – nemoćno podigne ramena Melkior. – Da pljujem na hitlerove tenkove?

– Misliš da postoje samo velike stvari...

– A što da idem s malim stvarima protiv tenkova? – pakosno se nasmije Melkior. – Kao poljski panovi kopljima kod Kutna?

– Ne razmahuj se očajničkim gestama – opominje ga Pupo sa strpljivošću koja se već istrošila. – A što ja radim, boga ti? Idem po vojarnama, govorim, pripremam ljude na borbu! Zato i nosim te zvijezde na ramenima...

– Na kakvu borbu? – beznadno se osmjehuje Melkior. – Pa tu je već kompletno rasulo. Ušli su u Varaždin!

– Prava borba tek će početi – govori Pupo s prigušenim patosom. – Valja sakriti što više oružja i opreme. Skupljam puške, bombe, cokule, eto što ja radim, male stvari, viteže, a Varaždin... šta mogu, nije moja stvar.

Sakuplja pčele, misli Melkior, a potreban je sada odmah med. Više vjerujem u Melankolikove aligatore...

– A onaj... što je spavao kod mene, znaš li gdje je sada?

– A što će ti on? – reče Pupo strogo. – Ne znam gdje je... a nije ni

važno.

Nije važno... Opet ga je nešto odbijalo od Pupa. Kao savršen instrument za vršenje dužnosti! Onaj je čovjek bio miran, skroman, razuman, i dužnosti je valjda obavljao kako valja, a usto je neku čudnu zabrinutost nosio u očima... »Kada ne bih radio, ne bih ni vjerovao«... Pupo nije sposoban za takvu misao.

– Tako – zaključi Pupo s osmijehom – ne bavi se stvarima koje te se ne tiču... i nađi svoje mjesto u ovom vremenu. Ti si pošten čovjek – doda na odlasku i čvrsto mu stisne ruku: shvaća i oprašta.

Melkior je osjetio stisak kao uvredu: i to je bilo s osjećajem dužnosti... i ono »ti si pošten čovjek« isto tako.

Na glavnom ulazu dočekala ga je poznata kapa s velikim zlatnim slovima VRATAR. Iza velikih stakala dvorišne zgrade bio je mrak i mir, nije olovo curilo u kalupe, valjci su mirno ležali na svojim osima. Sat je stajao u portirnici.

– Stao vam je sat – reče *Kapi* Melkior.

Glatko crveno lice s gustim žutim brkom i zlatnim obrvama (zbog toga su ga zvali »Mrkva«) klimne zabrinuto:

– Sve je danas stalo, moj gospodine. Prvi put nakon dvadeset i sedam godina kako ovdje sjedim.

– Što, ne radi se?

– Uopće nismo izašli. Jeste li vidjeli *Jutarnji* – »Stanje se poboljšava«... a glavnoga grada više nema! Svi se gore smiju. – Nasmije se i on lojalno. – Hoćete li gore? Svi su na okupu. Sobe su pune dima, puše kao... Nitko ništa ne radi. Slagari su se još jutros napili.

– Dakle, stanje je...

– ... »za posrać«, kako kaže naša Ruskinja.

– Zar i ti, Mrkvo, širiš defetizam? – Odozgo je silazio visok kaubojski

tip, urednik »vanjsko-politički«. Glava mu nije bila pogodna ni za kakvo pokrivalo, pa se onako golema i gola isticala nekom važnošću. Već se sa stepenica oborio na riđega vratara: – Tu ću ti kapetinu sabiti u gubicu sa svim zlatnim slovima! Već se spremaš da služiš novog gospodara, je li? – Obratio se zatim Melkioru s nekakvim neistrošenim gnjevom od kojega mu je glava još više nabrekla: – Sve bih ja njih gore poslao na granicu, neka tamo kenjaju! Gnjide defetističke! Već paze da se ne bi zamjerili novim gospodarima, banda petokolonaška! – Njegove jake ruke kao da su tražile da nešto polome i smrve... i nesvjesno smrviše među prstima nedužnu malu cigaretu *Moravu*.

Portir se na vrijeme sklonio u portirnicu: uzeo je revno navijati sat.

– A zašto nije izašao list? – s uslužnom naivnošću pita Melkior.

– Zašto? – rikne urednik. – Zar vam nisam rekao: iz obzira prema neprijatelju! Donio sam im vijesti s fronta, iz štaba IV. armije, ali da... gospoda hoće provjeravati, ne možemo, kažu, objaviti neko »rekla-kazala«. Ja što donosim, to je »rekla-kazala«. O, boga vam vašega!

– Ali vijesti nisu dobre, možda zato... – izigrava ludu Melkior.

– Što nisu dobre! – drekne urednik. Melkior za korak ustukne. – Naša je vojska već zauzela Rijeku, Zadar, Skadar! Sjeverna granica je čvrsto u našim rukama. Mladi kralj je lično pošao na frontu. Operacije se povoljno razvijaju... i to je njima »rekla-kazala«!

A možda je i istina, ponada se ludo Melkior. Gledao je malu *Moravu,* zdrobljenu u moćnim prstima, pa mu se to činilo simboličnim... ti prsti strašni, nepobjedivi... i šiprazi i ševarje, sve šikare...

– A što kaže *glavni?*

– Glavni je... nevidljiv ko nikada! Zavukao se u crni kabinet, jezuit! Legao na telefon, traži vezu s gospodinom Bogom! Želi vrhunske garancije za svoju karijeru! Čemu riskirati, je li?... O, boga mu njegovoga!

Ode urednik žurnim korakom kao da je odlučio na drugome mjestu učiniti nešto od čega će svi »oni gore« zacviliti ljuto. Melkior počeka da izađe ljuti urednik. Više nije kanio odlaziti gore, želio je vjerovati da su naši ušli u Zadar, Skadar...

– Taj buzdovan misli da će mu za ovo kralj poslati orden – gunđao je uvrijeđeni vratar. – A zašto se sam ne ide tući, jak je kao bivol? Nego se na mene tu došao... Eno ga gdje ide – ljutito mahne glavom na suprotnu stranu – prijeko u kavanu... na konjake i likere... a sirotinja neka strada za njihovo gospodstvo. Recite, imam li ja pravo?

– Vi ste, znači, protiv...

– Ja? ni za ni protiv – požuri se vratar prekinuti pitanje. – Što vrijedi moja glava? Dok je ova kapa na njoj... eto, toliko ona vrijedi. Ode li kapa, odlazi i glava, govorio je pokojni Maestro. VRATAR – on pokaže prstom na svoja zlatna slova – to ne vrijeđa ničije političko uvjerenje. Stoga čuvaj kapu, Mrkvo, vikao mi je pokojni Maestro kad je ovuda prolazio. Nataknuo mi taj naziv, zbog ovih mojih dlaka.

– A bio je simpatičan...

– Polda? to je bio čovjek! – usklikne Mrkva s poštovanjem. – Koliko mi je puta znao reći, onako u povjerenju, ti si, Mrkva, tu jedini čovjek! A kakav sam ja njemu bio par, recite i sami, običan portir. Znao je on napamet svakoga u dušu, a na ustima mu uvijek lijepa riječ za maloga čovjeka... Sva ta pamet i ostalo, a eno kako je završio... na struji, kao gangster. Bez sprovoda i groba, a takav čovjek! Recite, imam li ja pravo ili nemam? – Mrkva je čak i obrisao suze. – Zašto ovog bivola ne uzmu, na njemu bi se mogli učiti veterinari! – Zatim upita u povjerenju: – A je li istina da će mu kostur biti na izložbi? Odnio bih mu kitu cvijeća.

– Na kakvoj izložbi?

– Gore na medicini... on je to dao za siromašne đake, da se uče... Ovo je već peti čin, na groblju. Yorickova lubanja. Reci mi nešto, Eustahije... Melkiora zazebe u kostima: zašto baš sada ovaj razgovor? Osjeti

praznovjerni strah od slutnja, ostavi začuđenog portira i izađe žurno na ulicu.

A ovdje je opet rat! Nije znao na koju će stranu, na objema je jednak besmisao. Vojna kola s visokom karoserijom projure pored njega. Unutra crveni reveri, sijedi brkovi, zlato: generali. On krene za njima. Za vojskovođama (reče) kad je rat! Odlaze na frontu, gdje je mladi kralj... Ili možda bježe, ostavili kralja? Svejedno, za njima!

Kola su već davno nestala, ali on se nije osvrtao: odredio je smjer. »Možda ću već sutra plivati u formalinu«... Sada to sjećanje? Pokuša ga odagnati ljupkom razglednicom: panorama grada – zeleno proljeće, drvoredi, park – pogled s kolodvora... Usred parka mali kvadratni bazen: pliva goli blijedi leš okrenut licem prema dolje, bijeli mu se zadnjica, zaudara formalin... O, moj bijedni duše, dokle pamćenje... Oslobodi me obećanja!

Ja idem gdje je rat, reče u sebi s nekakvom čvrstinom – za generalima! »Boriti se mora svaki u kom junačka krvca vri«... pjevalo se na školskim izletima. Rodoljubivi dječji glasići, a naprijed učiteljica s lijepim vratom, dječaci idu za njom, zaljubljeni... »za slobodu otadžbine slavni sine padaj, mri!« I »mro« bi mali Melkior za učiteljicu-otadžbinu s lijepim vratom, nesretan što je malen, a njezin vrat je pun i mekan, s tamnim nježnim naborima... Melkior se ježio. Kad odrastem oženit ću se s njom... »Za slobodu otadžbine«... A sada idem za generalima...

Pogleda preda se: pust kolnik. Desetina odrpanih vojnika s dugačkim starim puškama. A gdje su generali? Njihov je nestanak osjetio kao izdaju. Jadni vojnici ostavljeni nasred ulice udaraju ozbiljno potkovanim cokulama. Kamo idu ti vojnici? S tim puškama – kundaci do koljena? Po suhu slamu za Cezara na ratištu? Na koju se stranu ide kad se odlazi u rat?

Gle, pa on još s tim ušima!... gotovo naglas klikne Melkior. Na desetak metara pred sobom ugledao je par ušiju i onaj poznati tanki

vrat... Išao je prema vagi invalidovoj. Još uvijek traje taj očajni pozicioni rat za svaki gram! »Boriti se mora svaki«... zapjeva u sebi Melkior.

Priđe vagi kao »sljedeća« mušterija: čekao je strpljivo svoj red.

– Hajdmo da, u ime božje – govorio je vjeroučitelj odbacujući balast iz džepova. Kani poletjeti, misli Melkior. – Ali sada pazite (stao je na vagu) molim točno, točno!

– Bez brige, velečasni – umiruje ga invalid. – Kome ću ako neću vama, staroj mušteriji... – Invalid je bez lijeve ruke do ramena, a i lijeva strana lica mu je loše zakrpljena. Rovovska granata, objašnjava stručno Melkior.

– Kako? to ne može biti! – zaprepastio se vjeroučitelj. – Od sinoć šezdeset grama manje! Ne, pogriješili ste vi.

– A-a, velečasni, nisam – govori invalid sa znanstvenom sigurnošću – tako vam je i nikako drugačije.

– Ali šezdeset grama, čovječe... od sinoć! Tu sam kod vas bio.

– Znam, velečasni, znam – sliježe invalid ravnodušno – ali što ja mogu, sprava toliko iskazuje. – »Sprava« – tako zovu krvnici giljotinu, vješala... Mrzio je Melkior invalidovu ravnodušnost. – Pa što vam je to šezdeset grama, velečasni? To je svega šest dekagrama... da ste se samo malo oznojili, već biste izgubili.

– Od čega ću se znojiti – rasrdio se vjeroučitelj – tresem se od zime! A evo, počeo je i snijeg padati! – Doista, spuštala se tu i tamo po koja pahuljica da bi pojačala don Kuzmine sumnje.

– Pa ima i drugih gubitaka osim znojenja – nasmiješio se invalid prema Melkioru – što ću vam ja to govoriti...

– I drugih gubitaka... – ponovi don Kuzma nesvjesno. Opazio je pored sebe Melkiora pa uzme zbunjeno trpati svoje stvari u džepove. Odjednom podigne glavu prema invalidu, ozaren nekom radošću: – Imali ste pravo, prijatelju, sinoć sam u džepu imao naranču! To je tih

šezdeset grama! – Nasmiješeno je silazio s vage, pun iznenadnog optimizma. No đavo mu je sa slašću pomutio veselje: – Ipak, sumnjam ja u vašu vagu... – Otišao je posve nesretan.

– Ah, pokoro! – uzdahne invalid s olakšanjem. – Izvolite, gospodine.

Melkior stidno položi dinar na poklopac kutijice i ode ne stupivši na vagu.

– A vaganje? – začudi se vlasnik »sprave«: svakakvih vas ima...

»Nije potrebno«, reče Melkior više za sebe. Davos, glečeri... *sve bijelo i mala neka bolest...* ništa nije potrebno.

Osjeti stid i bijes. Polifem-kiklop gad sad po zemlji gazi! (Zapjenio se.) Žalac i otrov osinji... da mu izbodem ždrijelo...

Opazi što govori, i bude mu smiješno. Ali smijeh se oglušio na njegovo opažanje. Uostalom, smijeh je robot! reče srdito.

A smijeh se javio... tu, tako blizu te se začudio: otkuda ta jeka?

– Obratite pozornost, pha-ha-ha...

Odjednom je ispred njega izronilo pijano iscereno lice s tamnim plombama. Ugo je predvodio rulju pijanica pokupljenih usput, po krčmama... bučno i šareno društvo – od odrpanaca poput Cvikera do kicoški elegantnog Fredija. Kakva je to sada kombinacija? čudio se Melkior. Fredi se, doduše, držao »po strani« (on tu nema posla), no Cviker mu se neprestano obraćao: »Vaše Visočanstvo«, i nastojao usrdno da mu prebaci ruku preko ramena.

– Obratite pozornost, propalice – obratio se Ugo rulji – evo naše Savjesti, poklonite se!

Cviker se ponizno pokloni, tko zna, može biti korisno. Jedan neobrijani i prljavi tip mu se nasmije.

– Ne kesi se, Posrani! – opomene ga Cviker. – Više on ima u malome prstu... – Sjećao se onog čašćenja kod Kurta u *Kutiću...* ah, gdje su ta

vremena!

– Šuti, bazilisku! – obrecne se Ugo na njega – uvijek kvariš svečanost!

– Neću, gospodaru... – Cviker se ogleda po rulji, počašćen: dobio je ime.

– Jedva smo vas dočekali, Sunce naše! – razmahuje se Ugo udvorno – propali smo bez vas! Recite riječ i... Kuda ćemo?

– U... – zine Melkior ali mu bijes sve riječi rastrga. U suhim, gorkim ustima podraži ga okus neke pakosti: bljutava osvetnička mržnja, što se već dugo u njemu skupljala, navalila na usta neartikulirano-divljački-životinjski, lišena dara govora, i on je ispljune nesvjesno, suho, gotovo simbolički, ravno u lice Ugovo koje se pred njim milo kesilo s pouzdanim iščekivanjem.

Fredi jedva dočeka: jurne prvi (napokon da obračuna s tim piskaralom!) za njim ostali... Juriš na toga nekakvog...!

Ugo je ponovo Melkiora zadivio. Nije ni trepnuo na pljuvanje, pogledao ga je samo nekim vlažnim, zamućenim pogledom. Zatim se pribrano okrenuo rulji i stao ispred Melkiora raširivši ruke zaštitnički:

– Samo preko mene mrtvoga! – rekao je odlučno. »Posrani«, željan tučnjave, nešto je opsovao. – Mir! I svi na svoja mjesta! Ima viša pravda, vi niste pozvani. Fredegarijus, u korice vaš kazališni mač od jelove letve! Razmaknite redove, pustite da prođe Eustahije Veliki!

Rulja se poslušno razdvojila, a on dade galantnim pokretom Melkioru znak da prođe.

To je podvala... misli Melkior bez povjerenja. (Fredi se sa strane smijuljio podmuklo.) No, što će, valja krenuti... Leđa mu se ježe, očekuju udarce... Prešao je prvu polovicu špalira – ništa se ne događa (ovako su nekoć propuštali kroz šibe), prešao do kraja – sada će... No ništa, ništa, čak ni male psine...

O, Parampione! Došlo mu je da se okrene i zagrli Uga. No još nije vjerovao. A kad se uvjerio, pomisli ipak: to bi moglo baš navesti ludu da požali ono malo prije.

– A sada, na konje, očajnici! Još nije sve propalo! – čuo je iza sebe Ugovu zapovijed. Ali u tom glasu zazvučalo je nešto očajno i tužno, kao desperatni vapaj za nečim izgubljenim... ili je Melkior samo tako čuo.

Želio je sada samo zaći iza ugla, kao da je tamo neki drugi svijet.

Sve je bilo isto iza ugla. Ulica, rijetki prolaznici promrznutih nosova. (Šesti travnja – i to je neko proljeće!) Gledali su ravnodušno nedjeljne dokone slučajnosti. Besposleno, nekorisno gledanje... Znači li to rat – indiferentno, tupo gledanje? Jesu li i prije tako buljili u nedjeljno prijepodne? – nije se mogao sjetiti. Što priča Ugo... ne vidi se rat.

U velikoj visini zabruji avion. Evo ga, reče Melkior. Usamljeni prolaznici skupljaju se u grupice kao da se dogodila nesreća, podižu nosove. »Izviđački«, tumači jedan poznavatelj, svi ga s pouzdanjem slušaju, »čim je tako usamljen, u velikoj visini, to je izviđački. Fotografira. Kasnije dolaze bombarderi... A protuavionska ni mukajet...«

Jedva to čovjek izgovorio a zagruhaše topovi. Avion je bio mala igračka visoko među oblacima. Ispod njega rascvjetavali se bijeli oblačići... »Visoko je on, uzalud troše municiju«, govori poznavatelj. Ili ti je ćaćino! svadljivo misli Melkior. Neka gruhaju!

Čudnovato, ta tutnjava... (odlazio je s podsmješljivim mislima)... kao da tu dolje nešto slavimo...

»Nije baš pametno stajati ovako na ulici«, čuo je za sobom poznavatelja, »na grad padaju komadi granata«... Melkior se povuče više uz fasade kuća... kao da kiša pada, nasmije se svome oprezu.

– Odbij od zida!

Stajao je pred njim vojnik-stražar, na pušci nož, na glavi kaciga. Nad ulazom je pisalo neveselim smeđim slovima na uprljanoj sivoj podlozi

KOMANDA GRADA.

– Odbij, čuješ li! – Vojnik je već skidao pušku s ramena.

– Ja idem unutra – reče mu Melkior nehajno i pokuša ući.

– Čekaj! – drekne stražar osorno, onda vikne u vežu: – Podnarednič̆e!

Izađe mlad i strašno mršav čovjek, bolesna lica ali živih grozničavih očiju.

– Ovaj tu – pokaže stražar glavom na Melkiora.

– Što želiš? – pita podnarednik s dosadom.

– Dežurnom – odgovori Melkior s nekom važnošću. Valjda je to ovdje, pomisli.

– Ja sam dežurni.

– Oficiru – reče Melkior.

– Ne može. Ima važna posla. U ratu smo, brajko.

– I ovo je moje posao.

– Kakav?

– Važan. – Melkior se usto nasmiješio i, čini mu se, malo namignuo.

– Hajde. – Pred jednim vratima rekao je podnarednik: – Čekaj.

Dug prazan hodnik s podom izrovanim od vojničke obuće, niz sivih vrata, a na drugoj strani visoki prozori kroz koje se vidjelo pusto, tužno dvorište. Zašto je sve tako beznadno...? Melkior htjede otići, no uto se vrata otvore i podnarednik mu reče – ulazi.

Soba je mirisala na bijeli luk i rakiju. Činilo se da tu nema nikoga. Na stolu ispod slike mladog kralja napola ispijena boca, drvena tintarnica i ostaci neke suhe hrane između nekoliko razbacanih listova papira. Tek poslije Melkior opazi i vojnički krevet i čovjeka pod sivim pokrivačem.

– No šta je, govori... – javi se glas ispod pokrivača, ali u isti mah zahvati ga jedna serija kihanja te nije uspio da opsuje Melkioru majku, na što se svakako spremao sudeći po tonu postavljenog pitanja.

Eci-ka. Melkior pričeka da prestane kihanje. Onda razborito pomisli: kako da to kažem čovjeku ispod pokrivača? Ni lica mu još nisam vidio... Ima gripu, jasno, jede luk, pije rakiju: sada se znoji tamo unutra...

– Jesi li još tu?

– Jesam. – Odjednom mu se učini da razgovara s mrtvim, već pokopanim čovjekom.

– Pa šta ne govoriš... – sada je uspio da mu spomene i majku. – Vidiš, bre, da crkoh tu unutra... Hajd, brzo i kratko!

– Vama bi sad možda bio potreban čaj i aspirini – Melkior pitomo priđe krevetu: – Imate gripu?

– Šta, došao si da se zezaš! – Oficir prijeteći odbaci pokrivač.

Melkior ostane na mjestu. Gledao ga je sa žaljenjem. Mlad potporučnik u zgužvanoj staroj uniformi (ratnoj) s polomljenim epoletama. Oči grozničave, mutne, lice mu gori od vrućice, kosa sva mokra, ulijepljena na ušima i čelu... jadan potporučnik! Tu ga ostavili, bolesna, pod ovim pokrivačem, uz bocu šljivovice i glavicu luka... a oni su otišli, pobjegli...

– No šta je, da ti boga tvoga? – Nije imao snage da se digne, samo se oslonio na lakat.

Pazi, još imaš vremena da kažeš: tražim toga i toga štabnog kapetana, rođaka...

– Došao sam da se javim – izgovori ipak Melkior. Tko zna zašto mu je sada pao »Krele« na pamet... Donio mi naranče...

– Bjegunac? – pita potporučnik s naviknutom dosadom. Sklapa

bolno oči, puknut će mu glava.

– Dobrovoljac – s odlučnom jasnoćom reče Melkior.

– Šta kažeš? – kao da nije dobro čuo potporučnik.

– Javljam se kao dobrovoljac – ponovi jasno Melkior.

– Zašto? – nesvjesno izleti potporučniku.

– Da se borim... – Pupo ga tapše po ramenu, vidiš, ti si pošten čovjek.

– A što nisi... Čekaj – sjetio se nešto – odvest ću te kapetanu, to nije moj posao.

Nije dugo čekao pred jednima od vrata u hodniku. Izašao potporučnik i rekao uđi, a sam je vjerojatno otišao da se ponovo zavuče pod pokrivač, da se znoji...

Melkior se našao odjednom pred mršavim oficirom, ozbiljnim i mrkim ispod crnog opuštenog brka. Četiri zvjezdice – kapetan prve klase, protumači Melkior. Sjedio je za golim vojnim stolom i gledao s dosadom kroz prozor.

– Ne znaš za sobom zatvoriti vrata? – promrmlja kapetan strogo ne pogledavši još došljaka. Kad je Melkior zatvorio vrata: – Ovamo, dođi, bliže. – Sada se osvrnuo na njega, površno, i s nekim čudnim osmijehom.

– Ti bi dakleee...

– Da.

– Šta? – otfrkne srdito kapetan, zatresao mu se brk.

– Da se prijavim u dobrovoljce. – Melkior više nije poznavao svoga glasa (sve je ovdje *strogo, kratko, pravilno*...), riječi su se same glasale, kao pod hipnozom.

Kapetan ga je sada odmjeravao hladnim, podrugljivim pogledom.

Melkior se osjećao smiješnim iznošenim predmetom ponuđenim na prodaju kod Kikinisa: obara mi cijenu tim pogledom...

– A zašto ti nisi pod mobilizacijom? Mlad si, a čini se i zdrav? – ogledao mu je noge i ramena, prsa, ruke, glavu...

– Bio sam otpušten... kao nesposoban – s nekim stidom reče Melkior. To je tu sramota... Što sam se upuštao?... Želio je otići.

– Nesposoban... Znači, nisi odslužio vojsku. Bez čina. Intelektualac?

Melkior klimne nesvjesno tražeći iznad kapetanove glave, na karti kraljevine, grad Varaždin. Tu su, dakle? Blizu...

Kapetan izvadi list papira i umoči pero u tintarnicu:

– Prezime, ime i očevo ime? Godina i mjesto rođenja? Vojni okrug i jedinica gdje si služio?

Melkior mu reče sve po redu. Zatim se obrati Pupu: evo, vidiš...

– A sada mi još kaži – podigne kapetan neki blagi pogled na Melkiora i reče glasom reklo bi se očinskim – zašto se ti javljaš?

– Pa... zemlja je napadnuta! – Sada je stvarno želio odglumiti žarko rodoljublje (Peharek, Kral i otaždbina) a mislio je na Pupa: puške i municiju, cokule.

– A tebi je, veliš, mnogo stalo do te zemlje, a? – Kapetanov osmijeh treperio je od podmukle nepovjerljivosti. – Nego, kaži mi, onako, među nama... čuj, nemam ništa protiv, to je pozitivno... rekli su ti da se javiš, je li? No kaži, ne boj se, sve je inače u redu, ja sam, evo vidiš, zapisao tvoju prijavu, no tko te je uputio ovamo?

U Melkioru načas krv zastane: ovo je preslušavanje!... Ali Pupo mene nije uputio...

– Zašto uputio? Došao sam sâm, od svoje volje. – Neko se najobičnije poštenje pobuni u njemu.

– Da se boriš, a? – Kapetan ga je tako neko vrijeme gledao s onim

istim treperavim osmijehom.

Proučava me, misli: zar zaista naivčina želi ludo izgubiti glavu? Ne vjeruje hulja u patriotizam, tu u ormaru ima spremljeno civilno odijelo, pobjeći će kada dođu, i brk će obrijati...

– Doo-bro – zaključi kapetan. – Kad je tako, mladiću, u-rredu. – Ustane i uzme sa stola onaj papir: – Pričekaj tu časak. Evo ti, popuši cigaru – namigne mu usto, »dobar si ti mangup«, i iziđe iz sobe.

Da, nude cigaretama da bi stekli povjerenje... Kao u filmu: tura mu pod nos srebrnu dozu, »cigaretu?« pali najprije njemu zatim sebi, na istom plamenu, bratski. Obojica puše, otpuhuju, stapaju im se dimovi u zraku (eto, lula mira, reklo bi se) ah, tko sada pita čiji je koji dim, vjerujte mi, dragi moj... nemam ja ništa protiv tebe osobno (prelazi na ti) ali što ćeš, taj dosadni posao moraš obaviti, oni gore traže, a ja bih sada radije s tobom popio koju (zabranili tu alkohol, kreteni) i bacio karte (i to zabranjeno, sve je zabranjeno što čovjeka veseli) ili naprosto popričao, ha-ha, ti već znaš o čemu... Viđao sam te, mangupe, s onom... A čuj, onaj kirurg, je li joj to muž, ho-ho? Coco? Ona ga zove... Pričekaj časak, puši, odmah se ja vraćam...

Negdje je u kući zvrndao telefon. Nazvati Enku. *Coco* je sada »pod mobilizacijom«... rat, ranjenici, razderano meso, kirurzi u svom elementu... A što ja ovdje čekam? Sada on tamo razgovara s policijom, *doo-bro,* pošaljite čovjeka ovamo, *doo-bro,* intelektualac, puši, zadržat ću ga, jasno, dok ne dođete, *doo-bro...*

Melkior se na prstima prikrade do vrata: na hodniku tišina, u vojnoj kući tišina... a rat bjesni na svim granicama! Jedan glas u susjednoj sobi povjerljivo je sricao u telefon: to on, kapetan, daje lični opis... nos – pravilan, brkovi – brije, brada – brije, posebni znakovi – nema... Pritisne kvaku i lako gurne vrata... zacviliše doušnički, sve je ovdje udešeno, navlaš nepodmazano.

Pust hodnik protegnuo se na obadvije strane... Dakako, desno! lijevo

kapetan još toroče u telefon... Iza potporučnikovih vrata bolesnik stenje, »pod temperaturom«... rakija i luk, narodski recepti. Smrad. Išao je na prstima. Pete udaraju ravno iz trtice, iz kičme, iz glave, svom težinom tijela; na prstima tijelo gubi na težini, na oprugama lakim – balet... Hod lopova, špijuna, ljubavnika, ljudi što se šuljaju i bježe, sa strahom u koži.

U veži je već gazio punim stopalima. Nadohvat spasenja: ulica, ugao, prostranstvo grada – iglica u slami, adieu, mon capitain, pozdrav dobrovoljnoga bjegunca, neka se kaže i ovaj paradoks.

– Šta, burazeru, jesi li uredio gore? – pita podnarednik na ulazu već s familijarnim smiješkom.

– U-rredu, podnaredniče, zdravo! Zdrhavo, vojniče na strhaži – obijesno zarska Melkior.

Podnarednik je odzdravio »zdravo«, vojnik je mehanički udario petama. Sada će podnaredniku odgovarati zbog toga: – Šta udaraš petama budalo? Odaješ počast nekakvom usranom civilu! – Dobrovoljačkom bjeguncu, podnaredniče... ako si čuo za taj rod vojske u tvojega kralja.

Melkioru se jako žurilo do prvoga ugla.

A što da je zovem? – zastane pred telefonskom govornicom – i ono *četiri, četiri, Hitna pomoć...* već sam i zaboravio broj. Idem ravno tamo. *Coco* je, kako rekosmo, »pod mobilizacijom«... Sad me onaj tamo traži, *u-rredu...* Što si ga pustio, idiote! – izdire se na podnarednika. A pred ulazom Komande grada stoji *Crna Marica,* rastvorena... utroba joj smrdi po lizolu... čeka dobrovoljnog bjegunca – kao što se može vidjeti – uzalud.

Tramvaj zvecka praznički prijazno, pozdravlja znance na ulici – hej! Baš ga briga što je hladan, tmuran dan. Staje smireno, smiješe mu se prozori: izvolite, ulazite. Uzeo i Melkiora, cin-cin, hajdemo. Građani-putnici mrki, srditi, je li ovo Cvjetna nedjelja – u zimskim kaputima, a

sniježi kao na Silvestrovo? Ne, sve je poludjelo, kažem vam!

Na vrijeme se obara građanin, he-he... Vozi se na ručak svečani: purani, patkice, pilići, pite, palačinke, pravo plješivičko, pijmo ga, pijmo ga, pojmo pjesmu, mili druzi... Eh, sve su pokvarili, idioti! Tko može sada jesti u tim prilikama! Gore iznad glave bruje avioni, bacili mu na vrat rat, pa hajde gađaj viljuškom u tanjur! I baš na ovu svetu Cvjetnu nedjelju! Odabrali dan!

Puhale su tamo u djetinjstvu mlačne, vlažne, takozvane *pasionske* jugovine; nebo bez modrine, s rastrganim brzim oblacima, more olovnosivo, žalosno... Slutila se muka i smrt Spasiteljeva. Don Kuzma je već ranije objasnio u školi da je tako bilo i onog davnog tjedna (koji mi danas nazivamo Velikim) od Cvjetne nedjelje, kad je Isus ušao u Jeruzalem, pa do Velike subote, odnosno nedjelje iliti Uskrsa, kada je uskrsnuo. (Melkioru nije bilo jasno je li uskrsnuo Isus u subotu, kad ponovo zazvone zvona, ili u nedjelju, kad se slavi Uskrs... ali tko je smio to pitati don Kuzmu.) Dječaci u bijelim »marinerkama«, djevojčice u bijelim haljinama, s ispletenim palminim granama i grančicama masline u rukama, pod visokim svodovima crkve, u mirisnom dimu tamjana, u zvukovima orgulja... velika svečanost. Dešavalo se da je i sam biskup, pod mitrom i s pastirskim štapom, odslužio misu, pontifikalnu, pa su ga tamo kod glavnoga oltara svlačili, oblačili, izuvali, obuvali, a don Kuzma je tu bio kao neki sobar kod velikog gospodina. Melkior se čudio, kako to don Kuzma... da je tako – ništa, navlači biskupu papuče na noge?

Ali zato na Veliki petak, kad se prikazivala u crkvi Muka Isusova, don Kuzma je bio Isus! Svi su vikali na njega: da se raspne, da se raspne! Ana i Kaifa – poglavari svećenički, književnici, carinici, farizeji i sluge u dvoru Kaifinu... »Zar tako odgovaraš poglavaru svećeničkom?« reče mu jedan i udari ga po obrazu. A don Kuzma, u dugoj bijeloj haljini s granom palme preko snažnog ramena, a uši mu strše prijeteći, mirno podnosi sve to i odgovara blago, krotko, pokorno: »Ako zlo rekoh,

dokaži da je zlo, ako li dobro, zašto me biješ?« Pilat, rimski namjesnik, jedini nije vikao. Htio ga je čak i pustiti. Vidi, čovjek neopasan, govori neke ludosti... »Odakle si ti? Jesi li ti kralj židovski?« pita gospodski ironično sanjalicu, jadnika... ne zna što bi s tim osobenjakom. A don Kuzma opet krotko, pokorno: »Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta...« Pilat izlazi pred rulju judejsku: »Hoćete li da raspnem vašeg cara?« Ruga se okupator porobljenom narodu, razjedinjenom političkim strastima. »Mi ne poznajemo drugog cara, osim cara rimskoga!« urla masa bezumno. »Daj nam Barabana, a ovaj nek se raspne!« Pilat je učinio po njihovoj volji i oprao je ruke diplomatski: tako je s tom prljavom politikom...

Melkior je bjesnio zbog nepravde.

... A sve ih je don Kuzma mogao smlaviti svojim šakama koliko god ih je bilo ondje u crkvi... samo nitko neće da mu spomene nešto o ušima!

– Sve je to velika trgovina, a vi meni pljunite u lice ako nije tako. – Čovjek-građanin (imao je zlatni lanac preko trbuha) bio je jako srdit na »taj rat«: ovo je tek početak, a što ćemo još doživjeti...

– Ima valjda i nešto uzvišenije: ljudi ginu za ideale! – Drugome se gadio taj vulgarni način: – To je pak materijalizam! – uzvikne optužujući. – Sada je u modi kod nekih usijanih glava... – gledao je sumnjičavo u Melkiora (ili se njemu tako činilo) ovaj nešto pomno prati razgovor...

– Otkad ima ratova, uvijek je to bila samo trgovina, a vi meni recite da sam magarac! Uvijek je u tome netko namlatio novaca... a netko opet udario nosom u ledinu.

– O! – uzvikuje *idealist* pogođen u srce – a časne žrtve, a pali heroji?

– Sve je to... nosom u ledinu, a vi mene nazovite majmunom. Sve je to divljaštvo... i trgovina.

Melkior je silazio na *sljedećoj.* Šteta. Hoće li mu pljunuti u lice *idealist-ratnik?*

– Koliko je samo mudrih glava palo od ruke divlje soldateske? Još tamo od Grčke i Rima. Kartaga...

– Siracusa! – vikne Melkior skačući s tramvaja. – Ubili Arhimeda! Lepant, Cervantesu osakatili ruku![246]

Tramvaj je već krenuo, *materijalist* mu se iza stakla osmijehom zahvalio na pomoći.

Ruku... desnu ili lijevu? Baš odrezali... mačem? Longin Podbipieta. To su bili Turci, kod Lepanta, sablje, demiskinje... A gdje je uostalom taj Lepant? Možda je cijelog *Don Quijota* napisao lijevom... k tome u tamnici, o kruhu i vodi. Bogalj. Don Miguel Saavedra. »Zar vi, gospodo, mislite da je lak posao naduhati psa?« govori luđak tamo u predgovoru drugog dijela. »Zar vi, gospodine, mislite da je lak posao napisati knjigu?« dodaje don Miguel, bogalj od Lepanta.

Bio je pred Enkinom kućom.

»Pred En-ki-nom ku-ćom...« zapjeva u pola glasa (ima tome slična pjesma) i zastane pred vratima. Dobro, što je ovo sa mnom? Znao je da nema baš nikakva razloga da se popne gore. Baš nikakva? – Ne! odgovori odlučno i vratima okrene leđa.

Da, ali kamo? Ulica je kratka, pusta, sumorna. Zatvorena sa svake strane pitanjem – *desno? – lijevo?* On svakoj strani pokloni po jedan pogled nadahnut prezirom. I to se zovu nekakvi motivi: jedan ugao sa sitničarijom (jelen u trku – sapun *Zlatorog*), drugi ugao – golo kržljavo stabalce starateljski vezano uz kolac – autoritet. Dolazi *djelovanje po motivima.* Buridanov magarac[247] dočekao smrt u obilju (razmaženi stvor) mogao je birati čak između dva stoga sijena (raskoš!), a lipsao zbog principa kao kornejevski junak, svaka čast! Čast magarcu Buridanovu između dva plasta... a meni nisu dane niti dvije slamke da se odlučim, ni slamčica šuplja da se prihvatim...

Motrio je tupo kako slijeću s neba rijetke pahuljice snijega: nestaju prije nego i dodirnu zemlju. Kratkotrajni život pahuljice. Prhne i ugine. A kako joj se možda čini dugim to trajanje! Jedan život nestvarne lakoće, lebdenje, bijeli san na putu od neba do zemlje... A na zemlji je kraj tom majstorskom djelu, paloj zvijezdi od čipkastih kristala.

Gledao je to sitno savršenstvo na svome rukavu. Malo šesterokrako čudo! Sve su snježne zvjezdice šesterokrake... to je propisano, valjda, nekim kanonom kozmičke ljepote. Sja bijela zvijezda na mračnom nebu nedostojnog sukna. Ističe neko mirno, umno, krotko dostojanstvo svoje sređene bjeline u ovom svijetu crnih, nesređenih, podivljalih stvari. Polifem-kiklop gad sad po zemlji kroči. Osjeća se njegov kužni dah... Ugasila se mala bijela zvijezda, rastopila se u kapljicu rose.

Desno ili lijevo? – pomakne se Melkior. Eto motiva: sapunski žuti jelen *Zlatorog* i kržljavo malo drvo uz tutora, suhi, samosvjesni kolac? On se odluči za kolac. Ipak nekakav autoritet, ta ponosna muška vertikala. On ide ususret događajima... a jelen (pa još k tome žut!) propeo se u paničnom bijegu, jasna slika straha – spasavajte se, braćo.

Melkior je došao do »kržljavca«: svi su mu pupoljci još čvrsto zatvoreni, mali se boji pogledati svijet. On potapše kolac: zdravo, stoiče! Seneca, u požaru Rima!

Na toj su se strani kuće rijedile. Obiteljske jednokatnice usred malih ukrasnih vrtova zaštićene psom i željezom (ograde).

Iz kuća se čula muzika, bodra, vedra, blagdanska, građanska: nakon masnog ručka sijesta uz gramofon: opereta, šlager, marš *tran-tam, ran-tan-tan... »*Barun Trenk«.[248] *Još jednom na rastanku ruku da ti pruuuužim... Kad si negdje sama daleko u svijetu*[249]*...* Hitra pomisao na Vivijanu, čemerna samoća, zavist na *topli kućni kut... »*Imati svoj dom«. *Ja domovinu imam*[250]*... »*Moja domovina« – što je? ulica, *Dajdam,* spavaonica kod Enke, »soba sa stubišta« kod gospođe Eme? Tamo već traže odbjegloga dobrovoljca... U *Dajdamu* je već zaveden »novi

poredak«, kod Enke vjerojatno već novi *Kio...* Hajmo, dakle, u širine naše Domovine! U livade, u polja s pastirskom frulom... U pampe, gaucho, u prerije! U pustinje, gristi proročko korijenje, hvatati skakavce za veliko iskušenje...

Koračao je već izvan gradskog područja, kroz polja, po utabanim blatnim stazama. Još je čuo *cin-cin* tramvaja s posljednje periferne stanice. Zbogom, reče mu Melkior, nema više šale, ne prihvaćam *cin-cin.* Idem ususret Polifemu-ljudožderu što sada zemljom gazi... ne bih li mu kako šmugnuo među nogama prije no navali kamen. A kad prođem (ako prođem) povikat ću iz svega glasa: Kiklope, jednooki krvoločni gade... – *Zašto ćeš, nesretniče, divljaka dražiti opet? – Ej, da ga mogu života lišiti i duše!*[251]...

U daljini se prolomio prasak. Gotovo u isti mah neki ljuti kukac u bijesnom letu zvizne Melkioru pored uha. U trenu on zagrli zemlju.

To je onaj iz Essena, ha, ha, smijao se Melkiorov nos u mokroj travi. Promašio, ha, ha! Neka čuje zemlja, šapće Melkior u blato ispod sebe, neka zasviraju svirale: *Polifem-kiklop jednooki krvoločni gad*...

Nekakva se svjetlost žarila oko njega, kao da se sunce na zalazu probilo kroz oblake. No Melkior nije podizao glave: klanjao se svojoj ludoj sreći što mu je nalegla na leđa i pritiskala ga k zemlji. Miruj, miruj tu, napravi se mrtvim, govorila je Sreća. – Hoću, hoću, hoću, dahtao je poslušno... Jer onaj možda na mene još vreba, ne? pitao je razborito Melkior. – A kamo ćeš ti, govorio je mravu što se penjao uz vlat trave i ticalima ispitivao čudnu guštaru iznad njegovog oka (*i šikare i šiprazi i ševarje*, možda kaže mrav) kuda ćeš, nesretniče, divljaka dražit? Miruj tu i napravi se mrtvim. Ali mrav ne sluša Sreću... što njemu tko može... broji dlake Melkioru u obrvi. Podražuje ga, škaklje...

Ne trepće Melkior, ne izdaje Sreću: kad ona kaže mrtav – mrtav, i ni makac. Glavno da to znaš i da možeš reći sebi mrtav si, ne smiješ trepnuti. Ne smiješ okom odati svoj život. *Živjeti* – to je izazov. Zato

travi reci (savjetuje Sreća) – ne rasti, ne može tu proljeće da grane. Čemu cvjetovi i zelene grane? Sve će zgaziti, obrstiti *on*... požderat će cijelo proljeće. I zemlji reci: ne budi se... budi hladna, ledena, stegnuta mrazom, tvrda, neprijazna gromada. Budi mračni dom mrtvacima. Budi grob. I sebi reci (govori mu Sreća): ne diši, ne miči se – polokat će ti dah, polomit će ti pokrete. Pod zemlju uđi glodati isposničko korijenje, pod vodu, pod kamen kao buba...

A gle, upravo izmilila ispod kamena. Ide ravno prema njegovome oku. Rogata, dlakava po trbuhu i boku, natovarena oklopom metalnoga sjaja na podmuklim pogurenim leđima. Miče se tromo, nespretno na dugim raščlanjenim nogama – šest njih na broju, prebroji ih Melkior. Neman golema, ispunila vidno polje jednoga oka (na drugo je zažmirio).

Ali ne trepće Melkior.

Gigantski kukac – svežder, pantofag (već ga je Edgar Allan Poe opisao)[252] probija se teško kroz guštaru. Smetaju mu noge, rogovi, oklop ga poklopio... ali oči radoznalo izbacio naprijed, izvan glave – probija se proždrljivo svom cilju – oku Melkiorovu.

Ne trepće Melkior.

– Čuj me, duše... – prozbori u posljednji čas svoju besjedu (rogovima će mi oko probiti!), no kukac nezadrživi već mu je prekrio sav vid, ugasio mu svjetlost, zaklonio svijet...

– Navalio je kamen – reče Melkior i spusti glavu nemoćno na zemljina njedra: majko moja...

Začuje tutanj u dubini pod sobom. Ispod njega zadrhtala je zemlja. Hropće zemlja razrovana, ranjena, već je udaraju *njegova* kopita.

– Polifem-kiklop dolazi!

A kad je očima povratio vid... na horizontu gorjelo je nebo. Praskave zvijezde rigale su vatru sa visine.

Čuo je riku uplašenih zvijeri u daljini.

– *Zoopolis!* – reče s nekom nadom i čudan osmijeh ozari mu lice bezumnim sjajem. – Utvrđeni grad!

– Praviti hvojice... u otmjenoj oskudici, u dronjcima punim dostojanstva... Samo se tijelo stalo kretati. Noge... ruke... više nije znao razliku... Uspravnost kolca – zdravo, stoiče – dostojanstvo stopala, palca, kažiprsta... Ništa. Četiri papka, kopita, prizemni život... uz zemljina njedra...

Poljubi Zemlju vjernim, ljubavničkim poljupcem: hladna si mi, hladna...

I opet se oglasiše zvijeri izbezumljenom rikom: što je ovo? Dođite, pomozite!

– Evo, dolazim... – odgovori Melkior.

Pomiluje vlat trave, nježno, lijevim pa desnim obrazom: nikada se više nećemo... i tebe će zgaziti. A mravu reče – pod zemlju, nesretniče! I Zemlju poljubi još jednom, za oproštaj – zbogom – onda krene četveronoške za zovom uplašenih zvijeri – ne vičite, dolazim – i otplazi bratski u izbezumljeni grad Zoopolis.

Bilješke

[1] *danse macabre* (franc.) – mrtvački ples [2] *in hoc signo vinces* (lat.), u ovom ćeš znaku pobijediti; riječi što ih je iznad križa, koji mu se ukazao na nebu, vidio rimski car Konstantin godine 312. prije odlučne bitke s Maksencijem. [3] *Maginotova linija*, sustav obrambenih utvrda u Francuskoj uzduž granice s Njemačkom izgrađen između dva svjetska rata.

[4] Ferdiščenko, lik iz romana *Idiot* F. M. Dostojevskog. [5] *Caudillo*, vođa, titula koju je nosio španjolski fašistički vođa i diktator generalissimus Francisco Franco (1892.-1975.), igra riječi jer tvornica *Franck* i njegovo prezime u genitivu zvuče isto. General *Gonzalo Queipo de Llano* (1875.-1951.) jedan je od Francovih vojnih zapovjednika za građanskog rata.

[6] *bicikletissimus* – kovanica prema latinskom, najbiciklističkiji.

[7] *velocipederastija* (franc.-grč.) – kovanica: *velociped*, bicikl i *pederastija*, homoseksualizam. [8] tenkju veri mač iz toka, braćo, igra riječima: engl. thank you very much – mnogo hvala; mač iz toka, braćo – stihovi iz arije U boj, u boj u operi Nikola Šubić Zrinski Ivana Zajca (1832.-1914.) [9] Izmišljeni grad. [10] *nulla* (lat. i tal.) – ništica, ništa; *nihil* (lat.) – ništa; *ničevo* (rus.) – ništa [11] *pour toujours* (franc.) – zauvijek [12] *auprès de ma blonde...* (franc.) – pokraj moje plavuše [13] Radi se o filmu *Gibraltar* (ili *Dogodilo se u Gibraltaru*) iz 1938. godine francuskog redatelja Fedora Ozepa, s Viviane Romance, Rogerom Duchesneom, Abelom Jacquineom i američkim redateljem i glumcem Erichom von Stroheimom u glavnim ulogama. [14] Krčmar iz romana *Jadnici* francuskog pisca Victora Hugoa (1802.-1885.).

[15] Shakespeareova povijesna drama, u dva dijela, odnosno dvije odvojene drame nastale oko 1596-99. godine, koje s dramama *Rikard II.* i *Henrik V.* čine tetralogiju. [16] *Andrija Fijan* (1851.-1911,), glumac, redatelj i kazališni organizator, jedan je od najvećih naših kazališnih umjetnika 19. i početka 20. stoljeća, ravnatelj Drame (1898.-1907.) i intendant kazališta (1907.-09.).

[17] Kemijska formula etilnog alkohola je CH_3-CH_2-OH ili C_2-H_3-OH.

[18] *Zarah Leander* (1907.-1981.), švedska filmska glumica i pjevačica, od 1936. godine snima u Njemačkoj. Jedna od najvećih zvijezda nacističke kinematografije. [19] *Figue Romance* (franc.), romanska smokva. *Figue* znači i ženski spolni organ. Aludira se na zamamnu glumicu Vivianne Romance.

[20] Naslovni lik iz romana *Oblomov* ruskog realista Ivana Aleksandroviča Gončarova (1812-1891), plemić i tip tzv. »suvišnog čovjeka«. Po imenu tog lika skovan je izraz *oblomovština*, osobina dokonog, rezigniranog, bezvoljnog, slabog čovjeka. [21] Dvorska luda iz Shakespeareovog *Hamleta*, nad čijom lubanjom danski kraljević razmišlja o prolaznosti svijeta. [22] Glavni lik

romana Zločin i kazna F. M. Dostojevskoga, student koji ubija staru lihvaricu. [23] *ad Deum qui laetificat juventutem meam* (lat.) – (k) Bogu koji razveseljuje mladost moju (*Psalam 42.*) [24] Pas iz romana *Braća Karamazovi* F. M. Dostojevskoga. [25] Dječak iz Braće Karamazovih. [26] Roman F. M. Dostojevskog iz 1861. godine. [27] Lik iz romana *Bjesovi* F. M. Dostojevskoga, pijanica koji se smatra pjesnikom. [28] *monsieur le Goût* (franc.) – gospodin Ukus [29] *pompe funèbre* (franc.) – pogrebna svečanost [30] Sluga Molièrova don Juana, predstavnik pučke mudrosti, čestitosti i duhovitosti. [31] Shakespeareova tragedija o polulegendarnom rimskom vođi iz doba početaka republike, Gneju Marciju Koriolanu. U scenama tragedije sudjeluju veće grupe rimskih građana. [32] *marche funèbre, moderato* (franc.-tal.) – pogrebni marš, umjereno (oznaka tempa u glazbi) [33] *item* (lat.) – također, isto tako; zatim, nadalje [34] *spleen* (engl.) – tuga, jad, dosada, sumornost, zlovolja, izgubljenost, mračno raspoloženje (tipično englesko); često se koristi u književnosti 19. stoljeća (romantičari, Baudelaire). Doslovno, *spleen* znači slezena (smatralo se da taj organ izaziva ovakva raspoloženja), a Maestro se poigrava s oba značenja, budući da je svoje organe prodao znanosti. [35] *doctor subtilis* (lat.) – suptilni, profinjeni učitelj; nadimak srednjovjekovnog filozofa skolastičara Dunsa Scotusa (oko 1266.-1308.). [36] *doctor angelicus* (lat.) – anđeoski doktor, nadimak srednjovjekovnog filozofa i sveca Tome Akvinskog (1225.-1274). [37] *sed tu es doctor asinus!* (lat.) – ali ti si magareći doktor! [38] *Adolphe* – roman iz 1816. godine švicarsko-francuskog političara i književnika Benjamina Constanta (1767-1830), iz razdoblja romantizma, preteča suvremenog psihološkog romana. [39] *Proljetne vode* – romantična pripovijest iz 1872. godine ruskog književnika Ivana Sergejeviča Turgenjeva (1818-1883). [40] *Jelkin bosiljak* (1881.) je roman hrvatskog realiste Eugena Kumičića (1850-1904), a *Slučaj* njegova prva objavljenja, djelomično autobiografska pripovijest iz 1879. godine. [41] *Te Deum laudamus* (lat.) – Tebe Boga hvalimo; crkvena himna. [42] *circulus vitiosus* (lat) – doslovno: pogrešan krug, začarani krug; u logici: pogreška u dokazivanju ili zaključivanju, dokazivanje u krug; preneseno: bezizlazan položaj. [43] Praznik u Kraljevini Jugoslaviji, u spomen ujedinjenja države 1. prosinca 1918. godine. [44] *Christgott* (njem.) – Kriste Bože [45] *entre nous soit dit* (franc.) – među nama budi rečeno [46] Franc. *indéfinissable* – neodredivo. [47] Jagove riječi iz Shakespeareovog *Otela* (II, 3). [48] *Modrokos* ili *Osamljeni modrokos* (*Il passero solitario*) je poznata Leopardijeva pjesma iz 1830. godine, s motivom prirode i osamljenosti. Modrokos je vrsta male plave ptice stanarice, česte na Sredozemlju. [49] *votre ami* (franc.) – vaš prijatelj [50] Francuski: Ona me voli, dragi moj, ona me voli, Melkior! [51] Ona ga voli. [52] Koja je ta što vas voli? [53] Velika, Veličanstvena. [54] Ah, ljubav! Do sutra, dragi moj. [55] Francuski: vrlo

lijepoj, vrlo dobroj, vrlo dragoj... koja ispunjava čitavo moje srce... pozdrav u besmrtnosti; pobrkani Baudelaireovi stihovi iz pjesme *Hymne.* [56] Francuski: gospodine Papagaj. [57] Franc: gospođa Kokoš. [58] Franc: On je strašan (izvrstan). [59] *Coco* (franc.) – kokos. Također aluzija na *cocu* – muž-rogonja, prevareni muž. [60] *quelle surprise* (franc.) – kakvo iznenađenje [61] *mon bichon, mon cheri* (franc.) – moje srce, moj dragi [62] *on fera des* (franc.) – radit ćemo, činit ćemo [63] Jedina Beethovenova opera iz 1814. godine. [64] *Pompejanska sličica:* aluzija na Vidrićevu istoimenu pjesmu. [65] *Pošta, telegraf, telefon*, nekadašnji naziv za jedinstvenu poštansku i telefonsku tvrtku. [66] *Boj žaba i miševa*, starogrčki spjev, parodija *Ilijade*, nepoznatog autora i vremena nastanka (pripisivao se Homeru). [67] Težnja za utilitarnom književnošću koja služi »klasnoj borbi« i socijalizmu, formulirana 1930. na kongresu sovjetskih književnika u Harkovu. [68] *Sonja Henie* (1912.-1969.), velika sportska zvijezda toga vremena, norveška klizačica, višestruka svjetska i olimpijska prvakinja; igrala i u filmovima. [69] *margaritas ante porcos* (lat.) – biserje pred svinje. [70] Autor romana *Idiot* je Dostojevski. [71] *la grande puttana* (tal.) – velika kurva [72] Početni stih pjesme iz Danteova djela *Vita Nuova*, u prijevodu Tonka Maroevića: »Gospe, što znate duh ljubavi prave«. [73] Likovi iz Shakespeareovog *Otela*. [74] Trockoga je u Meksiku 1940. godine čekićem ubio španjolski komunist i agent NKVD-a Ramón Mercader. [75] Riječi naslovnog junaka iz Shakespeareove tragedije *Otelo* (III, 3). [76] Po grčkoj mitologiji, supružnici Pyrrha (Pira) i Deukalion jedini su preživjeli potop spasivši se na planini Parnasu. Zatim iznova napučili svijet bacajući kamenje sebi iza leđa: od Deukalionova su kamenja postali muškarci, a od Pirina žene. Deukalion je sin Prometejev, kralj Ftije u Tesaliji, jedan od praotaca Helena. [77] Beethoven je svoju Simfoniju br. 3 (*Eroica*) bio posvetio Napoleonu, ali je posvetu povukao nakon što se on proglasio za cara; u bijesu je potrgao naslovnu stranicu i kasnije promjenio posvetu na »u sjećanje na velikog čovjeka«. [78] *il muro dei sospiri* (tal.) – zid uzdisaja, prema poznatom venecijanskom Mostu uzdisaja. [79] Zagrebačka trgovina vojničkih potrepština, odjeće, zalagaonica. [80] regardez (franc.) – pogledajte [81] Filozof Immanuel Kant (1724.-1804.) cijeli je život proveo u rodnom gradu Königsbergu (danas Kaliningrad) i nikada nije putovao. [82] *alea jacta est* (lat.) – kocka je bačena (Cezarove riječi kada je odlučio prijeći rijeku Rubikon). [83] *acte gratuit* (franc.) – slobodan, bezrazložan, nemotiviran čin. Osnovni problem Lafcadia, glavnog junaka romana *Vatikanski podrumi* francuskog pisca André Gidea (1869-1951). [84] Šef rimske policije u Puccinijevoj operi *Tosca* (1900). [85] *E lucevan' le stelle...* (tal.) – »i blistale su zvijezde«. Završna arija slikara Cavaradossija, glavnog muškog junaka Puccinijeve opere *Tosca.* [86] *antemurale Melchioritatis* (lat.) – predziđe melkiorstva; skovano prema *antemurale Cristianitatis* – predziđe kršćanstva,

naziv za Hrvatsku u doba ratova s Turskom. [87] *pardieu* (franc.) – zaboga [88] *Insomma* (tal.) – ukratko, sve u svemu. [89] Francuski: Naravno, mali moj! [90] Francuski: I, što je najvažnije, ona me voli. [91] Francuski: Lud od ljubavi. [92] *Manon Lescaut*, naslov i ime junakinje, lijepe prostitutke, popularnog romana francuskog pisca Abbé Prévosta, objavljen 1731. Zabranjivan zbog skandaloznosti. [93] *tant mieux* (franc.) – utoliko bolje. [94] Stihovi iz poznate *Jesenje pjesme* francuskog lirika Paula Verlainea (1844.-1896.); doslovno: »Dugi jecaji jesenjih violina«; u Nazorovom prijevodu: »Plača pune bruje strune jesenje / Mene tuge tište duge, čemerne«. [95] *Mère-Folle* (franc.) – luda majko [96] U Adlerovom sustavu nastojanja neurotičnog pojedinca da neugodu kompleksa manje vrijednosti kompenzacijskim postupcima ukloni, na svjesnoj ili podsvjesnoj razini. [97] *Veliko umijeće*, skolastička metoda otkrivanja istine nazvana po djelu *Ars magna et ultima* katalonskog skolastika Ramóna Llulla (lat. Raimundus Lullus ili Lullius), kod koje se pomoću okretanja pomičnih krugova dobivaju različite kombinacije pojmova [98] *Dissertatio de arte combinatoria* (*Rasprava o umijeću kombinatorike*), rani rad njemačkog filozofa Gottfrieda Leibniza (1646.-1716.), o kombiniranju pojmova, inspiriran Lullusovoom *Ars magna*. Leibniz razvija svojevrsni alfabet ljudskog mišljenja, savršeni jezik mišljenja koji će omogućiti direktno prezentiranje ideja, kalkulus filozofskog razmišljanja. [99] Aristotel (rodom iz grada Stagire). [100] *an sich* (njem.) – po sebi; termin iz Kantove filozofije. [101] *Dies irae* (lat.) – dan gnjeva, sudnji dan. Latinska himna iz 13. stoljeća koji se pripisuje Tommasu da Celanu, koja je dio *Rekvijema* (posmrtne mise). [102] *Filioque* (lat) – i od Sina; dodatak u katoličkom Vjerovanju, prema kojemu Duh Sveti proizlazi od Boga Oca (*ex Patre*) i od Sina (*Filioque*). U istočnoj crkvi dogma je drugačija. [103] *Nelson Eddy* (1901.-1967.) i *Jeannette MacDonald* (1901.-1965.), američki pjevački i glumački par koji se proslavio serijalom od osam popularnih holivudskih mjuzikla 1930-tih i 1940-tih godina. *Rose Marie* iz 1936. prvi je i najpopularniji film iz serijala, adaptacija brodvejskog mjuzikla istog naslova. [104] »Čuvajte mi Jugoslaviju« su navodne zadnje riječi kralja Aleksandra I. Karađorđevića, prije nego što je preminuo nakon atentata u Marseilleu 1934. godine. [105] Početni stih Petrarkina soneta br. CCV. iz *Kanconijera*; u prijevodu Mate Marasa: »Sladak mir, sladak rug i slatke žuči«. [106] *oh, quelle différence!* (franc.) – oh, kakva razlika! [107] *Čarobnjak Mandrake*, popularni strip Lee Falka kojega je krajem 1930-tih u nastavcima objavljivao tadašnji *Jutarnji list*. [108] Vještice proriču Macbethu u istoimenoj Shakespeareovoj tragediji da ga nitko neće savladati dok se Bernamska šuma (zapravo Birnamska šuma) ne pokrene i pomakne do dvorca Dunsinanea. No to se na kraju i dogodi, jer engleski vojnici posjeku grane drveća i koriste ih za kamuflažu. [109] Engl: *thane*, stari anglosaksonski i škotski plemićki naslov; pripadnik nižeg plemstva, vođa klana. [110] Ugo se na

prstima išuljao, preplašen. I prekrižio se na vratima. (Napomena autora, jedina Marinkovićeva fusnota u *Kiklopu*). [111] Početni stihovi četvrtog dijela Ujevićeve pjesme *Polihimnija.* [112] »Bljesak, zatim noć! – Bježeća ljepoto (...) zar te više neću vidjeti nego u vječnosti?«; Baudelaire, iz pjesme *À une Passante* (*Jednoj prolaznici*), zbirka *Cvjetovi zla*. [113] Njemački: jednogodišnji dragovoljac, u vojsci Pruske, carske Njemačke, Austro-Ugarske i nekih drugih zemalja, ročnik koji sam plaća troškove služenja vojnog roka (oprema, uniforma, hrana), a za uzvrat služi kraći vojni rok, jednu godinu. [114] Jedan od trojicebraće u romanu *Braća Karamazovi* F. M. Dostojevskog, racionalni amoralist i buntovnik protiv religije. [115] Glavni lik romana *Idiot* F. M. Dostojevskog. [116] Pornografsko kino (doslovno: svinjsko kino). [117] *et substratus est appetitus gloriosus* (lat.) – i osnova je slavni apetit; parodija na kršćansko Vjerovanje (Credo); *et incarnatus est...* – i utjelovio se... [118] *harašo* (rus.) – dobro [119] *natürlich* (njem.) – naravno [120] »Milost, gospodo, molim milost«; arija Rigoletta iz istoimene Verdijeve opere iz 1851. godine. Gilda je glavni ženski lik u toj operi, Rigolettova kći nesretne sudbine, koju otac skriva i koja nikada nije izlazila iz kuće, osim do crkve u pratnji družbenice. [121] »Ova ili ona (žena), meni je svejedno«; tenorska arija vojvode od Mantove iz prvog čina *Rigoletta*. [122] *katorga* (rus.) – robija, prinudni rad [123] Latinski: »Ne diraj moje krugove«; poznate Arhmedove zadnje riječi, upućene rimskom vojniku koji ga je ubio. [124] Talijanski: »Živjeti bez melankolije«; popularna talijanska kancona iz istoimenog filma, prvi ju je izveo Tito Schipa 1937. godine. [125] Izmišljeno ime; aluzija na Španjolski građanski rat (1936.-1939.). [126] Obzirom da je sjeverni dio Maroka bio pod Španjolskom, Marokanski vojnici borili su se u građanskom ratu na strani Franca i bili na zlu glasu zbog okrutnosti. *Makaronci* se vjerojatno odnosi na Mussolinijeve crnokošuljaše koji su u ratu sudjelovali kao dragovoljci. [127] *merhum* (arap.-tur.) – pokojni, umrli [128] *merhaba* (arap.-tur.) – muslimanski pozdrav, dobro došao [129] *n'est-ce-pas* (franc.) – zar ne? [130] *Mamma! Cara mamma!* (tal.) – Mama! Draga mama! [131] »Vjetre, vjetre, odnesi me sa sobom«. Refren popularne talijanska kancone *La mia canzone al vento* (*Moja pjesma vjetru*), iz istoimenog talijanskog filma iz 1939. godine. [132] *morbus lues* (lat) – sifilis, spolna bolest [133] Lik iz romana *Selo Stepančikovo* F. M. Dostojevskog. [134] Igra riječima rema *osamnaest karatni*, što je mjera za čistoću zlata. [135] *en face* (franc.) – sučelice, u lice, licem prema promatraču. [136] *De l'Amour*, Stendhalova knjiga eseja iz 1822. godine. [137] Iz biblijske Pjesme nad pjesmama. [138] Latinski: »Slabo spava i jede koga muči misao na ljubav«. *André le Chapelain* (*Andreas Capellanus*, hrvatski *Andrija Kapelan*, XI-XII. st.) je francuski pisac, kapelan francuskoga kralja, autor spomenute latinske rasprave *De amore* (*O ljubavi*) ili *Codex Amoris* (*Knjiga ljubavi*), kojom je jako utjecao na razvoj kasnije srednjovjekovne trubadurske i

viteške udvorne književnosti (poezije i romana). [139] Francuski: »Slatka pomisao koju mi ljubav često budi«. Dalje prepričanu surovu priču iz XII. stoljeća navodi Stendhal u svom djelu *O ljubavi*. [140] *The Outline of History* (1920), enciklopedijsko djelo engleskog pisca H. G. Wellsa (1866.-1946.), autora poznatih znanstvenofantastičnih romana kao što su *Vremenski stroj, Nevidljivi čovjek* i *Rat svjetova*. Knjiga je zapravo vrlo obimna, ima oko 1000 stranica. [141] Društvo naroda ili Liga naroda, međunarodna organizacija za osiguravanje mira i jačanje suradnje, preteča današnjih Ujedinjenih naroda, osnovana nakon Prvog svjetskog rata. Prestala je djelovati 1939. godine. Pakt o nenapadanju između nacističke Njemačke i SSSR-a, poznat i kao Pakt Ribbentrop-Molotov prema ministrima vanjskih poslova koji su ga potpisali 23. kolovoza 1939. Maginotova linija je sustav obrambenih utvrda u Francuskoj uzduž granice s Njemačkom, a Siegfriedova linija silčna obrambena utvrđenja s njemačke strane granice. [142] *Marinus Van der Lübbe* (1909.-1934.), nizozemski komunist kojega su nacisti 1933. okrivili da je zapalio zgradu Reichstaga (njemačkog parlamenta), što je Hitler iskoristio kao povod za ukidanje stranaka i demokracije. Pogubljen je odrubljivanjem glave. [143] *Čičikov* – glavni lik Gogoljevog romana *Mrtve duše* (1842), prevarant koji kupuje duše umrlih kmetova. [144] *Charlotte Corday* (1768.-1793.), atentatorica na vođu jakobinaca Jean-Paula Marata; ubila ga je u kadi dana 13. VII. 1793. godine, nadajući se tako zaustaviti teror nad žirondincima koje je simpatizirala; giljotinirana nekoliko dana kasnije. Ubojstvo je prikazano na poznatoj slici *Maratova smrt* Jacques-Louisa Davida. [145] Pravo ime Lava Trockoga. Ostali navedeni su boljševički revolucionari stradali u Staljinovim čistkama. [146] *Bobčinski* i *Dobčinski* su dva smiješna sitna plemića iz Gogoljevog *Revizora*. [147] Tigar; prema povijesnoj iranskoj pokrajini Hirkaniji. Andromaha je žena trojanskog junaka Hektora. Nakon propasti Troje odvedena je u Grčku kao ropkinja, konkubina grčkog junaka Neoptolema ili Pira, sina Ahileja i Dejdamije. Neoptolema se smatra okrutnim i divljim jer je ubio kralja Prijama i maloga Hektorova i Andromahina sina Astijanakta. Prema najpoznatijoj verziji mita, Andromaha se nije ubila nego se nakon Neoptolemove smrti udala za Helena i postala kraljica Epira. [148] *Cesare Lombroso* (1835-1909), talijanski psihijatar, antropolog i kriminolog, osnivač kriminalne antropologije; u svojoj glavnoj raspravi *Čovjek zločinac* (*L'uomo delinquente*, 1876) dokazivao da su zločinstva uvjetovana nasljedstvom i da kriminalci imaju distinktivne fizičke anomalije poput oblika lubanje i ličnih kostiju (danas su njegove teze odbačene). [149] *Aljoša (Aleksej) Karamazov*, jedan od trojicebraće u romanu *Braća Karamazovi* F. M. Dostojevskog, smireni kršćanski moralist. [150] *heautontimorumenos* (grč.) – samomučitelj, onaj tko sam sebi zadaje bol. [151] Sljedbenik protestantske sljedbe nastale u Engleskoj u 17. stoljeću, a proširene osobito u SAD-u (Pennsylvania). Nastoje se vratiti

izvornim biblijskim načelima, protivnici su svake diskriminacije, humanitarci, odlučni pacifisti koji odbijaju služiti vojsku. Naziv dolazi od engleske riječi *quake*, drhtati (pred Bogom). [152] Dva brata blizanca Bunges koji su rođeni srašteni iznad pupka 1811. u Sijamu (Tajlandu); po njima je nastao naziv »sijamski blizanci«. [153] *laissez faire* (franc.) – pustite da se radi (što se hoće); sloboda, slobodno; deviza ekonomskog i svakog drugog liberalizma. [154] Sluga i ubojica u romanu *Braća Karamazovi* F. M. Dostojevskoga. [155] Iz Verdijeve opere *Rigoletto* (1852). [156] Latinski: »Taština nad taštinama i sve je taština«. Iz starozavjetne knjige *Propovjednika*. [157] Staljin, pravim imenom Josif Visarionovič Džugašvili. [158] *Prinz-gemahl* (njem) – kraljević-suprug, kraljičin muž (koji sam nije kralj). [159] *perbacco* (tal.) – blaga talijanska psovka, »tako mu Bakha« (boga vina). [160] *fiancée* (franc.) – zaručnica [161] Talijanski: evo ključa raja. [162] »Ljubav što pokreće sunce i ostale zvijezde«. Završni stih (XXXIII, 145) *Raja*, trećeg dijela Danteove *Božanstvene komedije*. [163] Latinski: »Sve svoje nosim sa sobom«. izreka koja znači da je pravo, istinsko bogatstvo samo naša vlastita sposobnost, znanje, iskustvo, dakle ono što nosimo uvijek sa sobom. Najčešće se pripisuje grčkom mudracu Bijantu iz Prijene. *Gasteropod* (*gastropod*) je latinski naziv za puža. [164] Lik iz drame *Na dnu* ruskog književnika Maksima Gorkoga (1868.-1936.), cinik i pijanac; njegova je poznata patetična replika »Čovjek, kako to gordo zvuči«. [165] *puttana* (tal.) – kurva [166] Latinski: »odrješujem te u ime tramvaja, amen«. Prema: *absolvo te, in nomine Domini*, odrješujem te (grijeha tvojih) u ime Božje; riječi koje svećenik izgovara na ispovijedi. [167] *pour faire pipi* (franc.) – da se učini pipi [168] Francuski: *chronique scandaleuse*, kronika skandala. Izvorno naslov pamfleta što ga je Jean de Roye napisao o kralju Luju XI. i njegovom dvoru, pa potom opći naziv za kronike skandaloznih pikanterija iz društvenog života; ogovaranje. [169] Slavnom avijatičaru Charlesu Lindberghu (1902.-1974.), koji je 1927. godine prvi sam preletio Atlantik, godine 1932. otet je i ubijen malodobni sin, a američki i svjetski tisak iscrpno je pratio taj »zločin stoljeća«. Za otmicu je osuđen i pogubljen Richard Hauptmann, njemački imigrant. [170] Latinski: tijelo čovječje; prema *Corpus Domini*, tijelo Božje. [171] Latinski: Gospodin s vama. [172] Latinski: stanje kao prije rata, prethodno stanje. [173] Stihovi iz Ujevićeve pjesme *Svakidašnja jadikovka.* [174] Ruski: »Kočijašu, ne goni konje«. Poznata ruska romska romansa iz 1914. godine. [175] *Kork* (njem.) – pluto, čep. [176] Ruski: »Uvojak kovrčavi«. Poznata ruska pjesma s početka 20. stoljeća, nepoznatog autora. [177] *Fräulein* (njem.) – gospođica [178] »Zbogom, moj mali gardijski oficiru«. Popularna pjesma iz operete *Vesele žene bečke* austrijskog skladatelja Roberta Stolza (1880-1975). [179] *bona fide* (lat.) – u dobroj vjeri, dobronamjerno [180] Stih iz *Balade o tamnici u Readingu* (1898.) Oscara Wildea. [181] Aporija (nejasnoća, logička teškoća, paradoks) starogrčkog filozofa Zenona iz Eleje (oko

490-430. pr. Kr.): da bi trkač došao do cilja, najprije mora proći polovicu puta, pa četvrtinu, osminu, i tako u beskonačnost; zaključak je da trkač ne može doći do cilja. [182] Latinski: »iz ničega ništa ne nastaje«, odnosno: samo iz nečega nastaje nešto. Pripisuje se starogrčkom filozofu Parmenidu (VI.-V. st. pr. Kr.). [183] *tu quoque* (lat.) – i ti, (sine Brute!); riječi koje je prema tradiciji izgovorio Cezar vidjevši da je među njegovim ubojicama i njegov štićenik i miljenik Brut. Fraza je postala znana zahvaljujući Shakespeareovoj drami *Julije Cezar*, a označava izdaju. Cezar je ubijen u Pompejevom kazalištu, nedaleko brežuljka Kapitolija. Urotnici su potom otišli do Kapitolija, očekujući oduševljenje puka zbog navodnog oslobođenja, no podrška Rimljana je izostala. [184] Pojam iz jahanja, konj koji izvija leđa poput mačke ne bi li tako zbacio jahača. [185] Lik koji se pojavljuje u više Shakespeareovih drama (*Henrik IV, Henrik V, Vesele žene windsorske*), komični debeljko, proždrljivac i hvališa. Naslovni je lik u Verdijevoj komičnoj operi *Falstaff* iz 1893. [186] Za svog učenika, burgundskog vojvodu i očekivanog francuskog prestolonasljednika, francuski književnik i teolog François de Fénelon napisao je didaktički roman *Telemahove pustolovine* (1699.), kojim ga je htio podučiti dužnostima vladara i racionalnom vladanju. [187] Književnik, putopisac i političar Ante Tresić Pavičić (1867.-1949.). [188] *Tartuffe* – tip licemjernog, podmuklog bogomoljca iz istoimene Molièreove komedije. [189] *Adolphe Jean Menjou* (1890-1963) – američki filmski glumac, poznat iz filmova s Chaplinom, Rudolfom Valentinom i dr., s karakterističnim brčićima. [190] *cabanna* (španj.) – kolibica sa slamnatim krovom i otvorenim zidovima (na plaži i sl.) [191] Prometej. [192] *Orate, fratres* (lat.) – Molite, braćo. [193] Početni stih Homerove *Ilijade*. [194] Aluzija na početak govora Marka Antonija iz Shakespearove drame *Julije Cezar*: »Friends, Romans, countrymen« (Prijatelji, rimljani, zemljaci). Dalje u tekstu navodi se i »Rimljani, zemljaci i druzi«. [195] *deus ex machina* (lat.) – doslovno: »bog iz stroja«; kada u antičkom kazalištu pjesnik nije mogao riješiti zaplet u drami, spuštao je na pozornicu lik nekog boga koji bi razmrsio situaciju. Neočekivana osoba ili događaj koji donose izlaz iz neke situacije. [196] *Wassermannova reakcija*, jedan od načina utvrđivanja zaraze sifilisom (po njemačkom bakteriologu Augustu Wassermannu, 1866.-1925.) [197] *chic à la française*, šik na francuski (način). [198] Turgenjevljev djelomično autobiografski roman iz 1858. godine. [199] Radi se o filmu *Orlakove ruke* redatelja Roberta Wienea iz 1924. godine, u kojemu je glavnu ulogu igrao njemački glumac Conrad Veidt (1893.-1943.), najpoznatiji po glavnoj ulozi u nijemom hororu *Kabinet doktora Caligarija* (1920) istoga redatelja. [200] Sporedni lik iz Gogoljeve komedije *Ženidba* (1842.). [201] Riječi naslovnog junaka Shakespeareove tragedije u Bogdanovićevom prijevodu glase: »Udari po vratima, na koja ludost uđe, a razum ode« (*Kralja Lear*, I., 4.). [202] Prema grč. *skatos*, izmet. [203] Pitanje Shakespeareova kralja Leara.

[204] Staljinov patronim (otčestvo), prema ocu Visarionu. [205] Stih iz Homerove *Odiseje*, u Maretićevom prijevodu (IX, 311). [206] *Sima Pandurović* (1883-1960), srpski modernistički pjesnik, pesimist, Matošev prijatelj. Stih iz njegove pjesme *Trag vremena* zapravo glasi: »Saranio sam svoju dobru dragu«. [207] *tête-à-tête* (franc.) – licem u lice, sučelice; nasamo, u četiri oka. [208] Shakespeare: *Otelo,* V, 2, u prijevodu Milana Bogdanovića. Naslovni junak u monologu kaže da plamen, ako ga ugasi, može opet zapaliti ako se predomisli, no ugasi li život Desdemoni, neće je više moći vratiti u život ako se predomisli, jer ne posjeduje Prometejev oganj. [209] *sangre* (španj.) – krv [210] Riječi Desdemone iz Shakespeareovog *Otela* (III, 4). [211] »Ridi, pagliaccio«, čuvena tenorska arija tragičnog klauna iz Leoncavallove verističke opere *Pagliacci* (1892); arija zapravo ima naslov *Vesti la giubba* (*Odjeni kostim*). [212] *au clair de lune* (franc.) – na mjesečini. Poznata francuska pučka pjesma iz 18. stoljeća. Također i poznata Debussyjeva klavirska kompozicija i Verlaineova pjesma. [213] Junak istoimene Tolstojeve novele. [214] *Ivan Iljič Možuhin* (1889.-1939.), ruski filmski glumac i režiser. Poslije Revolucije emigrirao u Francusku. Igrao veliki broj karakternih uloga, među kojima i Tolstojeva oca Sergija. [215] Tolstoj. [216] Izuzetno popularna opereta iz 1930. godine češko-austrijskog skladatelja Ralpha Benatzkog (1884-1957). [217] Iz povijesti su poznate tri podijele Poljske, iz 1772., 1793. i 1795. godine, kada su je dijelili Prusija, Rusija i Austrija. Nakon treće podjele Poljska je prestala postojati kao neovisna država. Četvrta podjela Poljske bila bi podjela iz rujna 1939. godine, kada su teritorij te države Paktom Ribbentrop-Molotov podijelili nacistička Njemačka i Staljinov Sovjetski Savez. [218] *Bardzo* na poljskome znači *vrlo*. [219] *Longinus Podbipięta*, vojskovođa iz povijesnog i patriotskog romana *Ognjem i mačem* (1884) poljskog književnika Henryka Sienkiewicza, koji je radnjom smješten u 17. stoljeće, u vrijeme borbi Poljsko-Litavske Unije i ukrajinskih kozaka (Zaporožaca). To je djelo prvi dio Sienkiewiczeve povijesne romaneskne trilogije koju čine još i romani *Potop* (1886) i *Gospodin Wołodyjowski* (1888). [220] Popularni šlager američke skladateljice Mabel Wayne (1890.-1978.), iz avanturističko-romantičnog filma *Ramona* iz 1928. godine, nastalog prema istoimenom romanu spisateljice Helen Hunt Jackson. [221] *Sigismund III. Vasa* (1566-1632), poljsko-litavski, kasnije i švedski kralj, središnja figura događaja koji prethode radnji Sienkiewiczevog romana *Potop*. [222] *Andrzej Kmicic*, poljski plemić, glavni junak Sienkiewiczevog romana *Potop*, drugog dijela trilogije u kojemu se priča o švedskoj invaziji Poljske u 17. stoljeću. [223] *Michał Wołodyjowski*, lik u prva dva i naslovni junak trećeg dijela spomenute Sienkiewiczeve romaneskne trilogije, u kojemu se opisuju poljske borbe s Turcima. [224] Latinski: »Vjerujem jer je apsurdno«, tj. vjerujem upravo zato jer je apsurdno; fraza ranokršćanskog pisca Tertulijana (oko 160. – oko 225. n. e.). [225] *Jan Skrzetuski*, fikcionalni junak iz romana

Ognjem i mačem. [226] Grad u središnjoj Poljskoj kraj kojega je poljska vojska pokrenula protuofenzivu i pružila žestoki otpor Nijemcima od 9. do 19. rujna 1939. godine (Bitka kod rijeke Bzura), ali je nakon početnih uspjeha poražena. [227] *Boleslav III. Krivousti* (1086-1138), poljski kralj, uspješno obranio zemlju od njemačke invazije 1109. godine. [228] Aluzija na belgijskog kralja Leopolda II. Kolonija Kongo bila je njegov privatni posjed i u njoj su počinjeni stravični zločini nad domaćim stanovništvom, u kojima su ubijeni ili osakaćeni milijuni ljudi. Zbog reakcije međunarodne javnosti, belgijska mu je vlada godine 1908. oduzela taj posjed i proglasila ga belgijskom kolonijom. [229] *Maurice Chevalier* (1888-1972), popularni francuski glumac i šansonjer. *Žirardi*-šešir je vrsta slamnatog šešira posebnog plosnatog oblika, nazvanog po popularnog austrijskom glumcu i pjevaču Alexanderu Girardiju (1850-1918); takav šešir bio je Chevalierov zaštitni znak. [230] Latinski: pokoj vječni daruj mu, Gospodine, i svjetlost vječna... [231] Kuhalo na špirit (prema imenu marke). [232] *Malj za vještice*, opširna, najpoznatija rasprava o vještvu i čarobnjaštvu iz 1487. godine, čiji su autori njemački dominikanci Heinrich Kramer i Jakob Sprenger. Sadrži upute za otkrivanje i progon vještica. [233] »Knjige imaju svoju sudbinu«. Izreka antičkog gramatičara Terencijana Maura iz II. st. n. e. [234] Tipovi tiskarskih slova (fontova). [235] Latinski: zdrav duh u zdravu tijelu. [236] Mali Larousseov ilustrirani leksikon. [237] Zastor Vlahe Bukovca (1855-1922) u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu, na kojemu je središnja figura Gundulić. [238] Dickensova božićna bajka *Cvrčak na ognjištu* iz 1845. godine. [239] Hamletove riječi nakon susreta s duhom oca, u petom prizoru prvog čina Shakespeareove tragedije, navedene prema prijevodu Milana Bogdanovića, kojima Hamlet odgovara na zadnje duhove riječi prije nego ovaj nestane (»Sad zbogom, zbogom, zbogom! Sjećaj me se!«). [240] Manneken Pis, skulptura dječaka koji mokri; simbol grada Bruxellesa. [241] »O cvrčku, pjevaj, noć je duga«; stih Maxa Dauthendeya (1867-1918), njemačkog pjesnika i slikara impresionista. [242] *unbedacht* (njem.) – nepromišljen, neočekivan [243] Grčki predsokratovski filozof Empedoklo (oko 490. – oko 430. pr. Kr.), utemeljitelj teorije o četiri osnovna elementa (vatra, voda, zemlja, zrak), prema Diogenu Laertiju umro je skočivši u krater Etne kako bi dokazao da je besmrtan i bog. [244] *dauphin* – titula francuskih prestolonasljednika. [245] Slobodno navedene riječi iz Nazorove pjesme *Šikara.* [246] Miguel de Cervantes, autor *Don Quijotea*, u pomorskoj bitki kod Lepanta 1571. godine izgubio je lijevu ruku. [247] Prema franc. skolastičkom filozofu *Jeanu Buridanu* (oko 1295. – oko 1358.), kojemu se pripisuje glasoviti filozofski paradoks uperen protiv koncepta moralnog determinizma i uvjetovanosti volje, o magarcu koji se ne može odlučiti između dvaju jednakih snopova sijena pa umire od gladi zbog svoje neodlučnosti. [248] Popularna opereta koju je skladao Srećko Felix Albini (1869.-1933.), o životu baruna

Franje Trenka (1711.-1749.). [249] Početni stih arije *Daleko m'e biser mora* iz Tijardovićeve operete *Mala Floramye*. [250] Početni stih Kranjčevićeve pjesme *Moj dom* (1897). [251] Stihovi iz Homerove *Odiseje* (IX. pj. stih 494 i 523). [252] Poeova pripovijetka *Zlatni kukac* (*The Gold-Bug*).

Metodički instrumentarij

dr. sc. Dean Duda

Odgovori na pitanja

- Razmotrite kako je prikazan grad u romanu? Što sve oblikuje njegov socijalni prostor? Zašto je modernitet tijesno vezan uz gradski prostor?

- Koje filozofske motive prepoznajete u romanu? U kojim se dijalozima i raspravama prepoznaju?

- Koje motive, autore i referencije iz baštine svjetske književnosti nalazite u romanu? Koje je njihovo značenje?

- Analizirajte pripadnike intelektualne novinarske družine kojoj pripada i Melkior Tresić. Kako komuniciraju, koje su teme njihovih razgovora i šala?

- Koja je funkcija gostionice u romanu? Ima li u njoj nešto karnevalsko?

- Usporedite intelektualni socijalni krug s onim iz kasarne. Koje biste značajke pridali svakom od njih?

- Kako se motiv straha oblikuje u romanu?
- Kakav je Melkiorov odnos prema vlastitom tijelu?
- Tko zastupa ideju »preventivne dehumanizacije« i što bi ona trebala značiti?
- Kakav je Melkiorov odnos prema Enki?
- Koja je uloga Vivijane u svijetu romana?
- Analizirajte lik Uga.
- Kako je Maestro objasnio svoje samoubojstvo i kako ga je izvršio? Koje je značenje toga čina?
- Koja je funkcija ATME u romanu? Kako ga doživljava Melkior?
- Može li se roman tumačiti kao katastrofična vizija naše civilizacije?
- Kako razumijete završnu scenu u romanu? U čemu se sastoji njezina simbolika?
- Tko pripovijeda roman? Kojim se tehnikama služi? Po čemu je pripovijedanje modernističko?

Poticaji za daljnji rad

1. Antun Vrdoljak snimio je 1982. prema ovom Marinkovićevu romanu istoimeni film, s Franom Lasićem u ulozi Melkiora. Prema filmu je napravljena i televizijska serija u pet jednosatnih epizoda. Prizore iz filma potražite na YouTubeu.

2. Isti je režiser prema motivima Marinkovićeve zbirke novela *Ruke* snimio 1988. godine televizijsku seriju *Zagrljaj* u pet epizoda, a zatim je iz istog materijala napravio film *Karneval, anđeo i prah* (1990.). I to možete naći na internetu.

3. Potražite knjigu Morane Čale *Oko Kiklopa* (Sveučilišna naklada, Zagreb 2005.), iznimno temeljitu i cjelovitu studiju ovom o Marinkovićevu romanu.

4. Pročitajte Marinkovićevu *Zajedničku kupku* ili *Never more,* i usporedite ih s *Kiklopom*.

5. Književni sajam *Sa(n)jam knjige u Istri* (http://www.sanjamknjige.hr) dodjeljuje svake godine nagradu »Kiklop«. Istražite kojim su piscima, prevoditeljima, ilustratorima, nakladnicima itd. dosad pripale.

6. U HNK Zagreb godine 1976. *Kiklopa* je za scenu adaptirao i iznimno hvaljenu predstavu režirao Kosta

Spaić. Snimka te predstave i sada se povremeno emitira na HTV-u, pa je svakako pogledajte bude li prilike.

Članak objavljen u povodu 40. godišnjice te izvedbe, s jednom fotografijom iz predstave: http://fama.com.hr/kiklop-40-godina-poslije/

7. Video isječci iz Spaićeve postave *Kiklopa* iz 1976. uključeni su u dokumentarni film *Glumački portret: Ivo Serdar* Ive Štivčića. Serdar je u predstavi igrao Cvikera.

   https://www.youtube.com/watch?v=SIPts_OZ4Ew

8. Drama *Glorija* postavljena je 2013. godine u Londonu.

   Najava te predstave i više informacija dostupno je na ovoj poveznici: https://www.youtube.com/watch?v=eCWfHZ2gaIo

9. Najava recentnije izvedbe *Glorije*, one u HNK Pula 2012. godine u režiji Damira Zlatara Freya, može se pogledati na ovoj poveznici:

   https://www.youtube.com/watch?v=LJIIeUchI_g

Rječnik

A

Abélard, Petar (1079.-1142.) – francuski skolastički filozof i teolog, poznat po ljubavi prema Héloizi (Eloizi), koja je završila tragično, a koju je opisao u autobiografskom djelu *Povijest nevolja*

abonirati se (franc.) – pretplatiti se; *abonman* – pretplata

About, Edmond (1825-1885.) – francuski književnik i novinar, antiklerikalist i liberal; *Nos jednog bilježnika* njegov je farsični roman iz 1862.

Absalom (Abšalom) – treći sin kralja Davida, digao bunu protiv oca, ubijen u bijegu pošto mu se kosa zaplela u grane stabla

ad hoc (lat) – zbog toga, posebno u tu svrhu

Adler, Alfred (1870-1937.) – austrijski psihijatar i psiholog, utemeljitelj škole individualne psihologije, jedan od najznačajnijih psihologa 20. stoljeća; ključni pojam njegove psihologije je kompleks manje vrijednosti

afionski (tur.), opijumski (*afion* – sirovi opijum)

akcident (lat.) – u filozofiji: nebitno, slučajno, sporedno svojstvo nekog predmeta; nesreća

alambik (ar.) – naprava za destilaciju alkohola

à la Pompadour – poput (na način) Pompadour, kićen, kičast; v. ***Pompadurka***

alkaloid (ar.-lat.) – prirodni kemijski spojevi koji sadrže

dušik, alkaloidi su aktivna supstanca mnogih droga i opojnih sredstava, npr. morfin, kokain, efedrin, nikotin, kofein

amateur (franc.) – ljubitelj; amater

Ana – židovski veliki svećenik, tast Kaife koji je sudio Isusu

anahoret (grč.) – isposnik, pustinjak, čovjek koji živi u potpunoj usamljenosti

Anakreont – grčki pjesnik iz VI. st. pr. Krista, rodom iz Teosa u Joniji; pjeva o životnom veselju, slavi vino i ljubav

Anaksagora (499.-428. pr. Kr.) – starogrčki filozof, matematičar i astronom

angelus (lat.) – molitva uz jutarnja i večernja zvona (»Anđeo gospodnji navijestio Mariji...«)

Anschluss (njem.) – pripojenje; Hitlerov termin za nasilnu okupaciju Austrije 1938. godine

ante, aput... (lat.) – đaci su nekad u obliku stihova pamtili pravila latinske gramatike. Tako su i prijedlozi s akuzativom imali svoju pjesmicu: »Ante, apud, ad, adversum...«; ovdje iskrivljeno

antejski (grč.) – vjeran zemlji; Antej je starogrčki mitski div, sin Geje, nepobjediv u borbi dokle god se doticao Zemlje, svoje matere (pobijedio ga je Heraklo, koji ga je podigao uvis i tako, odalečenog od zemlje, zadavio)

antropofag (grč.) – ljudožder

antropoidan (grč.) – čovjekolik

apage (grč.) – odstupi, odlazi

Apatin – grad i luka na Dunavu u Bačkoj (Vojvodina, Srbija)

apostata (grč.) – otpadnik

apoteoza (grč.) – obožavanje, proglašavanje božanstvom, uzdizanje nekog čovjeka među bogove; završni, skupni prizor nekoga kazališnog komada, opere i sl.

à propos (franc.) – u pogledu, što se tiče, u vezi toga

araukarija (lat.) – veliko crnogorično drvo koje raste Južnoj Americi, Australiji i tihooceanskim otocima, naziv prema pokrajini Arauco u Čileu

arcidrolja (grč. *arhi* – prvi, glavni, viši) – glavna drolja, drolja nad droljama

Areca catechu – areka, vrsta palme iz tropske Azije

arielski – kao Ariel, uzvišen, dobronamjeran; *Ariel* (Arijel) je kod Židova anđeo voda i vjetrova; u književnosti u književnosti (Shakespeareova *Oluja*, Goetheov *Faust*) dobri zračni duh

Arinoe – grčko žensko ime

arza (grč.) – istaknuti ili jači dio stiha ili stope, suprotno od *teze*; dizanje noge u plesu ili ruke u dirigiranju nakon udara

asketonanije (grč.-hebr.) – asket koji onanira

asklepijad (grč.) – potomak Asklepija, starogrčkog boga liječništva, liječnik

Asklepije – starogrčki bog liječništva (rimski Eskulap)

astenija (grč.) – opća tjelesna slabost, malaksalost; tjelesna konstitucija koju karakterizira mršavost i uski prsni koš

astralan (lat.) – zvjezdani

Atlee, Clement (1883.-1967.) – britanski državnik, vođa

laburista, nakon rata premijer od 1945. do 1951.; u vrijeme rata u Churchillovoj vladi nacionalnog jedinstva zamjenik premijera; u vrijeme Prvog svjetskog rata dobio čin majora, pa su ga zvali »major Atlee«

atma, atman (sanskr. *dah*) – jedan od temeljnih pojmova indijske filozofije, individualna svijest, neprolazno ja, subjekt, besmrtna duša, unutrašnje bivstvo, nositelj karme; individualna manifestacija *brahmana*, duše svijeta, svebića, božanskog jedinstva svijeta

aurist (lat.) – liječnik specijalist za bolesti uha; otolog

autodafé (španj.) – »čin vjere«, ceremonija izricanja i izvršenja presude inkvizicije; spaljivanje heretika i njihovih knjiga

autofagija (grč.) – jedenje sama sebe

B

bacon (engl.) – slanina, šunka

Bakho – starogrčki i starorimski bog vina i veselja (Dioniz)

Baraban – Baraba, razbojnik oslobođen umjesto Isusa

Barbara (lat.) – u logici, prvi način (modus) prve silogističke figure; klasični primjer kategoričkog silogizma

Batrahomiomahija – *Boj žaba i miševa*, starogrčki spjev, parodija *Ilijade*, nepoznatog autora i vremena nastanka (pripisivao se Homeru)

bazilisk (grč.) bazilisk, zmijski kralj, mitska životinja, složena od žabe, zmije i pijetla s krunom na glavi, koja riga vatru i ubija pogledom; također i vrsta američkog guštera

belesprizam – prema franc. *bel-esprit*, »lijep duh« (njem. *Schöngeist*), obrazovan čovjek sa smislom za umjetnost i književnost; duhovit čovjek

Berezina – rijeka u Bjelorusiji; za Napoleonova povlačenja iz Rusije 1812. godine na obalama Berezine vodila se bitka u kojoj su Francuzi pretrpjeli teške gubitke

Bergson, Henri (1859.-1941.) – francuski filozof, tvorac filozofije života (pojam *élan vital*, životni elan), protivnik pozitivizma; zastupao tezu da su intuicija i neposredno iskustvo važniji od intelekta u spoznaji; dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1927.

betel – vrst papra; u Indiji i u jugoistočnoj Aziji betelovo lišće upotrebljavaju za žvakanje jer izaziva lagani osjećaj ugode slično duhanu (lat. *Piper betle*)

biped (lat.) – dvonožac

Bismarck – njemački bojni brod nazvan po Ottu Bismarcku (1815.-1898.), »željeznom kancelaru«, tvorcu moderne njemačke države; brod je 27. svibnja 1940. potopljen zapadno od Bresta

Bižmark – v. ***Bismarck***

blaziran (franc.) – ravnodušan, neosjetljiv, umišljen, napuhnut

Boucher, François (1703-1770) – jedan od najpoznatijih slikara francuskog rokokoa, majstor galantnog slikarstva, omiljeni i pomodni slikar aristokracije, autor je dekoracija dvoraca kao što su Versailles, Fontainebleau, Marly, Bellevue; na slikama često prikazuje gole ženske likove

bramanizam (*brahmanizam*) – religija starih Indijaca nastala u 10-9. st. pr. Kr.; iz nje se razvio hinduizam;

najstariji njegov oblik zasniva se na tekstovima *Veda*

Bramaputra (Brahmaputra) – rijeka u Aziji, na ušću se spaja s Gangesom; Maestro riječ koristi šaljivo

brevijar (lat.) – molitvenik; priručnik, zbornik

Bucefal (Bukefal) – najmiliji konj Aleksandra Makedonskog; bojao se svoje sjene i teško ga je bilo uzjahati

Buharin, Nikolaj Ivanovič (1888.-1938.) – jedan od vodećih sovjetskih revolucionara i političara, marksistički teoretičar i publicist; likvidiran u staljinističkim čistkama

buona sera (tal.) – dobra večer

Buonaparte, Carlo (1746.-1785.) – korzikanski odvjetnik, otac Napoleonov

Burjaci – Burjati, mongolski narod koji živi oko Bajkalskog jezera u Sibiru

Burroughs, Edgard Rice (1875.-1950.) – američki književnik, tvorac Tarzana

buzorant (tal.) – stariji pogrdni naziv za homoseksualca

C

centimos (španj.) – stoti dio španjolske pesete

cezura (lat.) – usjek, rez; prekid, stanka u stihu

chaise-longue (franc.) – tapetirana počivaljka, ležaljka

charleston (engl.) – društveni ples podrijetlom iz Charlestona u Americi, popularan 1920-tih godina

Christian – suparnik Cyranov u nadmetanju za naklonost

Roxane

cicerone (tal.) – turistički vodič; preneseno: nametljivac, dosadnjaković

Cinna, Lucije Kornelije (ubijen 84. pr. Kr.) – konzul, jedan od najmoćnijih rimskih političara svoga doba, protivnik Sulin, saveznik Marijev; pod krinkom demokracije zaveo je samovladu; ubijen u vojničkoj pobuni

cocotte (franc.) – koka; kokota

colitis (grč.) – kolitis, upala debelog crijeva

Colleoni, Bartolomeo (1400.-1475.) – mletački kondotijer (vojnik plaćenik), kasnije zapovjednik mletačke vojske; nakon smrti podignut mu je u Veneciji poznati monumentalni konjanički spomenik, rad Andrea Verrocchija

conclusio (lat.) – zaključak

conto (tal.) – račun

Cordelija – kći kralja Leara iz istoimene Shakespeareove tragedije, koja je jedina iskreno voljela svog oca

courvoisier (franc.) – vrsta francuskog konjaka

covercoat (engl.) – engleska glatka vunena tkanina

Cyrano dé Bergerac (1619.-1655.) – francuski prozni i dramski pisac; njegov »nosati« lik ovjekovječen je u istoimenoj popularnoj neoromantičarskoj tragikomediji Edmonda Rostanda iz 1897. godine

Cythèra – francuski oblik naziva grčkog otoka Kitera, legendarnog zavičaja Afrodite (Venere); simbol nedokučivih čežnja

Č

čakšire (tur.) – hlače

Ć

ćulbastija (tur.) – meso od rebara pečeno na žaru, kotlet

D

Danton, Georges-Jacques (1759-1794) – jedan od najutjecajnijih vođa francuske revolucije u početnoj fazi; giljotiniran po Robespierreovu nalogu

dauphin (franc.) – titula francuskih prestolonasljednika

Davos – grad u Švicarskoj, zbog velike nadmorske visine lječilište od plućnih bolesti i mondeno odmaralište

De profundis (lat.) – Početak pogrebnog psalma: »Iz dubine vapio sam k tebi, Gospode«.

Delfi – starogrčko proročište u kojem je proricala Pitija; ***delfijski*** – zagonetan, tajanstven, tajnovit

demiurg (grč.), graditelj svijeta, stvoritelj; bog kod Platona

deputat (lat.-rus.) zastupnik, predstavnik

dereglija (mađ.) – skela, splav

dinderlica (njem.) – *dimdl,* tirolska ženska haljina

ditiramb (grč.) – starogrčka lirska pjesma u slavu boga Bakha (Dioniza); hvalospjev; lirska pjesma nadahnuta čulnim užicima

divertisman (franc) – baletni umetak u operu ili kazališnoj

predstavi; kraća zabavna arija ili kompozicija

dragoner – polupojas na stražnjem dijelu odore ili kaputa; naziv je dobio prema uniformi *dragona* ili *draguna*, vojnika u konjici

dromedar (grč.) – jednogrba, arapska deva

Dulcinea – Don Quijoteova draga

Đ

đilkoš (mađ.) – obijestan mladić, vjetrogonja, kicoš, zavodnik

E

éloge (franc.) – pohvalni govor; pohvala

empire (franc.), stil u Francuskoj na početku 19. stoljeća, u doba Napoleona, karakterizira ga raskošnost i kićenost

endokrinolog (grč.) – specijalist za žlijezde s unutrašnjim lučenjem

Eol – starogrčki bog vjetra

Epikur (341-270. pr. Kr.) – filozof iz helenističkog razdoblja, čije etičko učenje zagovara uživanje kao najveću vrijednost

Erazmo Rotterdamski (*Erasmus Desiderius*, 1466.-1536.), nizozemski književnik, filozof i filolog, jedan vodećih predstavnika europskog humanizma; najpoznatiji po Pohvali ludosti, satiri na ondašnje duhovne, crkvene i društvene prilike

eremit (grč.) – pustinjak, isposnik, redovnik koji se povlači u potpunu osamu i živi u špilji

Eskulap – rimsko ime starogrčkog boga liječništva Asklepija

F

falički (grč.) – koji se odnosi na falos, muški spolni ud

fater (njem.) – otac

fatum (lat) – sudbina, kob

femina (lat.) – žena, ženska

fiancée (franc.) – zaručnica

fifty-fifty (engl.) – pedeset-pedeset, pola-pola

filistar – malograđanin, uskogrudan čovjek (prema *Filistri* – Filistejci, biblijski narod)

Francesca – Francesca da Rimini, lik iz Danteova *Pakla*, talijanska plemkinja koju je ubio muž zbog preljuba s njegovim bratom Paolom

Frau (njem.) – gospođa, žena

Fräulein (njem.) – gospođica

ftiziolog (grč.) – specijalist za plućne bolesti

G

Garbo, Greta (1906.-1990.) – švedska glumica, holivudska zvijezda, jedna od najvećih filmskih glumica svih vremena

Gargantua – div iz romana *Gargantua i Pantagruel*

francuskog pisca Françoisa Rebelaisa (oko 1494.-1553.); gorostas i proždrljivac

gastrolatrija (grč.) – kovanica: služenje želucu, proždrljivost

Gattamelata, Erasmo (1370.-1443.) – mletački kondotijer (vojnik plaćenik) vojskovođa, poznat najviše po brončanom konjaničkom Donatellovu kipu u Padovi

gaucho (šp.) – čuvar goveda (u Argentini)

Geneza (grč.) – Knjiga postanka, Prva knjiga Mojsijeva u Starom zavjetu

George V. (*HMS King George V*) – britanski bojni brod; tijekom Drugog svjetskog rata sudjelovao u akcijama u Sjevernom moru, Atlantiku i na Mediteranu, te krajem rata na Pacifiku, nije potopljen; dobio ime po engleskom kralju Georgeu V., ocu Georgea VI. koji je vladao u doba rata

gerontologija (grč.) – znanost koja se bavi proučavanjem psiholoških, zdravstvenih i socijalnih problema starenja

gnostički (grč.) – koji se odnosi na ***gnostike*** (v.) i gnosticizam

gnostik (grč.) – pristaša *gnosticizma*, ranokršćanskog religijsko-filozofskog učenja koje se temelji na dualizmu, nepomirljivoj opreci između duha i materije, i prema kojemu samo *gnoza*, unutrašnja samospoznaja dovodi do spoznaje Boga; službena Crkva proglasila je to učenje herezom

Golem – prema židovskoj legendi, čovjek od gline kojega je 1580. godine izradio praški rabin Levi ben Bezabel (Löw) i udahnuo mu dušu; često se javlja u književnosti i uzor je likovima kao što su Goetheov *homunculus* iz *Fausta* ili

Frankestein

Gotama *(Gautama)* – »onaj koji je postigao svoj cilj«; jedno od imena Budhe

grand mother (engl.) – baka

grenadir (franc.) – vojnik koji baca granate, bombaš; elitni vojnik

Guillaume du Cabstaing – *Guillem de Cabestaing, de Cabestany* ili *de Cabestan,* katalonski trubadur čije je srce ljubomorni muž servirao njegovoj dami Margueriti de Roussillon (oko 1180.); slučaj navodi Stendhal u svojoj knjizi *O ljubavi*.

gurmandizija (franc.) – sladokustvo, gurmanstvo

guten Morgen (njem.) – dobro jutro

guten Tag (njem.) – dobar dan

H

Habarovsk – grad na ruskom Dalekom istoku, luka na rijeci Amur

hamandeggs (engl.) – pržena šunka s jajima

harašo (rus.) – dobro, u redu

Heloisa – lijepa i visokoobrazovana nećakinja pariškog kanonika Fulberta, tajno vjenčana žena Abélardova, koja je, pošto su je njezini rođaci odvojili od njega i njega kastrirali, otišla u samostan; v. ***Abélard***

hermafrodit (grč.) – dvospolac

Hermes – starogrčki glasnik bogova, bog putovanja i trgovine, zaštitnik putnika (rimski Merkur)

hetera (grč.) – starogrčka obrazovana kurtizana

hidalgo (španj.) – vitez; pripadnik nižeg plemstva

hidrokefalni (grč.) – vodenoglavi, vodoglavac; *hidrocefalus* je abnormalno sakupljanje moždane tekućine (likvora)

highlandski – pridjev prema *Highlands*, planinski kraj sjeverne Škotske

hilus (lat.) – mjesto na organu kroz koji ulaze arterije i izlaze krvne i limfne žile i živci i kanali koji su u njegovoj funkciji; cjevaste tvorbe kao što su mokraćovod i bronhi

hipohondar (grč.) – umišljeni bolesnik

homeomerije (grč.) – nepromjenljive i neuništive, ali beskonačno djeljive iskonske čestice od kojih je, po starogrčkom filozofu Anaksagori, sagrađena sva priroda

Horacije – lik iz Shakespeareova *Hamleta*

Hotel-Pimodan – palača markiza Pimodana, u središtu Pariza, početkom 19. st. sastajalište poklonika umjetnosti

Hume, David (1711-1776.) – engleski filozof, empirist, skeptik

hvoja – grana; ***hvojica*** – grančica

I

ide (lat.) – u starom rimu petnaesti ili trinaesti dan u mjesecu prema kojem su se računali ostali dani; ***Ide martovske*** – 15. ožujka 44. pr. Kr., dan kada je ubijen Gaj Julije Cezar u Senatu

iluminirano stanje – pripitost, pijano stanje

impromptu (franc.) – improvizirana predstava, improvizacija

in flagranti (lat.) – na djelu

inkantacija (lat.) – zaklinjanje, zazivanje, čaranje, čarolija

insektivori (lat.) – kukcožderi

insolventan (lat.) – nesposoban za plaćanje

inzultirati (lat.) – napasti, vrijeđati

item (lat.) – također, isto tako; zatim, nadalje

Izolda – junakinja stare keltske priče; u nju se, pod djelovanjem ljubavnog napitka, zaljubio Tristan

izvoščik (rus.) – kočijaš

J

jakobinac (franc.) – pripadnik radikalne stranke u vrijeme francuske revolucije (1789-1794) pod vodstvom Robespierrea; krajnji revolucionar

junkerski (njem.) – pridjev prema *junker,* plemić-zemljoposjednik, sitni plemić u Pruskoj; sinonim za germansku nadutost

K

kaboten (franc. *cabotin*) – putujući glumac, komedijaš

kadaver (lat.) – leš, truplo

Kaifa – veliki židovski svećenik koji vodio suđenje Isusu

kakadu (malaj.) – vrsta papige

Kaliban – nakaza iz Shakespeareove *Oluje*

Kalimegdan – Kalemegdan, park uz tvrđavu središtu Beograda

Kalipso – nimfa kod koje je, na otoku Ogigiji, Odisej proboravio sedam godina

Kamenjev, Lev Borisovič (1883.-1936.) – sovjetski boljševički političar, jedan od vođa revolucije, vodio pregovore s Nijemcima za mir u Brest-Litovsku (1918.); pogubljen u staljinističkim čistkama

Kant, Immanuel (1724.-1804.) – glasoviti njemački filozof, jedan od najznačajnijih predstavnika klasičnog njemačkog idealizma

kantilena (tal.) – pjesma s melodijskim napjevom, pijevna melodija lirskog karaktera, pjevačka melodija u većim glazbenim djelima

Kapošvar – Kaposvár, grad u jugozapadnoj Mađarskoj

kataleptički (grč.) – pridjev prema *katalepsija*, ukočenost mišića kao znak duševnog poremećaja, obamrlost

kategorički imperativ (grč.-lat.) – u Kantovoj filozofiji najviši, apsolutni etički zakon; formulira ga ovako: »Radi tako da maksima tvoje volje uvijek može vrijediti ujedno kao načelo općega zakonodavstva«

kauzalist (lat.) – pristaša kauzalnosti u filozofiji, sveopćeg prožimanja svih pojava po načelu uzroka i posljedice (Aristotel, skolastičari i dr.)

kazuist (prema lat. *casus* – slučaj) – pristaša *kazuistike*, nauka u stoičkoj i skolastičkoj etici o odlučivanju u određenim životnim situacijama i upute za pravilno odlučivanje; u pravu metoda istraživanja ili izlaganja

utemeljena na stvarnim, konkretnim primjerima

kazuistički – način istraživanja ograničen samo na pojedinačne slučajeve, kontradiktorne općim načelima (usp. ***kazuist***)

kelna – imitacija pravilnog izgovora njemačke riječi *Kellner*, konobar

Kepler, Johannes (1571-1630.) – njemački astronom i matematičar, sljedbenik Kopernikov, najpoznatiji po »Keplerovim zakonima« o kretanju planeta

kibernetika (grč.) – znanost o općim zakonitostima procesa upravljanja, reguliranja, dobivanja, pohranjivanja, pretvorbe i prijenosa informacija u sustavima neovisno o njihovoj prirodi, u živim organizmima i strojevima, uz primjenu računala; ovdje se radi o anakronizmu jer je termin *kibernetika* američki matematičar Norbert Wiener skovao tek 1948. godine, dakle nakon vremena radnje Marinkovićevog romana

kinički (grč.) – cinički; ovdje se koristi izvorni grčki izgovor zbog istozvučnog hrvatskog glagola *kiniti*

Kipling, Rudyard (1865.-1936.) – engleski književnik, autor *Knjige o džungli*; dobitnik Nobelove nagrade 1907. godine

kiromant (grč.) – čovjek koji se bavi ***kiromantijom*** (v.)

kiromantija (grč.) – gatanje, čitanje sudbine iz dlana

kitajski – kineski

kloaka (lat.) – u starom Rimu kanal za odvođenje nečistoće; preneseno: nemoralna sredina, gadarija, prljavština

Koch, Robert (1834.-1910.) – njemački znanstvenik, utemeljitelj bakteriologije, otkrio bacile tuberkuloze, kolere i dr., dobitnik Nobelove nagrade 1905.

koloratura (tal.) – kod solističkog pjevanja ukrašavanje vokalne melodijske linije raznovrsnim ukrasima i figurama

kondicionalno (lat.) – uvjetno

kongregacija (lat.) – u Katoličkoj crkvi, udruga slična crkvenim redovima od kojih se razlikuje time što njezini članovi ne polažu svečane zavjete, svrha im je apostolat, odgoj i karitativno djelovanje; više samostojnih samostana istog reda; u Rimskoj kuriji, stalni skup ili vijeće kojemu su na čelu kardinali, a bavi se određenim poslovima Crkve

kontemplativna monada (lat.-grč.) – misaona jedinka (v. ***monada***)

konventualski (lat.) – samostanski

kopjejka (rus.) – ruski sitni novac, stoti dio rublja

kopra (port.) – jezgra kokosovih oraha sušenih na suncu, sirovina za izradu biljnih masti

kornejevski – pridjev prema francuskom dramatičaru Pierreu Corneilleu (1606.-1684.); junaci njegovih tragedija su heroji pokretani snažnom voljom i čvrstim načelima, ocrtani tako da kod publike izazovu divljenje, a ne sažaljenje kao u antičkoj tragediji

koturne (grč.) – u starogrčkom kazalištu bile specijalne cipele koje je obuvao glumac u tragediji kako bi u golemu prostoru antičkoga kazališta, na otvorenu, izgledao viši i impozantniji; uveo ih je Eshil

kozmonautika (grč.) – astronautika, znanost o svemirskim letovima

Krakatau – vulkan u Indoneziji koji je katastrofalno eruptirao 1883. godine; ovdje eufemizam za stražnjicu

Krezo – Krez, posljednji kralj Lidije (560-546. pr. Kr.), poznat po basnoslovnom bogatstvu; pobijedio ga perzijski car Kir, koji ga je najprije osudio na lomaču; prema Herodotu, Krez je na lomači ponavljao ime atenskog mudraca Solona, a kad ga je Kir pitao zašto, Krez mu je odgovorio da ga je upravo Solon upozoravao na promjenjivost sreće dok je bio moćan; dirnuti ga je Kir, shvativši da se ta mudrost može odnositi i na njega, poštedio i uzeo za svog osobnog savjetnika

Krupp – veliki njemački industrijski koncern, proizvođači oružja, podržavali militarizam i nacizam

kukuta (lat.) – otrovna biljka iz porodice štitarki; Sokrat je osuđen na samoubojstvo otrovom te biljke

kurtaža (franc.) – nagrada, mito

kvartina (lat.) – strofa od četiri stiha

kvintesencija (lat.) – bit, jezgra neke stvari ili pojma

L

lari – starorimski kućni duhovi, dobre duše predaka (v. ***penati***)

laterna (lat.) – svjetiljka

Leopardi, Giacomo (1798.-1837) – talijanski pjesnik, filozof i filolog, jedan od najistaknutiji pjesnika talijanskog i europskog romantizma; pjesnik pesimizma, razočaranja i boli; jedan od najradikalnijih mislilaca svoga doba, sljedbenik prosvjetiteljstva i racionalizma

Lepant – luka u Grčkoj na ulazu u Korintski zaljev, gdje je 7. listopada 1571. godine flota Svete lige (savez pape Pija V., Španjolske, Venecije i Genove, pod vodstvom don Juana od Austrije) teško porazila nadmoćno Osmanlijsko brodovlje pod vodstvom Ali-paše

leprozno (grč.) – gubavo

libidolog (lat.) – proučavatelj libida, strasti (kovanica)

Liebig, Justus von (1803.-1873.) – veliki njemački kemičar, utemeljitelj organske kemije, otkrio umjetna gnojiva

Liszt, Franz (1811.-1886.) – slavni mađarski pijanist i skladatelj

lornjon (franc.) – sklopive naočale s drškom (ne drže se stalno na očima nego se upotrebljavaju samo kad ustreba)

Louis (Luj) XIV. (1638.-1715.) – francuski kralj, zvan »Kralj Sunce«

lues (lat.) – sifilis

Lunačarski, Anatol Vasiljevič (1875.-1933.) – sovjetski političar, književnik i teoretičar književnosti vrlo utjecajan 1920-tih godina; nije bio rigidni pristaša angažirane književnosti, nego dopušta i avangardnu književnost i druge stilove

lupanarij (lat.) – lupanar, javna kuća, bordel

M

Maar – reklamna agencija koju je 1931. godine osnovao Zvonko Maar; projicirala je reklamne filmove na Trgu bana Jelačića

Mac Adam – škotski inženjer i graditelj *John Loudon McAdam* (1756.-1836.), izumitelj načina gradnje ceste s pomoću nabijena pijeska, tucanika i vezivnog sredstva u više slojeva, koji je po njemu prozvan *makadam*

maestozan (tal.) – uzvišen, veličanstven

Makšimilijan – Maksimilijan I. (1832.-1867), austrijski nadvojvoda i meksički car od 1864. godine; mlađi brat Franje Josipa I.; strijeljali su ga meksički revolucionari pod vodstvom predsjednika Benita Juáreza

Marat, Jean Paul (1743.-1793.) – francuski političar, liječnik i prirodoslovac švicarskog porijekla, jedan od vođa francuske revolucije (jakobinaca, sankilota), zahtijevao je smrt kralja; i sam je pao kao žrtva atentata, ubila ga je u kadi Charlotte Corday

marifetluk (tur.) – lukavština, šala, psina; prijevara, podvala

Marija Antoaneta (1755-1793.) – francuska kraljica, kći austrijske carice Marije Terezije, žena francuskog kralja Luja XVI., poznata po riječima »neka jedu kolače«; giljotinirana zajedno sa svojim svrgnutim suprugom tijekom Francuske revolucije

Marija Terezija (1717.-1780.) – austrijska nadvojvotkinja, njemačko-rimska carica i hrvatsko-ugarska kraljica; majka careva Josipa II., Leopolda i francuske kraljice Marije Antoanete

Marko Antonije (oko 82. – 30. pr. Kr.) – rimski vojskovođa, oženio se Kleopatrom; Oktavijan, budući car August, ga je porazio u pomorskoj bitki kod Akcija; izvršio samoubojstvo

marauisette, markizet (franc.) – vrsta prozirne svilene tkanine

martiromanija (grč.) – uživanje u mučenju, mučeništvu

Mata Hari (pravo ime *Margaretha Geertruida Zelle*, 1876.-1917.) – nizozemska plesačica, kurtizana i njemačka špijunka; strijeljana u Parizu

Mefistofel – Mefisto, Mefistofeles, zao duh iz židovsko-kršćanske mitologije, pratilac Faustov

memento (lat.) – sjeti se, pamti; sjećanje, opomena

Menjuhin (Menuhin), Yehudi (1916.-1999.) – slavni američki violinski virtuoz i dirigent

merde (franc.) – govno, sranje; blaga psovka

meritum (lat,) – srž, bit

Merkur – glasnik bogova, bog putovanja i trgovine, zaštitnik putnika (grč. Hermes)

metamorfoza (grč.) – preobrazba, promjena oblika

metempsihički (grč.) – pridjev prema *metempsihoza*, vjerovanje u selidbu duše nakon smrti; karakteristično za religije i filozofije Istoka

mezalijansa (franc.) – brak između osoba različitog društvenog položaja, podrijetla ili imetka; nepriličan brak

mikado (jap.) – japanski car

minej (grč.) – crkvena knjiga kod pravoslavnih koja sadrži živote svetaca i molitve za svaki dan u mjesecu; mjesecoslov

Misirci (tur.) – stanovnici Misira, Egipta

mistagogički (grč.) – upućen u vjerske tajne, misterije,

magiju

Mitridat – helenistički oblik iranskog imena izvedenog od boga Mitre; ime više partskih, pontskih i drugih kraljeva

mon ami (franc.) – moj prijatelju

mon Dieu (franc.) – moj Bože

monada (grč.) – ključni pojam Leibnizove filozofije, metafizička nedjeljiva jedinica, nedjeljivo biće, subjekt doživljajnih stanja

monsieur (franc.) – gospodin

monstranca (lat.) – zlatna ili pozlaćena ukrašena posuda u kojoj se pokazuje hostija, pokaznica

Monte Cassino – čuveni benediktinski samostan u južnoj Italiji, osnovao ju je sv. Benedikt 529. godine; jedno od duhovnih središta srednjevjekovne Europe

Montezuma II. (oko 1446. – 1520.) – posljednji aztečki vladar,

morganatski (lat.) – u feudalnom pravu neravnopravan brak, brak osobe koja pripada vladarskom domu s osobom iz nevladarske obitelji; naziv dolazi od *morganatika*, jutarnji dar kojega je primala mladenka od mladoženje nakon prve bračne noći; kasnije isto što i ***mezalijansa*** (v.)

musje (franc. *monsieur*) – gospodin

N

nimfe (grč.), u starogrčkoj mitologiji boginje drugog reda; lijepa djevojka, krasotica

nitrat (grč.) – dušikova sol

noumen, noumenon (grč.) – svijest, mišljenje; u Kantovoj dualističkoj filozofiji »stvar po sebi« koja se može spoznati samo razumom; suprotno od *fenomen,* koji spada u svijet pojava i subjektivnu svijest; granica mogućnosti spoznavanja

O

Ogigija – otok u *Odiseji* na kojem je Odisej proveo sedam godina s nimfom Kalipso

olfaktoran (grč.) – nosni, njušni

opica – majmunica

ordonanc (franc.) – vojnik dodijeljen zapovjedniku ili štabu za prenošenje službenih naređenja, za obavljanje sitnijih pomoćnih kancelarijskih i drugih poslova

oremus (lat.) – pomolimo se

Orest – sin mikenskoga kralja Agamemnona; ubio majku Klitemestru i očuha Egista; u Tauridi oslobodio sestru Ifigeniju; motiv u obradili Eshilovim, Sofoklovim i Euripidovim tragedijama

Origen (185.-254. n. e.) – ranokršćanski filozof, teolog i isposnik, vrlo plodan i utjecajan pisac, povezuje kršćanstvo s idealističkim naukom neoplatonika; umro kao mučenik

ornitološki (grč.) – pridjev prema *ornitologija*, znanost o pticama

otoist (grč.) – kovanica prema oto, uho; »ušnik«, koji pripada ušnoj sekti

P

pampa (španj.) – južnoamerička prerija, prostrana travnata ravnica

Pampeluna – Pamplona (baskijski: *Iruña*), grad na sjeveru Španjolske, glavni grad pokrajine Navarra

Pan – u starogrčkoj mitologiji bog šuma

pantagruelski – pridjev prema Pantagruel, lik iz romana *Gargantua i Pantagruel* francuskog pisca Françoisa Rebelaisa (oko 1494.-1553.); sin diva Gargantue; proždrljivac i uživalac života

pantogaf (grč.) – svežder

pappagallo (tal.) – papiga

Paracelsus (1493.-1541.) – švicarsko-njemački liječnik, alkemičar i filozof

pardieu (franc.) – zaboga

Parizlija – Parižanin

Parnas – visoka planina u Fokidi u središnjoj Grčkoj, boravište Apolonovo, okupljalište Muza

Parsifal – srednjovjekovni legendarni junak, jedan od vitezova Okruglog stola kralja Artura, idealni vitez koji se posvetio potrazi za svetim gralom

partenogenetski (grč.) – pridjev prema *partenogeneza*, oblik razmnožavanja kod kojega se nova jedinka razvija iz neoplođene jajne stanice, nespolno razmnožavanje

patristički (lat.) – koji se odnosi na ranokršćanske crkvene oce

Pavlov, Ivan Petrovič (1849.-1936.) – ruski fiziolog,

otkrio i proučavao uvjetovane reflekse (»Pavlovljev refleks«)

Pegaz – Zeusov krilati konj; pod udarcem njegova kopita izbio je čudesan izvor (Hipokrene) iz kojega je voda nadahnjivala pjesnike; pjesničko nadahnuće

Pelej – otac Ahilejev

pelivan (tur.) – akrobat, cirkusant

penati – kod starih Rimljana kućni bogovi, zaštitnici obitelji i države; svetilište im je ognjište u atriju (v. ***lari***)

peripatetici (grč. *paripateo* – šećem) – učenici Aristotelovi, nazvani po šetalištu Aristotelova Likeja u kojem su raspravljali šetajući; ***peripatetički*** – razmišljanjem u šetnji

Periplekomen – starac iz Plautove komedije *Hvalisavi vojnik* (*Miles gloriosus*)

persiflirati (franc.) – izrugivati se, ismijavati

peseta (šp.) – španjolska novčana jedinica

Pestalozzi, Johann Heinrich (1746.-1827.) – švicarski pedagog i obrazovni reformator; obrazovanje je zasnivao na prirodnim potrebama i svestranom razvoju umnih, fizičkih i radnih sposobnosti; osnivač nekoliko obrazovnih institucija

pestilentia (lat.) – kuga

piknjasta – točkasta, istočkana

Piper bette (ili *Piper betle*) – latinski naziv za ***betel*** (v.)

Piram – mladić iz grčke mitologije zaljubljen u Tizbu; zbog zabrane roditelja ljubovali su kroz pukotinu u zidu svojih susjednih kuća; oboje su počinili samoubojstvo zabunom, misleći da je onaj drugi mrtav; mit je opjevao Ovidije u

Metamorfozama, pj. IV.

pitijski (grč.) – zagonetan, nerazumljiv (prema imenu Pitije, starogrčke proročice koja je svoja proročanstva uvijek dvosmisleno oblikovala)

plaid (engl.) – pled, kockasti vuneni ogrtač; debeli vuneni šal

Plejada – u grč. mitologiji plejade su sedam kćeri titana Atlanta (Atlasa) i okeanide Plejone, prema kojima su nazvani Vlašići, skup zvijezda u sazviježđu Bika; Plejadom se nazivalo više pjesničkih skupina u književnosti, npr. helenistička *Aleksandrijska plejada*, ili francuska renesansna *Plejada* iz 16. stoljeća (Ronsard, Du Bellay, de Baïf i dr.); općenito: svaka skupina istaknutih osoba na području književnosti, umjetnosti, znanosti i dr.

poculati se – napiti se, nacugati se

politeia (grč.) – država; izvorni naslov Platonovog dijaloga *Država*

Polonije – dvorski službenik u Shakespeareovom *Hamletu*

Pompadurka – markiza Pompadour, pravim imenom Antoinette Poisson (1721.-1764), ljubavnica francuskog kralja Luja XV. i zaštitnica umjetnika, književnika i filozofa prosvjetiteljstva

popelin (franc.) – poplin, čvrsta tkanina za košulje, bluze, zavjese i sl. od pamuka, svile ili vune

Porfirogenet – »u purpuru rođeni«, pridjevak bizantskog cara Konstantina VII. (905.-959.); u svojem djelu *O upravljanju carstvom* pisao je o ranoj povijesti južnih Slavena

Posidon – Posejdon, starogrčki bog mora (rimski Neptun)

potpuri (franc. *potpourri*) – kompozicija sastavljena od dijelova različitih glazbenih djela

praklijetnice – prokletnice; ruski izgovor hrvatske riječi

prč – neuškopljeni jarac

Prijap (grč.) – sin Bakha (Dioniza) i Afrodite, bog muške plodnosti, simbol rasplođivanja; pohotan čovjek, bludnik, razvratnik

primus (lat.) – kuhalo na špirit (prema imenu marke)

Pripjatske močvare – močvarna nizina u porječju rijeke Pripjat u Bjelorusiji i Ukrajini

protozojski (grč.) – pridjev od *protozoa*, praživotinja, jednostanični organizam

pseudopodiji (grč.) – »lažne nožice« u praživotinja

purgativ (lat.) – sredstvo za čišćenje crijeva, za reguliranje stolice

Purna – sanskr. »Ispunjeni«, jedan od deset glavnih Budinih učenika

Putifarka (bibl.) – u Starom zavjetu žena staroegipatskog dostojanstvenika Putifara, koja je htjela zavesti Josipa; bludnica, zavodnica

R

raspućinski – pridjev prema imenu Grigorija Jefimoviča Rasputina (1872.-1916.), ruskog monaha, samozvanog proroka i iscjelitelja koji je imao veliki utjecaj na ruskog cara Nikolu II. i caricu Aleksandru; pijanac, razvratnik, spletkar

raubšicer (njem.) – krivolovac, lovokradica

Ravel, Maurice (1875.-1937.) – francuski skladatelj, autor *Bolera*

Récamier, Juliette (1777.-1849.) – poznata i popularna ljepotica i mondenka svoga doba, obrazovana »kraljica stila«, u čijem su se pariškom salonu okupljali ugledni književnici, umjetnici i političari, Napoleonovi neistomišljenici

redengot (franc.) – dugački muški gornji kaput

relejni (franc.) – pridjev prema *relej*, uređaj koji prima radio valove i potom ih iznova emitira, pojačivač

rendez-vous (franc.) – randevu, ljubavni sastanak

reostat (grč.) – vrsta električnog otpornika

rice-puding (engl.) – puding od riže

Robespierre, Maximilien (1758.-1794.) – jedan od najistaknutijih vođa Francuske revolucije, zagovornik revolucionarnog terora i diktator tijekom Jakobinske diktature; giljotiniran

Romance, Vivianne (1912.-1991.) – francuska plesačica i filmska glumica, popularna tridesetih godina prošlog stoljeća, glasovita ljepotica poznata po ulogama fatalnih žena

Roscius – Kvint Roscije Gal (umro 62. prije naše ere), slavni rimski komični glumac; spominje ga Hamlet; poznat je po Ciceronovu govoru *Pro Roscio Comoedo*

Rosinante – Don Quijoteov konj; kljuse, raga, konjusina

Rostfrei-Solingen (njem.) – posuđe od nehrđajućeg čelika iz njemačkog grada Solingena

rostratus (lat.) – kljunat, onaj koji ima kljun

Rubinstein, Arthur (1887.-1982.) – slavni američki pijanist poljskog porijekla

S

Saint-Just, Louis Antoine Léon (1767.-1794.) – jedan od vođa Francuske revolucije, prijatelj i pristaša Robespierrea i Jakobinaca; giljotiniran

samsara (sanskr.) – u brahmanizmu i budizmu neprekidni krug života (rađanja i smrti) na koji je osuđen onaj koji nije spoznao istinu;svrha je spoznaje osloboditi se iz samsare i postići izbavljenje (budistička *nirvana*)

Sartorius, Georg Friedrich (1765.-1828) – njemački povjesničar i sveučilišni profesor, Goetheov blizak prijatelj

scherzo (tal.) – šala; mala glazbena kompozicija u veselom tempu

Schopenhauer, Arthur (1788-1860.) – njemački filozof, metafizički voluntarist, pesimist; najvažnije djelo: *Svijet kao volja i predodžba*

seminarist (lat.) – sjemeništarac, student teologije

Seneca, LuciusAnneus (4. pr. Kr. – 65. n. e.) – rimski filozof i dramatičar; odgojitelj cara Nerona

Senta – grad na sjeveru Bačke u Vojvodini, pretežito nastanjen Mađarima

senjati (lat.) – označavati; žigosati konje

sfinkter (grč.) – kružni mišić u tijelu koji zatvara neki otvor (mjehur, rektum, želudac, zjenica i dr.)

sfumato (tal.) – »zamagljen«, način slikanja mekim zamagljenim tonovima i rasplinutim obrisima; najpoznatiji majstor sfumata je Leonardo da Vinci

sibarit (po imenu starogrč. kolonije *Sibaris* u Italiji) – bonvivan, čovjek koji živi u raskoši i razvratu

sibilski (lat.) – pridjev prema sibila, antička žena proročica; proročki, vještičji; zagonetan, tajanstven

Sieg-heil! (njem.) – Živjela pobjeda!, nacistički poklik

silogizam (grč.) – logički zaključak koji se izvodi iz dvije ili više pretpostavki, *premisa*

skarababin (prema tal. *scaramanzia*) – naziv za čarobnjaka

skolastik (grč.) – srednjovjekovni filozof, pristalica skolastike, filozofskog učenja u službi teologije i crkve; preneseno: osoba koja prihvaća samo formalnu, dogmatsku ili nebitnu stranu nekog nauka

sofist (grč.) – mudrac, mislilac; pripadnik grupe starogrčkih filozofa iz 5. st. pr. n. e., koje je Sokrat prikazivao kao isprazne mudrijaše; naziv se zato danas koristi za mudrijaša, cjepidlaku, zanovijetalo i sl.

somnambul (lat.) – mjesečar

sordina (tal.) – prigušivač za glazbene instrumente; poluglasno, tiho, potajno

spirohete (grč.) – vrsta dugačkih, tankih, zavojitih bakterija; jedna od spiroheta je uzročnih sifilisa

spleen (engl.) – tuga, jad, dosada, sumornost, zlovolja, izgubljenost, mračno raspoloženje (tipično englesko)

sportsman (engl.) – čovjek koji se bavi sportom, sportaš

Stroheim, Erich von (1885-1957.) –američki filmski glumac austrijskog porijekla; autor neobičnih, provokativnih i ozbiljnih holivudskih filmova u kojima je u pravilu i glumio

Š

šajkača – srpska vojnička kapa

šinjon (franc. *chignon*) – tuđe vlasi kojima žene dopunjuju svoju frizuru; pundža

škembići (tur.) – tripice, fileki

špital (njem.) – bolnica

T

tabernakul (lat.) – ormarić nad oltarom u kojemu se čuva hostija, svetohranište

tabula rasa (lat.) – dosl. izbrisana, prazna ploča (za pisanje); u filozofiji postavka po kojoj se ljudsko biće rađa kao »neispisana ploča«, te svu spoznaju stiče iskustvom; u svakodnevnom govoru: neznalica, netko na kome obrazovanje nije ostavilo nikakvog traga

teint (franc.) – ten, boja lica

terminus medius (lat.) –srednji pojam u silogizmu, zajednički pojam premisa

Tersa (Tirsa) – biblijski grad, prijestolnica sjevernog kraljevstva Izraela

Tersit (Terzit) – karikirani lik buntovna vojnika pučanina, kukavice i brbljavca u Homerovoj *Ilijadi*

Tertulijan, Kvint Septimij (oko 160. – oko 225. n. e.) – ranokršćanski pisac i teolog

Teuton – pripadnik starogermanskog plemena koje je ratovalo s Rimljanima; dijelom pogrdni naziv za Germane, Nijemce

Titanija – vilinska kraljica iz Shakespeareove komedije *San Ivanjske noći*, koja se zaljubila u tkalca Vratila (Nick Bottom) pretvorenog u magarca

transsupstancija (lat.) – pretvorba kruha i vina u tijelo i krv Kristovu

travestija (lat.) – književno djelo u kome se ozbiljan sadržaj zaodijeva u šaljiv oblik; parodija, groteska

Trocki, Lav Davidovič (pravo ime *Leo Bronstein*, 1879.-1940.) – jedan od voda boljševičke revolucije, osnivač Crvene armije, prognan od Staljina i ubijen u atentatu u Meksiku

trohejski (grč.) – pridjev prema *trohej*, pjesnička stopa od jednog dugog (ili naglašenog) i jednog kratkog (ili nenaglašenog) sloga

Tuhačevski, Mihail Nikolajevič (1893.-1937.) – sovjetski maršal, zapovjednik Crvene armije; strijeljan u staljinističkim čistkama

U

urbi et orbi (lat.) – gradu (Rimu) i cijelome svijetu; formula papinske poslanice

utilitaran (lat.) – praktičan, koristan, prikladan; težnja da se iz svega izvuče korist ili dobitak

V

Vede (sanskr. *Znanje*) – najstarije svete staroindijske knjige (poezija, filozofski dijalozi, mitovi i ritualni napjevi), nastale od 1500. pr. Kr. do V. st. n. e., osnova hinduizma

vehementan (lat.) – nagao, silovit, žestok, strastven

Vercingetorix – voda Gala u ustanku protiv Cezara

veritas (lat.) – istina

Virbus Unitis (lat.) – »sjedinjenim snagama«, geslo cara Franje Josipa I.; ime austrougarskog bojnog broda iz Prvog svjetskog rata kojega su 1918. u Puli potopili talijanski diverzanti

Virgil – Vergilije, starorimski pjesnik, autor *Eneide*

Virginija – junakinja romana *Pavao i Virginija* (*Paul et Virginie*), popularnog sentimentalnog djela francuskog pisca Jacques-Henrija Bernardin de Saint-Pierrea iz 1787, radnjom smještenog na otok Mauricijus.

Višnu – jedno od triju glavnih božanstava kod hindusa (uz Brahmu i Šivu), vrhovni bog

vodvilj (franc.) – kratki kazališni komad šaljivog sadržaja

Voltaire (pravo ime *François Marie Arouet*, 1694-1778) – francuski pisac, povjesničar i filozof prosvjetiteljstva, isticao se svojim slobodoumljem i suprotstavljanjem službenoj religiji

W

Wienerschnitzel (njem.) – bečki odrezak

Y

Yorick – dvorska luda iz Shakespeareovog *Hamleta*, nad čijom lubanjom danski kraljević razmišlja o prolaznosti svijeta

Z

Zinovjev, Georgij Jevsejevič (1883.-1936.) – sovjetski revolucionar i bliski suradnik Lenjina, predsjednik Komunističke internacionale; likvidiran u staljinističkim čistkama

Zoopolis (grč. *zoon* – živo biće, životinja + *polis* – grad, država) – životinjski grad

zupar (*supar*) – nekad u vojsci obveznik koji je služio preko roka, ne za plaću nego samo za supu (njem. *Suppe*) i nastojao da se učenjem domogne podčasničkog čina

Kviz

1. Ranko Marinković rođen je na otoku:

Hvaru
Korčuli
Visu
Lastovu

2. Prva Marinkovićeva drama, izvedena 1939. u zagrebačkom HNK, nosi naslov:

Albatros
Glorija
Ruke
Golgota

3. Kada se zbiva *Kiklop*?

neposredno prije Prvog svjetskog rata
neposredno prije Drugog svjetskog rata
nedugo nakon Drugog svjetskog rata
nešto prije Domovinskog rata

4. Naslovom *Kiklop* Marinković aludira na Kafkin *Proces*?

DA
NE

5. Što je MAAR?

reklamna agencija
nadimak poznanice junaka romana
marka pisaće mašine
zalagaonica

6. Melkior metaforu Kiklopa koristi kako bi opisao:

rat
život u bijedi zbog ekonomskih prilika
pretilost
kazališnu predstavu koja mu se nije svidjela

7. Kako bi izbjegao odlazak u rat, junak romana:

si odsijeca prst na ruci
glumi da je homoseksualac
trči gol kroz grad kako bi dokazao da je lud
se izgladnjuje

8. ATMA je termin iz:

indijske filozofije
grčke filozofije
zen budizma
Hegela

9. Tko je Vivijana?

sestra junaka romana
majka junaka romana
romantični interes junaka romana
nestvarna, zamišljena, savršena žena koju zamišlja

junak romana

10. Melkior Tresić po zanimanju je:

marketinški stručnjak
novinar
odvjetnik
kiropraktičar

11. A Maestro?

marketinški stručnjak
novinar
odvjetnik
kiropraktičar

12. Tko zastupa ideju »preventivne dehumanizacije«?

Don Fernando
Ugo
Maestro
Atma

13. Likovi romana noći gube u kavani *Dajdam*. Kako se zove druga gostionica u koju povremeno zađe Melkior?

Pod starim krovovima
Korčula
Ugodni kutić
Sedmica

14. Tko od likova o svojoj ljubavi Melkioru priča koristeći francuski?

Atma
Kurt
Krele
Ugo

15. U riječi *nož* Melkioru je najstrašnije:

n
o
ž

16. Melkior spava s:

Enkom
Vivijanom
ni sa jednom
s obje

17. *– Ja bih, gospodine majore, pitao.*
– Koga bi pitao? Boga oca?
– Seljaka. ...
– Vidi, slučajno... A ti znaš mađarski?
– Istina, ne znam mađarski ni riječi. ...
– Jasno da ne znaš! Tko zna?
– Ja znam. Ja sam iz ...

Čakovca
Pešte
Sente
Subotice

18. U romanu se pojavljuje rascjepkana umetnuta priča, koja daje uvid u psihološku karakterizaciju junaka romana te govori o:

kanibalizmu
zoološkom vrtu
incestu
pobačaju

19. Pri kraju romana, kada već pomalo gubi razum, Melkior se dobrovoljno prijavljuje za vojnu službu?

DA
NE

20. Na kraju romana, Melkior hoda:

četveronoške
smjelo
unatrag
na rukama

21. *Kiklop* je prepun referenci i aluzija na književnost, kazalište, glazbu, likovne umjetnosti, filozofiju, mitologiju, film. Od ruskih pisaca najviše na:

Gogolja
Dostojevskog
Puškina
Nabokova

22. Spominju li se u romanu djela poljskoga pisca Henryka Sienkiewicza?

DA
NE

23. A Picasso?

DA
NE

24. A glumica Greta Garbo?

DA
NE

25. A Trocki?

DA
NE

26. U romanu je spomenut i jedan poznati strip:

Alan Ford
Mandrake
Spiderman
Rigoletto

27. *Les sanglots longs des violons de l'automne…*
(Dugi jecaji jesenjih violina)
Stih kojega u izvorniku citira Melkior, iz poznate je pjesme Charlesa Baudelairea?

DA
NE

28. Neposredno prije Maestrovog samoubojstva, Melkior mu odrecitira jedan citat iz Shakespeareovog *Hamleta*?

DA
NE

29. Iz povijesti su poznate tri podijele Poljske u 18. stoljeću, kada su tu zemlju između sebe podijelili Prusija, Rusija i Austrija, te je ona prestala postojati. Kad Maestro spominje četvrtu podjelu Poljske, misli na sporazum Hitlera i Staljina iz:

1918. godine
1939. godine
1941. godine
1945. godine

Provjeri **Poništi**

Impresum

Naručitelj:

Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET
Josipa Marohnića 5, 10000 Zagreb
tel.: +385 1 6661 500
www.carnet.hr

Nakladnik:

Bulaja naklada d.o.o
Radnički dol 8, 10000 Zagreb
tel/fax: +385 1 4822 154
info@bulaja.com
www.bulaja.com

Urednik: Zvonimir Bulaja

Oblikovanje: Luka Duplančić, Zvonimir Bulaja

Naslovnica: Luka Duplančić

Bilješka o autoru i djelu: dr. sc. Dean Duda

Metodička obrada: dr. sc. Dean Duda

Tumač i rječnik: Zvonimir Bulaja

Tehnička realizacija: Bulaja naklada d.o.o.

Za nakladnika: Zvonimir Bulaja

Pri pripremi ove elektroničke knjige uložen je maksimalni mogući trud i pažnja, te su svi uključeni materijali pažljivo kontrolirani, korigirani i testirani. Međutim, Bulaja naklada d.o.o., CARNET i autori ne mogu biti odgovorni za bilo kakve štete, izravne i neizravne, prouzročene upotrebom ove elektroničke knjige, odnosno pogreškama u tekstovima (nekompletni, netočni ili oštećeni podaci, greške pri unosu i slično).

Sva autorska prava na knjigu su pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, kopirati niti na bilo koji način

reproducirati bez nakladnikova dopuštenja.

ISBN: 978-953-328-399-9

© Ranko Marinković

Zagreb, 2018.

Sadržaj

Sadržaj
O autoru: Ranko Marinković
Prije čitanja...
Kiklop
Bilješke
Metodički instrumentarij
Poticaji za daljnji rad
Rječnik
Kviz
Impresum

Landmarks

Naslovnica
Impresum
Prva stranica
Sadržaj
Rječnik
Bilješke